

Organizer

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

**European Union
Institutional Framework**

Co-organizers

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS
MONGOLIA

NATIONAL UNIVERSITY OF MONGOLIA
DEPARTMENT OF
EUROPEAN STUDIES

NATIONAL UNIVERSITY OF MONGOLIA
DEPARTMENT OF
POLITICAL SCIENCE

MONGOLIAN ACADEMY OF SCIENCES
INSTITUTE OF INTERNATIONAL STUDIES

EUROPEAN UNION: CURRENT SITUATION, FUTURE TRENDS

INTERNATIONAL CONFERENCE

20TH OF OCTOBER, 2023

CONSENSUS HALL, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, ULAANBAATAR, MONGOLIA

Organizer

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

**European Union
Institutional Framework**

Co-organizers

NATIONAL UNIVERSITY OF MONGOLIA
DEPARTMENT OF
EUROPEAN STUDIES

NATIONAL UNIVERSITY OF MONGOLIA
DEPARTMENT OF
POLITICAL SCIENCE

MONGOLIAN ACADEMY OF SCIENCES
INSTITUTE OF INTERNATIONAL STUDIES

**“ЕВРОПЫН ХОЛБОО: ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ, ИРЭЭДҮЙН ЧИГ
ХАНДЛАГА”**

ОЛОН УЛСЫН ЭРДЭМ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХУРАЛ

**“EUROPEAN UNION: CURRENT SITUATION, FUTURE TRENDS
INTERNATIONAL CONFERENCE**

20th of October, 2023

Consensus Hall, Ministry of Foreign Affairs

Ерөнхий редактор: С.Одхүү \ОТИС-ийн багш, доктор (Ph. D), профессор\

Техник редактор: Ч.Соёлмаа \ОТИС-ийн багш, доктор (Ph. D), дэд профессор\

Эмхэтгэж, эх бэлтгэсэн: Г.Жаргалсайхан \ОТИС-ийн багш

Цаасны хэмжээ: В5

Хэвлэлийн хуудас: 35

ISBN: 978-9919-9872-5-1

**“ЕВРОПЫН ХОЛБОО: ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ, ИРЭЭДҮЙН ЧИГ ХАНДЛАГА”
ОЛОН УЛСЫН ЭРДЭМ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХУРЛЫН ХӨТӨЛБӨР**

2023.10.20

Гадаад Харилцааны Яамны Зөвшилцөл танхимд

08:30-09:00 **БҮРТГЭЛ**

09:00:09:30 **НЭЭЛТИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА**

Н.Энхзаяа, Отгонтэнгэр Их Сургуулийн захирал, Доктор (Ph.D.), Дэд профессор,

Г.Амартүвшин, Гадаад Харилцааны Дэд сайд

Аксель Никейз, Европын Холбооноос Монгол Улсад суугаа Элчин Сайд

Ян Вытопил, Бүгд Найрамдах Чех Улсаас Монгол Улсад суугаа элчин сайд

НЭГДСЭН ЗУРАГ АВАЛТ

НЭГДҮГЭЭР САЛБАР ХУРАЛДААН

Салбар хуралдааны хэл: Монгол

Модератор:

Д. Золбоо /ШУА-ийн ОУСХ-ийн захирал, Доктор (Ph.D.)/

В.Ариунчимэг /Гадаад мэдээний хөтлөгч, Отгонтэнгэр Их Сургуулийн СЗОУХТ-ийн багш/

09:30-09:45 **Европын Холбоо-Монгол Улсын харилцаа, хамтын ажиллагаа**

Б.Биндэръяа, Гадаад Харилцааны Яамны Европын Газрын Дэд захирал

09:45-10:00 **Өнөөгийн хуваагдмал ертөнцөд ЕХ-ны эзэлж буй олон улсын байр суурь: Монголоос харахуй**

Г.Төмөрчулуун, Хүндэт Дипломатч, ОТИС-ийн зөвлөх багш, Доктор (Sc.D.), Профессор

10:00-10:30 **ЦАЙНЫ ЗАВСАРЛАГА**

10:30-10:45 **Монгол Улс, Европын Холбооны харилцааны тулгамдсан зарим асуудал: Пост-Брекситийн үе GSP+ жишээн дээр**

Д.Уламбаяр, ХИС-ОУХНСС-ийн захирал, Доктор (Sc.D.), Профессор

- 10:45-11:00 **Монгол Улсын гадаад хэлний сургалтын бодлогын асуудлууд ба Европын Холбооны жишиг**
- Н.Бээз, Боловсролын хөгжлийн онол, арга зүйн судлаач, Доктор (Sc.D.), Академич*
- С.Санжаабадам, Хүүхдийн хөгжлийн судлаач, Доктор (Ph.D.), Профессор*
- Б.Баярмаа, Докторант, Гадаад хэлний сургалт, хүүхдийн хөгжлийн судалгаа, боловсролын тогтолцооны судлаач*
- 11:00-11:15 **Боловсролын шинэтгэл: Финландаас суралцаж, Монголоор сэтгэхүй**
- Б.Энхмандах, Элчин сайд, Доктор (Ph.D.)*
- Э.Энхчимэг, Япон Улсын Киотогийн Их Сургууль, Доктор (Ph.D.)*
- 11:15-11:30 **Монгол хүний насан туршийн хүмүүнлэгийн боловсролд Европын сонгодог уран зохиолын нөлөө**
- Б.Галиндэв, Отгонтэнгэр Их Сургуулийн Сэтгүүл зүй, Олон улсын харилцааны тэнхимийн багш, Доктор (Ph.D.), Профессор*
- 11:30-11:45 **ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭГ**
- 11:45-12:00 **Боловсролын дижиталчлал: Европын Холбооны боловсролын талаар баримталж буй стратеги, сургалтын арга зүйд гарч буй өөрчлөлтүүд**
- Г.Туяагэрэл, МУИС-ийн Улс төр судлалын тэнхимийн ахлах багш, Доктор (Ph.D.)*
- 12:00-12:15 **Европын Холбооны байнгын аюулгүй байдал, гадаад бодлогын парадигм шилжилт: Өөрчлөлтөөс уян хатан хандлага руу**
- Ш.Эвсанаа, ДХИС-ийн Эрх зүй, Нийгмийн ухааны сургуулийн Нийгмийн ухааны тэнхимийн ахлах багш, Ахмад*
- 12:15-12:30 **Европын хэлний бодлого, Монгол Улсын гадаад хэлний сургалтад тусгах нь**
- М.Одонтуяа, МУИС-ийн Европ судлалын тэнхимийн багш*
- 12:30-12:45 **Соёл иргэншлийн ялгаа ба нутгийн өөрөө удирдах ёсны хөгжил: Европын Холбоо, Британи, Монгол Улсын жишээн дээр**
- Т.Есүхэй, МУИС-ийн Улс төр судлалын тэнхимийн багш*
- О.Мөнхжаргал, МУИС-ийн Улс төр судлалын тэнхимийн багш*
- 12:45-13:00 **Европын Холбооны хөгжлийн чиг хандлага, сорилт**
- О. Цэрэнчимэд, Удирдлагын Академийн докторантур, магистрантурын албаны дарга, Доктор (Ph.D.), Дэд профессор*

Э.Халиунаа, Удирдлагын Академийн Бодлого улс төр судлалын тэнхимийн ахлах багш

13:00-13:15 **ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭГ**

13:15-14:30 **ӨДРИЙН ХООЛ** (Аюуд тауэрын 1 давхарт, REVO GARDEN ресторанд)

ХОЁРДУГААР САЛБАР ХУРАЛДААН

Салбар хуралдааны хэл: Англи (Синхрон орчуулгатай)

Модератор:

Н.Мөнх, МУИС-ийн Европ судлалын тэнхимийн эрхлэгч, Доктор (Ph.D.)

Г.Золзаяа, Отгонтэнгэр Их Сургуулийн Сэтгүүл зүй, Олон улсын харилцааны тэнхимийн эрхлэгч

14:30-14:45 **Европын Холбоо ба боловсролын даяаршил: Европын Дээд боловсролын ирээдүйн голлох чиг хандлага**

Ян Вытопил, Бүгд Найрамдах Чех Улсаас Монгол Улсад суугаа элчин сайд

Лукаш Янечек, Бүгд Найрамдах Чех Улсаас Монгол Улсад суугаа элчин сайдын орлогч дарга

14:45-15:00 **Европын Холбооноос Монгол Улсад хэрэгжүүлэх Олон жилийн баримжаат хөтөлбөр (2021-2027) Гишүүн орнуудтай үргэлжлүүлэн түншлэх, хамтран ажиллах зарчим, заалтуудын таван нэмэлт өөрчлөлт.**

Энтони Миллер, ОТИС-ийн Сэтгүүл зүй, Олон улсын харилцааны тэнхимийн зочин профессор, Швейцарийн Бизнес Судалгааны сургуулийн Доктор (Ph.D.)

Ж.Золбаяр, ОТИС-ийн Бодлого, Хөрөнгө оруулалт эрхэлсэн дэд захирал, Докторант

15:00-15:15 **Европын Холбоонд тулгарч буй өнөөгийн сорилтууд (Zoom платформоор)**

Ник Маринеску, Румын Улсын Трансилваниа Их Сургуулийн багш, Доктор (Ph.D.), Профессор

15:15-15:30 **Европын Холбооны хууль, эрх зүйд гишүүн улсуудын парламентын үүрэг, оролцоо (Zoom платформоор)**

Шуш Адит, Унгар Улсын Сегедийн Их Сургуулийн багш, Доктор (Ph.D.), Дэд профессор

15:30-15:45 **Европын Холбоо ба цагаачлал дахь орох/оршин тогтнох боломж (Zoom платформоор)**

Омер Догукан Услу, Олон улсын харилцаа судлаач, Унгар Улсын Сегедийн Их Сургуулийн Улс төр, Хуулийн сургуулийн докторант

15:45-16:00 **Хуулийн засаглал ба нэгдсэн төрийн бодлого (Zoom платформоор)**

Рихард Кусу, Олон улсын харилцаа судлаач, Унгар Улсын Сегедийн Их Сургуулийн Улс төр, Хуулийн сургуулийн докторант

16:00-16:15 **Банкны тогтвортой байдлын шинэ чиг хандлага дахь Европын контент (Zoom платформоор)**

Наталия Шулга, Украины Эдийн засаг, худалдааны их сургуулийн Банкны тэнхимийн эрхлэгч, Доктор (Sc.D.), Профессор

Серхий Савлук, Украины Эдийн засаг, худалдааны их сургуулийн Банкны тэнхимийн багш, Доктор (Sc.D.), Дэд профессор

16:15-16:30 **ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭГ**

16:30-16:40 **ХААЛТЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА: БАТЛАМЖ ГАРДУУЛАХ**

CONFERENCE AGENDA

“EUROPEAN UNION: CURRENT SITUATION, FUTURE TRENDS ”

INTERNATIONAL CONFERENCE

08:30-09:00 **REGISTRATION**

09:00:09:10 **OPENING REMARKS**

Dr. Enkhzaya Namsrajav, Associate Professor, Director of Otgontenger University

09:10-09:25 **WELCOMING SPEECH**

Amartuvshin Gombosuren, Deputy Ministry of Foreign Affairs of Mongolia

Axelle Nicaise, Ambassador of the European Union to Mongolia

Jan Vytopil, Ambassador, Czech Embassy

09:25:09:30 **PHOTO SESSION**

MORNING SESSION PROGRAM

Session Language: Mongolia

Moderators of the First Session:

Dr. Zolboo Dashnyam, Associate Professor, Director of the Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences

Ariunchimeg Viktor, Anchor of Foreign News, Lecturer, Departments of Journalism and International Relations, Otgontenger University

09:30-09:45 **“European Union, Mongolia Partnership and Cooperation”**

Binderiya Batsukh, Vice Director, Department of Europe, Ministry of Foreign Affairs of Mongolia

09:45-10:00 **“The International Position of The European Union in A Fragmented World: A View from Mongolia”**

Dr. Tumurchuluun Guudai, Sc.D., (Honorable Diplomat), Professor, Department of Journalism and International Relations, Otgontenger University

10:00-10:30 **COFFEE BREAK**

10:30-10:45 **The Key Issues of Mongolia and EU Relationship in the Post BREXIT: The Case of Generalized System of Preferences Plus**

Dr. Ulambayar Denzenkham, Sc.D., Professor, Dean, School of International Relations and Social Studies, University of the Humanities

- 10:45-11:00 **Problem of Foreign Language Education Policy in Mongolia and the European Union Standard**
Dr. Begz Nadmid, Sc.D., Academician
Dr. Sanjaabadam Sed, Professor & Specialist in Educational Quality Research
Bayarmaa Bazarsuren, Ph.D. Reader, Foreign Language Training and Child Development Researcher
- 11:00-11:15 **Educational Reform: Learning from Finland, Thinking as a Mongolia**
Dr. Enkhmandakh Baldan, Ambassador
Dr. Enkhchimeg Enkhmandakh, Kyoto University, Japan
- 11:15-11:30 **The Influence of European Classic Literature on the Humanitarian Education of Mongolians**
Dr. Galindev Budregch, Professor, Department of Journalism and International Relations, Otgontenger University
- 11:30-11:45 **DISCUSSION**
- 11:45-12:00 **Digital Education: Governments' Strategies, Teaching Tools in the European Union**
Dr. Tuyagerel Ganbat, Senior Lecturer, Department of Political Science, National University of Mongolia
- 12:00-12:15 **A Paradigm Shift in the EU's Common Foreign and Security Policy: From Transformation to Resilience**
Evsanaa Shambaa, Captain, Senior Lecturer, Department of Social Science, University of Internal Affairs
- 12:15-12:30 **The Impact of European Language Policy on Foreign Language Teaching in Mongolia**
Odontuya Mishigdorj, Senior Lecturer, Department of European Study, National University of Mongolia
- 12:30-12:45 **Diversity of Civilizations and Development of Local Governance: On the Comparison of Great Britain, EU, and Mongolia**
Yesukhei Tumurbaatar, Lecturer, Department of Political Science, National University of Mongolia
Munkhjargal Otgonbayar, Lecturer, Department of Political Science, National University of Mongolia
- 12:45-13:00 **Development Trends and Challenges of the European Union**

Dr. Tsernchimed Otgontogtool, Associate Professor, Head of Department for Post Graduate Studies, National Academy of Governance

Khaliunaa Erdenekhuu, Senior Lecturer, Department of Policy and Political Studies, National Academy of Governance

13:00-13:15 **DISCUSSION**

13:15-14:30 **LUNCH (Revo Garden Restaurant, 1st Floor, Ayud Tower)**

AFTERNOON SESSION

Session Language: English (with Simultaneous translation)

Moderators of the Second Session:

Dr. Munkh Namsrai, Head of the Department of European Studies, National University of Mongolia.

Zolzaya Gankhuyag, Head of the Department of Journalism and International Relations, Otgontenger University.

14:30-14:45 **European Union and Educational Globalization: Main Trends in the European Higher Education**

Jan Vytopil, Ambassador, Czech Embassy

Lukáš Janeček, Deputy Head of the Czech Embassy

14:45-15:00 **The European Union and its Vision for Mongolian Society Agreement (2021-2027) Five Amendments be implemented to the Principles and Provisions Currently in Force for Continued Partnerships and Cooperation with Member States**

Dr. Antony D. Miller, Visiting Professor, Department of International Relations & Journalism, Otgontenger University, Ph.D. from the Swiss School of Business Research, Zurich

Zolbayar Jargalsaikhan, Ph.D. Reader, Executive Vice Rector of Otgontenger University

15:00-15:15 **Current challenges of the European Union (Online via Zoom)**

Dr. Nick Marinescu, Professor, Transylvania University of Brasov, Romania

15:15-15:30 **The Role of National Parliaments in the EU Legislation (Online via Zoom)**

Dr. habil. Soós Edit, Associate Professor, University of Szeged, Hungary

15:30-15:45 **The possible effects of entry/exit system and the ETIAS on the EU and Immigration (Online via Zoom)**

*Ömer Doğukan Uslu, Ph.D. Reader, Faculty of Law and Political Science,
University of Szeged, Hungary*

15:45-16:00 **Cohesion Policy versus the Rule of Law (Online via Zoom)**

*Richárd Kószó, Ph.D. Reader, Faculty of Law and Political Science,
University of Szeged, Hungary*

16:00-16:15 **European Content of New Banking Stability Architecture (Online via Zoom)**

*Dr. Natalia Shulga, Sc.D., Professor, Head of Banking & Chair of the
State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine*

*Dr. Serhii Savluk, Sc.D., Associate Professor of Banking & Chair of the
State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine*

16:15-16:30 **DISCUSSION**

16:30-16:40 **CLOSING REMARKS**

**ОТГОНТЭНГЭР ИХ СУРГУУЛИЙН
ЗАХИРАЛ ДОКТОР, ДЭД ПРОФЕССОР
Н.ЭНХЗАЯАГИЙН**

**“ЕВРОПЫН ХОЛБОО: ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ, ИРЭЭДҮЙН ЧИГ ХАНДЛАГА”
ОЛОН УЛСЫН ЭРДЭМ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХУРЛЫГ НЭЭЖ ОТГОНТЭНГЭР ИХ
СУРГУУЛИЙН ЗАХИРАЛ ДОКТОР, ДЭД ПРОФЕССОР Н.ЭНХЗАЯАГИЙН ХЭЛСЭН ҮГ**

Эрхэм хүндэт эрдэмтэн судлаачид аа!

Эрхэм хүндэт зочид төлөөлөгчид өө!

Олон улсын харилцаа, хамтын ажиллагааны чухал асуудлыг сонгон, хэлэлцэхээр хуран цугласан Та бүхний энэ өдрийн амгаланг айлтгая

Отгонтэнгэр Их Сургууль, ГХЯ, МУИС-ийн Улс төр судлал, МУИС-Европ судлалын тэнхим, ШУА-ийн Олон улс судлалын хүрээлэнгээс хамтран зохион байгуулж буй “Европын Холбоо: Өнөөгийн байдал, ирээдүйн чиг хандлага” Олон улсын эрдэм шинжилгээний хурал нь цаг үеэ олсон, онол арга зүйн өндөр ач холбогдолтой арга хэмжээ болж байна гэж үзэж байна.

Монгол Улс болон Европын холбооны эгнээнд багтдаг 450 сая гаруй хүн ам бүхий улс орнууд орон зайн хувьд алслагдсан, цаг хугацааны ихээхэн зөрүүтэй боловч ойлголцол, хүндэтгэл, итгэлцлийг зарчим болгон, хамтын ажиллагааны түвшинд ойр дотно, стратегийн түншлэгч хөршүүд билээ. Хоёр талын харилцаа, хамтын ажиллагаа жилээс жилд өргөжин тэлж, нийгмийн олон салбар, хүрээг хамрах боллоо.

Монгол Улс нь геополитикийн давтагдашгүй байршилтай Европын Холбооны хувьд Ази дахь “үнэ цэнтэй түнш” мөний хувьд олон талт, өргөн хүрээ бүхий бодлого, үйл ажиллагааг нь дэмжиж ирсэн билээ.

Хоёр этгээдийн хооронд байгуулсан “Түншлэл, хамтын ажиллагааны тухай хэлэлцээр”, бусад гэрээ, бодлогын баримт бичгүүдэд тусгасан заалтуудыг хэрэгжүүлэхийн төлөө талууд харилцан хариуцлага хүлээж, хичээн ажилладаг юм.

Хоёр талын харилцааны нэг тэргүүлэх, чухал чиглэл нь боловсролын салбар дахь хамтын ажиллагаа мөн. Энэ чиглэлд боловсролын салбарт хүндтэй байр суурийг баттай эзэлсэн, хувийн хэвшлийн анхдагч, БШУЯ-аас албан ёсоор зарласан Монголын их дээд сургуулиудын эрэмбэ чансаагаар наймдугаарт жагссан Отгонтэнгэр Их Сургууль өөрийн хувь нэмрээ оруулахыг ямагт хичээн ажиллаж ирсэн билээ.

Европын холбооны хөрөнгө оруулалттай Эрасмус хөтөлбөрийг тус сургууль амжилттай хэрэгжүүлж бодитой үр дүн гарч, энэ хөтөлбөрийн хүрээнд EUIF-Жан Моннет Модуль төслийн ажил ид өрнөж байна. Төслийг хэрэгжүүлэх бэлтгэл ажлын явцад мэргэжлийн эрдэмтэн судлаачидтай ЕХ-ны бодлого, үйл ажиллагааны асуудлаар санал солилцох ярилцлага хийж, нөхцөл байдлыг тодруулан, сургууль дээрээ "Европын Холбоо, Европын Холбооны улс төр, олон улсын хамтын ажиллагаа" Профессорын судалгааны баг ажиллуулах, бусад олон хэлбэрийн ажил зохион байгуулж, "Европын холбооны институци" 2 багц цагийн хичээлийн хөтөлбөр боловсруулан, сургалт явуулсан нь оролцогчид оюутнуудын зүгээс талархал хүлээсэн болно. Профессорын багийнхан хичээлийн хөтөлбөрөө үндэс болгон "Европын холбоо" сургалтын гарын авлагыг бичиж, нийтийн хүртээл болгосныг хурлын хүндэт индэр дээрээс Та олны сонорт дуулгахад таатай байна.

Европын холбооны дэмжлэг, санхүүжилттэй Жан Моннет Модуль төслийн хүрээнд зохион байгуулж буй олон улсын эрдэм шинжилгээний энэхүү хуралд гадаад, дотоодын эрдэмтэн судлаачдаас 30 гаруй илтгэл ирүүлснээс ажлын хэсэг, редакторууд сонголт хийж, гадаад 7, дотоодын 11 илтгэлийг хэлэлцэхээр бид энд хуран цуглаад байна. Бусад илтгэлүүдийг хурлын эмхэтгэлд хэвлэж Та бүхний гарт хүргэсэн байна.

Ийнхүү олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлыг нээснийг мэдэгдэж, хурлын ажиллагаанд амжилт хүсье.

Баярлалаа.

***AXELLE NICAISE, AMBASSADOR OF
THE EUROPEAN UNION TO MONGOLIA***

WELCOME SPEECH

Ladies and gentlemen, esteemed participants, and distinguished guests,

As the Ambassador of the European Union to Mongolia, it is truly an honour to stand before you today and inaugurate this exceptional gathering, dedicated to exploring the rich tapestry of knowledge exchange between the European Union and the academic community in Mongolia.

The partnership between the European Union and Mongolia has evolved in many ways since the first EU mission came to Ulaanbaatar in October 1990. We developed mutual ideals, fostered political and economic cooperation, expanded trade investments, and engaged in creating prosperity. Today, we are able to look back on more than 30 years of collaboration.

Since the establishment of the EU Delegation to Mongolia in 2017, we have witnessed, in the realms of scientific discovery and academic excellence, the profound impact of cooperation between our two regions. It represents a bridge between cultures and fosters mutual understanding. This collaboration creates an environment of shared learning that transcends geographical boundaries. A priority of this bilateral relationship is the consistent advancement of research, innovation, and education.

Together, we have established a vibrant partnership that enriches the academic landscape and opens new horizons for both our regions.

We celebrate today the implementation of the Jean Monnet Module project, which is part of the esteemed Erasmus Plus programme and enables European Union studies in Mongolia. From this milestone, this academic event has been established: a conference that celebrates the vision of our collective achievements, testifies the transformative power of international collaboration, and provides a vision for the future. It is a call to action and an opportunity to deepen our commitment to inspire the next generation of scholars who will create a bridge between Europe and Mongolia.

As we come together to honour the solid partnership between the EU and Mongolia, let us be mindful that our greatest success lies in the positive impact we have on cultural understanding and cooperation between our regions.

Let us pledge to continue our journey, embracing new challenges and opportunities with unwavering determination and a resolute commitment to nurturing the ties that bind us.

It is evident that this international academic conference holds immense theoretical and practical significance for the advancement EU studies in Mongolia. I extend my warmest wishes for the success of this conference, expressing my support to all the academics, organising bodies, and participants who play a vital role in driving forward our collective research efforts.

**JAN VYTOPIL, AMBASSADOR,
EMBASSY OF THE CZECH REPUBLIC
TO MONGOLIA**

WELCOME SPEECH

Distinguished guests, ladies and gentlemen,

I extend my warm greetings to all of you this morning. It is a privilege to stand before you today, not only as a speaker at this conference but also as a representative of one of the European Union member countries, steeped in a long history of partnership with Mongolia and a rich tradition of educational collaboration.

Today, we find ourselves in a new era of educational cooperation, an exchange between two democratic nations with intertwined histories and a strong tradition of friendship. The substantial number of graduates from Czech educational institutions in Mongolia, the sizable Mongolian community that has experienced Czech culture and language, and the equally prominent Mongolian community in the Czech Republic all underscore the imperative to strengthen our collaboration.

Over the past three decades, our societies have undergone profound transformations. The recent global pandemic has posed challenges, leading to a slowdown in student exchanges. However, it has also prompted us to embrace online learning, introduce shorter-term study abroad programs, and engage a growing number of students in international partnerships, ensuring that more of our students gain valuable global experience.

A parallel trend can be observed with our Mongolian partners, as contacts have increased, and initiatives like the Presidential Mission 2100 program have facilitated the presence of more Mongolian students in Czech universities. We have revitalized Czech language education at the National University of Mongolia and have jointly reactivated our bilateral educational agreements, initiating new student exchange programs. Furthermore, we have welcomed a distinguished Mongolian diplomat for specialized education and research in Prague.

Today, we embark on a new chapter and must adapt to the aforementioned changes. As we venture into an increasingly competitive global landscape, we must flex our academic muscles to

harness the synergy between research and academic training. These goals are unattainable without transcending national boundaries. However, we face obstacles due to the fragmentation of the international academic environment and the complexity of administrative rules and procedures.

This conference serves as a pivotal forum through which we may deepen our comprehension of these processes from both perspectives. Its primary objective is to streamline the procedures for subsequent student exchanges, thereby broadening the horizons for our future collaborative endeavors.

Czechoslovakia and now Czechia have consistently stood by Mongolia as steadfast allies. Our history of support spans across decades and encompasses diverse scientific and educational domains, from medicine and mining to geology. Pioneering projects such as the successful reintroduction of the Przewalski horse stand as a testament to our collaborative efforts, encompassing extensive educational and research endeavors.

As we deliberate upon the current state and future trends of the European Union during this conference, let us not forget the significance of collaboration and shared values. I wish to emphasize that we hold common values with Mongolians; we place our faith in the power of open dialogue and the efficacy of democratic processes. Let us employ these principles as guiding lights to inspire and empower the younger generation.

Thank you for your attention.

НЭГДҮГЭЭР САЛБАР ХУРАЛДААН

ЕВРОПЫН ХОЛБОО-МОНГОЛ УЛСЫН ХАРИЛЦАА, ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА

Б.Биндэръяа

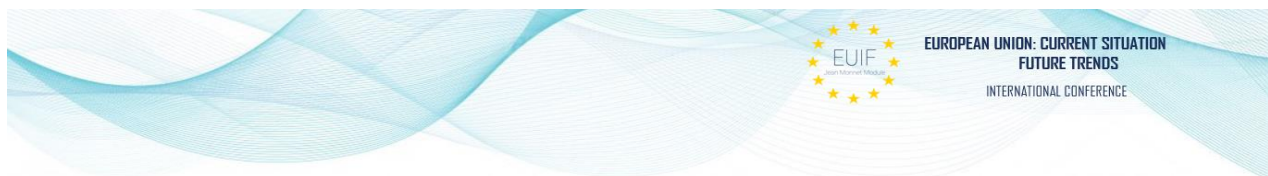
Гадаад Харилцааны Яамны Европын Газрын Дэд захирал

MONGOLIA – EU RELATIONS

Speaker: Binderiya Batsukh, Vice Director, Department of Europe,
Ministry of Foreign Affairs of Mongolia

CONSENSUS HALL, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS IN ULAANBAATAR 2023.10.20

- 1 August 1989 – Establishment of diplomatic relations
- Mongolia’s third neighbor – Concept of Foreign Policy of Mongolia
- 2013 Partnership and Cooperation Agreement (entry into force 2017)
- Development cooperation since 1993
- Multi-Annual Indicative Program since 2007

CONSENSUS HALL, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS IN ULAANBAATAR 2023.10.20

- Establishment of the EU Delegation in Ulaanbaatar 2017
- Generalised Scheme of Preferences – GSP+
- Trade turn-over 968.2 million USD (export 294, import 674.2)
- Forest partnership MOU signed between President Ukhnaa Khurelsukh and President Ursula von der Leyen, in support of “Billion trees” national movement

Cooperation mechanisms:

- Mongolia-EU Parliamentary group
- Joint Committee between Mongolia and the EU
- Policy dialogue
- Human rights dialogue
- Development cooperation working group
- Trade and investment subcommittee

Current MIP 2021-2027 (2021-2024 31 mil.usd grant projects in Green development, democratic and economic development and other)

**Thank you for
listening.**

Speaker: BINDERIYA BATSUKH, Vice Director, Department of Europe, Ministry of Foreign Affairs of Mongolia

**ӨНӨӨГИЙН ХУВААГДМАЛ ЕРТӨНЦӨД ЕХ-НЫ ЭЗЭЛЖ БҮЙ ОЛОН УЛСЫН БАЙР
СУУРЬ: МОНГОЛООС ХАРАХУЙ**

*Г.Төмөрчулуун
Улс төрийн шинжлэх ухааны доктор /ОУХ/, Проф.
Хүндэт дипломатч*

Энэхүү илтгэлд хийсэн дүгнэлт, гаргасан санаанууд яригдаж буй сэдвээр Монгол Улсын Засгийн газрын албан ёсны байр суурийг илэрхийлээгүй, зөвхөн зохиогчийнх гэдгийг юуны өмнө тэмдэглэн хэлэхийг хүсэж байна.

НЭГ. ЕХ-НЫ ӨДГӨӨ БА ИРЭЭДҮЙ

Монгол Улсын гуравдагч хөрш-Европын Холбооны тухай олон улсын энэхүү бага хурлыг санаачлан зохион байгуулж байгаа Отгонтэнгэр Их сургууль болон Улаанбаатар дахь ЕХ-ны төлөөлөгчийн газарт баяр хүргэж, талархлаа илэрхийлье.

Отгонтэнгэр Их сургууль Европын Холбоо, түүнтэй Монгол Улсын тогтоосон харилцааны асуудлыг ийнхүү хөндөж, энэ талаар дотооддоо хурал зөвлөгөөн зохион байгуулж, ном бүтээл туурвиж хэвлүүлэх зэргээр идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулж, энэ асуудлаар Монголын их дээд сургуулиудыг тэргүүлэн манлайлж байгаа нь туйлын сайшаалтай хэрэг мөн.

Буурал Европын 27 улсыг эгнээндээ нэгтгэсэн Европын Холбоо бол орчин үеийн олон улсын харилцааны онцгой үзэгдэл бөгөөд улс төр-эдийн засгийн интеграцийн хамгийн содон жишээ яах аргагүй мөн.

Дэлхийн геополитикийн талаас нь аваад үзвэл ЕХ орчин үеийн олон улсын харилцаанд асар богино хугацаанд АНУ, БНХАУ-ын дараа гуравдагч хүч болж гарч ирэв. Энэ бол улс орнууд нэгдэн нийлж хүчээ зузаатгавал ямар их амжилтад хүрч болдгийг харуулсан тод жишээ юм.

ЕХ дэлхийн хүн амын дөнгөж 5,8 хувийг эзэлдэг ч түүний ДНБ 2020 онд америк доллароор 16.6 их наядад хүрч, дэлхийн гуравдагч том эдийн засаг болсон байлаа. ЕХ дэлхийд дотооддоо гаальгүй, бараа таваар, үйлчилгээ, хөрөнгө чөлөөтэй эргэлдэж, хүн хүч ямар ч хориг хязгаарлалтгүй зорчиж байдаг олон улсын бүс нутгийн хамгийн том байгууллага юм. ЕХ нэг иргэншилтэй, нэг паспорттай, Евро гэх нэг мөнгөн тэмдэгттэй.

Ийм үзэгдэл, феномен олон улсын харилцааны түүхэнд хэзээ ч гарч байгаагүй юм.

Дэлхийн хамгийн том 500 компаний 161 нь ЕХ-ны гишүүн улсуудад байдаг. 2021 онд ЕХ-нд дундаж орлого 25.000 Евро байв. Ажилгүйдэл, инфляци онцгой тохиолдлыг эс тооцвол үргэлж нэг оронтой тоонд багтаж иржээ.

ЕХ-ны Гадаад харилцааны алба нэгдмэл гадаад, аюулгүй байдлын бодлого явуулах зорилготой. Еврогоор дамжуулан нэгдмэл мөнгөний бодлоготой. Европын Төв банк мэт нь үүнийг зохицуулж байдаг.

ЕХ нь НҮБ, ДХБ, G7, G20-ийн гишүүн. Зарим эрдэмтэн судлаач ЕХ-г шинээр гарч ирж буй хэт их гүрэн хэмээн тодорхойлсон нь үнэний хувьтай юм.

Дэлхийн 2 дугаар дайны дараа үүсэж бий болсон ЕХ-ны үр хөврөлийг Европ тивд дахин дайн дэгдээхгүй байх гэсэн хүсэл эрмэлзлээс эрж хайх хэрэгтэй юм. 1950 оны Шуманы Тунхаглалын үзэл санаа тийм байсан юм.

ЕХ-ны өнгөрсөн 70 гаруй жилийн түүхэнд тэрээр дотоод, гадаадын элдэв дарамт шахалт, дайралтын бай болсоор иржээ.

ЕХ 2010-аад оны үед өрийн хямралд, 2015 онд дүрвэгсдийн хямралд өртөв. 2016 онд Англид Брекситийн санал асуулга явагдаж, англичуудын 51 хувь нь ЕХ-ноос гарах санал өгсөн нь ЕХ-ны хувьд хар дарсан зүүд болж үлдэв. Ковид 19 –ийн хямрал ЕХ-ны хувьд мөн л хүндхэн сорилт болов.

Үүнтэй зэрэгцэн зарим гишүүн улсад дүрвэгсдийн эсрэг протекционист, оппортунист, популист үзэл бодол газар авч, өнөөг хүртэл ЕХ-ны эв нэгдэлд заналхийлсэн хүчин зүйл болсоор байна. ЕХ-ны гол хөдөлгөгч хүч болсон Франц, Германы хэт барууны үзэлтэй улс төрчид ийм чиг хандлагыг өөгшүүлэн өдөөн дэвэргэж байгаа нь нууц биш юм.

Олон улсын харилцаа тал дээр энэхүү олон туйлт дэлхийд Европын Холбоо нэг туйл нь байх ёстой гэж Холбооны зарим удирдагч үзэж, бие даасан гадаад болон батлан хамгаалах бодлого явуулахыг эрмэлзэвч ийм оролдлого одоо болтол биеллээ олоогүй.

ЕХ –ны гадаад болон батлан хамгаалах бодлого, үйл ажиллагаа АНУ-аас хэт хараат байсаар иржээ.

ЕХ-ны гадаад бодлогын асуудал үүгээр хязгаарлагдахгүй. Холбооны гадаад талын хуучин хуримтлагдсан асуудал дээр шинээр эрсдэл, сорилтууд гарч ирж байна гэж ЕХ-ны удирдагчид, судлаачид үздэг байна.

Эдгээр сорилтуудын дотроос ЕХ-г дотроос нь хагалах гэсэн ОХУ-ын оролдлого гэж ЕХ үзэж байна. Түүний тодорхой жишээ нь Украины эсрэг дайн гэсэн гаргалгааг ЕХ хийжээ.

Энэхүү дайнтай холбогдуулан тэмдэглэн хэлэхэд ОХУ хөрш улсад халдан довтолсон явдал мэдээж улс бүр сахих ёстой НҮБ-ын Дүрмийг бүдүүлгээр зөрчсөн хэрэг гэдэг нь тодорхой. Асуудлыг шийдвэрлэх дипломат арга сүвэгчлэх ёстой байсан.

Нөгөө талаасаа улс орнууд өөрийн аюулгүй байдлыг бусдын аюулгүй байдалд хохирол учруулах замаар хангаж болохгүй. Энэ бол олон улсын харилцааны аксиом. ОХУ нь ЗХУ задарч бутарснаас хойш хил рүү нь тасралтгүй тэлсэн НАТО-г өөрийн язгуур дайснаа гэж үзэж, энэ тухайгаа албан ёсны баримт бичгүүддээ ил тодоор мэдэгдсээр ирсэн. Хөрш Украин НАТО-д элсэх нь Оросын хувьд хоолойнд нь хутга тулгасантай адил байсан. Үүнийг мэдсээр байж Украины удирдлага НАТО-д элсэх асуудлыг гадаад бодлогынхоо цөм болгосон. Өрнөд ч үүнийг нь дэвэргэж элдэв амлалт өгсөн. Өөрөөр хэлбэл, гал дээр тос нэмсэн. Харилцан хамаарал, уялдаатай энэ хорвоод улс бүр хүссэнээ хийж болдоггүй юм. Учир нь нэг улсын алхам нөгөө улсын эрх ашгийг хөнддөг. Өрнөд Оросын амин чухал эрх ашгийг бодолцох ёстой байсан. Энэ бол ЕХ, НАТО-гийн 21 дүгээр зууны хамгийн том алдаа байлаа. Одоо зарим нь Украинд барууны цэрэг оруулах тухай ярьж эхлэв. Хэрэв ингэвэл, энэ бол дэлхийн 3 дугаар дайн гэсэн үг болно.

Улс орон бүр өөрийн гэсэн уламжлал, шашин шүтлэг, зан заншилтай. Үүнийг гаднаас өөрчлөх гэсэн оролдлого буруу. Түүнийгээ өөрчлөх эсэх асуудал бол тухайн ард түмний л хэрэг. Монголчууд 1990-ээд онд ардчиллыг сонгосон. Энэ бол Монголын ард түмний ухамсарт сонголт байсан. Гэхдээ ардчилал бүх улсад тохирох албагүй. Өрнөдийн ардчилал

Орос оронд хэрэгтэй эсэхийг оросууд өөрсдөө л шийдэх хэрэг. Ийм нөхцөлд ардчиллыг Орост хүчээр тулгаж болохгүй.

Орос, Украин хоёр мөнхийн хөршүүд. Асуудлыг гаднын оролцоогүйгээр хоорондоо л шийдэх ёстой.

Одоохондоо Украин Өрнөдийн тусламжийн ачаар тэсэж байна. Гэхдээ энэ тусламж мөнх биш, хэр удаан үргэлжлэхийг хэн ч хэлж мэдэхгүй. Яваандаа энэ их хөрөнгө мөнгөний тусламж аажмаар буурахгүй гэх баталгаа байхгүй

Оросын Ерөнхийлөгч В.В.Путин жилээс жилд унасаар байгаа нэр хүндээ дээшлүүлэх гэж энэ дайныг хийж байна гэж үздэг зарим улс байна. Энэ ч бас үнэний хувьтай."Би Крымийг буцаан Орост нэгтгэсэн" гэж хэлэх үндэс Путинд байгаа боловч түүх бол Путинд нэг их нааштай хандахгүй л болов уу. Учир нь Крымээр өөрийгөө хязгаарлаж, дайнаа зогсоосон бол түүхийн дүгнэлт арай өөр байх байлаа.

В.Путины геополитикийн том алдаа юу байсан бэ гэхээр тэр Украины дайнд бүх Европ түүний эсрэг босно гэж тооцоолоогүй явдал юм. Энэ дайн тэртээ тэргүй ганцаардаад байсан Орос орныг бүр чөтгөр шулам аятай болгож орхив. Путин Оросын нуухыг авах гээд нүдийг нь сохлов. Энэ бол Путины эмгэнэл.

Украины дайн Кремлийн стратегичдын бодож байсан шиг Өрнөдийг хагалан бутаргах бус харин ч эсрэгээрээ Атлант дамнасан харилцааг идэвхжүүлээд зогсохгүй НАТО-д шинэ амьсгал өгч орхив. ЕХ ерөөс Европ бүхэлдээ Оросын эсрэг Украины талд баттай зогсож, эв нэгдлээ бэхжүүлэв. Украиныг дэмжсэн энэхүү эв нэгдэл хэр удаан үргэлжлэхийг хэн ч хэлж үл мэднэ.

Гэвч ЕХ-ны санааг зовоож буй асуудал ганц Путин биш. АНУ-ын өнөөгийн Ерөнхийлөгч Ж.Байден өмнөх ерөнхийлөгч Трампыг бодвол Атлантын далайг дамнасан харилцаанд илүү ач холбогдол өгч байгаа нь Украины хямралын талаар эзэлсэн байр сууриас нь харагдав. Гэвч АНУ-ЕХ-ны түншлэл нь худалдааны маргаанаас авхуулаад батлан хамгаалах зардлыг хуваалцах гэх мэт олон асуудал гарах үндэс болж байна. Эдгээр асуудал Украины дайнтай холбогдон түр намжсан нь үнэн, гэвч дахиад гарч ирэх эрсдэл энүүхэнд байна.

ЕХ-Хятадын харилцаа ихээхэн ээдрээ төвөгтэй байгаа. Энэ харилцаа Тяньанмений талбайн үйл явдлаас хойш нэг талаас хамтран ажиллаж нөгөө талаас сөргөлдсөн байдлыг хослуулж ирсэн. Брюссель Вашингтон-Бээжингийн стратегийн мөргөлдөөний гадна үлдэж, Хятадтай бие даан харилцахыг эрмэлзэв ч энэ нь нэг л бүтэл муутай байгаа.

Нөгөө талаас ЕХ түүний зах хязгаарын улсууд болох Турк, Беларусьтай харилцаагаа хэрхэн зохицуулах нь бас л гадаад бодлогынх нь чухал асуудлын нэг мөн.

Ойрын ирээдүйд ЕХ-ны олон улсын байр суурийг тодорхойлоход дараах асуудлууд ихээхэн чухал гэж бодно. Үүнд:

- Украин дахь дайны Европт үзүүлэх үр дагавар,
- Ойрх Дорнодод Хамас-Израйлийн дайн
- ЕХ АНУ-аас тусдаа ангид бие даасан, дэлхийн хэмжээний стратегийн тоглогч болж чадах эсэх,
- аюулгүй байдлын асуудлаарх АНУ-ын хамаарлаас салж чадах эсэх,
- хүч чадал нь өсөн нэмэгдсээр байгаа Хятад улстай харилцаагаа хэрхэн зохицуулах.

Хамгийн чухлыг нь Монголоос харахад ийм зураг харагдаж байна.

ХОЁР. МОНГОЛ БА ЕХ

Монгол-ЕХ-ны хоёр талын харилцааны асуудлаар жич илтгэлүүд тавигдана. Гэсэн хэдий ч Брюссельд ажиллаж байсан хүний хувьд хэдэн санаа хэлье гэж бодлоо.

ЕХ Монголын хувьд хэн юм бэ? Гурван зүйл хэлье.

- ЕХ нь Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийг хангах, уул уурхайн салбараас хэт хараат болсон манай улсын эдийн засгийг төрөлжүүлэх, улмаар Монголын эдийн засгийг Европын улс орнуудынх шиг сонгодог эдийн засгийн жишигт хүргэх **Гол түнш**,
- ЕХ бол Монголын хувьд түүний гуравдагч хөрш. ЕХ нь Монгол улсын социалист нийгмээс хүний эрхийг дээдэлсэн ардчилсан төрийн засаглалыг бэхжүүлэх, Монгол дахь иргэний нийгмийг хөгжүүлэх түншлэлийн **Гол хамтрагч**,
- ЕХ нь Монгол Улс Европын зах зээлд нэвтрэх гол үүд хаалга, Монголд ядуурлыг бууруулах, сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрийг нэмэгдүүлэх, байгаль орчныг хамгаалахад **Гол тулгуур** болж байна.

Монгол Улс нь ЕХ-той тогтоосон харилцаагаа тасралтгүй хөгжүүлэхийн тулд яах ёстой вэ ? гэвэл МОНГОЛЫН ТӨР, ЗАСАГ ЕХ-НЫ ӨМНӨ ХҮЛЭЭСЭН ҮҮРГЭЭ БИЕЛҮҮЛЭХ НЬ ЧУХАЛ юм.

fraudulent behavior, as well as misconduct and misuse of information on the Mongolian side

- Авлига, хээл хахуулийн асуудал/corruption, money laundering, tax evasion etc

- Хөгжлийн банкны зээл, ЖДҮ зээл

- Нүүрсний хулгай

- “татварын шударга бус тогтолцоотой”
- FATF-ын саарал жагсаалтад багтсан нь өөрөө татвараас зайлсхийдэг, ил тод биш, мөнгө угаах эрсдэлтэйг харуулж байгаа юм.
- Хүний эрх зөрчигдөж байгаа явдал тасрахгүй байгаа /шүүхийн шийдвэргүйгээр баривчилгаа явуулдаг гэх мэт/
- Хууль байвч хэрэгждэггүй, уриа, лоозонгийн шинжтэй, Law enforcement учир дутагдалтай

Монголын тал эдгээр алдаа дутагдлаа засаж чадвал ЕХ-Монголын харилцаа жам ёсны дагуу эрчимтэй хөгжих болно гэж миний бие бодож байна.

Анхаарал тавьсанд баярлалаа.

МОНГОЛ УЛС, ЕВРОПЫН ХОЛБООНЫ ХАРИЛЦААНЫ ТУЛГАМДСАН ЗАРИМ АСУУДАЛ: ПОСТ-БРЕКСИТИЙН ҮЕ GSP+ ЖИШЭЭН ДЭЭР

Др.проф. Д.Уламбаяр

I. Европын Холбоо-Монгол Улсын «гуравдагч хөрш», чухаг түнш болох нь

1990-ээд оноос Монгол Улсын гадаад харилцаанд «гуравдагч хөрш»-ийн бодлогын үзэл санаа буй болж, тухайлсан онол-практикийн түвшний судалгааны хийгээд бодлогын шинэ чиглэл болов.

2011 оны “Монгол Улсын Гадаад бодлогын үзэл баримтлал”-ын 14.2-т «АНУ, Япон, Европын Холбоо... зэрэг өрнө, дорнын улс, холбоотой “гуравдагч хөрш”-ийн бодлогын хүрээнд түншлэлийн харилцаа, хамтын ажиллагааг өргөжүүлэн хөгжүүлэх»-ээр анх удаа бодлогын хэмжээнд заажээ.

Монгол Улсын “гуравдагч хөрш”-ийн бодлогын тэргүүлэх, нээлттэй чиглэл нь өндөр хөгжилтэй, ардчилсан улсуудтай түншлэлийн харилцааг бүх салбарт хөгжүүлэх явдал бол дагалдах, далд чиглэл нь “зөөлөн тэнцвэржүүлэхүйн” бодлого юм. Энэ бол “гуравдагч хөрш”-ийн бодлогын гол хэв шинж гэж хэлж болох юм. Монгол Улс өөрийн хүрээлэн буй геополитикийн орчинд «гуравдагч хөрш»-тэй болж, түүний эрхзүйн үндсийг тавьсан гэж үзэж болно. Эдүгээ “гуравдагч хөрш”-тэй тогтоосон хамтын ажиллагаа эдийн засгийн шинэ агуулгаар баяжин урагшилж байна.

Монгол Улс ЕХ-ны хувьд Ази дахь “үнэ цэнтэй түнш” мөн бөгөөд геополитикийн давтагдашгүй байршилтай хэмээн Европарламентын тогтоолд онцлон тэмдэглэв. 2017 оны 2 дугаар сарын 15-нд “ЕХ, гишүүн орнууд, Монгол Улсын хооронд Түншлэл, хамтын ажиллагааны хэлэлцээр”-ийг дүгнэж Европын Зөвлөлөөс гаргасан шийдвэрийг үндэслэн Европын Парламент тогтоолын төслийг баталсан юм. Түүнд: “...ЕХ, АНУ, Япон, БНСУ, Энэтхэг улсыг оролцуулсан Монгол Улсын “гуравдагч хөрш”-ийн бодлого, Орос, Хятадтай тогтоосон стратегийн түншлэл, Монгол, Орос, Хятад болон Монгол, Япон, АНУ-ын хоорондын гурван талт байнгын өндөр түвшний уулзалтыг тус тус анхааралдаа авч...”, тогтоолын “Бүс нутаг, дэлхий нийтийн сорилт ба хамтын ажиллагаа” гэсэн хэсгийн 50 дугаар зүйлд: “ЕХ-г оролцуулсан Монгол Улсын “гуравдагч хөрш”-ийн бодлогын үзэл баримтлал, нөлөө бүхий стратегийн түнш, шууд хөрш Орос, Хятадтай тогтоосон бүтээлч, үр дүнтэй тэнцвэртэй харилцааг онцлон тэмдэглэж байна” гэжээ.

“Гуравдагч хөрш”-ийн бодлогын том сорилт нь хоёр хөрш, “гуравдагч хөрш” гүрнүүдийн хоорондын геополитик, гео-эдийн засгийн сөргөлдөөн болж байгаа нь Монгол Улсын хувьд таатай биш юм.

II. BREXIT-ийн *de jure* төгсгөл

Улс орон даяар бүх нийтийн санал асуулга явуулснаас хойш 3.5 жилийн дараа -ЕХ-ны Лиссабоны Гэрээний 50 дугаар заалтын дагуу «Их Британи Умард Ирландын Нэгдсэн Хаант Улсыг Европын Холбоо, Европын Атомын Эрчим хүчний Хамтын нийгэмлэгээс гаргах Хэлэлцээр» хүчин төгөлдөр үйлчилж, 2020 оны 2 дугаар сарын 1-ээс BREXIT *de facto* төгсгөл болж, 47 жил үргэлжилсэн гишүүнчлэл нь 1 дүгээр сарын 31-ний Баасан гаригт орон нутгийн цагаар 23:00-т (GMT), Төв Европын цагаар (00:00 CET) албан ёсоор дуусгавар болов. Дээрх хэлэлцээртэй нэгэн зэрэг «Нэгдсэн Хаант Улс ба Европын Холбооны ирээдүйн харилцааг тодорхойлсон Улс төрийн Тунхаглал» хүчин төгөлдөр үйлчилж эхлэв.

2020 оны 12 дугаар сарын 24-нд Их Британи-ЕХ-ны хооронд 34 бүлэг, 34.9 зүйл заалт бүхий, 23 хэл дээрх 290 хуудас бүхий “Нэгдсэн Хаант Улс, Европын Холбооны хоорондын Иж бүрэн Чөлөөт худалдааны хэлэлцээр”-т гарын үсэг зурснаар ЕХ-ны Гаалийн Холбоо, “Европын Нэгдсэн зах зээлийн хэлэлцээр”-ээс (European Single Market or Common Market)

гарч, 12 дугаар сарын 31-нд Их Британийн Парламентын Нийтийн танхим дээрхийг баталж, Хатан хаан II Елизабет гарын үсэг зурж соёрхов.

Их Британи ЕХ-ноос гарсан нь Монгол Улсад тийм ч таатай зүйл биш байв. Brexit хэрэгжсэнээр тус холбооны “сайн засаглал, тогтвортой хөгжлийг” дэмжих хөтөлбөрийн хүрээнд хөгжиж буй 8 орон, түүний дотор Монгол Улсад олгосон гаалийн хөнгөлөлтийн GSP+ схем Британид үйлчлэхгүй болж, Монголоос Их Британид гардаг экспортын бүтээгдэхүүн болох самнасан ноолуур, ноолууран эдлэл, боловсруулсан алт, үнэт чулуу гаалийн татвартай болох байв. Хэдий тийм боловч 2021 оны 2 дугаар сарын эхээр Монгол Улсын Гадаад харилцааны дэд сайд Б.Мөнхжин Их Британи, Умард Ирландын Нэгдсэн Хаант Улсаас Монгол Улсад суугаа Элчин сайд Филип Малоун нар Монгол Улсыг Их Британийн худалдааны Хөнгөлөлтийн Ерөнхий Систем болох “Өргөтгөсөн нөхцөл”-д (*UK GSP Enhanced Framework*) хамруулах тухай ноот бичиг солилцов.

III. Монгол Улс, ЕХ-ны харилцаа, хамтын ажиллагааны эрхзүйн шинэ орчин

ЕХ-ны Зөвлөл 2017 оны 10 дугаар сарын 9-ний өдрийн Сайд нарын түвшний уулзалтаараа Монгол Улс, ЕХ-ны хооронд 2013 онд байгуулсан “Түншлэл, хамтын ажиллагааны хэлэлцээр”-ийг хүчин төгөлдөр болгох тухай шийдвэрийг гаргасан.

Уг хэлэлцээрийг өнгөрсөн хугацаанд ЕХ-ны гишүүн 28 улс орон үндэсний парламентаараа хэлэлцүүлэн баталсан бөгөөд Европын Парламент 2017 оны 2 дугаар сарын 15-ны өдрийн нэгдсэн чуулганаараа соёрхон баталж, тогтоол гаргажээ. Энэхүү шийдвэрийг Европын Зөвлөл гаргаснаар хэлэлцээр 2017 оны 11 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр үйлчилж эхлэв.

Монгол Улс, ЕХ-ны хооронд байгуулсан 9 бүлэг, 65 зүйл бүхий «Түншлэл, хамтын ажиллагааны хэлэлцээр»-т 2013 оны 4 дүгээр сарын 30-нд Улаанбаатар хотод гарын үсэг зурсан билээ. Энэ нь 2009 оны 12 дугаар сарын 1-нд «ЕХ-ны гэрээ» буюу Лиссабоны гэрээ хүчин төгөлдөр болж, ЕХ-ны Гадаад хэрэг, аюулгүй байдлын Дээд төлөөлөгчийн газар, Гадаад харилцааны алба шинээр байгуулагдсан хийгээд шинэ нөхцөл байдалд ЕХ-ны зүгээс ЕХ-ны гишүүн бус оронтой хийж буй анхны томоохон хэлэлцээр болсон юм. Энэхүү хэлэлцээр нь ЕХ-ны зүгээс гишүүн бус хэдий ч харилцаа, хамтын ажиллагааны хувьд нэн чухалд тооцогддог орнуудтай байгуулдаг, харилцааны бүхий л салбарыг хамардагаараа онцлогтой, иж бүрэн түншлэлийн агуулгатай.

ЕХ Монгол Улсад байнгын ДТГ нээх шийдвэрийг 2017 оны 7 дугаар сарын 20-ны өдөр албан ёсоор гаргав. Чингэснээр ЕХ дэлхийн 140 оронд байнгын дипломат төлөөлөлтэй болов.

Еврокомиссын Ерөнхийлөгч Жан-Клод Юнкер (Jean-Klaud Juncker) уг шийдвэрт гарын үсэг зурсныхаа дараа хэлэхдээ: “Хятад, Оросын дунд орших стратегийн байршилтай, бидний чухал түнш, ардчилсан Монгол Улсад бүрэн хэмжээний ДТГ байгуулах амлалтаа ЕХ биелүүлж байна. Би Монгол Улсад анх 1998, сүүлд 2016 онд, нийтдээ 3 удаа айлчилсан. Энэ орны хийсэн дэвшил, хүрсэн амжилтад баяр хүргэхээс өөр аргагүй, ЕХ энд байнгын төлөөлөлтэй байх ёстой” гэж дурджээ.

Еврокомиссын дэд ерөнхийлөгч, ЕХ-ны Гадаад бодлого, аюулгүй байдлын Дээд төлөөлөгч Федеррика Могерини (Feredrica Mogherini) хэлэхдээ: “Монгол Улс **давтагдашгүй геостратегийн байрлалтай** тул ээдрээтэй харилцаа бүхий тус бүс нутагт чухал үүрэгтэй. Манай Суурин төлөөлөгчийн газар нь Монгол Улстай харилцаагаа бэхжүүлэх, ард түмнийг дэмжихэд чиглэсэн ЕХ-ны хөрөнгө оруулалт болно. ЕХ-ны зүгээс Монгол Улстай байгуулсан Түншлэл, хамтын ажиллагааны хэлэлцээрийг ойрын үед хүчин төгөлдөр болгоно. Энэ нь хоёр талын харилцааг хөгжүүлэхэд чухал ач холбогдол өгч байгаагийн илрэл юм” хэмээн мэдэгдэв. Монгол Улсад ДТГ байгуулах тухай тус шийдвэр нь ЕХ, Монгол Улсын хоёр талын харилцаанд гарсан томоохон дэвшил бөгөөд Улаанбаатарт ЕХ-ны бүрэн хэмжээний Төлөөлөгчийн газар байгуулснаар талууд улс

төрийн яриа хэлэлцээ, хамтын ажиллагааг урагшлуулж, түншлэлийн харилцааг цаашид бэхжүүлэх боломжийг нэмэгдүүлэх юм гэжээ.

ЕХ-ноос Монгол Улсад суурин суугаа хоёр дахь элчин сайд хатагтай **Аксель Никейз** (Axelle Nicaise) хэлэхдээ: “Европын Холбооны хувьд Монгол Улс бол Ази дахь үнэ цэнтэй түнш юм. Учир нь Монгол Улс бол газарзүйн байрлалын давуу талтай. Мөн олон улсын тавцанд ч **Монгол Улсын хувьд Европын Холбоо “гуравдагч хөрш” нь хэмээх нэгдсэн ойлголттой байдаг нь ч сайхан санагддаг**” гэсэн юм.

Дээрхээс үзэхэд Орос, Хятадын асар том зах зээлд нэвтрэн орох түшиц газар, Зүүн хойд Азийн бүс нутгийг ЕХ-той холбож болох гүүр хэмээн Монгол Улсыг ЕХ сонирхож байгаа нь тодорхой байна. Мэдээж нөгөө нэг чухал хүчин зүйл нь Монгол Улс дахь ардчилал, зах зээлийн эдийн засгийн хөгжил гэдгийг ЕХ онцлон тэмдэглэдэг.

2017 оны 11 дүгээр сарын 2-нд “ЕХ-ны Төлөөлөгчийн газрыг Монгол Улсад байгуулах, түүний эрх ямба, дархан эрхийн тухай Монгол Улсын Засгийн газар, ЕХ болон Европын Атомын эрчим хүчний хамтын нийгэмлэг хоорондын хэлэлцээр”-т Гадаад харилцааны сайд Д.Цогтбаатар, ЕХ-ноос Монгол Улсад суугаа элчин сайд Ханс Дьетмар Швайсгут (Hans Dietmar Schweisgut) нар гарын үсэг зурав. Монгол Улсад ЕХ-ны Төлөөлөгчийн газар байгуулагдаж буй нь Монгол Улс, ЕХ-ны харилцаанд гарсан томоохон дэвшил, Монголын гадаад харилцаа, дипломат албанд тохиож буй түүхэн үйл явдал болохыг Гадаад харилцааны сайд онцолж байв.

Тийнхүү Түншлэл, хамтын ажиллагааны Хэлэлцээрийг хүчин төгөлдөр болгохоор гаргасан энэхүү шийдвэр, мөн Төлөөлөгчийн газраа 2017 онд багтаан Улаанбаатар хотноо нээх тухай 7 дугаар сард гаргасан шийдвэр зэрэг нь ЕХ-оос Монгол Улстай хөгжүүлж буй харилцаандаа өндөр ач холбогдол өгч байгаагийн илрэл, харилцаа, хамтын ажиллагаа шинэ шатанд гарч буй үйл явдал болсон юм.

ЕХ-ны удирдлага МУИС-ийн монгол судлалын салбарыг дүүргэсэн монгол судлаач Траян Лаурентий Христеег (Hristea Traian Laurentiu) Монгол Улсад суурин суух анхны Онц бөгөөд Бүрэн эрхт элчин сайдаар томилсон нь Монголын чиглэлд ач холбогдол өгч буйн тод илрэл болсон юм. Тэр бээр 2018 оны 5 дугаар сард Монгол Улсын Ерөнхийлөгчид Итгэмжлэх жуух бичгээ өргөн барив.

2018 оны 11 дүгээр сард ЕХ-оос Монгол Улсад суугаа Суурин Төлөөлөгчийн газрыг албан ёсоор нээв.

IV. Хөгжлийн хамтын ажиллагаа

Хөгжлийн туслалцаа нь ЕХ-Монгол Улсын хоорондох харилцааны чухал тулгуур бөгөөд тогтвортой хөгжлийг бэхжүүлэн, Мянганы хөгжлийн зорилтыг хангаж ядуурлыг бууруулах туйлын зорилготойгоор Монгол Улсын Засгийн газар, Монголын иргэний нийгмийн байгууллагуудад дэмжлэг үзүүлдэг.

ЕХ ба Монгол Улсын хоорондын хөгжлийн хамтын ажиллагааг багтаасан хоёр талын харилцаа нь Еврокомисс-Монгол Улсын хамтын ажиллагааны 1996 оны хэлэлцээрээр үндэс сууриа тавьсан юм. Түүнээс хойш хөгжлийн хамтын ажиллагаа тогтмол нэмэгдсээр ирэв. Үүнд:

- 2002-2006: ТАСИС-ын Монгол Улсад зориулсан Үндэсний баримжаат
- хөтөлбөр -15 сая евро;
- 2007-2013: DCI Үндэсний стратегийн баримт бичиг- 29 сая евро;
- 2014-2020: Олон талт баримжаат хөтөлбөр -65 сая евро;
- 2021-2027: Олон талт баримжаат хөтөлбөр-50.8 сая евро эдгээр болно.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгч У.Хүрэлсүх НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 77 дугаар чуулганд оролцох үеэрээ Еврокомиссын Ерөнхийлөгч Урсула фон дер Лайентай уулзах үеэр тэр бээр олон улсын харилцааны өнөөгийн нөхцөл байдалд Монгол Улсын явуулж буй бие даасан, нээлттэй, энхийг эрхэмлэсэн, олон тулгуурт гадаад бодлогын ач холбогдлыг

онцолж, газарзүйн байрлалын онцлогийг бүрэн ойлгож, хүндэтгэж буйгаа тэмдэглэж байсан. Цаашид хоёр талын эдийн засгийн хамтын ажиллагааг эрчимжүүлж, эрчим хүч, ногоон хөгжлийн салбарт хамтран ажиллах өргөн боломжтойг онцлон тэмдэглэж, Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн санаачилсан “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөнийг дэмжиж, Европын Холбооны “Ойн түншлэл” хөтөлбөрт Монгол Улсыг хамруулахаа нотолсон. Удалгүй 11 дүгээр сарын эхээр Египет Улсын Шарм эль-Шейх хотноо зохиогдсон Уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудлаарх дэлхийн удирдагчдын дээд түвшний COP-27 уулзалтын үеэр Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Ухнаагийн Хүрэлсүх, Еврокомиссын Ерөнхийлөгч Урсула фон дер Лайен нар дахин уулзаж “Ойн түншлэлийн тухай Монгол Улс болон ЕХ-ны хооронд Харилцан ойлголцлын Санамж бичиг”-т гарын үсэг зурж, Монгол Улс ЕХ-ны ногоон санаачилгын нэг болох “Ойн түншлэл”-д оролцож буй Азийн анхдагч орон болов. ЕХ-ны Ойн түншлэл хөтөлбөрийн сан 2.2 тэрбум еврогийн хөрөнгөтэй.

Санамж бичгийг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд ЕХ-оос Монгол Улсад суугаа Төлөөлөгчийн газар, БОАЖЯ, Засгийн газрын хэрэгжүүлэгч агентлаг Ойн газар хамтран 2023 оны 1 дүгээр сараас “Ойн түншлэл”-ийг хэрэгжүүлэх “Замын зураг”-ийн төслийг хэлэлцэн тохиролцож, 2023 оны 7 дугаар сард эцэслэн батлав. Ойн түншлэл нь уур амьсгалын өөрчлөлтийн сөрөг нөлөөллийг бууруулан, үүнтэй уялдуулан ойн салбарт тулгарч буй сорилт, бэрхшээлийг даван туулах, улс орны хөгжлийн хэрэгцээ шаардлагад тулгуурлан байгаль орчныг хамгаалах, ойг нөхөн сэргээх зорилго бүхий үүрэг амлалт юм.

2023 оны 2 дугаар сард Монгол Улсын Засгийн газар, ЕХ хамтран Тогтвортой ногоон хөгжлийн төсөл хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны хүрээг тодорхойлох дээд түвшний зөвлөгөөн Улаанбаатар хотноо зохион байгуулагдсан. Дурдсан зөвлөгөөн нийт 14 сая еврогийн буцалтгүй тусламжийн хүрээнд хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, техник, мэргэжлийн боловсрол, сургалтын (МСҮТ) салбарт хэрэгжих төслүүдийн бэлтгэл арга хэмжээ болсон юм.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгч У.Хүрэлсүхийн санаачилсан “Тэрбум мод” хөдөлгөөний хүрээнд 26.1 сая мод тарьж, 62.6 сая тарьц суулгацын нөөц бүрдүүлсэн байна.

V. ЕХ-ны GSP+ ба Монгол Улс

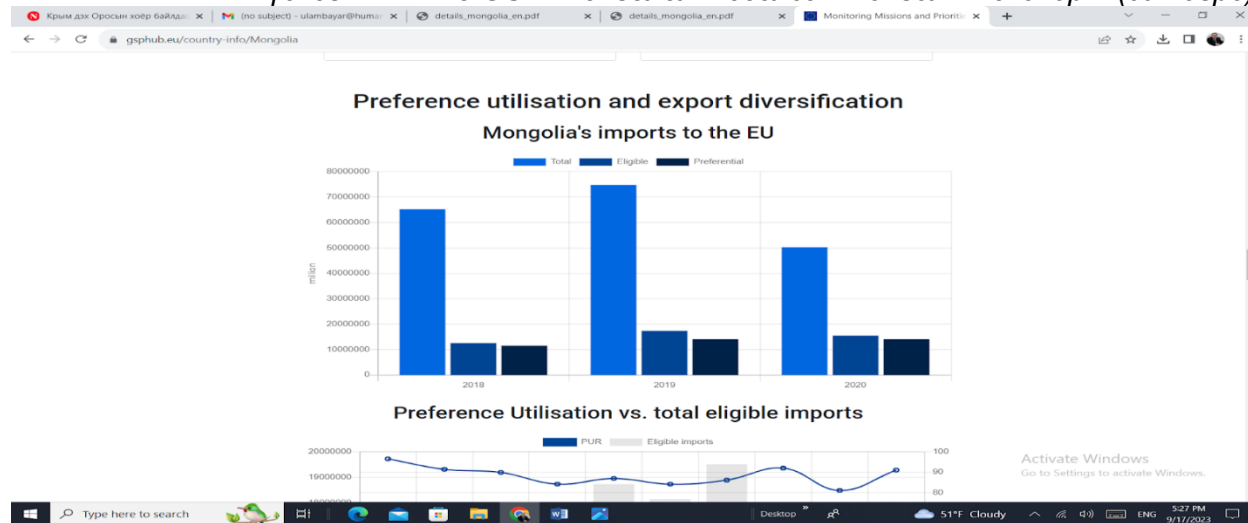
Ардчилал, сайн засаглал, зах зээлийн эдийн засгийг тууштай дэмжигч хөгжиж буй 16 оронд Нэмэлт Худалдааны хөнгөлөлтийн шинэ системийг (Generalised System of Preferences GSP+) гурав гурван жилээр хэрэгжүүлж эхэлсэн бөгөөд Монгол Улс үүнд 2005-2017, 2018-2020 онд хамрагдсан бөгөөд мөн 2021-2023 он хүртэл хамрагдаад байна.

Монгол Улс ЕХ-ны Ерөнхий Хөнгөлөлтөд 1991 оноос хамрагдаж ирсэн бөгөөд экспортын голлох бараанууд, тухайлбал, нэхмэл, сүлжмэл, оёмол бүтээгдэхүүнүүд хамрагдаж 9.6 хувийн татвартай байсан бол шинэчилсэн ХЕС-ийн дагуу нэн тааламжтай нөхцөлөөс ч илүү 0 тариф хүртэл буурсан юм. Шинэчилсэн ХЕС-д хамрагдсанаар Монгол Улсаас гарал үүсэлтэй 7200 (6300) орчим нэр төрлийн бараа бүтээгдэхүүн гаалийн татваргүй нэвтрэх боломжтой болсон юм. Энэ нь Монгол Улсын экспортын бараа, бүтээгдэхүүн ЕХ-ны 500 сая хэрэглэгчидтэй том зах зээлд ижил төрлийн өрсөлдөгч бүтээгдэхүүнээс хямд өртгөөр нэвтрэх давуу талтай болж үйлдвэрлэл, экспорт, гадаадын хөрөнгө оруулалт нэмэгдэхэд чухал дэмжлэг болж байгаа юм. Европарламент болон Еврокомиссоос 2012 оны 10 дугаар сарын 25-д шинэчлэн баталсан 978/2012 тоот журам болон хөнгөлөлтөд хамрагдах барааны жагсаалтыг тусгасан бөгөөд шинэчилсэн журам нь 2023 оны 12 сарын 31 хүртэл үйлчлэх юм.

Европын Парламент болон ЕХ-ны Зөвлөл 2012 оны дараах Нэмэлт шинэ GSP схемд хамрагдах орны тоог бараг хоёр дахин багасгасан боловч Монгол Улс шинэ схемд 2020 он хүртэл хамрагдах болсон нь ЕХ тус улсыг тууштай дэмжиж буй тодорхой илрэл болсон юм. 7200 төрлийн барааны хөнгөлөлтөөс Монгол Улсын 70 гаруй төрлийн тухайлбал, оёмол, сүлжмэл бүх төрлийн бүтээгдэхүүн, арьс ширэн бүтээгдэхүүн, үслэг эдлэл, мал амьтны гаралтай ноос, ноолуур, ундаа, архи, модон эдлэл, электрон бараа, гутал, хивс, зэс, зэсэн бүтээгдэхүүн, төмөр, төмөр бүтээгдэхүүн зэрэг Монгол Улсын хувьд экспортын нэн ач

холбогдол бүхий бараа, бүтээгдэхүүн хамрагдаж, 2015 онд 15 сая евро, 2016 онд 18 сая, 2017 онд 17, 2 сая, 2018 онд 16, 4 сая, 2019 онд 19,02 сая, 2020 онд 14.06 сая еврогийн хөнгөлөлт эдэлсэн байна. Хөнгөлөлт эдэлсэн бараа бүтээгдэхүүний 90 гаруй хувь нь оёмол, сүлжмэл, нэхмэл бэлэн бүтээгдэхүүн эзэлж байгаа юм.

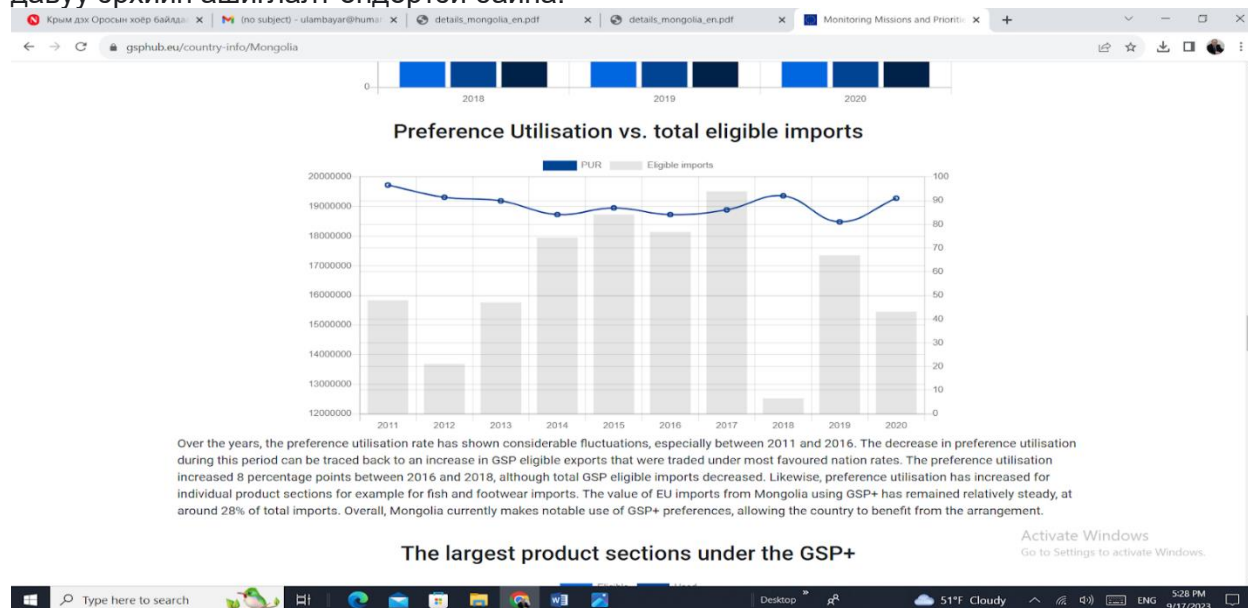
Хүснэгт 1. EX-д GSP+ хөнгөлөлт эдэлсэн Монголын экспорт (сая евро)

Source: EU

Монгол Улсыг маш эмзэг эдийн засагтай гэж үзэж болох ба 7.4 хувийн босгоос мэдэгдэхүйц доогуур байгаа нь 2019 онд түүний эмзэг байдлын харьцаа тэг байсан. Монгол Улсын экспорт цөөхөн бүтээгдэхүүнд өндөр төвлөрсөн. Экспортыг төрөлжүүлэх доод босго 75 хувьтай байгаа бол Монгол Улс 2019 онд 92.3 хувьтай байсан.

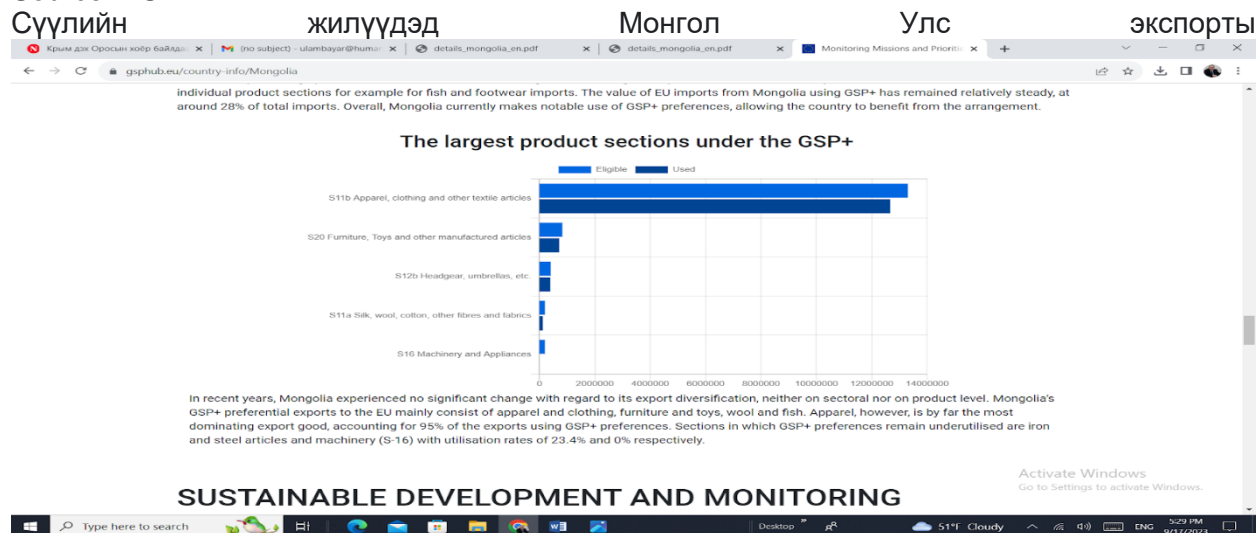
Монгол Улсын одоогийн экспортын бүтээгдэхүүний харьцангуй бага 31 хувь нь GSP-ийн дагуу тарифын хөнгөлөлт үзүүлэх боломжтой. Монгол Улс одоогийн байдлаар 91 хувийн давуу эрхийн ашиглалт өндөртэй байна.

Source: EU

Олон жилийн туршид давуу эрхийн (хөнгөлөлтийн) ашиглалтын түвшин, ялангуяа 2011-2016 оны хооронд ихээхэн хэлбэлзэлтэй байсан. Энэ хугацаанд давуу эрхийн ашиглалтын бууралт нь хамгийн таатай улсын ханшаар арилжаалагдсан GSP-ийн шаардлага хангасан экспортын өсөлтөөс улбаатай. 2016-2018 оны хооронд давуу эрхийн ашиглалт 8 пунктээр өссөн ч GSP-д хамрагдах нийт импорт буурсан байна. Үүний нэгэн адил, загас, гутлын импортын хувьд бүтээгдэхүүний бие даасан хэсгүүдэд давуу эрх ашиг нэмэгдсэн. GSP+ ашиглан Монголоос ЕХ-ны импортын үнэ харьцангуй тогтвортой буюу нийт импортын 28 орчим хувийг эзэлж байна. Ерөнхийдөө Монгол Улс одоогийн байдлаар GSP+-ийн давуу эрхүүдийг ихээхэн ашиглаж байгаа нь тус хэлэлцээрээс ашиг хүртэх боломжийг олгож байна.

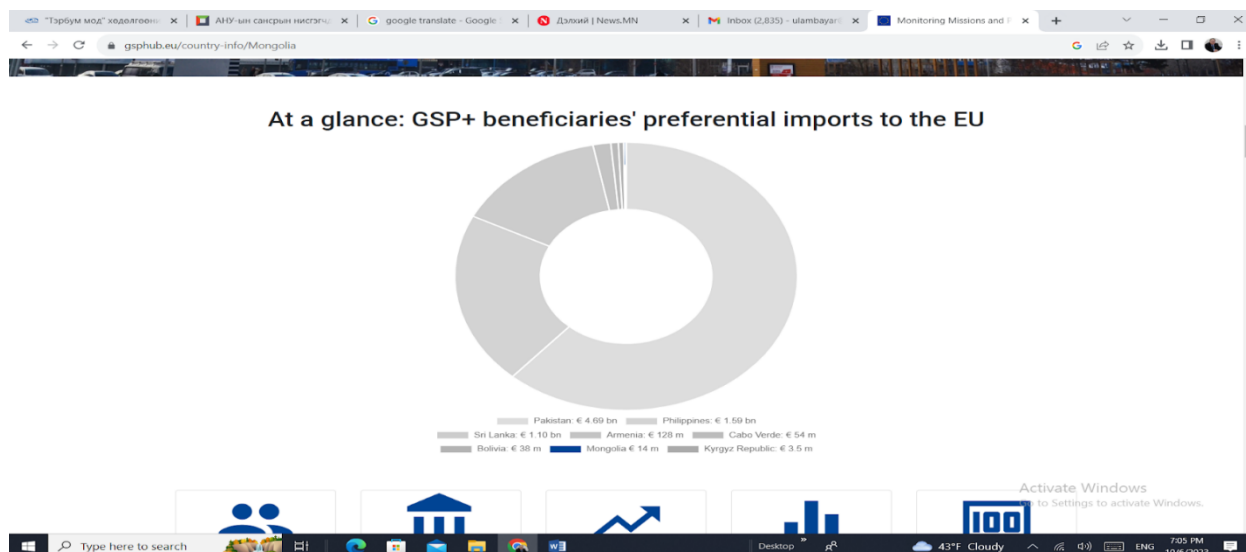
Source: EU

н төрөлжүүлэлтийн хувьд салбарын болон бүтээгдэхүүний түвшинд дорвитой өөрчлөлт гарсангүй. Монгол Улсаас ЕХ-ны GSP+ хөнгөлөлттэй экспортын бүтээгдэхүүнд ихэвчлэн хувцас, хувцас, тавилга, тоглоом, ноос, загас багтдаг. Гэсэн хэдий ч хувцас нь GSP+ давуу эрх ашиглан экспортын 95 хувийг эзэлдэг экспортын хамгийн их бараа бүтээгдэхүүн юм. GSP+-ийн давуу талыг ашиглаагүй хэвээр байгаа хэсгүүд нь төмөр, ган эдлэл, машин механизм (S-16) бөгөөд ашиглалтын хувь нь тус бүр 23.4 хувь ба 0 хувь байна.

2017 оноос эхлэн ЕХ-ны “GSP”+ системийн хүрээнд импортын барааны гаалийн татварын хөнгөлөлт эдэлж буй бүтээгдэхүүний гарал үүслийн бүртгэлийг цахимжуулж, түүнийг Монгол Улс 2020 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс эхлэн ЕХ-ны REX буюу “Бүртгэгдсэн экспортлогчдын систем”-ийг нэвтрүүлж эхлээд байгаа юм.

Монгол Улс ЕХ руу хийсэн нийт экспортын 28 орчим хувьд GSP+ хөнгөлөлтийг ашигласан байх бөгөөд давуу эрхийн ашиглалтын түвшин харьцангуй өндөр бөгөөд хамгийн сүүлд 2019 онд 83.2 хувь, 2020 онд 90 хувьд хүрсэн байна. Тэгвэл ЕХ-ны GSP+ хөнгөлөлттөөр 2020 онд Пакистан 4.69 тэрбум, Филиппин 1.59 тэрбум, Шри Ланка 1.10 тэрбум, Армени 128 сая, Кабо Верде 54 сая, Болив 38 сая, Монгол Улс 14 сая, Киргизстан 4.5 сая еврогийн ашиг хүртсэн байна.

Source: EU

Анхны 2005-2012 онд үйлчилж байсан GSP+ схем буюу “Сайн засаглал, тогтвортой хөгжил”-ийг дэмжих хөтөлбөрт ардчилал, сайн засаглал, зах зээлийн явцад амжилт гаргасан хөгжиж буй 16 орон Тухайлбал: Сальвадор, Гүрж, Гватемал, Гондурас, Боливи, Колумби, Коста-Рико, Эквадор, Шри ланка, Монгол, Венесуэл зэрэг 11 улс хамрагдаж байсан юм. “Тогтвортой хөгжил, сайн засаглал”-ын болзол хангасан 2012 оны шинэ схемд 6,300 төрлийн бараа бүтээгдэхүүнийг оруулж 8 улс тухайлбал, Армени, Боливи, Кабо Верде, Киргизстан, Монгол, Пакистан, Филиппин, Шри Ланка улсыг оруулахад Монгол Улс үлдсэн байна.

Дээрх хугацаанд Монгол Улс ЕХ-ны 5 мянга гаруй стандартыг нутагшуулсан байна.

2020 оны 11 дүгээр сард *online* хуралдсан Монгол Улс, ЕХ-ны Хамтарсан Хорооны ХХ хуралдааны үеэр Монголын талаас ЕХ руу экспортлох амьтан, ургамлын гаралтай 18 нэр төрлийн 70 гаруй бүтээгдэхүүний жагсаалтыг 2020 онд Европын Комисст танилцуулсан юм. Тухайлбал, чацаргана, чацарганын бүтээгдэхүүн, хонины ноосоор хийсэн био бордоо, хушны самар (самрын идээ), гоо сайхны бүтээгдэхүүн, арьс шир, ноос, утас, даавуу, сарлагийн хөөвөр, торомны ноос мөн дайвар мах, нөөшилсөн бүтээгдэхүүн, өлөн гэдэс болон бусад бүтээгдэхүүнийг ЕХ-ны зах зээлд экспортлох, экспортыг нэмэгдүүлэх боломжтой гэж үзсэн юм.

ЕХ-ны “GSP+” хөнгөлөлт нь Монгол Улсын бизнесийн салбарт тодорхой үр ашиг үзүүлж байгаа боловч энэхүү давуу тал, боломжийг илүү дүүрэн ашиглах, тухайлбал ЕХ-ны гишүүн орнуудтай “GSP+” хөнгөлөлтөд хамрагддаг бараа бүтээгдэхүүнийг үйлдвэрлэдэг хамтарсан үйлдвэр байгуулах замаар шинэ техник, технологи, *know how* нэвтрүүлэх, Европын зах зээлд өрсөлдөх чадвартай, олон улсын стандарт, хэм хэмжээ, чанарын шаардлага хангасан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, экспортын бүтээгдэхүүний нэр төрлийг олшруулах шаардлагатай. Дурдсан хөнгөлөлт нь Монгол Улсын экспортыг дэмжээд зогсохгүй, мөн хөрөнгө оруулалтыг ч нэгэн адил дэмжиж байгаа юм.

Монгол Улс хоёр хөрш, “гуравдагч хөрш”-ийн бодлогын хүрээнд бизнесийн моделио шинээр угсрах явдал чухал байна. ЕХ GPS+ худалдааны хөнгөлөлтийн 2016 оны шинэ схемд Монгол Улс дахин хамрагдсан. ОХУ ЕХ-ны эдийн засгийн хориг арга хэмжээнд орсон байгаа одоогийн нөхцөлд Монгол Улс, ОХУ, БНСУ-ын бизнесийн байгууллагууд мод, модон эдлэлийн хамтарсан хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгжийг Монгол Улсад байгуулж, Сибирийн ой тайгаас мод, юуны өмнө царс модыг импортоор оруулж, БНСУ-ын санхүү, технологийн дэмжлэгтэйгээр ЕХ-ноос Монголд олгосон GSP+ийг ашиглан албан тасалгааны болон сургууль, гэр ахуйн бүх төрлийн тавилга болон модон эдлэл, бүх төрлийн

parquet шал, цонхны хүрээ, барилгын төрөл бүрийн материалыг үйлдвэрлэж, 448 сая хэрэглэгчтэй ЕХ-ны нэгдсэн зах зээл дээр гаалийн татваргүй гаргах их нөөц боломж ирээдүйд нээгдэх боломжтой болов уу.

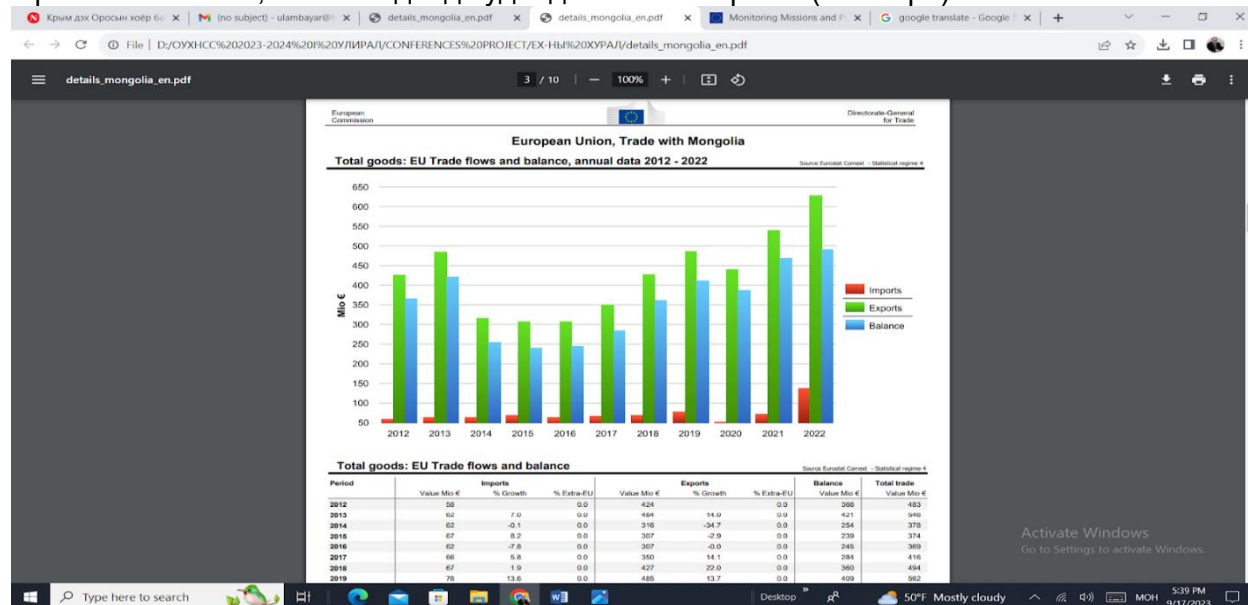
Зураг 1.

Өнөөдрийн байдлаар ЕХ-ны 800 гаруй компани 3,2 тэрбум ам.долларын хөрөнгө оруулалт хийсэн нь Монгол Улс дахь гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтын 13 орчим хувийг эзэлж байна.

Монгол Улс, ЕХ-ны гадаад худалдааны нийт эргэлт 2019 онд 562 сая евро, үүнээс импорт 485 сая евро, экспорт 76 сая евро байсан бол, COVID-19 цар тахлын үед 2020 онд нийт эргэлт 491 сая евро, үүнээс импорт 440 сая евро, экспорт 52 сая евро болж бага зэрэг буурсан байна. Үүний 30 орчим сая евро нь түүхий эд, 14 сая евро нь оёмол, нэхмэл, сүлжмэл бэлэн хувцас, 18 сая евро нь аж үйлдвэрийн бүтээгдэхүүн болж байжээ. ЕХ Монгол Улсын нийт гадаад худалдааны 6.9 хувь, экспортын 4.8 хувь, импортын 9.6 хувийг эзэлж байв.

Хүснэгт 2. Монгол, ЕХ-ны гадаад худалдааны нийт эргэлт (сая евро)

Source: EU

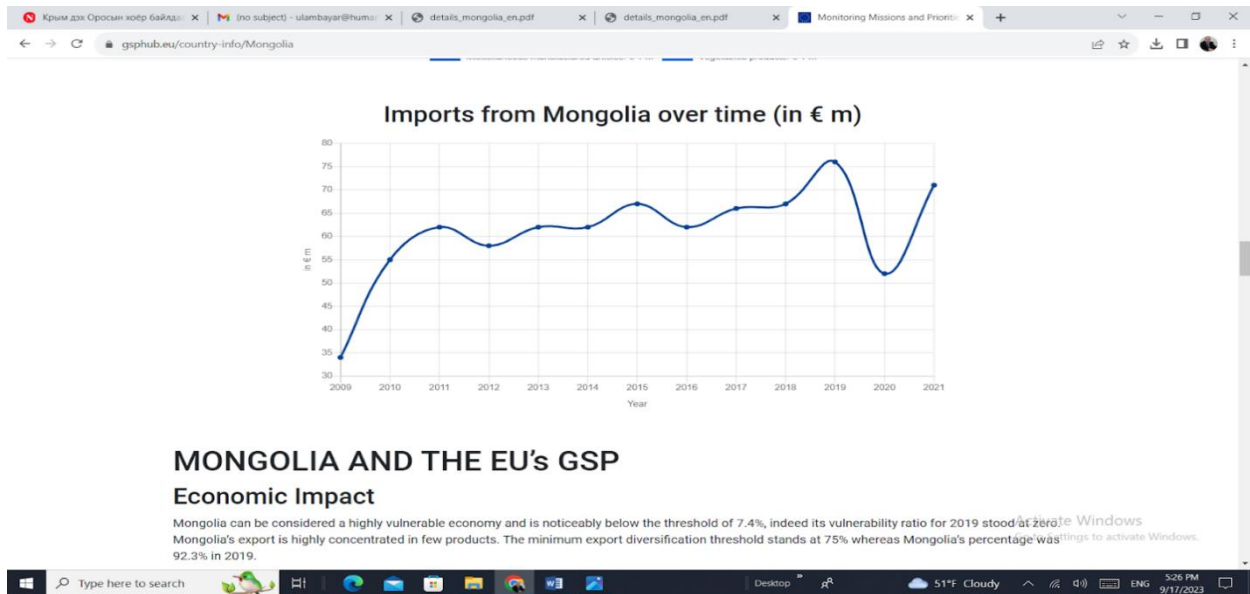
Монгол Улс GSP+д нийлүүлэх, экспортыг 13 хувиар нэмэгдүүлсэн үр дүн гарсныг ЕХ-ноос Монгол Улсад суугаа элчин сайд Ханс Дьетмар Швайсгүт 2017 оны 11 дүгээр сард тэмдэглэж байсан юм.

ЕХ-ны санхүүжилтээр Монгол Улсын ГХЯ-тай хамтран хэрэгжүүлсэн “Монгол Улсын худалдааг дэмжих” (TRAM) төсөл гадаад худалдааг төрөлжүүлэх замаар Монголын бараа бүтээгдэхүүнийг бүс нутгийн болон олон улсын зах зээлд амжилттай гарахад нь чухал дэмжлэг болжээ. “Монголын худалдааг дэмжих EU-TRAM” төсөл 2018 оны 3 дугаар сараас эхэлсэн бөгөөд нийт таван сая еврогийн өртөг бүхий 2018-2020 онд хэрэгжиж төслийн

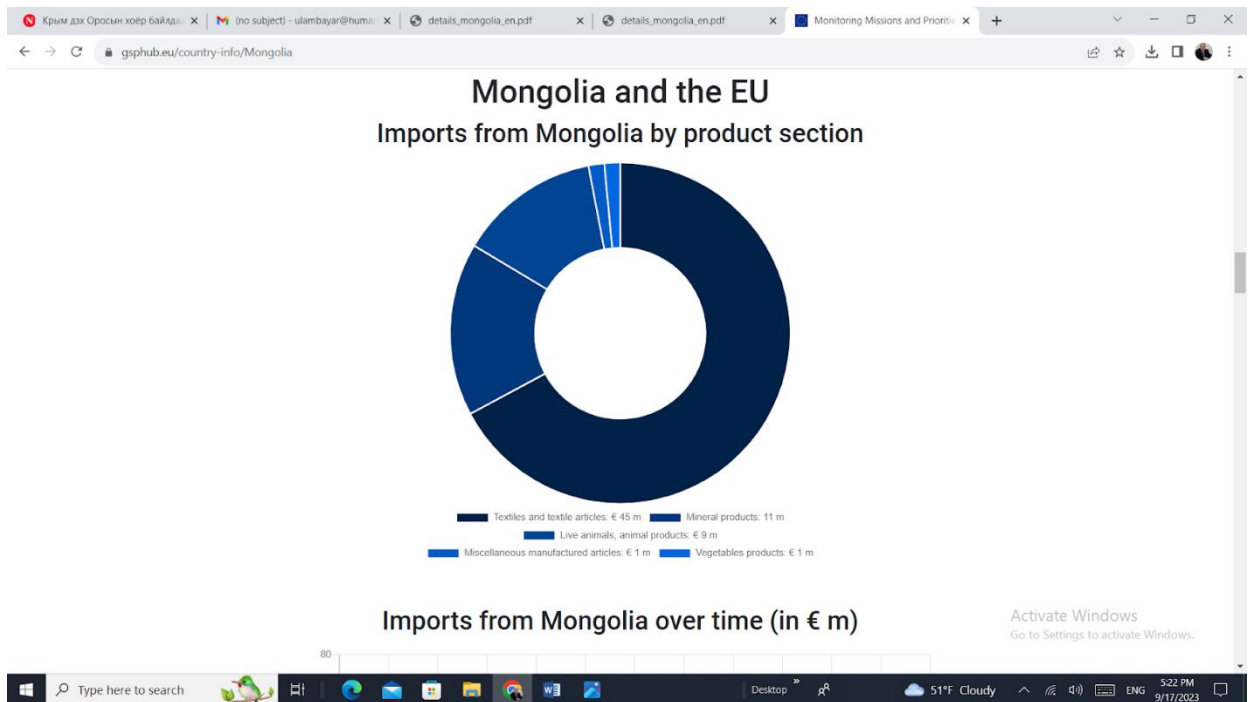
хүрээнд ЕХ-ны стандартад нийцсэн олон төрлийн бараа бүтээгдэхүүнийг экспортлоход чиглэгдсэн юм.

Хүснэгт 3. ЕХ руу хийж буй Монголын экспорт (сая евро) 2019 онд 76 сая евро, 2021 онд 71 сая евро болов.

Source: EU

Хүснэгт 4. ЕХ руу хийсэн Монголын экспортын бүтээгдэхний төрөл

Source: EU

Түншлэл, хамтын ажиллагааны хэлэлцээрийн 27 дугаар хэсэгт “Талууд газарзүйн заалтын тухай хэлэлцээрийг аль болох хурдан байгуулахаар тохиров” гэж заасны дагуу 2019, 2020 оны Худалдаа, хөрөнгө оруулалтын Дэд хорооны хуралдааны үеэр талууд Газарзүйн заалтын тухай хоёр талын хэлэлцээр байгуулах талаар санал солилцож, үүний дагуу 2021 онд хэлэлцээг эхлүүлэх, бэлтгэл ажлыг хангах чиглэлээр ажиллажээ. Газарзүйн заалтын талаарх ойлголт Монгол Улсад шинэ тутам хөгжиж буй, бөгөөд цаашид хэлэлцээг албан ёсоор эхлүүлэхтэй холбогдуулан Монгол Улсын байр суурийг боловсруулах, хэлэлцээг эхлүүлэх зорилгоор холбогдох байгууллагуудын төлөөллийг оролцуулан Хууль зүйн сайд, Гадаад харилцааны сайдын хамтарсан тушаалаар Ажлын хэсэг байгуулагдсан юм. Монгол Улс, ЕХ-ны хооронд “Газарзүйн заалтын тухай хэлэлцээр” байгуулах бэлтгэл ажлын хүрээнд “Газарзүйн заалт” цахим сургалтыг 2021 оны 11 дүгээр сард ГХЯ, Еврокомиссын Техникийн туслалцаа, мэдээлэл солилцооны газар (ЕС TAIEХ) Оюуны Өмчийн газар, Еврокомиссын ХАА, хөдөөгийн хөгжлийн газар, Монгол Улс дахь ЕХ-ны Төлөөлөгчийн газар, МҮХАҮТ хамтран зохион байгуулсан ач холбогдолтой болжээ.

Газарзүйн заалт (Geographical Indication) гэдэг нь тухайн газар нутгийн байгаль, цаг уурын нөхцөл байдал, хүмүүсийн дадал заншил зэрэг хүчин зүйлээр тодорхойлсон чанар, нэр хүнд, бусад онцлог шинж чанар бүхий бараа, бүтээгдэхүүнийг үйлдвэрлэсэн улс, бүс, газар нутгийн газарзүйн тодорхойлолтыг хэлдэг.

2010 оны 6 дугаар сард баталсан “Монгол Улсын Барааны тэмдэг, газарзүйн заалтын тухай хууль”-д УИХ 2021 оны 5 дугаар сард нэмэлт өөрчлөлт оруулсан юм.

2022 оны 1 дүгээр сарын 21-нд “Увсын чацаргана” жимсийг ЕХ-ны газарзүйн заалтад бүртгэв. Энэхүү үйл ажиллагааг анх 2016 онд Монгол Улсын Оюуны өмчийн газар, Увсын чацаргана газарзүйн заалтын нийгэмлэг, Францын ЭСЯ-ны дэмжлэгтэй эхлүүлжээ. Улмаар 2019 оноос МҮХАҮТ, Увсын чацаргана үйлдвэрлэгчдийн холбоо, Германы Худалдаа, аж үйлдвэрийн Танхимуудын холбооны SEQUA төслийн баг чацаргана тариалагчдын нэмүү өртгийн сүлжээ бий болгох хамтын ажиллагаа, төсөл хөтөлбөрийг үргэлжлүүлэн ийнхүү үр дүнд хүрчээ. Увсын чацаргана газарзүйн заалтыг ЕХ-нд бүртгэснээр ЕХ-ны гишүүн орнуудад “Увсын чацаргана” газарзүйн заалт хамгаалагдаж, хуурамч бүтээгдэхүүн борлуулахаас сэргийлэх, европын хэрэглэгчид Увсын чацарганын жинхэнэ байгаль орчин, цаг уураас шалтгаалсан онцлог амт, чанар, амин дэмийг хүртэх ач холбогдолтой юм. Түүнчлэн орон нутгийн чацаргана тариалагч, үйлдвэрлэгчдийн орлого нэмэгдэх, тогтвортой бизнес эрхлэлтийг дэмжих, байгаль орчин, цаг уураас шалтгаалсан онцлог амт, чанарыг хадгалах, цаашлаад аялал жуулчлалын шинэ суваг бий болох, хэрэглэгч худалдан авагчид чанар, стандартад нийцсэн бүтээгдэхүүн хэрэглэх зэрэг давуу талтай юм. Энэхүү үйл ажиллагаанд МҮХАҮТ Увсын чацарганын лабораторийн шинжилгээ, баримт бичигт засвар өөрчлөлтийг хийх зэргээр хувийн хэвшилтэй хамтран ажиллажээ.

VI. Төгсгөл

Монгол Улс ЕХ-той 1989 оны 8 дугаар сард дипломат харилцаа тогтоосноос хойших 30 илүү жилд хоёр талын хамтын ажиллагаанд томоохон дэвшил гарсан бөгөөд эдүгээ иж бүрэн түншлэлийн хүрээнд өргөжин хөгжиж байна. Үүнд шинээр байгуулагдсан «Түншлэл, хамтын ажиллагааны хэлэлцээр» гол эрхзүйн үндэс болж байна. Дорнод Европын уламжлалт харилцаатай байсан посткоммунист орнууд ЕХ-нд элссэн нь тус Холбоонд Монгол Улсыг дэмжигч түншүүдийн хүрээг өргөжүүлж, экспортын зах зээлийг тэлж, ЕХ-той иж бүрэн түншлэлийг хөгжүүлэх таатай боломжийг олгож байна.

Монгол Улсын эдийн засаг олон талаас хамааралтай байх, хоёр хөрш гүрэнтэй харилцах худалдаа, эдийн засгийн харилцаа, хамтын ажиллагааны зохистой тэнцвэрийг хангахад ЕХ, түүний нөлөө бүхий гишүүн орнууд тодорхой үүрэг гүйцэтгэж байна гэж үзэж байна.

Монгол Улс, ЕХ-ны Түншлэл, хамтын ажиллагааны хэлэлцээр хүчин төгөлдөр болж, ЕХ Улаанбаатар хотноо ДТГ-аа албан ёсоор нээснээр харилцаа, хамтын ажиллагаа түвшин шинэ үе шатанд шилжсэн гэж дүгнэж болохоор байна.

Европын Холбооны гишүүн орнууд нь Монгол Улсын хувьд БНХАУ, ОХУ-ын дараа ордог худалдааны гуравдагч том түнш, томоохон хөрөнгө оруулагч түнш мөн.

Европын Холбоо нь худалдаа, эдийн засаг, хөгжлийн хамтын ажиллагааны түнш чухаг төдийгүй улс төр, аюулгүй байдлын түнш мөн.

НОМЗҮЙ

1. Монгол Улсын Үндсэн хууль. УБ., 1992
2. “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого. УБ., 2020
3. “Шинэ Сэргэлтийн бодлого” Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны 106 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралт. УБ., 2021.12.30
4. Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал. УБ., 2010
5. Монгол Улсын Гадаад бодлогын үзэл баримтлал. УБ., 2011
6. «Европын Холбоо-Монгол Улсын чухаг түнш мөн». “Олон улс судлал” сэтгүүл. ОУСХ, ШУА, 2001.№1 (55), 27-37 дахь тал
7. Д.Уламбаяр. Монгол Улс, Өрнө дахин: Харилцаа, хамтын ажиллагаа. УБ., 2007
8. Д.Уламбаяр. Монгол Улсын “гуравдагч хөрш”-ийн бодлого: хоёр ба олон талт хамтын ажиллагаа. УБ., 2022
9. Д.Уламбаяр. «Монгол Улс-Европын Холбоо: Иж бүрэн түншлэл өөд»-“Монгол Улсын “гуравдагч хөрш”-ийн бодлого. Монгол-Европ: Бодлого, зорилт. ҮАБЗ-ийн ССХ, Конрад Аденауерын сан. УБ., 2012, 30-60 дахь тал
10. Д.Уламбаяр. «Монгол Улс, ЕХ-ны түншлэл, хамтын ажиллагаа-25 жил»-“Стратегийн судалгаа” сэтгүүл, ССХ, ҮАБЗ. 2014 №2 (66) 41-59 дэх тал
11. D.Ulambayar. «Central and Eastern Enlargement of the European Union: Aspires and Challenges». *Journal of Central and Eastern Europe*. №3 2015, pp. 39-45
12. Д.Уламбаяр. «Европын Холбооны шинэ сорилт ба Монгол, ЕХ-ны түншлэлийн тулгамдсан асуудал»-*Европ Судлал-1* эрдэм шинжилгээний бичиг. МУИС, Шинжлэх ухааны сургууль. Боть 17/1, УБ., 2017, 209-219 дэх тал
13. Д.Уламбаяр. “Монгол Улс, ЕХ-ны түншлэл, хамтын ажиллагааны шинэ үе шат: Асуудал ба шийдэл” “*Европ судлал- 2*” №2. 2018, 16-29 дэх тал
14. “Европын Холбоо Монгол Улсын хамтын ажиллагаа 30 жил” *Зууны мэдээ* сонин. 2019.08.01 Пүрэв №152 (6119)
15. Д.Уламбаяр. Монгол Улсын “гуравдагч хөрш”-ийн бодлого: Онолын баримтлал, түүх, орчин үеийн зангилаа асуудал. (Олон туйлт дэлхийн шинэ дэг журам төлөвших үе шат). Шинжлэх ухааны доктор зэрэг горилсон бүтээл УБ., 2023
16. Framework Agreement on Partnership and Cooperation between of the European Union and Its Member States, of the one part, and Mongolia, of the other part”
17. The European Union is intent on supporting Mongolia in its continued political and economic reform path, as a valuable partner for the EU in Asia. Factsheet on the EU-Mongolia Framework Agreement on Partnership and Cooperation. Bruxelles, 17/02/2017
18. European Parliament non-legislative resolution of 15 February 2017. (08919/2016-C8-0218/2016-2015/0114(NLE)-2016/2231(INI)
19. Mongolia: Multi-Annual Indicative Programme MIP for 2021-2027 https://ec.europa.eu/international-partnerships/system/files/mip-2021-c2021-9051-mongolia-annex_en.pdf
20. The Standard, Principles and Norms of the European Union (EU Law Terminology)
21. JOINT STAFF WORKING DOCUMENT The EU Special Incentive Arrangement for Sustainable Development and Good Governance ('GSP+') assessment of Mongolia

covering the period 2018 – 2019 [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=SWD\(2020\)23&lang=en](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=SWD(2020)23&lang=en)

22. EU Delegation to the Mongolia
23. Mongolian Permanent Representative to the European Union
24. European External Action Service <https://gsphub.eu/country-info/Mongolia>
25. https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_mongolia_en.pdf

МОНГОЛ УЛСЫН ГАДААД ХЭЛНИЙ СУРГАЛТЫН БОДЛОГЫН АСУУДЛУУД БА ЕВРОПЫН ХОЛБООНЫ ЖИШИГ

*Надмидын Бэгз-МУ-ын Шинжлэх ухааны гавьяат зүтгэлтэн, академич.
Сэдийн Санжаабадам-Доктор, профессор.
Базарсүрэнгийн Баярмаа- докторант.*

Хураангуй

Нээлттэй, олон үндэстэн зэрэгцэн оршиж буй өнөөгийн глобал ертөнцөд хүн хоорондын эдийн засаг, нийгэм, соёлын өрсөлдөөн нэмэгдэхэд олон хэлний боловсрол хүний өрсөлдөх чадварын нэг гол хүчин зүйл болж байна. Нутаг дэвсгэр томтой ч хүн ам цөөтэй, хүчирхэг хөршүүдтэй монголчууд бид дэлхийн том хэлнүүдийн боловсрол эзэмших нь туйлын чухал. Иймээс зохиогчид эл илтгэлдээ глобал орчинд үндэстнүүдийн өрсөлдөх чадварын нэг гол хүчин зүйл болж буй хоёр дахь, гурав дахь хэлийг монгол хүүхдэд бага наснаас нь зааж сургахыг оновчтой тогтоохын ач холбогдлыг харуулах зорилт тавьсан юм.

Түлхүүр үг: *хүний нийгэм, харилцааны хэрэгсэл, соёлын орчны өөрчлөлт, хэл баяжих, өрсөлдөх чадвар, олон хэлний боловсрол*

Нэг. Хэлний үүсэл, хөгжил

Хэл байгалийн бүтээл биш. Хэл хүний бий болгосон соёлын чухал хэсэг. Хэл бол хүн анх амьтны сүргээс тасарч, нийгмийн зохион байгуулалтаар амьдарч эхлэх үеийнх нь хөгжлийн үр дүн, нийгмийн хөгжлийн явцад үүсэж бий болсон харилцааны хэрэгсэл. Хүн хэлтэй төрдөггүй учир төрөлх хэл гэж байхгүй. Өсөн торниж буй амьдралынхаа орчинтой танилцаж, түүнээс суралцах явцдаа хүүхэд ойр харилцагчдынхаа хэлийг даган дуурайх замаар сурч эзэмшдэг. Энэ талаар их зохиолч Д.Нацагдорж аль тэртээ 1930-аад онд “Өсөхөөс сурсан үндсэн хэл, орхиж болшгүй соёл мөн”¹ гэж гайхалтай мэргэнээр тодорхойлсон байдаг.

Хэл бол хүн амьдралын орчноо тэмдэглэх дохионы системийг бий болгосны үр дүн тул орчны өөрчлөлт, хөгжлийг тусгаж, тэдгээр ухагдахууныг тэмдэглэх нэгж болсон үгийн сан нь байнга өөрчлөгдөн баяжиж байдаг, бас ядуурч ч болдог. Хэлийг сурч болдог, хэрэглэхгүй бол бас мартагддаг. Хүн орчинтойгоо харилцах хэрэгсэл болсон хэлээ бүтээж, хэрэглэж хөгжүүлсээр олон арван мянган жилийг өнгөрөөж, өнөөдрийг хүрч. Энэ хугацаанд маш олон хэл мартагдаж, мөн олон хэл үүсэж, төгөлдөржжээ. Хүн төрөлхтний хөгжил хурдсаж, оюуны бүтээлч үйлдвэрлэл өргөн дэлгэр болсноор сүүлийн 500 жилийн дэлхийн шинжлэх ухаан, технологийн ололтыг тусгасан асар их мэдээлэл, нэр томьёо улс үндэстнүүдийн хэлэнд нэвтэрч баяжуулж байна. Энэ үйл явцын цаашдын чиг хандлагыг одоо төсөөлөх гэвэл ярилцагчгүй, хэрэглээгүй болсон хэлнүүд мөхөж, хүчирхэг том хэл хоорондын ижилсэл, ууслын үр дүнд яваандаа глобал хэл үүсэх магадлал өндөр байж магадгүй.

Хоёр. Соёлын орчин ба хэл

Бидний амьдралын их орчныг байгалийн, соёлын гэж ангилах ба тухайн нутаг дэвсгэр, уур амьсгалд дасан зохицож амьдрахын тулд хүний гараар бүтээсэн хоёрдогч орчныг соёл гэдэг. Соёлын орчны өөрчлөлт, хөгжилт хэлийг баяжуулдаг. Нэг соёлын орчны бүтээл өөр соёлын хүрээнд шинэ ухагдахуун, шинэ агуулгатайгаар нэвтрэн орохдоо ихэнхдээ нэрээ хамт авч ордог. Бурхны шашин монголд анх дэлгэрэхэд хиндү шашин, энэтхэгийн соёлын агуулга манайд хэрхэн дагаж орж ирснийг самгарди үгс монгол хэлэнд тэр үед хэр их орж ирснээс харж болно. Монгол хэлний товч тайлбар тольд одоо 200 гаруй самгарди гаралтай үг байгаа гэнэ.² Тухайлбал, *авшиг, агшин, адьяа, бадмаараг, банзал, буян, гавар, гадил, далдуу, дээд, зандан, зул, маргад, нимбэг, рашаан, самбар, соёмбо, судар, тив, увдис, хот, цэрэг, шатар, шүлэг, эрдэнэ, ямранз* болон бусад олон үг болно.

¹ Нацагдорж, Д. Түүхийн шүлэг. Зохиолууд. УБ, 1961, 193-р тал

² Сүхбаатар, О. (2014). Монгол хэлэн дэх самгарди махбод. УБ, 21-р тал.

Дараагийн хэдэн зуун жилд нь бурхны шашны хоёр дахь удаагийн дэлгэрэлтээр манай хэлэнд төвөд хэлний үг хэр өргөн цар хүрээтэйгээр орж ирснийг зөвхөн монгол хүний нэрийн толиноос харахад л төвөггүй мэдэж болно. Энэ жагсаалтыг *Аюуш, Бадам, Бээз, Галиндэв, Жамсран, Лхам, Надмид...* гэхчлэн хэчнээнээр ч үргэлжлүүлж болно³. Бас бурхан шашны холбогдолтой олон зуун нэр томъёо орж ирсэн байна. Үүнд, *аграмба, ана мана, боть, бум, бумба, дамжаа, замбаа, лазан, мэгзэм, мяндаг, сант, тотгор, царван, шад, шүгэл, элээ, ядам болон бусад олон арван үгс* орно.⁴

Монголчууд 17-р зууны сүүлийн хагаст Манжийн эзэнт гүрний эрхшээлд орсноор түүний нөлөөгөөр хятадын соёл манайд хүчтэй түрэн орж ирж, монгол хэлний үгийн сан хятад гаралтай үгээр их баяжив. Өмнө нь ч орж ирж байж. Бид өнөөдөр монгол, хятад нь мэдэгдэхээ байсан үй түмэн үгийг өдөр тутам яриандаа хэрэглэдгээ тэр бүр анзаарч мэддэггүй. Хоол, ундны холбогдолтой нэрийн дотор л гэхэд *цай, банш, бууз, хуушуур, манжин, лууван, байцай, бууцай, шанцай*, барилга, байшинтай холбогдолтой нэрийн дотор *цонх, зуух, яндан, туйлуу, банз, дүнз* гээд л явж өгнө⁵. “Монголын нууц товчоо” хэмээх их хөлгөн сударт Чингисийн эхийг *Өүлүн үжин* (фүжин гэж хятадаар хатан гэсэн үг. Ц.Д) гэж нэрлэсэн буй⁶. Мөн “Арван тавны сар” хэмээх монгол ардын дуунд *Арван тавтай шоожуу нь ай хө Аав, ээждээ дэнлүү дээ хө*⁷ гэсэн мөрөнд *шоожуу, дэнлүү* гэх хятад үгс нэг их монголчлогдоогүйгээр тааралдана. Энэ дуунд гарч байгаа шиг хятад гаралтай үгс монгол хэлэнд арвин их бөгөөд манай хэлэнд орж ирсэн он цагийн хувьд тун саяхных гэх юм билээ⁸.

Хорьдугаар зууны эхнээс монгол хэлэнд орос гаралтай, мөн оросоор дамжин европын хэлнүүдийн үгс цутган орж ирсэн нь ХХ зууны 90-ээд он хүртэл эрчимтэй үргэлжилсэн бөгөөд монголчууд орос хэлээр дэлхийн соёлтой танилцахад энэ үйл явц чухал үүрэг гүйцэтгэв. Тухайлбал, *академи, аптека, аспирант, бассейн, биологи, вакуум, вино, дежур, декан, доктор, инженер, календарь, кино, клуб, комбинат, материал, машин, металл, нейлон, нитрат, пионер, профессор, радио, роман, салат, сантехник, спорт, стандарт, театр, телевизор, технологи, туфли, университет, факультет, физик, философи, фото, хими, цемент, цирк, экспорт...* зэрэг нь орос хэлээр дамжин орж ирсэн энэтхэг-европын гаралтай хэлнүүдийн үгс.

ЗХУ задарч, социалист систем нурсан, мөн 1992 оны Үндсэн хуулиараа бид нээлттэй гадаад бодлого тунхаглаж, манай түншүүд өөрчлөгдсөн зэргээс 1990-ннд оны ардчилсан өөрчлөлтийн дараах Монгол Улсад монголчуудын ахуйд урд өмнө нь байгаагүй шинжлэх ухаан, техникийн шинэ ойлголт, шинэ нийгмийн амьдралын олон талт онцлогийг илэрхийлсэн ухагдахуунууд бусад орноос янз бүрийн хэлээр илэрхийлэгдсэн нэртэйгээ орж ирсэн нь зүй ёсны үзэгдэл байв. Ийнхүү англи, япон, солонгос, франц, герман болон бусад хэлний үгсийг тээсэн соёлын шинэ орчин бүрэлдэв. Манайд урьд өмнө нь байгаагүй, нийгэм, эдийн засаг, соёлын “капиталист” шинэ орчныг тодорхойлсон *бирж, коллеж, компани, кредит, магистр, менежмент, патент, процессор, фермер, фирм* зэрэг үгс нь “социализмаас дөнгөж сая салсан” монголчуудын хэлний хөгжлийн энэ шатанд зайлшгүй шаардлагатай баяжилт юм. Учир нь эдгээр шинэ ухагдахуун, ойлголтгүйгээр бид “хүмүүнлэг, ардчилсан нийгэм”-д оюун санааны хувьд шилжин орох боломж тун тааруу юм.

Шинэ соёл, шинэ техник технологи өөрийнхөө нэрийг авч өөр соёлын орчинд орж ирдгийн тод жишээ нь *дижитал, имплант, интернет, интерфэйс, кибер, компьютер,*

³ Сүхбаатар, О. (2014). Монгол хэлний харь үгийн толь. УБ.

⁴ Мөн тэнд

⁵ Мөнхсайхан, С. (2014). Монгол хэлний хятад гаралтай үг. УБ,

⁶ Монголын нууц товчоо. Хоёр дахь хэвлэл. Ц.Дамдинсүрэн хуучин монгол хэлнээс одоогийн монгол хэлээр орчуулав. УБ, 1957, 33-р тал.

⁷ МААЗ-ын номын сан. Монгол ардын дуу. (V) Эмхэтгэсэн Ц.Өлзийхутаг. УБ, 1982, 190-р тал.

⁸ Мөнхсайхан, С. (2014) Монгол хэлний хятад гаралтай үг. ШУА-ийн Хэл зохиолын хүрээлэн. УБ, 65-р тал.

нано, робот болон бусад олон зуун үг манай хэлэнд шинээр орж ирж, бидний өдөр тутмын амьдралд хэрэглэгдэж байна.

Ийнхүү монгол хэлний үгийн сангийн баяжилтыг он цагаар нь хөөгөөд үзэхэд ийм дүр зураг, хэлний хөгжлийн бодит зүй тогтол харагддаг. Учир нь ямар ч хэл дангаараа, гадна дотнын нөлөөнд авталгүйгээр, цаг хугацаа, соёлын орчны өөрчлөлтөөс ангид, “цэврээрээ” тусгаар оршино гэж байдаггүй юм. Бидний дээдсийн үүсгэн байгуулсан Монголын эзэнт гүрэн, мөн түүний дараах үед Чингисийн үр ач нарын захирч явсан евро-азийн олон арван орны нийгэм, соёлын амьдралд монгол гаралтай үгс нэвтэрч, тэдгээр хэлний хөгжилд түүхэн чухал үүрэг гүйцэтгэснийг ч энэ далимд тэмдэглэх хэрэгтэй. Ингээд бодоход монгол хэл түүхийнхээ туршид бусад соёлын орчны нөлөөгөөр олон мянган үгээр баяжиж, түүгээр нь өнөөдөр бид хүний, өөрийн гэж ялгахгүйгээр “монголоороо” ярьж, бас монголын эзэнт гүрний нөлөөнд явсан бусад үндэстэн, ястнууд бас л манай үгээр баяжсан хэлээр ярилцаж байгаа биз ээ.

Гурав. Глобал орчин ба хэлний боловсролын хэрэгцээ

Соёлын орчин огцом өөрчлөгдөхөд өөр хэлээр харилцах шаардлага үүсдэг. Одоо Дэлхий дахинд глобал нээлттэй эдийн засаг, соёлын нээлттэй орчин бүрэлдээд байна. Социализмын гэдэг хаалттай орчинд, ЗХУ-ын цэрэг, улс төр, эдийн засгийн нөлөөнд 70 гаруй жил түгжээтэй байсан Монгол оронд минь ардчилсан өөрчлөлт гарч, 1990-ээд оноос гадаад хамтын ажиллагаа өргөжин тэлэв. Үүний үрээр, одоогоос 30-аад жилийн өмнө эхэлсэн эдийн засгийн их хямралын жилүүдэд монголчууд Дэлхийн олон тивд сурч, ажиллаж, амьдрахаар олон мянгаараа гадаад орнуудыг зорих болсон юм. Хэлгүй хүнийг ажиллуулах нь битгий хэл, улсынхаа хилээр оруулах виз олгохгүй байх журам олон оронд мөрдөгддөг. Иймд хүний нутагт ажиллаж амьдрах монголчуудаас шаарддаг мэдлэг, ур чадварын хамгийн эхэнд тухайн ард түмний хэлний мэдлэг (*хэрэглэх чадвар нь ч энд хамаарна*) орж ирсэн юм. Монголчууд ч энэ хэрэгцээгээр солонгос, япон, англи, герман, франц зэрэг хэл үзэж, сурч эзэмших болов.

Өөр соёлын нөхцөлд ажиллаж, амжилт гаргахад хүнээс ажлын дадлага чадвар, ачаалал даах тэвчээр, харилцааны өндөр ур чадвар зэрэг олон “эерэг үзүүлэлт” шаардагдана. Энэ бүхэн нь хэлний сайн мэдлэггүйгээр төсөөлөхөд бэрх бөгөөд “хэлгүй” бол алхам тутамдаа өрсөлдөөнд ялагдахад хүргэдгийг манайхан яс махаараа мэдэрч эхэлсэн юм. Глобал хөдөлмөрийн зах зээл дээрх ажлын байрны өрсөлдөөнд гадаад хэлний мэдлэг хэр их үнэ цэнтэй талаар сэтгэц зүйч том эрдэмтэн “*Орчин үеийн глобал соёлын эдийн засгийн үндэс нь хувь хүн хоорондын өрсөлдөөн юм. Нэг хүн өөр бүлэг хүмүүстэй өрсөлдөж, тэдгээрийн урд гарах хэрэгтэй болдог бөгөөд заримдаа тэднийг замаасаа “түлхэх” хэрэгцээ ч үүснэ. Ингээд нэг нь ялан дийлэхэд нөгөө нь сэтгэлээр унаж, яахаа мэдэхгүй байдалд орох нь элбэг. Ийм нөхцөл байдлын сэтгэл зүйн үр дагавар нь хүмүүсийн хооронд дайсагналцал үүсэхэд хүргэнэ*”⁹ гэж тэмдэглэжээ.

Хүн амжилтын төлөө тэмүүлэхэд нөлөөлдөг нэг шалтгаан нь *түүний алдаа, оноо, амжилт, бүтэлгүйтэл нь өөрийгөө хүндэтгэх хүний мэдрэмж, сэтгэл хөдлөлд гүнзгий нөлөөлж байдаг* явдлаар тайлбарлагдана. Ажилгүйгээс хүмүүс архи уух, гэмт хэрэг зөрчилд орох зэрэг нь тэмцэлд ялагдсан амьтны гаргадаг түгээмэл авирын илрэл бөгөөд өрсөлдөгчөө ялан дийлж чадахгүйдээ хорсох, өөрийгөө чамлахдаа түүний талаар сөрөг мэдээлэл, хов, гүтгэлэг тараахаас өгсүүлээд өрсөлдөгчөө “замаас зайлуулах” хүртэл өөрийгөө хүндэтгэх сэтгэл хөдлөл нь хөндөгдсөнөөс үндэстэй адгуусан зэрлэг авир гаргадаг.

Өөр соёлын орчинд хүн “хэлгүй” байх нь түүний мэдээлэл хүлээн авах боломжийг хаана. Харин мэдээлэл эзэмших нь амжилтын эх үүсвэр болдог. Гэтэл мэдээлэлгүй, өрсөлдөх чадвар муутай хүмүүст илэрдэг өөр нэг айдас нь ирээдүйд болох таагүй зүйлээс

⁹ Карен, Хорни. (2008). Соёл ба мэдрэлийн өвчин. *Дэлхийн нэрт сэтгэл судлаач эрдэмтдийн шилмэл зохиолын хураангуй*. УБ, х.226

“харанхуйгаар” болгоомжлох, айх явдал аж. Энэ нь ихэнхдээ орчноосоо шаардлагатай мэдээлэл авч чадахгүйтэй холбоотой үүсдэг хүний сэтгэлзүйн таагүй байдал юм. Амжилтад хүрэх гэхээсээ амжилтгүй болох, алдаа гаргах боломж ийм хүмүүст илүү өргөн байдаг учраас бүтэхгүй бол яана гэдэг айдас түгээмэл ажиглагддаг аж.¹⁰

Ийнхүү глобал соёл, эдийн засгийн нөхцөлд “хэлгүй” байх юм бол бид хаа ч явсан сохор, дүлий болсноос ялгаагүй бөгөөд гадаад орчинтой харилцах бидний боломжийг хааж, монгол хүнийг өрсөлдөх чадваргүй болгоно. Дэлхийн хэмжээнд болон монголчуудын хувьд эдийн засаг, соёлын ийм глобал, өрсөлдөөнт нөхцөл байдал үүсээд байгааг мэдсээр байж, нийгмийн зарим хэсгийн зүгээс монгол хүнд өсөхөөс нь “гадаад” хэл сургахгүй байх, зааж сургавал хүүхэд, залуус “монголоо алдаж, монгол хэлгүй болох” тухай мунхаг санаа бодлыг хөөрөгдөж, мэдээлэл муутай массыг турхирч байгаа явдал бол хувь хүний хөгжил, монгол үндэстний эрх ашгийн эсрэг гэмт үйлдэл мөн.

Глобал, нээлттэй эдийн засгийн орчинд, монгол хүн өөрийнхөө газар нутаг дээр ч гаднын олон үндэстэнтэй өрсөлдөн амьдрах нөхцөл үүсээд байна. Амьдрах орчны төлөөх энэ хатуу ширүүн тэмцэл нь олон хэлний мэдлэг, чадвар, хэрэглээг юуны өмнө шаардах бөгөөд монголчуудын хувьд үүнгүйгээр тэмцэлд ялагч болж гарах боломжгүй. Хэлийг хүн бага насандаа эхлэн үзвэл амжилттай төгс сайн сурдгийг шинжлэх ухаан баталсан нь үнэн. Иймд хоёр дахь, гурав дахь хэлийг монголчуудын хойч үе бага наснаасаа төгс сайн сурч эзэмших шаардлагатай болж байна. Эдгээр нь юуны өмнө англи, орос, хятад хэл байна гэж төсөөлж болно. Энэ нь өнөөдөр зарим хүмүүсийн хийрхэж байгаачлан, бид гадаад хэл үзсэнээрээ хэлээ устгах гэж, хүүхэд, залуустаа монгол хэлээ багаас нь сайн сурч эзэмшихийг нь үгүйсгэж байгаа хэрэг огтхон ч биш билээ.

Миний төрсөн нутгийн хоёр их хутагт Жалханз Дамдинбазар, Дилова хутагт Жамсранжав нар 5 наснаас төвөд хэлэнд суралцаж, 7 насандаа олон боть судрыг орчуулан уншиж байсан нь намтар түүхэнд нь тэмдэглэгдэн үлджээ¹¹. XX зууны эхэн үеийн Б.Цэрэндорж, Ц.Дамбадорж, Д.Пагмадулам болон монголын тэр үеийн бусад толгой сэхээтнүүд, мөн энэ зууны эхэнд манай нам, төр, засгийг тэргүүлж байсан С.Баяр, Н.Энхбаяр болон С.Оюун нарын зэрэг унаган гадаад хэлтэй зүтгэлтнүүд бусдаас илүү мэдээллийн орон зайтай байсан нь монгол хэлээ төгс эзэмшихэд тэдэнд садаа болсонгүй. Одоо УИХ-д сууж буй гишүүн Ц.Мөнх-Оргил, Х.Булгантуяа зэрэг хэд хэдэн гадаад хэлтэй залуучууд эх монгол хэлээрээ төгс сайхан ярьж бичиж, орчуулж байгаа ч монголчууд бүгд харж байгаа. Энэ бүгдийг нуршиж дурдахын учир нь багадаа гадаад хэл үзэж сурсан хүүхэд монголоо алдаж, монгол сэтгэлгээгүй болдог гэх бурангуй суртлын үндэсгүйг тэмдэглэх гэсэн санаа. Хэн хэдийд хэдэн хэл сурч, яаж хөгжиж дэвжих нь үнэндээ хувь хүнээсээ л хамаардаг хэрэг.

Ер нь бол хүүхдүүд бага насандаа унаган монгол хэлээ сайн сурч эзэмшихэд гадаад хэлний сургалт огтхон ч садаа болохгүй. Хүн бага насандаа нэгэн зэрэг хэд хэдэн хэлийг сурч эзэмшиж чаддагийг манайд сургуулийн практикт харуулж, гадаадад ч шинжлэх ухаанаар нотлогдсон үнэн юм. Японд бага насны хүүхдүүдэд ярианы англи, итали, герман, франц хэлийг зэрэг зааж, эдгээр хэлээрх тайлбартай нотоор хөгжим тоглуулж сургасан амжилттай туршилтын үр дүнг дэлхий даяар магтан шагшиж, ном бүтээлд бичигдэж түгж байсан талаар Масару Ибукагийн “Гурван нас хүрэхээс нь өмнө” хэмээх алдарт бүтээлийг “Боловсрол судлал” сэтгүүлийн 2004-2006 оны дугааруудад цувралаар нийтэлж байсныг тэр үеийн уншигчид санаж байгаа байх¹².

Хүн цөөтэй, хөгжил буурай монгол үндэстэн бусад хүчирхэг ард түмнүүдийн зиндаанд сурч, хөгжинө гэхэд дэлхийн том хэлнүүдийг сурч эзэмшихгүйгээр бүтэхгүй ажил. Ийм санаа, санаачилга гарангуут монгол үндэстнийг, монгол хэлийг авран хамгаалах тухай

¹⁰ мөн тэнд, х.227

¹¹ Дилав хутагт Б.Жамсранжав. (2000). Ариун сэтгэл авралын үндэс. УБ, х.153.

¹² Масару Ибука. “Гурван нас хүрэхээс нь өмнө” Боловсрол судлал. 2005/4, х.70-75

сүржин “эх оронч” уриа лоозон цуурайтуулж, монгол хүүхэд, залуустаа монгол хэлээ муу зааж ирсэн дутагдлаа засах тухай биш, харин гадаад хэл үзсэнээс хүүхэд, залуус монгол хэлгүй болж байгаа тухай суртлаар хаацайлдаг хэсэг бүлэг манайд олон жил оршиж, мэдээлэл муутай массыг турхирч хөөргөдөг болсон нь харамсалтай.

Санскрит, төвөд, хятад, орос хэлний нөлөө хуваарьгүй ноёрхож байсан тэртээ өмнөх зуун жилүүдэд устаж, уусаж алга болоогүй монгол хэл маань өнөөдөр ХХ1 зууны шинжлэх ухаан, технологийн мэдээлэл олж авах гол хэлнүүд үзэхээр л устаж, сөнөх гээд байгаа гэх нь ямар ч үндэсгүй хортой суртал мөн. Бид монгол хэлээ хүүхэд, залуустаа муу зааж сургасныхаа бурууг хүүхдэд гадаад хэл заасантай холбож, түүн лүү алдаагаа чихдэг муу аргатай. Үнэн чанартаа олон арван жилийн туршид ЕБС-ийн хүүхдэд бага ангиас нь хэрэглээний монгол хэл биш, хэл шинжлэл зааж ирсэн нь өнөөгийн залуусын монгол хэлний мэдлэг, чадварт хортой туссан гэж үзэж болно. Энэ сургалтын алдаатай бодлого, түүний хэрэгжилт сургуулийн практикт өнөөдөр ч үргэлжилж байгаа нь манай үеийн гамшиг мөн.

Дөрөв. Глобал орчин дахь монголчуудын гадаад хэлний сургалтын бодлого, хэрэгцээ

Өнгөрсөн үед том гүрнүүдийн хувьд хэл нь олон улсын харилцааны хэрэгсэл байхаасаа илүү хэн нэгэнд өөрийн нөлөөг тулган хүлээлгэх хэрэгсэл байсан тул дэлхий дахинд гадаад хэлний байр суурь, нөлөөний төлөөх тэмцэл сүүлийн 700-800 жилийн турш тасралтгүй үргэлжилж байгаа гэж үзвэл зохино. Монголын эзэнт гүрний үед ч олон улс, үндэстнийг нэгтгэж, дэлхийн талыг хамарсан супер гүрний улсын албан ёсны хэргийг хөтлөн явуулахад зохимжтой гэж дөрвөлжин бичгийг зохион, монгол хэлээр төрийн хэрэг явуулж байсан нь энэ том глобал үйл явцын эхлэл байсан бол уу. Түүнээс хойших үед дэлхийд газар зүйн их нээлт болсон, Америк тивийг нээсэн, Африкийг эзэлсэн, Азид лал, христийн шашны миссионерүүд нэвтэрсэн жилүүдэд дэлхий дээр ямар хэл тэргүүлэх талаар байнгын тасралтгүй тэмцэл явж ирсэн байдаг. Энэ тэмцэлд англи, франц, испани, герман, португали зэрэг хэлнүүд шалгаран үлдсэн бөгөөд Дэлхийн II дайны дараах үеэс орос хэл нэмж орж ирсэн юм.

Өнгөрсөн зууны 21 онд ялсан монголын үндэсний ардчилсан хувьсгалын үр дүнг өөрийн “дэлхийн хувьсгалын” бодлогод ашиглах зорилгоо хэрэгжүүлэхийн тулд 20-иод оны эцсээс барууны сонгодог боловсролыг түших гэж оролдсон монголын нам, төр, боловсролын зүтгэлтнүүдийг өөр хооронд нь хагаралдуулан баруунтан, зүүнтэн болгон хөнөөгөөд, орос боловсролын тогтолцоог тулган хүлээлгэсэн зөвлөлтийн большевик удирдлагын бодлогоор бидний дорой монголчууд боловсролын тогтолцоондоо ганцхан орос хэл үзэхээр тусган оруулснаас хойш 60-аад жилийг ардаа хийж 1990-ээд онтой золгосон юм.

Том гүрнүүдийн дунд хавчуулагдсан бусад жижиг улс, үндэстнүүдийн нэгэн адил бидний монголчууд хажуудах том хөршүүдтэйгээ болон түүнээс цааших дэлхий ертөнцтэй өөрийнхөө монгол хэлээр харилцах бодит боломж хомс. XVII зуунаас 1910-аад оны эцэс хүртэлх үед Манж Чин гүрний хятад хэлний бодлогын нөлөөгөөр тэр үеийн монголын толгой сэхээтнүүд манж, хятад хэлэнд нэвтэрч, үүнийхээ ачаар төрийн алба залгуулж явсан бол ХХ зуун, зөвлөлтийн нөлөөний он жилүүдэд орос хэлтэй монгол хүн ажил албаны хувьд ахиж дэвших илүү боломжтой байсан үеийг бид өөрсдөө гэрчилнэ. Ерөөс жижиг ард түмэн нөлөөнд нь байгаа том гүрнийхээ юм уу эсвэл дэлхийн аль нэг түгээмэл том хэлээр гадагшаа харилцдаг нь тохиолдол бус, амьдралын гашуун үнэн юм. Гэхдээ монголчууд ХХ зуунд орос хэлэнд суралцсанаар орчин үеийн дэлхийн соёлтой танилцах сайхан боломжийг олсон бөгөөд ХХ зууны 20-оод оноос хойших 70-аад жилд монголчуудын олсон оюуны болон материаллаг соёлын хөгжил нь орос хэл, кирилл бичигтэй салшгүй холбоотойг тэмдэглэх хэрэгтэй.

Бид орос хэл үзэж, түүгээр зарим сургуульд сургалт явуулж, дэлхийн бусад хэлийг сурч судлах явдал хаалттай байсан энэ он жилүүдэд гадаад орны сургалтын бодлогод өөр хандлага давамгайлах болсон байв. Үүний нэг тод жишээ нь англи хэлийг сургуулиудынхаа сургалтын хэл болгох хандлага өнөөдөр улс орнуудад глобал шинжтэй болсон явдал юм. Зөвхөн Ази, Номхон далайн сав газрын 24 орны сургалтын албан ёсны хэлнүүдийг сургуулийнх нь шат бүрээр харьцуулж үзэхэд их сонин дүр зураг гардаг. Судалгаанд авсан эдгээр орнуудын 25,0 хувь нь англи хэлийг төрийн албан ёсны хэл болгосон Австрали, Күүкийн арлууд, Фижи, Филиппин, Энэтхэг, Шинэ Зеланд зэрэг улсууд юм. Эдгээр орны сургуулийн бүх шатанд англи хэлийг аль нэг хичээл биш, бүр бүх сургалтаа англи хэлээр явуулдаг.

Дээр дурдсан судалгаанд орсон нөгөө хэсэг орнуудад англи хэлийг албан ёсны хэл болгож тунхаглаагүй ч түүнийг өдөр тутмынхаа харилцааны хэрэглүүр болгодог Баруун Самоа, Малайзын холбоо, Малдивийн арлууд, Папуа Шинэ Гвиней, Сингапур, Шри Ланка багтана. Эдний сургуулиуд ч бүх түвшиндээ англи хэлээр сургалтаа явуулдаг.

Судалгаанаас үзэхэд Бангладеш, Камбож, БНХАУ, Индонез, Япон, БНСУ, Тайланд зэрэг улсууд бүх сургалтаа англи хэлээр явуулдаггүй ч англи хэлийг бага, дунд сургуулийнхаа сургалтын нэгдүгээр гадаад хэл болгож үздэг бөгөөд дээд сургуулиудад англи хэлийг өндөр түвшинд үздэг, шинжлэх ухааных нь хэл болсон тул хүн амынх нь тодорхой хэсэг англи хэлийг харилцааны хэрэгслийнх нь хувьд зохих хэмжээнд мэдэж, олон улсын харилцаанд энэ хэлийг өндөр түвшинд ашигладаг орнууд юм. Өнөөдрийн байдлаар Азийн Япон, БНСУ, БНСВУ, түүнээс гадна Баруун Ази, арабын ертөнц тэр чигээрээ өөрийн үндэсний хэл, бичгийн зэрэгцээ англи хэлийг албан ёсны олон улсын харилцааныхаа хэл бичиг болгож авсан байна.

Судалгааны хамгийн сонирхол татаж байгаа гуравдагч бүлэг орнууд нь англи хэлээр ярьдаггүй, түүнийг төрийн албан ёсны хэлний хэмжээнд тунхаглаагүй, өөрийн үндэсний хэлтэй, түүндээ тохирсон өөрийн бичиг үсэгтэй Бутан, Мьянмар (хуучнаар Бирмийн холбооны улс), Непал, Пакистан зэрэг орнууд болно. Эдгээр орнууд саяхан болтол дэлхийн хамгийн хоцрогдсон бүс нутагт багтдаг байсан хийгээд хүн амынх нь бичиг үсгийн болон боловсролын бусад түвшний чанар, хүртээмж бусад орнуудтай харьцуулахад их хойгуур ордог байсан улсууд юм. Сониноос энэ хэсэг улсуудад сүүлийн жилд соёл, боловсролын хөгжил хурдсаж, олон улсын харилцаанд идэвхтэйгээр татагдан орох үйл явц өрнөж байгаа нь гадаад улс орнуудын харилцааны хамгийн нийтлэг хэл болсон англи хэлээр сургалтаа явуулж, дэлхийн олон улстай харилцах хэлний саад, бэрхшээлээ ухамсартайгаар арилгаж, түүнийг алсын бодлоготойгоор хэрэгжүүлж буйтай холбож үзэж болно.

Дэлхийн хөгжингүй олон улс, орон багтдаг Европын Холбооны боловсролыг XXI зуунд хөгжүүлэх бодлого-**EuroEducation Memorandum**-д заахдаа дунд боловсролын түвшинд суралцагчдад дор хаяж 2 гадаад хэл эзэмшүүлэх, дээд боловсролын сургууль төгсөгчдөд 2 гадаад хэл өндөр түвшинд эзэмшүүлэх... гэжээ.¹³ Европын комиссоос хэвлэн гаргадаг тайланд дурдсанаар Европт хүүхдүүд бүр бага наснаасаа, ихэнх нь 6-9 настайгаасаа гадаад хэл үзэж эхлээд байна¹⁴. Сүүлийн 15 жилийн дотор улс орнуудын болон бүс нутгуудын ихэнх нь суурь гадаад хэлийг сурч эхлэх насыг доошлуулсан бөгөөд зарим нь гадаад хэлийг бүр сургуульд орохоос ч өмнө үзэж эхлэхийг санал болгож байна. Дэлхийн хөгжлийн нэг том голомт, XXI зууны глобалчлалын жишиг болж байгаа энэ бүс нутгийн

¹³ Language Policies and Language Education. Hong Kong, 2014

¹⁴ Европын Комисс. Брюссель, 2012 оны IX-р сарын 20.

боловсрол дахь гадаад хэлний сургалтын бодлого нь бидэнд анхаарах авч үзэх, бүтээлчээр суралцвал зохих жишээ болох юм. Шинэ технологийн үсрэнгүй хөгжлийн энэ глобал орчинд бидний монголчууд дэлхийн соёл, шинжлэх ухаанаас суралцах, бусад том үндэстнүүдтэй эн тэнцүү хөгжихөд олон хэлтэй баймааж энэ том зорилт хэрэгжих боломжтой.

2002 онд, ЮНЕСКО-АПЕИД Хөтөлбөрт хамрагдсан орнуудын оролцоотойгоор, Японы Боловсролын бодлогын үндэсний хүрээлэнд, Ази, Номхон далайн сав газрын орнууд дахь гадаад/хоёр дахь хэлний боловсролын асуудлаар том семинар зохион байгуулсан юм. Уг семинарын материалаас үзвэл "...энэ бүс нутагт гадаад хэлний боловсролын хэрэгцээ нэмэгдэж байгаа, англи хэлний боловсролд илүү ач холбогдол өгөх болсон, олон оронд гадаад/хоёр дахь хэлийг хүүхдэд бүр нэгдүгээр ангиас өмнө заах сонирхолтой байгаа... тухай яригдсан байна¹⁵. Семинарт оролцогчдоос энэ бүс нутгийн орнуудад хандаж зөвлөмж гаргажээ. Үүнд: гадаад/хоёр дахь хэлийг хүүхдэд бага сургуулийн 3-р ангид орохоос нь өмнө зааж эхлэх; үүний өмнө хүүхдүүдэд эх хэлийг нь сайн эзэмшүүлсэн байх; 6-10 насны хүүхдүүд өдөр бүр дор хаяж 45 минут гадаад/хоёр дахь хэлийг үзэж байхаар сургалтыг зохион байгуулах; дунд, ахлах ангийнханд гадаад/хоёр дахь хэлийг 7 хоногт гурван удаа ангид 1 цагаар үзүүлж байх; гадаад/хоёр дахь хэлний сургалт ангид болон ангиас гадуур ч тасралтгүй үргэлжилж байхаар бодож Засгийн газрууд олон хэлний бодлого явуулбал зохино... гэсэн байна (2.18). Энэ бодлого хэрхэн хэрэгжиж байгааг дараах хүснэгтээс үзэж болно.

Зүүн, Өмнөд Азийн орнуудын сургалтын хэл*

Улс	Үндэсний / албан ёсны хэл буюу сургалтын нэгдүгээр хэл		Бусад (үндсэн) албан ёсны хэл буюу англи хэл L2 эсвэл FL		Сонгож үзэх гадаад хэл
	7 хоногт үзэх цаг ^{1,2}	норм	7 хоногт үзэх цаг ²	норм	
Бруней	малай	2-5	Англи	3-5	араб
Кампучи	кхмер	4-14	Англи	3-5	франц, хятад
БНХАУ	хятад (putong-hua)	4-10	Англи	2-5	орос, герман, япон
Хонг Конг (БНХАУ)	хятад (canton)	6-10	Англи	8-10	япон
Индонез Бахаса	индонез	4-6	англи	1-2	араб, япон, герман, франц, дани
Япон	япон	5-6	англи	3-5	герман, франц, хятад, испани
БНСУ	солонгос	4-5	англи	2-5	герман, франц, испани, хятад, япон
БНАСАУ	солонгос	2-8	англи	1-3	орос, хятад
Лаос	лао	16-18	англи	3	франц, орос
Малайз	бахаса малайз	4-7	англи хятад тамил	4 2 2	франц, япон, араб
Мьянмар	мьянмар	3-6	англи	2-5	мэдээ алга
Филиппин	филипино	3-5 ²	англи	2	хятад, испани
Сингапур	англи	4-9 ²	малай хятад тамил ³	2-8	япон, франц, герман

¹⁵ Trends in Foreign/Second Language Education in Asia and the Pacific. NIER, Tokyo, 2019

Тайвань (БНХАУ)	мандарин хятад	5	англи төрөлх хэл	2-3 1-2	франц, герман, испани
Таиланд	тай	10 ²	англи	2-7	франц, герман, араб, япон, хятад, итали, пали
БНАВУ	вьетнам	6	англи	2-3	орос, франц, хятад

Эх сурв: *Language Policies and Language Education. Hong Kong, 2014*

Глобалчлалын нөлөөгөөр гадаад орнуудад эх хэлний боловсролын зэрэгцээгээр хоёр дахь, гурав дахь хэлний боловсролын сургалт тулгамдсан асуудлын нэг болж байна. XXI зуун гарч, Дэлхийн хөгжилд глобал хандлага улам хүчтэй мэдрэгдэж эхлэх энэ үед гадаадад англи хэлний нөлөөг улам хурцаар мэдэрч байна. Үүний нөлөөгөөр гадаад орнуудын боловсролын бодлогод ч тодорхой өөрчлөлтүүд орж эхэллээ. Шинэчлэлийг зоригтой, алгуур, бодлоготой хийдэг БНХАУ 2001 оны хичээлийн жилээс эхлэн улсын хэмжээгээр бүх хятад бага сургуульдаа англи хэлийг үзэж эхлэв. Англи хэлний багш бэлтгэдэг дээд сургуулиудад АНУ, Англи зэрэг улсаас жил бүр 2000 багш урилгаар ажиллуулж байхаар Засгийн газрынх нь шийдвэр гарч байв. Энэ бол хөгжлийн хандлагыг хурц мэдэрч, урьдчилан шаардлагатай алхам хийж байгаа орны төрийн бодлогын илрэл бөгөөд бид энэ бүх байдалд үнэлэлт өгч, монгол хүний гадаад хэлний боловсролын бодлогыг илүү нарийн боловсруулж тавих шаардлагатай боллоо хэмээн бид одоогоос 15 жилийн өмнө бичиж байв

16

Өнөөдөр дэлхий нийтээрээ соёл иргэншлийн нэг хэв маягт ойртон жигдэрч байгаа энэ үед хүн төрөлхтөн, улс үндэстнийг зааглан холдуулах гол бэрхшээл болсон хэлний асуудлыг шийдвэрлэх нэг шижим нь дэлхий нийтийн мэдээллийн интернет хэмээх хүчирхэг системийг ашиглах болсон асуудал юм. Энэ системийг ашиглахад юуны өмнө англи хэл, компьютерийн боловсрол зайлшгүй чухал болсон бөгөөд дэлхий нийтийн энэ глобал хандлагын гадна үлдэхгүйн тулд улс үндэстнүүд XXI зууны боловсролынхоо шинэчлэлийн тэргүүн эгнээнд англи хэлний сургалтын асуудлыг тавьж, алхам алхмаар шийдвэрлэж байна.

Энэ хэлний нөлөөгөөр дэлхийн улс орнуудад төрийн албан ёсны болон үндэсний хэлээ латин үсгийг суурь болгож авсан бичгээр тэмдэглэх хандлага ч хүчтэй боллоо. Эдний дотор латин үсэгт суурилсан, зарим нэг цэг, тэмдэг нэмж өөрийн болгосон бичгээр албан хэргээ явуулдаг болсон орнууд гэвэл Азиас БНСВУ байна. Бүгд Найрамдах Турк Улсыг үндэслэн байгуулж, 1923 онд шинэ турк улсыг тунхагласан их удирдагч Ата Турк жанжин 1928 онд зарлиг гаргаж, олон зуун жил ашигласан араб бичгээ халж, латин бичгийг аваад, улмаар 1932 онд улсынхаа албан ёсны хэлийг англи хэл болгосон байдаг. Үүний ачаар энэ орон богино хугацаанд бичиг үсгийн боловсролынхоо асуудлыг шийдвэрлэж, бусад өндөр соёл бүхий орнуудын техник, технологийн дэвшлийг хүлээн авахад хэлний бэрхшээлгүй болж, хөгжлийн өндөр түвшинд хүрээд, Азийн европ гэгдэж, НАТО-ийн гишүүн, Европын холбоотой хамгийн ойр хамтран ажилладаг өндөр хөгжил бүхий Азийн хүчирхэг гүрэн болж чадсан байна. Англи хэлийг XXI зууны харилцааны гол хэл, олон улсын харилцаа, мэдээлэлд нэвтрэх гарц гэж үзэж, арабын ертөнц тэр чигээрээ, Зүүн Ази, Өмнөд Ази бүхэлдээ англи хэлээр ярьдаг болоод байна.

Бидний авч ашигласан дээрх судалгаанд хамрагдсан Азийн орнуудаас, ялангуяа Зүүн хойд Азийн худалдаа, эдийн засаг, улс төрийн харилцааны чухал бүсэд оршдог хэрнээ бүх

¹⁶ Бэгз, Н. 2008. Боловсролын хөгжлийн онол, аргагүйн асуудлууд. УБ, х.128.

нийтийн англи хэлний боловсролын гадна үлдсэн цорын ганц орон бол Монгол Улс юм. Бид газарзүйн байрлал, улс орнуудын хоорондын харилцааны түүхэн хүчин зүйлийн улмаас ЗХУ-ын улс төр, эдийн засаг, соёлын нөлөөнд олон жил байж, оросоос өөр гадаад хэлний хэрэгцээ бага байсантай холбоотой МУИС-ийн монгол хэлний 3-5 дугаар курсээс өөр газар англи хэлийг зааж сургалгүй байсаар 1990-ээд оныг үзсэн юм. Социалист систем, ЗХУ задарч, тэдгээрээс манай улсад үзүүлэх улс төр, эдийн засаг, соёлын нөлөө багассан, мөн Монгол Улсын гадаад бодлогод олон тулгуурт зарчим үйлчлэх болсонтой холбоотойгоор манай иргэдийн гадаад хэлний хэрэгцээ шинэ байдлаар тавигдах болов. Монгол Улсын Гэгээрлийн сайдын 1997 оны 7 дугаар сарын 25-ны “Гадаад хэлний сургалтын талаар авах зарим арга хэмжээний тухай” 208 тоот тушаалаар 1997-1998 оны хичээлийн жилээс эхлэн бүх шатны сургалтын байгууллагад гадаад хэлний сургалтаар англи хэлийг эхний ээлжид заахаар зохион байгуулах шийдвэр гаргасан юм. Монголчуудын англи хэлний боловсролыг дээшлүүлэхэд энэ шийдвэр туйлын чухал ач холбогдолтой болсныг тэмдэглэх хэрэгтэй. Түүнийг дагалдан олон чухал арга хэмжээг хэрэгжүүлж, өнгөрсөн жилүүдэд дунд, дээд сургуулийн хүрээнд англи хэлний сургалтын талаар чамлалтгүй үр дүнд хүрлээ.

Монгол Улсын Их Хурлаар 2023 онд батлан гаргасан Боловсролын ерөнхий хуулийн 6.1.-д Монгол Улсад сургалтын үндсэн гадаад хэл нь англи хэл байна гэж заасан нь манай улсын англи хэлний сургалтад түүхэн чухал ач холбогдолтой бодлогын арга хэмжээ боллоо. Уг хуулийг хэрэгжүүлэх бодлогын хүрээнд БСҮХ-ээс сургалтын хөтөлбөрийг шинээр боловсруулан гаргахдаа бага сургуулийн 3-р ангиас англи хэлийг заавал үзэх агуулга байдлаар төлөвлөж гаргах болно. Энэ зорилтыг хэрэгжүүлэх зорилгоор англи хэл заах багшийг бэлтгэх, сургалтын аргазүйг боловсруулах асуудлыг нийгмийн өргөн оролцоотойгоор шийдвэрлэвэл зүйтэй гэж үзэж байна. Дунд болон дундын дараах шатны боловсролын түвшинд англи хэлийг гүнзгийрүүлж үзэх, түүгээр сургалт явуулах асуудлыг одоогоос бодолцох хэрэгтэй. Ойрын жилүүдэд дээд боловсролын магистрын түвшинд суралцагчид төгсөхдөө TOEFL-ийн 400-450 онооны түвшинд уг хэлийг эзэмшсэн байх шаардлага тавьж ажиллах талаарх бидний санаачилга тэр бүр хэрэгжихгүй байна. Төрийн болон хувийн байгууллагад ажиллагчдад тавих мэдлэг, чадварын нэг үндсэн шалгуур нь англи хэлний боловсрол болох ёстой. Энэ талаар бизнесийн байгууллагуудаас гаргаж байгаа эхлэлийг дэмжиж урамшуулах, бүх нийтийн англи хэлний боловсролыг дээшлүүлэх албан бус сургалтыг өргөтгөх арга хэмжээ авах нь энэ талын бодлогын нэг хэсэг байх ёстой. Ингэж чадвал XXI зууны эхэнд бусад улс үндэстнээс илт хоцорч байгаа харилцааны нэг гол чадвараа нэмэгдүүлэх боломж бидэнд олдоно.

Манай түүхээс үзэхэд өнгөрсөн зуунуудад хоёр эрэгтэй хүүхэдтэй айлын нэг хүүхдийг нь, гурван эрэгтэй хүүхэдтэй бол хоёрыг нь 5 нас хүрэнгүүт нь хүрээнд өгч төвөд ном үзүүлдэг байв. Манай хөгшин аав эцэг эхээсээ арван нэгүүлээ бөгөөд тэдний найман эрэгтэй хүүхдийн дөрөв нь хүрээнд сууж, гавж мяндагтай болсон байдаг. 1918 оны хүн амын тооллогоор монголын бүх эрчүүдийн тэн хагас нь хүрээнд сууж байсан тоо бий. Энэ олон мянган лам нарын дотроос монгол хэлтэй, төвөд хэл бичигт боловсорсон эрдэмтэд үй олноороо төрөн гарчээ. XX зууны 30-аад оны сүүлч хүртэлх үед Монгол оронд Бурхны шажин өргөнөөр дэлгэрч ахуйд хутагт хувилгаадыг 5 хүртэлх насанд нь тодруулан, хүрээ хийдэд суулгаж, тусгай багш гарган ном заалгуулж байжээ. Манай нутгийн их хүн, Жалханз хутагт Содномын Дамдинбазар, Дилав хутагт Б.Жамсранжав нарыг таван насанд нь Дээрхийн гэгээн Богд Жавзандамбын шийдвэрээр хутагтын дүрээр тодруулж, Жалханзын хүрээ, Нарованчин хийдэд тус тус шавилан суулгасан ба тэд таван наснаас төвөд хэл үзэж, долоон насандаа монгол, төвөд хэлнээс алианаас нь ч олон боть ном орчуулах чадвартай болсон байжээ.

Өнгөрсөн зууны эхэн үеийн сэхээтнүүд дотроос багаасаа гадаад хэл үзсэн монголын сэхээтнүүд тухайн үедээ хамгийн боловсрол сайтай, тэргүүний эх орончид байв. Учир нь

тэд мэдээлэл хүлээж авах боломжоор “хэлгүй” хүмүүсээс давуутай байдаг болохоор юмны учрыг илүүтэй сайн олдог байсан бололтой. Ерөнхий сайд С.Дамдинбазар, Д.Бодоо, Б.Цэрэндорж, НТХ-ны дарга Ц.Дамбадорж, Намын Төв шалган байцаах комиссын дарга Б.Жадамбаа, Улсын Ерөнхий Прокурор М.Ядамсүрэн, Эмэгтэйчүүлийн Төв Зөвлөлийн дарга Д.Пагмадулам... зэрэг сэхээтнүүд нь хар багаасаа гадаад хэлэнд сайтар боловсорсон хүмүүс байв. Тэд монгол хэл, бичгээ гаргууд сайн мэддэг, түүнийг хайрлаж хамгаалах асуудлыг монгол хүнд өөр ямар нэгэн хэл заах асуудалтай хэзээ хольж хутгадаггүй, түүнд сөргүүлэн тавьж, эсэргүүцэж байгаагүй юм. Тэд нар гадаад олон хэлний боловсролыг талархан дэмжиж, хүүхдийг багаас нь олон хэлэнд сургахыг уриалдаг байлаа-

Энэ жилээс англи хэлийг монголчуудын нэгдүгээр гадаад хэл болгох асуудлыг төрийн бодлогын хэмжээнд тунхаглаж¹⁷, түүнийг хэрэгжүүлэх Үндэсний хөтөлбөр боловсруулж мөрдөх гэж байна. Англи хэлийг ингэж төрийн бодлогын түвшинд тавьж анхаарал тавихдаа орос хэлийг ор тас мартана гэсэн хэрэг биш гэдгийг тэмдэглэх ёстой. Өнөөдөр Орос гүрэн дотооддоо нийгэм, эдийн засаг, улс төрийн гүн хямралтай, түүнийг тойрон хамт нэгэн том эзэнт гүрнийг бүрдүүлж байсан 14 улс тусдаа тасран гарсан зэргээс ОХУ-ын олон улсын жин, нөлөө нь хуучин ЗХУ-ын орон зайг нөхөж хэзээ ч чадахгүй болсон ч энэ залуу ард түмэн түүхийн богино хугацаанд дэлхийн супер гүрэн болох эдийн засаг, оюун санааны асар их потенциалтай үндэстэн юм.

Нөгөө талаар бид энэ том гүрний мөнхийн хөрш бөгөөд бидэн шиг жижиг ард түмний хувьд орос хэл бол олон улсын шинжлэх ухаан, соёлын ололттой танилцах хоёр дахь гадаад хэл хэвээр үлдэнэ. Иймд орос хэлний бодлогыг өнөөдрийн тодорхойлсон тэр хэмжээндээ дунд, дээд боловсролын түвшинд мэргэжилтэйгээ холбон сурч эзэмших, дээд боловсролын магистрын зэргийн түвшинд суралцагчид нь ОХУ-ын Ерөнхий ба мэргэжлийн боловсролын яамнаас баталсан Гадаадын иргэдийг орос хэлээр шалгах сертификацийн II түвшинд, докторын зэргийн сургалтад хамрагчид сертификацийн III түвшинд (Министерство общего и профессионального образования Российской Федерации. Российская Государственная система тестирования граждан зарубежных стран по русскому языку. II, III сертификационные уровни) орос хэлийг мэргэжлийн дагуу эзэмшсэн байх шаардлагыг тавих нь зүйтэй гэж үзэж байна.

БНХАУ энэ зуунд дэлхийд хоёр дахь том эдийн засаг болж гарч ирсэн, цэрэг, эдийн засаг, шинжлэх ухаан техникийн хөгжлөөрөө цойлон гарч ирж байгаа, манай мөнхийн хөрш том орон бөгөөд хятад хэлийг өнөө болтол сургалтад албан ёсоор үзэх эсэхийг манайд бодлогын түвшинд шийдвэрлээгүй байгаа юм. 1960-аад онд хоёр орны харилцаа сайн байх үед Улаанбаатар хотод БНХАУ-ын ЭСЯ-ны дэргэд нээгдсэн хятад сургуулиас өөр албан ёсны зөвшөөрөлтэй сургууль байхгүй ч өнөөдөр хятад хэлний сургалт телевиз, радио, бие даасан сургууль, курсээс өгсүүлээд албан ёсны сургалтад сонгон судлах хичээлийн түвшинд аль хэдийн яргаж шургаж орж ирсэн байна. Энэ нь алгуур, янз бүрийн зөөлөн явуур аргаар хятад хэл үзэх ажлыг сургалтын янз бүрийн түвшинд нэвтрүүлэх ажлыг өмнөд хөрш тууштай хэрэгжүүлсээр 30-аад жил болж байгаагийн үр дүн юм.

Ер нь хөрш орныхоо хэлийг, мөн дэлхийд хүчээ авч байгаа шинжлэх ухаан, техник, эдийн засаг, худалдааны том хэл гэдэг утгаар нь авч үзсэн ч хятад хэлийг үзэж судлах нь монголчууд бидэнд аль ч талаараа ач холбогдолтой болно. Иймд хятад хэлийг ойрын ирээдүйд манай гадаад хэлний сургалтын бодлогод зохих байдлаар тусгаж оруулах шаардлагатай гэж үзэж байна.

Дүгнэлт

XX зууны сүүлийн хагаст эрчээ авсан глобал хөгжлийн хандлага нь олон улсын харилцаа, хамтын ажиллагааг эрс түргэтгэж, дэлхийн хэмжээгээр нэгдмэл голлох хэл, мэдээллийн нэг систем, харилцааны нийтлэг зарчмыг бий болгож байна.

¹⁷ Монгол улсын Мянганы хөгжлийн зорилтод суурилсан Үндэсний хөгжлийн цогц бодлого. УБ, 2008.

Улс, үндэстэн бүрийн боловсролын тогтолцооны хөгжилд онцлогоосоо илүү нийтлэг шинж нь давамгайлах хандлагатай боллоо. Ингэснээр боловсролын хөгжлийн асуудал нэг улс, нэг үндэстний хэмжээнээс хальж, түүний хөгжлийн хүчин зүйлүүд нь нэг хэсэг улс, бүхэл бүтэн тив, цаашлаад Дэлхийн хэмжээний асуудлаас хамааралтай болж байна. Хөгжлийн энэ нийтлэг хандлага бидэнд ч бас хамаатай төдийгүй түүнээс хойш суух, үндэсний онцлог гэдгээр бамбай хийх нь манай мэт жижиг улсын хувьд нийтийн хөгжлөөс өөрийгөө тусгаарлахад хүргэх аюулыг бий болгох байдалтай боллоо. Энэ нь бидний гадаад хэлний сургалтын бодлого, сурч эзэмших хэлнүүдийн мэдлэг, чадварт ч мөн хамаарна.

Номзүй

1. Бэгз, Н. (2023). Монголын боловсрол судлал. УБ,
2. Бэгз, Н. (2011) Монголын боловсрол судлалын шинэ парадигм. УБ,
3. Карен Хорни. (2008) Соёл ба мэдрэлийн өвчин. *Дэлхийн нэрт сэтгэл судлаач эрдэмтдийн шилмэл зохиолын хураангуй*. УБ,
4. Монгол ардын дуу. *МАЗ-ын номын сан. (V) Эмхэтгэсэн Ц.Өлзийхутаг*. УБ, 1982,
5. Монголын нууц товчоо. (1957). Хоёр дахь хэвлэл. Ц.Дамдинсүрэн хуучин монгол хэлнээс одоогийн монгол хэлээр орчуулав. УБ,.
6. Мөнхсайхан, С. (2014) Монгол хэлний хятад гаралтай үг. ШУА-ийн Хэл зохиолын хүрээлэн УБ,.
7. Сүхбаатар, О.(2014) Монгол хэлэн дэх самгарди махбод. УБ,
8. Дилав хутагт Б.Жамсранжав. (2000). Ариун сэтгэл авралын үндэс. УБ,
9. Масару Ибука. (2005). Гурван нас хүрэхээс нь өмнө. Боловсрол сэтгүүл. 2005/4
10. Монгол улсын Мянганы хөгжлийн зорилтод суурилсан Үндэсний хөгжлийн цогц бодлого. УБ, 2008.
11. Language Policies and Language Education. Hong Kong, 2014
12. Европын Комисс. Брюссель, 2012 оны IX-р сарын 20.
13. Trends in Foreign/Second Language Education in Asia and the Pacific. NIER, Tokyo, 2019

БОЛОВСРОЛЫН ШИНЭТГЭЛ:**ФИНЛАНДААС СУРАЛЦАЖ, МОНГОЛООР СЭТГЭХҮЙ**

Б.Энхмандах- Онц Бөгөөд Бүрэн Эрхт Элчин, Доктор (Ph.D.)

Э.Энхчимэг- Япон Улсын Киотогийн Их сургууль, Доктор (Ph.D.)

Оршил

Монгол Улсын боловсролын салбарын шинэчлэл зөвхөн нэг намын асуудал биш, энэ бол үндэсний зөвшилцлийн хүрээнд шийдвэрлэх асуудал бөгөөд Монголын боловсролын тогтолцоог боловсронгуй болгож, шинэчлэхийн тулд өөрийн боловсролын түвшнийг харьцуулан ойлгох үүднээс, гадаадын тэргүүний ололт туршлагатай харьцуулан авч үзэх шаардлагатай санагддаг.

Английн Ерөнхий сайд асан Тони Блейр боловсролын шинэчлэлээр нийгмийн давхаргуудыг эрүүлжүүлье гэсэн санаагаа “Боловсрол, боловсрол бас дахин боловсрол” гэсэн үгээр илэрхийлж байсан нь одоо ч Европын улсуудын төрийн бодлогын энэ гол зарчим хэвээр байсаар байна.

Эрт дээр үеэс монголчууд “Суоми” гэж нэрлэж ирсэн Хойт туйлын сами иргэдийн өлгий нутаг болох Финланд улсын боловсролын тогтолцоог өнөөдөр дэлхийн хамгийн шилдэг боловсролын тогтолцооны нэг хэмээн магтаж байна.

Европын Эдийн засгийн Хамтын ажиллагаа, Хөгжлийн Байгууллага (Organisation for Economic Co-operation and Development /OECD/) хэл бичиг, тоо бодлого, байгалийн шинжлэх ухааны хичээлээр Олон улсын Суралцагсдын үнэлгээний Олон Улсын Хөтөлбөр (Programme for International Student Assessment /PISA/) нэгэн шалгалтыг зохион байгуулдаг. Уг байгууллага ЕЭЗХАХБ-ын гишүүн орнуудын 15 настай сурагчдын шалгалтад үнэлгээ өгөхөд Финландын сурагчид сайн дүн үзүүлж, өндөр үнэлэгдэж, олон улсын анхаарал сонирхлыг татсаар байна. Тиймээс олон орны судлаач, багш нар Финландын боловсролын тогтолцоотой танилцах, туршлагыг нь судалсаар иржээ.

Суомичууд өөрсдөө боловсролын салбарынхаа амжилтыг үндэсний хэмжээний дараах ололт, давуу талууд, олон хүчин зүйлээс хамаардаг гэж үздэг. Түүнийг нь монголчууд бид олж мэдэхийг хүсэж байна.

Боловсролын багц хуулийг шинэчлэх ажлын хэсэг туршлага судлах зорилгоор 2022 онд Бүгд Найрамдах Финланд Улсад хоёр ч удаа ажиллаж холбогдох төрийн захиргааны байгууллагууд, их сургууль, цэцэрлэгийн үйл ажиллагаатай танилцсан байна.

Бүгд Найрамдах Финланд Улсаас Монгол Улсад суугаа Онц Бөгөөд Бүрэн Эрхт Элчин Сайд, хатагтай Лийна-Кайса Миккола 2023 онд Улаанбаатарт хоёронтоо хүрэлцэн ирж, айлчлалын хугацаанд Монгол Улсын Боловсрол, шинжлэх ухааны сайд, УИХ-ын гишүүн Л.Энх-Амгалантай уулзаж, тэд хоёр орны боловсролын салбарын хамтын ажиллагааны талаар санал солилцож, зарим тохиролцоонуудыг хийсэн байна.

БШУЯ, Финландын Турку Их сургуулийн дэргэдэх "Eduten" дижитал боловсролын компани харилцан ойлголцлын санамж бичгийг Финланд улсын "Eduten" математикийн сургалтыг

дэмжигч хиймэл оюун ухаанд суурилсан платформыг Монгол улсын ЕБС-ийн сурагчид эх хэл дээрээ ашиглах боломжтой болж байгаа таатай мэдээ ч байна.

Тиймээс суомичуудын хүн төрөлхтний нийгмийн шинэчлэлд боловсролын салбарт оруулсан шилдэг ололтуудыг Монгол хөрсөн дээр буулган ойлгохын тулд энэ илтгэлд зарчмын ач холбогдолтой зарим туршлагыг тодотгон авч үзэхийг зорилоо.

Бичиг үсэг тайлагдалт

Финландын боловсролын өндөр хөгжлийг гагцхүү сургуулийн тогтолцоотой холбон тайлбарлах боломжгүй, нийгмийн нөхцөл байдлыг, тэр ч байтугай түүхэн нөхцөлдөлгөөг авч үзэх шаардлагатай.

Финландад бичиг үсэг тайлагдалт өндөр хувьтай байдгийг ном уншихыг хөхиүлэн дэмждэг соёл, түүний урт удаан хугацааны уламжлал гэх мэт чухал хоёр хүчин зүйлтэй холбон тайлбарладаг.

Олон зуун жилийн туршид сүм хийд суоми хүмүүсийг бичиг үсэгт тайлагдахыг хариуцаж ирсэн бөгөөд протестант шашин хүн бүхэн юуны өмнө Библи болон шашны бусад судрыг уншиж чаддаг байх ёстой гэдэг зарчмыг баримталсан учир Финландад эхлээд номтой байх, дараа нь хүмүүс бичиг үсэгт тайлагдсан байх шаардлага тавигддаг байжээ. Тэр ч байтугай, “Гэрлэхийн тулд бичиг үсэгт тайлагдсан байх тухай” 1660 оны зарлиг хүн амыг бичиг үсэгт тайлагдахад чухал түлхэц үзүүлсэн гэж финнчүүд ярьдаг. Энэ бүхнийг сүм хийд нь ерөнхийдөө захиргаадлын хэлбэрээр зохион байгуулж байсан хэрэг.

Хэл бичиг, утга зохиолын нөлөөгөөр XIX Зуунд Финландын үндэсний үзэл идэвхтэй сэргэжээ. Одоо ч Финчүүд ном, сонин идэвхтэй уншдаг, жирийн фин айл Европын дундаж айлынхаас олон номтой байдаг. Финланд улс сонин хэвлэл уншигчдынхаа тоогоор дэлхийд тэргүүлдэг, хүүхэд, багачууд нь дуртай сэтгүүлээ гэрийнхээ хаягаар захиалж хэвшсэн, айл өрхийн амьдралд ном уншлага зайлшгүй багтдаг. Ийм болохоор Зул сарын баяр, Төрсөн өдөр, Сургууль төгсөхөд ном бэлэглэх нь түгээмэл, хэвшсэн заншил болсон байна.

Финландад хот, хөдөөд ялгаагүй явуулын номын сан бүхий номын сангийн иж бүрэн тогтолцоо ажилладаг.

Монгол Улсын хувьд бичиг үсгийн боловсролын 2000 жилийн түүхтэйгээс гадна XX Зуунд социализмын он жилүүдэд бичиг үсэг үл мэдэх явдлыг арилгаж, бүх нийтийг дунд боловсрол эзэмшүүлэх зорилтыг дэвшүүлэн хэрэгжүүлж, 1970 онд Монгол Улс бүх нийтээр 100 хувь бичиг үсэгтэн болсныг үнэлэн ЮНЕСКО-оос “Бичиг үсгийн шагнал”-аар шагнуулж байсан орон билээ.

Тиймээс боловсролын тогтолцоог өндөр хөгжилтэй Финландын түвшинд хүргэн хөгжүүлэх хөрс суурь монголчуудад байгаа гэж үзэж болно.

Бүрэн дунд боловсрол

Хөдөө аж ахуй зонхилсон Финланд улс эрчимтэй аж үйлдвэржин 1960-аад онд зохих нөхцөл бүрдэх хүртэл бүрэн дунд боловсролын сургуулийн үндсэн тогтолцоо боловсролын салбарын хувьд мөрөөдөл төдий л байжээ.

Чинээлэг хангалуун нийгмийг байгуулах, олон улсад өрсөлдөж, өндөр чанартай бараа бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэхийн тулд төр, хувийн хэвшил аль алинд нь боловсролтой

ажилчдыг шаардсан. Үйлчилгээний болон аж үйлдвэржсэн нийгмийн эрчимтэй хөгжил нь ур чадвар сайтай хүний нөөцийг бий болгож, үр дүнтэй ашиглахыг шаардаж эхэлсэн. Энэ бол боловсролыг эрчимтэй хөгжүүлэх нийгмийн хэрэгцээ байжээ.

Эдийн засгийн хүчин зүйлүүдээс гадна нийгмийн тэгш байдал Финландын улс төрийн үндсэн зорилго болж тавигддаг болсон. Эрх баригч Финландын Хөдөлмөрийн намын зүгээс суурь боловсролд бүрэн дунд сургуулийн тогтолцооны улс төрийн шаардлагатай эх суурийг бүрдүүлж өгсөн байдаг. Хаана оршин суудаг, эцэг эх нь ямар бэл бэлчинтэйг үл харгалзан хүүхэд, залууст 9 жилийн боловсрол заавал эзэмшүүлэх болзолтойгоор хуулийг Финландын Парламент баталсан. Бүрэн дунд сургууль чухамдаа нийтэд зориулагдсан сургууль болж чадсан.

Боловсролын салбарын шинэчлэл багш бэлтгэх тогтолцоог нэгэн зэрэг шинэчлэхийг шаардсан бөгөөд багш бэлтгэх үүргийг Магистрын зэрэг олгох сургалт явуулдаг их сургуулиудад хариуцуулсан. Дээд боловсролтой багш нарыг хөдөө орон нутагт хангалттай тоогоор бэлтгэхийн тулд Финландын Умард, Дорнод болон бусад бүс нутгийн долоон Их сургуульд тусгай сургалт явуулжээ.

Суурь боловсролыг эзэмшүүлэх, бүрэн дунд боловсролын тогтолцоог сайжруулж боловсронгуй болгох үүргийг нутгийн захиргаануудад ногдуулсан байдаг. Биеэ даасан эрхтэй орон нутгийн захиргаа болон үндэсний боловсролын тогтолцоог зохистой сайтар уялдуулж чадсанд өнөөгийн Финландын боловсролын бас нэг давуу тал нь оршдог гэж үздэг. Финландад 300 гаруй хот байдаг. Мөн орон нутгийн сургуулийн удирдлагад сурагчдын эцэг, эхчүүд идэвхтэй оролцдог. Тэр утгаар нь авч үзвэл бүрэн дунд сургууль гэдэг бол Финландын ардчиллын бас нэгэн бүрэлдэхүүн хэсэг болсон гэсэн үг.

Нэгдсэн бүрэн дунд сургууль бол Финландын хамгийн чухал шинэчлэлтийн нэг бөгөөд нийгэмд ялгарал явагдаж байгаа үед улс үндэстнийг нэгтгэх хүчин зүйл болж, мэргэжлийн болон ерөнхий боловсролын сургуулиудад чанартай боловсрол олгох нөхцөлийг бүрдүүлдэг боловсролын тогтолцооны бэлгэдэл нь болсон гэж үздэг байна.

Боловсролын тогтолцоог бүс нутгийн түвшинд удирддаг боловч сургууль бүхэн үндэсний хэмжээний сургалтын хөтөлбөрийг баримталж ажилладаг учир орон нутгийн онцлогоос үл хамааран улс орон даяар, хот, тосгон бүхэнд боловсролын чанар ижил баталгааждаг. Суурь боловсролыг эзэмшихэд улсын шалгалт авдаггүй, сургуулиудыг нийтэд нь зэрэглэдэггүй.

Суурь боловсрол эзэмшигчдийн тэн хагас орчим нь ахлах сургуулийг сонгодог бөгөөд түүнийг дүүргэсэн сурагчид улсын шалгалт өгдөг. Ахлах сургуулийн боловсрол төлбөргүй, сурагчид суралцах хурднаасаа хамаарч уян хатан, 2-4 жил суралцдаг, үндэсний хэмжээний сургалтын хөтөлбөрт тусгагдсан болон сонгон суралцсан хичээлээр боловсрол эзэмшдэг.

Финландын бүрэн дунд боловсролын салбарын дараах 3 өвөрмөц онцлогийг Монголчууд бид сонирхон гүнзгийрүүлэн судалж үзмээр санагддаг. Үүнд:

- Олон улсад манайд ч адил сурагчдын юу сурч мэдсэнийг тодорхойлох сонгомол арга нь урьдчилан бэлтгэсэн асуултад хариулуулах, тест бөглүүлэх хэмээн үздэг. Тэгвэл Финландад энэ маягаар түвшин тогтоох шалгалт олон авдаггүй. Хүүхдүүд нийт суралцах хугацаанд ердөө нэг шалгалт өгдөг нь ахлах сургууль төгсөхдөө өгдөг төгсөлтийн шалгалт ажээ. Сурагчид өөрсдийн онцлогт тохирсон байдлаар анги болон хуваагдаж, багшийнхаа

үнэлгээний системийн дагуу дэвшин суралцдаг. Мэдээж хэрэг сургалтын эдгээр үйл явцыг Боловсролын яамнаас нь хянаж байдаг.

- Ихэнх улс орон боловсролын системийг өрсөлдөөн гэж хардаг. Харин Финландын боловсролын систем нь мерит зарчимд суурилдаггүй тул өндөр оноотой сурагч, шилдэг багшийг шалгаруулж, шагнаж урамшуулах тогтолцоо байхгүй. Учир нь Финландын боловсролын тогтолцоо нь сурагчдыг өөр хооронд нь өрсөлдүүлэх бус багаар ажиллуулж сургахыг илүүд үздэг.

- Өсөж хөгжиж, тоглох насанд нь хүүхдийг албан боловсролоор шахах шаардлагагүй гэж финландчууд үздэг. Өөрөөр хэлбэл, хүүхэд насандаа хүүхэд хэвээрээ байх боломжийг бяцхан иргэддээ өгч буй хэрэг. Тиймээс хүүхдүүд долоон настайгаа эхлэн суралцдаг. Сургуульд заавал суралцах хугацаа нь ердөө есөн жил. Есдүгээр ангиа төгсөхөд сурагчид 16 настай байх бөгөөд энэ үе нь биологи, сэтгэл зүйн талаас авч үзвэл сонголт хийхэд хамгийн тохиромжтой нас гэж үздэг. Энэ үедээ сурагчид академик эсвэл мэргэжлийн боловсролын алийг эзэмшихээ шийдэх чадвартай болсон байдаг байна.

Багш бэлтгэх тогтолцоо

Финландын боловсролын салбарын шинэчлэл багш бэлтгэх тогтолцоог нэгэн зэрэг шинэчлэхийг шаардсан бөгөөд багш бэлтгэх үүргийг Магистрын зэрэг олгох сургалт явуулдаг их сургуулиудад хариуцуулсан байна. Дээд боловсролтой багш нарыг хөдөө орон нутагт хангалттай тоогоор бэлтгэхийн тулд Финландын Умард, Дорнод болон бусад бүс нутгийн долоон Их сургуульд тусгай сургалт явуулж эхэлсэн байдаг.

Дунд сургуулийн багш нарын цалин хангамж тийм ч өндөрт тооцогддоггүй ч амьдралдаа хүрэлцээтэй. үндсэн цалин нь 2300 евро орчим байх бөгөөд илүү цагийн хөлстэй нийлээд сард 3000 орчим еврогийн цалин авдаг аж. Мэдээж ажилласан жил, туршлага, ажлын амжилтаараа ялгаатай.

Багшийн мэргэжил хамгийн их өрсөлдөөнтэй, залуусын сонирхлыг ихээр татдаг, багш болох хүсэлтэй хүн олон мянгаараа байдаг. Тэр хэмжээгээр хамгийн мэдлэг, чадвартай залуус элсдэг салбар ажээ. Финландад багшийн нэр хүнд асар өндөр байдаг нь эрт дээр үеэс тэднийг “**Ард түмний дэнлүү**” гэж хүндэтгэн нэрлэдэг байсантай ч холбоотой байх талтай.

Тиймээс Финландын боловсролын системийн гайхамшиг нь багшлах боловсон хүчнийг бэлтгэж буй системийнх нь гайхамшиг гэж хэлж болно. Энэ бүхнийг шударга, нийцтэй хөтөлж явуулж байдаг багшийн мэдлэг, чадвар, багшийн сонгон шалгаруулалтад маш их анхаардаг бөгөөд багшид заавал байх ёстой үнэнч шударга зан чанар, мэргэжлийн ёс зүй, хууль журмыг нарийн сахих чадвар сул бол дээрх хатуу шүүлтүүрүүдийг даван тууллаа ч багш болж чаддаггүй ажээ. Финландын багш бэлтгэх системийн нэг онцлог нь багш болох оюутан заавал боловсролын мастер зэрэг хамгаалах ёстойг хуульчилсан байдаг. Иймийн тулд дор хаяж 5-6 жил онол судалж, практик дадлага хийнэ. Тухайлбал бага ангийн багш болохын тулд 312 цагийн практик дадлага хийсэн байх учиртай. Тэгэхдээ онолын лекц хичээлдээ ч суугаад, практик ажлаа ч зэрэг хийдэг ажээ. Багш мэргэжлээр суралцаж буй оюутны багшлах дадлага хийхэд хүртэл дадлага хийхийг хүссэн сургууль дээрээ сонгон шалгаруулах шалгалт өгч байж эрх олж авдаг. Практик дадлагыг 3 үе шаттай шалгалт өгч байж давна. Дороосоо дээшлэн дүгнүүлж явсаар хамгийн эцэст тэнцэв гэсэн үнэлгээ авч байж сая багшлах эрхтэй болно. Шат бүрд эзэмших ёстой мэдлэг чадвар дутуу байвал хугацаагаа сунган давтлага хийж байж шат ахина. Багшийг аргалах зэрэг бусармаг зүйл

гардаггүй, гарсан тохиолдолд хичээж сурсан бүх зүйлээ өөрийн гараар устгаж байгаатай адил хэрэг болно.

Бүх шатны сургуулиудад багш сонгон шалгаруулах шалгалт нэлээд чамбай явагддаг групп мэтгэлцээн, ярилцлага, бичгийн шалгалт өгдөг байна. Тэр байтугай тухайн сургуульд багшлах дадлага хийхэд хүртэл дадлагажигч, дадлагажуулагч багш нар тус тусдаа шалгалт өгч байж эрх олж авдаг.

Арай хийж олон даваа давж байж багш болоод ч сургалт дуусдаггүй. Жилд хамгийн доод тал нь 3 удаа мэргэжлийн сургалтад хамрагдахаар хуульчилсан байна. Бодит амьдрал дээр 8-аас доошгүй удаа хамрагддаг гэнэ. Голдуу иймэрхүү сургалт багш бэлтгэдэг дээд сургуулиудын харьяа сургууль дээр явагддаг аж. Зарим сургалт 1 хоногт багтдаг бол зарим нь 1-2 сар үргэлжлэх нь ч бий. Харин тэр хугацаанд нь түр ажиллах багшийг томилдог. Тэрхүү түр багш хүн амраах, сургалт семинарт явуулах үед ажилладаг тухайн сургуультай гэрээтэй өндөр зэргийн багш нар байна. Бас түр ажиллах багшийг ч сонгон шалгаруулах системтэй.

Финланд захирал

Финландчууд “Захирал бол сургуулийн толь” гэж ярьдаг. 1990-ээд онд Финландад боловсролын либеральчлал гүнзгийрснээр Боловсролын Яамны бага, дунд боловсролын хэргийг эрхлэх газар татан буугдаж, сургууль боловсролын бүхий л эрх мэдлийг сургуульд нь даатгах болсон ажээ. Ингээд боловсролын хэргийг захирлууд бие дааж шийдвэрлэх болжээ. Сургуулийн захирлын менежментийн үнэлгээ тэр сургуулийн үнэлгээ болох болов. “Багш, багш бас дахин багш” гэсэн үзэл санаагаар багшийн мэдлэг, чадвар, дадал, хариуцлага, ёс зүйг бүхий л талаар дээшлүүлж байж боловсролын чанарыг сайжруулж сургууль, боловсролын амьдралыг идэвхжүүлж гэдэгт Финландын төрийн бодлого чиглэж эхэлсэн.

Багш нараа сонгон шалгаруулж авдаг, сургуулийн менежментийг бүхэлд нь зангидаж, олон мянган иргэд, төр, засгийнхаа өмнө хариуцлага хүлээдэг захирлуудыг Финландад ямар шалгуураар сонгодог вэ?

Финландад дунд сургуулийн захирал болох хүн боловсролын хууль тогтоомж эрх зүйн мэдлэг, сургууль боловсролын менежментийн чиглэлээр өгөх аман ба бичгийн шалгалтад тэнцсэн байх учиртай. Түүнчлэн, тухайн хүний зан араншин, хувь чанар, амьдралын туршлага, тэр дундаа нийгмийн амьдралд идэвхтэй оролцсон баялаг туршлага зэргээс гадна IQ өндөртэй гэхээс илүү PQ (Potential intelligence Quotient inventory) буюу аливаа тулгамдсан асуудлыг оюуны хүчээр даван туулах чадвар өндөртэй байхыг шаарддаг ажээ.

Сургуулийн бүхий л амьдрал дан ганц захирлын хүчээр шийдвэрлэгдэхгүй нь мэдээж. Тиймээс багш нараа баг болгон сургуулийн менежментэд идэвхтэй оролцуулдаг, цаг хугацааны өөрчлөлт бүрд, аливаа тулгамдсан асуудал бүрийг чадварлаг, оюунлаг, хамтын хүчээр туулан гарах тэр чадамжийг захирал бий болгодог байна.

Багш мэргэжлийн онцлог, эцэг эх, багш, сурагчидтай харьцах харьцаа, сургуулийн орчин нөхцөл, сургалтын чанар, орчин үеийн сургалтын арга барил гээд өөр олон чадвар, мэдлэгийг харгалзаж захирлыг сонгодог байна.

Сургуулийн өдрийн хоол

Финландын бүрэн дунд болон ахлах сургууль, түүнчлэн мэргэжлийн сургуульд бүх суралцагчид хичээлийн өдрүүдэд сургууль дээрээ Үдийн хоолоор үнэгүй үйлчлүүлэх эрх эдэлдэг.

Финландад Сургуулийн хоолны газар бол урт удаан хугацааны арвин түүхтэй аж. Албан ёсны зохицуулалттай болоод бараг 100 гаруй жилийн нүүрийг үзэж байгаа гэдэг.

Сургуулийн үдийн хоол сурагчдын суралцах идэвхийг дээшлүүлдэг болохыг орон нутгаар аялж, сурагчдад хоол унд тараадаг байсан тэртээх 17 дугаар Зуунд анх ойлгож мэдэрсэн гэж финүүд ярьдаг. Тэр үед Латин хэлний сургалтыг үр дүнтэй явуулахын тулд сургуулийн хоолны газрыг үр дүнтэй ашиглаж байдаг байжээ.

Финландад Сургуулийн үдийн хоолны асуудлыг 1896 онд анх удаа нийгмээр хэлэлцүүлэгдэж, 1913 оноос үүнд төрөөс хөнгөлөлт үзүүлдэг болсон байна.

Финийн Ерөнхий Боловсролын Үндэсний Газар нь бага сургуулийн сурагчдын хоол тэжээлийн талаар тусгай ном хэвлүүлж, улмаар 1930 онд тусгайлсан хуулийн төсөл боловсруулах ажил эхэлсэн байна. Финланд бол нийт сурагчийг хамруулсан сургуулийн үнэ төлбөргүй үдийн хоолны тухай хуулийг баталсан анхны улс аж.

Ерөнхий боловсролын сургуулийн сурагчдыг хичээлтэй өдрүүдэд сургууль дээр нь үнэгүй үдийн хоолоор үйлчлэх зорилт Финландад 1948 онд бүрэн хэрэгжсэн бөгөөд энэ тогтолцоо өнөөдрийг хүртэл үргэлжлэн хэрэгжиж байдаг. Тэр цагаас хойш сургалтын дүрэм журам шинэчлэгдэж, сургуулийн үдийн хоолыг хэрхэн зохион байгуулах талаар тодорхой бөгөөд практик зааврууд ч гарчээ.

Сурагчид хоолны газарт туслах, дүү нараа сургаж дадлагажуулах зэргээр ажиллахаас гадна ажлын дадлага туршлага өөрсдөө олж авдаг. Бодит ажилд ингэж оролцох нь сурагчид хоол хүнсийг үнэлж сурах, хамтын үүрэг, хариуцлагаа мэдрэхэд тус дөхөм болдог гэж үздэг. Үндсэндээ фин үндэстний гол хоолнуудаас бүрддэг сургуулийн хоол бол финландын хоолны соёлын нэгээхэн хэсэг бөгөөд ердийн үдийн хоолонд нь халуун хоол, зууш, хүнсний ногоо, шинэ жимс жимсгэнэ, талх, цөцгийн тос, ундаа багтдаг.

Сургуулийн хоол бол сурагчдын сурч боловсрох, өсөж бойжих үйл явцын чухал бүрэлдэхүүн учир сургууль, эх, эцгийн хамтын хариуцлага гэж үздэг. Хооллох зуршил бага насанд тогтдог боловч насан туршид үргэлжилдэг, тухайн хүний эрүүл мэндэд шууд нөлөөлдөг хүчин зүйл гэж финчүүд сайтар ойлгосон байна.

Тиймээс Финландын боловсролын салбарын амжилтын ноу-хау, сайн сайхан аж байдлын нэг нууц бол “үнэгүй, халуун хоол” гэж хэлдэг.

Үнэ төлбөргүй дээд боловсрол

Финландын боловсрол дэлхий дахинд нэр хүндтэй. Түүний үндсэн шинж чанарыг “Үнэ төлбөргүй боловсрол” гэж хэлж болно. Финландад хүүхэд, залуус бүр сурч боловсрох тэгш эрхтэй гэж үздэг. Өөрөөр хэлбэл, сургалтын тогтолцооны онцлог нь Финландад оршин суугаа бүх хүүхэд, залуус яс үндэс, хүйс, нийгмийн гарал, үүсэл болон эдийн засаг, нийгэм, соёлын ялгаанаас хамаарахгүйгээр сургалтад хамрагдах бүрэн боломжтой байдаг гэсэн үг.

Суурь боловсрол эзэмшүүлсний дараа сурагчдыг үнэлэхдээ багш нар үндэсний хэмжээний удирдамжийг баримталдаг. Өргөдөл гаргах, үнэлэх үйл явц ил тод, дүнгийн үндэслэл нь

орон даяар тодорхой, нээлттэй учир хаана суралцсанаас үл хамааран эрх тэгш, бие даасан байдалтай.

Финландын боловсролын тогтолцоонд “мухар гудамж”, шат дамжлагатай албан байгууллагажсан зам гэж байдаггүй. Сурагч бүр хаана суурь, бүрэн дунд боловсрол эзэмшсэнээс үл хамааран цааш үргэлжлүүлэн суралцахаар өргөдөл гаргаж болдог бөгөөд шалгалтаа амжилттай өгсөн тохиолдолд аль ч сургуульд элсэж болно. Суралцах эрхийг садан төрөл, мөнгө хөрөнгө, урьд өмнөх сонголтоос хамааралгүй зөвхөн сурлагын амжилтад үндэслэн өрсөлдүүлэх журмаар шийдвэрлэдэг.

Финландын бүрэн дунд боловсролын сургууль маш сайн боловсрол олгодог, 15 насанд хүрч, зохих шатны сургалтаа амжилттай дүүргэсэн сурагчдын 92 орчим хувь нь ахлах сургууль, политехникийн сургуульд дэвшиж, дотоод, гадаадын их дээд сургуульд суралцахаар бэлтгэгддэг байна.

Финландад мэргэжлийн сургалт өндөр чанартай, мэргэжил төлбөргүй эзэмшүүлэх чиглэлээр коллежид суурилан явагддаг, гадаадад ажиллуулах буюу сургуулиа дүүргэсний дараа ажил дээр гарахад шаардлагатай дадлагыг эзэмшүүлдэг.

Мэргэжлийн сургалт нь ахлах сургуулийн адил нэр хүндтэй, түүний хоёр дахь шатыг төгсөгчдийн олонход ажил шууд олддог, бусад нь дээд түвшинд эсвэл их сургуульд шилжин суралцах нь бас нээлттэй.

Сургалтын хоёр дахь шатыг ахлах болон мэргэжлийн сургуульд дүүргэсэн сурагч их сургууль, политехникийн сургуульд элсэн суралцах өргөдөл гаргаж, элсэлтийн шалгалт өгнө. Дээд боловсрол үнэ төлбөргүй, амжилттай дүүргэсэн суралцагч их сургуулийн болон политехникийн боловсролын зэрэг авна. Өргөдөл гаргагч нэмэлт шалгалт өгөлгүйгээр бакалаврын болон магистрын түвшинд суралцах боломжтой. Сурлага, төгсөлт төлбөргүй учир Европын Холбооны гишүүн орны залуучууд Финландад суралцахыг ихээр сонирхдог. Боловсрол үнэ төлбөргүйн зэрэгцээ өндөр чанартай байдаг нь олон улсыг ихээхэн гайхшируулдаг.

Үндсэн зарчим нь ижилхэн авьяастай, шаргуу хичээж хөдөлмөрлөдөг бүх оюутан адил хэмжээний дэмжлэг авах, дараагийн шатны сургуульд төлбөргүй суралцах боломжийг хүртэх эрхтэй. Оюутны тэтгэлгийн тогтолцоо тэдэнд санхүүгийн туслалцаа олгодог, дээд боловсрол хүртэл төлбөргүй нь боловсролын салбар дахь тэгш эрх, шударга ёсыг батлан харуулдаг.

Оюутны тэтгэлэг

Финландад “Оюутны зээлийг төрөөс баталгаажуулах тухай” хууль 1969 онд батлагджээ. Оюутанд зээл олгохын зэрэгцээ 1972 оноос хойш оюутны тэтгэлгийг олгож эхэлсэн түүхтэй юм байна. Тухайн үед оюутны зээлд харьцуулахад тэтгэлгийн хэмжээ бага учир оюутнууд зээл авахад хүрдэг байсан. 1970-аад оны дундуур оюутны зээл их олгосноос арилжааны банкууд тэтгэлэг олгохоос цааргалсан. Яриа хэлэлцээ явагдсаны үр дүнд зээлийн хэмжээг бууруулсан (1977 он) боловч энэ зөрүүг зөвхөн байр сууцны хөлсийг төлөх зориулалттай “орон сууцны тэтгэмж” хэлбэрээр өгч эхэлсэн. Тэр үед Ерөнхийлөгч Кекконен “Их сургуулийн оюутнуудын олонх өөрөөс нь сул биетэй байна” гэж үзээд их сургуулийн оюутанд хөнгөлөлттэй хоол олгох санаачилгыг 1979 оноос хэрэгжүүлж эхэлсэн байдаг.

Оюутны зээл мэт хөрөнгө оруулалт нь ажил эрхлэлтийн талаар хүссэн үр дүнд хялбар хүргэхгүй ч Финландын төр оюутнуудад зээлээ төлж барагдуулахад дэмжлэг үзүүлдэг.

Оюутны санхүүгийн дэмжлэгийг 1992 онд шинэчилж, оюутны зээлтэй харьцуулахад тэтгэлгийн хувь хэмжээг нэмэгдүүлж, татвар төлдөг болгосон төдийгүй хөнгөлөлтэй зээлийг арилжааны зээлээр орлуулсан. Дээд боловсрол эзэмшиж байгаа оюутанд тэтгэлэг олгоход эцэг, эх, гэр бүлийн нь орлого, хөрөнгө чинээг үл харгалзах, тэтгэлэгт хамрагдах дээд хугацааг тогтоодог болсон байна. Орон сууцны түрээсийн дээд хэмжээг нэмэгдүүлж, оюутны зээлийг татвараас чөлөөлсөн. Оюутны санхүүгийн дэмжлэгт хамрагдах нөхцөл, шалгуур үзүүлэлтийг тодорхой болгож, сурлага нь олигтой сайжирдаггүй оюутанд санхүүгийн дэмжлэг олгохгүй, орлогын өөр эх үүсвэртэй оюутан санхүүгийн дэмжлэгээ эгүүлэн төлдөг болгосон.

Оюутны санхүүгийн дэмжлэг тэдний суралцах нөхцөлийг хангаж, суралцах, мэргэжил эзэмших эрхийг нь баталгаажуулдаг байна. Түүнээс бус хувь хүний орлогыг нь нэмэгдүүлэх, баян чинээлэг амьдруулахад чиглэхгүй гэж төр үздэг байна. Оюутны санхүүгийн дэмжлэгийн нийт хэмжээ Финландын Үндэсний нийт бүтээгдэхүүний 2 орчим хувьд хүрдэг учир түүнийг дэмжигч, шүүмжлэгч аль алиан нь Финландад хангалтай олон байдаг. Нэг хэсэг нь Финландын нийгмийн өрсөлдөх чадварыг хадгалахын тул 2 хувийг зарцуулах хэрэгтэй гэх боловч нөгөө хэсэг нь Финланд мэт жижиг орны хувьд их зардал гэж үзэж шүүмжилдэг.

Гол нь хүн бүхэнд суралцах боломжийг хангах нь хамгаас чухал учраас 5 сая гаруйхан хүн амтай улс орон иргэдийнхээ аль сайныг гадагш алдахгүйн тулд оюутанд санхүүгийн дэмжлэг олгож байх нь зүйтэй гэж үздэг. Ийм ч учраас Финландын өрсөлдөх чадвар боловсролын чанар, боловсролын жигд тогтолцоо, боловсролтой ажиллах хүчинд үндэслэдэг бололтой.

Оюутны байр

Финландад сүүлийн үед хийгдсэн судалгаанаас үзэхэд, оюутны байрны хүрэлцээ хангалттай сайн хэмжээнд байдаг байна. Энэ бол нийгмийг бүхэлд нь хамарсан нүүдэл суудалд саад учруулдаг нэгэн бэрхшээл арилсан гэсэн үг. Сургуульд суралцахыг хүссэн хэн боловч сургуульд нь ойр, боломжийн үнэтэй, оюутны байр сууц олдоно гэж мэддэг тул оюутанд хотод суралцахын тулд байр худалдан авах, өрөө түрээслэн суух шаардлага огт байхгүй гэсэн үг.

Оюутны байрыг барьж байгуулахад зориулан төрөөс 1966 оноос зээл олгож эхэлсэн учир 1960–аад оны эцэс, 1970-аад оны эхээр “Оюутны байрны байгууллагууд” бий болсон. Оюутны байгууллагууд, хотын захиргаад, Сангууд эсвэл хотын захиргааны харьяа байгууллагууд Удирдах зөвлөлдөө оюутнууд, оршин суугчид, хотын захиргааны төлөөллийг оролцуулсан “Оюутны байрны байгууллага”-ыг үүсгэн байгуулжээ. Оюутны байрны байгууллага нь анх бий болохдоо баримталж ажиллах үндсэн зарчмуудаа Оюутны холбоодтой хамтран тодорхойлсон нь өнөөдөр хүртэл хүчин төгөлдөр үйлчилсээр байдаг байна.

Хот болгонд тухайн хотын оюутнуудын байрны асуудлыг хариуцсан байгууллага ажилладаг. Их сургууль, коллежуудад оюутны байрны асуудал огт хамаагүй учир уг байгууллага сургуулиудаас хараат бус, бие даасан байдлаар үйл ажиллагаа явуулдаг. Финландад дунд сургууль дүүргээд ямар ч шатны сургуульд үргэлжлэн суралцах бүхий л оюутан оюутны байранд амьдардаг нь зөвхөн их сургуулийн оюутанд оюутны байр олддог Европын олонх улсаас олон талаар илт давуутай ажээ.

Финландад аливаа асуудлыг шийдэж ирсэн хүнд сурталгүй, хялбар бөгөөд шударга, ил тод арга барилаар оюутны байрны асуудлыг шийдвэрлэсэн байна. Хөрөнгө мөнгө хомс боловч хотын захиргаанаас энэ зорилгоор хуваарилсан газарт оюутны байр ганц нэгээр босож

эхэлсэн. Ингээд 30 жилийн дараа оюутны байрнууд баригдаж гүйцэхэд зээл ч эргэн төлөгдсөн бөгөөд элэгдэж хуучирсан байрнуудыг засаж шинэчлэн, оюутны байрны асуудал бүрэн шийдэгджээ.

Оюутны байрнууд голцуу их сургуулийн хотхоноос зайдуу байрладаг хэдий ч нийтийн байр бус ердийн орон сууцны байшин байдаг. Оюутны ийм байр ихэнхдээ 2-3 унтлагын өрөөтэй, оюутан бүр өөрийн тасалгаатай, дундаа гал зуух, угаалгын өрөөтэй, түүнийг хамтраад эзэмшдэг. Ийм байрыг гэр бүлтэй оюутнуудад тохируулан өөрчлөхөд хялбар. Оюутны шинэ байрууд нь ганц бие эсвэл цөөн ам бүлтэй оюутнуудад зориулагдсан, “студио” маягийн ганц өрөөнөөс бүрддэг. Байр шаардлагатай оюутан болгоныг хямд үнэтэй, аюул осолгүй найдвартай байраар хангах зорилт ингэж хэрэгжсэн байна.

Оюутны байрны байгууллагууд хөдөө орон нутгийн сургуулиудын гадаад харилцааг өргөжүүлэхэд ч тодорхой хувь нэмэр оруулдаг байна. Хамгийн гайхалтай нь Европын улсууд дотор Финланд улс оюутны солилцоог маш өргөн хэмжээтэй хийдэг. Үүнд сургуулиудын англи хэлний сургалтын түвшин нөлөөлдөг боловч хамгийн олон зочин оюутныг тохилог сууцаар хангахад Оюутны байрны байгууллагуудын оролцоо, хувь нэмэр ч их байдаг гэнэ.

Их сургуулиудын төвлөрлийг сааруулсан нь

Финландын их, дээд сургуулиуд 1920-иод оныг хүртэл Хельсинкид л төвлөрч байсан бөгөөд 1950-аад оны эцэст ч Их сургуулиудын ихэнх нь нийслэлдээ байжээ. Тухайлбал, Хельсинкийн Их сургуулиас гадна Хельсинкийн Технологийн их сургууль, Эдийн засаг, бизнесийн удирдлагын Хельсинкийн сургууль, Эдийн засаг, Бизнесийн удирдлагын Шведийн сургууль, Нийгмийн ухааны их сургууль, Мал эмнэлгийн коллеж, Урлагийн болон хөгжмийн Академи Хельсинкид ажиллаж байжээ.

Финландын Их сургуулийн тогтолцоо эрчимтэй хөгжиж эхэлсэн 1960-аад онд Ерөнхийлөгч Урхо Кекконен болон эвслийн Засгийн газрын санаачилгаар “Боловсролын хөгжлийн тухай” хууль батлагдсанаар төрөөс их сургуулиудад үзүүлэх санхүүгийн дэмжлэгийн хэмжээ нь аажмаар нэмэгдэж, хөрөнгийн баталгаа бий болж, оюутанд санхүүгийн туслалцаа үзүүлэх иж бүрэн тогтолцоог бий болгож, Финланд даяар хэд хэдэн шинэ их сургууль байгуулж, их сургуулийн төвлөрлийг багасгаж эхэлсэн байдаг.

Оулугийн их сургуулийг 1959 онд нээж, Яавэскилэгийн багш бэлтгэх хуучин төвийг 1966 онд их сургууль болгон, Куопио, Ёёнсууд их сургууль, Лаппиинранта, Тампирид Технологийн их сургууль шинээр нээсэн байна. Засгийн газрын шийдвэрээр Ваасад ч шинжлэх ухааны боловсрол олгодог болж, Рованиэмид Лапландын их сургууль 1979 оны намар сургалтаа эхэлсэн, бусад их сургууль ч салбаруудаа ойролцоо хотуудад нээсэн нь шинэ тогтолцоог улам бэхжүүлсэн.

Ийнхүү XXI Зууны эхэн гэхэд Финландын их сургуулийн оюутнуудын дийлэнх олонх нь нийслэлээс гадна сурдаг болжээ. Финландад их сургуулийн төвлөрлийг сааруулсан нь нийт Европт хамгийн түргэн хугацаанд өргөн хүрээг хамарч хийгдсэн төдийгүй олон талаар амжилттай болсон гэгддэг.

Их сургуулиудын төвлөрлийг сааруулснаар финчүүдэд хаана оршин суудаг үл хамааран их дээд сургуульд суралцах боломж улам бүр нэмэгдэж, улс орны хүч бололцоо, хүний нөөцийг ашиглахад их сургуулиудад ч амар хялбар болсон гэдэг.

Газар зүйн харилцан адилгүй бүсүүдэд тарж байрласан их сургуулийн тогтолцоо бараг бүх мэргэжлээр өндөр чадвартай боловсон хүчнийг улс орон даяар хангаснаар Оулу, Яавэскилэ, Вааса, Куопио, Ёоэнсуу, Лаппинранта зэрэг “Их сургуулийн хотхонууд” үүсэж, хөгжсөн нь жижиг хот, сууринуудыг зогсонги байдалд орж мөхөх аюулаас аварсан гэдэг.

Их сургуулийн тогтолцоонд төвлөрлийг сааруулснаар шинжлэх ухаан, боловсролын гадаад хамтын ажиллагаа ч их өргөжсөний зэрэгцээ аж үйлдвэр, үйлдвэржилтийн эрэлт хэрэгцээнээс үүдэн Финландын дээд боловсролын тогтолцоо улам нарийн мэргэшсэн салбаруудтай болсоор байдаг байна.

Их, дээд сургуулиудын орчин үеийн барилга байшин, сайтар хангагдсан сургалтын техник, тоног төхөөрөмж, хангалттай хөрөнгө мөнгө, дотоодын бизнесийн сүлжээ, эдийн засагтай сайтар холбогддог зэрэг давуу чанарууд нь шинэ нээлт гаргах, шинэлэх ухаан, үйлдвэрлэлийн салбар дундын уялдаатай ажиллагааг нэмэгдүүлэх, бусад орноос оюутнуудыг хүлээн авч суралцуулах боломжийг бүрдүүлдэг байна.

Насанд хүрэгчдийн боловсрол

Насанд хүрэгчдэд боловсрол олгох нь Умардын улсуудад нийтлэг, бас насан туршдаа суралцах, идэвхтэй, хариуцлагатай иргэн байх эрхэм дээд үзэл санаанд тулгуурладаг.

Данийн ардын ахлах сургуулийн хөдөлгөөн Умардын орнуудын боловсролын зорилгыг философийн, улс төрийн, практикийн гурван түвшинд тодорхойлсон байдаг байна. “Насанд хүрэгчдийн чөлөөт боловсролын тухай” хуулийн зохицуулалт бий болсноор нийтийн боловсролын философийн үндэс нь хүний үнэ цэнэ, сурч боловсрох эрэлт хэрэгцээгээ ойлгож мэдрэх, хувь хүний чадварыг хүндэтгэхэд чиглэгдэх болжээ. Гэгээрэл боловсрол бол ардчиллын үндэс учир нийтийн боловсрол бол улс төр гэж үздэг. Гэгээрсэн иргэн өөрийн амьдралд нөлөөлдөг асуудалд шийдэлцэж, бусдынхаа төлөө ч хариуцлага үүрч чаддаг.

Нийгэм өөрчлөгдөхийн хэрээр “нийтийн гэгээрэл”-ийн зорилго нь үндэстнийг төлөвшүүлэхээс өргөжин Умардын орнууд дахь үндсэн зорилго болсон соёлын олон төрөл зүйл, угсаатнуудын төрөл бүрийн хамтын ажиллагааг хөхиүлэн дэмжих, цагаачдын хэв шинж, иргэншлийг бататган бэхжүүлэх зэрэгт чиглэгдэх болсон байна.

Насан туршид суралцах боломж, насанд хүрэгчдийн албан бус боловсролын Умардын маягийн бүтэц нь боловсролыг эрхэмлэх нийгмийн эрмэлзэлд тулгуурладаг.

Тухайлбал, Финландын “Насанд хүрэгчдийн чөлөөт боловсролын тухай” хууль нь насанд хүрэгчдийн боловсролын 330 орчим төв, 88 ардын ахлах сургууль, 11 сургалтын төв, 11 спортын хүрээлэн, 20 зуны их сургууль зэрэг олон боловсролын байгууллагын үндэсний сүлжээг зохицуулдаг ажээ. Тэдний үзүүлдэг боловсролын үйлчилгээнд нэг сая илүү хүн хамрагддаг нь дэлхийн аль ч орныхоос эрс давуу үзүүлэлт болж харагддаг.

Насанд хүрэгчдийн боловсролын төв ихэвчлэн нутгийн захиргааны мэдэлд багтдаг. Финландын бүх хотыг хамардаг тэдгээр төвийн үйл ажиллагаа өөр хоорондоо харилцан адилгүй, иргэдийн эрэлт хэрэгцээнд суурилдаг, нутгийн захиргаануудын мэдлийн боловсролын ийм байгууллага дэлхийд өөр хаана ч байдаггүй ажээ.

Ардын ахлах сургууль бол Финландын хувийн хэвшлийн боловсролын хамгийн том сүлжээ бөгөөд нийгмийн төрөл бүрийн хэсэг бүлгийнхэн түүнийг ажиллуулдаг. Тэрхүү зохион байгуулалттай сургалтын төвүүдийн зорилго нь Финландын нийгэмд тэгш эрх, олон янз

байдлыг хөхиүлэн дэмждэг бөгөөд гишүүн байгууллагуудынхаа боловсролын эрэлт хэрэгцээг хангахад чиглэдэг. Тэдний үйл ажиллагаа үндсэндээ хамтын оролцоо, өөрийн удирдлага, харилцан ярилцлагын зарчимд тулгуурладаг, уян хатан шинжтэй, суралцагсдынхаа байгаа газарт явагддаг. Сургалтын төвүүдийн сургалтын хамгийн гол сэдэв нь иргэний эрх болон байгууллагын удирдлага, үйл ажиллагаа байдаг байна.

Финландын спортын хүрээлэнгүүд олон нийтийн санаачилгаар байгуулагддаг бөгөөд 1961 оноос боловсролын бие даасан, өвөрмөц байгууллага гэж хүлээн зөвшөөрөгдсөн онцлогтой юм байна.

Зуны Их сургуулийн эхлэл мөн орон нутгийн боловсролын эрэлт хэрэгцээ, үндэсний хэв шинжээ хадгалах эрмэлзлээс үүдэлтэй бөгөөд ихэнх нь 1950-1960-аад онд орон нутгийн их сургуулиудын сүлжээний хүрээнд байгуулагдсан агаад одоогийн байдлаар Финландын 140 мужид Зуны их сургуулиуд ажилладаг байна.

Финландын насанд хүрэгчдийн албан бус, чөлөөт боловсролын үндсэн ажиллагаа нь Финландын Парламентын Насанд хүрэгчдийн боловсрол, сургалтын хорооны эрхэм зорилгод тусгагдсанчлан иргэний нийгмийг бэхжүүлэх, тэгш оролцоог хангахад чиглэдэг гэж дүгнэж болно.

* * *

Улсын Их Хурлын өнгөрсөн удаагийн Чуулганаар Боловсролын ерөнхий хуулиас гадна “Сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын тухай”, “Дээд боловсролын тухай”, “Судалгааны их сургуулийн эрх зүйн байдлын тухай”, “Хүмүүнлэг боловсролыг дэмжих тухай”, “Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын тухай” хууль гэсэн 6 хууль хэлэлцэгдэж батлагдсан.

Хууль тогтоох байгууллагын зүгээс боловсролын салбарын гадаадын туршлагаас суралцах ажлыг анхааралдаа авч, тэдний туршлагыг харьцуулан судалж, өөрийн орны нийгэм, эдийн засаг, соёл, ёс заншилд зохицуулан нутагшуулах хувилбарыг сонгон авч, хуулиа хэрэгжүүлэхэд цаашид анхаарч, хяналт тавих шинэ зорилт тулгарч байна.

Иймд хөгжлөөрөө дэлхийд тэргүүлэгдэг Европын Холбооны орнуудын дотроо ч боловсролоороо тэргүүлэх байр суурьтай байдаг Финландын туршлага илүүц зүйл биш нь ойлгомжтой буй за.

Энд дурдагдсан Финландын боловсролын тогтолцооны туршлагаас харахад манай орны боловсролын салбарт нэгэнтээ хийж, хэрэгжүүлж чадсан, одоо хийж хэрэгжүүлж эхэлж байгаа шинэчлэлтийн олон ажил байна.

Гэхдээ “Шинэ юм гэдэг сайн мартагдсан зүйлийг хэлдэг” гэсэн хэлц үг байдаг. Авах гээхийн ухаанаар харвал алс холын Алтай язгуурын хэлтэн суомичуудын боловсролын тогтолцооноос авууштай цөөнгүй зүйл ажиглагдах буй за хэмээн найдна.

Ном зүй

1. “100 social innovations of Finland”, Helsinki, 2012. “Финландын нийгмийн 100 шинэчлэл”, Ред: Илкаа Тайпале, (Орч: Г.Ганболд, Ред: Б.Энхмандах), УБ, 2013 он.

2. Mary Nilson, "The Nordic Model: Scandinavia since 1945", Contemporary Worlds, 2008. Мэри Хилсон, "Нордик загвар: 1945 оноос хойшхи Скандинавын орнууд" (Орч: Б.Билгүүндарь, М.Батчимэг, Ред: Б.Ганбат), Улаанбаатар, 2013 он.
3. Б.Энхмандах, "Нийгмийн хөгжлийн загварын тухай", УБ, 2013 он.
4. Б.Энхмандах, Э.Энхчимэг, "Дундчуудыг түшин хөгжих хөгжлийн хандлага ба Монгол орон", УБ, 2017 он.
5. CMI Marri Ahtisaari Peace Foundation, "A recipe for a better life: Experiences from the Nordic countries", Helsinki, 2013. Марти Ахтисаарын Энхтайвны Сан, "Сайхан амьдруулах жор: Умардын орнуудын туршлага", (Орч: Э.Энхчимэг, Ред: Б.Энхмандах) УБ, Непко, 2021 он.
6. Enkhchimeg Enkhmandakh, "Mongolian path of market transition: From the viewpoint of Labour market", Kyoto University, 2023.
7. Блог: <http://baabar.mn/author/enkhmandakh>

МОНГОЛ ХҮНИЙ НАСАН ТУРШИЙН ХҮМҮҮНЛЭГИЙН БОЛОВСРОЛД ЕВРОПЫН СОНГОДОГ УРАН ЗОХИОЛЫН ҮЗҮҮЛЭХ НӨЛӨӨЛЛИЙН АСУУДАЛД

Б.Галиндэв

ОТИС-ийн багш философийн ухааны доктор, профессор

Түлхүүр үг: Насан туршийн боловсрол, хүмүүнлэг үзэл, ёс суртахуун, гоо сайхны боловсрол, хүмүүжил

Юнеско-ийн Насан туршийн боловсролын хүрээлэн 2016 онд гаргасан өөрийн тайландаа “Насан туршдаа суралцахуй нь хувь хүн, иргэн, нийгэм хийгээд ажиллаж, суралцах бүхий л үйл ажиллагааг багтаасан ойлголт” гэж тодорхойлжээ. АНУ-ын улс төрч, эдийн засагчидтай хамтран ажилласан боловсрол судлалын эрдэмтэд “Насан туршийн боловсрол бол хүний амьдралын туршид шаардагдах мэдлэг, чадвар ойлголт, зан чанарыг олгох, улмаар түүнийгээ ямар ч орчин нөхцөлд өөртөө итгэлтэй, урам зоригтой бүтээлчээр хэрэглэж чадах чадвар чадамжийг суулгах замаар хувь хүнийг нийгэмд идэвхтэй байр суурь эзлэхэд нь дэмжлэг үзүүлж, чадваржуулж байдаг тасралтгүй дэм туслалцаа, үйл ажиллагаа мөн бөгөөд энэ үйл хэрэг хэзээ ч зогсдоггүй, гэхдээ дангаараа явагддаггүй, хувь хүний хүсэл эрмэлзэлд хөтлөгдсөн үйл ажиллагаа мөн” гэж тодорхойлжээ.

“Боловсролын олон улсын стандарт ангилалд насан туршдаа суралцахуй нь албан, албан бус, амьдрах орчноос суралцах замаар олж авч өөриймшүүлж байгаа мэдлэг, чадамж, ур чадвар, зорилтод чиг баримжаа-хандлага, мэргэшил эзэмших боломж” хэмээн үзэж байна.

Насан туршийн боловсролын нэг чухал чиглэл бол нийгэм-хүмүүнлэгийн боловсрол болно. Учир нь 1-д Асар хурдан өөрчлөгдөж байгаа нийгмийн иргэн өөртөө тавигдаж байгаа асуудлыг бие даан шийдвэрлэх оюун санааны хэрэгцээ байнга тавигдаж байна. 2-д Олон ургалч үзлийн ертөнцөд амьдарч буй хүмүүн бид шинээр түрэн ирж буй мэдээллүүдийг олон талаас нь эргэцүүлэн бодож, гүн гүнзгий ухаарч, зохистой шийдэл олох шаардлага тулгардаг болсон. 3-д Аль ч цаг үед ардчилагдаж байгаа нийгэм эрх чөлөөт иргэнээсээ шинэчлэгдэж байгаа боловсрол, амьдралын идэвхтэй байр суурь, бүтээлч хандлагын хүлээлттэй байдаг зэрэг шалтгааныг юуны өмнө дурдъя Академич Батын Ч.Ган-Өлзий Хүмүүнлэгийн боловсролыг өргөн утгаар нь “Хүмүүнлэг боловсрол гэж хүний эрхэм чанарыг цогцлуулан соёолуулах мэдлэгийн бүх төрөл, хэлбэр үнэт зүйлс, сургалтын арга хэлбэр ба хүрээлэн буй орчинд хандах... оюун билгийн түгээмэл зүй тогтлыг ойлгодог” гэж тодорхойлжээ.

Боловсролыг хүмүүнлэг болгон өөрчилнө гэдэг бол юуны өмнө боловсролын үйл ажиллагаанд оролцож буй бие хүмүүс төдийгүй нийгмийн олон талт харилцаанд оролцож буй хувь хүн бүр өөр хоорондоо харилцан хүндэтгэлтэй, нөхөрсөг байх утгыг илэрхийлнэ. Тогтвортой амар амгалан хөгжиж буй нийгмийн зан үйлдэл, ёс суртахууны туршлагыг хувь хүн өөрийн болгож эзэмшинэ. Хүмүүнлэг боловсрол юуны өмнө хүнийг өөрийн үзэл итгэл, тодорхой зорилго, чиг баримжаатай, ажил хөдөлмөр эрхлэх мэдлэг чадвар, туршлагатай бие хүн болгон төлөвшүүлэх үйл явц мөн. Суралцагчдын эрх чөлөө, хүнийх нь эрхэмлэлийг дээдэлж, боловсрох хэрэгцээг нь хангаж, түүний бие даасан чөлөөт хөгжлийн нөхцөлийг хангах үйл явц болно. Хувь хүний эзэмшсэн мэдлэг, чадвар, туршлага нь түүний өөрийн хөгжилдөө хүрэх зохистой хэрэгсэл болох учиртай юм.

Хүмүүнлэгийн боловсролын дотор урлаг, уран зохиол онцгой байртай байдгийг эрдэмтэд анхааран судалдаг. “Уран зохиол нь үг, хэлний их баялгийг нээн ашиглаж, уран дүрийг зан төрхөөр амилуулж, түүгээрээ хүний амьдралын үзэгдэл, үйлийн нийтлэг түгээмэл, зүй тогтлыг баатрын үйлдэл, хэл яриа, сэтгэл зүй, сэтгэцийн орчилт харилцаа, шилжилтүүдээр үүтгэгдэн үүсэх сэрэл, мэдрэхүй, сэтгэл хөдлөлтэй нийлэгшүүлэн тэрхүү цогцолборын нөлөөгөөр дамжуулан хүний сэтгэлийн дотоод нууц ертөнц рүү нэвтэрдэг үгийн урлаг юм” (Дашлхүмбийн Галбаатар Уран зохиол. Нэвтэрхий толь УБ. 2012.376 дахь тал). Дэлхийн даяарших үйл явцын нэгэн чиглэл бол олон соёлын харилцаа, ойлголцол, нийлэгшил, сүлжилдээний замаар хэрэгждэг. Өнөөгийн монгол хүн өөрийнхөө өв соёлын их ололтыг үе дамжуулан эзэмшихийн зэрэгцээгээр Европын улс орнуудын эрт эдүгээд бүтээсэн соёлын ололтуудаар дамжуулж өөрийн ертөнц үзэхүй, ёс суртахуун, гоо сайхан, шашны гээд нийлмэл утгаараа нийгэм-хүмүүнлэгийн ухааныхаа боловсролын том орон зайг дүүргэж, өөриймшүүлэн эзэмшиж шинэ хэрэгцээ гарч ирлээ.

Улс орнуудын хооронд тогтож бүрэлдэн бий болж буй соёлын харилцаа бол тухайн ард түмнүүд амьдрах арга маягаа бие биедээ таниулж, ертөнц үзэхүйн агуулга, чиг баримжааг нь өөр хоорондоо нь зуучлан сэнхрүүлж, ард түмнүүд бие биеэ илүү гүнзгий ойлголцож, амьдрах арга болдог соёлоосоо харилцан суралцах урт удаан хугацааны өргөн боломж олгодог харилцааны өвөрмөц төрөл юм. Ардчилсан өөрчлөлтийн жилүүдэд зөвхөн реалист, шүүмжлэлт реалист төдийгүй өөр урсгал чиглэлээр бүтээсэн сонгодог болон шилмэл уран зохиолын ном олноор орчуулагдан нийтэд уншигдах болов.

Европын соёлын ололт болж дэлхий нийтэд түгэн тархсан урлаг, уран зохиолын сод бүтээлүүдээр дамжуулж монгол хүн хүний зориулалт, хүний амьдралын учир утга, түүний ертөнц үзэхүй, оюун санаа, сэтгэл зүйн олон талт өөрчлөлт хувьслын асуудлыг ухаарч ойлгох, хүний тухай орчин цагийн шинэлэг философитой болох ухаарал, зам мөрөө олох чиг баримжааттай болж, удмынхаа монгол ухаан, нүүдэлчний соёлынхоо байгаль дэлхийтэйгээ зохицон амьдрах арга ухаантайгаа нийлэгшүүлж, өөрийнхөө ертөнц үзэхүйгээ бүтээх өргөн боломж ч бий болсон.

Ромын Пап лам Францис саяхан манай улсад айлчлах үеэрээ өгсөн ярилцлагадаа “Оросын утга зохиол, сонгодог хөгжим, хүн төрөлхтний хүнлэг, гуманизмын үзэл бодолд ихээхэн хувь нэмрээ оруулсан шүү дээ. Ганцхан жишээ хэлэхэд Достоевскийн зохиолууд хүнлэг байхын утга учрыг яаж тод томруун дүрслэн илэрхийлсэн билээ” гэж онцлон дурдсан байх юм.

Оросын зохиолч Ф.М.Достоевский (1820-1881) хүн, түүний сэтгэл санаа, оюун ухааны чанад дотоод руу өнгийж, юу бодож, бясалгаж, юунд санаархаж, юуг хүсэмжилж байдаг төрөлх чанартай юм бэ? гэсэн асуудал дэвшүүлж өөрийнхөө бүтээл туурвилаар хариу өгөх зорилго тавьсан юм. Түүний уран бүтээлд юуны өмнө үзэл санаа онцгой байр суурь эзэлж байлаа. Учир иймээс энэ зохиолчийг хувь хүний сэтгэлийн чанад руу өнгийсөн сэтгэл зүйч байсан гэхийн зэрэгцээ хүн судлалын том философич-сэтгэгч байсан гэж үздэг болжээ. Уран бүтээлээрээ Достоевскийн дэвшүүлэн тавьсан үзэл санааг тоймловол: хүн, түүний сэтгэл санаа, эд хөрөнгө, эрх чөлөө, ёс суртахуун, гоо сайхан, ертөнц, хүн, бурхны холбоо хамаарал, шүтлэг бишрэлийн тухай байдаг.

Энэ зохиолчийн уран бүтээлд “үзэл санаа” онцгой байр суурь эзэлж байсныг Оросын философич Н.А.Бердяев тэмдэглэж, Достоевскийн зохиолуудын олон талт үзэл санааг эмхэтгэн цэгцэлж зохиолчийн оюун санааны дүр төрх, төлөв байдал, хүн, эрх чөлөө, хайр сэтгэл, хувьсгал, социализм, Оросын хувь заяа, агуу эрүүчин гэсэн сэдвүүдээр бүлэглэж судалсан номоо 1913 онд бичжээ.

“Уран зохиолын дүр” тухайн ард түмний тодорхой түүхэн үеийн нийгмийн аль нэг нийтлэгийн амьдралын хэв маяг, үзэл бодол, дотоод сэтгэлийн нууцлаг хувирлуудыг

дүрслэн урлаж тодорхой нэг хүн-дүрд төвлөрүүлэн илэрхийлэн уншигчдад толилуулж, тэдний сэрэл мэдрэмж, бодол саналыг өдөөн дуудаж, эргэцүүлэл, мэтгэлцээний замд хөтөлдөг онцлогтой.

Хүний оршин амьдрахуйн зайлшгүй хэрэгсэл болох эд баялаг, хөрөнгө, мөнгөний тухай үзэл санаа зохиолчийн бүтээлд их том байр эзэлдэг “Мөнгө бол өчүүхэн амьтныг ч тэргүүн байранд гаргаж ирдэг цорын ганц зам” мөнийг дурдаж, мөнгө ийм хүчтэй гэж өгүүлэх Аркадий “Мөнгө бол мэдээж, харгис хүч мөн, гэвч үүний зэрэгцээ хамгийн дээд тэгшитгэгч, Би мөнгөнөөс айдаггүй, мөнгө намайг навс дарахгүй, бас албадаж бусдыг дарамтлуулахгүй”¹⁸ гэж мөнгөнд эрх мэдлээ булаалгаж өөрийн хүн ёс, хүний мөн чанараа алдахгүй гэдгээ хэлж байна. Мөнгө, сайхан сэтгэл хоёр нэг толгойд багтдаггүй. Балчир ахуй цагаасаа л “үзэл санаа”-г эрхэмлэсээр ирсэн Аркадий мөнгийг бус санааг нэгдүгээрт тавьдаг. “Би мөнгийг үгүйсгэдэггүй, гэхдээ эхлээд үзэл санаа, дараа нь мөнгө юм шиг надад санагдах юм... Эхлээд эрхэм дээд санаа, дараа нь мөнгө, эрхэм дээд үзэл санаагүй бол мөнгөтэй нийгэмлэг нурж унана”¹⁹ гэж Аркадий хөвүүн хэрсүүжсэн ухааныхаа үгийг хэлдэг. Эрхэм дээд санаа гэж юу вэ? “Татгалзахын аргагүй мөнгөний хэрэгцээ” ба “хүнлэг чанар” хоёрын эсрэгцэл дундаас Аркадий өөрийнхөө мөнгөний философийг гаргаж тайлбарладаг. Аркадийн “үзэл санаа” бол хүн чанарын өөрөөр хэлбэл ёс суртахууны соёлын илч гэрэл туссан хүнлэг үзлийн “санаа” юм. Ийм санаатай болсны дараа хүүхэд, өсвөр үеийнхэн хэн ч бай мөнгөтэй зүй зохистой харьцах, мөнгө олох, олсноо өөрийн болон бусдын сайн сайхан, хөгжил дэвшлийн төлөө ариг гамтай зардаг ухаан, сэтгэлтэй болно. Мөнгө хүмүүсийг тэгшитгэдэг, харин мөнгө хүмүүс бие биеэ дорд үзэх, нэгэндээ дээрэлхэх, баярхаж бардамнах эсвэл учир зүггүй хурааж хуримтлуулдаг эд хогшил болох учиргүй. Хувь хүмүүсийн хайр сэтгэл, гэрлэлтэд ч зүй нь мөнгө ямар нэг учир холбогдолгүй байх учиртай гэсэн санааг Аркадий “дээд санаа”-ны агуулгад багтаан ойлгоод эхлээд ийм л агуулга бүхий “санаа”-тай болсны дараа хэн ч бай мөнгө рүү гараа тосож болно гэж үздэг. Энэ бол Аркадийн үе тэнгийнхэн-өсвөр үеийнхний гол эрхэмлэл байх учиртай байлаа.

Ноён Валковский, Версилов, Федор Павлович Карамазов нар бол мөнгөний тухай огт өөр философитой хүмүүс. Удам угсаанаасаа хөрөнгө мөнгө ихтэй эхнэр олж суух, их хэмжээний эд мөнгө өвлөж авах, ямар нэг зарга үүсгэж, хамтран ажиллаж байсан хүнийхээ эзэмшилд байсан хөрөнгийг өөрийн болгож авах, элдэв булхай хэрэглэж олсон мөнгөө цаг зуурын зугаа цэнгэл, садар самуун явдалд зарж, бие махбодын цэнгэл таашаал эдлэхэд зориулахыг эрхэмлэж үздэг философитой “нөхөд” болж дүрслэгддэг. Валковский, Версилов нар Европоор хөндлөн гулд хэсэж, гоё ганган хүүхнүүдтэй цэнгэж зугаацахдаа их хэмжээний мөнгөө хайр харамгүй зарцуулж байснаараа харин ч бахархаж, нэг насныхаа амьдралыг хүн иймэрхүү л янзаар ад хүслээ тайлсан таашаал, цэнгэл, жаргалтай өнгөрөх учиртайг дорд үзэгдсээр залуу насаа өнгөрөөж байгаа Иван Петрович, Аркадий нарт тайлбарлаж, мөнгөний тухай өөрийнхөө дотор философийг илэрхийлж байдаг. 50 гарсан настай Федор Павлович “одоохондоо намайг эр хүнээрээ байхад авгай хүүхнүүд над руу өөрсдөө ирж байгаа юм, цаашдаа нас хөгшрөхийн хэрээр энэ садар самуун эмсийг чинь мөнгөөр татах хэрэг гарна, иймд надад хадгалж хямгадсан мөнгө хэрэгтэй болно гэж хүүтэйгээ ярьж суудаг.

“Гэм зэм”-ийн Раскольников эсрэг, тэсрэг үзэл санааны хүн. Оюутан ахуй насандаа сэтгүүлд бичсэн өгүүлэлдээ хүмүүсийг хоёр зэрэглэлд хувааж, дээд зэрэглэлийнхэн хүн амын олонх болж буй доодсыг оюун ухааныхаа чадвар, алсын хараагаараа араасаа дагуулж, нийгмийн дэвшилд хүргэнэ, дээдсийн хүрээний энэ цөөнх олонхынхоо сайн сайхны төлөө хууль ёс зөрчсөн үйлдэл хийж болно. Ийм жигшүүрт үйлдэл хийснийхээ төлөө нийгмээс ямар нэг буруутгал хүлээх ёсгүй гэсэн үзэл санаагаа чиг

¹⁸ Достоевский Ф.М. Хөвүүн заяа. УБ. 2016. х. 112, 113.

¹⁹ Достоевский Ф.М. Хөвүүн заяа. УБ. 2016. х. 185.

баримжаа болгож, хийрхсэн сонголт хийснийхээ улмаас хоёр ч хүний амь нас хөнөөсөн гэмт хэрэгтэн болдог.

Раскольниковын оюун ухааны сан хөмрөгт боловсроод байгаа өөр нэг үзэл бол Софья Мармеладова мэтийн өнчирч ядарсан хүмүүсийг хайрлан энэрч, чадахынхаа хэрээр амьдрал ахуйд нь тус дэм болж байх хүн ёсны үзэл санаа юм. Ядуу зүдүү амьдралтай ээж, дүү хоёроосоо ирсэн хорьхон рублийг өөрөө хоногийн хоолгүй шахам өлөн зэлмүүн амьдарч байгаа хэрнээ, золгүй учралаар нас нөхөцсөн нөхрийгөө оршуулах мөнгөгүй байгаа Катерина Ивановнад өгчихдөг. Өөрийн хийсэн хэргийнхээ гэм нүглийг онцын их байцаалт, мөрдлөггүйгээр шууд хүлээж, цөллөгт явж байгаа Раскольников өөрийнхөө хийрхсэн хэрцгий сонголтын үр дүн, хариуцлагыг хожим ч гэсэн ухаарч хүн ёсоор мэдэрч буй үзэл санааны хүн юм.

“Албингууд” романы Кирилов “Намайг бурхны тухай санаа насан туршид минь зовоож байна” гэж хэлдэг. Ямар нэг мөнхийн оршихуйг хүсэмжилсэн сэтгэл, мөрөөдлөөрөө хүн оюун санааны хувьд хязгааргүй хүчтэй, хоригдошгүй тэмүүлэл, эрмэлзэлтэй амьдардаг юм гэсэн санааг зохиолч Кириловоор хэлүүлж байна. Кирилов Бурханы оршин байгаад итгэдэггүй, ингэхлээр юу энэ хүний тухайд туйлын дээд үнэт зүйл нь болох вэ? Нэгэнт Бурхан үгүй бол ёс суртахууны дээд хууль тогтоогч үгүй болно. Кириловын тухайд хүний мөн чанарыг илэрхийлж буй өөрийнх нь “бие хүн” тал нь хамгийн дээд үнэт зүйл болдог. Хүн өөрөө өөртөө дээд үнэт зүйл болно гэсэн үг. Өөртөө дээд үнэт зүйл болохын тулд хүний өөрийнх нь бие хүн тал оюун ухааны хязгааргүй хүчин чадалтай, бүрэн эрх чөлөөтэй байх учиртай болж байна.

Ямар ч хүний хайр талархлыг хүлээгээд байгаа ядуу даржин амьдралтай, татаж унадаг өвчиндөө шаналж явдаг Мышкин ноён христ үзлийн элч болон Орос оронд хүрэлцэн ирж байна. Христийн биелсэн элч болж эх орныхоо хилийг алхаж байгаа ноён Мышкин хэнийг ч үл ялгаварлан хайрлаж, эрхэмлэх үзлийн гэгээн сэтгэлээр амьдар, туулж буй амьдралынхаа бүх л учрал, тохиолдол, түүгээр ч үл барам хүн чанарыг нь сорьж дэнсэлсэн эрсдэлийн үед ч нөгөө л энэрэнгүй үзэл итгэлээрээ хандаж харьцдаг гүнзгий итгэл, бишрэл, үзэл санааны хүн болсон байдаг. Мышкины хүнлэг энэрэхүй үзэл юуны өмнө хүүхэд, өнчин ядуусыг дээдлэх үзэл, үйлээр тодорч харагддаг. Өвчин зовлонтой ядуу эмэгтэйн харж хандах, асарч хамгаалах хүнгүй өвчтэй охин Мариг өрөвдөн хайрлаж, ахуй амьдралд нь тус нэмэр болох сэтгэлийн угаас тосгоны малчныд зарагдах ажил олж өгдөг. Хэнийг ч гэсэн үнэн сэтгэлээсээ хайрлаж, дотносдог ааш зангийнхаа нүнжиг, ивээлээр өөртөө дасгаж ээнэгшүүлсэн хүүхдүүдээр өөрийгөө тойруулж, Марид туслах сэтгэл ухаанаа ч олж байгаа Мышкин энэрэхүй үзлийн хүн болдог.

Достоевскийн бүтээлүүдэд Нийгмийн ёс суртахууны олон талт үзэгдлүүдийг хувь хүний амьдралд тохиолддог олон янзын сорилт, эрсдэлүүдтэй холбон авч үзсэн зохиолчийн үзэл санаа өөрийнх нь бүтээсэн нийгмийн янз бүрийн нийтлэгүүдийн төлөөлөл болсон дүрүүдээр дамжин илэрч байна. Ядуу зүдүү, өнчин өрөөсний зовлон амсаж, эцэг, эхийн хайр халамжаас гадуур өсөж өндийсөн Аркадий, Нелли, Софья Мармеладова нарын үнэнч шударга зан, өрөвч нинжин сэтгэл, эд мөнгөнөөс илүүтэй, хүнийг эрхэмлэж дээдэлдэг үзэл санаа нийгмийн ёс суртахууны нэг янзын хөрөг болон зурагдаж байна.

Христийн шүтлэгт гэгээнтэн Зосим, түүний шавь Алеша нар ноён Мышкины нэгэн адил хүнийг дээдлэх энэрэхүйн үзлийн зуучид болж орчин тойрондоо хайр халамж, хүнлэг үзлийнхээ гэгээ гэрлийг тусгаж байдаг.

Раскольников дүү охиноо Лужинтай гэрлэх гэж байгаа шийдлийг сонсоод Дуня чинь “Уул нь зөвхөн хар талх, хар ус хоёроор гол зогоож явлаа ч сэтгэлээ хэзээ ч худалдахгүй, хувийн ая тавын төлөөнөө зан суртахууны эрх чөлөөгөө өгөхгүй л хүн сэн, миний дүү хувийн ашиг завшаан хичээж, өөрийнхөө хүндэлдэггүй, хань болохгүй хүнтэй үүрд толгой холбож оюун санаа, ёс суртахуунаа бузарласнаас барлаг зарц болж дарлуулж явсан нь дээр... Бүх юмаа худалдчихна! Бид чинь хэрэгтэй бол зан суртахуунаа гишгэлчихнэ, эрх чөлөө, амар заяа,

тэр ч бүү хэл, хүний мөс гээд юу байгаагаа барааны хар зах руу аваад гарах улс”²⁰ хэмээн гайхширч, гомдож цөхөрсөн үгээ хэлж байна.

Зохиолч ёс суртахууны асуудлыг үнэн, гэмшил, өр зөөлөн сэтгэл, шударга ёс дөрвийн сүлжээнд тайлбарлаж, дүрсэлсэн байдаг. Үнэнийг эрж хайхад цэгц шударга зан хэрэгтэй байдаг бол хэн нэгэн хүн, адгуус амьтныг ч гэсэн энэрэн хайрлахад өр зөөлөн сэтгэл хэрэгтэй. “Өр нимгэн шударга хүн хамаг юмаа илэн далангүй тоочно” Эндээс үнэн тодорно. Хүн өөрийгөө болон бусдыг танин мэдэхүй, ёс суртахуун хоёр олон талаараа хүйн холбоотой.

“Хүний мөстэй хүн алдаагаа ухамсарлавал бүр зовно. Тэр чинь цөллөг шоронгоос гадна давхар шийтгэл болдог”²¹ гэсэн зохиолчийн үг ёс суртахууны “гэмшил хэмээх нэг эмзэг сэдвийг хөндсөн байдаг

Иван Фёдорович Карамазовтой гэрт нь ярилцаж суугаа жудагт эр хойд насны ертөнцөд “одоо бол ёс суртахууны юм их гарч ирсэн, “сэтгэлийн сэв” энэ тэр гээд энэ бүх дэмий балай юм чинь танайхаас, танай ёс заншил зөөлөрснөөс” үүдэн бий болсон, хэн хожив, зөвхөн сэтгэлийн мөсгүйчүүд л хожсон, яагаад гэвэл, тэдэнд сэтгэлийн мөс онхи байхгүй юм чинь сэтгэнэ гэж юу байх вэ дээ. Харин оронд нь одоо хэр мөс жудаг, нэр төртэй үлдсэн дэг жаягтай хүмүүс л хэлмэгдсэн...”²² гэж өгүүлдэг.

“Би сурвалжтан болох гэж зүтгэхгүй... Би хүүхний араас хөөцөлдөхгүй...их мөнгөнөөс найдвартай цөөн мөнгийг илүүд үзнэ” гэж Достоевский Аркадийгаар хэлүүлэн амьдралынхаа туршид энэ л зарчимдаа үнэнч байгааг дүрслэн үзүүлсэн. Аркадий хүүд Крафт “Ёс суртахууны элдэв үзэл санаа одоо ор тас байхгүй, гэнэт нэг нь ч байхгүй болж таарсан. Гол нь тийм үзэл санаа хэзээ ч байгаагүй юм шиг үгүй болсон”²³ гэж хэлээд “Одоо цаг бол алтан дунджийн цаг, нарийн мэдрэмжгүйн цаг, бүдүүлэг харанхуйг, залхуу хойргыг, юу хийж эс чадахыг, бүхнийг бэлэнчлэхийг тачаан хүссэн цаг. Хэн ч тогтож бодохгүй байна, үзэл санаагаа хадгалж үлдэх хүн ховор”²⁴ гэж хэлж байна.

Петербург даяар нэрд гарсан сайхан бүсгүй Настасья Филипповнагийн зургийг харж суусан Аделаид “Ийм гоо үзэсгэлэн бол хүч, ийм гоо үзэсгэлэнгээр ертөнцийг эргүүлсэн ч болно”²⁵ гэж эрсхэн өгүүлдэг. Настасья Филипповна бол зүгээр л гаднаа харагдах зүс царай, бие бялдар, хувцас хунараараа гоо үзэсгэлэнтэй бүсгүй биш, энэ бүхнээс илүү дотор сэтгэлийн их ариуслаараа гоёж яваа хүн. “... Гоо үзэсгэлэн бол аймшигтай, аймаар эд! Тодорхойлж болохгүй учраас аймшигтай”²⁶ гэж Грушенькад үнэн сэтгэлээсээ дурласан Митя дүү Алешадаа ярьж байна. Настасья Филипповнагийн гоо үзэсгэлэнгээр ертөнцийг аварч болох тухай ярьж байхад Грушенькагийн гоо үзэсгэлэнг аймшигтай гэж тодорхойлж байна. “Аймшигтай” гоо үзэсгэлэнд эцэг, хүү хоёр татагджээ. Грушенька хөрөнгө мөнгө ахиутайг нь тооцоолж эцэгтэй нь суух санаатай байгаа ч залуу хүнийх нь хувьд Митяд татагдсаар байдаг. Митя урьд өмнө сүй тавьсан Катерина Ивановнагийнхаа тухай Алешад “Гоё амьтан шүү. Гэхдээ тэр мөчид өөр юмаар гоё байсан юм. Хүүхэн ариун журмаараа, уудам сэтгэлээрээ, бас эцгийнхээ өмнөөс өөрийгөө золиослож агуу байгаагаараа гоё байсан юм”²⁷ гэж ярьж байна. Настасья Филипповна, Катерина Ивановна хоёрын гоо үзэсгэлэн ёс суртахууны цэвэр ариун чанараараа ижилсэж, ертөнцийг аврах утгадаа дүйж байна.

²⁰ Достоевский Ф.М. Гэм зэм. УБ. 2008. х. 48-49.

²¹ Мөн тэнд. х. 277.

²² Достоевский Ф.М. Гэм зэм. УБ. 2008. х. 864.

²³ Достоевский Ф.М. Гэм зэм. УБ. 2008. х. 80.

²⁴ Мөн тэнд. х. 81.

²⁵ Достоевский Ф.М. Солиот. УБ. 2015. х. 112.

²⁶ Достоевский Ф.М. Карамазовын хөвүүд. УБ. 2008. х. 147.

²⁷ Мөн тэнд. х. 160.

Достоевскийн урлан бүтээсэн дүрүүд бол ямагт оньсого мэт олон нууцтай, сэтгэл бодол бясалгал, баяр хөөр, зөгнөл, хүсэл мөрөөдөл, тэмүүлэл, эрмэлзэл, зорилго, цөхрөл, уйтгар гуниг бүхий хүмүүс байдаг. Достоевский “Зохиолчид роман, тууждаа нийгмийн нийтлэг дүрийг сонгон авч, тэднийг уран сайхнаар, яруу дүрслэн таниулахыг ихэнхдээ хичээдэг, тэр дүр нь бодит амьдрал дээр яг тийм байдалтай байх нь нэн ховор хэрнээ жинхэнэ бодит байдлаасаа бараг илүү бодитой байна” гэсэн дүгнэлт хийжээ. Шүтлэг бишрэл, итгэл үнэмшлээр нь өөрөөр хэлбэл нэгэн төрлийн үнэлэмжээр дамжиж хүмүүнийг таних зорилго тавихдаа түүний дотор сэтгэлийг сүсэг бишрэлээр нь өдөөж ариусгахаас өөр арга зам үгүйг ч зохиолч уран бүтээлээрээ хэлсэн юм.

Достоевскийн “урласан дүрүүд”ийн дотор шашин, ёс суртахууны ямар нэг хэм хэмжээнд захирагддаггүй, нийгэмшлийн ямар ч нөлөөнд автаагүй, нийгмийн нүүрвчний цаадах хүн, бодгаль төрхөөрөө, байгалиас заяасан уг чанараараа амьдарч байгаа зөн совингийн хүмүүс, хөөрч догдолсон сэтгэлээрээ, улайрч улангассан зан авираараа үйлдэл хийдэг, байгаль, нийгэмтэй бараг л харьцдаггүй, зөвхөн өөр хоорондоо харилцаж хайрлаж дурлаж, өшин зэвүүцэж, үзэн ядаж, бие биеэ хөнөөж, айдас түгшүүр бүтээж явдаг “хүмүүс” байдаг. Ойр тойрныхоо садар самуун хүүхнүүдийг гэртээ цуглуулж архидаж суудаг Фёдор Павлович Карамазовын зугаа цэнгэлд ямар ч хорио цээр байхгүй. Огтын шүтлэг бишрэлгүй, ёс суртахууны тогтсон байр суурьгүй Раскольников өөрийнхөө үйлдсэн аймшигт гэмт хэргийг нийгмээс тогтоосон ямар ч хорио цээрт захирагдалгүй хийдэг. Сэтгэц задлалын онолыг үндэслэгч З.Фрейд “Хорио цээр бол үлэмж хүчтэй шунахайрлуудын эсрэг чиглэгдсэн, гаднаас тулгагдсан” эртнээс уламжлагдсан, тов тодорхой ухамсарлагдсан”²⁸ байдгийг тэмдэглэсэн байдаг. Харин хүний байгаль чанараас гаралтай, дотроос зад тавьж байгаа үлэмж хүчтэй дур хүсэл, улайрсан шунал тачаал энэхүү хорио цээрийн хилийг давж ямар нэг үйлдэл рүү түүнийг түлхдэг. Достоевский хүний чухамхүү ийм галзуурч улайрсан дур хүсэл, шунахайрлын мөн чанарыг судалж шинжилсэн зохиолч юм.

Дмитрий Фёдорович Карамазов өөрийнхөө дотор хүнийг “Намайг хар, яг энд гутамшиг бүрэлдэж байна” гээд цээжин дээрээ дарж бухимдан өгүүлээд “Тэр гутамшиг бол үйлчилдэг, хэрэгждэг зүйл, түүнийг зогсоож чадах ганц эзэн нь би, би зогсоосон ч чадна, хэрэгжүүлсэн ч чадна, чи үүнийг тогтоож ав! Харин би үүнийг хэрэгжүүлэх болно, зогсоохгүй гэдгийг чи мэдэж ав! Би бузар санаагаа хэрэгжүүлнэ, урьдчилан ил ярьж байна, чи үүнээс хойш гэрч бол!”²⁹ гэж дүүдээ харанхуй шөнөөр хэлдэг. Дмитрий Фёдорович ийнхүү өөрийнхөө дотор сэтгэлд хадгалж буй санаа-экзистенцээ илэрхийлж байх юм.

Достоевскийн бүтээлүүдийн дотор эцэг, эх, нийгмийн хайр, халамжаас гадуур өсөж өндийж байгаа “шоовдор хүмүүс” тухайлбал амьдралын ээдрээ нугачаа, бэрхшээл зовлон туулсан Раскольников, Аркадий, Нелли, Смердяков, Мышкин уншигчдын анхаарлыг зүй ёсоор татдаг. Ийм шоовдор хүн-хөвүүд, охидын сэтгэл зүй, дотор санаа, ухамсрын хувирал, нийгмийн дүр төрхийн тухай асуудлыг сонгодог сэтгэц задлалын онолыг үндэслэгчид авч үзсэн байдаг. Зигмунд Фрейд ойр тойрныхон, бусад хүмүүсийн хайр энэрэл дутагдсаны улмаас хэн нэгэн өөрийгөө үнэ цэн муутай, дорд үзэгддэг хүн юм байна гэж ухаарах ухамсар, сэтгэлийн шаналлаас шоовдор хүмүүний өөрийгөө үл ойшоох, хүч, чадалдаа үл итгэх, эмзэг мэдрэмж үүсдэг гэж үзжээ. Шоовдорлогдсон хүний өөрийгөө дорд үзэх ийм сэтгэл зүй хүүхэд ахуй цагаас төлөвшдөг. Ийм эмзэг сэтгэлийн шаналал тухайн хүний бие эрхтний согогтой эсвэл нийгмийн гарал угсаа, хувийн амьдрал ахуйн ядуу дор түвшин зэргийн аль нэгтэй юм уу, эсвэл эдгээрийн хам үзүүлэлтүүдтэй холбоотой үүсэн бий болдгийг А.Адлер тэмдэглэсэн. Нөгөө талаар ийм шоовдорлогдсон сэтгэл зүй уйтгар гуниглал, урам хугаралт, өөрийгөө дорд үзэх үзэл рүү түлхэж болзошгүй байдаг янз бүрийн “азгүйдэл”, бүтэлгүйдлээс ч үүсэж болохыг дурдсан байх юм. Шоовдорлогдсон сэтгэл зүй хоёр утга санаа бүхий хандлага төрүүлдэг. **Нэгд:** Эрдэм боловсрол эзэмшиж, өөрийгөө

²⁸ Зигмунд Фрейд. *Онгон шүтлэг ба хорио цээр*. УБ. 2009. х. 27, 31.

²⁹ Достоевский Ф.М. *Хөвүүн заяа*. УБ. 2016. х. 218.

төгөлдөржүүлэн бусдын дор орохгүйгээр сайн сайхан амьдрах гэсэн хүсэл эрмэлзэлтэй болох, **Хоёрт**: амьдарч байгаа нийгмийнхээ дэг журам, хүрээлэн буй амьдрал, нийгмийн орчинд дасахгүй зожирч ганцаардах ийм хоёр хандлага бий болдгийг А.Адлер хэлжээ.

Эрх чөлөөний тухайх Достоевскийн философи хүний чөлөөт амьдрахуйг бурхны оршихуйтай холбоотой авч үзсэн онцлогтой. Бурханлаг нигүүлсэхүй сэтгэлээс л эрх чөлөөт хүн жинхэнэ утгаараа бусдад хал балгүй, буянлаг сонголт хийх ёс суртахууны ариусалтай байж чадна.

Раскольниковын чөлөөт хүсэл зориг сүүлдээ сэтгэлийн гэтлэн давж, тэвчиж барьж болшгүй хийрхэл болоод гэмгүй эгч, дүү хоёрын аминд хүрдэг. Эрх чөлөөний хэтийдэл нүглийг төрүүлнэ. Эрх чөлөөгүйгээр нүгэл тайлбарлагдах ч үгүй, эрх чөлөөг нүгэлтэй холбож үзэхгүйгээр түүний төлөө хүлээх хариуцлагын тухай ч ярьж болохгүй юм. Нүгэл бол эцэстээ зэрлэгшсэн адгууслаг, хэтийдсэн эрх чөлөөний төрүүлсэн хүүхэд болдог. Эрх чөлөөгүйгээр буян үйлдэж болдоггүй учраас буян ч бас л эрх чөлөөний үр сад юм. Эрх чөлөө хэтийдэж дур зорго болохоороо л нүгэл хилэнц рүү хөтөлж, гэмт хэрэгтэн болгож байна.

Эрх чөлөөний байвал зохих хил хязгаарыг нийгэм тогтоож байдаг ч хүн уг чанараараа энэ хил заагийг давж буян, нүглийн аль нэгийг үйлдэж болох байгалиас заяасан зөн совин, нууцлагдсан дур хүсэлтэй амьтан гэдгийг харуулсан зохиолчийн философи түүний романуудаас уншигддаг.

Ямар ч хууль дүрэм, ёс жаягт үл захирагдах галзуурсан шунал тачаал, далдаас оргилох дур сэтгэлээс ундрэн гарах хайр дурлалыг нарийвчлан судалж бичсэнээрээ Достоевский бусад зохиолчдоос ялгардаг. **“Идэвхтэй амин хайраар...** ойр дотныхныгоо байнга хайрлаж байхыг хичээж бай, Амин хайрыг мөрөөдлийн хайртай харьцуулах нь аймшигтай, хэрцгий явдал, Мөрөөдлийн хайр сэтгэл түргэн хангах бушуу ялалтын түүс болдог. Харин амин хайр гэдэг бол ажил бас тэвчээр, зарим хүний хувьд бүр бүхэл бүтэн шинжлэх ухаан болдог”³⁰ гэж Достоевский хайрын ялгааг тодруулсан байна. Ракитин “Карамазовынхон” та нар бүгдээрээ хуял тачаалтнууд, харин чи бол огт өөр хүн гэж Алешад хэлдэг. Эднийхэн нийгмийн ёс зүйн болон бусад ямар нэг дэг журамд баригдалгүй махан бодь, биологийнхоо уг чанараас үүсэлтэй бэлгийн дур хүслээ хангах хүсэл, сонирхол, тачаалаа хорьж, барьдаггүй садар самуун зантайгаараа эцгээсээ эхлээд ойр тойрныхондоо танигдсан аав, хүү, ах дүүс юм. Мышкин Настасья Филипповнаг энэрэн нигүүлсэхүй амин сэтгэлээр хайрлаж эрхэмлэдэг бол Рогожин энэ бүсгүйг эцэс төгсгөлгүй улангассан тачаал, шунал хүслээрээ хайрладаг. Достоевскийн зохиолуудын хайр дурлал бурханлаг сэтгэлийн илч гэрлээр л амилдаг. Ийм бурханлаг сэтгэлгүйгээр хайр дурлал хэзээ нэгэн цагт хатуу ширүүн өширхөл, өш хонзон болоход тун ч ойрхон байдаг. Хэзээнээсээ хөрөнгө, мөнгөний эв олж, ахиуг цуглуулж, багыг гарздах ухаантай Грушенька аав, хүү хоёрын алийг нь сонгохоо дотроо болгоож, хөгшин настайг нь дагавал хөрөнгийн их ноогдоно гэсэн холын тооцоотой явдаг.

Хайр сэтгэл, хардалт хоёр зарим учралаар гар гараасаа барилцаад бие биеэ асаагаад, мөхөөгөөд ч явдаг байж болох юм, ямар боловч хайр сэтгэл шиг аминч мэдрэмж байхгүй. Зохиолч “Карамазовын хөвүүд” романдаа “Жинхэнэ хартай хүн бол өөр: зарим хартай хүн юуг өршөөж чадах, ямар юмтай эвлэрч, юунд доль цохичихсон байхыг төсөөлөхөд бэрх! Хартай хүмүүс л хэнээс ч түрүүн өршөөдөг, үүнийг бүх хүүхэн андахгүй. Хартай хүн жишээ нь нэгэнт нотлогдсон урвалтыг, тэврэлдэж үнсэлдэж байхыг нь өөрөө нэгэнт харсан атлаа (мэдээж, эхлээд бөөн хэрүүл уруул болж байгаад) маш түргэн өршөөж чадна” гэсэн зохиолчийн үг хос хоёрын бие биедээ өгч буй сэтгэлээс гадна итгэл, хүлээлт уучлалгүйгээр хайр сэтгэл амилан цэцэглэнэ гэж үгүй гэсэн дүгнэлтэд хүргэнэ.

Зохиолч 1854 онд “Бурхан надад нэг эгшин хайрладаг юм. Энэ мөчид би бүрнээ тайвширч, өөртөө итгэл бишрэлийн бэлгэдэлтэй болдог” гэсэн санаа илэрхийлж байжээ.. Христийн тухай Достоевскийн үзэл санаа, төсөөлөл бол эцэстээ төгс төгөлдөр хүний тухай

³⁰ Достоевский Ф.М. Карамазовын хөвүүд. УБ. 2008. х. 84-85.

үзэл ойлголт болох нь тодорхой болсон юм. Эр зоригтой, сэтгэлд дотно зан авиртай энэ хүн тэнгэрийн бус газрын амьдралаа бүтээх учиртай байв. 1864 онд зохиолч “Христос энэ бол хүн юм, газар дэлхийн амьдрахуйн ахуйд өөрийнхөө төгс төгөлдөр шинжийг олж хөгжсөн хүн юм” гэж Христийн тухай өөрийнхөө үзлийг тодорхойлж байсан юм. Фёдор Павлович Карамазов Зосим гэгээнтнийг дагаж сүм хийдэд сууж, гэгээрэхээр шийдсэн Алеша хүүгээсээ “Бурхан байгаа” гэсэн нотолгоо сонсдог, харин “Агуу эрүүчин” найраглал бичсэн Иван хүүгээсээ “Бурхан байхгүй” гэсэн няцаалт сонсдог. “Би Иванаас айгаад байна, би Митягаас гэхээсээ Иванаас илүү айж байна. Би ганцхан чамаас л айхгүй байна” гэж Алеша хүүдээ аав нь хэлж байна. Христийн ном сонсож, шүтэж бишрэх болсон Алеша л эцэгтээ итгэгдэх дайны хүний мөс чанар, энэрэхүй сэтгэлтэй болсон хүн гэж итгэгдэж байна. Амьд ба үхэгсдийн гэм нүглийг гэгсээн цээрлүүлэхийн тулд Христ дахин заларч ирээсэй гэж хүсэмжлэх сэтгэлээ Шатов илэрхийлж байна. Зохиолч орос үндэснийхээ шашин, сүсэг бишрэлийн номлогч болгож Шатовыг бүтээсэн гэж зарим судлаачид үздэг. Тэр бээр бурхны оршин байгаад бүрэн дүүрэн итгээгүй байхдаа ч, орос үндэснийхээ шүтлэг бишрэлийн үзэл санааны төлөө өөрийгөө золиосолж, шатаж явсан хүн. Бид бие биеэ аливаа зорилт, хүсэл эрмэлзэлээ хэрэгжүүлэх хэрэгсэл бус, харин нэг нэгнээ өөрийнхөө дутууг нөхөж, гүйцээх хөгжил дэвшлийнхээ хөтөч, хамтрагч гэж ойлгож, ухаарах гэгээрлийн зам мөрөөр замнах чиг баримжаа болно гэсэн том санаагаар христ үзлийг Орост дэлгэрүүлэх агуулга бүхий бүтээлүүдийг Достоевский туурвисан юм.

“Урлагийн аугаа нь гоо сайхан ба гутрал шаналлын хооронд, хүмүүсийн хайрлахуй ба уран бүтээлд шунан адгахын хооронд, ганцаардан зовохуй ба олноос төвөгшөөн залгахын хооронд, эсрэгцэл ба зөвшилцлийн хоорондын энэ бүх хоёрдмол байдалд оршдог, Эсрэг тэсрэг зүйлсийг урлаг тэнцвэржүүлдэг” гэж урлаг уран зохиолын үүргийг тодорхойлсон **Альбер Камю “Этгээд хүн” (УБ.Мон судар.2009.) романы гол дүр** Мерсо Алжир хотын иргэн, бичээчийн ажилтай жирийн албан хаагч, өдөр тутмын нэг хэв маягаар амьдардаг. Эх нь нас барж, түүнийгээ оршуулдаг. Мари хэмээх залуу бүсгүйтэй явалддаг. Ням гаригт өглөө сэрэнгүүтээ орноосоо босдоггүй, талхандаа явахаас ч залхуурдаг, шарсан өндгөө хайруулын тавгаас нь иддэг, тамхи угсруулан татдаг ийм л хүн Мерсогийн тухай Францын академийн гишүүн зохиолч Андрэ Моруа “Мерсо бол тэмцэж босохын өмнө байгаа утга учиргүй хүн юм. Өөрөөр хэлбэл тэр өдөр тутмынхаа амьдралд баригдсан бүхий л хүмүүсийн нэгэн адил Үүнийгээ Мерсо төдий л анзаардаггүй” гээд “Мерсо үнэн сэтгэлээсээ худал хэлж чаддаггүй. Нийгэм нь түүнээс ердийн хэвшмэл загвар шаарддаг” гэсэн дүгнэлт хийж энэ хүний нийгмийн дүр төрхийг тодорхойлжээ. (А.Камю Этгээд хүн. УБ.2009 17 дахь тал) Мерсо эргэн тойрныхоо хүмүүст төдийгүй төрүүлж өсгөсөн эхдээ хүртэл хөндий хүйтэн сэтгэлээр хайхрамжгүй ханддаг нэгэн болдог.

Ойр дотно болж, бэлгийн харилцаанд нэг бус удаа орчихсон Мари бүсгүй Мерсогийн ирж, өөртэй нь гэрлэх хүсэлтэй байгаа эсэхийг асуужээ. Мерсо “Миний хувьд ялгаагүй, хэрэв өөрөө надтай суумаар байгаа бол сууж болох л юм гэж хэлсэн. Тэгэхээр өөрт нь хайртай юу гэж асууна. Өмнө нь нэг удаа хэлсэн шигээ энэ чинь юу ч биш шүү дээ. Ер нь хайргүй юм байна гэв. “Тэгвэл яагаад надтай сууна гэж байгаа бэ?” гэж мөшгөж асуусан “Наадах чинь ямар ч учир утгагүй юм шүү дээ, чамайг хүсч байгаа бол яагаад гэрлэж болохгүй гэж” (мөн тэнд 55 дахь тал) хэмээн тайлбарласнаа Мерсо өөрөө ярьж байна. Хүмүүнийг өөр хооронд холбон, халуун дотно сэтгэлээрээ ойртон ээнэгшиж, бие биедээ сэтгэлээ өгдөг гэр бүлийн үндэс болдог хайр сэтгэлийг Мерсо ямар ч “учир утгагүй юм” хэмээн тодорхойлж байна. Ээж нь таалал болсон цахилгаан авсан Мерсо амралтын ням гарагаа гарздах хайран санагдаж, автобусанд суухаар явахад төвөг чирэгдэл учрах, унааны тийз худалдаж авах, хоёр цаг замд явах ч бол бага хэрэг” гэж бодсоор ээжийнхээ оршуулгад ирэв. Асрамжийн газар амьдарч байсан ээжийнх нь оршуулга Мерсогийн тухайд ямар ч эмгэнэл, гашуудал гэж мэдрэгдэхээр шинж тэмдэггүй болж өнгөрнө. Эхийнхээ шарилын дэргэд зогсож буй Мерсогоос оршуулгын товчооны ажилтан “Энэ танай ээж юм уу гэж асуухад нь тийм ээ” л гэлээ “Настай хүн байсан юм уу? гэж асуухад нь За тийм л дээ” гэж хариулахдаа Мерсо

ээжийнхээ насыг мэддэггүй байснаа дотроо хүлээдэг. Хол газар автобусаар зорчиж ээжийнхээ оршуулгад оролцохоос дотроо дургүйцэж, цаг хугацаа, замын зардал гарах мөнгөндөө харамсаж байсан Мерсогийн оршуулах ёслолын үед бодож байсан “ганц юм нь ажил явдлыг нь дуусахтай зэрэг Алжир хотдоо буцаж, орондоо орон арван хоёр цаг унтах” байв.

Шүүх хуралд дээр прокурор ийн ярилаа. “Яг үнэнийг өчихөд Мерсод ямар ч зүрх сэтгэл, ямар ч хүнлэг юм байхгүй, улс амьтны зүрх сэтгэлийг гэм согогоос хаацайлдаг ёс суртахууны аль ч зарчим түүнд харш, Энэ хүн нэгэнт л олж авч чадаагүй юмыг алга байна гэж бид харуусаад ч яах юм билээ. Гэвч энд болж буй шүүх хурлын тухайд ...хүлцэмж, нигүүлсэхүйгээс гаралтай номой буянт үйл тун ч хатуухан, гэхдээ нэн эрхэм дээд, мөн чанартаа шударга ёсны буянт үйлд зайгаа тавьж өгөх хэрэгтэй байх аа. Учир юунд вэ гэвэл ийм хүнээс бидний олж харсан сэтгэлийн хоосрол нь манай нийгмийн унаж мэдэх хар ангал болно шүү дээ” (Мөн тэнд 101 дэх тал) гэж анхааруулан өгүүлэв. Хөдөө хээр зугаалж яваад өөртэй нь дайралдсан, урьд өмнө ямар нэг онцгой учир холбогдолгүй түр зуур маргалдаж байсан хоёр араб хүний нэгийг Мерсо буудаж алчхаад “нар хурц шараад л ийм хэрэг хийчихлээ” гэсэн мэдүүлэг өгч байдаг.

“Мерсогийн оюун санаанд гарч буй хувьсал нь хүрээлэн буй нийгэм-ахуйн утга учиргүй хийсвэр байдлын доторх аймшигт үнэнийг ухамсарласан явцын түүхийг өгүүлнэ. Тухайлбал Ж-П Сартрын “Огюдас” ын Антуан Рокентаний үзэл санааны хувьсалтай ямар нэг сэжмээр холбогддог. Антуан Рокентан ба Мерсо гэх хоёр баатрын оюун санааны өөрчлөлтүүд эцэстээ тэд хоёулаа энэ дэлхий ертөнц дэх “гаднын хүн” болж, өөрсдийнх хувьд үнэ цэнтэй, оюун санааны хувьд учир холбогдолтой бүхэн үгүй болж байгаа үйл явдлыг өгүүлнэ.

Мерсо туулсан амьдралынхаа дүгнэлт болгон өчихдөө “ Би харваас гуйрамч, хувь тавилангүй. Гэхдээ би өөртөө итгэлтэй, бүх юманд итгэлтэй, энэ санваартнаас хамаагүй илүү итгэлтэй. Энэ итгэлээс өөр надад юу ч үгүй. Гэхдээ энэ үнэнийг надаас хэн ч булааж авч чадахгүй. Намайг энэ үнэнээс бас салгаж чадахгүй. Би зөв, урьд нь ч зөв байсан, хэзээ ч зөв байсан. Би энэ л маягаар амьдарчээ, өөрөөр бас амьдарч болох байсан Энийг нь хийгээд, тэрийг нь хийсэнгүй” (мөн тэнд 118 дахь тал) гэж хэлж буй. Антуан Рокентан “Би оршиж байна. Ертөнц оршиж байна. Би-ертөнц оршиж байна. Ингээд л бүх зүйл дуусна” гэдгээ мэдэрч байна. Өнөөгийн иргэншсэн нийгмийн бүтээл болсон хүрээлэн байгаа орчин нийгэм, хүнд хайхрамжгүй хайр хүндэтгэлгүй, зөвхөн өөрийгөө бодож, эрмэлзэж амьдардаг хүн бий болж байгаа юм байна гэсэн дүгнэлт ч хийж болохоор өгүүлэмж уншигдаж байна. А.Камю АНУ-д хэвлэгдсэн “Этгээд хүн”(Хөндлөнгийн хүн) номынхоо өмнөх үгэнд “Манай нийгэмд эхийнхээ оршуулга дээр уйлаагүй хүн бүр цаазын ял авах эрсдэл хийж байна” гэж өгүүлсэн түүхтэй. Зохиолч иргэншиж хөгжсөн нийгмийн хүмүүс бие биедээ хайхрамжгүй, хөндийн хүйтэн ханддаг зан үйлдэл, ёс суртахууны уналт, аюул заналхийлж байгааг ийн илэрхийлсэн юм болов уу? **Франц Кафка “Шүүх ажиллагаа” роман** Монголын уншигчдад “манайд ийм үйл явдал болдог болов уу?” гэсэн асуулт өөртөө тавихад хүргэдэг. Банкны ажилтан Иозеф К-г өглөөнийхөө цайг уухаар зэхэн сууж байтал “Таны хэргийг шүүх эхлэл тавигдлаа, цагт нь та бүгдийг мэдэх болно” гэсээр хоёр хүн орж ирээд баривчилжээ. Иозеф К “эрх зүйт төртэй, хаа сайгүй энх амгалан, бүхий л хууль нь хэлбэрэлтгүй биелж байдаг улс оронд аж төрж байгаа шүү дээ. Тэгэхэд орон гэртээ байхад нь хэн надад халдаж зүрхэлдэг байна вэ?” асуулт тавьж өөртэйгөө ярих хэрэг гарав. “Гэм буруу өөрөө хууль зүйг өөртөө татдаг гэж хуульд заасан байдаг. Манай эрх мэдэл бүхий хүмүүс тэр цагт сая биднийг, өөрөөр хэлбэл харгалзагч нарыг тийш нь явуулдаг юм. Ийм хуультай Энд алдаа эндэл байж таарахгүй” (Франц Кафка. Шүүх ажиллагаа. УБ. 2007. 6 дахь тал) гэж Иозеф К- баривчилж буй хоёр ажилтан тайлбараа хэлж байна. Иозеф К-г байцсан анхны байцаагч “Би таны буруутгаад байгаа тэр хэрэг гэгчийн талаар хэлэх юм алга, надад энэ талаар мэдэх юм байхгүй. Харин та баривчлагдсан гэдэг нь үнэн, үүнээс илүүг би мэдэхгүй... Би буруугүй гэж битгий орилж хашхичаад бай, бусдад муугүй сэтгэгдлийг чинь баллаж байна” (мөн тэнд. 11 дэх тал)

Ням гаригт анхны мөрдөн байцаалт болно гэж Иозеф К-д утсаар мэдэгджээ. “Миний хэрэг гэдэг бол ердөө тохиолдлын юм, гэмт хэрэг гээд байхаар юм ерөөс үгүй. тийм ч учраас би нэг их санаа зовохгүй байгаа, гэхдээ энэ олон олон хүний хэргийг яаж шүүн тунгаадгийн тод жишээ болж байна. Би өөрийнхөө төлөө бус, өрөөлийн төлөө, чухамдаа ийм буруугүй буруутныг өмгөөлөн тэмцэх болно... Хуулийг илэрхий завхруулж байгааг л илт шүүн хэлэлцье гэсэн ганцхан зүйлийг би хүсэж байна” гэж Иозеф К шүүхийн байцаалтын үеэр зориглон хэлж буй. “Намайг баривчилсны цаана... нэгэн аварга том байгууллага байгаа нь эргэлзээгүй боллоо. Энэ байгууллагад сайндаа л төлөв даруу хэмээн магтагддаг худалдагдсан харгалзагчид, мөрдөн байцаагчид ажилладаг. Гэхдээ бас хамгийн дээд зэрэглэлийн шүүгчид, бас бус албан хаагч, бичээч, туслах ажилчид гээд олон орон тооны... хөлсний алуурчид ч байдаг. Би энэ үгийг хэлэхдээ айхгүй байна. Харин энэ нүсэр байгууллага юу хийдэг байна, ноёд оо? Яах гэж үүнийг байгуулдаг хэрэг вэ? Гэмгүй хүмүүсийг баривчлан, тэдний эсрэг утга учиргүй, ихэнхдээ жишээ нь надад тулгадаг шиг ямар ч үндэслэлгүй, үр ашиггүй шүүх ажиллагаа явуулах л гэж байгуулдаг. Зорилго, утга учир нь үүнд л байгаа юм. Тогтолцоо нь ийм учир утгагүй байгаа нөхцөлд түшмэдийг энэ аймшигт авилгаас яаж аврах вэ?” (мөн тэнд. 38 дахь тал) гэсэн Иозеф К-гийн үг өнөөгийн аль ч улс оронд байж болох, бий болж болох авлигажсан шүүхийн үйл ажиллагаанд бугшсан ёс суртахууны асуудлыг хөндөн цочоож байна. Иозеф К-г шүүхийн танхимд ирэхэд мэдүүлэг өгөхөөр хүлээж байгаа хүмүүсийн олонх нь дээд зиндааны гэдэг нь илт байв. Энэ бүгд сэжигтнүүд байгаа юм. Сэжигтнүүд бүгдээрээ эмзэг мэдрэмхий улс байдаг гэж зарлага хэлнэ. Иозеф К-гийн бие суларч хүний хараат болчихлоо. “Санаа зоволтгүй ээ. Энэ бол ердийн хэрэг. Энд анх ирж байгаа хүмүүс бараг толгой дараалан ингэж муужирдаг юм. Та энд анх удаагаа ирж байна уу? Ингэдэг юм, ингэдэг юм”, “Энэ ноённы бие эндэхийн агаараас болж муудлаа гэж би бодож байна. Тэгэхээр эмнэлгийн өрөө рүү явах биш эндээс гарах нь хамгийн ухаалаг шийдвэр болох болов уу. Ерөөс энэ байрнаас гарцгаая гэж нэмж хэлэв” (мөн тэнд 61,63 дахь тал) Энд агаар муутай байшингаас гарах тухай бус шүүхийн ялзарсан тогтолцоог яаж нураах тухай бэлгэдэн ярьж байна. Иозеф К олон сэжигтнүүдтэй танилцаж ярилцаад зарим сэжигтэн 6 өмгөөлөгч аваад ч хэрэг нь шийдэгдэхгүй байгаа, үйлдсэн гэх гэмт хэргээ шийдүүлж чадахгүй 5 жил болж байгаа гээд олон учрал тохиолдлыг мэдэх болжээ. Иозеф К-гийн байцаалт бүтэн жил сунжирсны эцэст үл таних, ганган дэгжин хувцасласан хоёр ноёнтон эзгүй хээр аваачиж тамлан зовоож байна. Иозеф К “Шүүгч хаа байна вэ? Эрхэм дээд шүүх хаа байна вэ? Би ярих ёстой. Би наманчилъя. Ганц удаа ч бараа нь харагдаагүй тэр шүүгч хаана байна вэ?” хэмээн Иозеф К хоёр гараа өргөж алгаа дэлгэв. Тэгтэл нэг ноён багалзуурыг нь шахаж, нөгөө нь зүрхэнд нь лав дүрсэн хутгаа хоёр удаа эргүүлэв.

Иозеф К-г баривчилж, шүүж, цаазалж байгаа нь эсэргүүцэж чадахгүй хүнийг тээрэмдэж, амь насыг нь хүртэл хөнөөхөд бэлэн байгаа шүүх тогтолцооны тухай хүүрнэл төдийгүй өөрийн экзистенциал буруугүй зан үйлдлийн төлөв байдал, хийсэн үйл үйлдлээ бүрнээ ухамсарлаж буй хувь бие хүний ухамсар дотоод сэтгэлийн гүнд хийж буй аялал, түүний шаналал зовлонг тэмтэрч мэдэрсний илэрхийлэл болсон юм гэж үзэж болно.

Дүгнэлт

Ф.М.Достоевский болон энд дурдагдсан зохиолчдын бүтээлүүдийг уншаад доорх дүгнэлт хийж байна:

1. XIX зуунаас эхлээд нийгмийг бүрдүүлж буй хүмүүсийн сэтгэл зүйн тогтворт тайван байдал алдагдаж, ёс суртахууны олон гаж үзэгдэл нийгмийн хэмжээнд илрэх болсны бодит жишээ нь “Гэм зэм” романы Раскольников, “Албингууд” романы Верхонвенский нарын зан авир, гэмт үйлдэл болсон.

2. Христосын үзэл баримтлал, номлолоор дамжуулж Оросын ард түмний оюун санааны орон зайд ёс суртахууны энэрэн нигүүлсэхүйн үзэл санаа дэлгэрүүлэн түгээж олон нийтийн сэтгэл, оюун санааг ариусгах үзэл санаа Достоевскийн бүтээлүүдээс уншигддаг. “Солиот”-ын Ноён Мышкин, “Карамазовын хөвүүд” романы Алеша ийм үзэл санааны бодит биелэл болсон гол дүр байв.
3. Газрын эзэн-помещикуудын зан үйлдэл, оюуны санааны хөгжлийн хоцрогдол, ялзрал, садар самуун амьдралыг эрхэмлэсэн ёс суртахууны алдрал “Карамазовын хөвүүд” романы эцэг Карамазов, “Хөвүүн заяа” романы Версилов нар ийм дүр, нийгмийн тодорхой нийтлэгийн төлөөлөл юм.
4. А.Камюгийн “Этгээд хүн” ийн Мерсо, Жан Поль Сартрын “Огюдас”-ын Антуан Рокатин мэтийн хүмүүсийн нийтлэг өнөөгийн иргэншсэн нийгмүүдэд томоохон байр суурь эзлэхээр өргөжин тэлж байна уу? гэх айдас, түгшүүр төрүүлж байна гэж үзэж болохоор байна
5. “Карамазовын хөвүүд” романы гоо сайхан, ёс суртахууны бэлгэдэл болж байсан Настасья Филипповна, аав, хүү хоёрын хайр сэтгэлийг зэрэг булааж, мөнгө олохыг амьдралынхаа зорилго болгосон Грушенко хоёрын гоо үзэсгэлэнгийн нийгмийн учир утгын эсрэг, тэсрэг талыг энэ зохиол дүрслэн үзүүлсэн юм.
6. Нийгмийн янз бүрийн анги, давхаргуудын ёс суртахуун, хүмүүнлэг, нигүүлсэхүй үзлийн төлөвшилд шашин тэр дундаас “Ертөнцийн эзэн-бурхан” байгаад гүнээ итгүүлж шүтэж бишрүүлдэг Христос шашны ертөнц үзэхүйн үзэл, ёс ёслол түүхийн хуучин цаг үед онцгой үүрэг гүйцэтгэж байсныг Достоевскийн романуудаас уншиж ухаарч болно гэж үзлээ.

Ном зүй

1. Дашлхүмбийн Галбаатар Уран зохиол .онол, түүх, шүүмжлэл нэвтэрхий толь УБ. 2012
2. Ф.М.Достоевский. Хөвүүн заяа. УБ. 2016
3. Ф.М.Достоевский. Албингууд.УБ. 2018
4. Ф.М Достоевский Карамазовын хөвүүд. УБ. 2008
5. Ф.М. Достоевский. Солиот УБ. 2015
6. Ф.М Достоевский. Гэм зэм УБ. 2008
7. Жеймс Жойс .Улисс. УБ. 2012
8. Франс Кафка .Шүүх ажиллагаа УБ. 2013
9. А.Камю Этгээд хүн .УБ.2009
10. Бүдрэгчийн Галиндэв. Достоевский ба хүний асуудал. УБ. 2017

**БОЛОВСРОЛЫН ДИЖИТАЛЧЛАЛ: ЕВРОПЫН ХОЛБООНЫ
БОЛОВСРОЛЫН ТАЛААР БАРИМТАЛЖ БУЙ СТРАТЕГИ, СУРГАЛТЫН
АРГА ЗҮЙД ГАРЧ БУЙ ӨӨРЧЛӨЛТҮҮД**

*Ганбатын Туяагэрэл (Ph.D), МУИС, УТСОХНУС, Улс төр судлалын
тэнхим, ахлах багш*

Мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн хурдацтай дэвшил нь өнөөгийн дэлхий ертөнцөд шинэ нөхцөл, сорилтуудыг бий болгож байна. Боловсролын байгууллагуудын хувьд оюутан суралцагчдыг амьдралын шинэ хэв маягт бэлтгэх, хөдөлмөрийн зах зээлийн өөрчлөгдөж буй бодит нөхцөл байдалд нийцүүлэн мэдээлэл харилцаа холбооны технологийг ажлын байранд хэрэглэх чадвартай шинэ үеийн хүний нөөцийг бэлтгэхэд чиглэсэн хөтөлбөр, сургалтын арга технологийн бий болгох гэх мэт шинэ сорилтуудтай тулгарсаар байна. Энэ утгаараа мэдээлэл харилцаа холбооны технологи нь сургалтын хөтөлбөрийн хүрээнд ерөнхий чадамжийг хөгжүүлэх, мөн соёлын олон янз байдал, ялгаатай нөхцөлд хөгжлийн тэгш боломжуудыг бий болгох, боловсролын хүртээмжийг нэмэгдүүлэх чиглэлд оролцогч талуудын хамтын ажиллагаа, интеграцичлалыг дэмжихэд чухал ач холбогдолтой юм. Энэ өгүүлэлд дэлхий нийтийг хамарсан цар тахлын дараагаар сургалтын байгууллагуудад гарч байгаа дижитал шилжилтийн үйл явцыг Европын Холбооны жишээн дээр авч үзэхийг зорьсон. Мөн Европын Холбооноос боловсролын дижитал шилжилтийг хийхдээ бүрэлдэхүүн улсууд харилцан адилгүй стратеги баримталж байгаа хэдий ч Европын Холбооны хэмжээнд суралцагч төвтэй, оролцогч талуудын хамтын ажиллагааг хангасан, хяналт үнэлгээний нэгдсэн тогтолцоогоор чанарыг хянан баталгаажуулдаг дижитал шилжилтийг хэрхэн хэрэгжүүлж байгаа талаар судалсан.

ТҮЛХҮҮР ҮГ

Боловсролын дижитал шилжилт, сургалтын дижитал хэрэглэгдэхүүн, сургалтын технологийн шинэчлэл, дижитал шилжилтийг хийхэд чиглэсэн стратеги, дижитал шилжилтийн онцлог

УДИРТГАЛ

Дижитал технологи нь мэдлэгийг бий болгох, хуваалцах, дижитал эх үүсвэрийг дэмжих, орон зайд түгээх боломжийг хэрэглэгч талуудад олгодог. Сургалтын орчинд дижитал технологийн хэрэглэх боломжийг судлах нь сурган хүмүүжүүлэгчдэд онлайн болон программчлагдах боломжтой сургалтын шинэ хэрэглэгдэхүүнүүдийг бүтээлчээр бий болгох, харилцан суралцах боломжийг олгодог. Дижитал сургалт нь сургалтын туршлагыг нэмэгдүүлж, багш нарын цагийг хэмнэж, багш нарт суралцагчдад тохирсон суралцах боломжийг олгох, оролцогчдыг үр дүнтэй удирдан чиглүүлэх, сургалтын үйл явцад оролцогч бүх талуудад үйл явцыг ил тод болгох гэх мэт олон давуу талыг бий болгосоор байна³¹.

Боловсролын дижитал платформууд нь зөвхөн боловсролын салбарын хэрэглэгчид төдийгүй аж ахуйн нэгж байгууллага, төрийн байгууллагууд тэдгээр хоорондын харилцааг нэгтгэх, зохицуулах зорилготой дижитал архитектур юм. Боловсролын дижиталчлалын тухай үзэл баримтлал нь сүүлийн жилүүдэд боловсрол судлалын судалгаа, эрдэм шинжилгээний бүтээлүүдэд маш өргөн хэрэглэгддэг нэр томьёо болж өргөн утгаар авч үзвэл суралцахуй ба багшлахуйн үйл ажиллагааг "илүү дижитал" болгох гэсэн бүх

³¹ <https://www.ed.ac.uk/clinical-sciences/edinburgh-imaging/for-patients-study-participants/tell-me-more-about-my-scan/what-is-microscopy>

хөтөлбөр, хүчин чармайлтыг хамарсан нэр томъёо болж хувирч байна³². Боловсролын дижитал платформууд сүүлийн жилүүдэд улам бүр түгээмэл болж, үндэстэн дамнасан болон орон нутгийн технологийн компаниуд боловсролын хувийн болон улсын байгууллагын бага, дунд түвшний хөтөлбөрөөс эхлээд дээд боловсролын салбарт тусгайлан зориулсан платформыг нийлүүлдэг, түүний хөгжүүлэлтийг хийдэг болсноор сурагчдын суралцахуй, багш нарын багшлахуйн үйл ажиллагаа, сургалтад оролцогч талуудын гүйцэтгэлийг хянадаг орчин үеийн олон үйлдэлт технологийг хослуулсан дижитал орон зайг бий болгосон COVID-19-ийн дэлхийн хэмжээнд үзүүлж буй хамгийн эерэг өөрчлөлт гэж харж болохоор байна³³. Онлайн болон зайн сургалт сургалт руу шилжих нь ирээдүйн чиг хандлага болох нь үнэн боловч ухаалаг боловсролын тогтолцооны үндсэн бүрэлдэхүүн хэсгүүд багшлах суралцах үйл явцыг хэрхэн үр дүнтэйгээр дижиталчлах вэ гэдэг асуудал нь хамгийн чухлаар тавигдаж байна.

СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ

Европын холбооны боловсролын талаар баримталж буй стратеги, сургалтын арга зүйд гарч буй өөрчлөлтүүдийг судлахдаа боловсролын салбарт тулгамдаад байгаа асуудал, хэтийн төлөвийг голлон судлав. Ингэхдээ боловсролын дижиталчлал, сургалтын арга хэлбэрт гарч байгаа өөрчлөлтийг энэ чиглэлд хийгдсэн судалгаа шинжилгээний ажил, Европын холбооны зүгээс гаргасан бодлогын баримт бичгүүдэд анализ хийн, боловсролын бодлогын динамик өөрчлөлт тулгуурлан цаашдын нөхцөл байдлын тоймлон судалсан.

СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН

Инновац, технологийн хувьсалд хөтлөгдсөн дижитал өөрчлөлт нь нийгмийн зохион байгуулалт хөдөлмөрийн зах зээлийн төлөв байдал, ажлын байрны ирээдүйн чиг хандлагыг ч шинэчилж байна. Ажил олгогчид тэр дундаа дижитал салбарт бизнес эрхлэгчид өндөр үр чадвартай ажилчдыг сонгон шалгаруулж авахад маш их бэрхшээлтэй тулгарах болсон. Өдөр тутам өөрчлөгдөж байгаа хөдөлмөрийн зах зээлийн дүр төрх, шинээр тухайн зах зээлд орж ирж байгаа хүний нөөцийн үр чадвар хоёрын ялгаатай байдал нь боловсролын салбарт шинэчлэл хийх, улмаар сургалтын хөтөлбөрийн агуулгад ажил олгогчоос санал авах, ажлын байран дээр зайлшгүй шаардлагатай мэдлэг, чадвар, хандлагад сургах шаардлагыг бий болгосоор байна.

Европын холбоо 2050 он гэхэд дараах хоёр салбарт дижиталчлалыг бүрэн нэвтрүүлэхээр зорилго тавьсан байна. Үүнд:

- Дэлхийн дулаарлын эсрэг, цаг уурын тогтвортой менежментийг бүрдүүлэхэд дижитал технологийг ашиглана. Дижитал технологи нь ногоон эдийн засагт шилжих, эрчим хүч, тээвэр, барилга, бүтээн байгуулалтын маш том хөшүүрэг болно гэж үзсэн байна. Үүний зэрэгцээ дижитал бүтээгдэхүүний давуу тал нь уур амьсгал, хүрээлэн буй орчны сөрөг өөрчлөлтийг бууруулж, хүмүүс өдөр тутмынхаа амьдралд экологид ээлтэй амьдрах зан үйл рүү шилжихэд түлхэц өгөх явдал юм гэж бодлогын баримт бичигтээ тусгажээ.
- Боловсрол, сургалтын тогтолцоо нь дижитал өөрчлөлтийн нэг хэсэг болно. Дижитал технологийг багш, сурган хүмүүжүүлэгчид чадварлаг, тэгш, үр дүнтэй ашигласнаар бүх суралцагчдад өндөр чанартай, хүртээмжтэй боловсрол эзэмшиж, сургалтын хөтөлбөрийн агуулгыг бүрэн эзэмших боломж бүрдэнэ. Боловсролын дижитал шилжилт нь сургалтын бүх үе шат тухайн хувь хүнд тохирсон, уян хатан, суралцагч төвтэй сургалтыг бий болоход хамгийн чухал нөлөөлөгч хүчин зүйл нь болно. Энэ нь суралцагч, багш нарт дижитал контентод хамтран бүтээх, харилцан хуваалцах, сайн туршлагаасаа суралцах боломжийг олгоно. Мөн хичээлийг лекцийн танхим, эсвэл ажлын байр, хаанаас ч явуулах боломжийг олгож, орон зай, цаг хугацаа, байршил, боломжийг

³² (Keskin, 2018)

³³ (Decuyper, 2021)

олгоно. Суралцах үйл ажиллагаа нь тухайн суралцагчийн хэрэгцээнд бүрэн тохирсон хэлбэрээр явагдах боломжтой байх ёстой³⁴.

Мөн 2025 гэхэд Европын холбоо дараах чиглэлд дижиталчлалын үр нөлөөг бий болгосон байхаар төлөвлөсөн байна. Үүнд:

1. Мэдээлэл, технологийн салбарын ажилчдын 1.4 хувийг эзэлж байгаа эмэгтэй ажилчдынхаа хувийг 6 хувьд хүргэх³⁵
2. Хиймэл оюун ухааны салбар дах хөрөнгө оруулалтыг 5.5 дахин нэмэгдүүлэх³⁶
3. Хөдөлмөрийн зах зээлийн ажиллах хүчний 52 хувийг дижитал ур чадварт бүрэн сургах³⁷
4. 2025 гэхэд их сургуулиудын бэлтгэн гаргаж байгаа мэргэжилтнүүдийн дунд дата аналит, их өгөгдөл дээр ажиллах шинжээч, дижитал сургалтын менежерийн эрэлт хэрэгцээ улам ихсэхийн хэрээр энэ чиглэлд мэргэжилтэн бэлтгэх боловсролын байгууллагын тоо улам бүр нэмэгдэнэ.

Мэдээллийн технологийн салбараас олох одоогийн орлого(ҮНБ-ийн 6.8 хувь) ҮНБ-ийн 10 хувийг эзэлнэ³⁸.

Европын холбооны хэмжээнд боловсролын салбарын дижиталчлах үйл явцыг дараах үе шатуудад хувааж авч үзэж болохоор байна. Үүнд:

1. 2000-аад оноос өмнөх үе- Суралцагчдын дэлхийн хөдөлмөрийн зах зээл дээрх өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэхийн тулд боловсролын салбарт мэдээлэл, харилцааны технологийг хэрэглэж эхэлсэн байна.
2. 2000-2002 оны үе- Боловсролын салбарт оюутан суралцагчийн суралцахуйн(суралцагч талтай холбоотой) хэлбэрийг олон талтай болгохын тулд мэдээллийн технологийг улам бүр ашиглаж эхэлсэн ба хамгийн эхэнд дэд бүтцийг бүрдүүлэх тал дээр илүү анхаарч эхэлсэн.
3. 2002-2011 он хүртэл боловсролын салбарт инновацыг нэвтрүүлэхэд мэдээллийн технологийн дэвшлийг улам бүр ашиглах болсон. Багшлах боловсон хүчний өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх, цахим сургалтын программ, контентуудыг үйлдвэрлэх, дэд бүтцийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх
4. 2011 оноос хойш үе- Сургалтын үйл ажиллагаанд оролцогч талуудыг мэдээллийн технологийн тусламжтайгаар харилцаа холбоотой ажиллах боломжийг бүрдүүлэх, талуудын оролцоог хангасан, зэх зээлийн эрэлт хэрэгцээнд нийцсэн сургалтын хөтөлбөр боловсруулах загварыг бий болгох, хөгжүүлж ирсэн байна. Гэхдээ 2011 оноос өнөөдрийг хүртэлх боловсролын салбар дах дижитал шилжилтийг дараах дэд хэсгүүдэд хувааж авч үзэж болохоор байгаа юм. Үүнд:
 - Багшлах боловсон хүчнийг чадавхжуулах
 - Сургалтын хэрэглэгдэхүүнд ухаалаг гар утсанд суурилсан программ хангамжийн шийдлийг бий болгосон
 - Суралцахуйн ялгаатай зорилгыг хангахуйц сургалтын хэрэглэгдэхүүнүүдийг олон хэлбэртэйгээр үйлдвэрлэх, сургалтын байгууллагуудад нийлүүлэх

Боловсролын салбарт дижиталчлалыг хийхийн тулд дэд бүтэц, стратеги ба манлайлал, багшийн ур чадвар, суралцагчийн ур чадвар, агуулга, сургалтын хөтөлбөр, үнэлгээ, үндэсний хууль эрх зүйн орчин зэрэг хэд хэдэн чиглэлээр шаардлагатай бодлого, арга хэмжээ авч хэрэгжүүлсэн байдаг. Гишүүн улсууд сургалтын агуулга, боловсрол, сургалтын тогтолцооныхоо зохион байгуулалтыг хариуцдаг бол ЕХ-ны түвшинд авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ нь энэ чиглэл дэх хамтын ажиллагааг дэмжих, сайн туршлага

³⁴ (Commission, 2020)

³⁵ (Eurostata 2017)

³⁶ (Eurostata 2017)

³⁷ (Eurostata 2017)

³⁸ (Commission E. , 2020)

солилцох, судалгаа, шинжилгээ, хамтын ажиллагааг дэмжих замаар чанартай, хүртээмжтэй боловсролыг нэгдсэн платформыг бий болгоход чиглэгдэж байна.

Франц, Бельги, Эстони, Кипр, Финланд, Албани, Латви улсуудын хувьд боловсрол гэдгийг насан туршийн суралцахуй учраас боловсролын бүхий л түвшинд дижитал ур чадварыг эзэмшүүлэх, бүр шатны боловсролын байгууллагын багшлахуй, суралцахуйн зорилго хөдөлмөрийн зах зээлтэй уялдсан байх ёстой гэж үзэж байна. Харин Грек, Мальт, Португал, Монтенегро улсуудын хувьд боловсролын дижитал шилжилтийн хувьд мэдээллийн аюулгүй байдал, боловсролын аналогийг дижитал хэлбэрт шилжүүлэх замаар боловсролын байгууллагын үйл ажиллагаа, хичээлийн агуулга, багшийн заах аргыг дижитал технологитой хослуулах замаар хөгжүүлэхэд анхаарч байна. Харин Польш улсын хувьд шинжлэх ухаан, технологи, инженерийн салбарт дижитал технологийг түлхүү хэрэглэх арга замаар боловсролын байгууллагыг дижиталчлах стратегийг хэрэгжүүлж байна.

Боловсролын дижиталчлалын хүрээнд Европын холбооноос сургуулиудын хэрэгжүүлж байгаа хөтөлбөрийн цөм нь суралцагч байх бөгөөд ингэхдээ суралцахуйн зорилгыг дараах байдлаар тодорхойлж байна. Үүнд:

1. Суралцахуйн зорилго нь ирээдүйд бий болох ур чадварт харилцан суралцах, суралцахуйн зорилгын ялгаатай байдал, суралцах ур чадварын харилцан адилгүй түвшинд хамтран ажиллах, суралцагчид бие биеэ хүлээн зөвшөөрч сурах
2. Суралцахуйн зорилгын ялгаатай байдалд нийцсэн багшлахуйн ялгаатай арга барил, түүнд тохирсон дижитал эх үүсвэр, түүнийг загварчилсан сургуулийн удирдлагын тогтолцоо, хамт олны манлайлал
3. Шинээр бүтээсэн мэдлэгийг хамтаар суралцах орчин бүрдүүлэх
4. Суралцагч, багш, сургууль, эцэг эх асран хамгаалагчийн хамтын оролцоог дижиталчлахын зэрэгцээ цахим аюулгүй орчныг хангах
5. Суралцагч, багш нарын хувьд нийгэм, баг хамт олны өмнө тулгарсан асуудлыг хамтаар шийдвэрлэх арга замд суралцах
6. Суралцагчийн бие даан суралцах боломжийг сургалтын дижитал контентын тусламжтайгаар бий болгохын зэрэгцээгээр бүтээлчээр мэдлэг бүтээх үйл явцад багш, суралцагч хамтран оролцох нөхцөлийг бүрдүүлэх
7. Төсөлд суурилсан суралцахуйг хөгжүүлэхдээ нийгмийн олон талд байдлыг таньж мэдэхийн тулд салбар дундын сэдвээр төсөл хэрэгжүүлэх замаар суралцагчдад олон талт мэдлэгийг олгох
8. Туршилтад суурилсан суралцахуйг хөгжүүлэх. Ингэхдээ багш, суралцагчид асуудлыг хамтдаа шийдвэрлэхийн туршилтад тухайн нөхцөл байдалд үүссэн асуудлыг туршиж үзэх замаар хариултыг олох, ирээдүйн үр дагаврыг загварчлахыг тус тус оролдсон байдаг.

Европын холбооны зүгээс боловсролын салбар дах дижитал шилжилтийг дараах менежментийн хүрээнд зохион байгуулж байна. Үүнд:

- Санхүүжилт ба хөрөнгө оруулалтын дэмжлэг үзүүлэх: Европын холбооноос боловсролын салбар дах дижитал шилжилтийн санаачилгуудад илүү хариуцлагатай хандаж санхүүжүүлэх тал дээр маш нарийн бодлого баримталж ажиллаж байна. Доорх хүснэгтээс дижитал шилжилт, дижитал ур чадварыг хөгжүүлэхтэй холбоотой төслийн санаачилгыг хэрхэн санхүүжүүлсэн байдлыг харж болохоор байна.

Horizon 2020	Тэргүүлэх ач холбогдолтой төслүүдийг санхүүжүүлэх хөтөлбөрүүд хэрэгжсэн (2014-2020)	77 тэрбум евро
Horizon Europe	Судалгаа шинжилгээний тэргүүлэх төслийг санхүүжүүлэх төсөл, хөтөлбөр (2021-2027)	95.5 тэрбум евро
Erasmus+	Боловсрол, сургалт, залуучуудын хөгжил, спортыг дэмжих төсөл (2021-2027)	26 тэрбум евро
Digital Europe Program:	Дижитал технологи, ур чадварыг хөгжүүлэхэд чиглэсэн хөтөлбөр (2021-2027)	7.6 тэрбум евро

- Боловсролын салбар дахь дижитал шилжилтийг хийхэд зайлшгүй шаардлагатай бодлогын хийгээд эрх зүйн зохицуулалтаар ханган ажиллах. Үүнд:
 - European Declaration on Digital Rights and Principles for the Digital Decade
 - Decision (EU) 2022/2481 establishing the Digital Decade Policy Programme 2030
 - Declaration for the Future of the Internet
 - Global Gateway Joint Communication
 - DigComp 2.2
 - Digital Education Action Plan (2021-2027)
 - Digital transformation strategy for Africa 2020-2030.
 - European Green Digital Coalition
 - EU Action Plan for Human Rights and Democracy 2020-2024
 - Multiannual work programme for 2021-2025 - Connecting Europe Facility – Digital
- Боловсролын дижитал контент өгөгдлийн сангийн аюулгүй байдал, нууцлалын асуудлыг зохицуулах. Европын холбооны зүгээс их өгөгдлийг ашиглалт, хамгаалалтын журам, суралцагчийн хувийн нууцтай холбоотой эмзэг мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах янз бүрийн зохицуулалтуудыг хийж байна. Үүнд:
 - Зөвшөөрөл авах зарчим. Боловсролын байгууллага зөвхөн сургалтын дижитал хэрэглэгдэхүүнийг оюутан, суралцагч ашиглахтай холбоотой суралцагчийн хувийн мэдээллийг авахдаа өөрөөс нь болон асран хамгаалагчаас зөвшөөрөл зайлшгүй авах шаардлагатай болсон.
 - Суралцагчийн хувийн зарим эмзэг мэдээллийн найдвартай хадгалах зарчим. Сургалтын байгууллага их өгөгдөл цуглуулахдаа бус харин бага өгөгдлөөр өндөр үр дүн гаргах чиглэлд ажиллах ёстой төдийгүй мэдээлэл цуглуулах, хадгалах, дамжуулах бүхий л үйл явц хууль эрх зүйн хүрээнд зохицуулагдах ёстой.
 - Мэдээллийн аюулгүй байдал: Боловсролын байгууллагууд сургалтын үйл ажиллагаатай холбоотой дижитал контент, суралцагчийн хувийн мэдээллийг үндсэн зорилгоос гадуур ашиглах, дамжуулан өгөхийг хориглодог.
 - Өгөгдөл хариуцсан мэргэжилтэнтэй байх: Зарим боловсролын байгууллагад байгууллагын өгөгдлийн ашиглалт хариуцсан орон тооны ажилтантай болох хандлага ажиглагдаж байна.
- Дижитал ур чадварт суралцах тогтолцоог сургалтын үйл ажиллагаанд оролцогч талуудад тэр тусмаа багш, суралцагч бүр хамааралтай ойлголт гэж үзэн багшлах боловсон хүчний хувьд дижитал шилжилтийг хийхэд ур чадвар, хандлага, мэдлэг хэр бэлэн байгааг судлан шинжилсний үндсэн багшийг хөгжүүлэх хөтөлбөрийг боловсруулсан байдаг. Европын холбооны хэмжээнд дижитал ур чадварын бэлэн байдлыг судалж ажлын байран дээр хамгийн эрэлттэй байгаа дижитал ур чадварын жагсаалтыг гаргасан байдаг. Үүнд:
 - Энгийн дижитал ур чадвар: Сургалтын цахим платформуудыг ашиглаж сурах, суралцагчдад энгийн ойлгомжтойгоор тайлбарлах чадвар, цахим орчин хэрэгтэй байгаа мэдээллийг нарийсган хайх ур чадвар, цахим орчинд харилцах, файльтай зөв харилцах ур чадвар
 - Мэдээллийн үнэн зөв байдлыг нягтлах чадвар: Цахим орчинд байгаа мэдээллийн үнэн зөв байдлыг нягтлах, мэдээллийг үнэлэх, шүүмжлэл байр сууриас хандах,
 - Дижитал харилцааны ур чадвар: Албан болон албан бус харилцаанд дижитал хэрэгслүүдийг ашиглах чадвар
 - Дижитал контент бүтээх түүнийгээ сургалтад үр дүнтэйгээр ашиглах чадвар
 - Цахим орчин дахь харилцааны ёс зүй: Цахим орчинд бусдын эрдэм шинжилгээний бүтээл, дижитал сургалтын хэрэглэгдэхүүнийг ашиглахад ёс зүйтэй хандах, бусдын зүй бус үйлдэлд шүүмжлэлтэйгээр хандах ур чадвар

- Тасралтгүй суралцах чадвар: Мэдээллийн технологийн хурдацтай хөгжлөөс шалтгаалан сургалтын үйл ажиллагааг зохион байгуулдаг болон сургалтад оролцогч талууд байнгын тасралтгүй суралцах үйл явцыг дадал болгох, сургалтын байгууллага цахим сургалтын хэрэглэгдэхүүний шинэчлэлтийг байнга хийх, хөдөлмөрийн зах зээлийн өөрчлөлтөөс урган гарч ирж буй шаардлагыг сургалтын хөтөлбөр, хэрэглэгдэхүүнд байнга тусгадаг байх.
- Дижитал дэд бүтэц. Европын холбооны зүгээс дижитал шилжилтийг хийхэд зайлшгүй шаардлагатай өндөр хурдны интернет, сургалтын дэвшилтэт цахим болон танхим хосолсон аргуудаар сургалтыг зохион байгуулахад багшлах боловсон хүчний чадавхыг бэхжүүлэх ажлуудыг зохион байгуулж байна. Үүнд:
 - Дижитал сургалтын платформ: Европын холбооноос сургалтын онлайн болон цахим танхим хосолсон технологийг ашиглах боломжтойгоор анги танхимыг тохижуулах, тэрхүү дижитал платформыг ашиглахад шаардлагатай дэд бүтцийг үр ашигтайгаар хөгжүүлэхэд их анхаарч байна.
 - Интерактив сургалтын аргаар хичээл сургалтын үйл ажиллагааг зохион байгуулахад шаардлагатай анги танхимын тохижилтыг санхүүжүүлэн ажиллаж байна.
 - Сургалтад таблет, суурин компьютер, бусад хөдөлгөөнт хэрэглэгдэхүүнийг
 - Цахим ном, сурах бичиг, дижитал эх үүсвэрүүдээр хангах: Боловсролын байгууллагууд оюутан суралцагч нэг бүр хүрэлцээтэйгээр дижитал хэрэглэгдэхүүний нөөцийг бүрдүүлэх
 - Суралцахуйн үйлийг загварчлах, дижитал контентыг суралцахуйн ялгаатай арга барилтай суралцагч нэг бүрийн онцлог байдалд тохирсон байхаар зохиох, төлөвлөх
- Судалгаа, инноваци: Сургалт, сургах зүйд мэдээллийн технологийн дэвшлийг ашиглах, сургалтын технологийн чиглэлд гарч байгаа шинэ Старт-апп компаниудыг бойжуулах, дэмжин ажиллах, судалгаан төсөл, үр дүнг сургалтын байгууллага дотооддоо нэвтрүүлэх
- Европын Холбооны гишүүн улсууд боловсролын салбарт дижитал шилжилтийг хийхэд сайн туршлагаасаа харилцан суралцах, мэдлэг мэдээллээ солилцох. Энэ чиглэлд Европын Холбооноос санал солилцох уулзалтуудыг үе шаттайгаар зохин байгуулж байна.
- Хяналт, үнэлгээний тогтолцоо: Европын Холбооны зүгээс боловсролын дижитал шилжилтийн үр өгөөжийг тодорхой тогтолцооны хүрээнд байнга хянаж үнэлж байдаг байна. Үүнд: Боловсролын салбарт дижиталчлалын бодлогыг хэрэгжүүлэхдээ дараах стратегийг баримталсан байна. Үүнд:
 - Чанарын хяналт үнэлгээний тогтолцоо: Дижитал сургалтын хэрэглэгдэхүүн, сургалтын орчны дэд бүтцийн бэлэн байдал, сургалтын байгууллагын шилжилтийн үйл явцын тасралтгүй байдлыг байнга хянаж, үнэлж байдаг.
 - Хэрэглэгчийн үнэлгээний тогтолцоо: Сургалтын үйл ажиллагаанд оролцогч талууд болох оюутан, суралцагч, эцэг эх асран хамгаалагч, багш, ажилтан сургалтын байгууллагын дижитал шилжилтийн талаар өөрийн үнэлгээгээ улирал бүр тодорхой хуваарийн дагуу хийж байдаг.
 - Дижитал шилжилтэд шаардлагатай сургалтын байгууллагын нөөцийн ашиглалтын төлөв байдлыг судлах, шаардлагатай хэсгүүдэд нөөцийн дахин хуваарилалтыг хийж байдаг.
 - Урт хугацааны төлөвлөлт хийх гэм мэт боловсролын салбарын дижитал шилжилтийг хийх өөрийн гэсэн арга туршлага, технологийн дагуу хийж байна.

REFERENCES

1. <https://www.ed.ac.uk/clinical-sciences/edinburgh-imaging/for-patients-study-participants/tell-me-more-about-my-scan/what-is-microscopy>
2. patients-study-participants/tell-me-more-about-my-scan/what-is-microscopy

3. European Commission, (2017). *Eurostata 2017*.
4. European Commission, (2020). *Digital Education action plan 2021-2027*.
5. Decuyper, M. (2021). Introduction: Critical studies of digital education platforms. *Critical Studies in Education* 62(1), 1-16.
6. Europe, D. (n.d.). *Eurostata 2017*.
7. Keskin, B. (2018). Public Values in a Connective World. *Markets, Globalization & Development Review* 3(3)
8. O'Leary, M et al., 2018. The state-of-the-art in digital technology based assessment. *European Journal of Education*, Vol. 53
9. Panadero, E., Brown, G. T. and Strijbos, J. W., 2016. The Future of Student Self-Assessment: a Review of Known Unknowns and Potential Directions. *Educational Psychology Review*, 28(4)
10. Pelgrum, W. J., 2001. Obstacles to the integration of ICT in education: results from a worldwide educational assessment. *Computers & Education*, Vol. 37
11. Prensky, M., 2001. Digital Natives, Digital Immigrants. Part 1. *On the Horizon*, 9(5)
12. Redecker, C., 2013. The Use of ICT for the Assessment of Key Competences. European Commission
13. Joint Research Centre Institute for Prospective Technological Studies, Luxembourg: Publications Office of the European Union.
14. Redecker, C., Johannessen Ø., 2013. Changing Assessment – Towards a New Assessment
15. Paradigm Using ICT. *European Journal of Education*, Vol. 48(1)
16. Redecker, C., 2017. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
17. Schleicher, A. ed., 2012. Preparing Teachers and Developing School Leaders for the 21st Century: Lessons from around the World

ЕВРОПЫН ХОЛБООНЫ БАЙНГЫН ГАДААД, АЮУЛГҮЙ БАЙДЛЫН БОДЛОГЫН ПАРАДИГМ ШИЛЖИЛТ: ӨӨРЧЛӨЛТӨӨС УЯН ХАТАН ХАНДЛАГА РУУ

ахмад Ш.Эвсанаа (МА)

*Дотоод хэргийн хэргийн их сургуулийн Эрх зүй, нийгмийн ухааны сургуулийн
Нийгмийн ухааны тэнхимийн ахлах багш*

Хураангуй: ЕХ-ны Байнгын Гадаад, Аюулгүй байдлын бодлого нь НҮБ-ын дүрмийн зарчмын дагуу энх тайвныг сахин хамгаалах, олон улсын аюулгүй байдлыг бэхжүүлэх³⁹, олон улсын хамтын ажиллагааг дэмжих, ардчилал, хууль дээдлэх, хүний эрх, үндсэн эрх чөлөөг хүндэтгэх билээ. Эдгээр зорилго, үнэт зүйлсийн хүрээнд өнөөдөр шинэ парадигм ба уян хатан хандлага төрж байна.

Abstract: The Permanent Foreign and Security Policy of the EU is based on the principles of the UN Charter, to maintain peace, strengthen international security, support international cooperation, and respect democracy, the rule of law, human rights, and fundamental freedoms. Within these goals and values, a new paradigm and flexible approach is emerging today.

Түлхүүр үгс: Олон улсын нийгэмлэг, ЕХ-ны Байнгын Гадаад, Аюулгүй Байдлын Бодлого (CFSP), хуучин парадигм: өөрчлөлт, шинэ парадигм: уян хатан хандлага

Key words: International community, Common Foreign and Security Policy, old paradigm: transformation, new paradigm: resilience

ОРШИЛ

Аюулгүй байдал бол өөрөө туйлын зорилго биш, харин ард түмний сайн сайхныг хангах цор ганц чиг үүрэгтэй гэдгийг олноо хүлээн зөвшөөрөх болсонд энэхүү уялдаа холбооны учир утга оршиж байна.⁴⁰

“Гагцхүү хувь хүний бүрэн эрхт, халдашгүй дархан байдлаас эхтэй бол аливаа хамтын нийгэмлэг, бүс нутаг, үндэстэн, улс гүрний бүрэн эрхт байдал учир утгатай байна.”⁴¹

Вацлав Хавел

Эртнээс үндэсний тусгаар тогтнол, аюулгүй байдал нь бие даасан аливаа улсын хувьд амин чухал асуудал байсаар ирсэн билээ. Зэвсэгт мөргөлдөөний шинэ төрлүүд бий болж, улс хоорондын харилцаа, хамаарал улам бүр нэмэгдэж байгаагаас үүдэн Европын Холбооны Байнгын Гадаад, Аюулгүй байдлын бодлого нь уян хатан хандлага руу шилжих, үйлдэл, арга хэмжээг нэвтрүүлэх зайлшгүй шаардлага тулгарч байна.

ҮНДСЭН ХЭСЭГ

Нэгдсэн Европыг бий болгох санаа нь шинэ санаа биш байв. 9-р зуунд Франкийн эзэн хаан Чарльман Европын ихэнх хэсгийг захирч байв. 19-р зууны эхээр Наполеон Бонапарт Европын ихэнх хэсгийг хянах гэж оролдсон. 1930-аад онд Адольф Гитлер Европыг бүхэлд нь байлдан дагуулах зорилготой байв. Гол үйлдэл нь давамгайлах, хянах, байлдан дагуулах зорилготой байв. Түүхийн туршид Европт газар нутаг, шашин шүтлэг, нөөц баялгийн төлөө тулалдаж байсан дайнууд бүгд аймшигтай үр дагаварт хүргэсэн.

³⁹ https://fpi.ec.europa.eu/what-we-do/common-foreign-and-security-policy_en

⁴⁰ ОУПХ болон ЗХАХТЖТ – Аюулгүй байдлын салбар дахь парламентын хяналт, 2003

⁴¹ ОУПХ болон ЗХАХТЖТ – Аюулгүй байдлын салбар дахь парламентын хяналт, 2003

Дэлхийн 2-р дайны төгсгөлд хүчирхийлэл, үзэн ядалт Европыг нэгтгэж чадахгүй нь тодорхой болов. 1945 онд Европын олон хот балгас болж, хүмүүс орон гэргүй болж, үйлдвэрүүд сүйрч, гүүр, төмөр замууд бөмбөгдөлтөд өртөв. Гэр орон, амьжиргааны эх үүсвэргүй олон европчууд амьдрал нь дахин яаж хэвийн болохыг мэдэхгүй цөхрөнгөө барж байв.

Европыг сэргээн босгож, европчуудад амьдралаа сэргээн босгоход нь туслахын тулд сэтгэлгээний “цоо шинэ” арга барил шаардлагатай байв. Энэ нь хүмүүс тайван замаар хамтран ажиллах, түүхэн үйл явцын өрсөлдөөн, өрөөсгөл үзлийг хойш тавьж, хамтын ажиллагааны “шинэ” үзлийг бий болгох ёстой байв. “Гайхамшигтай” арга замаар тэд хамтран ажилласан. Тэд Европын түүхийн шинэ эриний эхлэлийг тавьж, Европыг энх тайвнаар нэгтгэх эхлэлийг тавьсан юм.

1921 онд Люксембург, Бельгийн Засгийн газрууд эдийн засгийн хувьд хамтран ажиллаж, худалдааны гэрээ байгуулж, цаашлаад томоохон улс орнуудтай илүү өрсөлдөх чадвартай болно гэсэн санааг аль хэдийн бий болгосон. Дэлхийн 2-р дайны үед Нидерланд, Бельги улсууд ч эдийн засгийн хамтын ажиллагааны алхмыг хийсэн. Эцэст нь 1948 онд Бенилюксийн гаалийн холбоо байгуулагдаж, улс орнуудын хооронд бараа, ажилчин, үйлчилгээ, хөрөнгийн чөлөөтэй шилжих боломжийг олгосон. 1958 онд Бенилюксийн гэрээнд гарын үсэг зурснаар Бенилюксийн орнуудыг чөлөөт худалдааны нэгж болгон албан ёсоор байгуулав.

Өнөөдөр бидний амьдарч буй цаг үед Европын Холбоог бий болгоход хамгийн их нөлөө үзүүлсэн хүмүүст Alcide De Gasperi, Alcide De Gasperi, Winston Churchill, Konrad Adenauer, Jean Monnet нарын зүтгэлтнүүд юм. Тэдний эрч хүч, хүсэл тэмүүлэлгүйгээр амар амгалан, тогтвортой байдлын хүрээнд амьдрахгүй байх байсан.⁴²

Европын бусад улс орнуудын эдийн засагч, төрийн зүтгэлтнүүд ч нэгдсэн Европ нь эдийн засаг, улс төрийн давуу талтай байх боломжийг санал болгож байв. Тэд эдийн засгийн тогтвортой байдал, европын тогтолцоог хөгжүүлэхэд тусалсан бөгөөд Европын соёлын баялаг түүх, хэлний олон янз байдлыг дэмжсэн. Тэдний орчин үеийн Европт оруулсан хувь нэмрийг тэмдэглэхээс гадна эр зориг, тууштай байдлын ачаар орчин үеийн Европ бол энх тайван, тогтвортой байдлын бүс нутаг болж чадсан.

Анархи нөхцөл дэх аюулгүй байдлын улс төрийн тодорхойлох хүчин зүйлүүдээс олон улсын нийгэмлэгийн тухай асуудал нилээд судлагдан ном зохиолд тусгагджээ. Хедлей Булл⁴³ Адам Уотсон⁴⁴ нар олон улсын нийгэмлэгийг тодорхойлохдоо:

“Олон улсын нийгэмлэг гэж хамтын эрх ашгаа хүлээн зөвшөөрч харилцаагаа зохицуулж байхын тулд хамтран хэлэлцэн тохирсны үндсэн дээр нийтээр дагаж мөрдөх дүрэм журмаа боловсруулсан нэг хэсэг улсыг /ерөнхий утгаар нь бол бие даасан улс төрийн хамтлагууд/ хэлнэ. Системийг бүрэлдүүлэхдээ улс орон бүрийн явуулж буй үйл ажиллагаанд бусдынх нь үйл ажиллагааг зайлшгүй харгалзан үзэх албагүй” гэжээ.

Нийгэмлэг нь системийн оршин тогтнох түүхэн хэлбэр билээ. Буллын баталж байгаагаар олон улсын нийгэмлэг нь тодорхой нэгэн зорилго үнэт зүйлийг хөгжүүлэхийн тулд нийгмийн амьдралын зохицуулалт болох олон улсын дэг журам гэдэг ойлголттой нягт холбоотой.⁴⁵

Түүхэн хөгжлөөрөө олон улсын нийгэмлэг нь Өрнөдийн хөгжлийн үр дүн юм. Арван есдүгээр зууны эцсээр олон улсын систем бүхэлдээ бүрэлдэн тогтож, Европ, Америк, Австрали мөн. Европын улсуудын ялалт, улс гүрнүүдийн харилцан үйлчлэл /нягтрал ба харилцан хамаарлын түвшнээр/ байнга өсөн нэмэгдсэнээр, Өрнөдийн үнэт зүйлс, хэм

⁴² https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/eu-pioneers/jean-monnet_en

⁴³ Hedley Norman Bull. *Англи, олон улсын харилцааны судлаач*

⁴⁴ John Hugh Adam Watson. *Английн дипломатч, олон улсын харилцааны мэргэжилтэн*

⁴⁵ Берри Бузан. *(орчуулагч Л.Оюунгэрэл). Ард, түмэн, айх аюул. УБ., 1999 он*

хэмжээ, байгууламжууд системийг тодорхойлох болсон.⁴⁶ Булл болон бусад судлаачдын үзэж байгаагаар энэ нь олон улсын нийгэмлэгийн хөгжил өндөр түвшинд хүрсний шинж байсан. Учир нь харьцангуй нэгдэл нягтралтай, үлэмж хөгжсөн Европын дэд системийн олон улсын нийгэмлэг ийнхүү дэлхий даяар олширсон билээ.

Гишүүдийнхээ эрх тэгш статусын талаар үндсэн ойлголт байхыг нийгэмлэг шаарддаг. Энэ үүднээс авч үзвэл арван есдүгээр зууны сүүлчээр дэлхийн хэмжээний олон улсын нийгэмлэг байсангүй. Харин бүх нийтийн шинж чанартай Европын олон улсын нийгэмлэг байсан гэж хэлж болно.

Олон улсын систем шаардлагатай гэдгийг Европын нийгэмлэг тод харуулж, улс төрийн тогтолцоонд үлгэрлэх хэлбэр болсон. Иймээс асуудлын гол нь шинэ систем Европын хамтын нийгэмлэгээс Европын биш улсууд юуг нь авч, юуг нь таягдан хаясан бэ?

Булл, Уотсон нарын нотолж байгаагаар Европын нийгэмлэгийн ихэнх үнэт зүйлийг дэлхийн бусад улс орон тусгаар байдлаа олсны дараа хүлээн зөвшөөрч, ялангуяа бүрэн эрхт улсуудын зохион байгуулалтын гол зарчим болох хууль зүйн хувьд тэгш эрхтэй гэдгийг харилцан хүлээн зөвшөөрсөн нь системийн улс төрийн үйл ажиллагааны үндсэн хэм хэмжээ болжээ.⁴⁷ Судлаачдын үзэж байгаагаар ийнхүү ЕХ-ны үндэс суурь парадигм тавигдах болсон байна. Гэвч цаг хугацааны өөрчлөлтөнд тохирсон парадигм өөрчлөлт зайлшгүй шаардлагатай болж байгааг харуулж байна.

ЕХ-ны Гадаад ба Аюулгүй байдлын нийтлэг бодлого нь 1993 онд Маастрихтын гэрээ буюу ЕХ-ны тухай гэрээгээр үүсэн бий болсон бөгөөд уг гэрээнд тусгасан гурван тулгуурт тогтолцооны нэг тулгуур болж байв.

1997 оны Амстердамын гэрээгээр шийдвэр гаргах илүү үр дүнтэй процесс, түүний дотор үндэслэлтэйгээр түдгэлзэх эрх, шаардлага хангасан олонхын саналаар шийдэх журмыг бий болгосон. 1999 оны 12-р сард Европын Зөвлөл Гадаад ба аюулгүй байдлын нийтлэг бодлогын асуудал эрхэлсэн Дээд төлөөлөгчийн үүргийг бий болгосон бөгөөд 2009 онд хүчин төгөлдөр болсон Лиссабоны гэрээгээр ЕХ-ны Гадаад хэрэг ба аюулгүй байдлын бодлогын Дээд төлөөлөгчийн албан тушаалыг бий болгохын хамт гурван тулгуурт тогтолцоог хүчингүй болгосон.

ЕХ-ны 27 орны элчин сайдуудаас бүрдсэн Улс төрийн ба Аюулгүй байдлын хороо нь Дээд төлөөлөгчийн удирдлагад ажилладаг бөгөөд ЕХ-ны Гадаад ба аюулгүй байдлын нийтлэг бодлогод хамрах хүрээний олон улсын нөхцөл байдалд хяналт тавьж, хямралыг шийдвэрлэхэд Европын Холбооноос авах арга хэмжээг тодорхойлох, хэрэгжүүлэхэд гол үүрэг гүйцэтгэдэг.

ЕХ-ны гадаад ба аюулгүй байдлын бодлого нь мөргөлдөөнийг шийдвэрлэх, олон улсын ойлголцлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бөгөөд дипломат ажиллагаа, олон улсын дүрэм журмыг хүндэтгэх явдалд суурилдаг. Худалдаа, хүмүүнлэгийн тусламж, хөгжлийн хамтын ажиллагаа зэрэг нь ЕХ-ны олон улсын үүрэгт мөн чухал үүрэг гүйцэтгэдэг.

ЕХ-ны Гадаад ба аюулгүй байдлын нийтлэг бодлого нь дараах зүйлсийг зорилгоо болгодог:

- Энх тайвныг сахин хамгаалах
- Олон улсын аюулгүй байдлыг бэхжүүлэх
- Олон улсын хамтын ажиллагааг хөхиүлэн дэмжих
- Ардчилал, хууль дээдлэх ёсыг хөгжүүлэн бэхжүүлэх, хүний эрх, үндсэн эрх чөлөөг хүндэтгэн сахиулах

ЕХ нь дэлхийн голлох тоглогчид, түүний дотор шинээр түрэн гарч буй гүрнүүд болон бүс нутгийн бүлгүүдтэй түншлэлийн харилцааг хөгжүүлдэг. Ингэхдээ бие биений ашиг сонирхлыг харилцан хүндэтгэж, харилцан ашигтай харилцааг эрхэмлэдэг. ЕХ нь дэлхийн голлох тоглогчид, түүний дотор шинээр түрэн гарч буй гүрнүүд болон бүс нутгийн

⁴⁶ Берри Бузан. (орчуулагч Л.Оюунгэрэл). Ард, түмэн, айх аюул. УБ., 1999 он

⁴⁷ Берри Бузан. (орчуулагч Л.Оюунгэрэл). Ард, түмэн, айх аюул. УБ., 1999 он

бүлгүүдтэй түншлэлийн харилцааг хөгжүүлдэг. Ингэхдээ бие биеийн ашиг сонирхлыг харилцан хүндэтгэж, харилцан ашигтай харилцааг эрхэмлэдэг.⁴⁸

ЕХ-ны Байнгын Гадаад, Аюулгүй Байдлын⁴⁹ Бодлого (CFSP) амжилттай хөгжиж байна. Аюулгүй байдал, батлан хамгаалах бодлогын үзэл баримтлал болон практик ажиллагаанд огцом өөрчлөлтүүд бий болж буй нь олон ажиглагчдын гайхширлыг төрүүлж байгаа билээ.

Европын Батлан хамгаалахын сан байгуулагдсан он цагаас үүдэлтэй кибер аюулгүй байдал, Байнгын Бүтэцтэй Хамтын ажиллагаа нь (PESCO, товчоор) олон асуудлыг шийдэх томоохон шинэчлэл, шинэчлэлийн саналуудыг хэрэгжүүлж байна.

Энэ нь улс төрийн хуучин үзэл баримтлалаа өөрчлөх зайлшгүй шаардлагатай гэдгийг тодоор сануулж буй гэдэг нь Европт дайн ба сөргөлдөөний эхлэл Югославын дайнаас хойш анх удаа тавигдсан. Үүнтэй зэрэгцэн АНУ Европт хандуулах сонирхол буурсан, Их Британи нь Европын Холбооноос гарсан, терроризмын аюул заналхийлэл, нэн чухал өндөр ач холбогдолтой дэд бүтцийн эмзэг байдал ба дүрвэгсдийн хямрал гээд бүгд ЕХ-г дотоод, гадаад аюулгүй байдлын бодлогын дахин зохион байгуулалт хийхийг шаардаж байна.

Эдгээр хүчин зүйлс нь олон нийтийн зүгээс ирэх дарамт шахалтыг хүртэл нэмэгдүүлж байгаа нь ЕХ-ны одоогийн гадаад бодлого, аюулгүй байдал, батлан хамгаалахын бодлого үр ашиггүй гэдгийг нотолж байна. Дотооддоо ЕХ хууль, эрх зүйн хямралтай тулгарсаар байна. Үүний улмаас ЕХ-ны иргэд аюулгүй байдлыг хамгийн чухал гэж үздэг бөгөөд Европ томоохон үүрэг гүйцэтгэх ёстой гэж үздэг. Улмаар 2017 оны хавар Европын Парламент “*Coalitions of the Willing*” буюу “Санаа зорилгын эвсэл” байгуулсан.

Байнгын Гадаад, Аюулгүй Байдлын бодлого нь өмнөх бодлого, стратегиас онцгой ялгаатай байдлаар баримт бичигт тусгагдсан. ЕХ-ны шинэ Глобал Стратеги нь уян хатан байдлын стратегийн үзэл баримтлалд төвлөрдөг.⁵⁰

Уян хатан хандлага гэдэг нь “эсэргүүцэх ба шинэчлэх чадамж”, “хямралд тэсвэртэй” гэсэн ойлголтыг илэрхийлдэг. Уян хатан байдал нь гадаад болон дотоод бодлогын аль алинд хамрах хүрээнд хэрэгжих ёстой.

Аюулгүй байдал ба Батлан Хамгаалах Холбоо нь гурван баганат бодлого хэрэгжүүлнэ: Аюулгүй Байдлын Холбоо, Батлан Хамгаалахын Холбоо болон ЕХ-НАТО хамтын ажиллагаа. Дотоод бодлогын хувьд кибер аюулгүй байдал, дүрвэлт эсвэл терроризмын эсрэг ажиллагаа нь заавал авах арга хэмжээний талбарууд юм.

Хуучин парадигм: Шилжилт⁵¹

Өнгөрсөн хугацаанд ЕХ-ны гадаад арга хэмжээ ба Байнгын Гадаад, Аюулгүй Байдлын бодлого нь цаг үедээ үл тохирох байдлаар тодорхойлогддог байсан. Тухайлбал, 2003 оны Европын Аюулгүй Байдлын Стратегийн баримт бичиг болон бусад стратегийн бичвэрт ЕХ нь улс төрийн орчны хувьд дан зорилтот бодлогыг тууштай баримтална гэдгийг дахин дахин онцолсон байдаг. Европ нь Югославын дайн шиг нөхцөл байдал дахин хэзээ ч давтагдахгүй гэж үзсэн. 1993 онд Maastricht Treaty/Маастрихтын гэрээний дагуу үүссэн CFSP нь Европын болон глобал улс төрийн сонирхлыг хамгаалах зорилгоор байгуулагдсан. Энэ байгууллагын бүтэц нь онолын хувьд алдаа дутагдалтай гэдгийг академик хэлэлцүүлэгт ихээр дурдагддаг. Улмаар 2009 онд Лиссабоны гэрээ нь гадаад ба аюулгүй байдлын хамрах хүрээг улам тэлж

⁴⁸ МУИС-ийн ОУХНУС-ийн ахлах багш, Д.Оюунсүрэн. “Европын холбооны гадаад бодлого, стратеги”

⁴⁹ https://fpi.ec.europa.eu/what-we-do/common-foreign-and-security-policy_en

⁵⁰ Annegret Bendiek “A Paradigm Shift in the EU’s Common Foreign and Security Policy: From Transformation to Resilienc” RP 11 October 2017 Berlin

⁵¹ Annegret Bendiek “A Paradigm Shift in the EU’s Common Foreign and Security Policy: From Transformation to Resilienc” RP 11 October 2017 Berlin

боловсруулсан. Үзэл баримтлалын хувьд CFSP нь газар зүйн хязгаарлалт үгүй бөгөөд ардчиллын үнэ цэн, хууль дүрэм, хүний эрхийг дээдлэх чиглэлийг баримталдаг.

2012 оны зургаадугаар сард гишүүн орнууд хүний эрхийн стратеги болон зорилтуудыг хэрэгжүүлэх арга хэмжээ, үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг зөвшөөрсөн. ЕХ-ны хүний эрхийг дээдлэх бодлого нь үйл ажиллагааны чухал нэг бүрдэл хэсэг бөгөөд түншлэл, хамтын ажиллагаа ба холбооны гэрээний дагуу хэрэгждэг. Копенгагений шалгуур/Copenhagen Criteria нь хүний эрхийг дээдлэхтэй холбоотой хууль дүрэм, ардчиллын зарчмуудыг багтаадаг. Практикт Европын Гадаад Арга Хэмжээний Үйлчилгээ нь 139 төлөөлөгч, 5,500 гаруй ажилтантай үйл ажиллагаа явуулж гэрээний зорилтуудыг биелүүлэн ажилладаг. 2016 онд ЕХ-ны төсөв нь 600 сая евро байсан.

Шилжилтийн хандлагын шүүмж

ЕХ-ны шилжилтийн хандлага нь амжилтгүй хэрэгжсэн гэж шүүмжлэлд өртдөг хэдий ч өмнөө тавьсан зорилтуудын тодорхой хэсгийг хэрэгжүүлж чадсан. Тухайлбал, ардчиллыг бэхжүүлэх, хууль дүрмийг хэрэгжүүлэх зэрэгт ахиц гарсан гэдгийг дурдах нь зүйтэй. ЕХ-ны гадаад бодлогын өөрчлөлт нь үр дүн муутай хэрэгжсэн нь CFSP-д стратегиа эргэн харах, сайтар тунгаах түлхэц нь болсон юм.

Шинэ парадигм: Уян хатан хандлага⁵²

2016 оны сүүлээр ЕХ нь Байнгын Гадаад ба Аюулгүй Байдлын Бодлогодоо шинэ Глобал Стратегийг боловсруулж, CFSP-н норматив уян дэд тогтолцоог дахин тодорхойлсон. “Нэгдмэл алсын хараа, нэгдсэн арга хэмжээ: илүү хүчтэй Европ” гэсэн уриа дор Италийн бодлогын зөвлөх институт, Nathalie Tossi нарын чиглэлийн дагуу баг бүрэлдэхүүн нь ЕХ-ны гадаад, дотоод аюул заналхийллийн эсрэг ямар арга хэмжээ авч ажиллах бодлогын талаар уян хатан хандлагыг зарлан тунхагласан.

Глобал стратеги нь гишүүн орон болон хөрш улсуудад уян хатан хандлагын өндөр стандарт тогтоосон. “Уян хатан хандлага” гэдэг нь халдлагаас хамгаалах, хохирлыг сэргээх, даван туулах, юуны түрүүнд халдлага, хохирол үүсэхгүй байх бүтцийг байгуулах явдал юм.

ЕХ-ны стратегийн шинэ “уян хатан” хандлага нь гадаад, дотоод аюулгүй байдлыг дээшлүүлэх цогц үзэл баримтлал бөгөөд “нийт ард түмэн ба нийгмийг бүхэлд” нь хамарсан ойлголт билээ. Үүнээс улбаалан уян хатан нийгэм гэдэг нь ардчилал, институтчилэгдсэн итгэл үнэмшил, тогтвортой хөгжлийг илэрхийлдэг.

Глобал Стратегийн дагуу ЕХ нь уян хатан үндсэн хоёр шинж чанараас бүрддэг: гадаад эрсдэлүүд ба аюулаас зайлсхийх чадамж, хөрш орнуудтай хэвийн харилцаатай байх чадвар.

Богино болон дунд хугацааны мөчлөгт эдгээр сорилтуудыг хэрхэн давах үйл явцыг Европын Цагаан Номын аюулгүй байдал, батлан хамгаалах хэсэгт тодорхой заасан байдаг.

2016 оны ЕХ-ны Глобал Стратеги нь хүчин төгөлдөр баримт бичиг хараахан болоогүй байна. Түүнчлэн Европын Цагаан Ном нь батлан хамгаалах, аюулгүй байдлын талаарх техникийн нэр томъёоны өөрчлөлтийг дахин нягталж хууль, эрх зүйн хувьд хүчин төгөлдөр баримт бичиг боловсруулж үндэсний парламентаар хүлээн зөвшөөрүүлэх байсан.

Дунд хугацааны мөчлөгт Их Британийн ЕХ-оос гарсан нь гэрээ, хэлэлцээрийн шинэчлэлийг хийх боломжийн “цонх”-ыг нээсэн явдал болохын сацуу шаардлагатай өөрчлөлтүүдийг хуульчлах боломжийг давхар бүрдүүлж өгөв.

ЕХ-ны шинэ стратеги уян хатан байдлыг зарим ажиглагчид үүнийг “өөрчлөх хандлагын эсрэг үзэл баримтлал” гэж үздэг бол зарим нь үүнийг зөрчилдөөнийг даван туулах бүтээлч санал, тогтвортой байдлыг дэмжих, ардчиллыг дэмжих гэж үздэг. ЕХ-ны өмнөх өөрчлөлтийн зорилтуудаас чанарын хувьд ялгаатай.

⁵²Annegret Bendiek “A Paradigm Shift in the EU’s Common Foreign and Security Policy: From Transformation to Resilienc” RP 11 October 2017 Berlin

Эндээс ЕХ-ны хөгжлийн хэтийн зорилго нь дотоод интеграц, тэлэлтийн орон зай, бүс нутгийн хамтын ажиллагаа, олон улсын талбарт тоглогч болох гэсэн дөрвөн үндсэн стратеги хэрэгжүүлж буйг ажиглаж болно.⁵³

1. Холбооны дотоод интеграц нь гишүүн улсуудын бүх төрлийн харилцааг зохицуулах 100 мянга орчим хууль, журам, чиглэл, шийдвэрийн баримт бичигт⁵⁴ суурилдаг ба дотоод интеграцыг хангаж өгдөг.
2. Европын Холбоо тэлэлтийн орон зайгаа Баруун Балканы 6 улс (Серби, Монтенегро, Умард Македони, Босни Герцеговин, Косово, Албани), Зүүн Европын 6 улс (Украин, Беларусь, Молдав, Гүрж, Армян, Азербайжан) гэсэн хоёр үндсэн чиглэлд идэвхтэй хэрэгжүүлж байна.⁵⁵ Үүнтэй зэрэгцэн хэрэгждэг “Northern Dimension” нэртэй түншлэлийн өөр нэг формат нь Норвеги, Исланд хоёр улсыг Евро интеграцид ойртуулах зорилготой.
3. Европын Холбооны хэрэгжүүлдэг “Бүс нутгийн хамтын ажиллагаа” нь гадаад бодлогын чухал чиглэл болж хувираад байна. Үүнд: Хөршүүдийн түншлэл (16 улс), Газар дундын тэнгисийн бүс нутгийн түншлэл, Хар тэнгисийн синерги санаачилга, Арктикийн бодлого, Латин Америкийн хамтын ажиллагаа, АСЕАН-ны түншлэл зэрэг үндсэн чиглэлүүдтэй.⁵⁶

Европын Холбоо дэлхийн талбарт үндсэн тоглогчдын нэг болох бодлого нь Евро-Атлантын эвслийн ерөнхий үзэл санаа дээр суурилдаг. Европын Холбооны хөгжүүлж буй НАТО, АНУ-тай түншлэх олон талт стратегийн чиглэл, Европын Холбоо, Японы стратегийн түншлэл зэрэг нь олон улсын талбарт өөрийн нөөц чадамжийг харуулж, бүрэн хүчин чадлаар нь ашиглах боломж бүрдүүлж байна.

Дүгнэлт

Шинэчлэлийн хэтийн төлөв:

Уян хатан хандлага нь өнгөрсөн үеийн CFSP-н интеграци ба үйл ажиллагааны бодлогыг эрс өөрчилдөг. Европын хөрш орнуудын ардчилсан шилжилт хийх санаа болон гишүүн бүх орныг нэгтгэх зорилго аажимдаа суларч зогсонги байдалд орсон. Харин түүний оронд ЕХ нь гадаад аюул заналхийллийн эсрэг чиглэсэн уян хатан хандлагыг бий болгоход төвлөрч нэгдэл, хамтын ажиллагааны шинэ уян хатан загварыг хөгжүүлэхдээ гуравдагч орнуудыг хамруулдаг. Энэ цаг үетэй зэрэгцэн ЕХ нь ойлголцол зөвшилцөлд хүрч үл чадваас хязгаарлагдмал гишүүн орнуудад чиглэсэн хэтийн интеграци хийх нэг бодлого хэрэгжүүлдэг.

Аюулгүй байдал ба батлан хамгаалахын холбоо нь чухал гурван талбарт үйл ажиллагаа явуулдаг: аюулгүй байдлын холбоо, батлан хамгаалах холбоо ба ЕХ-НАТО хамтын ажиллагаа. Энэ нь ЕХ-ны гадаад, дотоод эрсдэлүүд болон сорилтуудыг даван туулах уян хатан хандлагын бодлогыг дэмждэг.

Уян хатан хандлага гэдэг нь “self-assertion” буюу “өөрийгөө баталгаажуулах”, “military empowerment of third countries” буюу “гуравдагч орны цэргийн хүчийг нэмэгдүүлэх”, “digital sovereignty” буюу “тоон тусгаар тогтнол”, “externalising migration” буюу “дүрвэгсдийг гадагшлуулах” гэсэн нэр томъёотой нягт холбоотой ойлголт юм.

Аюулгүй байдал нь бусад улс орнуудын улс төрийн тогтвортой байдлаас ихээхэн шалтгаалдаг. Иймд ЕХ-ны гадаад ба батлан хамгаалахын бодлогыг хэрэгжүүлэхдээ уламжлалт эдийн засаг, тухайн улс руу чиглэсэн бодлогын арга хэмжээг нөхцөл байдалд тохирсон уян хатан хандлага бусаар авч хэрэгжүүлэх нь зохимжгүй болсныг харуулж байна.

⁵³ https://ec.europa.eu/international-partnerships/home_en

⁵⁴ <http://www.dimiter.eu/Eurlex.html>

⁵⁵ https://ec.europa.eu/growth/industry/international-activities/cooperation-regions-and-international-bodies/eastern-partnership_en

⁵⁶ https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/european-neighbourhood-policy-enp/330/european-neighbourhood-policy-enp_en

Ном зүй

1. Берри Бузан. (орчуулагч Л.Оюунгэрэл). Ард, түмэн, айх аюул. УБ., 1999 он
2. ОУПХ болон ЗХАХТЖТ – Аюулгүй байдлын салбар дахь парламентын хяналт, 2003
3. Barry Buzan Department of International Studies, University of Warwick. Peace, Power, and Security: Contending Concepts in the Study of International Relations.
4. Annegret Bendiek “A Paradigm Shift in the EU’s Common Foreign and Security Policy: From Transformation to Resilienc” RP 11 October 2017 Berlin
5. Mark Leonard, Why Europe Will Run the 21st Century (London, 2005)
6. Mogherini’s presentation of the Global Strategy for the EU’s security architecture can be found here: https://ec.europa.eu/germany/news/mogherini-stellt-globale-strategie%C3%BCr-die-eu-sicherheitsarchitektur-vor_de (accessed 23 August 2017).
7. <https://www.britannica.com/topic/European-Union>
8. <https://niss.gov.mn/archives/1969>
9. <https://www.investopedia.com/terms/e/europeanunion.asp>
10. https://fpi.ec.europa.eu/what-we-do/common-foreign-and-security-policy_en
11. https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/eu-pioneers/jean-monnet_en
12. https://ec.europa.eu/international-partnerships/home_en
13. <http://www.dimiter.eu/Eurlex.html>
14. https://ec.europa.eu/growth/industry/international-activities/cooperation-regions-and-international-bodies/eastern-partnership_en
15. https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/european-neighbourhood-policy-enp/330/european-neighbourhood-policy-enp_en

ЕВРОПЫН ХЭЛНИЙ БОДЛОГО МОНГОЛ УЛСЫН ГАДААД ХЭЛ СУРГАЛТАД ТУСАХ НЬ

М.Одонтуяа МУИС, ШУС, Европ судлалын тэнхим

Түлхүүр үгс: Хэлний бодлого, чадамж, олон хэл, соёл, шатлал, түвшин

Хэлний бодлого нь гадаад хэлний сургалтын урьдач нөхцөл, гадаад хэл сургах зүйн судалгааны талбар болдог ба тухайн улс орон ямар гадаад хэл зааж сургах нь боловсролын бодлого тодорхойлох төв байгууллагын шийдвэрээс шалтгаалсаар ирсэн үнэн билээ. Хүн ямар гадаад хэл сурч эзэмшин хэрэглэх нь хувь хүний хүсэл сонирхол, сонголтоос илүүтэйгээр нийгэм, эдийн засаг, улс төрийн хүчин зүйлсээс шалтгаалдгийг зарим эрдэмтэд судалсан байдаг (Krumm 2016). 1980-аад оноос хэлний бодлогыг шинжлэх ухааны судлагдахуун мөн хэмээн судалж эхэлсэн байдаг ч гадаад хэлний сургалт, боловсрол судлалын хүрээнд хэлний бодлого хэмээх нэр томъёо нь харьцангуй шинэ ухагдахуун юм. Судлаач Крист (Christ 1991) тухайн нэг хэлний асуудлыг авч үзэх хэлний бодлого (intralingual), олон хэлний асуудлыг авч үзэх хэлний бодлого (interlingual) хэмээн ангилах санал дэвшүүлж байсан боловч одоог хүртэл энэхүү ухагдахууныг нарийн зааглалгүй хэрэглэж байна.

Европын их дээд сургуулиуд кредит системд шилжсэнтэй холбоотойгоор оюутан суралцагчдын хэлний чадамжийг нэгдсэн шалгуураар үнэлэх хэрэгцээ шаардлага бий болсноор Европын хэлний нэгдсэн бодлогын үндэс тавигдсан ажээ. 1975 оноос гадаад хэлний чадамжийг үнэлэх босго түвшнийг тодорхойлон, боловсруулсан бөгөөд хэлний бодлогын тулгуур баримт бичиг 2001 онд батлагдсан ба 2020 онд уг баримт бичгийн “Дагалдах боть” гарснаар Гадаад хэл сургалтын үйл явцад “Хувьсгал” гарав хэмээн дэлхий дахинаа хэлэлцэж байна. Энэхүү бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилтийн талаар уг илтгэлд авч үзэх юм.

Language policy is a prerequisite for foreign language learning and a field of research in foreign language education, and it is a fact that the decision of the central organisation determining education policy has always depended on which foreign language a country should teach. Some scholars have studied that the decision of which foreign language a person learns and uses depends more on social, economic and political factors than on individual preferences and choices (Krumm 2016). Language policy has been studied as a scientific topic since the 1980s, but the term language policy is a relatively new concept in the field of foreign language teaching and education. The researcher Christ (Christ 1991) proposed a classification of language policy to consider the problem of one language (intralingual) and language policy to consider the problem of several languages (interlingual), but until now this term has been used without precise boundaries.

In 1971, when European universities moved to the credit system, there was a need to assess students' language skills against common criteria and the basis for European language policy was established. In 1975, the threshold level for the assessment of foreign language skills was defined and developed, and in 2001, the supporting document for language policy was adopted. In 2020, with the publication of the "supplementary volume" of the document, the world is talking about a "revolution" in the foreign language teaching process. The report will look at the implementation of this policy document.

Өнөө үед олон хэл, соёлын бодлогоо тодорхойлоод амжилттай хэрэгжүүлж байгаа нь Европын зөвлөл, түүний гишүүн улс орнууд байна. Европын зөвлөл нь 70-аад оноос эхлэн насанд хүрэгчдэд гадаад хэл заан сургахад нийтээр мөрдөх нэгдсэн стандарт, тогтолцоо зайлшгүй хэмээгээд үе шаттай олон төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлсний үр дүнд, гадаад хэл суралцагчийн хэлний чадамжийн “босго түвшин”-ий хөтөлбөрийг Уилкинсийн утга-үүргийн (functional-notional approach) хандлагад суурилан боловсруулан гаргасан аж (Wilkins 1976). Ийнхүү гадаад хэл суралцагчдын хэрэгцээнд үндэслэн гадаад хэлний сургалтын зорилгыг тодорхойлох, хөтөлбөр төлөвлөгөө боловсруулахад багш сургагч, сургалт зохион байгуулагч нарт удирдамж, зөвлөмж болохуйц гарын авлага гарсан нь энэхүү үйл явцыг шинэ шатанд гаргажээ (Trim 2014). 1990 оны шинэ хувилбарт нь нийгэм соёлын, стратегийн чадамжийн талаар нэмэгдсэн байна (CEFR 2001). Цаашилбал, уг үйл явц улам бүр өргөжин тэлж Европын иргэн, өөрийн эх хэлнээс гадна хоёроос гурван гадаад хэл сурах хэрэгтэй гэх цоо шинэ нөхцөл байдал үүссэнээр гадаад хэл сурах, сургах, үнэлэх “нэгдсэн хүрээ”-г Европ дахинд улам бүр төгөлдөршүүлэх асуудал урган гарч ирсэн байна (Figuera 2012).

Баримт бичгийн эхний төсөл 1996 онд гарсан ч, нэмж сайжруулсан хувилбарыг “Шинэ Европын төлөө хэл сурахуй” (Language Learning for a New Europe) ОУ-ын хурал дээр 1997 онд танилцуулжээ. Хэрэглэгчдийн гарын авлага зэргийг сайжруулсны эцэст 2001 онд “Европын олон хэлний суурь хөтөлбөр: Сурах, Сургах, Үнэлэх” хэлний бодлогын баримт бичиг эцэслэн гарчээ. Ийнхүү нийт Европын ардчилсан төрийн иргэний ухамсрыг дээшлүүлэх, Европын олон улс үндэстний хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх, харилцан ойлголцлыг төлөвшүүлэх, эв нэгдлийг бэхжүүлэх, хэл соёлын аливаа бэрхшээлгүйгээр уламжлал, соёлоо хадгалан үлдэх, хэл соёлын салбарт хамтран ажиллах, хүн амын шилжилт хөдөлгөөнийг хялбаршуулах үүднээс Европын хэлний нэгдсэн бодлогыг тодорхойлсон байна. Энэхүү бодлогын зорилгоос гадна багш, хэл суралцагч нарт хэлэхүйн үйлүүдийг хэрхэн, яаж үйлдэх, хэл сурах, эзэмшихүйн талаарх ойлголт, мэдлэгтэй байх, аливаа шинэ хэл сурах явцад хэлэхүйн үйлд суралцах дараалал, хэл сурах зорилго тодорхой байхаас гадна сурах үйл явцын ахицыг нотлох, өөртөө, бусдад хэл сурахад нь туслах арга замыг нь тусгасан байна.

Энэхүү бодлогын баримт бичиг нь өргөн хүрээтэй буюу хэлний цогц чадамж, мэдлэг, дадал, ур чадварын бүхий л түвшнийг хамарсан, тодорхой, ил тод, уялдаа холбоотой байхын сацуу агуулгын дотоод зөрчилгүй, нээлттэй буюу агуулгыг өргөтгөх, нягтруулах бүрэн боломжтой, уян хатан, ямар ч нөхцөлд хэрэглэхүйц, хүн бүрд ойлгомжтой бөгөөд хэрэгжүүлэхэд хялбар, догматик шинжгүй буюу хэл шинжлэл болон боловсролын ямар нэг онолыг шүтээгүй байна гэжээ. Бодлогын баримт бичиг гарснаас хойш эрдэмтэн судлаачид, багш сурган хүмүүжүүлэгч нар алдаа оноог нь дэнслэн тухайлсан эрдэм шинжилгээний хурал, дугуй ширээний ярилцлага өрнүүлэн хэлэлцэж байв.

Уг зөвлөмж нь эрдэмтэн, судлаач, хэлний мэргэжилтнүүдэд хэл сурах үйл, түүнд суралцагчдыг хэрхэн сургах, тэдний хэр сурсныг нь бодитой үнэлэх зэргийг нарийвчлан авч үзэж цогцоор нь тодорхойлон, жинтэй хариулт өгснөөрөө геополитикийн ач холбогдолтой, хэл сурах, сургах, үнэлэх асуудлыг бодит амьдралтай уялдуулах хандлагын дагуу (real-life oriented approach) нэр томъёо, ухагдахуун, хэрэгжилт нь бүх нийтэд ойлгомжтой, хүртээмжтэйгээрээ хэрэглээний хэл шинжлэлийн салбарт онцгой ач холбогдолтой бөгөөд нэгэн төрлийн хөгжлийн хурдасгуур болсон хэмээн Фигуэрас (2012) үнэлжээ.

Мөн боловсролын бодлогын баримт бичиг болохын хувьд гадаад хэлний чадамжийг хэмжигдэхүйц боломж хэмээн үзэж, хэлний бодлого болоод мэргэжлийн сургах зүйн салбарт олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдөх болсон юм. Хэлний чадамжийг шаталсан түвшинд хуваах санааг хөгжүүлснээрээ олон улсад сургах зүй, гадаад хэл сургалтын

бодлогыг шинэ шатанд авчирсан гэж Фоллмер (Vollmer 2003) дүгнэсэн аж. Учир нь гадаад хэлний чадамжийг шаталсан түвшин бүрд сургалтын зорилго болохуйцаар тодорхойлсон тул гадаад хэл сургалтын салбарт хамтран ажиллах, хэлний сорилго, сургалт, төгсөлт зэрэгт нэгдсэн түвшинтэй байж, харьцуулах боломжийг олгосон аж.

Европ дахинд олон хэлний бодлого хэрэгжих үндсэн үзэл баримтлал нь олон хэлний үзэл (Plurilingualism) мөн. Энэхүү үзэл баримтлалыг зөвлөмжид тусгахдаа хэлний бодлогын бодит байдал буюу олон хэлийг төгс эзэмших нь чухал бус, хэл эзэмшсэн түвшин нь хэлэхүйн чадамжийн бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд харилцан адилгүй байж болно гэсэн үзэл бодлыг дэвшүүлсэн нь ихээхэн ач холбогдолтой болсон ажээ. Олон хэлтэй байх гэдэг нь олон хэлийг төгс эзэмшихдээ бус, богино хугацаанд аль нэг гадаад хэлээр хэсэг бүлэг чадварыг эзэмших, түүнийг нь үнэлэх, аливаа хэлийг эх хэлтний хэмжээнд сурах нь гадаад хэл сурахуйн эцсийн зорилго биш зэрэг нь хөтөлбөрийн тулгуур, дэвшилтэт үзэл санаа болсон юм. Гадаад хэл сургалтын салбарт эерэг үр дүн авчирсан ажил нь уг баримт бичгийн амин сүнс (Martyniuk&Noijons 2007) болсон үйлээр баримжаалах хандлагад (an action oriented approach) суурилсан шатлал (scales) ба түүний “чадна” илэрхийллүүдийг (can do statements) маш тодорхой, ойлгомжтой, дэлгэрэнгүй томъёолсон явдал билээ. Энэхүү илэрхийллүүд нь туршилт судалгаанд үндэслэсэн, хам сэдвээс үл хамааран хэлний үр чадварыг тодорхойлох товч, ил тод, эерэг утгатай, богино өгүүлбэрүүд юм. Ийнхүү сургалтын зорилго тодорхойлох, агуулга хэлбэрийг сайжруулах, хөтөлбөр хөгжүүлэх, үнэлгээний арга зүйд “чадна” илэрхийллүүдийг хэрэглэх болсон нь өндөр ач холбогдолтой төдийгүй цаашид Европ даяар боловсролын нэгдсэн стандартыг нэгэн зүгт хандуулах сайн талтай байв.

Ийнхүү дэлхийн олон улс орны гадаад хэл сургалтын салбарт амжилттай хэрэгжиж, зөвхөн Европын зөвлөлийн гишүүн орнуудад төдийгүй, тэдний хэл соёлыг сурч судалж, түгээн дэлгэрүүлж буй бусад бүх улс оронд эх хэл, хоёрдох хэл эзэмшихүй болоод гадаад хэлний сургалтад чиг баримжаа, жишиг болсоор хориод жил болж буй “Европын олон хэлний суурь хөтөлбөр: Сурах, Сургах, Үнэлэх” хэмээх баримт бичгийн нэмж, засан сайжруулсан “Дагалдах боть” 2020 онд хэвлэгдэн гарлаа. Энэхүү боть нь хэлний бодлогын тулгуур баримт бичиг хэвээр байх ба боловсролын стандарт тогтоох, сургалтын бодлого боловсруулах, зорилго, зорилт тодорхойлох, сургалтын агуулга томъёолох, төлөвлөгөө, хөтөлбөр боловсруулах, хэрэгжүүлэх, нэгдсэн шалгуурын үндэслэл, шалгалт, мэдлэгийн түвшнийг тодорхойлох, өөрийн болон гаднын үнэлгээ хийх, сурах бичиг боловсруулахад үндэс болох юм. Өмнөх боть нь суралцагчид А1 түвшинд хэрхэн хүрэх нь тодорхойгүй, шатлал хоорондын уялдаа холбоо муу, зарим шатлалд С1, С2 түвшний илэрхийлэл байхгүй, эх хэлтэн, уугуул хэлтэнг төгс стандарт гэж үзсэн зэрэг сул талтай байв. Түүнээс гадна олон хэл, соёлын боловсролыг “Хүний хөгжлийн нэг хэсэг” гэдгийг дутуу авч үзсэн хэдий ч хэл суралцагч, хэрэглэгчдийн гадаад хэлний чадамжийг А1-С2 буюу зургаан түвшинд 54 төрлийн шатлалаар тодорхойлж, хэлний чадамжийг “... чадна”-ээрэг илэрхийллээр тоочсоноос гадна олон хэл, соёлын боловсролыг тунхагласан, гадаад хэл сургалтын хөтөлбөрийн удирдамж, зөвлөмж болж чаджээ. Түүгээр барахгүй гадаад хэл суралцагчийн зөвхөн сургалтын амжилт, үр дүнг бус, тэдний сурах үйл явцыг нь үнэлэх, хэлэхүйн чадамжийг нь чадвар тус бүрд нь хэсэгчлэн үнэлэх боломжтой болсон нь ахиц дэвшлийг авчирсан ажээ.

ЕОХСХ-ийн анхны хувилбарыг хэрэгжүүлэх явцад засан сайжруулж ирсэн бөгөөд 2014 оноос эхлэн олон орны эрдэмтэн судлаач нар нэгдэн нэмж засаж сайжруулан гаргах нь зүйтэйн улмаас 1500 гаруй эрдэмтэн, багш, судлаач нар, 300 гаруй их дээд сургууль, боловсролын хүрээлэн, байгууллага 100 гаруй удаагийн сургалт семинар, баталгаажуулах ажил хийж, 60 төрлийн туршилтын төслөөр хүчин төгөлдөр байх чанарыг хангаснаар 2018 онд “Дагалдах боть”-ийн эхний хувилбар гарч 2020 онд эцэслэн хэвлэгдсэн байна. Одоогоор

англи, герман, франц, итали, араб, испани, турк хэлнээ хөрвүүлэн гаргасан ба Европын зөвлөлийн улс орнууд дагалдах ботийг орчуулах ажилд шуурхайлан оржээ.

Өмнөх хувилбараас өөрчлөгдсөн томоохон өөрчлөлтүүдийг дурдвал:

1. А1 түвшний урьдал буюу А0
Зургаан түвшинт шатлалууд хэрхэн яаж хүрэх нь тодорхойгүй байсан учир зарим нэг шатлалд А1 урьдал түвшнийг шинээр томъёолсон ба Япон хэлний стандартын рге А1 түвшний илэрхийллүүдийг авч ашигласан.
 1. "... чадна" илэрхийлэл нь цар тахлын нөхцөл байдалтай холбоотой, орчин үеийн техник, технологийн үг хэллэгийг тусгаснаараа илүү бодитой болсон.
 2. Шатлалын төрөл 54 байснаас 80 болж нэмэгдсэн ба тухайн нэг түвшин дотор илүү нарийсаж "+" (B1+) түвшинтэй болсноор ялгамжтай байдал нэмэгдсэн байна.
 3. Авиа зүй, дуудах зүйн тухайд өмнөх хувилбарт хэл шинжлэлийн чадамжийн бүрэлдэхүүн хэсэгт хамруулан дурдах төдий байсан бол дагалдах ботид авиа дуудлага, аялга, өргөлтийн илэрхийллүүдээс гадна аялгууг ялгах, бусдад ойлгомжтой байх үүднээс хичээх зэрэг шатлалууд орсон.
 4. Дагалдах ботид зуучлах үйлийн 19 шатлал шинээр нэмэгджээ. Энэ нь харилцааг (mediation of communication) зуучлах, талуудыг эвлэрүүлэх, холбох, зохицуулахаас гадна, хам сэдвийн (mediation of contexts) мэдээллийг дамжуулах, тайлбарлах, энгийнчлэх, шилжүүлэх, текстийг (mediation of texts) хөрвүүлэх, орчуулах, хэлмэрчлэх үйлийг хамрах аж. Зуучлах үйлийг хэл сурах, сургах, хэлээр харилцах, хэлийг хэрэглэх үйл явцын тулах цэг мөн хэмээн тодорхойлсон байна.
 5. Гадаад хэлний сургалтад харилцах үйлийн үүрэг, ач холбогдлыг тус хөтөлбөрт авч үзэхдээ хувь хүний сэтгэл хөдлөлийн болон олон соёлын туршлагыг харгалзаж үзээгүй, гадаад хэлний хичээл дээр уран зохиолын бичвэр уншихын давуу талын талаар огт дурдаагүй гэх зэргээр Брэдэлла (2003), Крумм (2003), Шмэнк (2004) нар нэгэнтээ дүгнэж байжээ. Тиймээс шинэ ботид олон соёлын чадамжийг олон үндэстэн ястантай харилцах үед соёлын мэдлэг чадвартай байх, туршлагатай байх талаар нэмж сайжруулсан байна.
 6. Уран зохиол-зохиол унших, зохиолынхоо талаар ярих, дүн шинжилгээ хийх, шүүмж хэлэх.
 7. Сургалтын онолын үндэслэл дутуу байгаа нь гадаад хэлний хичээлийн арга зүйд буруугаар нөлөөлөх муу үр дагавартай, тухайлбал хичээлийг зөвхөн гадаад хэл дээр явуулах, ямар ч арга зүйгээр сургаж болно гэх зэрэг нь цаг үедээ нийцээгүй, хэрэгжүүлэхэд төвөгтэй гэж Тенсхоф (2003:187) үзэж байжээ. ЕСХ-ийг хичээлийн арга зүй биш гэж үзэж болох ч гадаад хэл заах арга зүйн хувьд аль нэг онолыг баримтлахгүй гэсэн зохиогчдын багийн хэт ерөнхий байр суурь нь багш, сургагч нарт эргэлзэх, тээнэгэлзэх байдалд хүргэсэн нь буруу юм гэж Шмэнк (2004) үзжээ. Мөн тэрээр, алдаа залруулах арга зүй болоод хэл сурах арга барилын жагсаалтыг эрэмбэ дараагүй, дурын утгаар нь тэнцүү жагсаасан, сургалтад аудио, видео, цахим хэрэгслийг ашиглах тухайд зөвхөн дурдсанаас хэтэрсэнгүй гэж буруушааж байсан учир онлайн ажиллах чадамж-цахим зурвас бичих, Live ажиллах, хэлэлцэх, ярианы болон бичгийн хэлний ялгааг гаргах, теле харилцааны хэрэгслийг ашиглах, хэрэглэх чадвар, мэдээллийг төрөл бүрээр дамжуулах чадвар зэргийг шинэчлэн тусгасан байна.
 8. Дохионы хэлний чадамж-14 шатлалтай цоо шинэ чадамж.
 9. Эх хэлтэн/уугуул хэлтэн стандартыг халсан, хэрэглэгчдийн хэлний чадамжийг харгалзах, тохируулах, жендерийн тэгш эрх харгалзах, тэгш хамран сургах

ЕСХ-ийг нарийвчлан судалж, хэрхэн хэрэгжүүлж буй талаарх өнөөг хүртэл хэвлэгдэн гарсан судалгааны ажлуудыг Мажима (2010) нэгтгэн судлан, ЕСХ-ийг

- хэлний сургалтын хөтөлбөрийн зорилго тодорхойлоход,
- судлагдахууны болон нэгж хичээлийн хөтөлбөр боловсруулахад,
- бүтээлийн хавтсыг суралцагчдыг сэдэлжүүлэх ба үнэлэхэд,
- стандарт сорилго, шалгалт боловсруулахад,
- үнэлж дүгнэхэд,
- сургалтын хэрэглэгдэхүүн боловсруулахад,
- тэнхим буюу сургалт, судалгааны нэгжийг хөгжүүлэхэд хэрэглэж, хэрэгжүүлж байгааг дүгнэжээ.

Европын суурь хөтөлбөрөөс юун түрүүнд авч хэрэгжүүлсэн хоёр зүйлийн нэг нь хэлний ур чадварын ерөнхий шатлал бөгөөд үүнийг шалгалт, тестийн төвүүд шууд авч хэрэгжүүлсэн байна. Нөгөө нэг нь олон жилийн судалгааны үндсэн дээр боловсруулсан хэлэхүйн чадамжийн ерөнхий шатлал, 53 дэд шатлалын бүх илэрхийллүүдийг гадаад хэл сургалтын зорилго тодорхойлох, суралцагчдын хэлний ур чадварын түвшнийг тогтоох, өгөгдөл ба нөхцөл байдлыг тодруулах, сургалтын үр дүнг тооцох зэрэг төрөл бүрийн хам нөхцөлд болон зорилго, хэрэгцээ шаардлагаар авч хэрэглэх болжээ.

Дүгнэлт

Монгол Улс дахь гадаад хэлний сургалтын өнөөгийн нөхцөлд байдалд дүн шинжилгээ хийхийн хамтаар Европын хэлний бодлогыг судлан Монгол дахь гадаад хэлний боловсролыг тал бүрээс нь буюу гадаад хэл сургалтын бодлого, хэтийн төлөв, суралцагчдын шилжилт хөдөлгөөн, төгсөгчдийн ажлын байрны даяаршил, гадаад хэлний мэргэжлийн боловсрол, түүний үр дүнг харьцуулахуйц байх, үнэлгээний уян хатан байдал, ил тод шалгуур, багш нарыг сургах, чадавхжуулах асуудал зэргийг судлан судалгааны үр дүнг нийтэлж гадаад хэлний сургалтын нэгдсэн жишиг, стандарттай болох хэрэгцээ шаардлагатай байна.

Ном зүй

Монгол хэлээр:

1. Батринчин П, Оюунхорол Д. “Даяаршил ба XXI зууны дээд боловсролын хөгжлийн чиг хандлага” сэдэвт ОУЭШБХ-ын илтгэлийн эмхтгэл, УБ., 2011. 7-31-р тал
2. Э.Равдан нар. “Европын олон хэлний суурь хөтөлбөр: СУРАХ, СУРГАХ, ҮНЭЛЭХ” МУИС, ГХСС, Улаанбаатар 2012 он.

Гадаад хэлээр:

1. Baldegger, Markus, Müller, Michael & Schneider, Günther, Näf, Anton (1980). Kontaktschwelle Deutsch als Fremdsprache. München: Langenscheidt.
2. Coste, Daniel, Courtillion, Janine, Ferenzi, Victor, Martins-Baltar, Michel & Papo, Eliane (1976). Un Niveau-seuil. Paris: Hatier.
3. Council of Europe (2001). Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEFR). Cambridge University Press.
4. Figueras, Neus (2012). The impact of the CEFR. ELT Journal Volume 66/4, Special issue, The Janus Papers. Oxford University Press. 477-485.
5. House, Juliane (2003). “Der Gemeinsame europäische Referenzrahmen für Sprachen-Anspruch und Realität“. In: Bausch, Karl-Richard, Christ, Herbert, Königs, Frank G. & Krumm, Hans-Jürgen (Hg.), 95-104.
6. Hulstijn, J. (2007). The shaky ground beneath the CEFR: quantitative and qualitative dimensions of language proficiency. The Modern Language Journal 91/4: 663–667.
7. John L.M. Trim “Modern Languages in the Council of Europe 1954-1997”. Language Policy Division, Strasbourg. http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Publications_en.asp 2014.1.24

8. Kleppin, Karin (2003). „Der Gemeinsame europäische Referenzrahmen für Sprachen: Ärgernis oder Fortschritt?“ In: Bausch, Karl-Richard, Christ, Herbert, Königs, Frank G. & Krumm, Hans-Jürgen (Hg.), 105-112.
9. Leupold, Eynar (2003). „Der Gemeinsame europäische Referenzrahmen: On peut vivre sans, mais vivra-t-on mieux avec?“ In: Bausch, Karl-Richard, Christ, Herbert, Königs, Frank G. & Krumm, Hans-Jürgen (Hg.), 135-139.
10. Majima, Junko “Impact of can-do statements/ CEFR on language education in Japan: On its applicability”. Can do statements in language education in Japan and beyond. Eds. Maria Schmidt, et al. Tokyo: Asahi Press, 2010. 49-65.
11. Martyniuk, W. and J. Noijons. 2007. Executive Summary of Results of a Survey on the Use of the CEFR at National Level in the Council of Europe Member States. Доорх холбоосоор үзнэ ҮҮ.
http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Survey_CEFR_2007_EN.doc
12. Meijer, Dick & van Kleunen, Ella (2006). „Wie kann ich wissen, was ich kann? Selbsteinschätzung mit dem elektronischen Sprachenportfolio.“ Fremdsprache Deutsch 34, 22-35.
13. Quetz, Jürgen (2003). “Der gemeinsame europäische Referenzrahmen: Ein Schatzkästlein mit Perlen, aber auch mit Kreuzen und Ketten“. In: Bausch, Karl-Richard, Christ, Herbert, Königs, Frank G. & Krumm, Hans-Jürgen (Hg.), 145-155.
14. Raupach, Manfred (2003). „Wir stellen nur Fragen, wir geben keine Antworten. Der Gemeinsame europäische Referenzrahmen: ist das mehr drin als man denkt?“. In: Bausch, Karl-Richard, Christ, Herbert, Königs, Frank G. & Krumm, Hans-Jürgen (Ed.). 156-163.
15. Tönshoff, Wolfgang (2003). „Referenzrahmen: Zwischen Ansprüchen und Erwartungen.“ In: Bausch, Karl-Richard, Christ, Herbert, Königs, Frank G. & Krumm, Hans-Jürgen (Hg.), 180-191.
16. Van Ek, Jan, & Trim, John L.M. (1991). Waystage 1990. Cambridge: Cambridge University Press.
17. Vogt, Karin (2004). “Der Gemeinsame Europäische Referenzrahmen für Sprachen: Inhalte, Ziele, Diskussion.“ Der fremdsprachliche Unterricht-Englisch 38/3, 48-51.
18. Vollmer, Helmut J. (2003). „Ein gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: Nicht mehr, nicht weniger.“ In: Bausch, Karl-Richard, Christ, Herbert, Königs, Frank G. & Krumm, Hans-Jürgen (Hg.), 192-206.
19. Wilkins, D.A. (1976). Notional Syllabuses. Oxford: Oxford University Press.
20. Krumm, H.-J. (2016). Sprachenpolitische, bildungspolitische und gesellschaftliche Rahmenbedingungen . In: Burwitz-Melzer.E., Mehlhorn, G., Riemer, C., Bausch, K.-R., Krumm, H.-J., Hg. Handbuch Fremdsprachenunterricht, 6.Aufl. Tübingen, 45-51.
21. Christ, H. (1991). Sprachenpolitische Perspektiven. In: Bausch, K.-R., Christ, H., Hüllen, W., Krumm, H.-J., Hrsg. (1991): Handbuch Fremdsprachenunterricht, 2.Aufl. Tübingen, 100-105.

**СОЁЛ ИРГЭНШЛИЙН ЯЛГАА БА НУТГИЙН ӨӨРӨӨ УДИРДАХ ЁСНЫ ХӨГЖИЛ:
ЕВРОПЫН ХОЛБОО, БРИТАНИ, МОНГОЛ УЛСЫН ЖИШЭЭН ДЭЭР**

Т.Есүхэй МУИС-ийн Улс төр судлалын тэнхимийн багш

О.Мөнхжаргал МУИС-ийн Улс төр судлалын тэнхимийн багш

Abstract

Establishing and strengthening local self-government has been a challenge as well as a need for developing countries. For European countries, local self-government has a very ancient history and many years of experience, and it has a rich tradition that has been widely studied by social and political science researchers in Europe.

From the terms related to the local self-governing institutions and to the problems that the local self-governing organizations have been responsible for, they are closely related to the history of the ancient, settled civilizations of Europe. For Mongolians, who combine their settled and nomadic lifestyles, to strengthen their local self-government, decentralize power, and strengthen democracy, they have studied the experiences of other countries, especially developed European countries, and copied models that can be used. As a researcher, we hypothesized that the difference in civilizations could be the cause of the struggle for local self-government in nomadic Mongolia.

It can be seen from the successful systems that the local self-government is particularly compatible with the needs of the citizens of the country, the traditional form of governance, and the state structure. From the good examples of local self-government, the current classical model is exactly in line with what was created in a settled civilization. The competences of the European and British local governments have been similar to the old landowners has it, such as infrastructure, water supply, roads and bridges, and agriculture. Therefore, when strengthening local self-governance in Mongolia, it is necessary to consider the natural origin, development process, and basic conditions mentioned above and adapt it to Mongolia's characteristics.

Нутгийн өөрөө удирдах ёсыг судлах, улс орондоо бэхжүүлэн хөгжүүлэх нь хөгжиж буй улс орнуудын хувьд хэрэгцээ шаардлагын зэрэгцээ, сорилт бэрхшээл байсаар ирсэн билээ. Европын улс орнуудын хувьд нутгийн өөрөө удирдах ёс нь нэн эртний түүхтэй, олон жилийн туршлагатайгаас гадна Европ дахь нийгэм, улс төрийн шинжлэх ухааны судлаачид олон талаас нь өргөн дэлгэр судалсаар ирсэн баялаг уламжлалтай ажээ.

Нутгийн өөрөө удирдах байгууллага, институтийг нэрлэж ирсэн нэршлүүдээс эхлээд нутгийн өөрөө удирдах байгууллагын эрхлэн хариуцаж, бие дааж шийдвэрлэж ирсэн асуудлуудыг харьцуулан судалж үзвэл Европын эртний суурин соёл иргэншлийн түүхтэй нь нягт уялдаа холбоотой болох нь харагдаж байна. Суурин ахуй, нүүдэлчин ахуйгаа хослуулан буй монголчуудын хувьд нутгийн өөрөө удирдах ёсоо бэхжүүлэх, эрх мэдлийн төвлөрлийг сааруулж, ардчиллыг бэхжүүлэх зорилгоо биелүүлэхдээ бусад улс орнуудыг, ялангуяа Европын өндөр хөгжилтэй орнуудын туршлагыг судлан, ашиглаж болох загвараа хуулбарлан ашиглаж ирсэн нь зарим нөхцөлд үр дүнгээ өгөхгүй байгаа нь иргэншлүүдийн ялгаатай байдал нөлөөлж байж болзошгүй хэмээн судлаач бид таамаглан энэхүү судалгааг хийж үзэх шалтгаан болсон юм.

Европ, Британийн улс төрд онцгой нөлөө бүхий газрын эзэд, вант улсууд (kingdom) зэрэг Монголын төрт улс, засаглалын тогтолцоонд байгаагүй ойлголтууд нутгийн өөрөө удирдах ёсонд онцгой нөлөөтэй байж ирсэн нь Европын сайн туршлагыг Монголд шууд нэвтрүүлэхэд хүндрэл бэрхшээл учруулж байх бүрэн боломжтой ажээ.

Жишээ татахад Британийн нутгийн өөрөө удирдлагын анхны нэгжүүд нь анх Ромын эзэнт гүрний үед суурин газруудаа municipium хэмээн нэрлэж байгуулж байснаас үүдэлтэй⁵⁷ бөгөөд энэ үг нь өдгөө суурин газрын захиргаа, удирдлагын нэгжийн утгыг илэрхийлэн хүмүүсийн харилцаанд ашиглагдаж байна. Өнөөгийн Их Британийн нутгийн өөрөө удирдлагын нэгжүүд болох county, borough, town, parish зэрэг нь тэдний суурин иргэншилтэй нь салшгүй холбоотой ойлголтууд юм. Borough нь 1800-аад оны үед “бэхлэгдсэн газар”, “хамгаалагдсан газар” гэсэн утгыг илэрхийлдэг байжээ.⁵⁸ Borough нь parish-уудаас бүрдэх бөгөөд энэ нь нэг сүмд очдог, харьяалагддаг хүмүүсийн нэгдэл (community) юм.

Мөн Норманы байлдан дагууллаас үүдэлтэй удирдлагын хэв маяг Британийн нутгийн удирдлагын түүхээс тод харагддаг. Газрын эзэд буюу лордууд нь өөрийн эзэмшиж буй газар орондоо эдийн засаг болон бусад асуудлаар асар их эрх мэдэлтэй байсан нь орон нутгийн шүүхийг зохион байгуулж, өөрийн гүйцэтгэгч (bailiff)-ийг томилж түүгээрээ өөрийн засаглал, эрх мэдлээ хэрэгжүүлдгээс харагдаж байна.⁵⁹ Түүнчлэн газрын эзэд өөрийн эдлэн газрынхаа дэргэд сүмүүд байгуулж, өөрийн болон хамжлагат иргэд, оршин суугчдын шашин шүтэх, итгэх бишрэх хэрэгцээг хангаж өгдөг байжээ.⁶⁰ Цаашлаад газрын эзэд тухайн газар дээрх ундны ус, байгалийн баялаг, орон сууц, иргэдийн амь зуулга, амьжиргаанд онцгой нөлөөтэй байсан тул өнөөгийн нутгийн өөрөө удирдлагын хэв шинжийг агуулсан бие даасан удирдлагын тогтолцоог бий болгоод байжээ.

XI зуунаас уламжлагдан ирсэн энэхүү сэтгэлгээ, удирдлагын хэв маягийг өнөөгийн Европын холбооны улсуудын бий болгосон нутгийн өөрөө удирдлагын тогтолцооноос бүрэн олж харах боломжтой ажээ. Европын холбооны гишүүн 27 улсын нутгийн өөрөө удирдах институтуудын эрхлэх асуудлуудыг нээлттэй эх сурвалжуудаас шүүж, түгээмэл дурдагдсан асуудлуудыг нэгтгэж авч үзэхэд дараах нөхцөл байдал ажиглагдаж байна.

Хүснэгт 1.	
	НӨУБ нь хариуцаж буй хувь
Газар болон хот төлөвлөлт	85%
Боловсрол (сургууль, цэцэрлэгийн барилга)	85%
Усны хангамж	74%
Зам, гүүр, цэцэрлэгт хүрээлэн	74%
Ус зайлуулах тогтолцоо	63%
Соёл, аялал жуулчлал	63%

⁵⁷ A. Birley, *Life in Roman Britain* (London: Batsford, 2nd edn, 1981), p. 22.

⁵⁸ J. Clarke, *A History of Local Government of the United Kingdom* (London: Herbert Jenkins, 1955), p. 9.

⁵⁹ H. Swanson, *Medieval British Towns* (Basingstoke: Macmillan, 1999), p. 13.

⁶⁰ W. E. Tate, *The Parish Chest: A Study of the Records of Parochial Administration in England* (Cambridge: Cambridge University Press, 1960), pp. 9-10.

Нийтийн тээвэр	67%
Орон сууцжуулах	63%
Хог хаягдал	59%
Орон нутгийн эдийн засаг	59%
Нийтийн хэв журам, иргэдийн аюулгүй байдал	52%
Эрүүл мэнд (Эрүүл мэндийн үйлчилгээний хүртээмж)	56%

Дээрх хүснэгтээс авч үзэхэд эртний газрын эздийн бие даан шийддэг байсан асуудлуудаас гадна суурьшмал амьдралд нь үргэлж тулгамддаг чухал асуудлуудыг хамааруулан авч үздэг болох нь харагдаж байна. Мөн нэг сонирхолтой асуудал анхаарал татаж буй нь боловсролын болон эрүүл мэндийн тогтолцооныхоо хүртээмж, дэд бүтэц, барилга байгууламжтай холбоотой асуудлуудыг засгийн газрынхаа эрхэлдэг нэгдсэн тогтолцооноос нь салгаж, нутгийн өөрөө удирдах байгууллагууд нь эрхэлж хариуцдаг байна. Ингэснээр эрүүл мэнд, боловсролын нэгдсэн бодлого, стандартыг засгийн газраас баталж хэрэгжүүлэх хэдий ч, орон нутгийнхаа онцлогт тохирсон хүртээмжтэй дэд бүтцийг бий болгох нь нутгийн өөрөө удирдлагын хэрэгжүүлдэг үүрэг нь ажээ.

Европын Холбооноос Монгол дахь нутгийн өөрийн удирдлагыг хөгжүүлэхэд нэлээдгүй анхаарч тусалж дэмжиж ирсэн бөгөөд Дархан-Уул аймагт хэрэгжүүлж буй “Найрамдал” төсөл зэрэг маш олон төсөл хөтөлбөрүүдээр дамжуулж санхүүгийн хөрөнгө оруулалт болон арга зүйн туслалцаа үзүүлсээр ирсэн билээ. Монгол дахь нутгийн өөрийн удирдлагын өнөөгийн байдлыг Европын орнууд дахь эртний уламжлалт түүх бүхий нутгийн өөрийн удирдлагын тогтолцоотой харьцуулан авч үзэж, цаашлаад Европын Холбооны орнуудын сайн туршлагыг хуулбарлан авч үзэх гэж оролдох нь зарим талаараа амжилттай болохгүй байж болох юм.

Учир нь монголчуудын засаглал, төрийн байгууллын талаарх уламжлалт ойлголт, итгэл үнэмшил нь нүүдэлчин соёл иргэншилтэй нь салшгүй холбоотой байсаар ирснээс гадна өнөөдрийг хүртэл иргэдийн амьдралын хэв маяг, ертөнцийг үзэх үзэл, хот суурин газраа хэрхэн төлөвлөдгөөс эхлээд улс төрийн үйл байдалд нь хүртэл нөлөөлж иржээ. 2020 оны 12 сарын 24-нд батлагдсан “Монгол улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай” хуулиар засаг захиргааны нэгжүүдийн эрхлэх асуудал, чиг үүргийг нарийвчлан зааж өгч, Европын улсуудын туршлагатай ихэд ойртуулж, ижилсүүлсэн ч орон нутагт буй зарим чухал асуудлууд хариуцах эзэн тодорхойгүй, эсвэл чиг үүрэг нь давхардаж хэтэрхий олон удирдлагатай болох зэрэг асуудлууд гарсаар байна. Жишээлбэл орон нутагт цөөн хүн амтай, алслагдсан сумдын ерөнхий боловсролын сургуулиудын барилга байгууламж, суралцах орчин нь хангалттай биш, стандартад нийцээгүй бөгөөд сайжруулалт, засвар үйлчилгээ нь сонгуулийн циклтэй хамааралтай байсаар байгаа нь нийтлэг дүр зураг болоод байна.

“Монгол улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай” хуульд тусгаснаар орон нутгийн өөрөө удирдах байгууллагын эрхлэх чиг үүргийг жагсаавал:

Хүснэгт 2.
Орон нутгийн хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт
Орон нутгийн өмчийн удирдлага
Орон нутгийн төсөв, албан татвар, төлбөр, хураамж
Орон нутгийн сан
Хүний нөөцийн бодлого төлөвлөлт
Үйлдвэрлэл, хүнс, хөдөө аж ахуй
Хүн амын ундны болон ахуйн хэрэгцээний усан хангамж
Худалдаа үйлчилгээний зохицуулалт
Орон сууц, нийтийн аж ахуй
Нийтийн тээвэр
Суурин газрын замын хөдөлгөөн, авто зогсоол
Гудамж, талбайн нэр, хаягжуулалт
Нийтийн эзэмшлийн зам, талбай, соёл амралтын хүрээлэн, ногоон байгууламж
Аялал жуулчлалын бодлого, менежмент
Хог хаягдлын менежмент
Оршуулгын газрын зохицуулалт
Төрийн болон орон нутгийн өмчийн боловсрол, эрүүл мэнд, нийгэм, соёлын байгууллагын барилга байгууламж, хөдлөх хөрөнгийн ашиглалт, засвар
Гал түймэр, үерийн хамгаалалтын байгууламж
Цэвэрлэх байгууламж
Орон нутгийн зам, гүүр
Суурин газрын гэрэлтүүлэг
Бэлчээрийн ашиглалт, хамгаалалт

Дээрх хүснэгтээс харахад манайх уг хуулийг шинэчлэн найруулж, батлахдаа Европын холбооны улсуудын сайн туршлагаас ихээхэн ач холбогдол өгч дуурайж ашигласан болох нь харагдах боловч Европт үүссэн энэ харилцаа, хаанаас юунаас эхлэлтэйг тооцож үзээгүй байж болзошгүй билээ. Ийм ижил төстэй тогтолцоог бий болгосон байгаа тул Монгол дахь аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн засаг дарга нар газрын эздийн эрхэлж, шийдвэрлэдэг байсан асуудлуудыг эрхэлж, хороо, багийн иргэдийн нийтийн хурал нь parish буюу сүм төвтэй иргэдийн нэгдэл, уулзалтын загварыг авч ашиглаж буй ажээ.

Удирдлага, зохион байгуулалтын хэлбэр, тогтолцоо үр дүнтэй байх эсэх нь тухайн тогтолцоог хэрэгжүүлж буй газар орон, суурь нөхцөл байдал, оролцогч талуудын итгэл үнэмшил, амьдралын хэв маяг, ертөнцийг үзэх үзэл нь ач холбогдолтой байх нь дамжиггүй юм. Жишээлбэл хороо, багийн иргэдийн нийтийн хурал оновчтой, зөв зохион байгуулагдаж, үр дүнтэй шийдвэрүүд гаргаж чадаж байгаа эсэхийг үнэлэх нь битгий хэл тогтмол хуралддаг иргэдийн нийтийн хурлыг олоход бэрх бөгөөд уг иргэдийн нийтийн хурлын талаарх тодорхой статистик мэдээллийг аль ч шатны төрийн байгууллага нэгтгэж гаргаагүй байна. 2022 онд шинэчлэн найруулсан хуулийн дагуу иргэдийн нийтийн хурлаас төдийлөн хамаарахгүйгээр хороо, багийн засаг дарга үйл ажиллагаагаа явуулах боломжтой болгож өгсөн бөгөөд шалтгаан нь иргэд хангалттай идэвхтэй, ирцтэй байдаггүй гэсэн үндэслэл байв. Гэтэл уг иргэдийн нийтийн хурлын анхны загвар болох parish нь монголчуудын төлөвшүүлэхийг зорьсон шууд ардчиллын зарчмуудыг агуулдаг байжээ. Мөн төдийгүй тогтмол сүм дээрээ цугларч мөргөлөө үйлдэхээс гадна өөрсдөдөө нийтлэг тулгамдаж буй асуудлаа олонхын саналаар шийдвэрлэж ирснээс улбаатай тогтолцоо юм⁶¹.

Монгол дахь нутгийн өөрөө удирдлагын тогтолцооны хамгийн амжилттай, иргэдийн оролцоог хамгийн өндөр түвшинд хангаж чаддаг зохицуулалт нь Орон нутгийн хөгжлийн сан бөгөөд уг сан нь иргэдийн санал асуулгад суурилан иргэдийн хэрэгцээ шаардлагад нийцсэн ажлуудыг санхүүжүүлж хэрэгжүүлдэг билээ. Орон нутгийн хөгжлийн сангаас санхүүждэг асуудлуудыг ерөнхийлөн нэгтгэвэл авто зам, гэрэлтүүлэг, халуун ус, худаг, спорт заал, дотуур байрны их засвар, бэлчээр хамгаалах хашаа, худаг ус, мал угаалгын газар⁶² зэрэг асуудлууд иргэдийн олонхын саналыг авдаг хэмээн мэдээлжээ.

Нутгийн өөрийн удирдлага нь тухайн улсын иргэдийн хэрэгцээ шаардлага, уламжлалт засаглалын хэлбэр, төрийн байгуулалтдаа онцгой нийцэж, бэхжиж ирсэн өнө олон жилийн түүхтэй байдаг нь тогтолцоонуудаас харагдаж байна. Нутгийн өөрөө удирдах ёсны сайн жишээнүүдээс үзэхэд эрхэлж буй асуудлууд нь суурин иргэдийн хэрэгцээ шаардлагыг хангахад чиглэж ирсэн нь одоогийн сонгодог загвар суурин соёл иргэншилд үүсэж бий болсон түүндээ яг цав нийцдэг нь тодорхой аж. Европ, Британийн нутгийн удирдлагын эрхлэн шийдэж буй асуудлууд нь зонхилон дэд бүтэц, ундны ус, зам гүүр, хөдөө аж ахуй зэрэг эртний газрын эздийн бие даан шийдвэрлэдэг байсан асуудлуудыг уламжлан авч хөгжүүлж иржээ. Иймд Монгол улсад нутгийн өөрөө удирдах ёсыг бэхжүүлэхдээ дээр дурдсан уг ёсны үүсэл, хөгжлийн явц, суурь нөхцөлийг нь зайлшгүй тооцож үзэж, Монголын онцлогтоо тохируулан авч ашиглах нь зүйтэй юм.

⁶¹ Keith-Lucas, *Unreformed Local Government System*, p. 77.

⁶² <https://tusuv-oronnutag.mof.gov.mn/?p=6467>

DEVELOPMENT TRENDS AND CHALLENGES OF THE EUROPEAN UNION

Ph.D. Associate Professor, Tserenchimed Ogtontogtool

Ph.D. Khaliunaa Erdenekhuu

ABSTRACT

In 2001, a speech about the European Union (EU), the genesis of globalization and the world's third-largest economic powerhouse; described the Union as a '*Supranational political and economic union*'⁶³. However, 22 years have elapsed since that momentous occasion, which seems like a recent day. When reflecting upon the origins of cooperation among EU member countries, it dates all the way back to 1925. It has taken an entire century to shape the contemporary landscape we see today.

In 2019, researchers including J. Zielonka, A. Moeller, and J. Techau noted that '*if anyone discussed the disintegration of the EU a decade ago, they would have been criticized as an incorrigible pessimist*' (Jan Zielonka, 2019). While a significant portion of research has predominantly focused on the theoretical dimensions of economic integration and the analysis of the third wave of democracy over the last thirty years, this article will discuss the potential possibilities and challenges related to the disintegration of the EU.

Until the presentation of the European Parliament and the European Commission's report⁶⁴ of January 22, 2022, the prevailing belief among most people was that political '*manifestos*' were a 'Vision'. While such declarations address topics like globalization and global democracy as well as spreading imagination of a new world order, the speech delivered by the former 45th President of the United States, Donald Trump, during his inauguration ceremony on January 20, 2017, with the slogan 'America first', which echoed a parallel sentiment expressed by Dalaitseren, a character from the Mongolian movie titled 'Garid Magnay,' who famously said: 'Save your lives'. This confirmed that significant tectonic shifts had begun within the world's geopolitical landscape (Мөнх-Очир, 2018, хууд. 135). In accordance with the Law of Gravity, the primary concept of this article is the cyclical and mechanical nature⁶⁵ of the related processes, summarized as: '*if it is united, it tends to disintegrate, and if it is disintegrated, it will strive for unity*'.

⁶³ Prof. Dr. Helmut Wagner, Supernationsbündnis or Supranational political and economic union. Vortrag an der FU-Berlin, 2001.

⁶⁴ Europabarometer zur Zukunft Europas; https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/de/ip_22_447.

⁶⁵ The idea presented by Prof. Dr. Dolgorjav Ya., The State Department of the National Academy of Governance, has been supported and substantiated.

Keywords: *Economic integration in Europe, globalization and political integration in EU, federal integration and the geo-economic tsunami*⁶⁶.

ONE. INTRODUCTION

Summarizing the cooperation among the European countries, two main contents emerge. First, there is an effort to achieve 'economic integration' by implementing fundamental economic cooperation principles. Second, there is an effort to achieve 'political integration', which builds upon the foundation of economic cooperation principles. This article will explore the following subjects: firstly, economic integration among European countries; secondly, political integration within the EU; thirdly, economic unity within the EU; and fourthly, it will attempt to address the question of whether the EU can be considered as a state.

While the EU holds the status of being Mongolia's "third neighbor" in its foreign policy and plays a central role as an important instrument for the implementation of a soft power policy, let us draw your attention to the fact that we should consider the potential geopolitical tectonic plate shifts that may occur in the future.

TWO. ECONOMIC INTEGRATION AMONG EUROPEAN COUNTRIES

After Germany's defeat in the Second World War, there was a shared challenge faced by both victors and vanquished parties to establish a lasting state of peace on the European continent; and broaden the institutionalizing conditions that could prevent future conflicts; and shape a new world order that would ensure a world free from war. In retrospect, as we peruse the annals of history, the crux of the issue can be traced to the historical conflicts between France and Germany. In this regard, conversations aimed at fostering peace, normalizing relations between these two countries, and engaging other nations in this cooperative endeavor commenced in 1945.

It is worth remembering that on May 9, 1950, French Foreign Minister Robert Schuman proclaimed that *'Europe will not be made all at once, or according to a single plan. It will be built through concrete achievements which first create a de facto solidarity'*⁶⁷. In other words, he proposed to foster peace among nations, societies, and people by making economic cooperation the central focus. The beginning of this solidarity was the initiative to establish the European Coal and Steel Community (ECSC)⁶⁸ in 1951. The result of this collaboration is twofold, comprising economic significance and the establishment of the prospect for 'coal and steel free trade' among

⁶⁶ Marc Saxer, Geoökonomischer Tsunami, 2023. In: <https://www.ipg-journal.de/regionen/global/artikel/geoekonomischer-tsunami-6499/>.

⁶⁷ Schuman-Erklärung von Mai 1950.

⁶⁸ European Coal and Steel Community (Montanunion, ECSC).

member countries. The inaugural founding agreement was signed by six nations, namely Belgium, Germany, France, Italy, Luxembourg, and the Netherlands, thus marking the commencement of economic integration. Furthermore, in 1957, these six countries collectively established the European Economic Community (EEC)⁶⁹. Founded in Rome on March 25, 1957, the primary objective of the "Economic Community" was to boost trade among member states, mitigate the challenges associated with cross-border control and regulations, and foster the development of a unified market. On one hand, the focus of cooperation was economic in nature, but on the other hand, it marked the initiation of developing a common market space based on a federal union characterized by unified relationships and coordination, through government policies.

This arrangement started in 1968 and aimed to increase the openness of member countries' domestic markets. Through this arrangement, various constraining factors in the economic environment, including border customs, inspections, and taxes among member states, were effectively resolved. Subsequently, starting from the 1970s, the United Kingdom, Denmark, and Ireland became members of the EEC, thereby creating opportunities to expand the market across the European continent. In 1981, Greece joined the EEC, followed by Spain and Portugal in 1986, which expanded economic integration to include 12 countries. During this period, the focus of the member countries remained predominantly on economic considerations.

Nonetheless, the pivotal moment in European cooperation came in 1989 with the fall of the Berlin Wall in East Germany, signifying a turning point. This event laid the foundation for the shift from the 'organization of the economic cooperation community' to a 'system of political cooperation'. During this period the following two concepts began to emerge in the political environment: (i) the concept of implementing the principle federation among the EU member countries; and (ii) the concept of the EU as a state.

THREE. POLITICAL INTEGRATION OF THE EUROPEAN UNION

If we summarize the cooperation among European countries after 1990, it can be defined as a period of political integration. Because, from this moment, there has been a notable emphasis on the legal regulation of relations between the member countries of the EU.

On February 7, 1992, the "Maastricht Treaty" was signed, marking a significant moment in the history of the EU. This treaty had several key implications. Firstly, it provided the framework for applying federal principles from the principle of unity among the member countries of the EEC.

⁶⁹ Europäische Wirtschaftsgemeinschaft (EWG).

This served as the foundational step toward political unity in European cooperation. Secondly, the treaty laid the groundwork for the implementation of a common foreign and security policy among the member states of the EU. Thirdly, the treaty granted EU member states the capacity to address cross-border crime and pressing political and social problems such as 'refugee policy' and 'combating organized crime'.

Commencing in 1993, the EU initiated revisions to the criteria⁷⁰ for admitting new member states. In 1995, Austria, Finland, and Sweden gained membership, and the 'Schengen Agreement' was introduced among the 15 EU member states. Furthermore, the Treaty of Amsterdam was signed in 1997, followed by the Treaty of Nice in 2001, as well as the introduction of the single currency, the 'Euro' in 2002, which marked significant developments. In addition, in 2005, along with the membership of 10 new Eastern European countries, the EU initiated a project to establish a 'Treaty establishing a Constitution for Europe'⁷¹ among the member states which aimed to create a legal framework based on the federal state principle. Although the signing of the treaty was scheduled for November 6, 2006, it faced a setback when France and the Netherlands did not support the plan to conduct referendums for ratifying the 'Treaty establishing a Constitution for Europe'.

In 2007, when Bulgaria and Romania became members of the EU, there was a shift in the concept of establishing a 'constitution' among EU countries. This led to the approval of the Treaty of Lisbon, which had significant implications. The Treaty of Lisbon strengthened the position of the President of the EU and marked progress in implementing the common foreign and security policy within the EU, furthering the process of political integration. In addition, as per the Treaty of Lisbon, citizens of EU countries acquired the ability to directly participate in various issues through 'citizen initiatives'. With the expanding membership of the EU, an increasing number of Eastern European countries seeking to join the union had a significant impact on the shifting geopolitical tectonic plates and raised questions about political integration.

The EU's single internal market, free investment environment, and mobility of human resources offer numerous opportunities within the European internal market. However, they have also faced increasing criticism for not fostering genuine economic integration, particularly among the smaller member states and newly joined countries with moderate industrial development. While there have been positive indicators such as reduced prices for goods and services in the EU's internal market; strong competition during the industrialization process; and increased competitiveness of the private sector in the global market, it is clear that political integration has

⁷⁰ Kopenhagener Kriterien

⁷¹ Vertrag über Verfassung für Europa.

not advanced as anticipated, and the required conditions for it have not been effectively established (Mueller, 2022).

An example of the challenges related to political integration was the referendum held in the United Kingdom on January 31, 2020. As a result of the referendum, with 51.9 percent of the vote, the United Kingdom chose to exit the EU. At the same time, economic indicators in the member states of the EU have exhibited signs of deterioration since 2020. For example, the economic report of 2023 indicates a decrease in the purchasing power of households in EU countries, increased disparities in the prices of consumer goods, and fluctuations and variations in internal market investments (Bush).

The war between Russia and Ukraine led to differing political positions among EU countries and has contributed to internal political divisions within some member states. For instance, according to the 'Eurobarometer on the Future of Europe' survey results, 45 percent of German citizens were dissatisfied with environmental and climate change issues, 43 percent were dissatisfied with social inequality and wealth gap, and 37 percent – with immigration policies. Additionally, a total of 86 percent of survey respondents expressed concerns about the current state in Europe, where an integrated economy is a foundation⁷².

The reason for this lies in the difference of economic environments and capabilities of each country. For instance, in Germany, the production of automobiles and construction, which are key economic drivers, has declined by 1.3 percent in recent years. Additionally, the income of small and medium enterprises has decreased by 0.6 percent compared to previous years, consumer goods prices have risen by 6.2 percent, grocery goods prices have risen by 11 percent, and unemployment has continued to increase (Pressemitteilung, 2023). These economic challenges contribute to diminishing confidence among citizens in the prospects of political integration.

In addition to the numerous internal issues that each country needs to address, the rapid increase in electricity prices in EU member states, the necessity to allocate 4% of the EU's GDP to cover NATO's military expenses resulting from the Ukraine conflict, and the rising number of unregistered refugees, which increases by 30,000 every month (Forneck, 2023), have created a situation of political instability and fueled nationalist sentiments among citizens. As of confirmation, significant changes have occurred in the political landscape. The result of the local

⁷²

Europabarometer zur Zukunft Europas;
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/de/ip_22_447.

political elections held in Hesse and Bavaria on October 8, 2023, serves as an illustrative example of these changes⁷³.

FOUR. ECONOMIC INTEGRATION OF THE EUROPEAN UNION

The single internal market created among the EU countries in 1993 stands as a substantial collective accomplishment of the Union. This market enables the free flow of goods and services, along with the unimpeded mobility of people and capital across the EU's member states. In the European single internal market, citizens of member states have the freedom to work, live, and seek employment in areas that provide the most favorable working conditions. This benefit has created a broad array of choices for consumers. This environment of free choice within the EU, on one hand, has diminished the role of the state in member states, while on the other hand, it has increased private-sector production and product supply, thereby expanding opportunities for the labor force within the internal market.

Nevertheless, the economic restrictions imposed during the COVID-19 pandemic, along with divergent measures adopted by national governments, resulted in economic stagnation across member states. In other words, the member states of the EU were unable to formulate a policy based on a unified principle, and each country made decisions based on its individual circumstances. As of the fourth quarter of 2022, there was a 0.7 percent reduction in the supply of consumer goods within the EU's internal market. Household consumption expenditure decreased, and several negative consequences ensued, such as labor market stagnation in member states.

Due to weak economic indicators and sluggish global growth, certain countries, such as the United States, have passed and implemented aid packages equivalent to 13 percent of their GDP, meanwhile, European Bank for Reconstruction and Development made the decision to introduce and implement regulations to support the economy in the production sector, investing 6 percent of the EU's GDP. The implementation of different policies within the countries goes beyond emphasizing not only the performance of a specific economic index, but in the future, each country has to develop and discuss its own vision of the future of the EU (Jan Zielonka, 2019, p. 33).

FIVE. IS THE EUROPEAN UNION A STATE?

In this part, the notion of the European Union will be discussed within the context defined as a '*Supranational political and economic union*'. Although it is referred to as a 'political union' every decision made at the level of the European Parliament is legally controversial and subject

⁷³ <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/wahl-bayern-hessen-landtagswahl-liveticker-100.html>

to debate regarding its implementation in member states. Regarding the 'economic union' there is no one, who can argue that member states are indeed dependent on each other and interdependent. In this regard, the further discussion aims to explore and address the question of whether the EU qualifies as a 'State'.

First of all, let's delve into the concept of a 'state'. Professor Dolgorjav Ya., from the Department of Public Administration at the National Academy of Governance, explored and scrutinized the concept of a 'state' in his article titled 'Terms of the Constitution of Mongolia/1992/ and the necessity to adapt its content to modern times'. He referenced the United Nations Charter, which states '*Membership in the United Nations is open to all other peace-loving states which accept the obligation contained in the present Charter and, in the judgment of the Organization, are able and willing to carry out these obligations*', and explained it as '*All other peace-loving countries that have accepted the duties specified in this charter, and, in the opinion of the Organization, can and wish to fulfill those obligations may join the Organization*' (Я.Долгоржав, 2017). Given that the main attributes (Я.Долгоржав, 2017, хууд. 21) that define a country as a state include: (i) a defined territory⁷⁴; (ii) population⁷⁵; (iii) sovereignty or independence⁷⁶; (iv) a functioning government⁷⁷, which collectively should be determined as a whole. In this context, the EU system will be examined based on each of the above-mentioned four criteria.

Firstly, the EU meets the condition of having its own geographic territory, although this attribute expands and shrinks depending on the number of member states. In other words, as the number of member states increases, the territory expands, and as the number of member states decreases, the territory shrinks. This shows that there is no possession of a fixed and unchanging territory of its own.

Secondly, it would be a misconception to assume that the condition of having its own national population within its territory is entirely met. This is because the population of the member states forms the population of the EU. However, this is about the people of each member state. In the real sense, it is not about the citizens of the EU, but about the citizens of the member states.

⁷⁴ A state has a clearly defined and recognized geographic territory with established borders.

⁷⁵ A state has a population of people who reside within its borders on a permanent or semi-permanent basis. These residents may be citizens or non-citizens but are subject to the state's authority.

⁷⁶ Sovereignty refers to a state's supreme authority and independence from external control. A sovereign state has the power to govern its internal affairs without interference from other states.

⁷⁷ A state has a system of government or governance structures in place that exercise authority and make and enforce laws and policies. Governments can take various forms, including democracies, monarchies, republics, or authoritarian regimes.

Thirdly, the matter of 'sovereignty' or the foundation of governing authority and its implementing state institution's authority, which should be under the control of the citizens of the EU member states. It remains a subject of legal dispute. Dolgorjav Ya. explained that *'The government is merely one attribute or an inseparable characteristic of the state, and it inherits its power and authority from the state and the people'* and clarified that *'The state retains its actual authority either within itself or with the people'*. As he explained the reason behind this by stating: *'The state exists in three constant phases and may or will persist'*. However, *'the state is mutable; temporary may 'rise or disintegrate'; or subject to fluctuations and characterized by changes of evolution and revolution'* (Я.Долгоржав, 2017, хууд. 22).

Fourth, considering the attribute of *'having a government'* in the political system of the EU, it has a 'political structure' (*such as the President of the EU, the European Parliament, and the European Commission*). However, its institutions cannot represent the attribute of *'being a sovereign and independent state'*. Because every 'political decision' made by the European Parliament, is implemented by each member state in accordance with its own legal regulations, the legitimacy of these decisions is often subject to criticism. In other words, the EU *'holds the real authority of a state not for itself, but for the people of the member countries'*, and this authority is contingent on the collective will and referendums of the member states. An illustrative example of this is the European Parliament's lack of involvement in the decision of the citizens of the 'United Kingdom' to exit the EU⁷⁸, underscoring that it does not possess the attributes of a 'country as a state'.

SIX. CONCLUSION

In summary, the characteristics of the EU do not entirely demonstrate the fundamental attributes of the comprehensive concept of being the state. If we consider the definition of Dolgorjav Ya, where noted that *'When a state is formed, communities that perceive themselves as independent nations and peoples unite within a political organization and exists as a state'* (Я.Долгоржав, 2017), the EU falls short of fulfilling certain requirements. Although the European Parliament comprises representatives from all member states, it does not possess the authority to exercise power in the manner of a *'sovereign state's government'* as its existence is contingent on the interests of the member states.

Another clear example of a failure to fulfill the fundamental attributes of a 'sovereign state' took place during the 78th UN General Assembly, which was held from September 10 to 23, 2023.

⁷⁸ 2020 Brexit.

It's important to note that leaders from the EU's member states expressed varying positions regarding the matter of the 'War in Ukraine'.

The member states of the EU are original members and founders of the United Nations, but the EU itself engages in the activities of the United Nations as a '*permanent observer*'. In other words, this shows that the EU lacks the capability to make decisions as a sovereign state. Additionally, although the 1992 "Maastricht Treaty" and the "Lisbon Treaty" are legally applicable to the EU, the European Parliament is not considered as a 'full-fledged decision-making subject'⁷⁹. This legal dispute is the criteria for United Nations membership accession, and membership is exclusively granted to countries that fulfill the criteria of being a sovereign state.

In summary, the historical development of the EU demonstrates the successful achievement of economic integration within the European interstate market, while challenges have emerged in the pursuit of political integration. Considering the content of the discussion as a whole, the attractive force of the EU lies in its unified economic market. However, a weakening force of attraction is political integration efforts. Indeed, it remains to be seen whether the prevailing economic disparities can eventually pave the way for the establishment of a living environment based on the federal principle.

Bibliography

1. Bush, B. (n.d.). IW-Kurzbericht Nr. 27/2023.
2. Forneck, C. (2023). Mongolisch-Deutsche Forum., (p. Aktuelle Lage in der BRD). Ulaanbaatar.
3. Jan Zielonka, A. M. (2019). Europa 2040.
4. Mueller, H. (2022). Ein Kontinent in der Polykrise Europa verspielt seine Zukunft.
5. Pressemitteilung. (2023). *Wirtschaftliche Lage in Deutschland im August 2023*.
6. Мөнх-Очир, Д. (2018). Олон улсын аюулгүй байдлын тогтолцоон дахь тектоник шилжилт: системийн нуруалтын эхлэл үү? *Нээлттэй лекц*.
7. Я.Долгоржав. (2017). Монгол улсын үндсэн хууль /1992/-ийн зарим нэр томъёо, түүний агуулгыг орчин цагт нийцүүлэх шаардлага. *Төрийн удирдлага, 2017 №01*.

⁷⁹ Keine Rechtspersönlichkeit/have no legal personality.

ХОЁРДУГААР САЛБАР ХУРАЛДААН

EUROPEAN UNION AND EDUCATIONAL GLOBALIZATION: MAIN TRENDS IN THE EUROPEAN HIGHER EDUCATION

Jan Vytopil

Ambassador, Czech Embassy

F Embassy of the Czech Republic EUIF EUROPEAN UNION: CURRENT SITUATION FUTURE TRENDS INTERNATIONAL CONFERENCE

Lavishly funded by the European Commission

Currently 4 Czech Universities involved in the European University Alliances Project

Palacký University Olomouc

Charles University Prague

Masaryk University Brno

Czech Technical University Prague

CONSENSUS HALL, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS IN ULAANBAATAR 2023.10.20

F Embassy of the Czech Republic EUIF EUROPEAN UNION: CURRENT SITUATION FUTURE TRENDS INTERNATIONAL CONFERENCE

B. VIRTUAL STUDENT EXCHANGE AND BLENDED INTENSIVE PROGRAMMES

- Covid Pandemic has radically changed the contours of Erasmus+
- Online Courses
- Combination of online training and short-term stay abroad
- Increasing numbers of students involved in the international collaboration and getting international experience

CONSENSUS HALL, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS IN ULAANBAATAR 2023.10.20

Slide C features a header with logos for Fulbright (F), the Embassy of the Czech Republic, and EUIF. It also includes the text 'EUROPEAN UNION: CURRENT SITUATION' and 'FUTURE TRENDS INTERNATIONAL CONFERENCE'. The main title is 'C. LIFE-LONG LEARNING AND MICROCREDENTIALS'. Below the title is a bulleted list of key points. At the bottom, it states 'CONSENSUS HALL, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS IN ULAANBAATAR 2023.10.20'.

- **Upskilling and Reskilling – MUST in the 21st Century**
- **Flexibility, broad spectrum of competencies, creativeness**
- **Digitisation of Economy**
- **AI**
- **Short-term certified courses**
- **Collaboration among academies, companies, governments, NGOs**
- **Can Fulbright be involved?**

CONSENSUS HALL, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS IN ULAANBAATAR 2023.10.20

Slide D features a header with logos for Fulbright (F), the Embassy of the Czech Republic, and EUIF. It also includes the text 'EUROPEAN UNION: CURRENT SITUATION' and 'FUTURE TRENDS INTERNATIONAL CONFERENCE'. The main title is 'D. EUROPEAN DIPLOMA'. Below the title is a bulleted list of key points. At the bottom, it states 'CONSENSUS HALL, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS IN ULAANBAATAR 2023.10.20'.

- **Harmonization of the so far atomized European Higher Education System**
- **Removal of administrative obstacles**
- **Long-term horizons: Unified European academic landscape**

CONSENSUS HALL, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS IN ULAANBAATAR 2023.10.20

Embassy of the Czech Republic

EUROPEAN UNION: CURRENT
SITUATION
FUTURE TRENDS
INTERNATIONAL
CONFERENCE

Thank you for your attention.

CONSENSUS HALL, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS IN ULAANBAATAR 2023.10.20

**THE EUROPEAN UNION AND ITS VISION FOR MONGOLIAN SOCIETY.
AGREEMENT (2021-2027)**

**Five Amendments be implemented to the Principles and Provisions Currently in
Force for Continued Partnerships and Cooperation with Member States.**

Antony D. Miller

Ph.D. in International Relations and Public Policy Management (Zurich, Switzerland),

and Ed.D. Educational Leadership (Florida, USA)

Associate Professor (Post Graduate Studies)

Research Concentrations: Educational Leadership, Political Economy, IR Chaos Theory, and
Geopolitics.

Otgontenger University. Dept. International Relations. Building B.

51 Jukov Str., Ulaanbaatar, Mongolia. 325205

<https://orcid.org/0000-0001-7827-9716>

e-mail: miller@otgontenger.edu.mn

Zolbayar Jargalsaikhan (J. Zolbayar)

Executive Vice President

Vice Rector – Business Development - Otgontenger University.

Ph.D. Candidate in Political Science. National University of Mongolia.

Otgontenger University. Administration Building.

51 Jukov Str., Ulaanbaatar, Mongolia 325205

e-mail: zolbayar@otgontenger.edu.mn

Abstract

“A great deal of world politics is a fundamental struggle, but it is also a struggle that has to be waged intelligently.” — Zbigniew Brzezinski. “Дэлхийн улс төрийн цөм бол тэмцэл юм, гагцхүү энэ тэмцлийг ухаалаг явуулах ёстой.” — Збигнев Бжезински. This body of research has delved into the framework of the European Union in the present day, and its activities in reference to its negotiations policy toward the remaining 27 member countries. It has been clear to discern from the organisation’s past and current endeavours that five crucial amendments need to be adopted for the EU to be more approachable and create a path where the member sovereign states feel comfortable of being a part of this continental grouping without fear of alienation. The aforementioned changes could indeed strengthen this continental family further, -especially as we have experienced the recently extended BRICS countries vying for macro-economic supremacy. The union itself has been placed under immense pressure owing to multipolarity becoming more of a reality, rather than a mere vision. Case-in-point, member states have general elections every 4-5 years, in effect, new parties take power; either leaning to the Right, Centrists or those on the left. This paper will delineate these five recommendations in detail, including a revised negotiation’s framework provision being more centrist or “A Political” in nature. This would appease or placate the member countries irrespective of change within their changed governance and policies post-election. The remaining changes that ought to be applied ranging from Border Controls (Schengen *acquis*), Election for the head of the Commission [Spitzenkandidat system] introduced in 2014, and the usage of Article 7 (1) TIU which is an official warning presented to

EU member countries for certain indiscretions. To conclude, the datasets gathered are from official reports drafted by both cited academics and the EU itself.

Keywords: Cooperation, Diplomacy, Amendments, Inflation, and Politics.

List of abbreviations:

- EU – European Union
- ECB – European Central Bank
- EEC – European Economic Commission
- Euroatom – European Atomic Energy Community
- NATO – North Atlantic Treaty Organisation
- TEU – Treaty on European Union
- BRICS – Brazil, Russia, India, China, and South Africa.
- IR – International Relations
- CPI – Consumer Price Index
- ONSM – Office of National Statistics Mongolia

Introduction

In 2016 the former EU president Jean-Claude Juncker once stated, “The European Union has decades of experience in overcoming crises and has always emerged stronger after.” Европын холбооны ерөнхийлөгч асан Жан Клауд Ёнке 2016 онд “Европын холбооны хямралыг даван туулах олон арван жилийн туршлагатай бөгөөд ямагт төгөлдөржиж ирсэн түүхтэй.” гэж хэлсэн бий. Juncker, J.C. (2016).

From the conclusion of the second world war, the European grouping mechanism has been subjected to many changes from Coal and Steel, The Common Market and to the EU of today. The original concept being that a new trade union be formed that would incorporate the whole continent of Europe – and “Trade” being the operative word or bargaining chip as a premise for all incoming nations. The European Community itself initially displayed immense promise with schemes that aided its members and globally especially within trade agreements and in education. Notably, “Erasmus Mundus Scholarship Programme” has been very successful since its inception in the late nineteen-eighties and culminating in the present day’s “Erasmus+”. In fact, in 1987, the European Union first launched the “Erasmus” program. In Europe, it sought to encourage greater collaboration between universities and higher education institutions. Setting up a coordinated and comprehensive system for international student exchange was necessary.

The latest figures indicate that over 13 million people have participated in Erasmus+ between 2014 and 2021, thanks to the enthusiastic uptake of opportunities by staff, students, young people, and learners of all ages.

Consequently, Otgontenger University has been in partnership with Erasmus+ and is now in its second year of its joint endeavour within a three-year EUIF agreement. Within this said academic Mongolia – EU cooperation, the university has both conducted and held lectures for its student body pertaining the EU Legal and Economic Frameworks. These come under the umbrella of EU student knowledge activities inclusive of student debating forums discussing EU Institutional and Legal Policy mandates. In addition, Otgontenger has hosted VIP guest lecturers to preside over its students from HE. Obrusánszky Borbála - Hungarian

Ambassador to Mongolia, an official EU delegation arriving in the country and finally a talk presented to the students by the Institute of International Sciences. (Mongolian Academy of Sciences)

These worthwhile activities and Erasmus+ culminated in Otgontenger University publishing its own [Mongolian language] EU Handbook detailing EU policy; Education and Economics being published in the Spring of 2023. Temurchuluun, G. (2022).

Since the aforementioned period of tranquillity, the European Union has encountered the phenomenon of BREXIT and has seen significant internal strife among some member states. This study has examined the underlying rationale for this group's dissatisfaction and has evaluated five policy modifications that have been succinctly outlined within this body of literature. Furthermore, these factors will undeniably have an impact on the future of the union, as the author, being a prominent political scholar, was among the minority of "A Political "academics who voted against the first decision to leave the European Union (BREXIT).

This paper will purposefully illustrate that there ought to be certain adjustments to the provisions outlined in the current format of the European Union's negotiations and international relations process -inclusive of its legal framework in dealing with alternate parties in the remaining 27 member states.

In addition, the objectives of this paper will hopefully serve as a guide to the EU delegation as this research will cite the many issues that plague Mongolia and its citizenry, thus, aiding the EU to prioritise its aid structure and future planning within the "European Union and its Vision for Mongolian Society. Agreement (2021-2027)" agreement.

At present, it has become rather a one-sided political entity favouring the left of centre non-laissez-faire union, instead of incorporating all member states' political undertones following their own domestic elections. Moreover, the formation of the Council of Europe in 1949, the Schuman Plan for Political Cooperation in Europe in 1950, and to the EU Free Trade Agreement in 1960 underscored the political and Trade ambitions for all member states who originally joined to prosper in cross-border uninhibited trade deals.

Table 1. A History of Notable Events within the EU.

Dates	Noted Event Additions Historically to EU and Regional Entities.
Apr 1949	North Atlantic Treaty Organisation Created (NATO)
May 1949	The Council of Europe Established
May 1950	The Schuman Plan – Political Cooperation in Europe
Apr 1951	The European Coal and Steel Community Formed
Mar 1957	Treaty of Rome – EEC and EUROATOM Initiated
Mar 1958	European Parliament Established
May 1960	EU Free Trader Commission Founded
Apr 1965	Merger of all under one Administration Umbrella
July 1968	Free Border Trade under the Customs Union
Dec 1974	Money Transfer Model from wealthy nations to poorer countries...
June 1979	First EU Parliamentary Elections
June 1985	Schengen Agreement – Opened Borders of EU
Feb 1992	Treaty on European Union (TEU) / Maastricht Treaty

Dec 2009	OJ C 306, Lisbon Treaty - establishing the Community
-----------------	---

Key: Bold = Notable Dates for research purposes.

Source: History of the EU – EU Pages (2023).

Over many decades the European Union has modified itself by implementing many edicts to expand and become more democratic in nature inclusive of regional expansion within trade and the sphere of economics. The history of these amendments and modifications is clearly illustrated in Table 7, in which the thesis of this paper derives. In fact, the most notable changes are illustrated in bold type as these will be categorised to underline the basic hypothesis whereby in the modern domain 2023, amendments ought to be adopted to remodel the EU as a more approachable family toward both their member states and external nations globally, insofar as in a more diplomatic and less one-sided politique within its policy pertaining to the leadership’s international relations mechanism.

The European Commission thereof, has conducted itself well upon the international arena as highlighted previously with programmes as Erasmus, until both Maastricht in 1992 and the Lisbon 2007 treaties were adopted and subsequently establishing the European Community (OJ C 306, 17.12.2007); coming into force on 1 December 2009. These two adoptions within this study has been proved to view the EU over bureaucratic and devalues democratic standards, as this was its main tenant in the organisation’s statements prior to the notion becoming reality in 1949.

To conclude this segment, this study will delineate the findings and an updated path with amendments that the EU should pursue before providing advice to external nations such as Mongolia, which has many political, democratic, micro/macro-economic issues to be advised upon. Please remember that geographically this nation is lies between two founding BRICS nations, China, and the Russian Federation. The continent of Europe as an entity faces huge challenges amidst the ever-expansion of the BRICS nations that now encompasses 47 percent of the global population, mainly the manufacturing countries and the proportion of the workforce, as the West has decreased its manufacturing output since deindustrialisation. Therefore, it would be incumbent upon itself, that the EU could become more amiable towards other nations within the tools of negotiation, in trade, border policies without political ideologies that has plagued it for the last thirty years.

This paper will be in line with conference (Track 4.), pertaining to “*Development of European Union Institutions, Legal regulations*”

Method

This body of research conducted involved Quantitative, Qualitative Research Methodology, Mixed-Method blended research elements, and Case Study Research, all-inclusive within this social science’s *stratum*.

Per esempio, data was collated from European Union sources, and reputable outlets within political science which is both relevant to Europe and Central Asia quantitatively. The data was then correlated to be the most pertinent qualitatively to defend the original hypothesis. Datasets were compiled accordingly within Chaos Math method. Both Excel and SPSS models were used in correlations methods to calculate statistical variables in line with empirical practice discerned for scientific conclusions and discussion.

Qualitatively, in statistical method, the arithmetic operational names are similar, or because the standard deviation is used in the calculation of the standard error. However, they are not quite the same, and it is important that readers (and researchers) know the difference between the two so as to use them appropriately and report them correctly. Biau, J., (2011). Additionally, the datasets were processed under Excel and formulated and correlated by R – GUI via SPSS.

Part One:

Amendments for Consideration for the EU both Legal Framework and Diplomacy.

Current Issues: Point One - Economics

i) The Euro Currency and Inception: According to the Institute of Academic Affairs in 2023, the report entitled “The Euro – the Beginning, the Middle and the End” stated that the currency was miscalculated upon coming into force; especially the affect upon alternate countries within the European Family. It was reported that stronger nations were conjoined with weaker nations located both from the Eastern Bloc and Mediterranean nations. Booth, P. (2013). If one were old enough to recollect the Euro’s inception, it could be seen that Italian banking tellers and Greek housewives both went on strike for a week, as they could not discern the conversions from Drachma, Lira to the new established Euro. Currently, both Greece and Italy have not recovered from the Euro’s integration and are economic peril. In fact, Italy is predicted to be next in recession.

ii) Trade Policy and Negotiations: As in the introduction of this paper, trade is a important integer within the economic welfare of any organisation, especially the EU. TRADE /treɪd/ according to the Cambridge Dictionary is the activity of buying and selling, or exchanging, goods and/or services between people or countries. However, it does not actually include the noun politics. No matter of whom one trades with, business is ought to be business; no matter to the political persuasion of said nation. By the directive of the European Commission’s leadership, EU members ought to be non-compliant with unorthodox economic policy, especially when it comes to energy supplies and demand. If a nation were to have an alternative political and economic outlook or perspective, the EU does not to engage in business with that country’s suppliers. Therefore, the EU hierarchy has lost the policy framework in business practice. The result has been widespread inflation whereby families i.e., the UK and Germany, must consider on a daily basis to either purchase food or top-up their respective fuel supply.

Current Issues: Point Two – Diplomacy

i) Diplomacy with Unfavourable Nations: In the past three decades there has been vast changes to the EU’s rhetorical mandates, inclusive in becoming a sustained bureaucracy. The EU once promised prior to the integration of continental nations that this family would enhance trade negotiations and as previously mentioned additional amendment to facilitate this process: “*the Schuman Plan for Political Cooperation in Europe in 1950, and to the EU Free Trade Agreement in 1960 underscored the political and Trade ambitions for all member states who originally joined to prosper in cross-border uninhibited trade deals.*” In 2023, if a nation is not of a similar political persuasion, it is either vilified or shunned.

ii) 27 Member States’ Democratic Values: As notated within Table 2, the Schuman Plan for Political Cooperation in Europe in 1950, was in fact, indeed cooperation being the operative vocabulary for fiscal and harmonious existence. However, if a member state were to hold elections and an opposition party ascends to office which does not completely follow the mantra of political reasoning of the EU Commission’s leadership, they would become ostracised. Subsequently dialogue is therefore, reduced and relations become unsatisfactory or sustainable to both.

iii) Democratic Elections: The EU once began as a trade organisation and friendly to its members and external nations, this was exemplified by the aforementioned success of Erasmus. We must as rational individuals related to international relations and the provisions thereof, that each of the said 27 members regularly hold domestic general elections every 4-5 years. This means that a left of centre party could be ousted by a right leaning or centrist party, and they would remain in office for the same duration or longer in some instances. The thesis here is that no matter the political leadership of said member state, dialogue and IR ought to continue regardless of differences, this is what diplomacy is all about. This is also a sustainable element for trade and economic development - where all can prosper. Regrettably, the EU at present has become over bureaucratic and one-sided in a political narrative nature. This author wishes to be changed for the harmony of this multifaceted entity.

Current Issues: *Point Three – Article 7 (1) TEU*

i) To paraphrase Article 7 of the Treaty on European Union provides provisions for the potential suspension of membership rights within the European Union (EU), specifically pertaining to voting rights in the Council of the European Union. This measure is applicable in cases where a member state consistently and significantly violates the fundamental principles upon which the EU is established, as outlined in Article 2 of the Treaty on European Union. These principles encompass the values of human dignity, freedom, democracy, equality, the rule of law, and the protection of fundamental rights, including those of minority groups. However, the membership duties of that particular nation continue to be legally enforceable.

ii) Proceedings Against Poland and Hungary: Are both these nations legal in holding democratic elections no matter the outcome? Both Poland and Hungary had transitioned from moderate leaning administrations to a more conservative right leaning governances. This has led to both member states being subjected to Article 7, irrespective of that their own respective electorate had chosen a new direction for their nation. As Article 7 stipulates principles encompass the values of human dignity, freedom, democracy, equality, the rule of law, and the protection of fundamental rights, a sovereign state ought to be directed as such. This is a prime example where threats lead to both discord and trust reduction of the Commissions leadership values. Therefore, it is evident that politics outweighs the whole organisation's stability and integrity which was the main premise from 1949.

What this author cannot comprehend, is that if a sovereign nation has had free and democratic elections, and the electorate voted to change its governing apparatus and judiciary, how has this become a violation?

In addition, Hungary and Poland conducted fair elections and [overseen by international observers], its citizenry electorate voted for change which is their democratic and a human right. As for the migrant crisis both countries refused admittance to illegality in migration. This is a sovereign decision to protect its citizens, as a consequence, none of these nations have experienced increased crime or acts of terrorism to-date. If Article 7 (1) TEU is a Euro threat mechanism amongst its family members, it is no different to the dollar weaponization by the US, and more EU member discontentment could only be the final outcome. As through the annals of history the EU ought to recall a identical situation in a destitute 1933 Germany, with similar economic woes.

Current Issues: *Point Four – Schengen Acquis*

& Open Borders

i) What is irregular migration? To Paraphrase, irregular migration refers to the phenomenon of

individuals originating from non-EU nations crossing EU borders without adhering to the prescribed legal prerequisites for admission, sojourn, or residency inside one or multiple EU member states.

ii) To elucidate further, presently, the Schengen region, which is characterized by the absence of internal border restrictions on individuals, consists of 26 Member States. This includes 22 countries that are part of the European Union (excluding Bulgaria, Croatia, Cyprus, Ireland, and Romania), as well as 4 non-EU nations: Iceland, Norway, Switzerland, and Liechtenstein. The *Schengen acquis* encompasses many provisions pertaining to the elimination of internal borders, the administration of external borders, compensating measures such as visa policies, the Schengen information system, and police cooperation, as well as mechanisms for monitoring and evaluating these measures.

iii) **Illegal Activities:** Furthermore, these open border polices came into effect via the Schengen Agreement in 1995 which was designed to facilitate free movement of 400 million EU and non-EU citizens without being subjected to border document checks. However, these open frontiers have escalated illegal activities within sovereign member states. Case-in-point being Angela Merkel's migration policy. Statistically speaking, from 2015/16 one million migrants entered the European continent and the EU granted 700,000 migrants' citizenship. The EU did not state how many of these were illegal migrants? In 2020, a further 8 million additional migrants entered the continent. The following year the data showed that 2.3 million immigrants from non-EU countries entered the EU, an 18% increase from 2020. In comparison, 2021 an increase of 17% was experienced in which 1.4 million former residents of one EU member state migrated to another member state. If this was not another burden on other member countries, 2021 illustrated that even citizenship was granted to 827,300 people with permanent residence in the EU, an increase of approximately 14% compared to 2020. More recently however, non-EU citizens constituted 5.3% of the 446.7 million individuals residing in the EU on January 1, 2022, all of which was depicted in this researcher's 2023 book entitled *"Origins of Chaos Theory in Science and Society: Exploring this Concept in a Troubled Society."*

iv) **Further Crimes:** According to a Europol report, the identification of 78 more suspects, and the initiation of 181 new investigations. In all, a cohort of 187 individuals who may have fallen victim to human trafficking were discovered, with a subset of 92 individuals being definitively verified as juveniles. The national authorities engaged in the matter prioritized the examination of border crossings and key transportation hubs in order to detect prospective victims and suspects of human trafficking. Each nation adjusted its practices in response to the specific forms of child trafficking that were widespread inside its borders. Europol. (2021).

Current Issues: Point Five – EU Commission President Elections: Democracy or Not?

i) **The Commission's President Role and Acceptance:** The notion that a designated representative should negotiate on behalf of member states with external actors is not unfounded, as evidenced by the formalisation of the position of the President of the European Council through the Lisbon Treaty and the establishment of the position of the High Representative for Common Foreign and Security Policy through the Treaty of Amsterdam. However, it should be noted that Ursula von der Leyen currently does not occupy any of the aforementioned roles. In her capacity as the President of the Commission, she assumes the role of representing the European Union (EU) internationally. However, it is important to note that she does not undertake this responsibility alone. Rather, she collaborates with the Chief of Foreign Policy, who also holds the position of Vice-President of the Commission, as well as the Council President. The current behavior of Von der Leyen, when she assumes the role of the

head of the European Union and purports to speak on behalf of all member state leaders, not only generates disapproval among many, particularly in Central Europe, but also raises concerns over its appropriateness.

ii) How are the Commission President and Commissioners appointed? According to the European Parliament regulations, following the conclusion of mandatory elections, a primary responsibility of a newly established Parliament is the selection of a new candidate President for the European Commission, which serves as the executive tool of the European Union. The nomination process for the job involves member states considering the European election results when selecting a candidate. Furthermore, it is imperative that the appointment of the next Commission President get the approval of Parliament by an absolute majority, which entails securing the support of at least half of the current Members of the European Parliament, plus one additional vote. In the event that the candidate fails to get the necessary majority, it becomes imperative for the member states to put up an alternative candidate within a period of one month. This action is to be taken by the European Council, operating via a qualified majority voting system. In the context of the 2014 elections, the system of lead candidates was implemented by Parliament. Each political party in Europe nominated a candidate for the position of Commission president, and the party that achieved the highest number of votes in the elections had the authority to submit a candidate from the Parliament for the Commission leadership candidacy.

However, it has been notated that there seems to be much discord within the member states regarding the election of the current commission president Ursula von der Leyen. As she was the only candidate, the EU Parliament had to accept this or leave it. Within the realms of democracy, it would have seemed that there should have been further candidates for consideration.

Furthermore, von der Leyen's accession to president of the EU Commission as seen by many as both unelected and democratic. In fact, it was reported that during her visit to China with French President Macron, Emmanuel Macron was received via the red-carpet protocols, and EU Commissioner von der Leyen was treated as regular tourist upon arrival at Beijing Capital International Airport. Caulcutt, C., et al (2023).

During the evening of the visit, President Macron was present at an extravagant state dinner with President Xi Jinping of China, President von der Leyen conducted a solemn news conference at the headquarters of the European Union delegation. While the official media emphasized the positive aspects of the Sino-French relationship, Chinese social media platforms portrayed von der Leyen in a negative light, accusing her of being under the influence of American interests.

Therefore, from this evaluation of the Commissioner's election process, it is now considered that both the process and EU democracy is failing, unless it can address its failings – especially being governed by the US. This is an example of the EU losing its independence in the eyes of the global south community.

Part Two:

Research Outcomes & Suggestions to the Amendments for Consideration for the EU both Legal Framework and Diplomacy.

Post-Research Suggestion to: Points – Economics &

Diplomacy.

Research recommendation - Upon empirical reflection, the Euro ought to re-evaluated in line with a member state's fiscal strength, situation, commensurate with GDP and so on. Case-in-point, Italy, Greece, and other countries on the periphery of the Mediterranean, have suffered drastically since the Euro's adoption to the region. Recently, Greece has shown in favour of joining BRICS.

Secondly, where "Trade" is concerned, a member state ought not to be shunned by the EU Commission due to its political beliefs or recent changes in a country's administration. Business is business basically, and the foundations or building-blocks of the EU were formed on Trade and Political Negotiation frameworks as previously remarked in the Schuman Plan.

Third, as commented previously, the remaining twenty-seven EU member states conduct domestic general elections every 4–5-year cycles. Therefore, there will a chance that a new political agenda be adopted with every newly received administration. Subsequently, this may differ from the current EU stance or agenda. Nevertheless, no-matter the election results of said states, administration change or not, the EU ought to be more approachable in both dialogue and IR with EU member country's new government. Trade, therefore, ought to continue as per contract regardless of said nation were to implement an alternate policy which may be in conflict with EU undertones.

Unfortunately, as a former proponent of EU and its formation decades ago, this researcher believes that if these aforementioned suggestions were to be accepted seriously, then the EU family [As it was conceived] would build and gain more in repute than it is currently.

Post-Research Suggestion to: Point - Article 7 (1)

TEU

Research recommendation – Article 7 and "Diplomacy" obviously go hand in hand with each other. If upgraded diplomatic approaches were addressed, which were more creatively and less aggressively applied in practice, then the application for this warning provision framed in Article 7, would therefore become non-existent.

The formation of the Common Market (UK), EEC and EU once more, held the sovereign belief of cooperation in Europe, albeit, in trade and in the political IR spheres. It is therefore suggested in this paper that there ought to be a revised version of Article 7 - removing threatening prescribed language, and neither being a tool alike the US Reserve Currency sanctions in its implementation, nor having condescension toward member and external sovereign states. This would in turn transform the EU into a more amiable entity with the global community and its own 27 member states. If these author's suggestions are neither seriously considered nor applied, we must consider the sleeping giant in the room – not the elephant, in this instance BRICS is lying in wait to pounce upon dissatisfied EU member countries.

Post-Research Suggestion to: Point - Schengen

Acquis & Open Borders

Research recommendation – To open this discussion, as for the Schengen Visa itself, if the EU frontiers were to be closed and security controlled by the member sovereign state, Schengen Stamp holders could still easily traverse from one EU member country to another.

In light of the border security concerns underscored previously, it is this research paper's suggestion that all EU countries' borders/frontiers return to being closed permanently as prior to 1995. The data has illustrated that illegal people/narcotic trafficking, illegal migration or even the

spread pathogens, could have been prevented with the aid of closely monitored and supervised borders. The data has also shown that the world has become too unpredictable for relaxed frontiers.

If we refer to the noun epistemology as the theory of knowledge, it actually deals with the scope and limits of human knowledge and how it is acquired and possessed. If we were to apply this theory to the EU and its past three decades of decision-making construct, then this continental model of leadership would consider evaluating the related notions as in perception itself. Thus, leading into epistemological avenues such as memory, proof, evidence, and belief to certainty.

These aforementioned variables could align EU planning and investigations with the twenty-seven member states in connection with policy variations, traditions, history, and its democratic process. This will not only further international relations' alliances, but actually retain them with effective dialogue. In fact, Democracy actually means different things to different peoples...

Post-Research Suggestion to: *Point – EU Commission President Elections: Democracy or Not?*

Research recommendation – Having analysed the arguments and disharmony within the European Union pertaining Ursula von der Leyen's election and subsequent accession to the EU throne, it has been seen that the 705 elected EU parliament members were offered a one presidential candidate – take it or leave it vote in Strasbourg.

Moreover, Ursula von der Leyen is the 13th president of the European Commission since 2019. As an observation of coincidence, she previously served in the German federal government between 2005 and 2019, holding successive positions in Angela Merkel's cabinet.

It is clear to deduce from the evidence both from many commentaries assigned to this 2019 election, that a one candidate choice of vote, was undemocratic within the edicts of previous EU and Lisbon Treaty frameworks. It is recommended that at least three potential candidates stand for election in any given Commission's Presidential vote. This suggestion from the findings will not only aid the reputation of the EU, but more importantly, in the international arena. However, if this current mechanism continues, the union itself will be more open to a threat from BRIX. Finally, an undemocratic institution is not survivable over the long term. This is why China viewed von der Leyen as unserious in stature in diplomatic terms, on a visit with Emanuele Macron in 2023. China to this day, sees Ursula von der Leyen as an unelected leader of the EU as many other global nations view her global status. Recently in September Josef Borrel commented that: Migration could be “a dissolving force for the European Union” due to deep cultural differences between European countries and their long-term inability to reach a common policy.

Part Three:

“Sleeping Giant” BRICS and its Competition to the EU.

This segment has been additionally added as a warning to the EU. Simulating a leopard waiting in a tree to pounce, BRICS will be there, if the EU leadership's cohesiveness continues to be fractured between its own family of member states, thus, diplomatic bridges broken. As stated earlier, EU member Greece, is now considering entry into the BRICS trade platform and network since its invitation in 2016 – This Mediterranean nation will be the first EU nation to do so.

To be clear from this research and the contents coagulation, BRICS is a formidable counterpart within the spheres of trade and international diplomacy. In addition, the facts on this alliance are both coherent and unambiguous, Brazil, Russia, India, China, and South Africa, collectively known as the BRICS nations, a global economic rival to the continued dominance of global trade by the G7 nations, are expected to account for 32.1 percent of global Gross

Domestic Product (GDP) in 2023, says the International Monetary Fund (IMF). Okojie, K. (2023).

Currently, BRICS commands 47% of the world population, twenty-three percent of exports, and 19 percent of global imports.

Based on the observations made in Africa President Cyril Ramaphosa had announced that the BRICS grouping intends to extend invitations for full membership to six nations: Egypt, Ethiopia, Iran, Argentina, the United Arab Emirates, and Saudi Arabia. These countries will join the existing members of Brazil, Russia, China, India, and South Africa. The President further indicated that the new memberships would come into effect on January 1 of the upcoming year. C. Srinivasan (2023).

According to a report by Reuters Johannesburg, a total of 40 nations have shown their interest in joining the BRICS group. It has been projected that by January 2023, the group would see the inclusion of six new member states. Therefore, an additional 34 nations have shown their interest in joining this collective. According to Reuters (2023).

To conclude this segment, it is clear that BRICS can be a formidable foe to the EU, and this is why this research paper highlights the need for these five amendments and tweaks to their current policies and therefore aid a more vibrant and approachable continental union.

Part Four:

The European Union and its Vision for Mongolian Society. Agreement (2021-2027).

Current Fiscal Issues in Mongolia

i) Current Issues Plaguing Mongolia: According to the National Statistics Office Mongolia: A population of 3.46 million, GDP currently at 6.4% with unemployment hovering around 5.8 – 6.0% Obviously one disagrees with the inflation figures for the third quarter of 2023 at 10%. [Please refer to Figures 2-5 within the scientific discussion section under Mongolian Fiscal Situation]

In fact, within a World Bank inciteful report “post-COVID-19: Risks to an inclusive recovery” published 2022, forecasted that several nations in the East Asia and Pacific (EAP) area have had a strong economic recovery after the epidemic. The report goes on to say citing Mongolia had been notable for its comparatively delayed development in this regard. Mikhnevikuko, A. et al. (2022). Moreover, currently the poverty in Mongolia stands at 38.3% which is still extremely high owing to the ever-increasing retail price hikes, and which equates to the diminishing spending power for its citizens as to the woeful inaccuracy of Mongolia’s official national statistics for a 10% inflation rate.

Therefore, due to this ten percent official Inflation statistic ambiguity via the National Statics Office Mongolia, this researcher conducted a faculty/Administration survey at Otgontenger University to delineate a more rational CPI count which could shed light on the actual spending power deficit of regular citizens’ experience in their respective day-to-day lives. Within this questionnaire, was a list of all the outgoing indices and how much the increase in services has been and by how much in percentiles since the end of Covid. Additionally, the added variable of the depreciation of the local currency to the US Dollar, was added for a more accurate contextual view. Please refer to the Scientific Discussion under both quantitative and qualitative analysis findings for a full empirical-contextual breakdown.

The Mongolian Mining Industry

As delineated via this author’s 2019 research paper entitled “*Current Mining Taxation Policy Implemented by both Mongolia and Kazakhstan: The Development Comparatives between Ulaanbaatar and Astana.*” the research itself uncovered that capital gains taxes were neither

collected in sufficient contractual values from the foreign mining entities by the Mongolian Government compared to neighbouring Kazakhstan, nor were tangible contracts in place to enforce such mandatory taxation collection. Moreover, the study observed that the very same foreign companies operating in Mongolia were simultaneously functioning in Kazakhstan. In addition, these mining giants were paying 35% - 45% capital gains taxes on profits to the Kazakh treasury department but paying the very minimum to Mongolia. Miller, A.D. (2019). The specific data can be found in Table 3.

ii) How Could the EU Assist Mongolia?

Ref: The European Union and its Vision for Mongolian Society. Agreement (2021-2027).

- a) Instead of providing direct loans to Mongolia, the EU could channel the funds directly to specific projects e.g., Infrastructure. Avoidance of third-party bureaucrats would lead to transparency and funding accountability without misaligned disbursements via corrupt elements.
- b) Revised upgrading and transparency of the National Statistics Office. Insertion of applicable software with empirical data mining check options to avoid the manipulation of datasets for political purposes.
- c) Members of Parliament and Cabinet Ministers agree to online transparency website to portray their respective earnings and ex gratia payments to alleviate both misappropriation and misallocation of funds. Esempto gratia, if a member receives a gift, this must be declared. Additionally, a central banking mechanism could monitor banking activity of said ministers.
- d) Expansion of Education to the more rural area to facilitate herding families. i.e., Erasmus a success in cosmopolitan urban areas, could be expanded to difficult to access rural locations.
- e) Infrastructure Controls and Town Planning Projects ought to have the guidance of the EU via Structural and Civil Engineers, as the Summer of 2023 was a hydra disaster in the terms of significant flooding and fatalities. Case-in-point, domiciles being constructed near river basins.
- f) EU Guidance for mining contracts and the negotiations thereof. Current contracts with overseas mining operators has been proved to be unsuccessful in treasury revenue and its collection. Taxation is income for any given sovereign state, and Mongolia is no exception. Therefore, with legal guidance framework mechanisms, newly revised contracts inclusive of set capital gains levies, be imposed on to said foreign entities. If Mongolia were to receive a mandated 30% gains tax on all minerals, metals excavated from its own soil, then the country's stability would be assured, without any need for further financial assistance from elsewhere. The result would be new schools, infrastructure, increased standards of living, better equipped and manned state hospitals and increased salaries. As notated in the 2019 mining taxation paper, it was cited that Kazakh citizens earn 56% more income than Mongolian workers, even though both countries are virtually identical in geographical landscape and mining sector operations. Moreover, Kazakhstan enforces foreign companies to pay their prescribed taxes and has benefitted from this immensely under the stewardship of the former Nazarbayev administration. Refer to Table 3, and its delineations for illumination.

2. Delimitations

The parameters within this research were to merely use the data, which has already been defined, in the public scientific sphere, and still within the framework of international debate, however:

- a) Data which has not been included, are citations pertaining to in rhetorical nature that is still been litigated within both national and international jurisprudence guidelines. Thus, this aforementioned literature will not be included in any statistical nature of this draft. Empirical Data

only recognised and therefore cited.

b) The procedures and methods that have not been undertaken are elements such as and direct journalistic inquiry via face-to-face interviews (Direct Engagement). This is attributed to both the political and legal sensitivities of the issues portrayed in this study inclusive of the author’s geographical residency.

3. Scientific Discussion – Quantitative

EU Migration Statistics

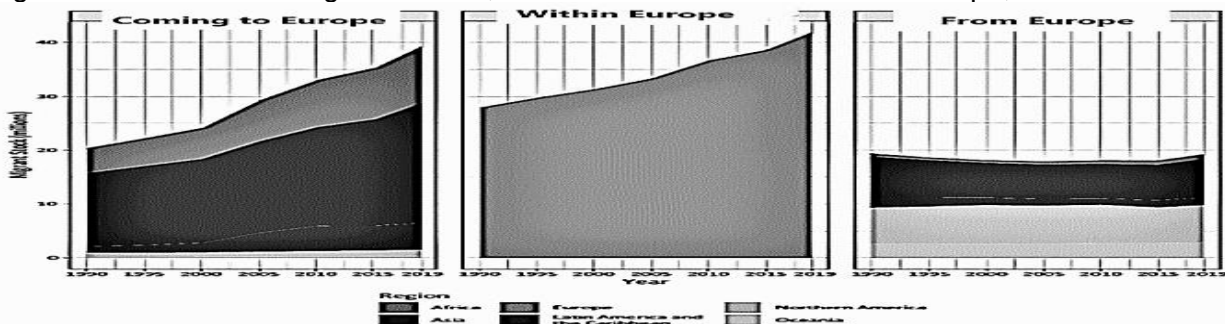
Table 2. Notable Migration Statistics by Year

Year	Statistical Inferences
2015/16	One million migrants entered the European continent.
2019	EU granted 700,000 migrants’ citizenship. The EU did not state how many of these were illegal migrants?
2020	8 million additional migrants entered the continent.
2021	In 2021, 2.3 million immigrants from non-EU countries entered the EU, a nearly 18% increase from 2020.
2021	Compared to 2020, 1.4 million former residents of one EU member state migrated to another member state, an increase of nearly 17 percent.
2021	Citizenship was granted to 827,300 people with permanent residence in the EU, an increase of approximately 14% compared to 2020.
2022	Non-EU citizens constituted 5.3% of the 446.7 million individuals residing in the EU on January 1, 2022.

Source: Origins of Chaos Theory in Science and Society Miller, A.D. (2023).

It is evident from Table 1, that by granting citizenship to 7,300 illegal immigrants, the EU’s globalisation plans to tolerate illegality within the Council of Europe was exposed. The rise in crime and economic repercussions in these immigrant hosting countries, however, has caused discord in many nations. The 2019 EU citizenship offer to 700,000 individuals was not explicitly distinguished between illicit and legal entry into the EU. We merely do not have the correct numbers, or were we deceived?

Fig. 1. Migrants to, within and from Europe, 1990-2019.

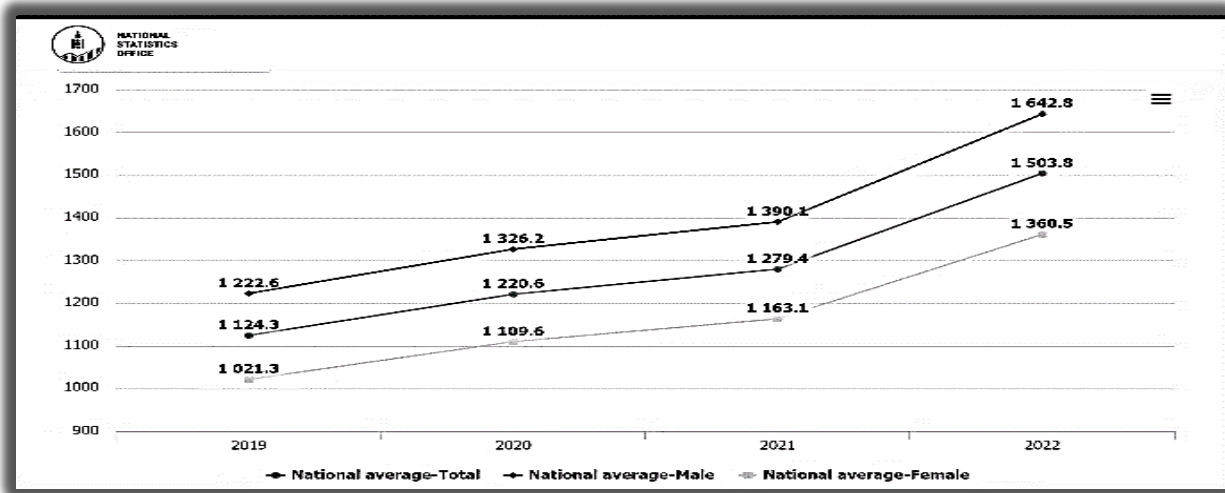
Source: UN DESA 20a - Furtana, Ü., Edwards, J. (2020). Asylum and forced migration

While there are several causes for migration to and within Europe, in Figure 1, the major focus of public conversation in recent years has been forced migration to Europe as a result of crisis circumstances in non-European countries such as Syria. The Atlas of Migration 2020 published by the European Commission gives an overview of essential statistics concerning migration causes and residency choices. At the end of 2019, valid residence permits were mostly granted for “Other” grounds, which included international protection (41%), “Family” (38%), and

“Work” (17%) (European Commission 2019). Figure 2 shows the number of asylum petitions filed for the first time in 2019 and 2020. In 2019, 631,570 first-time asylum petitions were filed, around 67,000 more than in 2018, but still less than in 2015 and 2016, when more than a million applications were filed. Rejections in the first instance have risen considerably, from 38% in 2016 to 62% in 2019. Notably, the socioeconomic profile of asylum applicants has changed: In 2016, for example, 68% of new applicants were male, compared to 62% in 2019. Miller, A.D. (2023).

Mongolia’s Macro Economic Situation

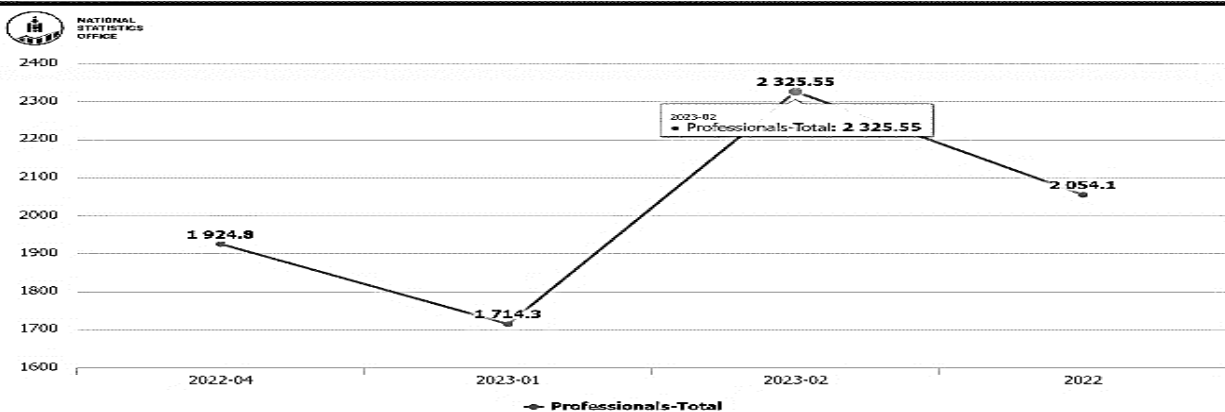
Fig. 2. MONTHLY AVERAGE WAGES AND SALARIES, by occupation and gender, quarter, year 2023. Tugrik Currency. 1 USD, 3,472.8 MNT

Source: National Statistics Office Mongolia 22/09/23

Figure 2 denotes monthly salary increases by occupation non-professionals between 2019-2022, these latest statistics illustrate a trend of a steady increase from 2019 to 2021, however, there was a noticeable jump of 250,000 tugriks [\$71.98] in 2022 from the previous year in the mean country values. The variation between genders for 2022 was 143,000 Tugriks in favour of men compared to women.

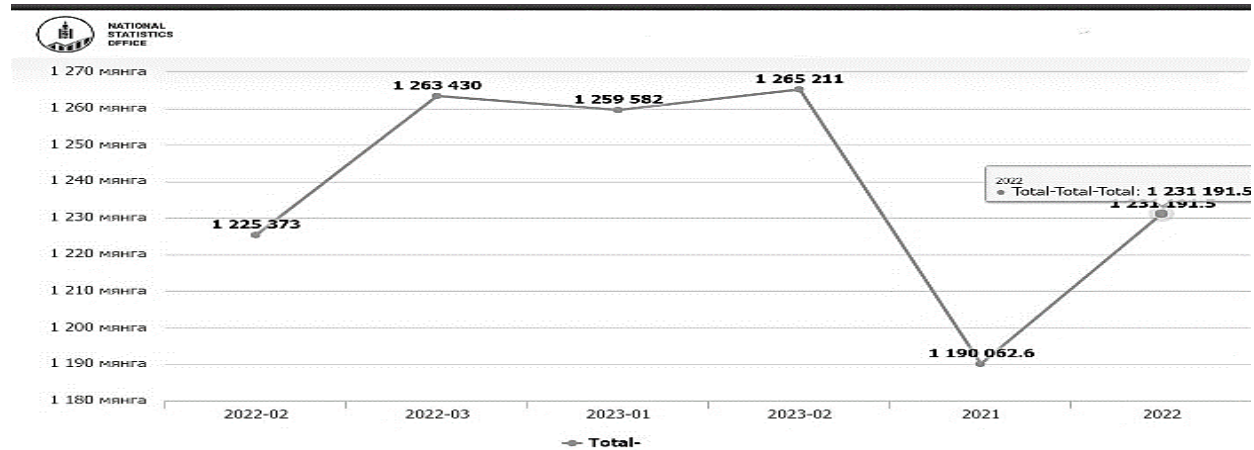
Fig. 3. MONTHLY AVERAGE WAGES AND SALARIES, by profession and gender, quarter, year 2023. 2023. Tugrik Currency. 1 USD, 3,472.8 MNT

Source: National Statistics Office Mongolia 22/09/23

Alluding to Figure 3, Mongolia salaries by professions shows that the linear statistics from periods 2022 to 2023 in 4-month cycles. It can be seen that from April 2022 to January 2023 a drop in wage earnings by 210,000 Mongolian Tugriks [\$60.46]. The national Statistics Office Mongolia then portrays an increase in salaried earnings of 271,258 or \$78.10 from the end of 2022 to February 2023. In comparison to Kazakhstan the salaries represented above are 56% lower in mean ranges to Mongolia’s neighbour. Miller, A.D. (2019).

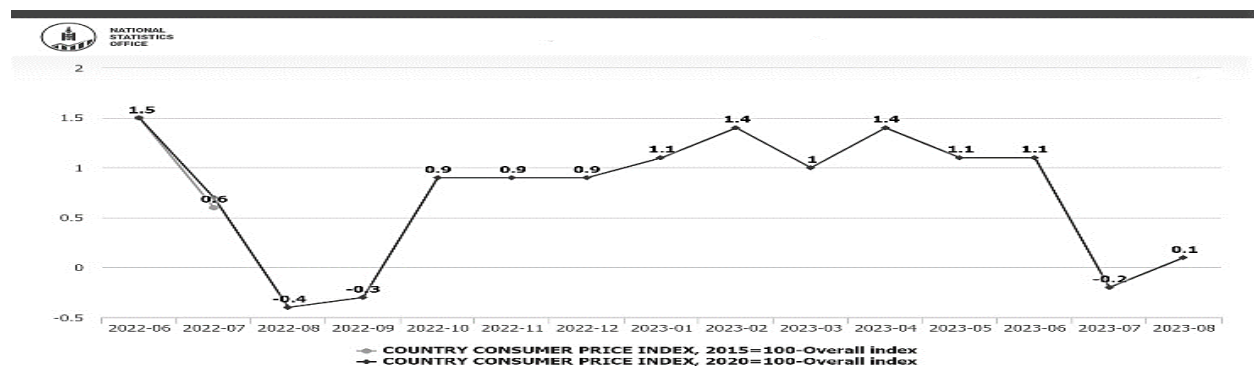
Fig. 4. LABOUR FORCE, by sex, age group, region, aimags and the Capital, by quarter, annual 2022-2023

Source: National Statistics Office Mongolia 22/09/23

Referring to Figure 4, pertaining to the labour force, between 2021, 2022 and 2023 it was relatively stable in numbers - averaging at around 1,250,055 working age citizens. It can be noted that during covid-19 in 2021, displayed the lowest figure in the labour force recorded at 1,190,082. According to the last data evident, within the second month of 2023, shows the highest work force figures at 1,265,211 personnel. Moreover, half of the 3.4 million Mongolian populous reside in the capital city, Ulaanbaatar.

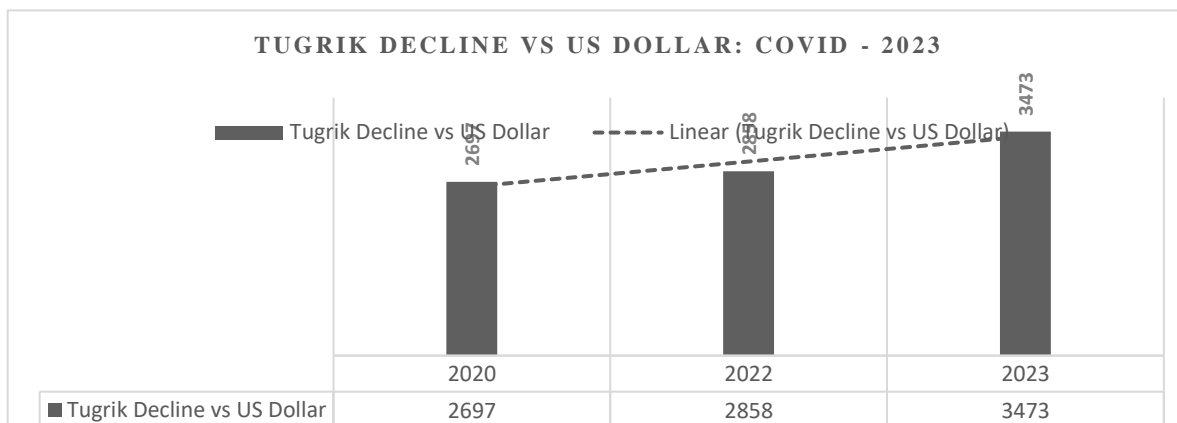
Fig. 5 CONSUMER PRICE (CPI) INDEX IN ULAANBAATAR, compared with previous month, by groups.

Source: National Statistics Office Mongolia 22/09/23

If these figures denoted in Figure 5, were to be believed, the CPI index for goods in the shops have only risen by a mean of 0.85% in fourteen months according to this data presented by the Office of National Statistics Mongolia. 13 timeframes are represented in the graphic from 2022 until today. In fact, early data from this body of research suggests that there have been substantial rises in values for goods and services which range from +50% to +200% now experienced by the Mongolia consumer. The ONSM figures are a disregard for its hard-working citizens and beyond any rationale for both statistical and empirical reasoning.

Fig. 6 Mongolian Currency Decline Against the US Dollar Since Covid. 2020-2023

Source: Exchange Rates.org. (2023).

Figure 6, this graphic elucidates the three-year declination of the domestic currency to the US Dollar. Factually, the Tugrik remained stable prior to and during the Covid pandemic at an exchange rate of ~ 2,700 – 1.00 USD. However, from post pandemic intervals until this paper’s publication, there has been a huge leap in dollar strength from late 2021 (early 2022), rendering the Tugrik at only 3,473 – 1.00 USD. Subsequently losing 82% of its strength on the currency market.

Generally, therefore, this has played a detrimental affect onto the citizenry’s capacity to purchase imported goods. Thus, their spending power is now limited that has led to the macro-economic inflationary figures experienced presently.

Table 3. Total Extraction of 12 Sample Minerals Resources from Mongolian Land in 2017

Materials Extracted	Quantity Mined Unit: MT & Barrels	Market Prices (US\$) Dated: 05 Oct 2018 (MT) & bbl.	NET Revenue from Exports of Cited Mining Companies US\$	Flat Profit at 40% Taxable Revenue for Mongolian Treasury \$
Silver	18	1,000,000	18,000,000	7,200,000
Gold	20	38,000,000	760,000,000	304,000,000
Tungsten	120	430	51,600	26,640
Salt	1,300	35	45,000	18,200
Molybdenum	2,000	26,000	5,200,000	2,080,000

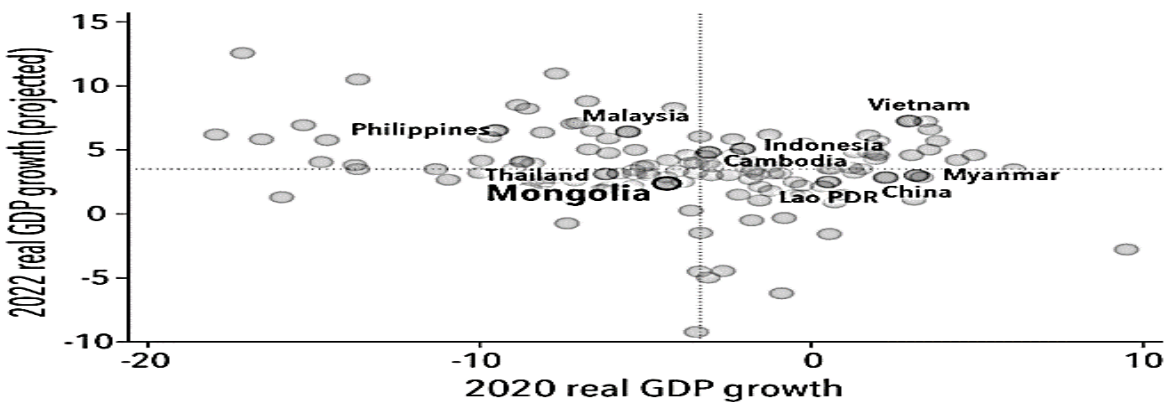
Coal	47,000	60	2,820,000	1,128,000
Zinc	60,000	3,370	202,200,000	80,880,000
Copper	150,000	6,262	939,300,000	375,720,000
Fluorspar	300,000	440	132,000,000	52,800,000
Hyd. Cement	350,000	57	19,950,000	7,800,000
Iron Ore	7,000,000	69	483,000,000	193,200,000
Crude Oil	8,000,000	74 bbl.	592,000,000	236,800,000
		TOTAL	3,154,567,100	1,262,826,840

Key: . = Approximately; Mt = Metric Tons; bbl. = Barrels

Source: Trading Economics.com 2017 Oil Production, Index Mundi Pricing (Spot) – (Miller, A.D. 2019).

The research data in Table 3. Illustrates a correlated limited sampling of twelve minerals mined in Mongolia, within their corresponding values converted to the United States dollar exchange rate as of October 3, 2018. As a result, the net revenue generated over a span of five years amounts to \$1,262,826,840.00, which in turn contributes a total net taxation revenue of \$6,314,134,200.00 to the treasury of Mongolia. The absence of a Mining Extraction/Sales Profit Taxation system levied upon international corporations suggests that the Government of Mongolia would not have needed a \$434 million IMF loan over three years or a \$5.5 billion financing package (Tranche-Based). Indeed, the data provides substantial evidence. Ulaanbaatar faces a particularly formidable challenge due to the fact that this financial package has backing from prominent entities such as Japan, Korea, China, the World Bank, and the Asian Development Bank. The fiscal implications of this development have been unfavourable for the Mongolian treasury since it has resulted in their subordination to debt-based governance. The phenomenon of globalist bankers providing loans to economically challenged nations in order to exert influence on their sovereignty is evident in this particular case. Consequently, the oversight of the Mongolian financial system, taxation models, and budgeting will fall under the purview of the International Monetary Fund (IMF). In January 2018, Mongolia implemented an increase in income taxes for its relatively tiny population. (Miller, A.D. 2019, p.45).

Fig. 7 Real annual GDP growth (%): 2020 vs. 2022 (projected)

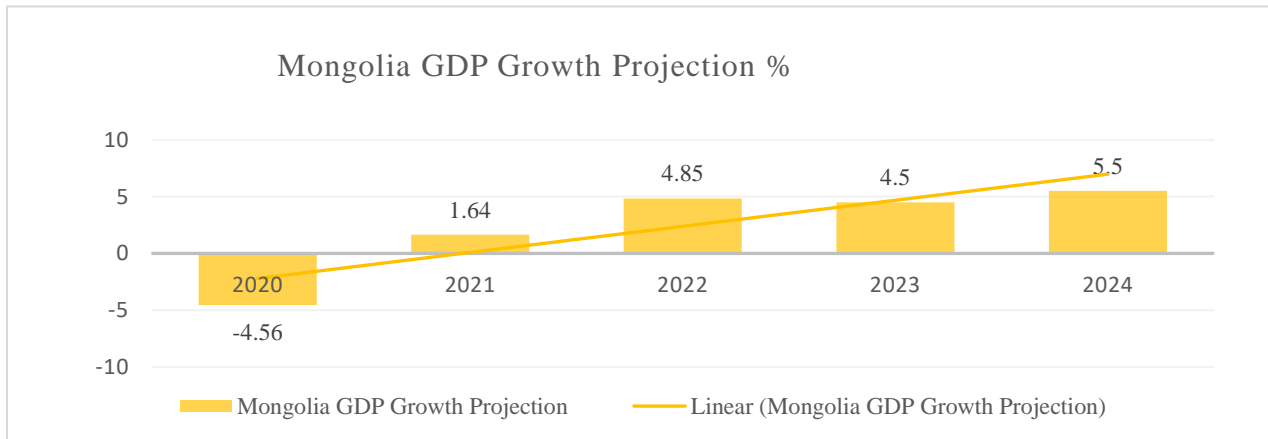

Key: Dotted lines indicate global medians.

Source: Macro Poverty Outlook, October 2022. (World Bank)

Figure 7 illustrates Mongolia’s GDP growth cycles compared to other Asian nations. In 2020, it was predicted that Mongolia prior to Covid-19, that GDP was resting at just over 3% compared to the highest projected GDP growth for Vietnam at 7.5%.

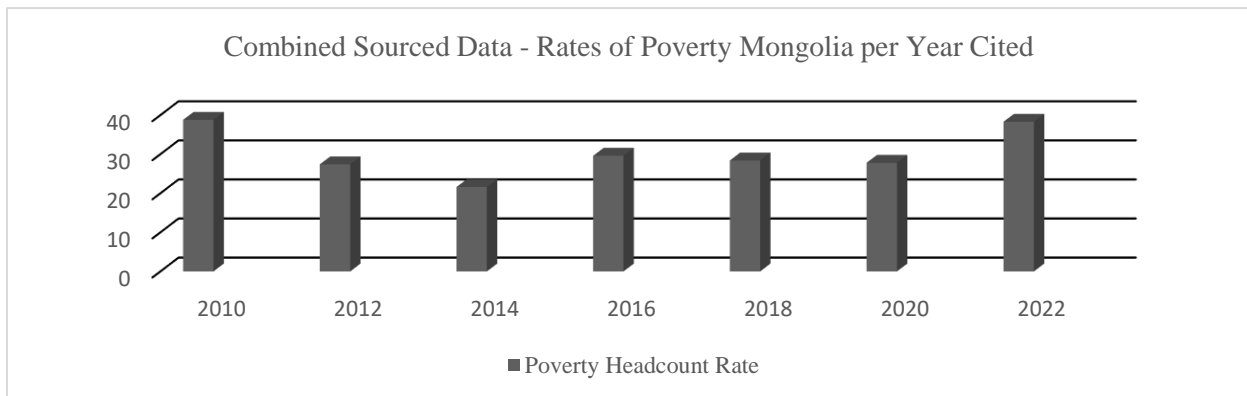
Fig. 8 Mongolia: Growth rate of real gross domestic product (GDP) from 2020 to 2024

Source: Statista - O’Neill, A. (2023).

According to the data published Aaron O’Neill, in his article in Statista, for more up-to-date analysis, the real GDP growth can be seen in the graphic Figure 8. Compared to Figure 7, the data seems more accurate and detailed by $\pm 4.8\%$ accuracy. It can be seen that during Covid the values for Mongolia in GDP growth replicated the whole world in negative growth, however, it had taken from 2021-2022 for increased values to occur resulting in some stability averaging a 4.12% growth cycle until a value of 5.0% in 2023. The aforementioned merely proves that the two graphics could be deceiving within data modelling and statistical analysis.

Fig. 9 Combined Datasets According to Poverty 2020-2022 by Miller, A.D. (2023).

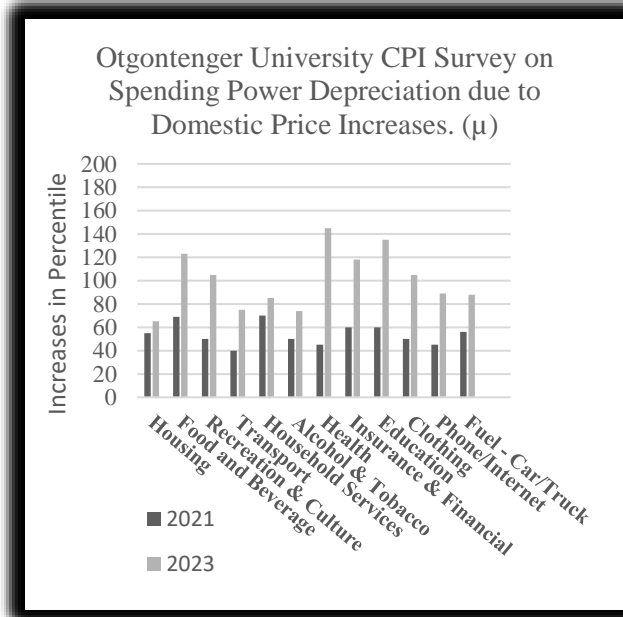

Source: World Bank Group & Macrotrends (2020-2022).

In Figure 10, we can view the unfortunate 12-year period of poverty in Mongolia. Omitting the figures from 2012 to 2020, it can be seen that the current poverty headcount level in 2023 of 38.3% is relatively identical or indifferent to 2010 over a decade ago. Furthermore, we must consider that Mongolia’s population is only at 3.4 million, in retrospect, this is equivalent to only 38% of London’s 8.9 million populous. Within any dataset, 38.3% poverty in a population of

3,400,000 is unfortunate in any given society. To be clear without ambiguity, in layman's terms, Mongolia as it stands has 1,126,470 of its citizens living in poverty.

Fig. 10 Mongolia Real Inflation Rate. Price increases. Averages μ 2021 – 2023 post-Covid

Source: Otgontenger University Faculty/Administration (CPI) Survey (2023).

Notably depicted in Figure 10, that these estimations from Mongolia citizens who are ranging from working to middle-class professionals are shown as staggering. The average increase within this research for all 12 However from this graphic we see a mean of 54.16% increase for all 12 columns. From housing to fuel costs, the purchasing power of citizens has become overwhelming compared to 2021. The inflation figure in 2021 was just over 15% and now we are to be believed that the current figure is ten percent according to NSOM. Referring to Figure 9, the 2023 value of 38.3% for the national poverty rate and the depreciation of the local currency notated in Figure 6, obviously raises suspicions that the actual

inflation is well above 10%. While we have reported increasing values of food 123%, Recreation 105%, Health 145% Insurance and Finances 118%, Education 135%, Clothing 105%, and Fuel at 88%, we can see that the EU proposal to assist Mongolia until 2027 is a very short timeframe to reverse this current negative trend. The data can be seen to be substantive if we were to view the tabulations in Figures 11-14.

4. Scientific Discussion – Qualitative

Fig. 11 Datasets from Mongolian Consumer Questionnaires. (Excel)

Participants	Housing	Shopping	Recreation	Transport	Household	Alc - Tobacco	Health	Ins - Fin	Education	Clothing	Data & I-Net	Fuel Costs
1	100	100	50	50	50	50	100	50	50	50	70	50
2	100	200	200	100	100	100	200	200	200	200	100	100
3	0	100	100	0	100	0	200	200	200	100	100	100
4	0	200	100	100	100	100	200	100	100	100	100	200
5	50	60	40	50	50	40	50	30	50	50	80	30
6	50	50	100	50	100	50	100	100	50	50	50	50
7	100	200	100	100	100	100	200	100	200	200	100	100
8	100	100	100	100	100	100	100	200	200	100	100	100
9	50	100	100	100	50	100	200	100	100	100	100	100
10	100	100	200	100	100	100	100	100	200	100	90	50
μ	[65]	[123]	[105]	[75]	[85]	[74]	[145]	[118]	[135]	[105]	[89]	[88]

Within Figure 11, it can be viewed that the average values of eleventh row μ that the results show prolonged depreciation in Mongolian spending power. In fact, six of the 12 columns in the

datasets registered over 100% increases in domestic prices and fees. Moreover, the highest values represented was in the health sector where fees rose by 145% and the lowest increase was for housing which incorporates rents and mortgage increases at 65%. Therefore, sixty percent of the sample data registered over 100%+ domestic increases which illustrate CPI and Inflation rate irregularities.

Fig. 12 Excel Calculations of P-values Substantive.

t-Test: Paired Two Sample for Means				t-Test: Paired Two Sample for Means			
	Housing	Shopping		Recreation	Transport		
Mean	65	121		109	75		
Variance	1694.444444	3298.9		2810	1250		
Observations	10	10		10	10		
Pearson Correlation	0.086942417			0.459463511			
Hypothesized Mean Difference	0			0			
df	9			9			
t Stat	-2.616073571			2.223705673			
P(T<=t) one-tail		0.014			0.0266		
t Critical two-tail		2.2622			2.2622		
z-Test: Two Sample for Means							
	Education	Clothing					
Mean	127.7778	105					
Known Variance	1	1					
Observations	9	10					
Hypothesized Mean Difference	0						
z	49.57421						
P(Z<=z) one-tail		0					
z Critical one-tail		1.644854					

The Excel calculations of this data’s accuracy for six of the sample data’s values, which appeared in the t-Test μ paired findings for Housing and Shopping shows $P(T \leq t)$ one tail at 0.014 which confirmed substantiality, whereby Recreation and Transport saw a p-value of 0.0266 on the Pearson scale. Finally, for Education and Clothing, the z-Test data illustrated high averages for increases at 127.77 and 105 percent respectively. Thus, this confirms the validity of the datasets involved.

Fig. 13 Excel to SPSS Findings in “R”

The screenshot shows RStudio with a data table and a console window. The data table has columns: Participants, Housing, Shopping, Recreation, Transport, Household, Alc - Tobacco, Health. The console window shows the following output:

```

R 4.3.1
> cor.test(x = Housing, y = Shopping)
data:  Housing  Shopping
NKR      0.0206  1.0000  -0.1697  0.1205  -0.1988  0.0201
CDED    -0.1697 -0.3744  1.0000  -0.5714  0.2328  -0.4205
PERK     0.1205  0.1355  -0.5714  1.0000  -0.2779  0.2053
TKW     -0.1088  0.0929  0.2328  -0.2779  1.0000  -0.0652
NKE      0.6261  0.7078  -0.4205  0.2053  -0.0652  1.0000

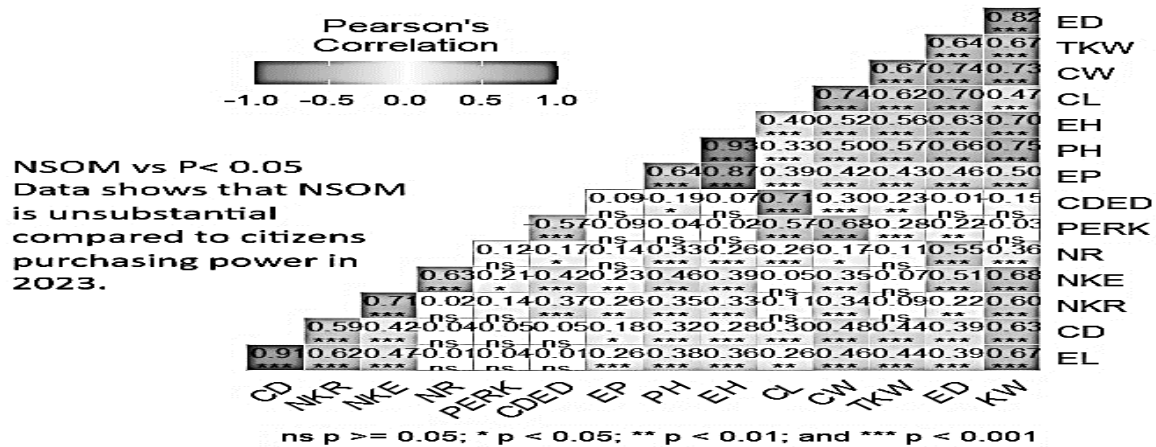
-----
p-values for the correlation coefficients
-----
      PH      EH      EP      EL      ED      CL      CD      CW
PH  0.00e+00  1.11e-69  3.10e-19  9.80e-07  5.66e-21  3.45e-05  6.06e-05  1.83e-11
EH  1.11e-69  0.00e+00  4.80e-49  3.28e-06  1.19e-18  2.84e-07  3.90e-04  3.76e-12
EP  3.10e-19  4.80e-49  0.00e+00  8.92e-04  1.83e-09  4.55e-07  2.88e-02  3.25e-08
EL  9.80e-07  3.28e-06  8.92e-04  0.00e+00  6.88e-07  1.29e-03  1.97e-61  1.81e-09
ED  5.66e-21  1.19e-18  1.83e-09  6.88e-07  0.00e+00  4.74e-24  4.94e-07  5.31e-28
    
```

Source: . R Core Team, (2021). SPSS Coefficient.

Figure 13 portrays the transfer of reverse data correlation within “R” within SPSS operations

as a further validation of questionnaire data. Both sets and subsets of stringed data was extrapolated to obtain P valuations to be incorporated into NSOM 10% inflation data published and its accuracy.

Fig. 14. Pearsons Correlation of Datasets within SPSS - Coded "R" - NSOM Inflation Data vs P < 0.05

Comparisons made in Figure 14 highlight the National office Statistics Mongolia (NSOM) finding's accuracy compared to the citizens' answers within their questionnaires. For NSOM 10% inflation rate to be accurate, it would have needed to find parity with the tabulations recorded by the citizens' observations. The accuracy of the data collated is deemed conclusive by the values indicated in "R" SPSS deviations:

53% = p < 0.001 ***

5% = p < 0.01 **

4% = p < 0.05 *

. As shown in Figure 12, the data was substantial in excel format and for SPSS the data was reverse correlated to validate if the ten percent NOSM inflation rate was commensurate to the citizens' overview. The data in Figure 14 was conclusive, and also showed that the p < = 0.05 was exceeded by vast amounts, in some cases doubled this threshold. Therefore, the data provided by NSOM was unsubstantial and inaccurate. Therefore, the findings illustrate that the said 10% inflation rate could be quintupled. Many datapoints were below the 0.05 threshold, however, the data which was way over the guidelines as a possible hypothesis here, is that many variables within the current NSOM inflation figure calculous, were not ever included in its macro-economic equation.

A possible review of the inflation rate for Mongolia.

a) Average Questionnaire increases = μ = 54.16% increases experienced.

b) Inflation Macro-Economic Formula:

$$\text{Inflation Rate} = ((B - A) / A) \times 100$$

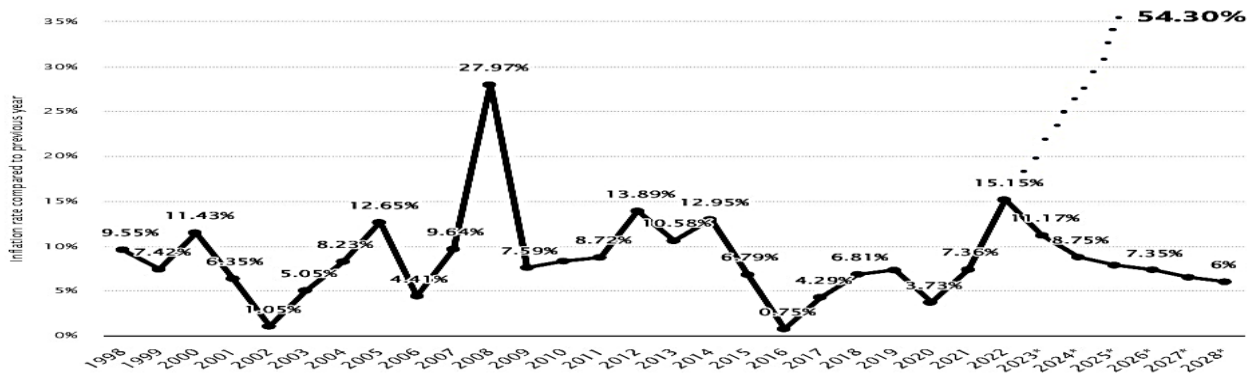
$$\text{IR} = ((\$2023 - \$2021) / \$2021) \times 100$$

$$\text{IR} = ((\$540 - \$350) / \$350 = 0.543 \times 100)$$

$$\text{IR} = 54.3$$

Interest Rate 2023 = 54.3%

Fig. 15 Actual Inflation Rate via Citizens' Observations Compared to Statista 2023 Forecasting.

Source: O’Neil, A. (2023.). Mongolia: Inflation rate from 1998 to 2028. Statista.

4. Research Conclusions

Discussion from the Findings – Five Amendments for the EU.

i) Upon reflection, it is suggested that the EU Commission ought to revise the Euro strength in comparison to its weak neighbours. Since its founding, the macro-economic equation for the Euro € clearly did not consider the weaker economic Mediterranean member states. These nations have been suffering from the outset, accepting EU loans to get by. Greece itself has become a failed state.

Trade Policy needs to be improved in regard to member states of whom have changed their politics respectively. Nations cannot be ignored or vilified due to an outcome of a general election, this is democracy at work, nonetheless. Due to some animosity, the EU has changed its Gas supplier to a more expensive one. This has caused immense inflation and poverty for households on the continent inclusive of the UK. Business is business, to obtain the best deal for a nation, does not include the use of political rhetoric. We all must obtain the cheapest source of energy, no matter how one feels towards the supplying country.

ii) Diplomacy: As the remaining 27 member states hold their own domestic elections every 4-5 years, it suggested that the EU, especially unelected leadership of the commission, reduce the bureaucracy and tone-down its stance towards nations who have changed their political apparatus. Negotiation with all nations is paramount for family continuity – irrespective of the politiqu and its climate being unfavourable at times. All must be sat around the proverbial table, not to be ignored.

Results have clearly shown that EU version of diplomacy has perturbed many nations and

their respective elections have illustrated this fact astounded in change. Poland, Hungary and now Slovakia have all democratically elected traditional popular parties commensurate to a sovereign states culture dynamic.

This paper's suggestion to the EU is paramount, as the Economy has deteriorated and paying double and treble for gas, will continue for years to come, as the "Green New Deal" has in all tense and purposes, failed the Winter months. This year's Winter itself, will be a barometer of things to come. There also could be more nations changing political direction like Germany, Italy, France, and Greece in elections to come.

iii) It also suggested by this research that a weaponised Article 7 (1) TEU is an unwise proposition. Hungary and Poland both, being subjected to this form of warning upon a member state, has simply changed their respected viewpoints of the EU. It is suggested as remarked in the previous paragraphs (ii. Diplomacy) that the EU cannot afford to enforce Article 7 akin to the US Dollar weaponization. Less threats and more negotiation are required. "Sovereign" as in Sovereign independent nations, is defined as such, irrespective of being in the EU continental club.

iv) Schengen Acquis & Open Borders:

Having introduced open borders since the Schengen Agreement came to pass in 1995, the provisions thereof, were not readied for the issues which would follow a decade later. Fundamental avenues were not considered with epistemological elements such as the rule of sovereign frontier laws being disregarded. Owing to the previous influx of illegal migrants, a pandemic and increased crime within member states. (Still to this day) It is suggested by the research findings that all member sovereign states return to their sovereign border controls, as countries like Poland had never experienced an in-country terrorist attack due to its firm immigration policy. Closed borders is a natural path to take as this protects the nations themselves without hindering the continental union and the Schengen Visa Agreement. Europol has also confirmed that Drug/Human Trafficking have also increased exponentially.

v) EU Commission Presidential Elections.

Having detailed the unfortunate way the last series of European Commission Elections in November 2019, it this paper's recommendation that future elections have at least three presidential candidates to contend the seat. Unlike the take or leave it election previously with only the sole candidate. In addition, a policy ought to be applied to all sitting commissioners (or leadership posts) therefore, be subject to the vote too.

If any of these recommendations be ignored, we must recall that BRICS is the elephant in the room waiting for discontented Euro member States.

The European Union and its Vision for Mongolian Society. Agreement (2021-2027).

How the EU. Could Possibly Assist Mongolia?

Firstly, Mongolia's Main Issues?

i) Out of 3.46 m inhabitants, half reside in the capital city Ulaanbaatar and 33 - 38.3% live in poverty

- ii) Unemployment languishes between 5.8 to 6.0 percent.
- iii) Inflation and other statistics are manufactured politically, this has been seen within this paper's research calculations. High increases in the cost of living, the aforementioned poverty rate, and a depreciated local currency, does not equate to 10%
- iv) Many of its youth wish to graduate and leave the country.
- v) Review of Construction Regulations and building malpractice, as seen during the Summer of Flooding 2023, which had led to numerous deaths and illegal construction of domiciles on a nearby riverbank.
- vi) As a sustainable Meat nation, Mongolian Meat has risen exponentially since the end of Covid 19.
- vii) Geographically, we ought to recall that Mongolia lies between two founding members of BRICS, the Russian Federation and China. Moreover, Mongolia has currently 40% trade with mainland China. BRICS has already invited Greece and the grouping has 47% of the world population, many of which manufacturing nations.
- viii) Herding families wish for their children to have a higher standard of education and a controllable existence.
- ix) The largest beneficial industry for Mongolia – Mining, there is also evidence that the correct percentage of Capital Gains Taxes are not being applied to foreign mining entities. This stifles development in the country as a whole. As disclosed in a paper in 2019 presented at the National University of Mongolia 60th Conference. (Miller, 2019).
- x) It is evident following this author's 6.5 year stay in Mongolia that there seems to be no official mechanism of government activity transparency with its own populous of citizens.

The European Union and its Vision for Mongolian Society. Agreement (2021-2027).

EU. Assistance Provisions to Aid this Historic Asian Landlocked Nation:

1. Erasmus is a success story for the European Union, this needs to be expanded to outlying countryside communities.
2. An open government database similar to the UK ought to be implemented to alleviate misappropriations of funds. Members of Parliament and minister ought to sign up for this plan so transparency be applied for the citizens and be monitored by its central bank. The EU could assist within this process via its panel of experts in the field.
3. The National Office of Statistics Mongolia would possibly require an overhaul in light of its published statistics on its database.
4. Infrastructure reforms be implemented as required (Alike Türkiye following the recent Earthquakes), for building irregularities and planning regulations for domiciles for its demography. EU Civil Engineering Specialists ought be observers and advisors within large urban cities and the rural regions need be. Cited (Miller, 2023).
5. The meat production and its logistics be investigated to evaluate where the increased pricing is hurting the general populous originates?
6. The Mining industry could be the saving grace for Mongolia's economy. The EU could oversea re-negotiations of foreign mining contracts that each overseas company pay the Mongolia treasury at least 25% of capital profit taxes on every metal, mineral and other widget that is extracted from Mongolia soil and sold on the international open market's daily spot price. This alone would produce billion-dollar dividends and improve a multitude of national issues within

its development. Compared to Kazakhstan, Mongolian salaries are at least 56% lower than its neighbour while having virtually identical mining capacities and the same foreign mining companies present as in Southern Mongolia. Conclusion is that a series of contract negotiations be implemented via the European apart of this vision to 2027.

References

1. Acharya, B. (2023). What is BRICS, which countries want to join and why? Source: Johannesburg, Aug 21 (Reuters) - The BRICS group of major emerging economies - Brazil, Russia, India, China and South Africa - will hold its 15th heads of state and government summit in Johannesburg between Aug. 22 and Aug.24. <https://www.reuters.com/world/what-is-brics-who-are-its-members-2023-08-21/> (Accessed August 23, 2023).
2. Biau, J. (2011). In Brief: Standard Deviation and Standard Error Orthop Relat Res. 2011 Sep; 469(9), 2661-2664. doi: 10.1007/s11999-011-1908-9. PMID: PMC3148365.
3. Booth, P. (2013). The Euro – the Beginning, the Middle ... and the End? Source: Institute of Economic Affairs. London, UK. Author - Phillip Booth. <https://iea.org.uk/wp-content/uploads/2016/07/IEA%20The%20Euro.pdf>. ISBN:978-0-255-36680 e-ISBN 978-0-255-36683-0 (Accessed May 24, 2023).
4. Brzozowski, A. (2019). Poland gets a pass as Romanian presidency struggles with rule of law approach, Source: Euractiv.com, 9 January 2019. <https://www.euractiv.com/section/justice-> (Accessed March 15, 2020).
5. Cambridge Dictionary. (2023) Definition of Trade. Source: Cambridge Dictionary (Online). <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/trade?q=trade+> (Accessed September 18, 2023).
6. Caulcutt, C., et al (2023). The warm embrace and the cold shoulder: China mines Europe’s fractures during joint visit - French President Emmanuel Macron got parades and banquets. EU chief Ursula von der Leyen was mostly left alone. Source: by Clea Caulcutt, Jamil Anderlini, Suzanne Lynch and Stuart Lau A. <https://www.politico.eu/article/china-divide-> (Accessed Jul 21, 2023).
7. Devonshire-Ellis, C., Ramezani Bonesh, F. (2023). Intra-BRICS Trade and Analysis 2023. Source: Silk Road Briefing via Dezan Shir and Associates <https://www.silkroadbriefing.com/news/2023/08/21/intra-brics-trade-and-analysis-2023/5>. (Accessed August 18, 2023).
8. Dumbraва, C. (2022). Schengen reform Key challenges and proposals. Source: European Parliament Briefing. DUMBRAVA Costica – Author. <https://www.europarl.europa.eu/RegData/etu> (Accessed January 3, 2023).
9. Eder, F. (2019). POLITICO Brussels Playbook, Presented by BP: UK’s absurd intervention — Liberals’ ‘Team Europe’ — Rule of law central Politico Brussels Playbook. Source: 19. March 2019. <https://www.politico.eu/newsletter/brussels-> (Accessed 26 June 2023).
10. Exchange Rates.org. (2023). US Dollar to Mongolian Tugrik Spot Exchange Rates for 2020-2023. Source: Euro spot rates indices. <https://www.exchangerates.org.uk/USD-MNT-spot-exchange-rates-history-2022.html> (Accessed September 22, 2023).
11. European Commission, (2021). Erasmus+. Source: EU Commission. website. <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/about-erasmus/history-funding-and-future#intro> (Accessed August 3, 2023). 10.9.
12. EU Commission. (2019). Rule of Law: European Commission launches infringement procedure to protect judges in Poland from political control. Source: European Commission Report – 03/04/19. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_1957 (Accessed May 4, 2022).

13. European Union. (2023). History of the EU. Source: European Union Official Website. https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu_en (Accessed August 4, 2023).
14. EU Parliament. (2023). Society: Countering irregular migration: better EU border management. Source: EU Parliament – Europa-News-Updated:08-08-2023. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20170627STO78419/countering-irregular-migration-better-eu-border-management>. (Accessed October 20, 2023).
15. Europol. (2021). Child trafficking: 92 minor victims identified across Europe. Source: Europol and Frontex Border Control. <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/child-trafficking-92-minor-victims-identified-across-europe> (Accessed July 6, 2022).
16. Euroactiv.(2023). ‘Happy surprise’ as Greece receives invitation to join BRICS bank Source: AFP and Europe News. <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/happy-surprise-as-greece-receives-invitation-to-join-brics-bank/>
17. Furtana, Ü., Edwards, J. (2020). Current Migration Trends in And Within Europe. Source: Antony D. Miller “Origins of Chaos Theory in Science and Society <https://www.perceptions.eu/current-migration-trends-in-and-within-europe-2/>
18. Institutdelors.eu. (2019). The author would like to thank Professor Laurent Pech (University of Middlesex in London) for his work in obtaining the publication of several key documents in the follow-up to the Article proceedings against Poland.. https://institutdelors.eu/en/publications/_trashed/#_ftnref1 (Accessed June 4, 2022).
19. Junker, J.C. (2016). EU—Decades of Experience... Source: New Europe. EU president Jean-Claude Juncker Speech. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_16_3043 (Accessed February 23, 2023).
20. Macrotrends. (2023). Mongolia Poverty Rate 1995-2023. Source: Macro Trends. 2022 Datasets. <https://www.macrotrends.net/countries/MNG/mongolia/poverty-rate> (Accessed October 18, 2023).
21. Mikhnevikuko, A., Uochilydia, K., & Kim, L. (2022). Mongolia post-COVID-19: Risks to an inclusive recovery/ Source: World Bank Blogs. <https://blogs.worldbank.org/eastasiapacific/mongolia-post-covid-19-risks-inclusive-recovery> (Accessed October 16, 2023).
22. Miller, A.D. (2019). Current Mining Taxation Policy Implemented by both Mongolia and Kazakhstan: The Development Comparatives between Ulaanbaatar and Astana. *Business Ethics and Leadership*, 3(2), 39-52. [http://doi.org/10.21272/bel.3\(2\).39-52.2019](http://doi.org/10.21272/bel.3(2).39-52.2019).
23. Miller, A.D. (2023). “Origins of Chaos Theory in Science and Society: Exploring this Concept in a Troubled Society.” Hardcover & Paperback – August 3 & 7, 2023. by Antony D. Miller (Author) Amazon.com. ISBN-13: 979-8397780001 (Hardcopy), ISBN-13: 979-8856332031 <https://www.amazon.com/Origins-Chaos-Theory-Science-Society/dp/B0CDNGSH4B>
24. NSO, Mongolia. (2023). LABOUR FORCE, by sex, age group, region, aimags and the Capital, by quarter, annual 2022-2023. Source: National Statistics Office Mongolia 22/09/23. https://www.1212.mn/en/statistic/statcate/573055/table-view/DT_NSO_0400_012V1 (Accessed October 16, 2023).
25. NSO, Mongolia. (2023). MONTHLY AVERAGE WAGES AND SALARIES, by profession and gender, quarter, year 2023. 2023. Source: National Statistics Office Mongolia 22/09/23. <https://www.1212.mn/en> (Accessed October 16, 2023).

26. NSO, Mongolia. (2023). CONSUMER PRICE INDEX IN THE CAPITAL, compared with previous month, by groups. Source: National Statistics Office Mongolia 22/09/23. https://www.1212.mn/en/statistic/statcate/573063/table-view/DT_NSO_0600_003V4 (Accessed October 16, 2023).
27. NSO, Mongolia. (2023). MONTHLY AVERAGE WAGES AND SALARIES, by occupation and gender, quarter, year. Source: National Statistics Office Mongolia 22/09/23. <https://www.1212.mn/en> (Accessed October 16, 2023).
28. Okojie, K. (2023). BRICS nations to account for 32.1% of global GDP in 2023 — Report. Source: Business Day – Nigeria. <https://businessday.ng/world/article/brics-nations-to-account-for-32-1-of-global-gdp-in-2023-report/> (Accessed October 1, 2023).
29. O’Neill, A. (2023). Mongolia: Growth rate of real gross domestic product (GDP) from 2018 to 2028(compared to the previous year). Source: Statista.com - Published by Aaron O’Neill. 2023. <https://www.statista.com/statistics/727556/gross-domestic-product-gdp-growth-rate-in-mongolia/> (Accessed September 25, 2023).
30. Pech, L., et al (2019). 1095 Days Later: From Bad to Worse Regarding the Rule of Law in Poland (Part I) », Laurent Pech, Patryk Wachowiec, Verfassungs Blog, 13 January 2019; <https://verfassungsblog.de/1095-days-later-from-bad-to-worse-regarding-the-rule-of-law-in-poland-part-i/> (Accessed December 3, 2022).
31. R Core Team, (2021). R: A language and environment for statistical computing. Source: (Excel Data Modification: Title - Datasets Pertaining Research Paper: The European Union and its Shaping of Mongolian Society. by Miller, A.D. & J. Zolzaya (2023) Otgontenger University. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria. R-GUI SPSS Analysis. <https://www.R-project.org/>.
32. Reuters. (2023).What is BRICS, which countries want to join and why? Source: Reuters-Johannesburg. <https://www.reuters.com/world/what-is-brics-who-are-its-members-2023-08-21/#:~:text=Over%2040%20countries%2C%20including%20Iran,2023%20summit%20chair%20South%20Africa.> (Accessed October 4, 2023).
33. Temurchuluun, G. (2022). European Union Institutional Framework. Bio - Temurchuluun G. is a notable expert within Mongolian Diplomatic Relations and a former Ambassador representing his nation in foreign diplomacy. He is also a noted academic within the field of diplomacy. Handbook Published by Otgontenger University - Department of International Relations. ISBN: 978-9919-9872-4-4
34. Tóth-Bíró, Z. (2023). Unelected Von Der Leyen Poses as Single Leader of Europe. <https://www.hungarianconservative.com/articles/opinion/unelected-von-der-leyen-poses-as-single-leader-of-europe/> (Accessed June 14, 2023).
35. Ulagpan, Y. (2021). Belt and road initiative: Opportunities and challenges for Mongolia. Source: The Asia-Pacific Journal, 19(3),3. https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/the_brics_as_an_eu_security_challenge.pdf (Accessed March 30, 2024).
36. Wintour, P, (2023). Migration could be Dissolving force for EU’, says bloc’s top diplomat. Source: The Guardian. Josef Borrell Calls out EU. Fri 22 Sep 2023. <https://www.theguardian.com/world/2023/sep/22/migration-eu-diplomat-josep-borrell-ukraine-china>
37. World Bank Group. (2022). Poverty Head Count. Source: World bank. 2010-2020. <https://www.facebook.com/WorldBankMongolia/photos/a.111733500236954/866010701475893> (Accessed October 18, 2023).

CURRENT CHALLENGES OF THE EU

*Prof. Dr. Nicolae Marinescu
Erasmus Coordinator for Business & Economics
Transilvania University of Brasov*

Jean Monnet European Module

Current challenges of the EU

Prof. dr. Nicolae Marinescu

Transilvania University of Brasov, Romania

International Conference, Ulaanbaatar, 20.10.2023

Outline of the presentation

Main Challenges

- Migration
- Euroscepticism
- Brexit
- The Covid crisis
- The Ukraine invasion
- Green Deal

Migration

- In recent years, the EU had to respond to the most severe migratory challenge since the end of the World War II (first the Syrian war, then the Ukrainian invasion)
- Unprecedented arrival of refugees and irregular migrants in the EU (peak =2015)
- Deficiencies in EU policies on asylum, external borders and migration (unbalanced tasks and budget)
- Four pillars of measures: reducing the incentives for irregular migration, dismantling smuggling and trafficking networks; saving lives and securing the external borders; providing more legal pathways for asylum-seekers

Euroscepticism

- **Undermining of national sovereignty**
- **Lack of democratic legitimacy**
- **Too high bureaucracy, slow decision-making**
- **Too many regulations**
- **High levels of immigration**
- **Regional inequalities**
- **Euro crisis, economic problems**
- **Deficient / Little promotion of positive sides**

Brexit

- **Exit of the UK on 31 January 2020 (following a referendum in 2016 (passed by 51.9% vs. 48.1%))**
- **Involves the process of negotiating new trade deals, citizen registration rules, borders, etc.**
- **For the EU, the negative consequences are larger than just reducing the GDP: it has lost 1/6 of its economic power, an important economic contributor and a great share of its foreign and security policy weight**
- **Large volume of new paperwork pushes up the cost of trade (certificates, requirements, barriers)**

The Covid crisis

Losers:

- Airlines
- Tourism
- Restaurants
- Entertainment
- Large scale shopping
- Business trips
- Clothing, perfumes, jewellery

The Covid crisis

Winners:

- E-Commerce, Online Retail
- Logistics
- IT, generally (Web applications)
- Pharmaceuticals
- Renewable energy
- Customized services
- “Low-touch” economy

The Ukraine invasion

- Increasing energy prices and disrupted agricultural trade have led to unprecedented high inflation
- Dependence on Russian gas led to urgent measures
- Lots of refugees with additional costs (8 million people)
- Exports of the EU to Russia and Belarus are suspended
- Gender-based violence, human trafficking, and children leaving school for an indefinite period
- Economic instability (especially after the Covid crisis)

Green Deal

- **EU Energy & Climate Package:** According to the Europe 2020 Strategy, the EU set 3 main objectives in the field of climate change and energy: 20% reduction in greenhouse gas emissions from 1990 levels, 20% of energy consumption from renewable energy (RE) and to increase energy efficiency by 20% by 2020
- The EU has also adhered to the Paris Agreement: long-term goals of limiting the rise of global temperatures + reducing greenhouse gas emissions by 40% by 2030

Green Deal

- **Green Deal: the ambitious goal of Europe – become the first climate-neutral continent by the year 2050**
- **The European Commission has launched a €1 billion call for research and innovation projects that respond to climate crisis and help protect Europe's ecosystems and biodiversity (17 Sept. 2020)**

Romania's Energy Mix

- **The balanced mix of Romania's energy resources and its relative energy independence decrease the risks of supply shortages and lead to a better response vs. climate change**
- **Romania has complied with the EU target set for 2020 to ensure 24% of the country's energy consumption from RE. The share already reached 23.9% in 2018**
- **Romanian electricity production in 2018 amounted to 41.3% RE, higher than EU average = 32.2%, rank 7**

Romanian electricity production, 2019

Resource	Share in total
Traditional	58.72%
Coal	24.24%
Nuclear	17.65%
Gas	15.02%
Other	1.81%
Renewable	41.28%
Hydro	27.87%
Wind	9.78%
Solar	3.15%
Biomass	0.48%

Green Deal

- The EU's long-term budget, coupled with NextGenerationEU (NGEU), the temporary instrument designed to boost the recovery, form the largest stimulus package ever financed in Europe. A total of €2 trillion are helping rebuild a post-COVID Europe, to form a greener, more digital and more resilient Europe.

Unfinished business

- Reform of the Common European Asylum System
- E-Privacy
- E-evidence and prevention of dissemination of terrorist content online
- Schengen area: preserving both security and free movement of people
- International Procurement Instrument

Thank you for your attention!

Prof. Dr. Nicolae Marinescu

Erasmus Coordinator for Business & Economics

Transilvania University of Brasov

marinescu@unitbv.ro

THE ROLE OF NATIONAL PARLIAMENTS IN THE EU LEGISLATION

Edit Soós

Associate professor, University of Szeged Faculty of Law,

Department of Political Science

Abstract

National parliaments' involvement in the EU legislation process has long been limited, and only the Treaty of Lisbon recognises them as contributors to the EU decision-making process. The „early warning mechanism” provides the right of pre-legislative intervention to the national parliaments and encourages them to jointly build up a new mode in the EU legislation. The novelty of national legislators is that they have the right to monitor whether EU initiatives comply with the principles of subsidiarity. The cooperation with EU institutions, especially with the European Commission, on EU affairs acknowledges the formal role of national parliaments in European public policy-making process.

The study presents the main characteristics of subsidiarity monitoring and the evolution of its practice. In addition, it focuses on how can the national parliaments influence the final legislative outcomes in the EU through the existing procedures of yellow and orange cards. The findings highlight whether the efforts of national parliaments have brought significant improvements in the mechanism of subsidiarity and proportionality control.

Keywords: national parliaments, principle of subsidiarity and proportionality, EU legislation, Treaty of Lisbon, Early Warning System

Introduction

European integration has strengthened the executives of nation states. Due to the growing supremacy of national governments in the European law-making process, national parliaments were considered as national gatekeepers in the European machinery, while the role of national parliaments was limited to that of ‘governmental watchdogs’ scrutinizing the conduct of national governments (Maurer, Mittag, and Wessels 2004, 67).

The Treaty on Union (1993) and the Treaty of Amsterdam (1995) encourage greater involvement of national parliaments in the activities of the European Union and enhance their ability to express their views on matters which may be of particular interest to them”. However, national parliaments have for a long time only limited possibilities in the EU legislative process.

The role of the ‘latecomer’ national parliaments (Maurer et al. 2004, 71) in European Union affairs was regulated by the Protocol (No. 1) on the role of national parliaments in the European Union of the Treaty of Lisbon (2009). The main element of the procedure is outlined in Protocol (No. 2) on the application of the principles of subsidiarity and proportionality as the early subsidiarity check of a legislative proposal.

The ‘Treaty of Parliaments’ (Jancic 2015, 939) incorporated national parliaments into the legal system of the European Union for the first time in the history of European integration. The right of national parliaments to raise subsidiarity concerns strengthened their role as ‘watchdogs of the subsidiarity’ (Cooper 2006, 283; Matei and Dumitru 2020, 2) that delve into the issues of exercising European legislative powers in the areas of non-exclusive EU competences (Pimenova 2016, 382).

The aim of the study is to highlight how the European Union could involve national parliaments in the preparation of Union policies, and whether the European Union provided a stable mechanism for the monitoring of the principles of subsidiarity and proportionality.

After a brief overview of the meaning of the principles of subsidiarity and proportionality, the study focuses on subsidiarity control mechanism (procedures of yellow card and orange card), and reveals the collective capacity of national parliaments to fulfil representative and deliberative functions in EU law-making.

Subsidiarity control mechanism. The Early Warning System

The concepts of subsidiarity and proportionality are fundamental elements of the policy development process of the EU institutions. Subsidiarity is typically understood primarily as a principle for allocating powers to different levels of governance (Fejes 2013, 25), yet it may also provide guidance on how powers are to be exercised. For example, subsidiarity can be thought to include an element of proportionality that requires powers to be exercised in a way that is not more intrusive for lower levels than alternative ways to achieve the same aim. Subsidiarity may also find expression in procedural mechanisms, such as the involvement of national parliaments in the application of subsidiarity in the EU legislative process.

The principles of subsidiarity and proportionality were given legal status in the EU when they were incorporated into the Treaty on European Union (1993). The application of the subsidiarity principle aims to ensure that decisions in Europe are taken at the most appropriate level. As a constitutional principle, subsidiarity was to preserve the legislative space of the member states by limiting European legislation to certain situations. The original wording of the Treaty on European Union (TEU 1993, Article 3b) provided that: “In areas which do not fall within its exclusive competence, the Community shall take action, in accordance with the principle of subsidiarity, only if and in so far as the objectives of the proposed action cannot be sufficiently achieved by the member states and can therefore, by reason of the scale or effects of the proposed action, be better achieved by the Community”.

The general approach to the application of the principles of subsidiarity and proportionality were made legally binding and subject to judicial review by the Protocol on the application of the principles of subsidiarity and proportionality, annexed to the Treaty of Amsterdam (1997). Under the Treaty, the Commission is required to justify the relevance of its legislative proposals in the light of the principles of subsidiarity: “[...] the objectives of the proposed action cannot be sufficiently achieved by the member states in the framework of their national constitutional systems and can therefore be better achieved by the Community” (Protocol to the Treaty of Amsterdam 1997, Article 5).

According to the principle of proportionality, “any action by the Community shall not go beyond what is necessary to achieve the objectives of this Treaty” (Protocol to the Treaty of Amsterdam 1997, Article 1), so the EU action must be appropriate and necessary to achieve the desired objective.

National parliaments were given a more formal role in the legislative process under the Treaty of Lisbon (2009). Protocol No. 2 on the application of the principles of subsidiarity and proportionality, annexed to the Treaty of Lisbon, contains a legal framework of reinforced control, and introduces the mechanism of subsidiarity scrutiny by the national parliaments of EU Member States on draft legislative proposals.

The regulation opens up the possibility for national parliaments to set out and submit reasoned opinions on draft legislative acts as part of the subsidiarity procedure, when legislative proposals

concern a policy area that falls under non-exclusive competences.⁸⁰ The mechanism allowing national parliaments to scrutinise the compliance of draft EU legislation with the principle of subsidiarity. The Early Warning System (EWS) gives the right to all national parliaments to get involved in the EU legislative process.

Under the ordinary legislative procedure, the European Commission, as the main author of the legislative proposals under its right of initiative, only may put forward legislative proposals. All proposals from the European Commission for adoption of a legislative act are to be sent to the national parliaments at the same time as they are sent to the co-legislators (the Council and the European Parliament). In accordance with Article 2 of the Protocol No. 1 “Draft European legislative acts sent to the European Parliament and to the Council shall be forwarded to national parliaments”.

National parliaments may give a reasoned opinion and collectively they can influence the legislative process if a certain threshold is attained and in the set time limit. Under the early warning mechanism any national parliament or any chamber of a national parliament may, within eight weeks from the date of transmission of a draft legislative act, send to the Presidents of the European Commission, the European Parliament and the Council a reasoned opinion stating why it considers that the draft legislative act does not comply with the principle of subsidiarity. Under Protocol No. 2, each national parliament has two votes: in countries with unicameral parliaments the sole House of Parliament has two votes, in the case of a bicameral system, each chamber has one vote. Commission proposals can be blocked if there is a consensus among a majority of chambers.

In the case of proposals falling under the ordinary legislative procedure, if a draft legislative act's compliance with the subsidiarity principle is contested by a third of the votes allocated to national parliaments (*yellow card*), the Commission has to review the proposal and decide to maintain, amend or withdraw the act, also giving reasons for its decision. (This threshold shall be a quarter if the draft legislative act is submitted within the area of freedom, security and justice.) If a draft legislative act's compliance with the subsidiarity principle is contested by a simple majority of the votes allocated to national parliaments (*orange card*), the Commission has to justify its position by means of a reasoned opinion.⁸¹

The procedural mechanisms are based not only on the interaction between national parliaments and the European Commission, but also on the reaction of the European Parliament and the Council. The subsidiarity control mechanism laid down in Protocol (No. 2) is integrated into the rules of procedure of the European Parliament (European Parliament 2017, Rule 42) and of the Council (Council 2009, Article 19). If the European Parliament by a simple majority of its members (and the Council by a majority of 55% of its members) considers that the proposal is indeed not compatible with the principle of subsidiarity, it is abandoned.

Key cases where subsidiarity and proportionality concerns were raised

Through the Early Warning System the Treaty of Lisbon provides the right to all national parliaments to scrutinise and influence the EU legislative process. The reasoned opinions issued by national parliaments (both chambers in bicameral systems) vary largely, they have different priorities in choosing Commission proposals to be scrutinised in the context of the subsidiarity control mechanism. Commission proposals and initiatives generated the highest number of reasoned opinions concern the internal market in electricity, public procurement rules, gender

⁸⁰ According to Article 4 of the Treaty of Lisbon these areas cover internal market, social policy, cohesion, agriculture and fisheries, environment, consumer protection, transport, trans-European networks, energy, freedom, security and justice, as well as certain public health matters.

⁸¹ No orange card procedures have been triggered so far.

balance, animal health and welfare, food safety, the regulation of medicinal products, rail transport, air transport and airports.

The different constitutional constraints and the parliaments' different relations with their governments have a strong impact on the subsidiarity monitoring process. The result is differing levels of parliamentary scrutiny of EU affairs and varying degrees of willingness to cooperate and conduct subsidiarity checks.⁸²

Table 1: Number of reasoned opinions triggered by national parliaments (2010-2016)

Year	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Number of reasoned opinions	34/12	64/28	70/34	88/36	21/15	8/3	65/26
-	-	-	1st yellow card procedure	2nd yellow card procedure	-	-	3rd yellow card procedure

Source: compiled by the author, based on Annual reports of the European Commission on subsidiarity and proportionality, 2010-2016.

Under the subsidiarity control mechanism the yellow card procedure was used only three times. In May 2012 national parliaments of the EU issued their first yellow card. Thus for the first time, national parliaments collectively intervened in the legislative process of the EU to decisive effect, expressing subsidiarity concerns on the Commission's proposal for a "Regulation on the exercise of the right to take collective action within the context of the freedom of establishment and the freedom to provide services". In 2012 through the case of the Monti II proposal national parliaments proved with 12 reasoned opinions that the European Commission unnecessarily interfered with domestic labour laws including workers' right to take collective action. The European Commission claimed that the Monti II proposal did not breach the subsidiarity principle but that it withdrew the draft European legislative act because of a lack of political support for it in the European Parliament and the Council.

In November 2013, national parliaments objected to the Commission's proposal to establish a European Public Prosecutor's Office. National parliaments argued that the Commission did not demonstrate that Union level action could achieve better results than actions at national level. Finally, on 8 June 2017 under enhanced cooperation 20 EU Member States reached a political agreement on the establishment of a new European Public Prosecutor's Office (EPPO).

In May 2016, a third yellow card was issued following the proposal for a revision of the directive on the posting of workers, as 14 national parliaments or chambers thereof issued reasoned opinions. In this case a „regional block” of national parliaments managed to establish closer coordination around one specific topic with shared preferences on the Posted Workers Directive (Bulgaria, Croatia, Czech Republic, Denmark, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Poland, Romania, Slovakia). Among the 11 national parliaments that submitted reasoned opinions these countries all, except Denmark, are from Central and Eastern Europe.

The above cases underline that national parliaments triggered reasoned opinions not only in view of legal reasons, but also with regard to political opportunity. The way in which most of the national parliaments implement the Protocol No. 2 and use the subsidiarity control mechanism has highlighted the political character of the new tool. The political will can stimulate stronger

⁸²The eight-week deadline is a constraint, through which national parliaments have to make an objection within eight weeks of receiving the proposal.

coordination among national parliaments which is indispensable and would considerably help to reach the threshold. Linked to the more political national democratic processes, national parliaments are institutionally well endowed to re-politicise the normative concerns in the EU policy-making process (Bartl 2015, 35).

Table 2: Number of yellow card procedures

Year	Yellow card procedure	One third of votes	Number of reasoned opinions	Legislative proposal
2012	First Yellow card	19 votes	12	abandoned
2013	Second Yellow card	18 votes	14	maintained
2016	Third Yellow card	22 votes	14	maintained

Source: compiled by the author, based on Annual reports of the European Commission on subsidiarity and proportionality, 2010-2016

Conclusions

In the brief discussion above, it is already evident that even highly influential actors such as national parliaments fail to establish efficient procedures for the successful coordination and presentation of national positions at the EU level.

However, the yellow card procedure is an important development in relations between the European Commission and national parliaments. The EWS practice, as the yellow card cases have indicated, is that particular policy areas had better be regulated at national level instead of European level. Moreover, the subsidiarity control on shared public policies can promote a regulation which determines what should be European and that should be national. All this is full correlation with the simplified revision procedure set out in Article 48 (6) of the Treaty on European Union which allows for a return to the Member States of competences conferred to the Union.

However, the cooperation between the EU institutions and national parliaments in the post-Lisbon era became more active and visible than they were in the past. The new provisions for parliamentary engagement in the European Union’s policy-making have brought the national parliaments closer across the EU member states. A sizeable number of chambers have chosen to engage with EU affairs as a matter of course, have been adapting their internal procedures and institutional capacity, and are linking up with other parliaments on a regular basis.

In order to exert this pressure, national parliaments need to explore how to better cooperate and how to use different platforms for information exchange to ensure that their views are better reflected in the legislative process and in the subsidiarity control mechanism.

Recommendations

The practice of the subsidiarity scrutiny illustrates that there is no standard model for parliamentary involvement but that parliaments shape their regulatory policy activities according to what works best in their specific context. The rules of subsidiarity and proportionality were considered with the national parliaments by the European Commission within the framework of the “Task Force on Subsidiarity, Proportionality, and Doing Less More Efficiently” (2015).⁸³ During

⁸³ The European Commission adopted a targeted approach to policy and law-making in its Better Regulation Agenda (2015). The Agenda operates under the principles of subsidiarity and proportionality and provides a way forward in broader legislative cooperation between EU institutions and national parliaments.

the targeted consultations representatives of the 27 national parliaments and 41 chambers discussed the practical functioning of the subsidiarity control mechanism as well as possible reforms of it (Soós 2018, 199). The Hungarian parliamentarians emphasised the need to strengthen the role of national legislatures and to give them the right to effectively block any legislation that their majority opposes (Parliament of Hungary – Contribution to the work of the Task Force 2018, 6). However, until a possible amendment of the EU treaties, such an obstacle could only be overcome by a political commitment of the European Commission towards the national parliaments (Romania – Contribution to the work of the Task Force 2018, 2).

Many parliaments have proposed that the low number of yellow card procedures could be explained by the different practices and degrees of involvement of national parliaments in the scrutiny mechanism. Consequently, a more consistent approach by national parliaments to the subsidiarity control mechanism is desirable (Minutes of the 3rd meeting of the Task Force 2018, 4).

Some national parliaments have revealed that the failure of the EWS lies in the loose coordination between the parliaments of the member states (e. g., French National Assembly, Austrian Federal Council, Croatian Parliament, Hungarian National Assembly, Swedish Parliament, etc.). Acting alone, national parliaments are not capable of influencing the reasoned opinion leading to the amendment or rejection of the legislative proposal.

The European Commission seems reluctant to change the status quo. This position increases the risk of dissatisfaction among national parliaments and fortifies their requests for increased participation in EU law-making. There is undoubtedly a need for a common understanding of subsidiarity among all the actors involved in subsidiarity monitoring. This phenomenon has highlighted the lack of common guidance on how to assess the content of draft legislative acts or other public policies in relation to the principles of subsidiarity and proportionality. The European Commission therefore supports the development of a common method for subsidiarity monitoring, which could be based on the already existing 'subsidiarity assessment grid'. The proposed assessment grid is to be used by the European Commission when initiating its legislative proposals, as well as by the European Parliament and the Council, and by the national parliaments in preparing their reasoned opinions.

The new tool is intended to provide a common and consistent approach to assessing the compatibility of a given legislative proposal or initiative with the principles of subsidiarity and proportionality, in order to ensure that the EU does not exceed its powers to achieve the objectives set out in the Treaties.

In sum, there is no doubt that one of the positive consequences of the subsidiarity control mechanism is that a discourse on the justification of subsidiarity leads to stronger, more subsidiarity-compliant legislation, as the institutions are forced to sharpen the arguments for the need for EU action. Nevertheless, the subsidiarity principle and, above all, the introduction of the EWS have contributed to improving relations between national parliaments and the EU institutions.

BIBLIOGRAPHY

1. Annual reports of the European Commission on subsidiarity and proportionality. Accessed September 30, 2023. Available at: https://commission.europa.eu/law/law-making-process/adopting-eu-law/relations-national-parliaments/annual-reports-application-principles-subsidiarity-and-proportionality-and-relations-national_en

2. Bartl, M. (2015). "The way we do Europe: subsidiarity and substantive democratic deficit." *European Law Journal* 21 (1): 23-43. <https://doi.org/10.1111/eulj.12115>
3. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. Protocol (No. 1) on the role of national parliaments in the European Union. *OJ C 202, 7.6.2016*
4. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. Protocol (No. 2) on the application of the principles of subsidiarity and proportionality. *OJ C 115, 9.5.2008*
5. Cooper, J. 2006. "The Watchdogs of Subsidiarity: National Parliaments and the Logic of Arguing in the EU." *Journal of Common Market Studies* 44 (2): 281-304. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2006.00623.x>
6. Council of the European Union. 2009. "Council decision of 1 December 2009 adopting the Council's Rules of Procedure." *OJ L 325, 11.12.2009.*
7. European Commission. Report from the Commission. Annual Report 2013 on relations between the European Commission and national parliaments. Brussels, 5.8.2014 COM (2014) 507 final
8. European Parliament. 2017. "Rules of Procedure of the European Parliament." 8th parliamentary term – January 2017. Rule 42: Examination of respect for the principles of subsidiarity and proportionality. Accessed September 29, 2023.
9. Available at: <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+RULES-EP+20170116+0+DOC+PDF+V0//EN&language=EN>
10. Fejes, Zs. (2013). A "jó állam" államelméleti megközelítésben. [The "good state" in the state theory approach] In: Papp, T. ed., *A jó állam aspektusai, perspektívái: Az önkormányzatok változó gazdasági, jogi környezete*. Szeged: Pólay Elemér Alapítvány, 17-35.
11. Jancic, D. (2015). "The Game of Cards: National Parliaments in the EU and the Future of the Early Warning Mechanism and the Political Dialogue." *Common Market Law Review*, (52) 4: 939-976.
12. Matei, A. & Dumitru, A. S. (2020). "The Subsidiarity Principle and National Parliaments Role: From Formal Need to Real Use of Powers." *Administrative Sciences* 10 (2): 1-15. <https://doi.org/10.3390/admsci10020024>
13. Maurer, A., Mittag, J., & Wessels, W. (2004). "National Systems Adaptation to the EU System: trends, Offers and Constraints." In (ed.: Kochler-Koch, B.) *Linking EU and National Governance*. Oxford: Oxford University Press. 53-81.
14. Pimenova, O. (2016). "Subsidiarity as a 'regulation principle' in the EU." *The theory and practice of legislation* 4 (3), 381-398.
15. Soós, E. (2018). "Monitoring subsidiarity in the EU multilevel parliamentary system." *Slovak Journal of Political Sciences* 18 (2): 195-214.
16. Task Force on Subsidiarity, Proportionality and "Doing Less More Efficiently". Model grid to assess subsidiarity and proportionality throughout the policy cycle. Accessed September 22, 2023. Available at: https://portal.cor.europa.eu/subsidiarity/news/_layouts/15/WopiFrame.aspx?sourcedoc=%7B17094E5A-318A-4FA7-97BA-5271C5C64742%7D&file=Subsidiarity_Assessment_Grid.docx&action=default
17. Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts. *OJ C 340, October 10, 1997*
18. Treaty on European Union, signed at Maastricht on 7 February 1992. *OJ C 191, July 29, 1992.*
19. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, was signed by the EU member states on 13 December 2007, and entered into force on 1 December 2009. *OJ C 306, December 17, 2007.*

THE POSSIBLE EFFECTS OF ENTRY/EXIT SYSTEM AND THE ETIAS ON THE EU AND IMMIGRATION

Ömer Doğukan Uslu

PhD Candidate

University of Szeged, Faculty of Law and Political Sciences

dogukan1127@outlook.com

Abstract

Through this research I tried to be *theoretical* because these systems are not operational yet. However, I tried to be critical and analytical through my observation of the security studies over the literature. Accordingly, to my research and opinions on Entry/Exit System (EES) and the European Travel Information and Authorisation System (ETIAS), I perceived them as another tools of securitization process of the European Union (EU) on the immigration. The very being of certain systems like these can be tweaked to shift the essence of immigration to unsure safety to impose security by profiling and mechanising the immigration in general. As for the methodology I used existing literature, past security studies on securitization and immigration with the regulations of these systems to comment on it possible future effects.

My *result* of research is that, through my perceptions and theoretical comments, the existence of these systems like this might fit into the securitization process easily and used as a perfect securitizing tools to make immigration a threat and make it more than what it is.

Keywords: Immigration, Securitization Theory, European Union, Security.

1. Introduction

Since the start of the refugee crisis the European Union (EU) has faced millions of people rushing towards their borders within short span of time. It was inevitable that these overflows of people would bring threats on security of society, economy and order of the EU. Danger toward EU borders threatened the EU in a grander scale that in the process caused certain changes of its migration policies and transformed various organisation and institutions in the process. Also, this refugee issue made EU came up with new system to counter the irregular migration.

Such as the Entry/Exit System (EES) or the European Travel Information and Authorisation System (ETIAS) can be shown as examples to these newly invented ways to counter the overflow of immigration that threatens the stability of Schengen area and the EU in general even though they are in certain senses different kind of tools it will be obvious that they fit into the securitization process as tools accordingly to this research. These changes to the internal structure of the Schengen area will be observed and discussed within this paper while connecting on them through a conceptualized method as securitization tools or justifications.⁸⁴ The article's main objective is to analyse, pinpoint and make comments on the very mechanisms, and policies that co-construct and express the securitization process that was put in motion in order to examine the differences in securitization of various groups of "*irregular migrants or refugees*" in the EU migration management which in this case our example subjects take the hold, therefore such as

⁸⁴Bigo, D. (2020). The socio-genesis of a guild of 'digital technologies' justifying transnational interoperable databases in the name of security and border purposes: a reframing of the field of security professionals?. *International journal of migration and border studies*, 6(1-2), 74-92.

the EES had been welcomed by the EU Commission to make their desired security union and their borders stronger to start with.⁸⁵

Moreover, studying the observed examples of EES and ETIAS will lay certain significant points on how the EU perceives the immigration right now and, in the future, while relating these to security. This paper seeks to further a correlated discussion with the current and future events which ties to the many significant issues from immigration to security. Within the EU, the future changes and newly found mechanism will continue to affect the policies and direct perception towards the immigration flow.

2. Entry/Exit System (EES)

Measures and overall security can always lead to manipulation of power and the kind of rule bending at the end will lead to machinations of control. Related to this, research at hand takes basis of this explanation on the framework of securitization while author tries to relate real existing systems to the facilitating conditions. For this purpose and to avoid the paradox of securitization, which is mentioned during this paper, this research decided to dissect this system.

Control the irregular immigration flow it was determined that the visa-regime itself may be viewed as a securitizing weapon/practice with reference to securitization procedures about visa-overstayers — or visa-getters — beyond the area of FRONTEX. It is challenging to classify the "practice of demanding visas" as a securitizing practice using the criteria outlined in the methodology section since it is neither a practice linked to "conventional dangers to security" nor out of the usual in the field of migration management.⁸⁶ In particular, the use of biometric data in travel papers and the requirement for biometric passports for Schengen visa-free travellers' can both be seen as securitization practices.

Such practice is the Entry/Exit System (EES), intriguingly, the measure that underlies the regulation of "*legal*" mobility indicate a rather drastic shift in how "regular" travellers to moves around in Schengen are controlled. In a nutshell, the EES is an electronic system created by the EU to enhance the security of the Schengen Area and the control of external borders. The EES is intended to keep track of the third country nationals' entry, exit, and length of their stays when they come into the Schengen Area for brief visits (up to 90 days in a 180-day period).⁸⁷

By providing a trustworthy and thorough record of the movements of people from other countries, the EES aims to increase the security of the Schengen Area. Moreover, the system is anticipated to aid in preventing unauthorized migration, combating document fraud, and enhancing the identification of those who might be a danger to public safety and security.⁸⁸ With these measures

⁸⁵ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_17_4162

⁸⁶ Hansen, F. (2020). Discrepancies in European Union policies towards illegal immigration: The securitisation of the visa-overstayer and the irregular migrant.19-24.

⁸⁷ Regulation (EU) 2017/2226 of the European Parliament and of the Council of 30 November 2017 establishing an Entry/Exit System (EES) to register entry and exit data and refusal of entry data of third-country nationals crossing the external borders of the Member States and determining the conditions for access to the EES for law enforcement purposes, and amending the Convention implementing the Schengen Agreement and Regulations (EC) No 767/2008 and (EU) No 1077/2011 OJ L 327, 9.12.2017, p. 20–82, Article 3.

⁸⁸ Regulation (EU) 2017/2226 of the European Parliament and of the Council of 30 November 2017 establishing an Entry/Exit System (EES) to register entry and exit data and refusal of entry data of third-country nationals crossing the external borders of the Member States and determining the conditions for access to the EES for law enforcement purposes, and amending the Convention implementing the Schengen Agreement and Regulations (EC) No 767/2008 and (EU) No 1077/2011 OJ L 327, 9.12.2017, p. 20–82, Article 6.

and legitimacy yet another framework for securitization practices and discourse had been laid down by Member States and the EU. Lastly, it should be remembered the EES system is not operational yet and is expected to be operational in 2024.⁸⁹

3. European Travel Information and Authorisation System (ETIAS)

Beginning in 2024 the ETIAS system will be operational.⁹⁰ Furthermore, the majority of the European nations will require travellers from visa-exempt nations to get a travel authorization. The Article 1 of the ETIAS' regulation indicates that: *"In order to determine whether the presence of third-country nationals on the territory of the Member States would pose a security risk, an illegal immigration risk, or a high epidemic risk, ETIAS establishes that third-country nationals exempt from the requirement to be in possession of a visa when crossing the external borders (the "visa requirement"). A travel authorization is created for this purpose, together with the requirements and processes for issuing or rejecting it."*⁹¹

Moreover, during the establishment of this system there were certain securitization discourse taken by the Commission itself accordingly to the author's views. Watch-listing people who are coming towards the EU borders and tailing these selected individuals can be put inside within the securitization discourse for the purpose of threat framing. Basically, for automating the immigration within the Schengen area with this built mechanism could provide the further necessary facilitating condition within the process. During this research author claims that this system as with other institutional transformation points towards a larger variety of tools to make the immigration a threat for further references, even if they are from visa-exempt countries such as stating that, *"ETIAS shall contribute to a high level of security by providing for a thorough security risk assessment of applicants, prior to their arrival at external border crossing points, in order to determine whether there are factual indications or reasonable grounds based on factual indications to conclude that the presence of the person on the territory of the Member States poses a security risk"*.⁹² Risk assessment here can indicate further facilitating conditions for the securitization process divided and separated between the Member States and the EU.

Moreover, automated processing of visas and listing people could be used to statistically pointing the potential dangers as more then it seems in the eyes of the public which would encourage the discourse of securitization on a greater extend.

In general, this system accordingly to the author's views and the study, is a crucial component of the EU's securitization of the immigration since it adds several stages of security screening for the people from third countries who want to enter the Schengen Area and seeking asylum or a better life. Cross-referencing their data for further tracking and security leads to control on a larger scale and for an organisation such as the EU especially within our current times sits as a clog for the mechanisms of the securitization process.

⁸⁹ Ruiz, Mauricio. "EU Entry/Exit System Faces Further Delays." Travel Tomorrow, April 26, 2023. <https://traveltomorrow.com/eu-entry-exit-system-faces-further-delays/>.

⁹⁰ Benoit, Robert J. "Etias for Europe Launch Date Pushed Back to 2024." ETIAS.info, May 12, 2023. <https://www.etias.info/etias-europe-delayed-2023/>.

⁹¹ Regulation (EU) 2018/1240 of the European Parliament and of the Council of 12 September 2018 establishing a European Travel Information and Authorisation System (ETIAS) and amending Regulations (EU) No 1077/2011, (EU) No 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/1624 and (EU) 2017/2226 PE/21/2018/REV/1 OJ L 236, 19.9.2018, p. 1–71, Article 1.

⁹² Regulation (EU) 2018/1240 of the European Parliament and of the Council of 12 September 2018 establishing a European Travel Information and Authorisation System (ETIAS) and amending Regulations (EU) No 1077/2011, (EU) No 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/1624 and (EU) 2017/2226 PE/21/2018/REV/1 OJ L 236, 19.9.2018, p. 1–71. Article 4(a).

In conclusion, these systems take part as the tools of securitization process to strengthen the facilitating conditions of the securitization process on the EU level against the immigrants.

4. Securitization as a framework for analysis

This article chooses to utilize the theory of securitization through the framework of above the normal politics, which making the issues that are in normal politics could be push on to the issues of national security. Some issues and global problems could be used with over this theory to focus on the language and discourse.⁹³ While different speech acts, policies and various actions might be utilized to securitize certain issues, the research at hand will observe this theory through certain case examples which are the EES and the ETIAS. Furthermore, analysing and making the case that the securitization of immigration in the EU is a collective process which that includes both extreme and everyday politics.

Analysing a theoretical issue such as this through the theory at hand contributes further to the understanding of the process because pinpointing and commenting yet other tools for facilitating conditions for the part of the securitization process to put the claims of it more visible.⁹⁴ Through this research and the usage of the theory to analyse the issue it is evident that we can observe certain levels of the collective securitization of immigration on EU level with these examples (EES and ETIAS) to comment and further the studies in general. But it should be remembered that these examples are yet to come online that is why the comments and the analyses are based on theoretical assumptions and presented discussions for the future. Transformation of Schengen, EES and ETIAS through the analysis of securitization will provide a better understanding of how the process' gears works as well. Overall, the theoretical assumptions suggested during this paper might have beneficial effects on how these mechanisms can reflect on the further development of securitization studies regarding the immigration.

5. Threat Example: The Immigration

The overflow of immigration in general is a great threat example within the concept of securitization. Reasons why immigration had been mostly targeted by the securitizing actors as a threat factor can be put in a long list since it is easy to make the threat narrative for political gains because the many consequences of the overflow immigration.⁹⁵

Moreover, it has been asserted that the influx of immigration will bring "terrorism and transnational crime". The rules governing migration are very explicitly controlling elements that are perceived as security hazards as a result of the securitization of migration. If it can be considered that the ongoing refugee situation, it is simple to get the conclusion that a great deal of fear drives this irregular movement, which is a major issue for the EU region as a tipping point.⁹⁶ Large number of people coming toward the borders of the EU is a great reason for the rise of new and innovative ways of security to rise which would eventually benefit the securitization process on the EU level for the actors.⁹⁷

⁹³ Buzan, Barry, Ole Wæver, and Jaap De Wilde. Security: A new framework for analysis. Lynne Rienner Publishers, 1998. 25-34.

⁹⁴ Stritzel, H., & Stritzel, H. (2014). Securitization Theory and the Copenhagen School. Security in translation: Securitization theory and the localization of threat, 11-37.

⁹⁵ Messina, A. M. (2014). Securitizing immigration in the age of terror. *World Politics*, 66(3), 530-559.

⁹⁶ Stivas, Dionysios. "Greece's response to the European refugee crisis: A tale of two securitizations." *Mediterranean Politics* 28, no. 1 (2023): 49-72.

⁹⁷ Ripoll Servent, A. (2019). The EU's refugee 'crisis': Framing policy failure as an opportunity for success. *Politique europeenne*, 65(3), 178-210.

Through dividing, profiling and monitoring people with certain backgrounds would make the utilization of the securitization process visible which is also why the change in Schengen and the innovations that brings the EES and the ETIAS might become essential tools for it. Assuming the observed systems are going to be used as tools to mechanise the immigration within the Schengen, it can be further claimed that the immigration's effects on social, economic, and cultural areas are a perfect fit for the threat narrative to be used in the securitization process by the EU.

6. Transformation of the Schengen Area

In order to find the tools of securitization process of immigration on EU level, it was necessary to observe and understand the process of responses and transformation of the Schengen Area through certain steps because this transformation of Schengen lays an important framework for the securitization process to exist within the EU.

After the Arab Spring (early 2010s) and its aftereffects caused mass immigration towards the Europe.⁹⁸ Due to this crisis as preliminary steps to change the functions and mechanism of Schengen, eight (Austria, Denmark, France, Germany, Norway, Sweden, Belgium and Finland) Schengen nations implemented temporary border restrictions which in reaction to "foreseeable incidents," "urgent instances," and "severe shortcomings" of external border controls.⁹⁹ Furthermore, Member States were permitted to implement temporary internal border restrictions under the Schengen Borders Code (SBC), which was proposed in 2013 and came into force in 2016.¹⁰⁰ Establishing and transforming the SBC in author of this paper's opinion was one of the most visible proof related to the process of securitization regarding the immigration. Also, answering such further question on finding the tools of securitization starts from this point because given legitimacy towards the security enables bending the rules to a further line.

As a security community Schengen Area was a tightly working mechanism for several reasons before the crisis while abolishing all the internal borders.¹⁰¹ These mechanisms can be summarized accordingly to Zaiotti and Bremberg to firstly, it is a common "imagined community" with a collective identity. Secondly, it aims to make a common space where individuals can move freely. Thirdly, it is characterized by "post-national" political, economic, and military integration. Fourthly, national security is reconceptualized as no longer a matter of territorial defence but one of collective threats and risks. Fifthly, it has developed common policies and mechanisms of coordination within the area of justice and home affairs to deal with common threats. Sixthly, trans governmental networks and agencies play a prominent role in "internal" security. Seventhly, border control has become a matter of multilateral negotiation where key decisions are taken by regional institutions composed of both intergovernmental and supranational actors. Finally, trust

⁹⁸ Bani Salameh, M. T. (2019). Migration from the Arab spring countries to Europe: Causes and consequences. In *Smart Technologies and Innovation for a Sustainable Future: Proceedings of the 1st American University in the Emirates International Research Conference—Dubai, UAE 2017* (pp. 243-254). Springer International Publishing.

⁹⁹ Karamanidou, Lena, and Bernd Kasperek. "From exceptional threats to normalized risks: Border controls in the Schengen area and the governance of secondary movements of migration." *Journal of Borderlands Studies* 37, no. 3 (2022): 623-643.

¹⁰⁰ Regulation (EU) 2016/399 of the European Parliament and of the Council of 9 March 2016 on a Union Code on the rules governing the movement of persons across borders (Schengen Borders Code) (codification) OJ L 77, 23.3.2016, p. 1–52.

¹⁰¹ The Schengen acquis - Agreement between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders Official Journal L 239 , 22/09/2000 P. 0013 - 0018

was always the key constitutive feature.¹⁰² But after the starting changes on enabling certain security control within the Schengen to Member States, it might have started the tipping point for this securitization process.

Furthermore, with these top points of securitization processes that served as a reminder of the EU's preference for internal security within their borders above the conditions and difficulties of "othered" migrants who are entering the EU. Moreover, in short, the securitization of Schengen can be broken down into four basic components based on several information. Firstly, an assessment of the parallel security discourse presented in the 2015's Agenda on Migration, which is a policy document that connects the migrant phenomenon to the internal dynamics of the EU, follows the presentation of the "normal" language of the discourse and practice in connection to Schengen prior to 2015.¹⁰³ The second section describes the numerous and concurrent "precipitating factors" that prompted the EU to take up the role of security principal and to start the securitization of Schengen. In thirdly this section continues to examine the EU's rise as a securitization agent. Fourth and last, the securitizing activity and how the member states respond to it as an audience are thus seen as examples of the cyclic interaction that promotes collective securitization. The EU's endeavours to protect Schengen and lessen the threat to the EU's internal coherence. In the end, it was necessary revisit the oddities of this group securitization attempt, the security governance logic that has resulted from it, and the potential normative conundrums that the securitization shift and its policy ramifications provide.¹⁰⁴

Also, there is increasing number of *virtual walls* that aims to regulate, observe, profile and spy on people's movements. This has led to the growth of several programs to limit people's movement and gather biometric data, especially after 2013. These systems' gathered data are kept in the EURODAC database, which enables analysis to identify patterns and suggestions for our movements. The monitoring system for border regions is called EUROSUR.¹⁰⁵ It is wise to remember that the rise of security means the rise of control and since the beginning of the Refugee Crisis the mechanisms of security are on the rise especially made on the EU level. This study's emphasis towards certain systems and transformed institutions of the EU comes from these statements that is why this paper's focus connects them through the securitization process to point towards its existence on the EU level.

7. Discussion

The EES and the ETIAS's future effects are an open door to further the study over securitization and the securitization process of immigration especially on the EU level. Basically, taming the immigration with the systems presented to the people through rhetoric of security complicates the channels of understanding and politics.

Furthermore, conceptualizing the immigration on the rational of security risk as a primary might strengthen the hand of securitization process even by stating, "*Both from a migration and from a security point of view, there is a clear necessity to conduct prior checks in order to identify any*

¹⁰² Alkopher, Tal Dingott, and Emmanuelle Blanc. "Schengen area shaken: the impact of immigration-related threat perceptions on the European security community." *Journal of international relations and development* 20 (2017): 511-542, p. 13.

¹⁰³ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS A EUROPEAN AGENDA ON MIGRATION /* COM/2015/0240 final */

¹⁰⁴ Sperling, James, and Mark Webber. "The European Union: security governance and collective securitisation." *West European Politics* 42, no. 2 (2019): 228-260.

¹⁰⁵ Benedicto, Ainhoa Ruiz, and Pere Brunet. "Building walls: Fear and securitization in the European Union." *Transnational Institute* (2018): 34-36.

risks".¹⁰⁶ This claim reinforces the idea that migration is a security issue, which supports the threat narrative which resulted in the systems of securitization. Accordingly, we can deduce that by engaging in and implementing these checks, authorities are carrying out a routine activity that serves to identify and manage risks. By designating the coming individuals as potential risk factors through mechanised algorithms at the end might cause further suggestive threat narratives on them. As a result, the securitization process assumes and suggests that doing background checks may not be a neutral or objective procedure but rather one that is incorporated into larger discursive and institutional frameworks that influence how security concerns are conceived of and handled. These suggestions are all theoretically supports the future of these systems as facilitating tools for the securitization.

Moreover, the usage of the EES in the future can be utilized on several points for the securitization process by the EU or its Member States. First point would be the securitizing actor employing the EES can utilize the data it gathers on the third country nationals who entered the EU and then processes to aid the securitization process generally by identifying movement behaviours that would point to the presence of a security danger. Second point basically monitoring the coming third country nationals through their visas and identities with further enhanced external borders through sharing the data between the EU's institutions and Member States. In summary, placing and mechanizing the immigration as a threat within the wider security of the EU's gears contributes to its collective securitization process. Deciding who is fit to enter or not is in short giving an extreme power to the securitizing actors in theory and the EES needs to be monitored to be not used for political and securitized purposes in the future. This is one of the wider concerns and critics of this study in general.

Authorizing who is going to enter and who is going to be monitored for security screening especially in the current political sphere of the world might end up used for securitizing actors' own agendas for legitimacy and further power. Fundamentally, EES can be another perfect gear for backing the actors' speech acts as a facilitating condition. In another perspective, the utilizing and justifying this system while pointing towards the third nationals is also reflecting the securitization process' perspective.

Furthermore, the discussion within this paper can be persistent on the reasons why these systems were aimed to be established in the first place was to make these third country nationals or immigrants, who are coming to the EU soils, to be used as data mining pools to create a pre-crime watchlist by the Member States.¹⁰⁷ Evidently this was the issue that was presented. However, the empirical data to support such given the claim that the EES will "*facilitate the return process*" by "*targeting and detecting who over stays their visas,*" and there is also almost no such evidence to support that the EES will help reduce overstayer numbers at all in the Schengen region because accordingly, to the European Parliament, it is complicated to identify the issues resulted by the irregular immigrants..¹⁰⁸ Moreover, this research continues to discuss and theorize that the even without certain claims such machinations had been utilized and proposed to support the securitizing moves. Prevention and solution are the claims, but they are yet to be proved based on the structures of usage since EES is not operational yet.

As for the ETIAS, this system has an algorithm that profiles people on entry during their stay within the EU, creates basically a watch list. The ETIAS watchlist shall include information about

¹⁰⁶ Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing a European Travel Information and Authorisation System (ETIAS) and amending Regulations. (EU) No 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/ 794 and (EU) 2016/1624. 16 September 2016. COM(2016) 731 final. Brussels: European Commission.

¹⁰⁷ Jones, C. (2020). Automated Suspicion: The EU's New Travel Surveillance Initiatives.

¹⁰⁸ Ibid.

people who are suspected of committing or participating in a terrorist or other serious criminal offense. The ETIAS watchlist will be a component of the ETIAS Central System. The ETIAS's direct watchlist will be created based on information on terrorism or other major criminal offenses. Europol, without prejudice to Regulation (EU) 2016/794 or Member States, shall place the information on the ETIAS watchlist.¹⁰⁹ Therefore, already creating a monitoring system even before entry and profiling the third country nationals as a risk factor even prior to their entry. Furthermore, the Commission argued that the necessity for the ETIAS system in its 2016 proposal by referring explicitly to a predicted rise in the number of visa-exempt third-country citizens flying to the EU as a result of 'the EU's visa liberalization strategy'.¹¹⁰

Moreover, trusting and mechanising such system through algorithms might eventually cause breaches on the fundamental human rights for the third national that are coming towards the EU. Such listing of breaches can be listed as over the three main issues with collecting data in a way that respects human dignity are: unauthorized access to stored data, including using data for purposes that were not originally intended; and understanding for the individuals in question the consequences of that kind of storage. Sharing biometric information with foreign nations might also put people's safety at risk, which could be an issue.¹¹¹ These systematic augmentations and changes are all parts of the securitization process over the immigration to locate and further monitor them to acknowledge them as threats.

Essentially, to make further discussions on this securitization can be seen as an alternative and a tactic used by uncooperative governments, even when cooperation is mandated by agreements, plans, policies, and other mechanisms for managing migrant surges. The states find it far simpler to spend a sizable portion of their budgets on border control than it is to coordinate efforts, adhere to standards, and uphold the human rights framework.¹¹² Especially on systems and mechanism like this. Dividing and sharing the knowledge within the Member States of the EU might cause even further harm for the coming immigrants and refugees because not every country's political agenda and aims are based on the well-being of the coming third nationals. As history showed many times before, dividing people on *Us vs Them* is always easy for securitizing actors to gain legitimacy and political power. That is why as the assumptions take hold, it might be expected that the Member States might follow their own gains and benefits over the coming immigrants accordingly to these expectations. But it should be taken into great consideration that all these are assumptions based on the theoretical framework of the securitization and since these systems are yet to be online, their future impacts on the immigration cannot be observed with certainty yet.

8. Conclusion

In conclusion, the EES and the ETIAS's reasons of proposal and creation based on the security of the EU's internal security and the monitoring the third country nationals which might pose a

¹⁰⁹ Regulation (EU) 2018/1240 of the European Parliament and of the Council of 12 September 2018 establishing a European Travel Information and Authorisation System (ETIAS) and amending Regulations (EU) No 1077/2011, (EU) No 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/1624 and (EU) 2017/2226 PE/21/2018/REV/1 OJ L 236, 19.9.2018, p. 1–71. Article 34.

¹¹⁰ Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL establishing a European Travel Information and Authorisation System (ETIAS) and amending Regulations (EU) No 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/794 and (EU) 2016/1624 COM/2016/0731 final - 2016/0357.

¹¹¹ Frčko, Matija, and Davor Solomun. „Securitization OF Migration and Migration Policy in The European Union.” *Criminal Justice and Security in Central and Eastern Europe*, (2018): 349.

¹¹² Topulli, Enela. "Securitization of migration and human rights in Europe." *European Journal of Multidisciplinary Studies* 1, no. 5 (2016): 86-92.

threat to the citizens of the EU in general. However, as it was stated throughout this paper the over need of security in the hands of people which are imposed on the large audience will lead to the process of securitization. Taking the theoretical foundation of the securitization and reflecting on these systems opened new opportunities and assumptions which might further the study. Monitoring and profiling coming immigrants through algorithms might give a great tool of securitization to the securitizing actors.

Through the basis of these systems' gears, it is that the migration can be mechanised and tamed with precise methods of profiling and monitoring. This study kept on focusing and pointing towards the possibility of further use of EES and ETIAS's harm toward the coming immigrants with the correlation of the transformation of the Schengen Area as well. Expecting a person or persons as a threat to the society from the start by profiling them shows the early signs for over securitization accordingly to this study. That is why the securitization process can fit these systems as tools and facilitating conditions to strengthen the process, even to boost the actors' speech acts. Overall, it is sufficient to say that this studies assumptions and predictions for these systems' future effects shall be mostly very tied to the securitization process of the immigration which would contribute to a more collectively securitized EU at the end.

References

Literature

1. Alkopher, Tal Dingott, and Emmanuelle Blanc. "Schengen area shaken: the impact of immigration-related threat perceptions on the European security community." *Journal of international relations and development* 20 (2017): 511-542.
2. Benedicto, Ainhua Ruiz, and Pere Brunet. "Building walls: Fear and securitization in the European Union." *Transnational Institute* (2018): 34-36.
3. Benoit, Robert J. "Etias for Europe Launch Date Pushed Back to 2024." *ETIAS.info*, May 12, 2023. <https://www.etias.info/etias-europe-delayed-2023/>.
4. Buzan, Barry, Ole Wæver, and Jaap De Wilde. *Security: A new framework for analysis*. Lynne Rienner Publishers, 1998. 25-34.
5. Frčko, Matija, and Davor Solomun. „Securitization OF Migration and Migration Policy in The European Union.” *Criminal Justice and Security in Central and Eastern Europe*, (2018): 349.
6. Hansen, Frida. "Discrepancies in European Union policies towards illegal immigration: The securitisation of the visa-overstayer and the irregular migrant." (2020): 19-24.
7. Stritzel, H., & Stritzel, H. (2014). *Securitization Theory and the Copenhagen School. Security in translation: Securitization theory and the localization of threat*, 11-37.
8. Stivas, Dionysios. "Greece's response to the European refugee crisis: A tale of two securitizations." *Mediterranean Politics* 28, no. 1 (2023): 49-72.
9. Karamanidou, Lena, and Bernd Kasperek. "From exceptional threats to normalized risks: Border controls in the schengen area and the governance of secondary movements of migration." *Journal of Borderlands Studies* 37, no. 3 (2022): 623-643.
10. Ripoll Servent, A. (2019). The EU's refugee 'crisis': Framing policy failure as an opportunity for success. *Politique europeenne*, 65(3), 178-210.
11. Ruiz, Mauricio. "EU Entry/Exit System Faces Further Delays." *Travel Tomorrow*, April 26, 2023. <https://traveltomorrow.com/eu-entry-exit-system-faces-further-delays/>.
12. Sperling, James, and Mark Webber. "The European Union: security governance and collective securitisation." *West European Politics* 42, no. 2 (2019): 228-260.
13. Topulli, Enela. "Securitization of migration and human rights in Europe." *European Journal of Multidisciplinary Studies* 1, no. 5 (2016): 86-92.

14. Bani Salameh, M. T. (2019). Migration from the Arab spring countries to Europe: Causes and consequences. In Smart Technologies and Innovation for a Sustainable Future: Proceedings of the 1st American University in the Emirates International Research Conference—Dubai, UAE 2017 (pp. 243-254). Springer International Publishing.
15. Bigo, D. (2020). The socio-genesis of a guild of 'digital technologies' justifying transnational interoperable databases in the name of security and border purposes: a reframing of the field of security professionals?. *International journal of migration and border studies*, 6(1-2), 74-92.

Legal Acts

16. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS. A European Agenda on Migration,' COM(2015) 240 final.
17. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing a European Travel Information and Authorisation System (ETIAS) and amending Regulations. (EU) No 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/ 794 and (EU) 2016/1624. 16 September 2016. COM(2016) 731 final. Brussels: European Commission.
18. Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL amending Regulation (EC) No 562/2006 in order to provide for common rules on the temporary reintroduction of border control at internal borders in exceptional circumstances /* COM/2011/0560 final - 2011/0242 (COD) */
19. Regulation (EU) 2017/2226 of the European Parliament and of the Council of 30 November 2017 establishing an Entry/Exit System (EES) to register entry and exit data and refusal of entry data of third-country nationals crossing the external borders of the Member States and determining the conditions for access to the EES for law enforcement purposes, and amending the Convention implementing the Schengen Agreement and Regulations (EC) No 767/2008 and (EU) No 1077/2011 OJ L 327, 9.12.2017, p. 20–82.
20. Regulation (EU) 2018/1240 of the European Parliament and of the Council of 12 September 2018 establishing a European Travel Information and Authorisation System (ETIAS) and amending Regulations (EU) No 1077/2011, (EU) No 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/1624 and (EU) 2017/2226 PE/21/2018/REV/1 OJ L 236, 19.9.2018, p. 1–71.
21. The Schengen acquis - Agreement between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders OJ L 239 , 22/09/2000 P. 0013 – 0018.

COHESION POLICY VERSUS THE RULE OF LAW

*Richárd Kószó, Ph.D. Reader, Faculty of Law and Political Science,
University of Szeged, Hungary*

Abstract:

The cohesion policy of the European Union is always defined by its current Multiyear Financial Framework (MFF), which finances the policy. The European Union operates in the programming period of 2021–2027 altogether from 1,824.3 billion EUR. This is significant because there was no budget of this magnitude during the previous periods.

However, in the recent years, simultaneously with the increasing of the amount of subsidy a new phenomenon appeared, which may also mean an obstacle in the way of EU disbursements, and this is nothing else but the Rule of Law policy.

Since 2021, thanks to the new legal frameworks, the Union budget enjoys an enhanced protection in those cases, where the violation of the principle of rule of law hazards the financial interests of the EU. This new legal framework is the regulation on the general condition system that serves the protection of the Union budget – in short: rule of law conditionality regulation – that has to be applied since January 2021.

This new condition system allows the EU to introduce actions for protecting the Union budget in respect of the member states, e.g. to suspend payments or to implement financial adjustments. A fracture-line appeared between the member states along the rule of law condition. It is a debated issue of our days whether the lack of applying the rule of law occurring in a member state may lead to the freezing of the payment of the EU subsidies.

The purpose of the study is to introduce the fracture-lines that developed along the suspension of the EU subsidies and the conditions of the rule of law.

Key words: European Union, rule of law, EU subsidies, conditionality regulation, rule of law procedure

1. Roots of the principle of the rule of law

From among the interesting topics involving the European Union there are only a few that are followed by as much outstanding and central attention as the issue of the rule of law. The attentions of both politics and of the legal community are also directed on it since the concept covers simultaneously a political and also a legal aspect.¹¹³

The concept of the rule of law is not a new concept in the European countries, however, as regards its content it may be different by states. The different European countries view the rule of law according to its different language interpretations. In the French colloquial language they use the expression „État de droit” („state of rule”), English language uses the expression „Rule of Law”, while in the case of Germans the expression „Rechtsstaat” („state of rule”) is used widely. However, between the meaning contents of these expressions there are differences. Each of

¹¹³ László Trócsányi: Democracy and rule of law facing new challenges. Európai Tükör, (2018), 1. 109–114. 112.p.

these differences may be justified by the fact that each concept developed in a different system and context from the aspect of the history of law.¹¹⁴

The basis of the French „État de droit” concept is provided by the Declaration of the Rights of Man and of the Citizen of 1789. Thanks to this Declaration the concept focuses on the protection of the fundamental rights. In addition to this, because of the approach of the French constitution is significantly influenced by the public administration law, the „État de droit” assumes that the rights of the citizens have to be also protected by the special public administration courts in addition to the ordinary courts.¹¹⁵

Based on the opinion of the Venice Commission as regards the content-related components of the English „Rule of Law” concept the work of Albert Venn Dicey of 1885¹¹⁶ is the standard. Based on the thinking of Dicey the autocracy of the governing power may be limited only if the priority of law is ensured against the power. The author highlights that it should be possible to convict people only on the basis of law. He highlights equality before law and that no person may be above the laws. The „Rule of law” expression is built on the logics of the Anglo-Saxon common law. It attributed a significant role to the courts, however, it does not consider the existence of a written constitution to be essential.¹¹⁷

The German „Rechtsstaat” concept evolved through the written constitutions. It focuses on the state. And it sees the guarantee for enforcing the law primarily in the legislative power.¹¹⁸ Robert von Mohl, who is one of the determining theoretician of the „Rechtsstaat”, considers the rule of law a feature of the state of reason. According to his phrasing the rule of state is to maintain its own law and order, to ensure equality before the law and to allow the exercising of the rights of freedom.¹¹⁹

on the above it may be established that the issue of the concept of the rule of law was phrased on the level of the states far earlier than the time when the European Union was established. As regards the contents of the concept there were common points, however, due to the different histories of law and the different legal systems the weights of the contents and the elements of the rule of law were different.

¹¹⁴ Ákos Bence Gát: Comprehensive legal and political scientific analysis of the development of the rule of law public policy of the European Union. Budapest, 2021. 13. p. Source: <https://tudasportal.unike.hu/xmlui/handle/20.500.12944/17785> (2023.10.10.)

¹¹⁵ Zs. András Varga: Idol from ideal? The dogmatics of the rule of law. Századvég Kiadó. Budapest, 2015. 23. p.

¹¹⁶ Dicey, Albert Venn: Introduction to the Study of the Law of the Constitution. Liberty Classics edition, 1982.

¹¹⁷ Report on the rule of law of the Venice Commission accepted at plenary session 86. Strasbourg, March 28, 2011. 4. p. Rapport sur la prééminence du droit adopté par la Commission de Venise lors de sa 86e session plénière (Venise, 25-26 mars 2011) [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-f](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-f) (2023.10.11.)

¹¹⁸ Report on the rule of law of the Venice Commission accepted at plenary session 86. Strasbourg, March 28, 2011. 4. p. Rapport sur la prééminence du droit adopté par la Commission de Venise lors de sa 86e session plénière (Venise, 25-26 mars 2011) [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-f](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-f) (2023.10.11.)

¹¹⁹ Zs. András Varga: Idol from ideal? The dogmatics of the rule of law. Századvég Kiadó. Budapest, 2015. 23. p.

Another difficulty is represented in respect of interpretation of the concept of the rule of law by the fact that two approaches evolved. One of them is the formal, positive legal approach, while the other one is the material-based, essence oriented approach. On the basis of the formal approach that state may be considered a rule of law, which subordinates itself also under the law that it creates. Therefore, based on this, it observes its own laws. The advantage of this approach is that it may be measured in a simple manner with an objective scale. However, a disadvantage of this approach that an authoritarian regime suppressing the citizens may be also considered to be a rule of law, if it makes its own actions on the basis of its own legal system in a lawful manner.¹²⁰

Contrary to this, the material approach focuses on the fundamental rights of freedom. It appears as a main criterion whether a country ensures the protection of the fundamental rights of the freedom of the individual. Therefore, the focus of this second concept is shifted from the observation of the rules to the rights of freedom of the individual, due to which the judgement of the rule of law becomes a significantly more subjective issue.¹²¹ The issue of interpreting the rule of law has been the subject of disputes even until now.

The Venice Commission concluded that the rule of law does not have a generally accepted definition, for this reason the organisation collected in 2011 those criteria of the rule of law that it considers to be correct. These criteria were the following

- lawfulness that assumes that there is a transparent, responsible and democratic procedure concerning the acceptance of the laws
- legal certainty
- prohibition of autocracy
- access to justice that consists of independent and unbiased courts
- respecting human rights
- prohibition of discrimination, and equality before the law.”¹²²

Nevertheless, there is no definition of the rule of law that may be accepted in a uniform manner by all the countries. There are newer and newer disputes and questions arising in respect of its concept. This is also well proven by the fact that the Venice Commission further refined the rule of law criteria it has defined previously in year 2016.¹²³

¹²⁰ Ákos Bence Gát: Comprehensive legal and political scientific analysis of the development of the rule of law public policy of the European Union. Budapest, 2021. 14. p. Source: <https://tudasportal.unike.hu/xmlui/handle/20.500.12944/17785> (2023.10.10.)

5

¹²¹ Ákos Bence Gát: Comprehensive legal and political scientific analysis of the development of the rule of law public policy of the European Union. Budapest, 2021. 13. p. Source: <https://tudasportal.unike.hu/xmlui/handle/20.500.12944/17785> (2023.10.10.)

¹²² Report on the rule of law of the Venice Commission accepted at plenary session 86. Strasbourg, March 28, 2011. 10. p. Rapport sur la prééminence du droit adopté par la Commission de Venise lors de sa 86e session plénière (Venise, 25-26 mars 2011) [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-f](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-f) (2023.10.11.)

¹²³ The list containing the criteria of the role of law accepted at plenary session 106 of the Venice Commission. Strasbourg, March 18, 2016. Liste des critères de l'Etat de droit (Venise 11-12 mars 2016) [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)007-f](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)007-f) (2023.10.15.)

22. The rule of law and European integration, value from principle

In the first decades of the European integration the member states had already dealt with the issue of the rule of law, however, at this time, the concept appeared still only as one of the achievements of modern West-European thinking.¹²⁴

In the subsequent years, the importance of the rule of law continuously increased, since through the basic treaties it became a part of the EU law.¹²⁵ The preamble of the Single European Act (1986) already contained an indirect reference to the rule of law: “Aware of the responsibility incumbent upon Europe [...] to display the principles of democracy and compliance with the law and with human rights”¹²⁶

Subsequently, the concept also appeared in the preamble of the Maastricht Treaty (1992). The preamble declares that: „confirming their attachment to the principles of liberty, democracy and respect for human rights and fundamental freedoms and of the rule of law.”¹²⁷

Paragraph 1 of Article 6 of the Treaty of Amsterdam (1997) already describes the rule of law as a principle that is the constituent of the European Union, integral parts of which are respecting freedom, democracy, human rights and the fundamental freedoms. Moreover, the treaty is also important, because it establishes the predecessors of the procedure of Article 7 that is applied increasingly often in our days, which obtained its form of today in the Treaty of Nice (2001). The further strengthening of the procedure corresponding to Article 7 was on one hand a reaction to the political inability in the European Union that Jörg Haider in Austria got into the government, and it allowed for the EU institutions involved to establish from then on that there is a clear threat that a member state will violate the principles of the European Union. On the other hand this meant a kind of response to the East enlargement of the European Union.¹²⁸ The earlier expansion experiences highlighted that a serious tension may evolve as a consequence of the expansion, for example in the decision making processes.¹²⁹

The perspectives of Eastern enlargement appeared at the forum of the European Council that had its meeting in June 1993. The meeting of the European Council lead to the creation of the accession criteria of Copenhagen. These criteria declare that only that member candidate country may become a member of the European Union that fulfils the following conditions:

- the member candidate country operates the institution system that ensure the protection of democracy, of the rule of law, human rights and minorities,
- where an operation capable market economy and the ability exist to meet the competition challenge existing in the EU
- which is able to undertake the obligations involved in the membership, thus identifying itself with the political, economic and financial union.¹³⁰ Therefore it can be seen that the rule of law appeared already as one of the conditions of accession.

¹²⁴ Jean Rivero – Léon Moreau: L'État moderne peut-il être encore un état de droit? Annales de la Faculté de droit de Liège, 1957. 67.p

¹²⁵ Dimitry Kochenov (2019): Article 7 TUE: un commentaire de la fameuse disposition «morte». Revue des Affaires Européennes (R AE), 29. (2019), 1. 33–50. 39.; François Xavier Priollaud – David Siritzky: Le Traité de Lisbonne. Paris, La documentation Française, 2008. 49. p.

¹²⁶ Single European Act HL L 169, 1987. 06. 29., Preamble

¹²⁷ Maastricht Treaty HL C 191., 1992. 07. 29. Preamble

¹²⁸ Krisztián Kecsmár: The concept of rule of law in the judgement practice of the Court of Justice of the European Union, or either the law got into the trap of politics or politics got into the trap of law? 35. p. <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/eumirror/article/view/4544/4139> (2023.10.15.)

¹²⁹ Edit Soós: Deepening European integration. Pólay Elemér Foundation. Szeged, 2013. 161. p.

¹³⁰ László J. Nagy: The history of European integration. Szeged, 2005. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://publicatio.bibl.u-szeged.hu/3325/1/EUINTEGR.pdf

The Treaty of Lisbon (2007) describes in more detail the rule of law procedure corresponding to Article 7 of the TEU and it defines the rule of law in connection with the procedure already not only as a principle, but as a value. This can be explained by its reference to the „values” of Article 2 of the TEU. According to this latter provision the EU builds the respecting of human dignity on the value of respecting freedom, democracy, equality, rule of law and the human rights – including herein the rights of people belonging to the minorities - which are common in the member states. The preamble also refers to these values and it considers them the universal values of the rule of law. These are principles to which the Charter of Fundamental Rights of the European Union also refers when it declares that the European Union is built on the principles of democracy and the rule of law. However, it is important to mention in connection with the Charter that it primarily addressees the European institutions and not the member state governments.¹³¹

If in any member state the rule of law is violated, a rule of law procedure may be initiated against the given member state. The rule of law procedure that is applicable at present is made up of the following steps: In the first step they establish whether the unambiguous hazard exist that a member state seriously violates the values mentioned in Article 2 of the TEU, and they may phrase recommendations for the involved member state [Paragraph (1) of Article 7 of the TEU]. In the second step they establish that the member state seriously and in the long term violates the values mentioned in Article 2 of the TEU [Section 7 (2) of the TEU]. In the third step the sanctioning of the finding mentioned in the second step is done, including the suspension of the voting right due in the Council [Paragraph (3) of Article 7 of the TEU]. However, it is important to note that for establishing a finding in line with Paragraph (2) of Article 7 an unanimous decision of the member states is required. This procedure type was activated against Poland in 2017 and then against Hungary in 2018, however, the experiences gained until now show that these procedures may be in process for years without leading to any specific consequences for the member states involved¹³²

The Court of Justice of the European Union in addition to the foundation treaties also deals with the rule of law. It is important to mention from among the most significant precedents the Les Verts case¹³³ from 1986, in which the court applied the rule of law for the first time. In the Kadi case (2008) the court announced that the consequence of the rule of law binds the institutions and the member states of the European Union, when they transpose an action that is based on international law.¹³⁴ Therefore some kind of law development activity was started, which tries to provide guarantee for enforcing the rule of law within the institution system of the European Union. However, simultaneously with this it does not occur that the Court of Justice of the European Union may efficiently intervene when the requirements of the rule of law are violated in one of the member states.¹³⁵

¹³¹ Krisztián Kecsmár: The concept of the rule of law in the judgement practice of the Court of Justice of the European Union, or either the law got into the trap of politics or politics got into the trap of law? 35. p. <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/eumirror/article/view/4544/4139> (2023.10.15.)

¹³² Krisztián Kecsmár: The concept of the rule of law in the judgement practice of the Court of Justice of the European Union, or either the law got into the trap of politics or politics got into the trap of law? 35. p. <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/eumirror/article/view/4544/4139> (2023.10.15.)

¹³³ C-294/83, les Verts v. parliament, 1986.

¹³⁴ C-402/05 p, C-415/05 p, Kadi and al Barakaat v. Council and Commission, 2008.

¹³⁵ Nóra Chronowski: Rule of law – Thoughts on the law development of Hungary and of the EU. Pro Publico Bono – Hungarian public administration, (2016) 4, 32–42. 38.p.

It is possible to enforce the rule of law with legal instruments, for which either the authority scope of the Court would be required or the general mandatory legal effect of the Charter of Fundamental Rights would have to be established, or the procedure corresponding to Article 7 would have to be strengthened, since without these their final sanctions do not mean a direct coercive force in respect of the member states. The institutions of the European Union realised this fact, as a result the extending of the scope of instruments was started.

23. The scope of instruments serving the rule of law is being extended

The first instruments serving the protection of the rule of law was created by the European Commission in 2014 with the „New EU framework for strengthening the rule of law”. Based on the announcement of the Commission the framework may be activated, when the authorities issue actions that will probably regularly and disadvantageously influence the integrity of the national level institutions created for guaranteeing the rule of law and the mechanisms that serve it. Moreover, the framework may be activated if the national rule of law guarantees do not prove to be appropriate. The purpose of the framework is to make the system-like threats involving the rule of law ineffective. In this case the member state has to indicate if there is a any threat against its political, institutional and/or legal system, its constitutional structure, the separation of the branches of power, the independence of the courts and their impartiality. In respect of the framework there is no real legal sanction, the European Commission in the ultimate case may initiate against the member state the procedure that corresponds to Article 7.¹³⁶

In response to the new instruments of the European Commission, the Council of the European Union in its press communique of December 16, 2014 announced that in the interest of protecting and promoting the rule of law it initiates a political dialogue between the member states, which will take place annual once. This concept compared to the rule of law framework of the European Commission is less suitable for exerting pressure. In the course of this dialogue the member states each year will carry on general discussions with each other concerning the topic of the rule of law.¹³⁷

In the first years of the political dialogue the member states still did not examine the rule of law situations of each other, but they carried on general discussions in respect of a selected topic. For example, the topic of the first discussion was: the rule of law in the digital era. However, in the second half of year 2020 the exchanging of views was changed during the period of the regular German presidency. In addition to general dialogue they also started to discuss the situation of the rule of law of certain member states in the Council on General Affairs.¹³⁸

Following the example of the two institutions, the European Parliament also wanted to have an own rule of law instruments. On October 25, 2016 it accepted a resolution¹³⁹ that envisaged the creating of an EU mechanism that would have dealt with democracy, rule of law and the

¹³⁶ Announcement of the Commission: the new EU framework of the European Parliament and Council directed at strengthening the rule of law. COM (2014) 0158 final.

¹³⁷ Council of the European Union: Press communiqué 16936/14 of the Council, Meeting 3362 of the Council, General Affairs. (December 16, 2014) <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16936-2014-INIT/hu> (2023.10.15.)

¹³⁸ Ákos Bence Gáti: Is there a way out? The EU rule of law debates have perspectives. In: Tibor Navracsics – Laura Schmidt – Balázs Tárnok: On the way to Hungarian presidency. Ludovika University Publishing House. Budapest, 2023. 100-101.p. (2023.10.10.)

¹³⁹ The resolution of the European Parliament of October 25, 2016 concerning the creation of an EU mechanism dealing with recommendations made for the Commission on democracy, rule of law and the fundamental rights. Strasbourg, 2016.

fundamental rights. The mechanism of the Parliament already planned the annual inspection of each member states. According to the resolution the European Parliament and different civil organisation, NGOs would have played a much more significant role in the mechanism compared to the mechanism of the Commission. This procedure would have taken into and would have supplemented the rule of law framework of the Commission, as well as the rule of law dialogue of the Council. The final result of the mechanism could have been different depending on the findings. Similarly to the rule of law framework of the European Commission, a possibility would have been opened here as well for procedures corresponding to Article 7. Creating the mechanism would have required a legislative procedure. Since only the European Commission has the right to present initiatives in this field and it did not support the recommendation of the Parliament, the mechanism was not created.¹⁴⁰

The Commission wanted to introduce significant changes in 2019. It decided to create an annual rule of law report that is similar to the recommendation of the European Parliament. The rule of law reports started in 2020 already did not examine the rule of law situation of specific member states annually, but it examined the rule of law situation of all the member states. The European Commission in the framework of this evaluates each member state along four criteria. These criteria are the following: justice system, media pluralism, acting against corruption, the relationship of brakes and counterbalances in connection with other institutional affairs.¹⁴¹

Therefore it may be said that the institutions of the European Union tried to create newer and newer instruments for remedying the lack of the rule of law in the member states. There were instruments that had been deployed and there were some that were not successful.

24. Rule of law versus Union subsidies

The European Commission presented on May 2, 2018 its proposal for the Multiyear Financial Framework (MFF) that refers for the European Union 2021-2027 budget period¹⁴². It recommended a simple, modern and flexible budget. The flexibility of the budget is reflected by the fact that the multiyear financial framework was supplemented with an additional instrument, the Next Generation EU Instrument, which will help the member states in the reconstruction that will follow the COVID-19 pandemic. The 1074.3 billion EUR multiyear financial framework will be supplemented between the years of 2021 and 2027 thanks to the new instrument with an additional 750 billion EUR that the member states may use in the form of loan and non-refundable subsidy. Accordingly the European Union will operate from 1,824.3 billion EUR during this seven years. This is significant because in the previous periods there was no budget of this size.¹⁴³ The structure of the budget is presented on the following diagram (1.):

¹⁴⁰ Ákos Bence Gáti: Is there a way out? The EU rule of law debates have perspectives. In: Tibor Navracsics – Laura Schmidt – Balázs Tárnok: On the way to Hungarian presidency. Ludovika University Publishing House. Budapest, 2023. 100-101.p. (2023.10.10.)

¹⁴¹ European Commission: The European Rule of Law mechanism: Methodology for preparing the Annual Rule of Law Report 2020. https://ec.europa.eu/info/files/2020-rule-law-report-methodology_en (2023.10.17.)

¹⁴² European Commission: Appendix to the announcement titled „modern budget for the Union that provides protection, security and opportunities for its citizens”. Brussels, 2018.05.02. COM (2018) 321 final.

¹⁴³ Richárd Kószó: Impact of the COVID-19 pandemic on the subsidy policy of the European Union. In Zsuzsa Fejes: Europe on new roads: Societal and legal impacts of the COVID-19 pandemic and of BREXIT. Conferences of Law Doctoral Students of Szeged XI. SZTE ÁJTK DI. Szeged, 2021. 49-61. p.

Diagram 1: The 2021-2027 budget of the Union

Sources: <https://theawarenessnews.com/2021/04/01/european-budget/>

The European Commission also presented as part of the multiyear budget package of 2021-2027 „the regulation on the protection of the budget of the Union in the case of deficiencies that exist and became general in the member states in respect of the rule of law”¹⁴⁴. The European Parliament voted on December 15, 2020 this regulation in the agreement together with the Council, that is, a new mechanism could be introduced that will allow the suspension of the payment of the EU subsidies in the case of those member states that violate the rule of law. This is also significant in the history of the development of the rule of law, because previously there was no precedent that would have led to the suspension of the Union subsidies in the lack or the violation of the rule of law.¹⁴⁵

The „regulation on the general conditionality serving the protection of the Union budget” was announced in the Official Journal of the European Union on December 16, 2020.¹⁴⁶ The new situation divided the member states. Hungary and Poland submitted a petition on March 11, 2021 to the Court of Justice of the European Union for repealing the regulation. The new rule of law procedure should have come into force on January 1, 2021, however, the European Commission did not start to apply it until the decision of the Court of Justice of the European Union.¹⁴⁷

The final result of the case was that the Court of Justice of the European Union refused the Polish-Hungarian petitions in its judgement of February 16, 2022. With this the Court declared

¹⁴⁴ Recommendation directed at a European Parliamentary and Council Regulation on the protection of the EU budget in case there are deficiencies that have become general in respect of the rule of law in the member states, COM (2018) 324 final.

¹⁴⁵ Györgyi Nyikos –Katalin Erdei-Derschner: The EU sources of the 2021–2027 program period and their possible Hungarian allocation. *Európai Tükör*, (2020) 3. 5-26. 23. p.

¹⁴⁶ Regulation (EU) 2020/2092 of the European Parliament and Council (December 16, 2020) on the general condition system that serves the protection of the EU budget <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32020R2092> (2023.10.17.)

¹⁴⁷ Richárd Kószó: the multiyear financial framework of the European Union for the period of 2021-2027 in the crossfire of the institutional debates of the EU. In: Béla, Bálint; Vass, Viktória; Vass, Zóra: *Móra Academy college study volume: Almanac of the Móra Ferenc College for Advanced Studies*. Szeged, 2022. 225-238. 234.

that the application of the regulation is lawful and it does not face any obstacles. Nevertheless the legal and political fracture-lines remained.¹⁴⁸

In the background of the existence of the disputes and fracture-lines there is the double interpretation of budget conditionality. Since it does matter that we consider budget conditionality as a sanctioning instrument of rule of law-politics or as an instrument that was created for the protection of the Union budget. When looking at it as the sanctioning instrument, budget conditionality supplements the already existing rule of law political instruments of the EU. According to this logics, the EU institutions could phrase judgments through the instruments that were established previously and expectations connected to this against specific member states, however, their executing these judgements they could achieve only through political pressure. The efficiency of this kind of exerting pressure was restricted, this was the reason why the conditionality regulation proposal was made that already allows exerting financial pressure. Since if it is established through different rule of law mechanisms that a member state violated the principle of the rule of law, then activating the conditionality regulation with referring to this they may already withdraw even EU sources from the member state involved. The conditionality regulation according to this logic serves the purpose of allowing the EU to force the member states also with financial instruments to conduct a national policy that corresponds to its expectations. Budget conditionality in this sense supplements the already existing rule of law procedure as a financial coercing instrument.¹⁴⁹

Budget conditionality if considered as an instrument that protects the Union budget - contrarily to this - is not tied to the former rule of law procedures, but its purpose is to remedy the possible violations of the Union budget. In order to be able to activate it, it has to be established what Union budget involving rule of law violations the given member state committed. It is not sufficient to establish generally what rule of law problems arise in the given member state, but it is necessary to prove what rule of law anomalies cause what harmful consequences for the Union budget. No sanction may be applied without the violation of the budget. This does mean that in this case budget conditionality is not for exerting financial pressure serving the different political objectives, but it is for sanctioning those law violations that have an impact on the Union budget.¹⁵⁰

The debated issues existing in connection with the conditionality regulation are essentially due to the mixing of the above two approaches. The interpretation of the relevant regulation is swaying between two approaches even at present. The mixing may be explained by the fact that introducing the new instrument that is connecting the direct financial sanctions to the rule of law politics would have faced legal problems. Therefore, in a circumventing way, with reference to the protection of the Union budget, they tried to introduce them through other legal arguments. This duality is reflected by the different articles and text versions of the regulation, and in the interpretation comments and the political statements that are connected to it.¹⁵¹

¹⁴⁸ Judgement C-156/21 made concerning the case of Hungary contra European Parliament and Council

¹⁴⁹ Ákos Bence Gát: Comprehensive legal and political scientific analysis of the development of the rule of law public policy of the European Union. Budapest, 2021. 126. p. Source: <https://tudasportal.unike.hu/xmlui/handle/20.500.12944/17785> (2023.10.10.)

¹⁵⁰ Ákos Bence Gát: Is there a way out? The EU rule of law debates have perspectives. In: Tibor Navracsics – Laura Schmidt – Balázs Tárnok: On the way to Hungarian presidency. Ludovika Egyetemi Kiadó. Budapest, 2023. 100-101.p. (2023.10.10.)

¹⁵¹ Ákos Bence Gát: Comprehensive legal and political scientific analysis of the development of the rule of law public policy of the European Union. Budapest, 2021. 126. p. Source: <https://tudasportal.unike.hu/xmlui/handle/20.500.12944/17785> (2023.10.10.)

25. The conditionality regulation in practice

The conditionality regulation is being applied against two countries nowadays. One of them is Hungary, while the other one is Poland. Paragraph (1) of Article 4 of the regulation stipulates that “Appropriate actions shall be taken where it is established in accordance with Article 6 that breaches of the principles of the rule of law in a Member State affect or seriously risk affecting the sound financial management of the Union budget or the protection of the financial interests of the Union in a sufficiently direct way.”¹⁵²

The European Commission based on Article 4 sent to Hungary an information request on November 24, 2021, which was answered by the Hungarian authorities on January 27, 2022. Subsequently, the European Commission sent a written notice corresponding to Paragraph (1) of Article 6 of the conditionality regulation on April 27, 2022. In this notice it presented findings in connection with a number of issues that involve the Hungarian public procurement system, and in connection with the investigation and prosecution procedure, and it asked the Hungary to provide additional information. Hungary responded to the notice on June 27, 2022. The Hungarian Minister of Justice in her letters dated June 30 and July 5 submitted additional information as a supplement to the first answer. In addition to this, Hungary sent a supplementary letter on July 19, 2022, in which it recommended numerous corrective actions for managing the findings that were included in the notice.¹⁵³

However, according to the judgement of the European Commission the first answer and the supplementary letters of June 30 and July 5, 2022 did not contain appropriate measures that were undertaken with sufficient commitment in connection with the conditionality regulation. For this reason, the European Commission sent a new letter to Hungary on July 20, 2022. In this letter it described that Hungary does not implement correction steps, then sanctions may be applied. Hungary in its second answer repeated the arguments it presented in its first answer, and phrased critics about the way the procedure is conducted.¹⁵⁴

Table 1: Most important corrective actions that were phrased for Hungary

Corrective actions	Execution step of key importance
Anti-corruption Workgroup	Submitting the law draft on the establishment of the Authority to the Parliament
Strengthening the anti-corruption framework	Submission of the law draft to the Parliament among others about the following: extending the personal and asset scope of financial interests (among others concerning the relatives that live in a common household with the person involved)

¹⁵² Regulation (EU) 2020/2092 of the European Parliament and Council (December 16, 2020) on the general condition system that serves the protection of the EU budget <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32020R2092>

¹⁵³ The implementation resolution of the Council on the actions that serves protection of the EU budget against the violation by Hungary of the rule of law principles . Brussels, 2022.09.18. COM (2022) 485 final.

¹⁵⁴ The implementation resolution of the Council on the actions that serves protection of the EU budget against the violation by Hungary of the rule of law principles . Brussels, 2022.09.18. COM (2022) 485 final.

Asset managing trust funds of public benefit	Accepting the modifying Acts (involving Act CXLIII on public procurements and Act IX of year 2015)
Reduction of the single proposal public procurement procedures financed from the EU funds	Carrying out the first inspection concerning compliance with the methodology of the unified market score table (and in the given case each data service that is made towards the Commission and the public) by EUTAF

Source: COM(2022) 485 final¹⁵⁵

Hungary has to inform each three months the European Commission on the execution of the correction actions, since until the corrective actions are not fully implemented, the retention of the EU subsidies may be continuous.¹⁵⁶

In the case of Poland the European Commission announced on December 20, 2017 that since the clear hazard exists that the rule of law have been seriously damaged in Poland, it starts the procedure corresponding to Paragraph (1) of Article 7. Among others it referred to the fact that the Polish courts got under governmental majority control.¹⁵⁷

The starting of the procedure was preceded by a lengthy dialogue. Starting with January 2016, when the European Commission held an orientational dispute about the Polish situation, and then it announced on June 1, 2016 that it accepted a resolution concerning the rule of law. Finally, this lengthy discussion was closed with the starting of the procedure, because - according to the opinion of the European Commission - Poland did not remediate appropriately the situation, and did not execute without any delay the corrective actions the Commission recommended.¹⁵⁸

Therefore, it can be stated that the conditionality regulation was applied in the case of both countries, as a consequence of which the EU subsidies have been suspended. The freezing the payment of the subsidies will exist until forward steps will not be taken in the area of the corrective actions requested by the European Commission.

6. Conclusion

The study points on the fact that the theory of rule of law was already present in Europe prior to European integration, however, it started to significantly develop after 2010, when the institutions of the European Union gradually defined more accurately the concept of rule of law and together with the portfolio of its instruments. As a result of this development process that rule of law became a value from theory.

¹⁵⁵On the reasoning of the recommendation of the European Commission directed at the following: the implementation resolution of the Council on the actions that serves protection of the EU budget against the violation by Hungary of the rule of law principles. Brussels, 2022.09.18. COM (2022) 485 final.

¹⁵⁶ The implementation resolution of the Council on the actions that serves protection of the EU budget against the violation by Hungary of the rule of law principles . Brussels, 2022.09.18. COM (2022) 485 final.

¹⁵⁷ Ákos Bence Gát: Comprehensive legal and political scientific analysis of the development of the rule of law public policy of the European Union. Budapest, 2021. 99. p. Source: <https://tudasportal.unike.hu/xmlui/handle/20.500.12944/17785> (2023.10.10.)

¹⁵⁸ Ákos Bence Gát: Comprehensive legal and political scientific analysis of the development of the rule of law public policy of the European Union. Budapest, 2021. 99. p. Source: <https://tudasportal.unike.hu/xmlui/handle/20.500.12944/17785> (2023.10.10.)

There have been problems raised until now about the interpretation of the rule of law, since as regards the contents of the concept although there is a concord between the member states, nevertheless due to the different histories of law and of the different law systems the elements appear in the contents of rule of law with different weights. Another difficulty is represented by the interpretation of the concept of the law of rule since there are two approaches. One of the approaches is the formal, positive legal approach, while the other one is the material-based, essence oriented approach.

The peak of the development of the rule of law so far has been that thanks to the regulation on the general condition system that serves the protection of the Union budget, the Union budget enjoys an enhanced protection since 2021 in those cases, when the violation of the principles of the rule of law threatens the financial interests of the EU. This means that the suspension of the EU subsidies and the execution of financial corrections may also appear as possible sanctions, if in the given member states the lack of the rule of law or the threat of the rule of law may be detected.

Along the suspension of the EU subsidies and the application of the rule of law conditions certain fracture-lines evolved both between the member states and the institutions. The fracture-lines between the institutions are well illustrated by the fact that the EU institutions wish to play an ever increasing role in respect of the rule of law issues, this was also manifested when the European Parliament wanted to create a new rule of law mechanism, in which it envisaged a more significant role for itself. However, finally this concept failed in the lack of the support of the European Commission.

The fracture-lines may be also observed between the member states. The biggest fracture-line may be observed in respect of Poland and Hungary at present. In our days in respect of these two countries procedures corresponding to Article 7 are in process, and the suspension of the payment of the EU subsidies was also applied in their case.

The purpose of the study is to outline the future development of the rule of law procedures. Taking into consideration the tendencies of the previous years it can be concluded that the rule of law disputes in the beginning appeared along smaller current political issues with minor significance, however, by today they practically became institutionalised. This is clearly illustrated by the case of Hungary and also by the case of Poland, since due to the procedures corresponding to Article 7, the institutions of the EU have dealt recurrently with the rule of law situation of these two countries. Therefore the issue of the rule of law will definitely remain on the agenda in the near future.

EUROPEAN CONTENT OF NEW BANKING STABILITY ARCHITECTURE¹⁵⁹

Natalia Shulha

Dr. Sc. (Economics), Professor, Head of the banking chair of the State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine,

n.shulga@knute.edu.ua, ORCID ID: 0000-0002-2010-5884

Serhii Savluk

Dr. Sc. (Economics), Associate Professor of the banking chair of the State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine,

s.savluk@knute.edu.ua, ORCID ID: 0000-0002-4709-6607

Abstract

In April 2023, the European Commission took a new step in the development of banking sustainability and depositors protection by approving Document 52023DC0225 "Review of the crisis management and deposit insurance framework contributing to completing the Banking Union". Its innovations were:

- Extension of the banks' resolution mechanism to medium-sized banks as opposed to their preventive liquidation in case of financial problems. Attention is focused on the procedure for the rehabilitation of banks. A Single Resolution Fund was created for this purpose.
- Coverage by the system of guaranteeing deposits (DGS) a private pension funds and budgets of local communities.
- Adoption of early response measures to prevent bank bankruptcy, which are divided into three phases: 1) early prevention: according to the results of stress testing, bank needs extra capitalization; 2) bank is in a phase of financial stress. In such situation, the recovery plan is activated and other measures are taken; 3) in case of bankruptcy of the bank, a decision is making on its resolution or liquidation.
- The hierarchy of refunds to different categories of clients in the event of bank bankruptcy is changed. All customers become equal.

These and other innovations are relevant for Ukraine and other countries that have a European vector of development. In particular, the system of minimum requirements for own funds and eligible liabilities (MREL) and bail - in of these stakeholders' resources in the event of bank bankruptcy significantly facilitates the procedure of rehabilitation and liquidation of banks and reduces the pressure on taxpayers. The absence of such a mechanism in Ukraine has complicated the procedure of nationalization of the largest bank, which was on the verge of bankruptcy, and this provoked a number of legal disputes with the bank's owners.

The practice of joining troubled banks or part of their assets and liabilities to financially stable institutions based on EU legislation is very useful. This reduces the pressure on deposit guarantee schemes and allows bank' depositors do not lose their funds. In particular, this procedure was applied to the Croatian subsidiary of Sberbank dd ., which was merged to Hrvatska Poštanska Bank and the Slovenian subsidiary of this bank to Nova ljubljanska bank.

¹⁵⁹ This paper contains only the authors' interpretation of EU documents and does not reflect neither EU nor Ukrainian officials' position

In the course of the study, the differences between the Ukrainian and European systems of resolution and liquidation of banks were determined, and the directions of adaptation of the Ukrainian legislation were calibrated. The issue of significant payments in case of bank bankruptcies by DGS to certain categories of depositors (USA, Ukraine) or smaller payments but to a wider range of clients of such banks (EU) requires a discussion.

Key words: Capital requirements, Resolution, DGS, Banks' liquidation

The main text. 25 years ago, on June 1, 1998, the European Central Bank was established, and on January 1, 1999, the first cashless EUROS entered the monetary sphere of the EURO zone. However, the flagship of European banking regulation is not the ECB, which is more entrusted with the functions of monetary policy and direct supervision of the largest 109¹⁶⁰ banking and investment institutions registered in the member states of the European Banking Union, but the European Banking Authority (EBA). It was created on January 1, 2011, and its main task is to create a Single rulebook in order to ensure a stable, transparent, and efficient EU banking sector. Today, this Book covers 11 basic documents, which we have divided into the following groups (pillars) (Fig. 1).

Capital and risks	Resolution & liquidation	Payments and AML	Investment companies
<ul style="list-style-type: none"> •Capital Requirements Directive •Capital Requirements Regulation •Mortgage Credit Directive •Securitisation Regulation 	<ul style="list-style-type: none"> •Bank Recovery and Resolution Directive •Deposit Guarantee Schemes Directive 	<ul style="list-style-type: none"> •Anti-Money Laundering Directive •Payment Services Directive 2 •Wire Transfer Regulation 	<ul style="list-style-type: none"> •Investment Firms Directive •Investment Firms Regulation

Fig.1. The structure of Single rulebook

Source: compiled by the authors based on : <https://www.eba.europa.eu/regulation-and-policy/single-rulebook/interactive-single-rulebook>

In this paper, we will briefly consider the features of banks' capital regulation and their resolution & liquidation mechanism. The fundamental document regarding the regulation of European banks is the Capital Requirements Directive (Directive 2013/36/EU). In particular, this Directive defines:

- ▶ The minimum amount of the bank's own funds must be 5 million EURO (in exceptional cases from 1 million), only credit institutions are allowed to take deposits from the public. In European legislation, the term "credit institutions" (hereinafter also CI) is mentioned more often, which, in addition to banks, also covers investment companies, which have not yet been combined in Ukrainian legislation.
- ▶ Regulatory bodies of EU member states are allowed to apply a wide range of sanctions: fines for legal entities - bank owners up to 10% of annual profit, up to 5 million euros for individuals with the deprivation of voting rights. The bank itself can be fined for 17 types of violations, 7 of which are related to misreporting, and this must be published on the website of the regulatory authority.
- ▶ Credit institutions must have an effective internal control system in accordance with the business model. Employees can directly inform regulatory authorities of countries about undisclosed CI risks.

¹⁶⁰ As for September 2023.

- ▶ There should be an effective and transparent remuneration system for CI management aimed at countering risks, ensuring capital adequacy and long-term development. The variable part should not exceed the fixed part, and 50% of the remuneration should be in the form of shares. Supervisory bodies must have these systems and evaluate their effectiveness, as well as receive information about officials who got more than 1 million EURO in bonuses per year. It is obvious that the remuneration system of the management of banks in other countries needs unification and upgrading with a focus on reduction of risk-apetite.
- ▶ Supervision of CI activities is carried out on the basis of the SREP methodology and Supervisor Evaluation Program. In particular, supervisors are authorized to: ask CI to increase capital, limiting operations and regions of activity, cancel rewards, limit payouts of interests to stake holders, etc.
- ▶ CIs should form at least 3 types of Tier 1 capital buffers. The total level of capital conservation buffer can be up to 2.5% of the volume of risky assets. The formation of buffers individually depends on the SREP assessment, leverage ratio, risk management system, liquidity risk, etc.
- ▶ In credit activities, CIs should use both external ratings of borrowers and carry out their internal assessment. Attention, along with traditional risks, is paid to the risks of concentration, securitization, leverage, transactions with related parties. Particular attention is paid to liquidity risk. CIs must perform stress testing of this risk (2-6 scenarios) and have liquidity recovery plans. An important factor is the speed of selling assets (Effective liquidity horizon), which should be taken into account in capital buffers.

The Capital Requirements Regulation (Regulation EU No 575/2013) in particular, launch 3 levels of CI capital, such standard as leverage ratio (at least 3% of capital to all assets), which is not implemented in Ukraine yet, an indicator of eligible liabilities (eligible liabilities) - a part of liabilities that are equal to capital in economic sense and are not refunded to depositors in the event of bank bankruptcy (bail-in procedure). Their level together with own capital for large banks should be at least 18% of risk-weighted assets. That and a lot of other measures in this Regulation are strengthening the sustainability of EU banking system and play a role of beam of hope for increasing robustness of banking sector in other countries. The bail-in mechanism is very important especially in cases of nationalization or resolution or liquidation of big banks.

If the first pillar of financial stability of the EU is The single supervisory mechanism (SSM), the second pillar is the Single resolution mechanism (SRM), and the third pillar is the bank deposit guarantee system (DGS). In line with the adopted Directive 2014/49/EU on deposit guarantee schemes (DGS) and Directive 2014/59/EU on establishing a framework for the recovery and resolution of credit institutions and investment firms, the EU Commission in 2015 came up with an initiative to create a single European deposit insurance system (European deposit insurance scheme (EDIS), which is in process.

On April 18, 2023, the European Commission adopted "a proposal to adjust and further strengthen the existing EU bank crisis management and deposit insurance framework, CMDI." (Document 52023DC0225, 2023) Medium and small banks and their risk management have become in the focus of special attention of supervisory authorities. In the CMDI mechanism, proposed measures are focused on improving the above-mentioned second (SRM) and third (DGS) pillars of the European Banking Union, which are closely related to each other. The institutional basis for the implementation of these two pillars is the European Banking Authority (EBA) and the Single Resolution Board (SRB).

The mission of the SRB is to streamline the mechanism for solving the problems of bankrupt banks, protecting taxpayers from public costs, which contributes to financial stability in EU member states. The implementation of this mission involves the definition of policies and guidelines, a mechanism for managing the annual planning cycle, regulation and setting targets for minimum requirements for own funds and eligible liabilities (MREL). At the same time, the resolution procedure is considered as an alternative to evaporating problematic banks from the

market. It should be noted that the withdrawal of systematically important banks from the market can cause a domino effect, destabilize the financial system and cause damage to the economy and citizens. In view of this, the resolution procedure is the most appropriate for them and aims to the following tasks:

- to ensure continuity of the bank's performance of its critical functions;
- maintain financial stability;
- restore the viability of part or all of the bank.

At the same time, any part of the bank (for example, its subsidiary) that cannot be made viable goes through the normal bankruptcy procedure.

The resolution process applies when the authorities determine that:

- the bank is in the process of bankruptcy or may go bankrupt (Failing Or Likely To Fail, FOLTF);
- there is no possibility of other intervention by supervisory authorities or the private sector, which could, within a short period of time, restore the viability of the bank through the application of recovery plans;
- implementation of the bankruptcy procedure for big banks will cause financial instability with further negative impact on public interests.

In extraordinary circumstances, the bank can receive funds from the Single Resolution Fund (SRF), which is financed by the banking sector itself. The total target size of the Fund is at least 1% of the guaranteed deposits of all banks in the EU member states, the amount of which as of July 2022 was 66 billion EURO with an estimated volume of 80 billion EURO as of January 1, 2024.

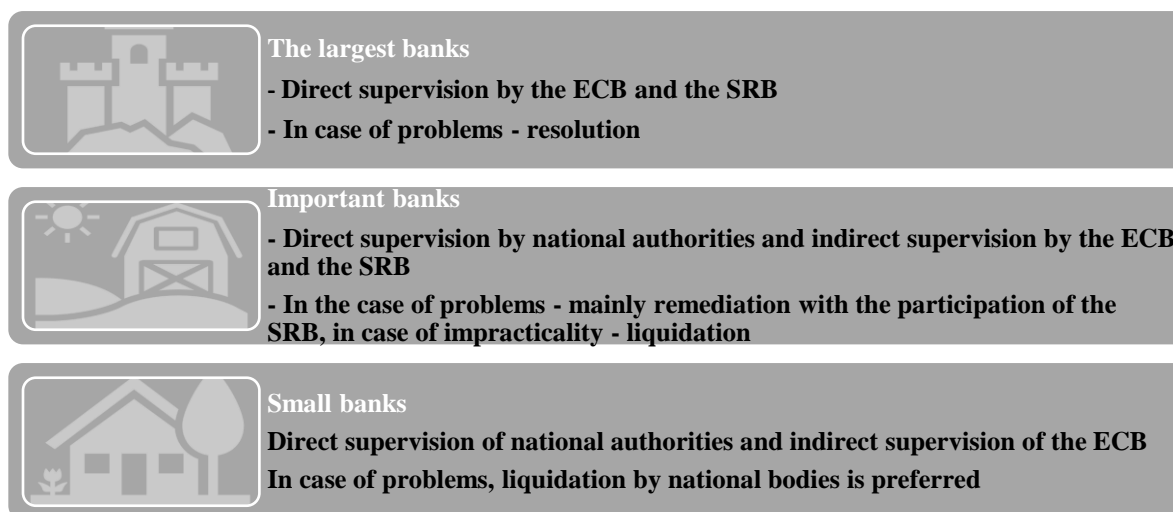

Fig. 2. Hierarchy of powers regarding the supervision and resolution/liquidation of banks in the EU member states. Source: compiled by the authors.

As of July 2023, 113 banks and investment companies were directly supervised by the SRB, and other banks were under the competence of the National Resolution Authority (NRA). The latter can apply for support from the SRB, including collecting centralized financing for any bank at the expense of SRF funds. As an illustration of the mechanism discussed above, we can cite the example of the SRB's participation in the bankruptcy proceedings of Sberbank Europe AG (Austria). On February 27, 2022, the ECB and the SRB recognized this bank as FOLTF. It was decided to liquidate the main bank in Austria, but apply a resolution procedure to its branches in Croatia and Slovenia. The essence of the decision was the transfer of all shares of the Croatian subsidiary Sberbank d.d. to Hrvatska Poštanska Banka d.d. (Croatian Postal Bank) and the Slovenian subsidiary of the Sberbank d.d. - to Nova ljubljanska banka d.d. (NLB d.d.). At the same

time, these banks operate as usual without disruptions for depositors and customers, and become part of well-known, strong and stable banking groups. The SRB also decided that the Austrian parent company Sberbank Europe AG does not need resolution. Bankruptcy procedures will be carried out in accordance with national legislation. Relevant deposits up to 100,000 EURO are protected by the Austrian deposit guarantee system (Srb.europa.eu.,2022).

The third pillar of the Rule book for the EU financial sector is the depositor protection system, which is formed on the basis of EU Directive 2014/49/EU. This Directive is an universal document for participating countries, each of which develops its own regulations. The Directive fixed the amount of deposit compensation of up to 100,000 EURO. The specified amount must be paid to depositors within short period of time after the bank is declared insolvent, and in some cases of critical need for money, even earlier. Larger amounts of payments are also possible, but within a period of up to 12 months, namely: if the client received funds from the sale of real estate, in the case of insurance events, important social needs (funds for marriage, treatment, etc.). At the same time, deposits are not reimbursed if there has been no movement of funds on the client's accounts during the last 24 months and the expenses of the guarantee fund exceed the amount of the deposit. In addition, the types of deposits that are not covered by the guarantee compensation system are defined, which include: interbank deposits, capital and capital instruments, funds of financial institutions, investment funds, anonymous (unidentified) deposits, electronic money, insurance, reinsurance, debt obligations of banks and some others. Funds of private pension funds and budgets of local authorities up to EUR 500,000 per year are subject to this Directive and may include funds of legal entities.

It is important to define the types of deposit guarantee funds (Deposit guarantee schemes, DGS). There are following funds in EU member states: statutory DGS; institutional (Institutional protection schemes, IPS) that meet the requirements of the DGS; do not meet the requirements of the DGS and voluntary IPS, that are not regulated by the EU Directive 2014/49 / EU. Banks can change participation in DGS, but not often than every 6 months.

The standard rate of payments to DGS by banks is 0.8% of covered deposits, but if there are insufficient amounts of funds to cover losses due to banks bankruptcy, it is possible to increase it by 0.5%. In emergency cases, state financing of such funds is allowed. It is expected that by January 1, 2024, the DGS of the EU countries will accumulate 55 billion EURO. At the same time, DGS is allowed to finance bank rehabilitation processes, if it is more useful than their liquidation. All DGS structures can invest funds in low-risk assets at their own risk, but they must undergo stress testing at least once every 3 years. Reports about DGS activities should be sent annually to all their members.

In April 2023, based on the mechanism of crisis management and deposit insurance (CMDI), the following changes to the system of depositor protection has been proposed:

1. Application of resolution to banks and, only in case of its inefficiency and impracticality - their liquidation. The current system of rehabilitation concerned, first of all, large banks. It is currently proposed to be extended to small and medium-sized banks in EU member states. It is expected that this will contribute to strengthening the stability of the financial system and increasing the level of its confidence to the population, businesses and government structures. The likelihood of customers to loose larger than 100,000 EURO is reduced. Funds of private pension funds and budgets of local authorities in the amount of up to EUR 500,000 per year are subject to this decision. Funds of legal entities are not excluded from the deposit compensation mechanism.
2. Implementation of advanced measures to prevent the bankruptcy of banks (early distress of banks), which are divided into three phases: 1) the bank operates as business as usual, but according to the results of stress testing, it needs recapitalization; 2) the bank is in a phase of financial stress: it does not comply with the indicators of the recovery plan, close to violating prudential requirements. In such situation, the recovery plan is activated and other measures are taken: prohibition of dividend payment, removal of the top managers, etc.; 3) in case of bankruptcy of the bank or close to it, a decision is made on its resolution or liquidation.

3. Reforming the funding system. If in the existing DGS system, attention is mainly focused on payments to depositors of bankrupt banks, then in the new one - on the application of the bank resolution procedure and the return of the funds spent on its implementation. In case of rehabilitation, it is assumed that individuals will be able to use their savings, enterprises - their accounts for the payment of salaries and the purchase of resources, municipalities for the payment of services with the cap of the amount.

4. Changes in the hierarchy of compensation in case of bank bankruptcy. Under the current system, after payments of the guaranteed 100,000 EURO, there is a significant hierarchy of further payments. According to the new scheme, near all clients become equal when refunding deposits. It is also proposed to include pension funds in the sphere of guaranteed compensation.

5. Development the system of responsibility for systemically important financial institutions for the bankruptcy of their branches. Changes are being made to the so-called Daisy chain act (Regulation (EU) 2022/2036), which will enter into force on January 1, 2024. Under proposition, when calculating MREL on consolidated basis, amount of liabilities of branches, that are liquidated and close operations will not be taken into account.

We would like also mention one document issued in the same 2013 year as the Capital Requirements Directive and the Capital Requirements Regulation. This is the Green Paper long-term financing in the EU (Document 52013DC0150). With a good name for credit institution - Financial actors, it concerned that tighter banking regulations since the 2008 crisis will brake investment lending. In this document, the issues of blocking of short speculative operations, the involvement of small and medium-sized companies in the bond market, the development of the Cbonds instrument, the inclusion of ESG factors, tax benefits for investment activities and other aspects were raised. The paradigm of combining strict risk management and long-term financing is international. In our opinion, a risk-oriented approach dominates now, but finding a solution to increase investments in economy is very important, especially for the recovery of Ukraine after the war. There should be a package of legislative initiatives in combination with the organization of syndicated lending, independent evaluation of investment projects by highly professional teams, financial control and responsibility for the result of their implementation.

Another issue we would like raise here is the priority of capital adequacy ratio over liquidity ratio. For many years, CAR was the hit of banking regulation, but after the 2008 crisis, liquidity indicators (LCR, NSFR) were born. Some researchers (Wall, 1985) in the years before Basel I, where the CAR has been launched, proved, based on statistics, that the size of the capital is not a universal protection against crises. The management of risks and high level of liquidity are also important. Perhaps regulations should start with a liquidity risk management indicator, proper liquidity risk metrics and hedging schemes?

Conclusions and prospects. EU legislation on the protection of the rights of creditors of banks and investment funds is moving ahead in the direction of giving priority to rehabilitation over their immediate liquidation in case of financial problems. The range of clients of banks protected by DGS is expanding to cover legal entities, municipalities, and pension funds and give the equal rights to clients for their funds refunding in case of bank bankruptcy. The mechanism of early distress of emerging problems in banks is applied on the basis of their stress testing. Based on its results some radical measures can be applied: fines, top managers replacement, temporary administration and others. There is a clear rule of MREL and bail-in, according to which the funds of shareholders and key creditors (stakeholders) must amount to at least 8% of the bank's liabilities, which will not refund them in the case of its bankruptcy.

Taking into account EU experience, in our opinion, it is appropriate to apply for the banking sector of other countries:

- Implementation of a crisis management system for a potentially problematic bank with the involvement of third-party specialists (with or without replacement of the top management in force), who can impartially stop risky operations, sell excess assets, reduce costs, including

bonuses payment for bank management, etc. The bank's crisis managers must have appropriate powers.

- Carrying out the rehabilitation of a troubled bank, including on the basis of its merger to the "healthy" bank with the provision of certain benefits and incentives to the latter, for example, the possibility of temporary non-compliance with ratios, obtaining refinancing funds at a preferential rate.
- Creation of the Banks` Resolution Fund, for example, under the auspices of the Central Bank in order to minimize the costs of its maintenance.
- Formation of the centralized management system for problem assets and collaterals for bank loans. For this purpose, in case of Ukraine, the state can provide guarantees for the restoration of war-damaged property of important enterprises, and banks will use them, with the permission of the Central bank, to cover credit risk. When the damaged property is restored, banks will accept it as collateral at market value.
- Extending of the deposit guarantee system not only for individuals but enterprises, social institutions and financial companies. This especially applies to insurance companies, pension funds, local budgets, charitable funds, enterprises of social importance (for example, a bread factory), taking into account the effectiveness of the principle "it is better to compensate for most customers at least part of the losses than all alone."
- Introduction of the MREL formation system and the bail-in mechanism for all banks and the full responsibility of the financial groups to which they belong to on a group basis.

Sources

1. Directive 2013/36/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on access to the activity of credit institutions and the prudential supervision of credit institutions and investment firms. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013L0036>
2. Directive 2014/49/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on deposit guarantee schemes. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32014L0049>
3. Directive 2014/59/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 establishing a framework for the recovery and resolution of credit institutions and investment firms. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0059>
4. Document 52023DC0225 (2023) on the review of the crisis management and deposit insurance framework contributing to completing the Banking Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52023DC0225>
5. Document 52013DC0150 (2013). Green Paper long-term financing in the EU. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:52013DC0150>
6. Regulation (EU) No 575/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on prudential requirements for credit institutions. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02013R0575-20230628>
7. Regulation (EU) 2022/2036 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 amending Regulation (EU) No 575/2013 and Directive 2014/59/EU as regards the prudential treatment of global systemically important institutions with a multiple-point-of-entry resolution strategy and methods for the indirect subscription of instruments eligible for meeting the minimum requirement for own funds and eligible liabilities (OJ L 275, 25.10.2022, p. 1–10).
8. Srb.europa.eu.(2022). Sberbank Europe AG: Croatian and Slovenian subsidiaries resume operations after being sold while no resolution action is required for Austrian parent company. <https://www.srb.europa.eu/en/content/sberbank-europe-ag-croatian-and-slovenian-subsidiaries-resume-operations-after-being-sold>
9. Wall, Larry D. (1985). Regulation of Banks Equity capital. Economic Review, Federal Reserve Bank of Atlanta, November 1985, pp. 4-18.

ХАВСРАЛТ ӨГҮҮЛЭЛ
АГУУЛГА

ЕРРОПЫН ХОЛБООНЫ ДОТООД ЗАРИМ ЗӨРЧИЛ: ГАРЗ, ОЛЗ

С.ОДХҮҮ, Доктор (Ph.D), профессор, Отгонтэнгэр Их сургууль

ДИЖИТАЛ УР ЧАДВАР ӨНӨӨГИЙН БОЛОВСРОЛЫН ЧИГ ХАНДЛАГАД НӨЛӨӨЛӨХ НЬ

Р.Оюунсувд, ДХИС-ийн Гадаад хэлний институтийн багш, дэслэгч, МУБИС-ийн докторант

ОРОСЫН ХОЛБООНЫ УЛС-УКРАИН УЛСЫН ДАЙНЫ НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ ДЭЛХИЙН ХҮНСНИЙ АЮУЛГҮЙ БАЙДАЛД ҮЗҮҮЛЭХ НӨЛӨӨЛӨЛ

С.Бямба-Эрдэнэ, Дотоод хэргийн их сургуулийн эрх зүй, нийгмийн ухааны сургуулийн багш, ахлах дэслэгч

ЕВРОПЫН ХОЛБОО БА МОНГОЛ УЛС: ХАРИЛЦАА, ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА

С.Мандалмаа, ҮБХИС-ийн багш

ЕВРОПЫН ХОЛБОО БА БОЛОВСРОЛЫН ДАЯАРШЛЫН ЗАРИМ АСУУДАЛД (МОНГОЛ УЛС)

Ц.Нямцэцэг ДХИС-ийн Нийгмийн ухааны тэнхимийн багш, дэслэгч

БОЛОВСРОЛЫН ДАЯАРЧЛАЛ БА СУРАЛЦАГЧДЫН ХАРИЛЦАА ХАНДЛАГА, НӨЛӨӨЛӨЛ

Г.Оюунтуяа ҮБХИС-ийн АБДС-ийн Олон улсын харилцаа, нийтийн удирдлагын тэнхимийн ахлах багш,

М.Индрабүд ҮБХИС-ийн АБДС-ийн Олон улсын харилцаа, нийтийн удирдлагын тэнхимийн дэд профессор багш

ИХ СУРГУУЛИЙН АХИСАН ШАТНЫ СУРГАЛТЫН ХӨТӨЛБӨРИЙН ЗАРИМ АГУУЛГАД ХИЙСЭН ШИНЖИЛГЭЭ (МОНГОЛ, ФИНЛЯНД УЛСЫН ЖИШЭЭГЭЭР)

А.Мөнхцэцэг, Ц.Түвшинбаяр, ДХИС-ийн Эрх зүй, нийгмийн ухааны сургуулийн

Нийгмийн ухааны тэнхимийн багш, цагдаагийн дэслэгч

ХОЛБООНЫ БҮГД НАЙРАМДАХ ГЕРМАН УЛС БОЛОН МОНГОЛ УЛСЫН ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН МЭДЭЭЛЛИЙН САЙТЫН НИЙТЛЭЛИЙГ ХАРЬЦУУЛАХ НЬ

Г.Жаргалсайхан, ОТИС-ийн багш, доктор (Ph.D.), дэд профессор

Б.Атарцэцэг, ОТИС, Сэтгүүл зүйн магистрант

中国、美国和欧盟青少年法律教育的深入比较研究

Г.Жаргалмаа, ОТИС-ийн багш

Гуо Жэн дао, ОТИС-ийн Боловсрол судлалын магистрант

ЕВРОПЫН ХОЛБООНЫ ЗАРИМ ОРНЫ ДЭЭД БОЛОВСРОЛЫН ОЛОН УЛСЖИЛТ (INTERNATIONALISATION)

Б.Одгэрэл, ОТИС-ийн Сургалт, Эрдэм шинжилгээ хариуцсан захирал, доктор (Ph. D), дэд профессор.

Н.Хосбаяр, ОТИС-ийн Гадаад харилцааны албаны дарга, доктор (Ph. D)

Г.Золзаяа, ОТИС-ийн СЗОУХ-ны тэнхимийн эрхлэгч, докторант

ЕВРОПЫН ХОЛБОО БА МОНГОЛ УЛСЫН ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА: ХБНГУ-ЫН ЗӨӨЛӨН ХҮЧНИЙ БОДЛОГО БА МОНГОЛ УЛС

Б.Үүрцайх, Удирдлагын Академийн Төрийн захиргааны тэнхимийн багш, доктор

THE EUROPEAN UNION AND MONGOLIA: RELATIONS AND COOPERATION

Egiimaа Tsogt, Graduate student in the Political Communication program at the School of Science, National University of Mongolia, Department of Political Science

**ARTICLES
CONTENTS**

SOME CONFLICTS WITHIN THE EUROPEAN UNION: LOSSES AND BENEFITS

ODKHUU SANDUIJAV

TODAY'S EDUCATIONAL TRENDS TO INFLUENCE DIGITAL SKILLS

OYUNSUVD RENTSENDORJ

**THE SITUATION OF THE WAR BETWEEN THE RUSSIAN FEDERATION AND UKRAINE
IMPACT ON GLOBAL FOOD SECURITY**

BAYAMBA-ERDENE SUKHBAATAR

EUROPEAN UNION AND MONGOLIA: RELATIONS, COOPERATION

MANDALMAA SEREETER

EUROPEAN UNION AND SOME ISSUES OF GLOBALIZATION OF EDUCATION

NYAMTSETSEG TSEND-AYUSH

**GLOBALIZATION OF EDUCATION AND STUDENT'S COMMUNICATION ATTITUDES,
INFLUENCES**

OYUNTUYA GANBAT, INDRABUD M.

**ANALYSIS OF SOME CONTENTS OF THE UNIVERSITY'S POSTGRADUATE PROGRAM
CURRICULUM (AN EXAMPLE OF MONGOLIA AND FINLAND)**

MUNKHTSETSEG A.

**A COMPARISON OF PUBLICATIONS ON HEALTH INFORMATION WEBSITES IN
GERMANY AND MONGOLIA**

JARGALSAIKHAN GAANJUURSUREN, ATARTSETSEG BAATAR

中国、美国和欧盟青少年法律教育的深入比较研究

JARGALMAA GANBAATAR, GUO ZHENG DAO

INTERNATIONALISATION OF HIGHER EDUCATION IN SOME MEMBERS OF THE EU

ODGEREL BATSAIKHAN, KHOSBAYAR NYAMSUREN, ZOLZAYA GANKHUYAG

**SOFT POWER BETWEEN THE EUROPEAN UNION AND MONGOLIA: A CASE OF
GERMANY AND MONGOLIA**

UUR TSAIKH BATBAYAR

THE EUROPEAN UNION AND MONGOLIA: RELATIONS AND COOPERATION

EGIIMAA TSOGT

ХАВСРАЛТ ӨГҮҮЛЭЛ**ЕРРОПЫН ХОЛБООНЫ ДОТООД ЗАРИМ ЗӨРЧИЛ: ГАРЗ, ОЛЗ**

С.ОДХҮҮ

*Доктор (Ph.D), профессор, Отгонтэнгэр Их сургууль***Abstract**

In recent years the European Union has been facing development challenges and difficulties. Mongolia, with its unique geopolitical position, is a "valuable partner" in Asia for the EU, which closely observes its policies and activities, is concerned about internal problems and provides other support for joint solutions.

We express that the main causes of the internal conflict are the different political positions of some member countries, the difference in the living standards of the West and East member countries, the wave of immigrants and refugees and the problems that need to be solved around it. In addition, the internal crisis is believed to have been contributed by the developmental differences of the Member States economic potential, flow of migrant workers, social security systems, energy crisis, climate change and the impact of the Covid-19 pandemic.

Хураангуй.

Европын холбоо \ЕХ\ түүхэн замналынхаа явцад амаргүй замыг туулж, олон хүндрэл бэрхшээлтэй тулгарсаар ирсэн. Ялангуяа хувьсамтгай, тодорхойгүй, ээдрээ төвөгтэй орчин үед өмнө нь бодож төсөөлөөгүй шинэ нөхцөл байдал үүсэх, гэнэтийн гаргалгаа, огцом шийдлийн хувилбар сонгох болоод байна. Монгол Улс нь геополитикийн давтагдашгүй байршилтай ЕХ-ны хувьд Ази дахь “үнэ цэнтэй түнш” мөний хувьд бодлого, үйл ажиллагаанд нь анхааралтай хандаж, дотоодод нь хүндрэлтэй асуудал үүсэж буйд санаа зовнин ажиглаж байдаг юм.

Зөрчлийн гол шалтгаан нь гишүүн зарим орны бодлого, үйл ажиллагааны зөрүүтэй байр

суурь, Өрнөд ЕХ, шинээр элссэн Төв, Зүүн Европын гишүүн орнуудын хөгжлийн түвшин, амьдралын чанарын ялгаа, цагаач дүрвэгсэдийн давалгаа, түүнийг тойрсон шийдвэрлэвэл зохих асуудал, ЕХ-ны Үндсэн хууль гэгддэг Лиссабоны гэрээ нь гишүүн орнуудын нийтлэг эрх ашгаас дээгүүр тавигдаж, бүхий л асуудлыг Брюссельд голлон шийдвэрлэж байгаа нь гишүүн орнуудын бие даасан байдалд нөлөөлж буй хандлага, ЕХ-г дотроос нь хагалах гаднын хүчний санаархал зэргийг дурдаж болно. Түүнчлэн Зүүн, Баруун, Төв европын хөгжлийн ялгаа-эдийн засгийн чадамж, нийгмийн хамгааллын тогтолцоо, эрчим хүчний хямрал, уур амьсгалийн өөрчлөлт, Ковид-19 цар тахлын үр дагавар зэргийг судлаач, шинжээчид онцолж байна.

Түлхүүр үг. *Хөгжлийн сорилт, эрх зүйн зохицуулалт, эрчим хүчний хямрал, дүрвэгсдийн асуудал, бие даасан байдал, эв нэгдэл*

Аливаа организм дотоод зөрчилтэй байдаг, байх ч ёстой. Нийгмийн амьдрал, түүний дотор зохион байгуулалттай үүсгэсэн 450 сая хүн амыг эгнээндээ багтаасан 27 улс орныг хамарсан хамтын ажиллагааны аварга эвсэл холбоо, нийгмийн том институци дэвшүүлсэн зорилтдоо хүрэх замдаа янз бүрийн сорилттой тулгарах нь жам ёсны үзэгдэл, бодит баримт мөн.

Зөрчлийг цаг алдалгүй мэдэрч, зөв оношилж, оновчтой шийдвэрлэвэл хөгжил зүгширч, ололт амжилтад хүрдэг \олз\, харин газар авахуулж, улам гүнзгийрүүлбэл хохирол амсаж, нөхцөл байдал бүр хүндэрдэг \гарз\.

Бид энэхүү бэсрэг өгүүлэлд ЕХ-ны өмнө эдүгээ тулгамдаад байгаа зарим асуудлыг хөндөн, шийдвэрлэх боломж, гаргалгаанд саналаа нэмэрлэхийг зорив.

70 гаруй жилийн түүхтэй энэ том хамтын нийгэмлэг нь дотоод гадаадын элдэв дарамт шахалт, үзэл суртлын болон сэтгэлзүйн гүтгэлэг, дайралтын бай болсоор дотоод зөрчил хурцдах, санал зөрөлдөөн нэмэгдэх, эв нэгдэл сарнихад хүрсэн юм. Сүүлийн 10 гаруй жилд ЕХ-ны зарим оронд 2008 оноос санхүүгийн хямрал нүүрлэж, өрийн дарамт үүсч, 2015 оноос дүрвэгсдийн давалгаанд өртөж дорвитой арга хэмжээг цаг алдалгүй авч чадаагүй нь холбоонд итгэх гишүүн орнуудын итгэл багасч, гол ачааллыг үүрч байсан Их Британи холбооноос гарч, салан тусгаарлах гол шалтгаан болсон. Их Британи шиг том зах зээл, хүчирхэг улс ЕХ-оос гарна гэдэг бол хаана хаанаа таатай үзэгдэл төдийгүй, нөхцөл байдлыг улам амаргүй болгож буй хэрэг. Гишүүнчлэлээ дуусгавар болгох гарц, гарах эрх зүйн зохицуулалт амаргүй ч санал зөрөлдөөнөөс болж бүрэлдэхүүнээс гарсан энэ хүсэшгүй үйл явдал ЕХ-нд хүнд сорилт, хүчтэй цохилт болсон.

Их Британи ЕХ-оос гарсан нь дотоод зөрчлийн илрэл болсон юм. Европын холбооны эдийн засаг, төсөвт тэргүүлэх байр суурь эзэлдэг том улсын¹⁶¹ хувьд эрсдэл, алдах зүйл багагүй байсан ч Их британи улсаас ЕХ-нд тавьсан хүсэлтийг хүлээж авах асуудалд боломжийн хариулт өгөөгүй нь ард түмний санал асуулгад нөлөөлсөн байх талтай. ЕХ-оос гарах болсон шалтгаан нь бүр 2015 оноос эхэлж, өөрийн мөнгөн тэмдэгтээ ашиглах, цагаачдын асуудлыг улс бүр бие даан шийдвэрлэх эрхтэй байх, холбооны улсуудын өрсөлдөх чадварыг сайжруулах, гишүүн орнуудын хууль тогтоох байгууллагын нөлөөг ЕХ-ны парламентад нэмэгдүүлэх зэрэг зарчмын саналыг тавьснаар эхэлсэн гэж үздэг.

Хүсэлтийн хүрээнд гэрээнд өөрчлөлт оруулах, бусад гишүүн улсууд ч үргэлжлүүлэн өөрийн улсад ашигтай байр суурийг тулгах, шийдвэрлүүлэхийг хүсэх тул хүлээн авч шийдвэрлэхэд Европын холбооны хувьд эцсийн шатанд¹⁶² татгалзах шийдвэр гаргахаас өөр сонголт тухайн үед байгаагүй юм. Энэ нь ЕХ-ны хувьд нийтлэг эрх ашиг сонирхлыг хамгаалах, хамтдаа ярилцаж тогтсон гэрээ хэлэлцээр, зарчим, хэм хэмжээгээ нэг мөр дагаж мөрдөхийг чанд хангах зорилготой салшгүй холбоотой байсан.

ЕХ-ны эрх зүйн тогтолцоонд үүссэн зөрчил. Европын холбооны эрх зүйн тогтолцооны шинэчлэлийн хүрээнд Лисабоны гэрээгээр¹⁶³ эрх мэдлийн хуваарилалт, эрх үүрэг, хариуцлагыг тодорхой болгох, хамтын шийдвэр гаргах зүгширсэн механизм, бүс нутгийн аюулгүй байдлыг бэхжүүлэх, харилцан хамгаалах, эрх зүйн зохицуулалтыг сайжруулах, эдийн засгийн тогтвортой өсөлтийг дэмжихэд чиглэсэн олон талт бодлогыг хэрэгжүүлэх үндэс бүрдсэн юм. Европын эдийн засгийн интеграцчилал нь ЕХ-ны эрх зүйн тогтолцоог бий болгох, зохицуулах хүчирхэг хөшүүрэг болдог.

Холбооны дотоод интеграц нь гишүүн улсуудын олон талт харилцааг зохицуулах үүрэгтэй 100 мянга орчим хууль, журам, чиглэл, шийдвэрийн баримт бичиг¹⁶⁴ суурилж, бодлого, үйл ажиллагааны уялдаа холбоо, ойлголцож ажиллах механизмыг хангадаг.

¹⁶¹ Их Британи Европын холбооны гишүүн орнуудад 2008 онд 2.7 тэрбум фунт стерлинг цэвэр тусламж хандив өгч байсан бол 2013 онд уг дүн 11.3 тэрбум фунт стерлинг болж өссөн байдаг. Энэ авахаасаа илүү өгч Их Британийн хувьд холбооноос гарах уг зардлыг өөр хэрэгтэй зүйлдээ зарцуулах боломж бүрдэнэ

¹⁶² Эцсийн шатанд гэж тодотгож байгаагийн үндэслэлийг Их Британи Европын холбооноос гарах асуудал 5 жил орчим үргэлжилсэн нь Европын холбоо Их Британийг гарахыг дэмжээгүй аль болох авч үлдэхийг эрмэлзэж олон үе шаттай яриа хэлэлцээр хийж байсантай холбон тайлбарлаж болно.

¹⁶³ Энэ гэрээ бол ЕХ-ны Үндсэн хуулийн хэмжээнд үнэлэгддэг чухал баримт бичиг.

¹⁶⁴ <http://www.dimiter.eu/Eurlex.html>

Түүхийн туршид олон соёлт нийгмийн бүтэц бүхий янз бүрийн улс оронд хуваагдаж, тус тусдаа оршин тогтнож ирсэн европынхны хувьд эдүгээ **нэгдсэн стандарт, хууль дүрэмд захирагдах, эв зүйгээр оновчтой зохицуулах асуудал амаргүй сорилт** үүсгэдэг. Эдийн засгийн боломж, чадамж нь тааруу хөгжил буурай орнууд нэгдсэн, өндөр стандарт мөрдөхөд амаргүй. Дэлхийн II дайны дараа социалист системийн хүрээ, нөлөөнд байсан Зүүн Европын орнуудын уламжлалт байр суурь, хөгжлийн түвшин, сэтгэлгээний хандлага бас саад болдог. Унгарын ерөнхийлөгч Виктор Орбан “1990-д онд Европ бидний ирээдүй байсан бол одоо бид Европын ирээдүй” гэж хэлснээс пост социалист улсуудын байр суурь мэдрэгддэг. Эдгээр оронд сэтгэлгээ, хандлагын стереотипээс ангижрах, шүүх засаглалаа боловсронгуй болгох, авлигыг бууруулах зорилго, чиглэлд ихээхэн хэмжээний хандив тусламжийг Баруун Европын хөгжилтэй орнуудын зүгээс үзүүлдэг ч зарим улс орны хувьд нөхцөл байдал сайжрахгүй, хэвээр байна.

ЕХ-ны зүгээс Унгар, Польш, Румын зэрэг улсын эрх баригч намууд нь шүүхийн хараат бус байдалд халдаж, чөлөөт хэвлэл мэдээллийн орон зайг хумих замаар ардчилсан бус засаглалын аргыг хэрэгжүүлж байна хэмээн шүүмжлэлтэй ханддаг. ЕХ-нд элссэнээс хойш 20-оод жил өнгөрсөн ч Баруун Европтой харилцаа тэгтлээ сайжраагүй, улс орнуудын нөхцөл байдал, ард түмний аж амьдралд дорвитой өөрчлөлт гараагүй, барууныхан өөрсдийн дур зоргоор авирлаж, хүссэнээ хийж, давуу талаа хадгалсаар байна гэж Зүүн Европынхон гомдоллодог.

ЕХ-ны хууль тогтоогчид, шинжээч судлаачид, ажиглагчид нь интеграцчилалын ерөнхий чиг хандлага зорилгыг тогтоосон ч хүндрэл бэрхшээл тулгарсаар байна. Интеграцчилал нь нийгмийн чанартай олон асуудалтай тулгарч холбооны гишүүн зарим улсын зүгээс ч Европын холбоог татан буулгах хүртэл санал гаргах болов. Дэлхийн улс төр, олон улсын харилцаанд янз янзын үзэл баримтлал, байр суурь ажиглагдаж байгаа ч нэгдэн нийлж, хүндрэл бэрхшээлүүдийг даван туулах боломжтойг бидний судалгааны үр дүн¹⁶⁵ харуулж байна.

Эрдэмтэн судлаачид европын эрх зүйн тогтолцоог бие даасан, олон улсын эрх зүйн систем юм¹⁶⁶ гэж үзэх хандлага давамгайлдаг. Цаашдаа ЕХ-ны эрх зүйн тогтолцоо зөвхөн бүс нутгийн түвшинд бус өргөн хүрээнд харилцаа, хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх талаар цөөнгүй санал, санаачилга гарч, гэрээ, хэлэлцээр байгуулагдаж байна. Энэ нь бүсийн асуудлыг шийдвэрлэхэд дан ганц гишүүн орнуудаас хамаарахгүй өргөн хүрээтэй үйл ажиллагаа явуулах, бодлогоо өргөжүүлэн хэрэгжүүлэхэд гадаад хүчин зүйлийн нөлөөлөл тасралтгүй нэмэгдэж байгаатай холбоотой юм.

Маастрихтын гэрээгээр (1993) ЕХ-ны байгууллагын шийдвэр гаргах үйл явцыг боловсронгуй болгож гишүүн улсуудын хүсэл зориг, эрх ашгийг хөндсөн гадаад, дотоод бодлогын чухал асуудлаар хамтын шийдвэр гаргах журмыг зохицуулсан¹⁶⁷. Шийдвэрийг олонхийн саналаар гаргах боловч нэгдсэн шийдвэрт хүртэл хэд хэдэн шатанд зөвшилцөж, байр сууриа бүрэн нэгтгэх учиртай¹⁶⁸.

ЕХ-ны байгууллагуудын түвшинд хамтын шийдвэр гаргах нь нийгмийн бодлогын салбарт тэгш байдлыг тогтоох, ажлын байраар хангах, иргэний эрүүл, аюулгүй байдлыг хамгаалах, хууран мэхлэх явдалтай тэмцэх, шударга ёсыг бэхжүүлэх, гаалийн хамтын

¹⁶⁵ Г.Золзаяа нар Монгол дахь Европ судлалын өнөөгийн байдал, тулгамдаж буй асуудлын судалгаа //Политологи ХХ, Эрдэм шинжилгээний бичиг №20 (570): 190-201 дэх тал үзнэ үү

¹⁶⁶ Хууль зүйн Үндэсний хүрээлэн, “Европын эрх зүйн тогтолцоо: Үүсэл, хөгжлийн чиг хандлага”, УБ, 2017 он, хуудас 4

¹⁶⁷ Treaty on European Union 1992 article 54-55

¹⁶⁸ Энэ тухайд О.Хишигмөнх Европын холбооны эрх зүйн тогтолцоо//Европын холбоо УБ., 2022, 122-145 дахь тал үзнэ үү

ажиллагаа, статистик, мэдээллээр үйлчлэх, зөвлөн туслах бүтэц бий болгох зэрэг асуудлуудыг хамрахаар заасан байдаг.

ЕХ дотооддоо шинээр тулгарч буй сорилт, гаднын улс орнуудын нөлөөллөөс шалтгаалан эрх зүйн тогтолцоогоо улам боловсронгуй болгох, бусад улс, олон улсын байгууллагатай хамтран ажиллах шаардлагын үүднээс бүсийн хүрээний болон холбооны түвшинд үйлчлэх үнэт зүйл, хэм хэмжээ тогтоохоос илүү өргөн хэмжээнд эрх зүйн тогтолцоог үйлчлүүлэх үйл явц үргэлжилж байна.

ЕХ-ны эрх зүй нь гишүүн улсуудын хууль тогтоомжийг өөрчлөх, үйлчлэлийг нь алдагдуулах зорилготой бус улс бүрийн харилцан адилгүй тогтоосон эрх зүйн тогтолцооны өвөрмөц, ялгаатай байдлыг зөвшөөрөх, ойртуулах, харилцан ашигтай байж хамтарч ажиллан дэлхийд өрсөлдөх эдийн засагтай, аюулгүй байдлаа хамтдаа хамгаалах, ирээдүйдээ итгэлтэй, илүү сайхан нийгмийн амар амгалан, энх тайван байдлыг өвлүүлэн үлдээхэд чиглэгдэх юм.

“Хуучин”, “шинэ” болон баруун, зүүн Европын орнуудын хөгжлийн ялгаа, зөрчил. Зүүн, Төв Европ нь хөгжлийн түвшин, амьдралын чанараараа ялгаатай, тэгш биш байдалтай оршдог нь зөрчлийг үүсгэх бодит шалтгаан болдог. Хүйтэн дайны үе дуусах, ЗХУ задарснаас хойш ЕХ-нд нэгдсэн Балканы хойгийн болон Зүүн Европын улсууд болон Баруун Европын улсууд хоорондын нэг гол ялгаа нь хөгжлийн түвшин, эдийн засгийн чадамж, түүнээс үүдсэн, социаль асуудлууд, нийгмийн хамгааллын тогтолцоо зэрэг юм. ЕХ-ны зүгээс Зүүн Европын зарим орны төрийн тогтолцоог авлагад өртөмхий, олигархижсан, автократ хэмээн шүүмжлэлтэй ханддаг нь анхаарах ёстой асуудал мөн. ЕХ-нд сүүлд элссэн Зүүн Европын орнуудын зүгээс Европын интеграцчилал санасан хэмжээнд явагдахгүй байна, өөрсдийгөө ялгаварлан гадуурхдаг гэж үздэг. Эдийн засгийн боломж, чадамж сул улс орнууд байгаль орчны стандартыг дагаж мөрдөх нь хүндрэлтэй, тухайлбал Польш улс нүүрсний олборлолтоо хамгаалахыг хичээдэг бол Унгар, Словак улсууд авто машины үйлдвэрлэлээ чухалчилдаг. Ингэснээрээ европ даяар мөрдөх нэг стандартыг хангахгүй болж зөрчилддөг нь нууц биш юм.

Гомдоллоод, тунирхаад, айлгаад суух уу, хамтын ажиллагаанд идэвхтэй, ухаалгаар оролцож байр суурь, оролцоо нөлөөгөө дээшлүүлэх үү гэдэг нь чухамхүү өөрсдөөс нь хамаарна. Зүүн Европын улсууд эдийн засгаа сэргээх, хамгаалах хэрэгцээ, шаардлагаас үүдэн худалдааны протекционист бодлого явуулах магадлалтайг мэргэжлийн шинжээчид илэрхийлэх боллоо.

ЕХ-ны бодлогын хувьд мэдээж ялгаварлан гадуурхах, хагалан хуваах хүсэл сонирхол, байр суурь байхгүй нь ойлгомжтой, ялангуяа Брекситын дараа илүү нэгдмэл бодлого баримталж, үйл ажиллагаагаа хамтарч явуулахын давуу талыг ойлгож, хамтдаа чармайж байна. Үл ойлголцол, талцал, хуваагдлын тухайд улс төрийн ажиглагчид, шинжээчид, тинк-танк судалгааны байгууллагуудын хэмжээнд л таамаглал байдлаар яригдаж, бичигдэж байгаа ч энэ үзэл санаа нь тэдний хоорондын харилцаа, хамтын ажиллагаа, бодлогын шийдвэрт нөлөөлж болзошгүй.

Зүүн Европын орнуудад ЕХ-ны зүгээс ихээхэн хэмжээний хөрөнгө оруулалт, тусламж дэмжлэгийг үзүүлдэг, зарим гишүүн орны шүүмжлэлийг үл харгалзан тэдгээр орнуудад бүх талаар тусалсаар ирсэн, одоо ч тусалдаг.

2017 оны 6 дугаар сард болсон Версалын дээд хэмжээний уулзалтаар Европын хөгжлийн 2 өөр түвшин, хурдыг хүлээн зөвшөөрч дэмжсэн, Брекситийн дараа Лондонд

төвтэй зарим агентлагийг шилжүүлэн байрлуулахаар Төв болон Зүүн Европын хэд хэдэн хотын нэр дэвшүүлсэн ч Парис, Амстердамд байрлуулах шийдвэр гарсан нь Зүүн Европынхны дургүйцлийг хүргэж, зөрчлийг хурцатгасан болно.

ЕХ-ны дотоод зөрчлийн нэг гол цэг нь цагаачлал, дүрвэгчдийн асуудал мөн. Дүрвэгсэд, цагаачдын асуудал Баруун, Зүүн Европын хувьд улс төрийн хуваагдлын хамгийн том шалтгааны нэг хэдий ч Польш, Унгарын ардчиллын хямрал болон ер нь Зүүн Европын орнуудын хууль дээдлэх байдал сул, хөдөө аж ахуйн болон бусад сангийн санхүүжилт, ажиллах хүчний шилжилт хөдөлгөөн, байгаль орчны стандарт, хүнсний чанар зэрэг асуудлаар зөрүүтэй байр суурьтай байдаг.

Дублины гэрээгээр дүрвэгсдийг анх хүлээж авсан улс орон нь хариуцах учиртай. Дүрвэгсдийн тоо нэмэгдэж, хүлээн авч буй орны ачаалал ихэссэнээр гэрээний энэ заалт зөрчигдөх болсон. 2015-2016 онуудад Төв болон Зүүн Европын орнуудад Ойрх Дорнод болон Хойд Африкийн улсуудаас их хэмжээний дүрвэгсэд ирж, тэд эдгээр орнуудаар дамжин Баруун Европыг чиглэх зорилготой нь тодорхой болсон. Ийм дүрвэгсдийн давлагаа, хямрал одоо дахин үүсэж болзошгүй нөхцөл байдал үүсээд байна. Энэ асуудлаар ЕХ-Туркийн хооронд асуудал үүсэх магадлал өндөр болсныг шинжээчид анхааруулах боллоо. Их Британи ЕХ-оос гарсан шалтгааны нэг нь чухамхүү бусад улсуудаас ирэх цагаачлалыг хязгаарлах, дүрвэгсдийн асуудал байсан. Европ руу чиглэсэн дүрвэгсдийн урсгал нэмэгдсэн, цагаачид Засгийн газрын халамж, тэтгэмжийг хүртэж байгаа нь татвар төлөгчдийн мөнгийг үрэлгэн зарцуулах шалтгаан болж байна, мөн цагаачид ажлын байрыг булааж байна хэмээн үзсэн тул өөрийн бодлогоороо бие даан шийдвэрлэх давуу тал үүснэ гэж үзсэнтэй холбоотой. Олон асуудлыг араасаа дагуулдаг цагаачлалын менежмент нь биеэ даасан доктрина болжээ.

Маргаан үүсэж, зөрчилд хүрсэн гол шалтгаан нь ЕХ-ны улсууд цагаач, **дүрвэгсдийн талаар нэгдсэн бодлогогүй**, дүрвэгсдийн хөлд нэрвэгдсэн Зүүн Европын орнууд тэгш бус хуваарилалтын талаар шүүмжилж бусад гишүүн улсууд адил ачаа үүрэлцэх ёстой хэсэн шуугиан дэгдээсэн юм.

Хөдөлмөрийн хөлсний үнэлэмжийн зөрүү буюу Зүүн Европт ажилчдын цалин хөлс Баруун Европын цалин хөлсний 1/3-тэй тэнцэх хэмжээний байдаг нь ажилчдын шилжилт хөдөлгөөнийг ихэсгэх шалтгаан болдог.

Орос, Украйны мөргөлдөөн ч Олон мянган хүний амь нас хохирч, иргэд хөдөө орон нутаг, жижиг тосгон зэрэг эрсдэл бага, аюулгүй газар руу орон гэрээ орхиж нүүхэд хүрсэн. Мөн Европын холбооны орнууд руу албан ёсны тоогоор 5 сая хүн дүрвэсэн судалгаа байна¹⁶⁹. Зөвхөн 3023 он гарсаар 250 орчим мянган хүн ЕХ-нд хууль бусаар нэвтэрсэн байна.

ЕХ-ны цагаачлалын асуудлаарх дээд хэмжээний уулзалт нэг сарын өмнө Испани улсын Гранада хотноо болж, цагаачлалын нөхцөл байдалд Ром, Мадрид, Берлин санаа зовниж байгаагаа илэрхийлсэн боловч, Польш, Унгар улсууд эсэргүүцэж, байр суурь зөрөлдсөнөөс шийдвэр гаргаж чадсангүй.

Ойрхи Дорнод, Африкийн орнуудаас ирж буй цагаачдыг хүлээн авахаас татгалзвал торгууль ногдуулах тухай ЕХ-ны шинэ хуулийг батлахын тулд Герман улс Польшийн сөрөг хүчний удирдагчидтай уулзаж байна гэж Польшийн Ерөнхий сайд Матеуш Моравецки

¹⁶⁹ <https://said.mn/content/11/123412>;

буруутгалаа. "Гэр орныг маань өөр хүн тохижуулахыг Польш улс зөвшөөрөхгүй" гэж тэр бээр мэдэгдсэн нь байдлыг хурцатгахад хүрэв.

Түүнтэй ижил үзэл бодолтой, цагаачлалын эсрэг хатуу байр суурь баримталдаг Унгарын удирдагч Виктор Орбан цагаачлалын асуудлаар ЕХ-г буруутгасан байр суурийг удаа дараа илэрхийлсээр байна.

ЕХ-ны дотоодод өрнөж буй ээдрээт үйл явдлууд нь улс орнуудыг эрчим хүчний аюулгүй байдлын бодлого, төлөвлөлт, доктринаа эргэн харахад хүргэв. Аливаа улс орон, тэр тусмаа том эвсэл холбоо нь өөр нэг орны эрчим хүчний хангамж, хангалтаас хэт хамааралтай, хараат¹⁷⁰ байж болохгүйг ЕХ-ны улсууд сүүлийн жилүүдэд ойлгож, эрчим хүчний аюулгүй байдлын доктринаа өөрчлөхөөс аргагүй байдалд хүрсэн нь дотоод хүндрэлийнх нь нэг болсон юм. Эрчим хүчний хямрал нь уг салбарын зах зээлийн тогтоц, ханган нийлүүлэлтийн болон дэд бүтцийн эмзэг байдлыг тод харуулсан болно.

ЕХ-ны эдийн засаг нь гишүүн орнуудын хамтарсан эдийн засаг бөгөөд хэмжээгээрээ дэлхийд АНУ, Хятадын дараа ордог. 2022 оны байдлаар уг холбооны дотоодын нийт бүтээгдэхүүний хэмжээ 16 орчим их наяд ам.доллар болж, дэлхийн эдийн засгийн зургааны нэгийг эзэлж байна. Эдийн засгийн багтаамжаар нь авч үзвэл эрчим хүчний анхдагч нөөцийн ханган нийлүүлэлт, эрэлт, үнэ нь дэлхийн нийт эдийн засагт хүчтэй нөлөөлөх нь ойлгомжтой¹⁷¹

Украинд үүссэн төвөгтэй нөхцөл байдалтай холбогдуулан Европын Холбоо 48 цагийн дотор ОХУ-ын эсрэг анхны багц хориг арга хэмжээг зарлаж 20 хоногийн дотор дангаараа 4 цуврал багц хориг зарласан¹⁷². Эдийн засгийн болон бусад хатуу хориг арга хэмжээний хариуд ОХУ эрчим хүчний нийлүүлэлтээ улс төрийн зэвсэг болгосон юм. ОХУ Украинд цэргийн тусгай ажиллагаа явуулж эхэлснээр Европын холбооны төдийгүй дэлхийн эрчим хүчний төлөвлөлт, хуваарилалт, дэг журам эрс өөрчлөгдөв. Эрчим хүчний анхдагч нөөцийн олборлолт, нийлүүлэлтийн хэмжээ, хэлхээ холбоо доголдож, гадаад бодлогодоо нүүрс, газрын тос, байгалийн хий, уран гэх мэт нөөцийнхөө давуу байдлаа чадмаг ашигладаг ОХУ нь уг салбарын бараа бүтээгдэхүүний үнийг эрс өсгөв¹⁷³.

Хориг арга хэмжээний хариуд ОХУ нийлүүлэлтээ хязгаарласнаас эрчим хүчний үнэ Европ төдийгүй дэлхий даяар өсөв. Цэргийн тусгай ажиллагаа эхлэхээс өмнө 1 мегаватт цаг (МВт цаг) байгалийн хий 53 ам.доллар байсан бол 2021 оны сүүлчээр 360 орчим ам.доллар болж түүхэн дээд өсөлт үзүүлсэн. Ийм нөхцөлд ЕХ-ны зүгээс эрчим хүчний аюулгүй байдлын доктрин, замын зураглалаа өөрчилж, өөр эх үүсвэр хайж эхэлсэн нь бас нэг амаргүй сорилт болсон юм. Нөөц боломжоо ашиглан зохицуулж болдгийг сүүлийн хоёр жилийн туршлага, сургамж харууллаа.

¹⁷⁰ 2021 оныг хүртэл Европын холбооны байгалийн хий, газрын тос, нүүрсны гол ханган нийлүүлэгч нь ОХУ байв. 2021 онд Европын холбоо нийт нүүрсний хэрэглээнийхээ 45 хувь, байгалийн хийн 36 хувь, газрын тосны 25 хувийг ОХУ-аас импортоор авч байлаа.

¹⁷¹ https://european-union.europa.eu/principles-countries-history_en

¹⁷² https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1761

¹⁷³ Хориг арга хэмжээнүүд хэрэгжиж эхэлснээр 2023 оны эхний хагасын байдлаар ОХУ-аас импортоор авдаг газрын тосны хэмжээ 26-аас 3.2 хувь, байгалийн хийн хэмжээ 36-аас 17 хувь болтлоо эрс буураад байна[3].///

Зарим гишүүн улс дүрвэгсдийн эсрэг протекционист байр суурь баримталж, популист үзэл бодол цухалзах болсон нь ЕХ-ны эв нэгдэлд заналхийлсэн хандлага ажиглагдах болов.

Украины нөхцөл байдлын нөлөөгөөр улс орнууд дотооддоо тархмал, бие даасан сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрээр цахилгаан эрчим хүч үйлдвэрлэх нь эрчим хүчний аюулгүй байдлаа хангах, үнэ тогтворжуулах арга хэрэгсэл болж, асуудлаа бие даан шийдвэрлэх боллоо.

Дүгнэлт, санал.

ЕХ сүүлийн арван жилд олон сорилттой учирч, эдийн засгийн хүндрэл, төсвийн алдагдал, өрийн өсөлт, БРЕКСИТ хямрал, цагаачлалын давалгаа, COVID-19-ийн хүндрэл, евроскептицизмийн өсөлт зэрэг нь нь ЕХ-ны интеграцийн үйл явц, хөгжлийн доктрин, нэгдсэн стандарт, хууль тогтоомжид суурилсан олон талт бодлогоо ойр ойр өөрчилөхөд хүрэв.

Европын Холбоог илүү эв нэгдэлтэй, итгэл тээсэн, хамтын ажиллагаа нь амжилттай, үр дүнтэй болж, олон туйлт дэлхий ертөнцөд, олон улсын хүчний харьцаанд нэг хүчирхэг тулгуур байлгаж чадах эсэх нь гишүүн орнууд зорилго тэмүүлэл, хүсэл зоригоо нэгтгэж харилцан ойлголцож, хамтран ажиллаж чадах эсэхээс хамаарах боллоо.

ЕХ-ны эрчимтэй интеграци нь үндэстэн дамнасан бүтцийг бий болгож, эдийн засаг, хөдөө аж ахуй, эрчим хүч, мөнгө санхүү, гадаад бодлого, батлан хамгаалах, шинжлэх ухаан, технологи, инновацийн чиглэлээр өргөн хүрээний бодлогыг уялдуулан хөгжиж байна. ЕХ нь олон улсын бодлогод нөлөөлөгч, бүтээгч төдийгүй, түүнийг тээгч, хэрэглэгч нь юм.

Олон улсын болон бүс нутгийн шинжтэй ЕХ нь худалдаа, эдийн засаг, хөгжлийн хамтын ажиллагааны найдвартай түнш, гишүүн орнуудынхаа улс төр, аюулгүй байдлын өмөг түшиг болсоор ирснийг олон талт, баялаг агуулга, янз бүрийн хэлбэр бүхий бодлого, үйл ажиллагаа нь харуулдаг.

ЕХ нь гадаад тааламжгүй нөхцөл байдлын улмаас 2016 оноос хойш стратегийн бие даасан байдлаа хангах зорилго тавьсан билээ. Гадаад, аюулгүй байдлын нэгдсэн бодлого, батлан хамгаалах зорилт, эдийн засаг, технологи, инновацийн салбарт томоохон өөрчлөлтийг хийхээр төлөвлөсөн нь дотооддоо учирч буй хүндрэл бэрхшээлийг даван туулах бодит боломжийг бүрдүүлнэ гэж үзэж байна.

ЕХ-ны стратегийн бие даасан байдал нь гадаад, аюулгүй байдлын бодлогынхоо тэргүүлэх чиглэлийг өөрөө тодорхойлох, бие дааж шийдвэр гаргах боломжтой байх, бүтэц зохион байгуулалт, улс төрийн болон материаллаг урьдчилсан нөхцөлийг шаардлагатай тохиолдолд гуравдагч талтай хамтрах болон бие даан хангах чадвартай болох үндэстэй.

ЕХ-ны дотоод үйл ажиллагаанд зарим зөрчил үүссэн нь бодит баримт, гэхдээ харилцан ойлголцож, хамтран ажиллаж чадвал хүндрэл бэрхшээлээ даван туулж, дэвшлийн замаар хамтдаа урагшлах болно гэсэн өөдрөг байр суурийг гишүүн орнуудын удирдлага мэдэгддэг.

ЕХ-ны гишүүн орны удирдагчид Ромын шинэ тунхаглалд **"Европын эв нэгдэл нь зоригтой, алсыг харсан хүчин чармайлт юм"** хэмээн тэмдэглэсэн зарчим, заалтаа хэрэгжүүлж, хил хязгаарыг үл харгалзан бүс нутгийн хэмжээнд иргэдийн эрх чөлөө, аюулгүй байдал, шударга ёсны баталгааг хангаж чадвал орон зай, цаг хугацааны хүндрэл бэрхшээлээс ангижрах бүрэн боломжтой гэж үзэж байна.

НОМ ЗҮЙ

1. Г.Баасанхүү, С.Энхцэцэг, Ж.Баттогтох, (2019). Олон улсын харилцааны үндэс ба даяаршил, УБ,
2. К.Дэмбэрэл. (2018). Олон улсын харилцааны онол, үйл ажиллагаа. Улаанбаатар.
3. Европт Үндсэн хууль батлах гэрээ 2004 (Treaty establishing a Constitution for Europe)
4. Европын холбооны тухай гэрээ, Европын нийгэмлэгийг үүсгэн байгуулах гэрээнд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай Лиссабоны гэрээ 2007 (Treaty amending the Treaty on European Union)
5. Европын аюулгүй байдал, хамтын ажиллагааны байгууллагын Ардчилсан институт хүний эрхийн газраас хамтран гаргасан “Хүний эрхийг хамгаалагчдыг хамгаалах удирдамж (2020)
6. Европын эрх зүйн тогтолцоо: Үүсэл, хөгжлийн чиг хандлага (2017)
7. Б.Жаргалсайхан. (2004). Хувь тавилангийн эрхшээл.
8. Г.Золзаяа нар Монгол дахь Европ судлалын өнөөгийн байдал ба тулгамдаж буй асуудлуудын судалгаа //Политологи ХХ. Эрдэм шинжилгээний бичиг №20(570) 189-200 дахь тал
9. Европын Холбооны стратегийн бие даасан байдал ба Монгол улс. Олон улс судлал, 1 (110)
10. Г.Төмөрчулуун (2020) Монголын геополитикийн мандан бууралт ба сэргэлт

Цахим эх сурвалж:

1. https://european-union.europa.eu/index_en
2. <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>
3. <https://www.rbc.ru/rbcfreenews/61bb6e439a79472e43932639>
4. <https://www.thebalance.com/what-is-the-european-union-how-it-works-and-history-3306356>
5. <https://europe.unc.edu/toolkits/chapter-3/>
6. <https://www.euronews.com/2020/06/16/hungary-debates-end-to-emergency-powers-but-new-law-opens-up-potential-to-re-apply-them>
7. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2020/04/europe-hungary-viktor-orban-coronavirus-covid19-democracy/609313/>
8. <https://www.euronews.com/2020/07/13/what-does-duda-s-victory-mean-for-eu-poland-relations>
9. <https://www.civitas.org.uk/eu-facts/eu-overview/history-of-the-european-union/>
10. [Европын Холбооноос Монгол Улсад суугаа Төлөөлөгчийн газар https://www.eeas.europa.eu/delegations/mongolia_mn?s=171](https://www.eeas.europa.eu/delegations/mongolia_mn?s=171)

ДИЖИТАЛ УР ЧАДВАР ӨНӨӨГИЙН БОЛОВСРОЛЫН ЧИГ ХАНДЛАГАД НӨЛӨӨЛӨХ НЬ TODAY'S EDUCATIONAL TRENDS TO INFLUENCE DIGITAL SKILLS

Р.Оюунсүвд

ДХИС-ийн Гадаад хэлний институтийн багш, дэслэгч

МУБИС-ийн докторант

Агуулга: Мэдээллийн технологийн хөгжил нь бидний боловсролын хэв маяг, хандлага, сургалтын орчныг өөрчилж цоо шинэ эрин үеийг авчирч байна. Өнөөдөр дэлхий дахинд хиймэл оюун ухаан, ухаалаг тоног төхөөрөмж, үүлэн технологи зэрэг дэвшилтэт технологиуд нь сургалт явуулах арга зам, мэдээлэл солилцох боломж, суралцагчтай харилцах харилцаанд маш их нөлөөтэй болжээ. Энэ нөлөөлөл нь боловсролын орчин, ажиллах нөхцөл, амьдралын хэв маягийг өөрчилж, багш болон оюутнуудын харилцаа онлайн дижитал орчинд шилжүүлэн илүү өргөн хүрээг хамарсан олон улсын чанартай боловсролын тогтолцоо руу шилжих боломж олгож байна. Дижитал орчин нь суралцагчдын хандлага, суралцах хэв маягт тохируулан үйл ажиллагаа явуулах, тааламжтай орчныг бүрдүүлэх, өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлж чадахуйц технологийн шийдэл бүхий талбар юм. Тиймээс программ хангамжийн компаниуд, мэдээллийн технологийн мэргэжилтнүүд, боловсролын байгууллагууд үйл ажиллагаагаа оновчтой болгож, илүү сайжруулж, өрсөлдөх чадвараа нэмэгдүүлж, шинэ техник технологийг санаачилж хөгжүүлсээр байна. Ингэснээр боловсролын байгууллагууд болон оюутан суралцагчдын интернэт болоод ухаалаг гар утасны хэрэглээ өндөр байгаа хэдий ч дижитал орчинд сурах, мэдээлэл авах боломж, дижитал чадамж ямар байгааг тодорхойлж цаашдын чиг хандлагыг тодорхойлохыг зорилоо. Үүний дүнд багш, сурган хүмүүжүүлэгч бид сүүлийн үеийн техник технологийг ашиглан сургалтын үйл ажиллагаа явуулах шаардлага бидэнд тулгарч байна.

Abstract: The development of information technology is bringing a whole new era by changing our educational style, attitude, and learning environment. In today's world, advanced technologies such as artificial intelligence, smart equipment, and cloud technology greatly impact the way learning is conducted, and the ability to exchange information and relationships with students. The digital environment is a field of technological solutions that can adapt to student's attitudes and learning styles, create a pleasant environment, and increase competitiveness. Therefore, software companies, IT specialists, and educational institutions continue to optimize their operations, improve them, increase their competitiveness, and innovate and develop new technologies. In this way, we aim to identify the possibilities of learning and obtaining information in the digital environment and the digital capabilities of educational institutions and students, despite the high internet and smartphone use, and determine future trends. As a result, we as teachers and educators are faced with the need to use the latest technology to conduct educational activities.

Түлхүүр үг: дижитал чадвар, оюутан суралцагчид, мэдээллийн технологи, дижитал орчин, боловсролын чиг хандлага

1. Introduction

Digital skills have been necessary for the workplace for decades. For as long as there have been computers, servers, and electronic communications there has been a need for digitally inclined professionals, like IT specialists and employees who can safely eject a floppy disk. (Centre, 2019)

Digital skills are defined as the ability to find, evaluate, share, and create content using digital devices, such as computers and smartphones.

These days, the digital skills required in the workplace is a bit more advanced, and companies expect the vast majority of their employees to have them, not a select few. Technology is at the center of our lives, and as our dependence on the internet and digital communications increases, our workforce must keep up with the evolving skill demand.

1.1 What skills are necessary for entry-level positions?

When you stand out in the modern workplace, you improve your chances of excelling in your career. Whichever career path you choose, keep in mind that there are always new skills to learn and new technology to master.

For entry-level positions, the bare minimum digital skills required include the ability to carry out tasks, such as:

- ✓ Communicating via email
- ✓ Researching information online
- ✓ Handling sensitive information in virtual ecosystems
- ✓ Safely using cloud-based collaboration tools like Google Drive, DropBox, and Microsoft Teams
- ✓ Creating and managing spreadsheets and online documents
- ✓ Basic device management like connecting to the internet or installing software updates
- ✓ Using online calendars and efficiently managing your schedule (and possibly others on the team)

1.2 What are the critical digital skills?

Depending on your career trajectory, you may need additional skills that pertain to your specific role. Digital skills in the workplace can include original creation, e-commerce, network and information security, design, digital marketing, social media marketing, and data analytics.

Advanced digital skills range from data visualization and basic programming skills to data engineering.

While these may be more advanced, you can obtain them with hands-on training and consistent exposure.

McKinsey research has identified foundational skills that will “help citizens thrive in the future of work,” below is a sample of their findings. (C.Audrin, 2022)

According to “many of the highest-paying jobs are positions that require a significant amount of education, professional training, and advanced skills.” If you want to cover your bases as quickly as possible, here is how you can determine which digital skills you should focus on building.

1. Research the industry or profession you’re curious about and read through job descriptions to understand which skills you already have and which you will need to build.
2. Understand how you can add value outside of automated systems and AI. As automation becomes the norm, our roles must adapt to the digital environment.
3. Your desired industry to keep tabs on trends and what skills professionals are talking about. LinkedIn groups are also a great place to build your network and ask real professionals your burning questions.

2. How to develop or improve digital skills.

Almost a third of the workforce lacks the foundational digital skills employers are looking for, meaning a large population of professionals need reskilling. According to those who are unemployed have placed a greater emphasis on learning digital skills, including information technology and data science.

Whether you're looking to sharpen your digital skills or you're hoping to enter the workforce with a strong resume, you can benefit from further training. Here are some methods for developing digital skills that don't include attending a traditional four-year program.

Self-Learning: We've talked all about how technology is part of our lives, so we must acknowledge how critical it is in helping us learn. There is a vast amount of information on any topic you can think of online, making basic skills easier to acquire. Connecting with professionals in your field is another great way to supplement your self-learning and understand which skills need more refining.

Free Online Courses: For a more structured experience, you may want to explore free online courses that let you learn at your own pace at a slightly deeper level than self-learning. You may not get all of the advanced material you need to land your dream job, but it's a step towards gaining basic knowledge and essential digital skills.

Certificate Programs: Universities offer dedicated certificate programs that deliver intense, in-depth instruction to ensure students are equipped with the digital skills and training to get them hired in today's workforce. offer accelerated courses led by industry experts and help you find the right job for you with professional career coaching. You can even increase your professional visibility with our exclusive hiring partner network.

The need for digital skills will only increase, so if you need to gain skills fast, there's no better time to get started than now. Learn more about the digital skills. They will walk you through your options as you discuss your career goals and education needs. You don't have to commit right away. You can test-drive our program for 30 days to get a feel for our learning environment before making up your mind. The future is here. Let's conquer it together.

Why learn digital skills?

Digital transformation is on the rise and affecting every industry imaginable.

Farmers are no longer merely sowing seeds and harvesting a crop; they're using sensors and information technology to automate, monitor, and regulate their systems to become more profitable, efficient, and sustainable.

Food delivery apps now provide their menu options to hungry patrons without them having to leave their homes. This adds a complex layer of responsibilities for restaurant workers who now must manage orders through digital devices, as well as any in-person interactions.

Even real estate, a traditionally face-to-face industry, relies on digital skills. Virtual walk-throughs are available to prospects looking to relocate, and signing documents remotely with services like DocuSign is a quick and convenient way to finalize an agreement.

The mass shift to online business operations in recent years further accelerated the need for digitally literate workers who could help traditional businesses successfully transition to and grow in an e-commerce world.

Without a firm command of digital skills, there is no way to propel innovation and remain competitive. Employers realize this, so they're prioritizing candidates who can showcase their digital literacy. By developing better digital skills, employees have a chance to contribute to their communities, future-proof their careers, and explore a wide range of professional opportunities.

3. Methodology

This study was conducted using the methods of scientific research such as quantitative analysis and comparative research. Here are some information showing the increasing demand for digital literacy professions.

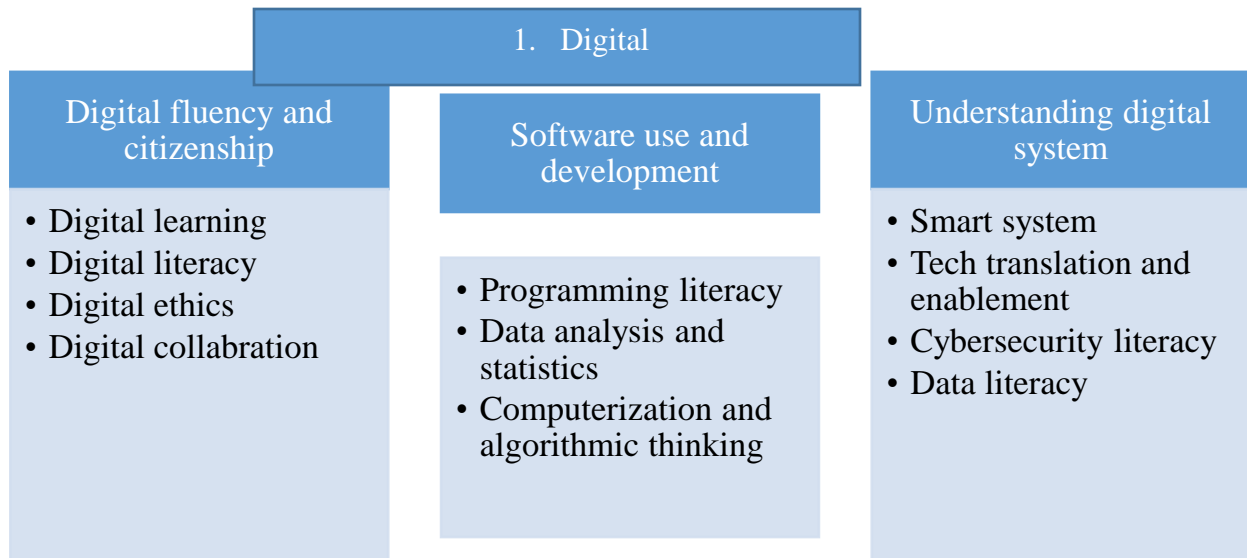

Figure -1

This table shows that students are developing their knowledge of professional digital competence and digital literacy software.

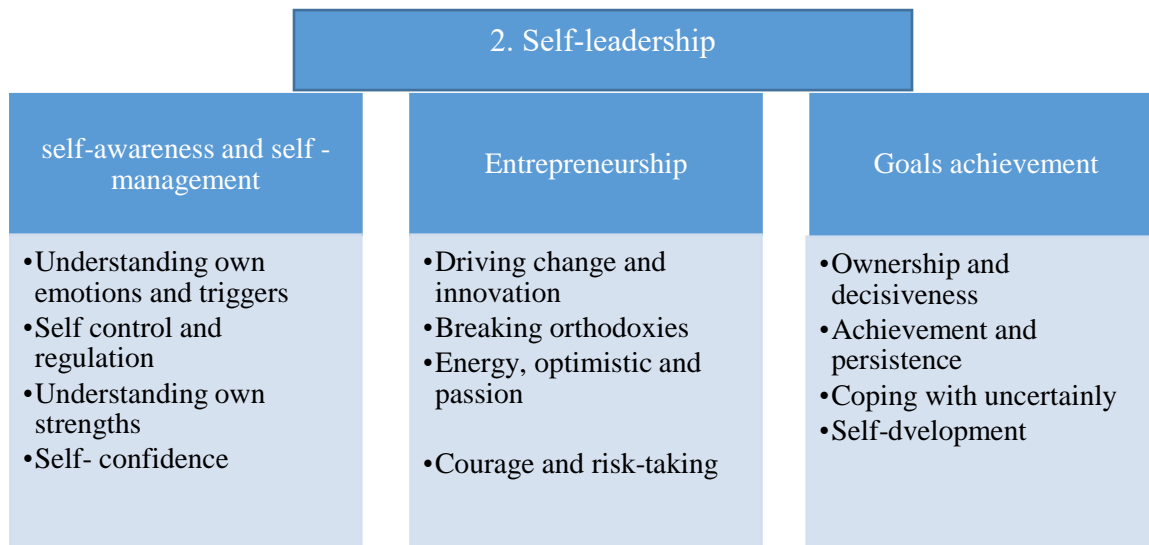

Figure -2

Students will gain self-management and self-confidence the ability to innovate and make decisions to achieve their goals.

3. Cognitive

Critical thinking	Communication	Planing and ways of working
<ul style="list-style-type: none"> •Structured problem solving •Logical reasoning •Understanding biases •Seeking relevant information 	<ul style="list-style-type: none"> •Storytelling and public speaking •Asking the right questions •Synthesizing messages •Active listening 	<ul style="list-style-type: none"> •Work-plan development •Time management and prioritization •Agile thinking

Figure -3

Its important skills for students include cognitive, planning with work, interpersonal, and critical thinking.

4. Conclusion

As a result of research unequal access to digital skills and technologies often overlaps with known cracks in social protection systems. And, with the rise of e-government, online shopping, banking, and smart mobility, a lack of basic digital skills may lock individuals not only out of work but also out of society.

Just as numeracy and literacy skills are fundamental for every citizen, regardless of discipline and profession, so too are digital literacy skills. They will become necessary to succeed in today's society and labor markets where ubiquitous connectivity is the new normal.

In the future:

- ✓ Students of with the right skill set will remain their biggest challenge over the next years.
- ✓ All teachers will need reskilling in the next few years.
- ✓ Mongolia believes that digital skills will be important to success in today's workplace.
- ✓ According to, a study published about digital skills for career progress "the number of jobs requiring digital skills is predicted to increase by 2024."
- ✓ The universities expect teachers to acquire new skills on the job.

Reference

1. Цахим засаг дижитал хийх аргачлал. Жайдип Прабху .(2021)
2. C.Audrin. (2022). Key factors in Digital literacy in learning and education. *Education and Information Technologies* , 8-9.
3. Centre, E. P. (2019). Digital is the new lieracy . *10 Trends transforming education as we know it* , 2.
4. <https://nationalcareers.service.gov.uk/careers-advice/build-foundation-digital-skills-to-help-your-career>
5. <https://digitalskills.unlv.edu/digital-marketing/what-are-digital-skills/>

**ОРОСЫН ХОЛБООНЫ УЛС-УКРАИН УЛСЫН ДАЙНЫ НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ
ДЭЛХИЙН ХҮНСНИЙ АЮУЛГҮЙ БАЙДАЛД ҮЗҮҮЛЭХ НӨЛӨӨЛӨЛ**

**THE SITUATION OF THE WAR BETWEEN THE RUSSIAN FEDERATION AND
UKRAINE IMPACT ON GLOBAL FOOD SECURITY**

*С.Бямба-Эрдэнэ Үдотгоод хэргийн их сургуулийн эрх зүй, нийгмийн ухааны
сургуулийн багш, ахлах дэслэгч*

Abstract: The armed conflict between the Russian Federation and Ukraine has escalated into a war, the parties cannot reach a mutual agreement, and it is not clear how it will be resolved. Today, when the number of the world's population is growing rapidly, the longer the war lasts, the more it will affect the world's food security, and the country's food needs and grain shortages will occur. Russia and Ukraine are the world's largest exporters of agricultural products and play a leading role in the fertilizer and food industries. The war between the Russian Federation and Ukraine began on February 24, 2022, with the invasion of Ukraine by the Russian Federation and an armed conflict.

As a result of the war, large cities in Ukraine were destroyed, suffered heavy losses, thousands of innocent lives were lost, and people were forced to leave their homes for safe places such as rural areas and small villages. There is also a study of 5 million people who have fled to the European Union countries according to the official figures.

The two sides decided to conclude an agreement in Turkey with the help of the United Nations in July 2022, and the agreement included the clause "...not to open fire on any vehicle transporting grain..." after the agreement was signed by the parties on July 7, 2022. On March 26, Russia fired two missiles at the Ukrainian port of Odessa, which shocked the world. Russia's violation of the provision not to open fire on grain-carrying vehicles under the failed cease-fire agreement has become a threat to food security not only in Ukraine, but in many countries around the world.

It is not clear how the situation of the war between the Russian Federation and Ukraine will be resolved, due to the stagnation of the export of wheat, fertilizers and grains of the two countries, the price of grain will increase, and the world economy and food security of many countries, the European Union, Mongolia expressed the high risk of affecting sustainable development and resulting in negative consequences, sought solutions, and shared my conclusions.

Key words: European Union, Russian Federation, Ukraine, war, food security.

Хураангуй: Оросын Холбооны Улс, Украин улс хоорондын зэвсэгт мөргөлдөөн нь дайн болон өргөжин тэлж, талууд харилцан тохиролцоонд хүрч чадахгүй, хэрхэн шийдвэрлэгдэх нь тодорхойгүй удаан үргэлжилж байгаа нь дэлхийн улс орнуудын анхаарлын төвд байгаа билээ. Дэлхийн хүн амын тоо хурдацтай өсөн нэмэгдэж байгаа өнөө цагт дайн удаан үргэлжлэх тусмаа дэлхийн хүнсний аюулгүй байдалд нөлөөлж, улс орнуудын хүнсний хэрэгцээ, үр тарианы хомсдол үүсэх нөхцөл бүрдээд байна. ОХУ болон Украин улс нь дэлхийн хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний хамгийн том экспортлогч улсууд бөгөөд бордоо болон хүнсний бүтээгдэхүүний салбарт тэргүүлэх үүрэг гүйцэтгэдэг. Оросын Холбооны Улс, Украин улс хоорондын дайн нь 2022 оны 02 дугаар сарын 24-ний өдөр Оросын холбооны улсаас Украин улсад халдан довтолж, зэвсэгт мөргөлдөөнөөр эхэлсэн.

Дайны улмаас Украин улсын томоохон хот сууринууд сүйрч, их хэмжээний хохирол амсаж, гэм зэмгүй олон мянган хүний амь нас хохирч, иргэд хөдөө орон нутаг, жижиг тосгон

зэрэг аюулгүй газар руу орон гэрээ орхиж нүүхэд хүрсэн. Мөн Европын холбооны орнууд руу албан ёсны тоогоор 5 сая хүн дүрвэсэн судалгаа байна¹⁷⁴.

Хоёр тал 2022 оны 7 дугаар сард Нэгдсэн үндэстний байгууллагын тусламжтайгаар Турк улсад хэлэлцээр байгуулахаар шийдвэр гаргаж, тус хэлэлцээрт "...үр тариа тээвэрлэж буй аливаа тээврийн хэрэгсэл рүү гал нээхгүй байх..." гэсэн заалт оруулж талууд хэлэлцээр байгуулсны дараа 2022 оны 7 дугаар сарын 26-ны өдөр Украин улсын Одесса боомт руу ОХУ-ын талаас хоёр пуужин харвасан үйлдэл нь дэлхий нийтийг цочроосон билээ. Гал зогсоож чадаагүй хэлэлцээр ёсоор үр тариа тээвэрлэж байгаа тээврийн хэрэгсэл рүү гал нээхгүй гэсэн заалтыг ОХУ-ын талаас зөрчсөн явдал нь Украин улс төдийгүй дэлхийн олон орны хүнсний аюулгүй байдалд заналхийлсэн үйлдэл болсон юм.

Оросын Холбооны Улс, Украин улс хоорондын дайны нөхцөл байдал хэрхэн шийдвэрлэгдэж дуусах нь тодорхойгүй, тус хоёр улсын улаан буудай, бордоо, үр тарианы экспорт зогсонги байдалд байгаагаас үр тарианы үнэ өсөж, дэлхийн эдийн засаг, олон орны хүнсний аюулгүй байдалд, Европын холбоо, Монгол улсын тогтвортой хөгжилд нөлөөлж, улмаар сөрөг үр дагаварт хүргэх өндөр эрсдэлтэй байгаа талаар илэрхийлж, шийдвэрлэх арга замыг эрэлхийлж, өөрийн дүгнэлт саналыг хуваалцахыг зорилгоо.

Түлхүүр үг: Европын холбоо¹⁷⁵, Оросын Холбооны Улс, Украин улс, дайн, хүнсний аюулгүй байдал¹⁷⁶

¹⁷⁴ <https://said.mn/content/11/123412>;

¹⁷⁵ https://mn.wikipedia.org/wiki/Европын_холбоо., "...Европ тивийн 27 тусгаар улсын эдийн засаг, улс төрийн нэгдэл юм. Урьд нь байсан Европын Нүүрс Гангийн Нийгэмлэг, болон Европын Эдийн Засгийн Нийгэмлэгийг 1958 онд нийлүүлж, 6 улсын гишүүнчлэлтэйгээр Европын Нийгэмлэгийг байгуулагджээ. Эхний хэдэн жилүүдээс гишүүд шинээр элссээр бүх талын үйл ажиллагаа нь өргөжсөөр 1992 оны "Маастрихт"-ын Гэрээгээр тохиролцож Европын Холбоо (ЕХ) хэмээх одоогийн нэрээ авч 1993 оны 11 дүгээр сарын 1-нээс хүчин төгөлдөр болжээ..."

¹⁷⁶ Монгол Улсын Их Хурлын 2010 оны 7 дугаар сарын 15-ны өдрийн 48 дугаар тогтоолоор "Монгол улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал"-ыг баталсан. Монгол улсын үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын 3 дахь хэсэг Үндэсний аюулгүй байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг, хангах арга замыг тодорхойлж, Хүнсний аюулгүй байдлын 9 хэсэгт хувааж тодорхойлон бичсэн.

- Монгол улсын үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын 3.4.2 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт "...Хүнсний хангамжийн баталгаат байдлыг хангаж, физиологийн зохистой нормд нийцсэн хүнсний бүтээгдэхүүнээр хүн амыг жигд, тогтвортой, хүртээмжтэй хангах нөхцөлийг бүрдүүлнэ..."
- Мөн хэсгийн 3.4.2 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт "...Монгол хүний амьдралын зайлшгүй хэрэгцээт хүнсний бүтээгдэхүүний 70-аас доошгүй хувийг дотоодын үйлдвэрлэлээр тогтвортой хангах техник, эдийн засгийн арга хэмжээ авна..."
- Мөн хэсгийн 3.4.2 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт "...Стратегийн хүнсний бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийг баталгаажуулах урт хугацааны тогтвортой гэрээ байгуулах, гамшгийн үед хэрэглэх стратегийн хүнсний бүтээгдэхүүний улсын нөөц, хот, суурин газрын хүн амын хүнсний эрэлт нийлүүлэлтийг тогтвортой байлгах улирлын нөөцийг бүрдүүлэх замаар хүнсний хангамжийн баталгааг хангана..."
- Мөн хэсгийн 3.4.2 дугаар зүйлийн 4 дахь хэсэгт "...Хүн амыг ундны усаар хүртээмжтэй хангах, чанар, аюулгүй байдалд тавих хяналтыг өндөржүүлэх арга хэмжээ авна..."
- Мөн хэсгийн 3.4.2 дугаар зүйлийн 5 дахь хэсэгт "...Хүнсний түүхий эд бэлтгэл, үйлдвэрлэл, худалдаа-үйлчилгээ, хадгалалтын бүх үе шатуудад чанарын удирдлага, хяналт, баталгаажуулалтын нэгдмэл тогтолцоог бий болгоно..."
- Мөн хэсгийн 3.4.2 дугаар зүйлийн 6 дахь хэсэгт "...Мал эмнэлгийн тогтолцоог шинэчилж, малын халдварт өвчинтэй тэмцэх чадавхийг дээшлүүлж, халдвар, хамгаалал, биоаюулгүй байдлыг хангах тогтолцоог боловсронгуй болгоно. Монгол малын удмын сан, үр тарианы нутагшмал сортыг хамгаална. Байгаль орчин, хүний эрүүл мэндэд сөрөг нөлөөгүй хүнсний сав, баглаа

Украин улсад зэвсэгт мөргөлдөөн эхлэхээс өмнө олон улсын хүнсний боловсруулсан болон хагас боловсруулсан барааны үнэ түүхэн дээд хэмжээндээ хүрсэн. Үүнд зах зээлийн нөхцөл байдал, мөн эрчим хүч, бордоо болон бусад бүх хөдөө аж ахуйн үйлчилгээний өндөр үнэ нөлөөлсөн хэмээн олон улсын байгууллагын шинжээчид үзэж байна.

Нэгдсэн үндэстний байгууллагын Хүнс, хөдөө аж ахуйн байгууллагын хүнсний үнийн индекс 2022 оны 3 дугаар сард түүхэн дээд хэмжээнд хүрснийг зарлаж, 2021 оны мөн үе буюу 2 дугаар сараас 12,6%, 2021 оны 3 дугаар сараас 33.6%-аар өссөн байна.

ОХУ, Украин улсууд нь дэлхийн хүнс, хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний гол экспортлогч орнууд бөгөөд 2021 оны байдлаар ОХУ, Украин улсын улаан буудайн экспорт дэлхийн зах зээлийн 30 орчим хувийг эзэлж байсан. Мөн 2021 оны байдлаар ОХУ эрдэнэ шишийн экспортын 3%, Украин улс 16%-ийг дангаараа нийлүүлж байсан бол хоёр орны наранцэцэгийн экспорт дэлхийн зах зээлийн 78%-ийг эзэлж байсан.

Мөн ОХУ-ын хувьд 2021 онд дэлхийн зах зээлд азотын бордооны тэргүүлэгч экспортлогч, калийн бордооны хоёр дахь тэргүүлэгч, фосфорын бордооны гурав дахь том экспортлогч орон байсан.

Дэлхийн 50 гаруй улс улаан буудайны хэрэгцээнийхээ 30 гаруй хувийг ОХУ, Украин улсаас импортоор авдаг бөгөөд үүнээс 26 улс нь улаан буудайн хэрэгцээнийхээ 50%-ийг импортоор авч байсан¹⁷⁷.

Хоёр улсын дайны улмаас дэлхийн зах зээл, хүнсний хангамжид олон талын нөлөө үзүүлж, олон орны хүнсний аюулгүй байдал, ялангуяа хүнсний импортоос хамааралтай бага орлоготой улс орнууд болон хүн амын эмзэг бүлгийн хувьд хүнсний аюулгүй байдалд том сорилт учруулсан.

2021 оны байдлаар ОХУ болон Украин улс нь улаан буудай, эрдэнэ шиш, рапс, наранцэцэгийн үр, наранцэцэгийн тосны дэлхийн хамгийн том гурван экспортлогчийн тоонд багтсан бол ОХУ нь азотын бордоогоор дэлхийн тэргүүлэгч экспортлогч болж, калийн бордооны нийлүүлэлтээр хоёрдугаарт бичигдэж, фосфорын бордооны гурав дахь том экспортлогч болж байсан. Дайны улмаас Украин улсын хүн амын хамгийн ихээр оршин суудаг бүсүүдэд хоол хүнс, ус, эрчим хүчний хангамж хомсдолд хүрсэн. Тухайлбал,

1. Намрын ургац хураалт, хаврын тариалалт тасалдсан.

боодол, бордоо, ургамал хамгааллын бодис ашиглах хяналтыг сайжруулах бодлого хэрэгжүүлнэ...”

- Мөн хэсгийн 3.4.2 дугаар зүйлийн 7 дахь хэсэгт “...Хүнсний чанар, аюулгүй байдлын техникийн шаардлагыг олон улсын стандарттай нийцүүлэн шинэчилж, хяналтын тогтолцоог бэхжүүлэн, олон улсын итгэмжлэлд хамруулах арга хэмжээ авна...”
- Мөн хэсгийн 3.4.2 дугаар зүйлийн 8 дахь хэсэгт “...Хүнсний бүтээгдэхүүнийг зөвхөн аж ахуйн нэгж, байгууллагаар дамжуулан импортлох тогтолцоог бүрдүүлж, импортын хүнсний бүтээгдэхүүнд чанарын урьдчилсан хяналт, бүртгэлжүүлэлт, баталгаажуулалтын нэгдмэл тогтолцоо бий болгох, импортлох үеийн чанарын баталгаат байдалд эрсдэлийн үнэлгээ хийх замаар чанар, аюулгүй байдлын баталгааг хангана...”
- Мөн хэсгийн 3.4.2 дугаар зүйлийн 9 дахь хэсэгт “...Нанотехнологи, биотехнологийн эрсдэлийг үнэлэх, хянах, түүний хор хөнөөлөөс хамгаалах арга хэмжээ авна... гэж тус тус заасан байдаг.

¹⁷⁷ Б.Анхбаяр, Ц.Амар, Л.Бямбаханд, Н.Гэрэлт-Од, Б.Индра, Т.Ишгомбо, Ц.Мөнхбаяр, Ч.Наваанпунцаг, П.Нямбаяр, Х.Урангоо, Н.Соёлгэрэл, Ч.Сумъяа, С.Сүхчулуун, Г.Тод, Б.Хуягбаатар, Б.Эрдэнэчимэг, “Гадаад орчны эргэлт, хувирал 2022”, УБ., 2023 он., /ОХУ, Украинаас үүдсэн хүнсний аюулгүй байдал/ 179 дахь тал;

2. Хөдөө аж ахуйн салбар дахь ажиллах хүчний хомсдол үүссэн.
3. Ургацын бордоо, түлшний нийлүүлэлт тасалдсан.
4. Хаврын тариалалтын үед зэвсэгт мөргөлдөөнөөс үүдэн ургац ихээр гэмтсэн.
5. Хөдөө аж ахуйн тариалалтын дэд бүтэц ерөнхийдөө устсан.
6. Тариалалтын газрууд хоосорсон.

НҮБ-ын ХХААБ нь Украин улсын Хөдөө аж ахуйн яам, орон нутгийн засаг захиргааны удирдлагуудтай өнөөгийн нөхцөл байдал дээр тулгуурлан үнэлгээ хийж үзсэний үндсэн дээр анхан шатны дүгнэлтэд хүнсний аюулгүй байдал хүнд байгаа хэд хэдэн бус нутгуудын талаар дурдсан байдаг.

ОХУ болон Украин улс нь импортын хүнсний бүтээгдэхүүний бордооноос ихээхэн хамааралтай олон орны гол нийлүүлэгч юм. Тухайн улс орнуудын ихэнх нь нэн буурай орнуудын бүлэгт хамаардаг бол бусад нь бага орлоготой хүнсний хомсдолд өртөх магадлалтай орнуудын бүлэгт багтдаг. Жишээлбэл, Африк тивийн Эритрей улс 2021 онд улаан буудайн импортынхоо 53 хувийг ОХУ-аас харин 47 хувийг Украин улсаас бүрдүүлсэн байна. Хойд Африк, Баруун болон төв Азийн олон орны улаан буудайн импорт нь ОХУ, Украин улсын нийлүүлэлтээс ихээхэн хамааралтай¹⁷⁸.

Дайны улмаас үүсэж буй ОХУ болон Украин улсын хүнсний экспортын тасалдал нь дэлхийн хүнсний зах зээлийн олдоц муудах, импортын тасалдал үүсэх цаашлаад хүнсний үнийн өсөлт зэрэг эрсдэлд хүргэж байна.

НҮБ-ын ХХААБ-аас хоёр улсын дайны өмнө гаргасан 2021, 2022 оны улирлын чанартай худалдааны таамаглал болон 2 дугаар сар хүртэл бүртгэгдсэн экспортын нөхцөл байдал дээр үндэслэн Украин улс 2022 оны 3-6 дугаар сарын хооронд ойролцоогоор 6 сая тонн улаан буудай экспортлох төлөвтэй байсан. Энэ хугацаанд ОХУ дахин 8 сая тонныг тээвэрлэх төлөвтэй байсан. Гэсэн хэдий ч Украин дахь боомтуудыг хааж, нийлүүлэлтийн сүлжээ тасалдсан, санхүүгийн хориг арга хэмжээний улмаас ОХУ-д хүлээгдэж буй борлуулалтын хүндрэлүүд нь эдгээр экспортыг бодитоор хэрэгжүүлэх эсэх талаар эргэлзээ төрүүлж эхэлсэн байдаг.

Дэлхийн улаан буудайн хэрэгцээний хомсдол нь Ойрх Дорнод болон хойд Африкийн улс орнуудад онцгой хүндрэл учруулж байгаа бөгөөд эрэлт хэт их байгаагаас улаан буудайны үнэ өсөх нөхцөл бүрдүүлсэн.

Дэлхийн хамгийн том улаан буудайн импортлогчид болох Египет, Турк, Бангладеш, Иран улсууд дунджаар (2016/17/2020/21) улаан буудайн импортын 60 ба түүнээс дээш хувийг Украин, ОХУ-аас авсан. 2021/22 онд Египет, Турк, Бангладеш, Иран тус тус 6.6, 4.0, 3.7, 1.7 сая тонн импортын үлдэгдэлтэй байна. Ливан, Тунис, Йемен Ливи, Пакистан зэрэг улсууд Украин, ОХУ-аас гаралтай улаан буудайн бүтээгдэхүүнд ихээхэн түшиглэдэг бөгөөд дунджаар (2016-2021) улаан буудайн худалдан авалтынхаа тал орчим хувийг эдгээрээс авдаг¹⁷⁹.

Украин дахь зэвсэгт мөргөлдөөн Европын эдийн засагт онцгой нөлөө үзүүлж, ОХУ эрчим хүчний экспортоо зогсоосон тул эрчим хүчний үнэ 40 хувиар өссөн. Европын

¹⁷⁸ Б.Анхбаяр, Ц.Амар, Л.Бямбаханд, Н.Гэрэлт-Од, Б.Индра, Т.Ишгомбо, Ц.Мөнхбаяр, Ч.Наваанпунцаг, П.Нямбаяр, Х.Урангоо, Н.Соёлгэрэл, Ч.Сумъяа, С.Сүхчулуун, Г.Тод, Б.Хуягбаатар, Б.Эрдэнэчимэг, “Гадаад орчны эргэлт, хувирал 2022”, УБ., 2023 он., /ОХУ, Украинаас үүдсэн хүнсний аюулгүй байдал/ 180 дахь тал;

¹⁷⁹ Б.Анхбаяр, Ц.Амар, Л.Бямбаханд, Н.Гэрэлт-Од, Б.Индра, Т.Ишгомбо, Ц.Мөнхбаяр, Ч.Наваанпунцаг, П.Нямбаяр, Х.Урангоо, Н.Соёлгэрэл, Ч.Сумъяа, С.Сүхчулуун, Г.Тод, Б.Хуягбаатар, Б.Эрдэнэчимэг, “Гадаад орчны эргэлт, хувирал 2022”, УБ., 2023 он., /ОХУ, Украинаас үүдсэн хүнсний аюулгүй байдал/ 181 дахь тал;

орнуудын имфляци 8.9 хувьд хүрч, гадаад худалдаа 28.3 гаруй тэрбум еврогийн алдагдалтай гараад байна¹⁸⁰.

2022 оны 5 дугаар сарын байдлаар Украин улсын тал 20 сая тонн үр тариаг бэлтгэж Африк тивийн хөгжиж буй, буурай орнууд руу экспортлох болсон. Үүний үр дүнд ОХУ-тай үр тариа тээвэрлэх хэлэлцээр байгуулахаар тохиролцоонд хүрч, ОХУ-ын арми хар тэнгист цэргээ байрлуулсан бөгөөд ОХУ-ын ерөнхийлөгч В.Путин ОХУ-ын эсрэг тавьсан хоригийн хариуд үр тарианы экспортоо зогсоосон.

Гэрээнд гарын үсэг зурснаас хойш 24 цаг хүрэхгүй хугацааны дараа гэрээнд дурдсан үндсэн боомт Оросын хоёр Калибр далавчит пуужингийн довтолгоонд өртсөн байдаг¹⁸¹. ОХУ сүүлийн хэд хоногт Украин улсын Одесса боомт руу довтолж буйтай зэрэгцэн улаан буудайн үнэ 8.5 хувиар өссөн.

ОХУ-ын Батлан хамгаалах яам 2023 оны 7 дугаар сарын 25-ны өдөр "Одесса боомтыг чиглэн ирсэн бүхий л иргэний хөлөг онгоцыг цэргийн тээвэрлэгч хэмээн үзэх болно. Түүнчлэн ямар ч төрлийн үр тариа Одесса боомтоос гарах учиргүй" хэмээн анхааруулга өгсөн¹⁸² байна. Дайнаас болоод дэлхийн улс орнууд импортын үр тариагаа авч чадахгүй хүнсний хомсдолд орох эрсдэл улам их нэмэгдэж байна.

Монгол улсын хувьд 2021 оны сүүлийн 5 сарын байдлаар 490 мянган тонн азотын бордоог 138 мянган ам.доллараар худалдан авсан. Харин улаан буудайн хувьд 1130 мянган тонн улаан буудайг импортолж 303 мянган ам доллароор худалдан авсан байдаг¹⁸³.

Монгол улсын эдийн засгийн 2022 оны эхний хагас жилийн тайланд дурдсанаар 1.9 хувиар өссөн. Эдийн засгийн өсөлтийг салбараар авч үзвэл уул уурхай олборлолтын салбар 3.7%, үйлдвэр барилгын салбар 0.1% агшсан нь улсын төсвийн орлого бүрэлдэхгүй алдагдалтай гарах магадлалыг нэмэгдүүлж байна. Орлого буурснаас болж зарим санхүүжүүлэх төсөл хөтөлбөр болон Засгийн газрын худалдан авах ажиллагаа зогсох эрсдэл дагуулж байна.

Харин хөдөө аж ахуй, үйлчилгээний салбар өсөлттэй гарсан ч энэ бол түр зуурын өсөлт болж байна. Монгол улсын хөдөө аж ахуйн салбар улирлын чанартай Засгийн газрын дэмжлэгээр богино хугацаанд өсөлт үзүүлсэн. Үйлчилгээний салбарын хувьд ковидын дараах эдийн засгийн сэргэлттэй холбоотойгоор иргэдийн үйлчилгээний салбараар үйлчлүүлэх давтамж нэмэгдсэнтэй холбоотой. Цар тахлын үед авсан арга хэмжээ, мөнгөний нийлүүлэлт, ипотекийн зээлийн төлөлтийг хойшлуулалт 2022 оны эдийн засгийг сэргэж, үйлчилгээний салбар өсөлттэй гарсан боловч 2023 оноос зээлийн төлөлт хэвийн явагдаж эхэлсэн тул иргэдийн хэрэглээ татарч, үйлчилгээний салбар өсөлт үзүүлж чадахгүй байна.

Европын холбооны санхүүжилтээр хэрэгжүүлж буй төслүүдийг нийтэд авч үзэхэд 150 сая орчим еврогийн дүнд хүрч, эдийн засгийг солонгоруулж төрөлжүүлэх, засаглалыг сайжруулах, шүүх засаглалыг дэмжиж, ардчиллыг бэхжүүлэх, цаашлаад эрчим хүчний хангамж, аюулгүй байдал, тогтвортой ХАА-г хөгжүүлэх, ойн чиглэлээр гээд их олон салбарт

¹⁸⁰ Б.Анхбаяр, Ц.Амар, Л.Бямбаханд, Н.Гэрэлт-Од, Б.Индра, Т.Ишгомбо, Ц.Мөнхбаяр, Ч.Наваанпунцаг, П.Нямбаяр, Х.Урангоо, Н.Соёлгэрэл, Ч.Сумъяа, С.Сүхчулуун, Г.Тод, Б.Хуягбаатар, Б.Эрдэнэчимэг, "Гадаад орчны эргэлт, хувирал 2022", УБ., 2023 он., /Дэлхийн эдийн засаг хямрах болов уу/ 188 дахь тал;

¹⁸¹ <https://mpress.mn/p/9689>;

¹⁸² <https://news.zangia.mn/34931>;

¹⁸³ Б.Анхбаяр, Ц.Амар, Л.Бямбаханд, Н.Гэрэлт-Од, Б.Индра, Т.Ишгомбо, Ц.Мөнхбаяр, Ч.Наваанпунцаг, П.Нямбаяр, Х.Урангоо, Н.Соёлгэрэл, Ч.Сумъяа, С.Сүхчулуун, Г.Тод, Б.Хуягбаатар, Б.Эрдэнэчимэг, "Гадаад орчны эргэлт, хувирал 2022", УБ., 2023 он., 184 дахь тал;

төсөл хэрэгжиж байна. Үүнээс голлохыг дурдвал төсвийн дэмжлэг үзүүлэх 50 сая еврогийн төслийг Сангийн яамтай шууд хамтран хэрэгжүүлж байгаагаараа онцлог юм¹⁸⁴.

Хөдөө, орон нутагт тогтвортой хөдөө аж ахуйг хөгжүүлэх, ногоон эдийн засаг руу шилжих гэсэн хоёр гол чиглэлээр төслүүдийг 2021-2027 оны хооронд хэрэгжүүлэхээр төлөвлөгөө гарч, эдгээр нь хүнсний аюулгүй байдлыг хангах, уур амьсгалын өөрчлөлттэй дасан зохицох үүднээс ойжуулалтыг нэмэгдүүлэхэд чиглэж байгаа талаар Европын холбооноос Монгол улсад суугаа Элчин сайд Аксель Никэйз илэрхийлсэн.

ДҮГНЭЛТ

Оросын Холбооны Улс, Украин улс хоорондын дайн удаан үргэлжилж байгаагаас шалтгаалан дэлхийн олон оронд улаан буудай, үр тариа, бордоо, наранцэцэг зэрэг хүнсний гол бүтээгдэхүүнүүдээ импортоор авч чадахгүй хүнсний хомсдолд орж, үр тарианы үнэ тасралтгүй өсөж, улмаар дэлхийн эдийн засагт нөлөөлж байна.

Дэлхийн олон орон, Европын холбооны зүгээс дайн эхлүүлсэн Оросын Холбооны Улсын эсрэг хориг арга хэмжээг ихээр авсан. ОХУ-ын гадаад худалдаа зогсонги байдалд шилжиж, Украин улсын худалдааны гол зам болох Хар тэнгис ОХУ-ын мэдэлд орсон нь экспортыг хумьсан. Харин олон улсад хүнсний салбарт тус хоёр улсаас хамааралтай олон орнууд ялангуяа хөгжиж байгаа болон буурай орнууд их байгаа нь хүнсний хомсдол үүсэх, өлсгөлөнд нэрвэгдэх зэрэг эрсдэлүүд тулгарсан.

Хоёр талаас Турк улсад үр тарианы экспортын хэлэлцээрийг байгуулсан ч төдийлөн үр дүнд хүрээгүй байгаа өнөө цагт дэлхийн энх тайван, хүн төрөлхтний сайн сайхны төлөө талууд гал зогсоох хэлэлцээр байгуулж, Оросын Холбооны Улсын зүгээс Украин улсаас цэргээ гаргаж, үр тариа, улаан буудайн экспортоо хэвийн явуулах хэрэгцээ шаардлага үүссэн.

Монгол улсын хувьд Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн зөвлөмжийн дагуу Улсын их хурал, Засгийн газар хүнсний хангамж, аюулгүй байдалд анхаарч “Хүнсний хувьсгал” эхлүүлсэн тул 2023-2024 оны хооронд үр тариа, улаан буудай, бордооны импортын асуудалд анхаарал хандуулах шаардлагатай байна.

САНАЛ

1. Оросын Холбооны Улсын зүгээс Украин улсаас цэргээ гаргаж, Украин улсын экспортын гол зам хар тэнгисийг чөлөөлөх.
2. Оросын Холбооны Улсаас Украин улсын Одесса боомт руу довтлохоо зогсоох.
3. Оросын Холбооны Улс, Украин улс хооронд гал зогсоох хэлэлцээр байгуулах.
4. Оросын Холбооны Улс, Украин улсын үр тариа, улаан буудайн экспортыг дэмжиж, олон улсад үр тарианы үнийн өсөлтийг тогтворжуулах.
5. Монгол улсын зүгээс Оросын холбооны улс, Украин улс руу хандан дайныг зогсоох талаар уриалах.

¹⁸⁴ <https://montsame.mn/mn/read/318990>;

НОМ ЗҮЙ

➤ **Судалгаа, хурлын эмхэтгэл:**

1. Б.Анхбаяр, Ц.Амар, Л.Бямбаханд, Н.Гэрэлт-Од, Б.Индра, Т.Ишгомбо, Ц.Мөнхбаяр, Ч.Наваанпунцаг, П.Нямбаяр, Х.Урангоо, Н.Соёлгэрэл, Ч.Сумъяа, С.Сүхчулуун, Г.Тод, Б.Хуягбаатар, Б.Эрдэнэчимэг, “Гадаад орчны эргэлт, хувирал 2022”.УБ.,2023 он;

➤ **Цахим хуудас:**

1. <https://mpress.mn/p/>;
2. <https://news.zangia.mn/>;
3. <https://montsame.mn/>;

ЕВРОПЫН ХОЛБОО БА МОНГОЛ УЛС: ХАРИЛЦАА, ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА*ҮБХИС-ийн багш С.Мандалмаа***Abstract**

Mongolia has established diplomatic relations with the European Union since 1989 and has been developing official relations and cooperation. In Mongolia's foreign policy concept, it is defined as the second direction of Mongolia's political foreign relations policy to expand and develop partnership relations and cooperation within the policy of the third neighboring countries, such as the European Union.

The national security concept stipulates the development of bilateral and multilateral relations and cooperation with advanced democracies in the political, economic, cultural and humanitarian fields within the framework of the Third Neighborhood Policy.

The partnership and cooperation agreement concluded in 2013 became the legal basis for expanding relations between the European Union and Mongolia. It provides opportunities for cooperation in political relations, trade, mutual development assistance, agriculture, community development, energy, climate change, research and innovation, education and culture.

The development assistance to support Mongolia will strengthen sustainable development, meet the goals of the Millennium Development and New Revival policies, and cooperate with the Government of Mongolia and civil society organizations of Mongolia with the main goal of reducing poverty. projects and programs are being implemented in two directions.

The total amount of funding for development cooperation projects implemented in Mongolia is 190 million euros, and the amount of grants provided by the European Commission in 2014-2020 is equal to 85 million euros, and 31 million euros of grant funding will be provided in 2021-2024.

We continue to create progress and further opportunities for cooperation developed within the medium-term cooperation program and the Global Gateway program. Mongolia's relations and cooperation with the European Union play an important role in strengthening the country's independence and sovereign independence and economic development.

Түлхүүр үг: Европын холбоо, харилцаа, хамтын ажиллагаа.

Үндсэн хэсэг

Европын холбоо нь Европын хорин долоон орноос бүрдсэн гишүүн орнуудын эдийн засаг, улс төр, нийгмийн хамтын ажиллагааг дэмжих зорилготой олон улсын холбоо юм.

Европын холбооны гол зорилтууд нь:

- Энх тайван, иргэдийн сайн сайхан байдлыг дэмжих
- Хүний үнэт зүйлийг хүндэтгэж хамгаалах
- Дотоодын хил хязгаарыг үл харгалзан бүс нутгийн хэмжээнд байгаа иргэдийн эрх чөлөө, аюулгүй байдал, шударга ёсны баталгааг хангах
- Гишүүн орнуудын эдийн засгийн хөгжил, амьдралын чанарт хүрч, хадгалах
- Үүнийг бүрдүүлдэг орнуудын эв нэгдэл, ахан дүүс, эв нэгдлийг дэмжих
- Байгаль орчны талаар баримтлах бодлого, тогтвортой хөгжлийн эрэл хайгуул хийх
- Европын холбооны соёлын болон хэл шинжлэлийн олон янз байдлыг хүндэтгэж хамгаалах
- Шинжлэх ухаан, технологийн хөгжлийг дэмжих
- Европын соёлын ба байгалийн өвийг хамгаалах явдал.

Олон улсын тавцанд Европын Холбоо дэлхийн олон улс, холбоо, тивийн хамгийн том худалдааны түнш нь болж байна.¹⁸⁵

1. БНХАУ–Европын Холбооны худалдаа эргэлт \$828 тэрбум (1)

¹⁸⁵ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/international-trade-in-goods/overview>

2. АНУ–Европын Холбооны худалдаа эргэлт \$696 тэрбум (1)
3. ОХУ–Европын Холбооны худалдаа эргэлт \$273 тэрбум (1)
4. Африк–Европын Холбооны худалдаа эргэлт \$317 тэрбум (1)
5. ASEAN–Европын Холбооны худалдаа эргэлт \$210 тэрбум (2)¹⁸⁶

Худалдаа, эдийн засгийн болон бусад хамтын ажиллагааны талбарт Европын Холбоо өөрийн түнш бүрийн тэргүүлэх хамгийн чухал түншид тооцогдож улс орнууд Европын Холбоотой худалдааны ашигтай хэлцэл байгуулах, худалдан авах өндөр чадвартай зах зээлд нь нэвтрэх, өндөр технологи авах, бусад хамтын ажиллагааны хөтөлбөрт нь нэгдэхийг зорьж байна. Зөөлөн хүчний энэ үнэмлэхүй давуу талаа ашиглан ирээдүйд Европын Холбоо дэлхийн бодлогод оролцогч бүх талуудад нөлөөлж чадах, заримдаа бодлого шийдвэр тулгаж чадах чадамжтай геополитикийн нэгэн шинэ хүндийн төв болон хувирч байна.¹⁸⁷

Европын Холбооны эдийн засгийн болон улс төр, дипломатын хүчин чадал, стратеги төлөвлөгөө зэргээс харахад олон туйлт харилцааны орчинд геополитикийн үндсэн тоглогчдын нэг болох нь харагдаж байна.

Монгол улс Европын хамтын нийгэмлэгтэй 1989 оны 8 дугаар сарын 1-ний өдөр дипломат харилцаа тогтоосон бөгөөд Монгол улс 1992 оноос Брюссельд элчин сайдын яамаа нээн ажиллуулж, 1991 оноос ЕХН-ийн Төлөөлөгчийн газар Монгол улсыг Бээжингээс хавсран сууж байсан бөгөөд 2017 оны 11-р сараас Улаанбаатар хотод Европын Холбооноос Монгол улсад суугаа Төлөөлөгчийн газраа албан ёсоор нээн ажиллуулж байгаа нь хоёр талын харилцаанд чухал ахиц болсон юм.

Монгол улс ба Европын холбооны харилцаа, хамтын ажиллагаа нь

- 1993 онд “Худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны хэлэлцээр”
- 1995 онд “Сүлжмэл, нэхмэл бүтээгдэхүүн худалдаалах тухай хэлэлцээр”
- 1997 онд “Европын хөрөнгө оруулалтын банкттай хамтран ажиллах ерөнхий хэлэлцээр”
- 2000 онд “Европын сэргээн босголт, хөгжлийн банкны гишүүн”-ээр элссэн
- 2009 онд “Агаарын харилцааны тухай хэлэлцээр”
- 2013 онд “Түншлэл, хамтын ажиллагааны тухай хэлэлцээр”
- 2013 онд “Монгол улсын стандартчиллын тогтолцоог боловсронгуй болгоход дэмжлэг үзүүлэх” тухай төслийн санхүүжилтийн гэрээ
- 2015 онд Хөгжлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд хэрэгжүүлэх олон жилийн баримжаалсан хөтөлбөрийг эхлүүлэх тухай санамж бичиг
- 2022 онд “Ойн хамтын ажиллагааны тухай харилцан ойлголцлын санамж бичиг”
- 2022 онд “Газар зүйн заалтын тухай” хэлэлцээрээр тус тус зохицуулагддаг.

Европын холбоо нь 130-аад сая еврогийн санхүүжилт бүхий 32 төсөл, арга хэмжээг Монгол улсад хэрэгжүүлж байна.

Монгол улсын гуравдагч хөршийн бодлогын хүрээнд Европын холбоотой тогтоосон харилцаа, хамтын ажиллагаа өнгөрсөн 30 гаруй жилийн хугацаанд цогц байдлаар хөгжиж ирснийг хоёр талын харилцан хийсэн өндөр дээд түвшний айлчлалууд, тэдгээрийн дүнд гаргасан мэдэгдэл зэргээс тодорхой харж болно.

Монгол Улс ба Европын холбооны харилцаа, хамтын ажиллагаа нь дараах үндсэн чиглэлүүдээр хийгдэж байна. Үүнд:

- Улс төрийн харилцаа
- Эдийн засгийн харилцаа
- Хөгжлийн хамтын ажиллагаа
- Шинжлэх ухаан, технологийн хамтын ажиллагаа
- Боловсрол, соёл, хүмүүнлэгийн хамтын ажиллагаа

¹⁸⁶ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=China-EU_-_international_trade_in_goods_statistics

¹⁸⁷ https://ec.europa.eu/international-partnerships/home_en

Монгол улс, Европын хамтын нийгэмлэгийн хооронд 1993 онд байгуулсан Худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны хэлэлцээрт заасны дагуу байгуулагдсан Монгол улс, Европын холбооны хамтын ажиллагааны хамтарсан хорооны хуралдаан жил бүр зохион байгуулагдаж хоёр талын улс төр, гадаад бодлого, эдийн засгийн харилцааны асуудлаар харилцан мэдээлэл, санал солилцож, байр сууриа илэрхийлэх, хамтын ажиллагааны чиглэлийг тодорхойлох чухал механизм болоод байна.¹⁸⁸

Европын холбоо болон түүний гишүүн орнуудаас Монгол улсад суугаа элчин сайд нарын уулзалтыг 2009 оноос хойш жил бүр уламжлал болгон зохион байгуулж, хоёр талын харилцааны байнгын механизм болгон тогтмолжуулсан нь Европын холбооны гишүүн улсуудаас тус улсад суугаа, хавсран суугаа элчин сайд нар Улаанбаатар хотноо цуглан Монгол улсын Засгийн газрын гишүүдтэй уулзаж, манай улсын улс төр, нийгэм, эдийн засгийн өнөөгийн байдал, Засгийн газраас хэрэгжүүлж буй бодлогын талаар дэлгэрэнгүй мэдээлэл авах, хамтын ажиллагааны талаар санал солилцох боломжийг олгодог бөгөөд Монгол улсын Засгийн газрын гишүүд элчин сайд нарт мэдээлэл хийж, элчин сайд нарын сонирхсон асуултад хариулж ирсэн уламжлалтай болжээ.¹⁸⁹

Европын холбоо Монгол Улсын харилцааг өргөжүүлэх эрх зүйн үндэс болсон түншлэл, хамтын ажиллагааны хэлэлцээрт 2013 оны дүгээр сард гарын үсэг зурсан бөгөөд уг хэлэлцээр нь улс төрийн харилцан яриа, худалдаа, хөгжлийн туслалцаа, хөдөө аж ахуй, орон нутгийн хөгжил, эрчим хүч, уур амьсгалын өөрчлөлт, судалгаа шинжилгээ ба инновац, боловсрол ба соёлын салбарт хамтран ажиллах боломжийг бий болгосон.¹⁹⁰

Хөгжлийн хамтын ажиллагаа

Хөгжлийн туслалцаа нь Европын холбоо Монгол улсын хоорондох харилцааны тогтвортой хөгжлийг бэхжүүлэн, мянганы хөгжлийн зорилгыг хангаж, ядуурлыг бууруулах туйлын зорилготойгоор Монгол улсын Засгийн газар, Монголын иргэний нийгмийн байгууллагуудад дэмжлэг үзүүлдэг.

Европын холбоо нь Монгол улстай 1993 оноос хөгжлийн хамтын ажиллагаа эхлүүлэн өнөөг хүртэл амжилттай явуулж ирсэн. Европын холбооноос үзүүлж буй тусламжуудыг товч дурдвал:

1993-2005 “Европын комиссын хүмүүнлэгийн ЭКО алба”-ны хүмүүнлэгийн тусламжийн хүрээнд – 9,6 сая евро

1994-2004 ТАСИС хөтөлбөрийн хүрээнд – 48,5 сая евро

2004-2006 АЛА хөтөлбөрийн хүрээнд – 11,5 сая евро

2007-2013 DCI Үндэсний стратегийн баримт бичгийн хүрээнд 29 сая евро

2014-2020 Олон талт баримжаат хөтөлбөрийн хүрээнд 65 сая еврогийн хөгжлийн тусламж үзүүлэх шийдвэрийг баталгаажуулсан санамж бичигт талууд 2015 оны 6 дугаар сард гарын үсэг зурсан.¹⁹¹

Монгол улсад хэрэгжүүлж буй хөгжлийн хамтын ажиллагааны төслийн нийт санхүүжилтийн хэмжээ 190 сая евро бөгөөд Европын комиссоос 2014-2020 онд үзүүлэх буцалтгүй тусламжийн хэмжээ 85 сая евротой тэнцэж байна.¹⁹²

¹⁸⁸ Монгол улсын ГХЯ, Монгол улс, Европын холбооны харилцааны товч лавлах http://www.mfa.gov.mn/?page_id=41777#1489557940850-f4787a77-bbec

¹⁸⁹ Европын холбоо болон түүний гишүүн улсуудаас Монгол улсад суугаа, хавсран суугаа элчин сайд нарыг хүлээн авч уулзлаа, 2019/05/28 <https://president.mn/9145/>

¹⁹⁰ Монгол улс ба ЕХ, 12/05/2016 https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/14771/node/14771_mn

¹⁹¹ Монгол улс - Европын холбооны харилцаа <https://brussels.embassy.mn/subcategory/364>

¹⁹² Түншүүд сайн сайхан ирээдүйн төлөө: ЕХ, түүний гишүүн орнууд ба Монгол улсын хоорондын хамтын ажиллагаа, Европын холбоо, 2016, т.4. https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/20160706monmongolia_0.pdf

Европын холбооноос Монгол улсад 2014-2020 онд хэрэгжүүлэх хөгжлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд орлогыг тогтвортой хөгжилд зарцуулж, сайн засаглалыг бий болгох, ажлын байрыг нэмэгдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх гэсэн хоёр чиглэлд төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлж байна. Үүнд:

1. Монгол улсын стандартчиллын тогтолцоог боловсронгуй болгоход дэмжлэг үзүүлэх төсөл (2017 оны 6 дугаар сард хэрэгжүүлж дууссан)
2. Техник болон мэргэжлийн боловсрол сургалтын салбарыг дэмжих төсөл
3. Эдийн засгийн тэгш өсөлтийг хангах сайн засаглал төсөл
4. Ажлын байр нэмэгдүүлэх: Хувийн хэвшлийн оролцоотойгоор мал аж ахуйн гаралтай бүтээгдэхүүн болон хүнсний ногооны үйлдвэрлэлийн өртгийн сүлжээг хөгжүүлэх
5. Гадаад худалдааг нэмэгдүүлж, экспортод дэмжлэг үзүүлэх зорилготой “Trade related assistance” төсөл зэрэг болно.¹⁹³

Европын холбоо, Дэлхийн банкны хамтран хэрэгжүүлж буй Европын холбооны санхүүжилттэй Монгол улсад засаглалыг бэхжүүлэх төсөл нь 2018 оноос эхлэн төсвийн сахилга бат, төрийн санхүүгийн удирдлага болон ил тод, хариуцлагатай байдлыг сайжруулах замаар засаглалыг бэхжүүлэх чиглэлд хэрэгжиж байна. Уг төсөл нь Европын холбооноос 4.8 сая еврогийн буцалтгүй тусламжийн санхүүжилттэй бөгөөд төсөв санхүүгийн удирдлагын шинэчлэл хийх стратеги, ажлын төлөвлөгөө (2018-2022)-нд туссан тэргүүлэх чиглэлийн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд Сангийн яам, Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөл, Үндэсний аудитын газарт техникийн туслалцаа үзүүлдэг. Уг төслийн хүрээнд 680,000 еврогийн санхүүжилтийг коронавируст халдвар (COVID-19)-тай холбоотой үүсээд байгаа онцгой байдалд хариу арга хэмжээ авах, түүний богино болон дунд хугацаанд үзүүлэх нөлөөг зохицуулахад чиглэсэн Засгийн газрын үйл ажиллагааг дэмжихэд зориулахаар болсон.

Европын холбоо “зөөлөн хүч”-ний бодлогоо Монгол улсад амжилттай хэрэгжүүлж байгааг боловсрол, соёл, хүмүүнлэгийн хамтын ажиллагаанаас харж болно. 2015 оны байдлаар Европын холбоо болон түүний гишүүн орнуудын Монгол улсын боловсрол, шинжлэх ухаан, соёл, эрүүл мэндийн салбарт хэрэгжүүлж буй хөгжлийн хамтын ажиллагааны төслийн нийт санхүүжилтийн хэмжээ 21.6 сая евро байгаа бөгөөд Европын комиссоос 2014-2020 онд үзүүлэх буцалтгүй тусламжийн хэмжээ 85 сая евротой тэнцэж байна.¹⁹⁴

Европын холбооны гишүүн орнууд монгол оюутныг тэтгэлэгтэйгээр суралцуулдаг бөгөөд тухайлбал, Унгар улс жил бүр 100 тэтгэлэг бакалавр (BA/BSc), магистр (MA/MSc) болон докторантурын (PhD) сургалтад¹⁹⁵, Герман улс жил бүр 10-15 оюутанд Холбооны засгийн газрын тэтгэлэг олгодог. Монгол улсын БСШУЯ, БНФУ-ын Гадаад хэрэг, олон улсын хөгжлийн яам хооронд сургалтын хамтарсан тэтгэлгийн хөтөлбөрийн хэрэгжүүлэх хэлэлцээрийг 2015 оны 11 дүгээр сарын 19-нд байгуулсан бөгөөд энэ хүрээнд 10 монгол оюутанд тэтгэлэг олгоод байна.¹⁹⁶

Монгол улс, Европын холбооны хооронд байгуулсан түншлэл, хамтын ажиллагааны тухай хэлэлцээрийн хүрээнд Монгол улс, Европын холбооны хамтын ажиллагааны хамтарсан хорооны 2023 оны 7 дугаар сарын 26-ны өдөр Брюссель хотноо зохион

¹⁹³ Монгол улс, Европын холбооны харилцааны товч лавлах http://www.mfa.gov.mn/?page_id=41777#1489557942077-7a16c984-be1b

¹⁹⁴ Түншүүд сайн сайхан ирээдүйн төлөө: ЕХ, түүний гишүүн орнууд ба Монгол улсын хоорондын хамтын ажиллагаа, Европын холбоо, 2016, т.4. https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/20160706monmongolia_0.pdf

¹⁹⁵ Мадари Акош: Унгар, Монголын харилцааг шинэ шатанд гаргана. 2015 оны 07-р сар 30. <http://mongolcom.mn/read/24315>

¹⁹⁶ ГХЯ, Монгол улс, ХБНГУ-ын харилцааны товч лавлах. http://www.mfa.gov.mn/?page_id=18989#1489558188581-0e8f4131-00fd

байгуулсан ээлжит хуралдааны үеэр Монгол улс гуравдагч хөршийн бодлогыг тууштай дэмжихээ Европын холбоо нотолж, олон талт хамтын ажиллагаанд оруулж буй Монгол улсын хувь нэмрийг сайшаасан билээ.

Европын холбооноос Монгол улсад 2021-2027 онд хэрэгжүүлж буй “Хамтын ажиллагааны дунд хугацааны хөтөлбөр” болон Европын холбооны “Дэлхийд гарах гарц хөтөлбөр”-ийн тэргүүлэх чиглэл болох тогтвортой ногоон хөгжлийг хөхиүлэн дэмжих асуудлаар Монгол улс, Европын холбоо нийтлэг зорилготой бөгөөд Дэлхийд гарах гарц хөтөлбөрийн чухал зорилт болох Ойн түншлэлийн хэлэлцээрт 2022 оны 11 дүгээр сард болсон уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудлаарх дээд түвшний уулзалтын үеэр гарын үсэг зурсан 5 улсын нэг нь Монгол улс юм. Хоёр тал уур амьсгалын өөрчлөлттэй тэмцэх, байгаль орчныг хамгаалах, Парисын хэлэлцээр болон тогтвортой хөгжлийн зорилтыг бүрэн хангахад үр дүнтэй хамтран ажиллахаар тохиролцсон.

Эдийн засаг, гадаад худалдааны бүтцээ тогтвортой төрөлжүүлэх, бизнесийн орчныг сайжруулах, худалдааны бодлого, үйл ажиллагааны бүтээмжийг нэмэгдүүлэх чиглэлээр Монгол улсын хүчин чармайлтад үргэлжлүүлэн дэмжлэг үзүүлэхээ Европын холбоо нотлон Газарзүйн заалтыг хамгаалах тухай хэлэлцээрийн төслөөр 2022 онд эхлүүлсэн яриа хэлэлцээг эцэслэх эрмэлзлээ Монгол улс, Европын холбоо илэрхийлсэн.

Түүнчлэн хоёр талын хамтын ажиллагааг аюулгүй байдлыг хангах тухайлбал, энхийг сахиулах үйл ажиллагааны хүрээнд өргөжүүлэх боломжийг судлахаар болж Монгол улс, Европын холбоо болон түүний гишүүн орнуудтай хөгжүүлж буй харилцаа, тэр дундаа Батлан хамгаалах салбарын хамтын ажиллагааны хувьд Зэвсэгт хүчний НҮБ-ын энхийг сахиулах ажиллагаанд энхийг сахиулагчдын чадавхыг бэхжүүлэх, бие бүрэлдэхүүнийг сургаж бэлтгэх, хамтран үүрэг гүйцэтгэх чиглэлд хамтын ажиллагааг өргөжүүлэхээр ажиллаж байна.

Европын холбооны Дэлхийд гарах гарц хөтөлбөр, Европын холбооны гишүүн орнуудын Европын баг санаачилга, Европын хөгжлийн банкны дэмжлэгтэйгээр ногоон шилжилт, цахимжуулалтын салбар дахь хамтын ажиллагаагаа Монгол улсын дунд болон урт хугацааны хөгжлийн бодлоготой уялдуулан бэхжүүлэхээр талууд тохиролцсон.

.Дүгнэлт

Монгол улс Европын холбоотой 1989 оноос дипломат харилцаа тогтоож, албан ёсны харилцаа, хамтын ажиллагааг хөгжүүлж ирсэн бөгөөд Монгол улсын гадаад бодлогын үзэл баримтлалд “... Европын холбоо ... зэрэг өрнө, дорнын улс, холбоотой “гуравдагч хөрш”-ийн бодлогын хүрээнд түншлэлийн харилцаа, хамтын ажиллагааг өргөжүүлэн хөгжүүлэх” нь Монгол улсын улс төрийн гадаад харилцааны бодлогын хоёр дахь чиглэл болохыг тодорхойлж, үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалд “Гуравдагч хөршийн бодлогын хүрээнд өндөр хөгжилтэй ардчилсан улсуудтай улс төр, эдийн засаг, соёл, хүмүүнлэгийн салбарт хоёр болон олон талын харилцаа, хамтын ажиллагааг хөгжүүлнэ” гэж заасан, Түншлэл, хамтын ажиллагааны хэлэлцээр байгуулсан нь Европын холбоо, Монгол улсын харилцааг өргөжүүлэх эрх зүйн үндэс бүрдэж, улс төрийн харилцан яриа, худалдаа, хөгжлийн туслалцаа, хөдөө аж ахуй, орон нутгийн хөгжил, эрчим хүч, уур амьсгалын өөрчлөлт, судалгаа шинжилгээ ба инновац, боловсрол ба соёлын салбарт хамтран ажиллах боломжийг бүрдүүлсэн.

Гэвч Монгол улсын Тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал 2030, Алсын хараа-2050 зэрэг бодлогын баримт бичигт Европын холбоо болон тус холбооны гишүүн орнуудтай харилцаа, хамтын ажиллагаа хөгжүүлэх талаар тодорхой зүйлгүй байгаа нь учир дутагдалтай хэмээн судлаачид үздэг.

Тиймээс Монгол улсын томоохон гуравдагч хөрш болох Европын холбооны гадаад бодлого, Монгол улстай харилцах харилцаа, хамтын ажиллагаа тухайлбал хөгжлийн хамтын ажиллагааг судлах нь ач холбогдолтой гэж үзэж байна.

Монгол улс, Европын холбооны хамтын ажиллагааны эхлэл 1993 онд Худалдаа, хамтын ажиллагааны хэлэлцээр байгуулагдсанаар анх тавигдсан бөгөөд Монгол улсаас

Европын холбоотой хоёр талын худалдаа, эдийн засаг, байгаль орчин, боловсрол, шинжлэх ухаан, хөдөө аж ахуй, эрүүл мэнд, стандартчилал зэрэг олон салбарт хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх, Европын холбооны Улаанбаатар дахь Техникийн товчоог Төлөөлөгчийн газар болгон өргөжүүлэх, Европын холбоон дахь үйл ажиллагаагаа өргөжүүлэх зэрэг чиглэлийг баримтлан ажиллаж байна.

Манай улсын хувьд 2016 онд батлагдсан Европын холбооны Гадаад ба Аюулгүй байдлын бодлогын глобал стратегийн тэргүүлэх чиглэлүүдийн 4 дүгээрт заасан Ази тивтэй хэлхээ холбоогоо бэхжүүлэх, 5 дугаарт заасан НҮБ, ялангуяа НҮБ-ын энхийг сахиулах, зуучлалын болон энхийг цогцлоох, хүмүүнлэгийн ажиллагаанд хөрөнгө оруулалт хийх, тогтвортой хөгжил, уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудлаар хүлээсэн үүрэг амлалтаа хэрэгжүүлэх зэрэг зорилтын хүрээнд хамтын ажиллагаагаа өргөжүүлэх боломжтой.

Европын холбооны зүгээс гуравдагч орнууд руу чиглэсэн “зөөлөн хүч”-ний бодлого, олон нийтийн дипломат ажиллагаанд анхаарал хандуулж, гишүүн орнуудаараа дамжуулан Монгол улсад боловсрол, соёл, хүмүүнлэгийн хамтын ажиллагааг амжилттай хэрэгжүүлж байна.

Мөн Монгол улс, Европын холбооны харилцаа, хамтын ажиллагааны гол баримт бичиг болох “Түншлэл, хамтын ажиллагааны тухай хэлэлцээр”-ийн хэрэгжилтийг Монгол улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого “Алсын хараа 2050”, дунд хугацааны “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-д тусгагдсан зорилтот арга хэмжээ, Европын холбооны “Дэлхийд гарах гарц” хөтөлбөртэй уялдуулан ногоон шилжилт, цахимжуулалт, сэргээгдэх эрчим хүч, уур амьсгалын өөрчлөлт, цөлжилт зэрэг дэлхийн улс орнуудын өмнө тулгамдсан нийтлэг зорилтуудыг хангах хүрээнд Монгол улс, Европын холбоотой байгуулсан “Ойн түншлэл”-ээр бодит үр дүн гаргаж ажиллахаар байна.

Монгол улсад дэмжлэг үзүүлэх хөгжлийн туслалцаа нь тогтвортой хөгжлийг бэхжүүлэн, Мянганы хөгжлийн болон Шинэ сэргэлтийн бодлогын зорилтыг хангаж, ядуурлыг бууруулах үндсэн зорилготойгоор Монгол улсын Засгийн газар, Монголын иргэний нийгмийн байгууллагуудтай хамтран ажиллах байдлаар орлогыг тогтвортой хөгжилд зарцуулж, сайн засаглалыг бий болгох, ажлын байрыг нэмэгдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх гэсэн хоёр чиглэлд төсөл, хөтөлбөр хэрэгжиж байна.

Монгол улсад хэрэгжүүлж буй хөгжлийн хамтын ажиллагааны төслийн нийт санхүүжилтийн хэмжээ 190 сая евро бөгөөд Европын комиссоос 2014-2020 онд үзүүлсэн буцалтгүй тусламжийн хэмжээ 85 сая евротой тэнцэж, 2021-2024 онд 31 сая еврогийн буцалтгүй тусламжийн санхүүжилт олгохоор болоод байна.

Хамтын ажиллагааны дунд хугацааны хөтөлбөр /2021-2027 оны/, Дэлхийд гарах гарц хөтөлбөрийн хүрээнд өрнүүлсэн хамтын ажиллагааны ахиц, цаашдын боломжийг бий болгосоор байна.

Монгол улсын Европын холбоотой тогтоосон харилцаа, хамтын ажиллагаа нь гуравдагч хөршийн бодлогын нэгэн чухал бүрэлдэхүүн хэсэг төдийгүй улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт бие даасан байдлыг бэхжүүлэх, эдийн засгийг хөгжүүлэхэд ихээхэн чухал үүрэгтэй.

Ном зүй

1. Монгол улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, УБ, 2010.
2. Монгол улсын Гадаад бодлогын үзэл баримтлал, УБ, 2011.
3. Монгол улсын Тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал 2030, УБ, 2015.
4. Алсын хараа-2050 Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичиг, УБ, 2020.
5. <https://ec.europa.eu/>
6. <http://www.mfa.gov.mn/>
7. <https://president.mn/>
8. <https://eeas.europa.eu/>
9. <https://brussels.embassy.mn/>

ЕВРОПЫН ХОЛБОО БА БОЛОВСРОЛЫН ДАЯАРШЛЫН ЗАРИМ АСУУДАЛД (МОНГОЛ УЛС)

Ц.Нямцэцэг ДХИС-ийн Нийгмийн ухааны тэнхимийн багш, дэслэгч

ТҮЛХҮҮР ҮГ: Европын холбоо, боловсролын даяаршил, гэр бүлийн боловсрол, бага насны хүүхдийн цогц хөгжил, эрасмус хөтөлбөр

Summary

Along with the transition to a democratic regime, Mongolia has established relations with the European Union, which has led the world in all spheres of economy, politics and society. Cooperation with the European Union, which accounts for about one-third of the world's science and technology industry, gives us many positive results, such as increasing economic growth, improving livelihoods, making progress in the field of science and innovation, increasing employment, and supporting education at all levels. Looking at the historical period of cooperation, various projects and programs have been successfully implemented until now, including the investments made in the education sector. In the framework of the Erasmus program of the European Union, the training of Professor Pier Giorgio Borbone of the University of Pisa in Italy at the Department of History of the University of Mongolia on the Syrian Correspondence of the Mongol Empire was conducted for students, and within the framework of the program, "Leathub" was funded by the Higher Education Capacity Building Program. Within the framework of the project "Leather training, research and innovation center establishment project, courses conducted in the field of financial education for civil society organizations, Within the framework of "Sustainable Green Development", a 14 million euro grant from the European Union to Mongolia's agricultural, technical and vocational education, and many projects such as the protection of the procedures for the criteria for master's and doctoral training scholarships and doctoral programs for strengthening the capacity of higher education within the framework of the Erasmus program, activities show that the European Union is making a significant contribution to the globalization of education.

Судалгааны ажилдаа боловсролын даяаршлын өнөөгийн чиг хандлага, Монгол Улсад Европын холбооноос боловсролын салбарт хэрэгжүүлж буй сургалт, үйл ажиллагааны хэрэгжилт цаашид боловсролын салбарын асуудлыг шийдвэрлэх арга замыг хамтран зөвлөлдөж, түгээн дэлгэрүүлэх зорилгоор энэхүү илтгэлийг бичлээ.

ЗОРИЛГО:

Боловсролын даяаршил ба Европын холбооны хамтын ажиллагааны тухай судалж, цаашдын чиглэлийг тодорхойлоход дэмжлэг үзүүлэх.

ЗОРИЛТ

1. Боловсролын даяаршил ба боловсролын өнөөгийн чиг хандлага
2. Европын холбооны Монгол улсад боловсролын чиглэлээр хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагаа - Эрасмус хөтөлбөр
3. Европын холбоо Монголын боловсролын салбарын хамтран ажиллах чиглэлийг тодорхойлоход дэмжлэг үзүүлэх

СЭДВИЙН ҮНДЭСЛЭЛ:

21 дүгээр зуунд дэлхийн улс орнуудын боловсролын тогтолцоонд томоохон өөрчлөлт, шинэчлэл хийгдэж байгаа. Боловсролын даяаршлын нөхцөлд явагдаж буй шинэчлэл нь нийгэмд хувь хүний дасан зохицож амьдрах шинэ сэтгэлгээ, чадварыг хөгжүүлэхэд анхаарч байна. Үндэсний өв соёлыг эрхэмлэн дээдэлсэн, монгол хүний хөгжлийг дэмжихийн тулд хөгжлийн үндсэн суурь тавигдах, бага насны хөгжилд нь цогцоор нь анхаарах, өндөр хөгжилтэй орнуудын холбооны хамтын ажиллагааг бэхжүүлэх шаардлага нэн тэргүүнд тавигдаж байна. Энэхүү шаардлагын үүднээс боловсролын даяаршил, шинэчлэлийн хүрээнд хийгдэх салбар чиглэлээ тодорхойлох, Монгол улсад Европын холбооноос хэрэгжүүлж буй сургалт, үйл ажиллагааны цаашдын чиглэлийг тодорхойлох хэрэгцээ үүсэж байна. Европын холбоо Монгол улстай харилцаа, боловсролын чиглэлд явуулж буй сургалт, тэтгэлэгт хөтөлбөр, үйл ажиллагаа нь даяаршлын үйл ажиллагаанд жинтэй хувь нэмэр оруулж байгааг илтгэж буй хэрэг юм.

СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ: Судалгааг хийхдээ шинжлэх ухааны ерөнхий ба тусгай аргуудаас ажиглалт, харьцуулалт, анализ, синтез, түүврийн арга, анкетын арга зэргийг ашигласан.

СУДАЛГААНЫ АЧ ХОЛБОГДОЛ, ШИНЭЛЭГ ТАЛ:

Энэхүү судалгааг Европын холбооны боловсролын салбарт хэрэгжүүлсэн ажлыг судлах чиглэл бүхий судлаач төдийгүй мэдээлэл авахыг хүссэн хэн бүхэнд нээлттэй судлагдахуун болж байгаа болон холбооны үйл ажиллагааны боловсролын чиглэлийн үйл ажиллагааг тоймлон схемчилснээрээ шинэлэг болон практик ач холбогдолтой юм.

ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ ТААМАГЛАЛ:

Таамаглал 1. Европын холбооны боловсролын салбарт хийгдэж буй үйл ажиллагаа нь боловсролын даяаршлын үйл ажиллагааг дэмжин тэтгэдэг.

Таамаглал 2. Европын холбооны үйл ажиллагааны талаар оюутан залуусын мэдээлэл хомс байх магадлалтай.

ҮНДСЭН ХЭСЭГ

Цаг үеэ олсон хөрөнгө оруулалт бизнест ашиг орлого авчирдаг бол үр дүнтэй харилцаа улс орны хөгжлийн гарц, шийдлийг олоход тусална.

Боловсролын даяаршил ба боловсролын өнөөгийн чиг хандлага

Боловсрол бол нийгмийн ба суралцагчийн амьдралын эрэлт хэрэгцээг хангахын тулд оюун ухаан, ажиллах ур чадвар, амьдрах ухаанд үндэслэсэн хөрөнгө оруулалт юм.¹⁹⁷ Боловсролд оруулж буй хөрөнгө оруулалтын талаар эдийн засгийн Нобелийн шагналтан Ж.Хейкман “Зургаа хүртэлх насны хүүхдийн хөгжилд оруулсан 1 доллар тутмын өгөөж нь 12.90 доллар болохыг тооцоод, “Энэ хөрөнгө оруулалт нь зөвхөн боловсрол эзэмшиж буй хүмүүсээс гадна улс орны эдийн засгийн хөгжилд өндөр ашигтай” учраас хөгжлийн стратегийн амин чухал хэсэг гэж дүгнэсэн¹⁹⁸ байдлаас үзэхэд улс орнууд нийгмийн хөгжилд гэхээсээ хүнийхээ хөгжилд, ялангуяа бага насны хүүхдийн хөгжилд хөрөнгө оруулах нь чухал болохыг Монгол улс НҮБ-ын Хүүхдийн сан Юнисеф болон МУИС, МУБИС, Нийгмийн эрүүл мэндийн төвийн хамтран гаргасан “Бага насны хүүхдийн цогц хөгжил гарын авлагаас харж болно. **Боловсрол даяаршина гэдэг** нь боловсролын үйл явцын мөн чанарыг

¹⁹⁷ Б.Галбадрах, Боловсрол сургалт “Боловсролын байгууллагын хөгжил”, УБ, 2018.

¹⁹⁸ Ж.Хейкман

өөрчилж, дэлхийн боловсролыг бий болгох, хэрэгцээтэй ур чадвар, мэдлэгийг улс орны хэмжээнд төдийгүй дэлхий даяар сургах санааг илэрхийлэхийг эрмэлздэг.¹⁹⁹ Дэлхийн иргэн байхын тулд орчин үеийн нийгэмд амьдрах зайлшгүй шаардлагатай чадваруудын талаар ойлголтой болж, бодлогоор түүний чиглэлийг тодорхойлох нь хүний хөгжлийн чухал хөдөлгүүр болох юм. Мэдээлэл, харилцаа холбооны шинэ технологийг ашиглах нь боловсролын даяаршлын бүх үйл явцын шинжлэх ухаан, үйлдвэрлэлийн үндэс юм. Даяаршлын нөхцөлд боловсролын хөгжлийн чухал шинж чанар нь интеграцийн үйл явц, улс орнуудын хоорондын эрчимтэй харилцан үйлчлэл байгааг харуулдаг.

Интеграцийн үйл явцын чухал илрэл болсон Дэлхийн шинжлэх ухаан, технологийн салбарын гуравны нэг орчим хувийг эзэлдэг Европын холбоо нь гишүүн орнуудынхаа эдийн засгийн өсөлтийг нэмэгдүүлэх, амьжиргаагаа дээшлүүлэх, шинжлэх ухаан инновацийн салбарт ахиц гаргах, хөдөлмөр эрхлэлтийг нэмэгдүүлэх, бүх шатны боловсролыг дэмжих зэрэг олон талын эерэг үр дагаврыг өгч байна. Боловсролын салбарт улс орнуудын хамтын ажиллагаа нь НҮБ, ЮНЕСКО-гийн үйл ажиллагааны зайлшгүй чухал талуудын нэг юм. Энэхүү шинэ загварын дагуу боловсрол нь ардчилсан, хамааралтай, тасралтгүй, уян хатан, ялгаваргүй байх ёстой.

Орчин үеийн боловсролын чиг хандлагыг шинжлэхэд бид нэг талаас бие биеэ эсэргүүцдэг, нөгөө талаас харилцан уялдаатай, бие биеэ нөхөж байдаг дэлхийн хоёр үйл явцыг ялгаж салгаж болно. Эдгээр нь боловсролыг төрөлжүүлэх, олон улсын болгох үйл явц юм. Төрөлжилт нь шинэ боловсролын байгууллагуудыг зохион байгуулах, төрийн байгууллагуудад боловсролын чиг үүргийг өгөх, шинэ сургалтын чиглэл, шинэ курс, хичээлүүдийг нэвтрүүлэх, салбар хоорондын хөтөлбөрүүдийг бий болгохтой холбоотой. Боловсролын удирдлагын тогтолцоо, боловсролын байгууллагын бүтэц, санхүүжилтийн журмыг шинэчлэн зохион байгуулж байна. Боловсролыг олон улсын болгох нь эсрэгээрээ үндэсний тогтолцоог ойртуулж, тэдгээрийн доторх нийтлэг ойлголт, бүрэлдэхүүн хэсгүүдийг олж, хөгжүүлэх, үндэсний соёлын олон талт байдлын үндэс суурийг бүрдүүлж, харилцан баяжуулахад хувь нэмэр оруулахад чиглэгддэг. Олон улсын болгох арга хэрэгсэл нь оюутан, багш, судлаач солилцох, диплом хүлээн зөвшөөрөх явдал юм.

Судалгааны хэсэг.

Европын холбооны Монгол улсад боловсролын чиглэлээр хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагаа ба Эрасмус хөтөлбөр

1991 оноос Европын Холбооны Төлөөлөгчийн газар Монгол Улсыг Бээжингээс хавсран сууж байсан бөгөөд 2017 оны 11 сард Улаанбаатар хотод албан ёсоор Европын Холбооноос Монгол Улсад суугаа Төлөөлөгчийн газраа нээн ажиллуулж байна. Төлөөлөгчийн газар буюу Элчин сайдын яам нь дипломат халдашгүй бүрэн эрхтэй ба Төлөөлөгчийн Газрын тэргүүн нь Онц бөгөөд Бүрэн эрхт Элчин сайдын статустай юм.

Төлөөлөгчийн газар нь Монгол улс, Европын Холбооны хоорондын албан ёсны харилцааны асуудлыг хариуцдаг бөгөөд ЕХ-той холбоотой аливаа асуудлаар ЕХ-ны гишүүн орнуудын ЭСЯ-тай нягт хамтран ажилладаг төдийгүй хоёр талын эрх бүхий байгууллага, институт хоорондын харилцаа, холбооны гол хэрэгсэл юм. Төлөөлөгчийн Газар нь улс төр, эдийн засаг, хөгжлийн асуудлаар Европын Холбоог цаг алдалгүй мэдээллээр хангаж Монгол улстай хөгжүүлж буй хоёр талт хамтын ажиллагаанд ихээхэн түлхэц болж байна.

¹⁹⁹ Чадамжид суурилсан сургалтын гарын авлага, УБ, 2013.

Европын холбооноос Монгол улсад боловсролын чиглэлээр явагдсан төсөл, үйл ажиллагаанууд

№	Чиглэл	Үйл ажиллагаа	Хөтөлбөр	Зорилго	Ач холбогдол
1	Сургалт, судалгаа	Италийн Пизагийн их сургуулийн профессор Пиэр Жиоржио Борбонийн оюутнуудад хийсэн сургалт	Эрасмус	МУИС-ийн түүхийн тэнхимд Монголын эзэнт гүрний үеийн Сири сурвалж бичгийн судалгаа танилцуулах	Монголын оюутнуудад түүхэн эх сурвалж, бичиг соёлын талаар судалгаа танилцуулах
		“Мал төхөөрөх, арьс шир эсгэлтгүй өвчих (SFF) технологи” нэвтрүүлэх цахим сургалт 2021 оны 5-р сарын 3-5-ны өдрүүд	SECiMC2 төсөл	Малыг үйлдвэрийн орчинд төхөөрөх, арьс шир түүхий эдийн үнийг нэмэгдүүлэх, зах зээлд ойртуулах	Арьс шир эсгэлтгүй өвчих “SFF” төхөөрөмж суурилуулан ашиглах дадлага
		2020 онд хүрээнд дээд боловсролын чадавхыг бэхжүүлэх магистр, докторын хөтөлбөрийн шалгуур баталсан	Эрасмус	Дээд боловсролын чадавхыг бэхжүүлэх	Магистр, докторын сургалтын тэтгэлэг, докторын хөтөлбөрийн шалгуур үзүүлэлтүүдийн журмыг хамгаалуулах
		Европын холбооноос монгол улсын хөдөө аж ахуй, техник, мэргэжлийн боловсролд оруулж буй 14 сая еврогийн буцалтгүй тусламж	“Тогтвортой ногоон хөгжил”	Хөдөө аж ахуйн салбар, мэргэжлийн боловсролыг хөгжлийг дэмжих	(МСҮТ)-ийн төвийн чадавхыг сайжруулах, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлтэд нийцсэн мэргэшсэн боловсон хүчин бэлтгэх нь төслийн гол зорилтуудын нэг юм.

2	Дээд боловсрол	2022 оны 08 дугаар сарын 30. 10 монгол оюутан бүрэн тэтгэлэгт хамрагдав.	Эрасмус хөтөлбөр	Европын их сургуульд 2 жил магистрын хөтөлбөрт хамрагдах	Өндөр хөгжилтэй орны хэлийг сурч, соёл болон нийгмийн орчинтой танилцан, хувь хүний хөгжлийг дэмжих, хамтын ажиллагааг бэхжүүлэх
		Их дээд сургуулийн багш нарт зориулсан “Leadership for responsible society new environments, new skills” сургалт семинар	Эрасмус	Манлайллын оролцооны арга зүйн туршлага, биеийн зураглалыг ашиглах талаар илүү мэдээлэлтэй болох	Биеийн газрын зургийн талаар мэдлэгтэй болох, хүмүүсийг ойлгохын тулд тэднийг сонсох, шүүмжлэлт сэтгэлгээг төлөвшүүлэх, удирдахын тулд ойлгох
3	Эдийн засаг, санхүү	Орон нутгийн банк, санхүүгийн салбарын ажилтнуудад зориулсан сургалт Дорнод, Дархан-Уул аймагт 2023 оны 9-р сарын 8-16-ны өдрүүд	Banking and Finance Academy	"Бичил бизнесийн хөлөгт тоглоом" сургалтыг явуулж, бизнесийн тайлан тэнцэл, борлуулалтыг яаж илүү хөгжүүлэх	Хуулийн этгээдийн мөнгөн хадгаламж, хувь хүний нууц болон цахим гарын үсгийн тухай хуулийн мэдлэг өгөх сургалт
4	Хүний эрх Экологийн боловсрол	"Монгол улс дахь хуванцар хог хаягдлын дахин боловсруулалтын тогтвортой байдлыг хангах" төсөл	SWITCH-Asia II хөтөлбөр	Хог хаягдлаа багасгах, ялгахын ач холбогдолын талаар мэдээлэл олгох (Сургууль, цэцэрлэг)	Багш нар сурагч хүүхдүүддээ хогоо багасгах, ангилан ялгах мэдлэг олгож цаашид төслийн багтай хамтран ажиллах
		"Цөлжилт болон түүний үр дагавар" фото зургийн уралдаан		Цөлжилт Монголын хүн, амьтанд хэрхэн нөлөөлж буйг гэрэл зургаар шинэлгээр харуулах	Монголд оршин суугаа 18-аас доош насны хүүхэд, залуусын байгаль эх дэлхийгээ хайрлах, мэдрэмжийг бий болгох,

	Ийзи аппликейшн 2021 оны шилдэг боловсролын оролцоог хангасан бүтээл	EBRD in Mongolia	2021 оны шилдэг боловсролын оролцоог хангасан бүтээл шалгаруулах уралдаан	Шилдэг боловсролын оролцоог хангасан бүтээлээр шалгарч Монгол улсаас анх удаа Дижитал Оскар хүртсэн байна
	ЕХ-ны Монгол дахь Төлөөлөгчийн газарт төгсөгч залуусыг санхүүжүүлэн дадлагажуулах	Европын холбоо	Шинэ төгссөн төгсөгчдийг чадваржуулах, ажлын байранд зуучлах	Дадлага хийсэн оюутан мэргэжлийн чиглэлээр цаашид үргэлжлүүлэн ажиллах боломжтой.
	НҮБХХ-ийн “Бизнес ба хүний эрх” төсөл, Монгол Улсын Гадаад харилцааны яам, Хууль зүй, дотоод хэргийн яамтай хамтарсан төсөл	НҮБХХ-ийн сан	Бизнесийн үйл ажиллагаанаас үүдэлтэй зөрчигдсэн эрхийг сэргээх, механизмыг бэхжүүлэх	Бизнесийн харилцаанд зөрчигдсэн эрхийг сэргээх бизнесийн байгууллагын үйл ажиллагаа хүний эрхэд сөргөөр нөлөөлж байгаа эсэхийг тодорхойлох, хэрхэн бууруулах, арилгах талаар мэдлэгтэй болох

Европын холбооны Ерасмус хөтөлбөр нь 35 жилийн түүхтэй, боловсрол, сургалт, залуучууд, спортын хөтөлбөр ба өргөн хүрээний олон төрлийн үйл ажиллагааг хамаардаг. Ерасмус хөтөлбөрт идэвхтэй байдаг 2 төрлийн орнууд байдаг байна.

1. Европын холбооны гишүүн орнууд болон хөтөлбөрт хамаарах гуравдагч орнууд: Энэ орнууд хөтөлбөрийн бүх арга хэмжээнд бүрэн оролцох боломжтой ба үүнд ЕХ-ны гишүүн орнууд, Европын чөлөөт худалдааны нийгэмлэгийн гишүүд багтдаг.
2. Хөтөлбөрт хамааралгүй гуравдагч орнууд: Хөтөлбөрийн тодорхой арга хэмжээнд оролцож болно. Дэлхий даяар олон байдагт түнш орнууд юм.

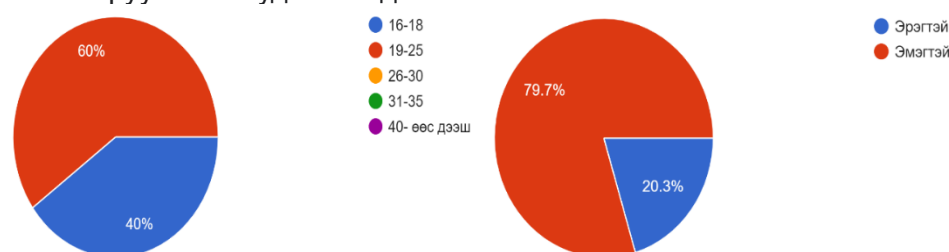
Хөтөлбөрт оролцохыг хүсвэл өөрөө болон байгууллагуудаар дамжуулан Ерасмус программыг судлан өргөдөл гаргаж болно. Түүнчлэн энэхүү хөтөлбөр нь:

1. Хувь хүнд зориулсан боломжууд
2. Байгууллагад зориулсан боломжууд
3. Европын холбооноос гаднах боломжуудыг олгодог байна.

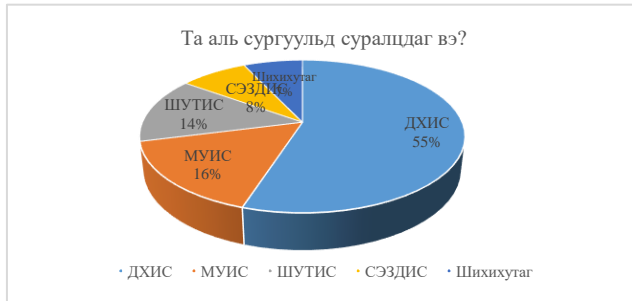
Европын холбооны Эрасмус хөтөлбөр нь өнөөгийн болон ирэх жилүүдэд нийгэмд тулгарч буй уур амьсгалын өөрчлөлт, нийгэмд тулгарч буй сорилтуудыг даван туулах ур чадвар, мэдлэг туршлагатай үе үеийн Европын идэвхтэй иргэд болоход нь туслах чиг зорилготой. Эдгээр сорилт нь ажилгүйдэл нэмэгдэж, уур амьсгалын эдийн засгийн болон мөргөлдөөний дараах цагаачлалын дижитал, даяаршил, хөдөлгөөний хомсдол, олон улсын хэл ярианы бүтэц зэрэг орно. Эрасмус нь үрэлгэн байдлыг багасгах, ногоон эдийн засаг руу шилжихэд тусалдаг төслүүдийг санхүүжүүлдэг. Европ дахь ардчиллын үйл явц, түүний нөлөөг дэлхий дахинаа хөгжүүлдэг. 2014 оноос хойш 600 гаруй оюутан, багш, боловсролын салбарын ажилтан [ERASMUS+ Projects](#) хөтөлбөрийн үр шимийг хүртсэн байна. 2021-2027 онд Европын Холбооноос ERASMUS+ хөтөлбөрт зориулан 26 тэрбум еврог төсөвлөөд байгаа ажээ.

Европын Холбооноос Монгол Улсад суугаа Онц бөгөөд Бүрэн эрхт Элчин сайд хатагтай Аксель Никэйз хэлэхдээ: “Европод суралцахаар тэмүүлж буй олон залуусыг хараад үнэхээр сайхан байна. Эрасмус+ хөтөлбөр нь Европыг мэдэрч, шилдэг их сургуулиудад академик болон мэргэжлийн хувьд өсөх онцгой боломжийг олгож байна. 2021-2027 онд Эрасмус+ хөтөлбөр бараг хоёр дахин нэмэгджээ. Иймээс бид олон олон монгол залууст ийм боломж байгаа гэдгийг мэдэхийн тулд бүх хүчин чармайлтаа гаргах болно гэж хэлэв. Өөр улс руу нүүж суралцах нь одоогийн болон ирээдүйн олон оюутнуудын хайж байгаа зүйл юм. Оюутнууд Европ дахь олон улс орон, соёл, уламжлал, эрдэм шинжилгээний баялаг олон янз байдлыг мэдрэх боломжийг олж авдаг. Европын Холбооны Төлөөлөгчийн газрын ажилтнууд мөн Европын холбогдох орнуудад суралцах шинэ амьдралын хэв маягийн талаар оюутнуудтай хувийн туршлагаасаа хуваалцахаар илгээлтийн цугларалтад нэгдэн, соёл, эрдэм боловсрол, хоол хүнс, эрүүл мэнд, нийгмийн амьдрал, хэл ярианы талаар өөрсдийн санал бодлоо хуваалцаж, оюутнуудыг мартагдашгүй, гүн гүнзгий туршлагад бэлтгэдэг.

Сүүлийн жилүүдэд Европын Холбооны санхүүжилтээр 135 сая еврогийн төсөл хөтөлбөр манай улсад хэрэгжээд байна. Монгол улсад 2014-2020 оны хооронд 160 гаруй хүн хөтөлбөрт хамрагдсан. Эрасмус+ хөтөлбөр нь магистрын тэтгэлгээс гадна бакалаврын оюутнууд, эрдэмтэн судлаачид болон бусад бүх насны хүмүүст маш олон боломжийг олгож, тэднийг хөгжүүлэхэд нь тусалдаг. Европын холбоог бүрдүүлдэг бүх улс орны байгууллагуудад мэдлэг, туршлагаа хуваалцах. 2020 оны байдлаар Эрасмус+ бараг 640,000 хүнийг гадаадад суралцах, дадлага хийх, сайн дурын үндсэн дээр ажиллахад нь дэмжсэн. Энэ нь 126,900 орчим байгууллага, 20,400 орчим төслийг санхүүжүүлсэн байна. Энэ бүгдээс харахад Европын холбоо ялангуяа боловсролын салбарт маш олон төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, санхүүжүүлсэн байна. Бид энэхүү үйл ажиллагааны хэрэгжилт болон холбооны талаар нийгмийн идэвхтэй бүлэг болох оюутан залуус хэр мэдлэг, мэдээлэлтэй байгааг тодруулах зорилгоор асуулгын аргаар 101 оюутнаас судалгаа авч боловсрууллаа. Судалгаанд:

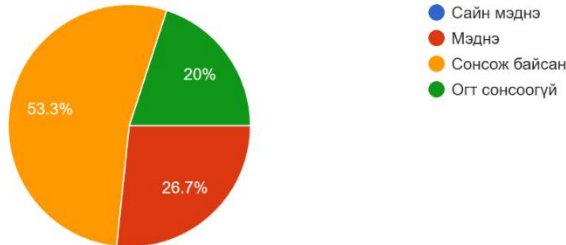

Судалгаанд 16-18 насных 40 хувь, 19-25 насных 60 хувь, 79,8 хувь эмэгтэй, 20,3 хувь эрэгтэй оролцогч оролцсоноос харахад нийгмийн аливаа үйл ажиллагаанд эмэгтэйчүүдийн идэвх оролцоо өндөр байдаг нь харагдаж байна. Оролцогчдын суралцдаг сургуулиудыг

хүснэгтээр үзүүлбэл ДХИС болон МУИС, СЭЗИС, Шихихутаг, ШУТИС-ийн оюутнууд оролцжээ.

Та Европын холбооны талаар хэр зэрэг мэдэх вэ? Асуултад оролцогчдын 53.3 хувь нь сонсож байсан, 26.7 хувь нь мэднэ, 20 хувь нь огт сонсож байгаагүй гэж хариулснаас харахад төдийлөн сайн мэддэггүй болох нь харагдаж байна.

Өмнөх асуултад оролцогчдын 53.3 хувь нь холбооны талаар сонсож байсан боловч, тэдний хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагаа, төслийн талаар мэдээлэлгүй байгаа нь ач холбогдол өгч, сонсож судалдаггүй гэдгийг харуулж байна. Та Европын холбооноос хэрэгжүүлсэн ямар нэг өдөрлөг, үйл ажиллагаа, төсөлд хамрагдаж байсан бол нэрлэн бичнэ үү? гэсэн асуултад оролцогчдын 100 хувь мэдэхгүй, оролцож байгаагүй гэж хариулснаас харахад залуус мэдээлэл авдаггүй, очдоггүй болох нь харагдаж байна.

Манай улсад боловсролын талаар хамгийн тулгамдаж буй ямар асуудал байна вэ?

Оюутнуудын хувьд англи хэлний мэдлэг, багшийн арга зүй, сургалтын орчин, харилцаа, эрх тэгш байдал, цалинг боловсролын байгууллагын тулгамдсан асуудал гэж үзсэн байна.

Судалгааны үр дүн

- Нийгмийн идэвхтэй хэсэг болох оюутан залуучууд Европын холбооны талаар сонсож байсан боловч, үйл ажиллагаа хэрэгжилтийн талаар ойлголт бага байгаа нь цаашид мэдээллийг хүргэх ажлыг эрчимжүүлэх (оюутны холбоотой хамтран ажиллах)
- Оюутнууд тулгамдаж буй асуудлыг сургалтын орчин харилцаа, төлөвшил, англи хэлний мэдлэгтэй холбон үзэж байгаа нь өнөөгийн нийгэмд эдгээр асуудлууд анхаарах шаардлагатай байгааг харуулж байна.

Европын холбоо Монголын боловсролын салбарын хамтран ажиллах чиглэлийг тодорхойлоход дэмжлэг үзүүлэх

Боловсрол, шинжлэх ухааны сайд Л.Энх-Амгалан Европын холбооноос Монгол улсад суугаа элчин сайд бөгөөд төлөөлөгчийн газрын тэргүүн Аксель Никэйзийг хүлээн авч уулзан, Эрасмус плас хөтөлбөрийн хүрээнд дээд боловсролын чадавхыг сайжруулах төслүүд амжилттай хэрэгжиж байгаад талархал илэрхийлээд цаашид

- ✔ Ерөнхий боловсролын сургуульд ажиллах сэтгэл зүйчдийг богино дунд хугацаанд сургах, МУИС, МУБИС-ийн сэтгэл зүйн багш нарыг чадавхжуулах чиглэлээр хамтран ажиллах.
- ✔ Шинжлэх ухааны салбарын залуу эрдэмтэд, эрдэм шинжилгээний ажилтнуудыг Horizon Europe хөтөлбөрт хамруулах.
- ✔ Эрасмус плас хөтөлбөрийг үргэлжлүүлэх талаар санал солилцон хатагтай Никэйз дээрх хүсэлтүүдийг дэмжин ажиллахаа илэрхийлсэн. Эдгээр чиглэлүүд нь боловсролын даяаршил, шинэчлэлийн асуудалд томоохон ахиц гаргаж байна. Дээрх чиглэлүүдээс гадна дараах чиглэлд анхаарлаа хандуулан хамтарч ажиллах шаардлагатай гэж үзэж байна.
- ✔ Иргэний нийгмийн байгууллагуудтай хамтарч, нийгэмд тулгарч буй асуудлыг хамтран тодорхойлох.
- ✔ Бага насны хүүхдийн цогц хөгжилд эцэг эх, багш, сургууль, бодлого боловсруулагчид онцгой анхаарах - Ж.Хейкийн онол.
- ✔ Үе шаттайгаар гэр бүлийн боловсролыг олгоход илүү анхаарах (ойрын хугацаанд болж буй хүүхдийн амь настай холбоотой асуудлууд тодорхой хэмжээгээр гэр бүлийн боловсрол зайлшгүй шаардлагатайг илэрхийлж байна.)
- ✔ Европын холбооны шинжлэх ухаан, инновацын төвүүдтэй хамтран ажиллах.
- ✔ Оюутнуудаас авсан судалгаагаар англи хэлний асуудал тулгамдсан асуудлын нэгээр тодорхойлогдсон. Бид өндөр хөгжилтэй орноос суралцахын тулд үе шаттайгаар тэдгээр орнуудад суралцах боломжийг эрэлхийлэх, туршлагаа байнга бусдад хуваалцаж байх хэрэгтэй байна.
- Хүний хамгийн үнэ цэнтэй хөрөнгө болох үр хүүхдээ хүмүүжүүлэх эцэг эхийн мэдлэг боловсролыг дэмжиж ажиллах нь улс орны хүн амын өсөлт, хөгжилд хамгийн чухал үндэс болох юм. Бодлогоор үр хүүхдэдээ зарцуулах цаг хугацаа, өдрүүдийг гаргаж өгөхөд анхаарах.

Дүгнэлт

Боловсролын даяаршил нь улс орнуудыг хүнээ хөгжүүлэх, дэлхийн иргэн бэлтгэх үйл явцын нэгэн тал юм. Дэлхийн иргэн бэлтгэх холын зорилгоо биелүүлэхийн тулд тэрхүү иргэдийг бэлтгэж буй улс орнуудтай харилцаа тогтоож, хамтран ажиллах нь боловсролын даяаршлын чухал хүчин зүйл юм. Бидний судалгаагаар дэвшүүлсэн:

Таамаглал 1. “Европын холбооны боловсролын салбарт хийгдэж буй үйл ажиллагаа нь боловсролын даяаршлын үйл ажиллагааг дэмжин тэтгэдэг гэсэн” таамаглал тус холбооноос монгол улсад хэрэгжүүлсэн Эрасмус хөтөлбөрийн дээд боловсролын салбарт хийсэн хөтөлбөрийн шалгуурууд, технологийн өндөр түвшинд сонирхолтой байдлаар хийгдсэн Ийзи аппликашны хичээлүүд, Европын өндөр хөгжилтэй орнуудад тэтгэлгээр суралцаж буй оюутнуудын хөтөлбөр, экологийн болон хүний эрхийн боловсролын хүрээнд явагдсан ажлуудын зорилго болон үр дүнгээр тодорхойлогдож байна. Нийгэм хөгжих гэж хүнээ хөгжүүлэхийн тулд боловсролын салбараа тэр дундаа гэр бүлийн сэтгэл зүйн боловсрол рүү чиглэсэн цогц бодлогыг хэрэгжүүлж, санхүүжүүлэх хэрэгтэй.

Таамаглал 2. “Европын холбооны үйл ажиллагааны талаар оюутан залуусын мэдээлэл хомс байх магадлалтай” гэсэн таамаглал оюутнуудаас авсан ярилцлага болон асуулгын судалгааны үр дүнгээр батлагдаж байна. Цаашид оюутан залуус төдийгүй ард иргэдэд

өндөр хөгжилтэй орны төсөл хөтөлбөрүүдэд хамрагдах нь нийгмийн олон салбарын хөгжилд үнэтэй хувь нэмэр оруулах болно. (Эрасмус хөтөлбөр)

Хүн төрөлхтөн хөгжлийн дээд шатанд хүрсэн үед ч хамгийн үнэ цэнтэй баялаг бол үр хүүхэд, тэдний боловсрол ирээдүйд хэн болох нь хамгийн чухал асуудал байсаар байх болно.

Цаг үеэ олсон хөрөнгө оруулалт бизнест ашиг орлого авчирдаг бол боловсролын шинэчлэлийг тусгаасан хөрөнгө оруулалт дэлхийн өндөр хөгжилтэй орнуудын хамтын ажиллагаа даяаршин хөгжих чухал хөдөлгүүр байх болно.

“Санал зөвлөмж”

- Эцэг эхчүүд бага насны хүүхдийн цогц хөгжилд анхаарах нь гэр бүлдээ төдийгүй улс орны боловсрол, соёл, хүний хөгжилд үнэтэй хувь оруулах болно. (6 хүртэлх насны хүүхдийн хөгжил насан туршийн суурь хүмүүжил бий болдог)
- Гэр бүлийн боловсролыг (хэрхэн хүн байх, хүн бүтээх ухаан) шат дараатайгаар сургалтын системд оруулах, зохион байгуулах
- Боловсролын шинэчлэлийн салбараа тодорхойлон, Европын холбооны төсөл хөтөлбөрүүдэд хамрагдах (сэтгэл зүйн боловсрол, гэр бүлийн боловсрол)
- Европын холбооны үйл ажиллагааны талаарх мэдээллийг олон нийтэд хүртээмжтэй мэдээлэх, нээлттэй өдөрлөг, хөтөлбөрт оюутан залуусыг уриалах
- Европын холбооны Монгол дахь төлөөлөгчийн газар их дээд сургуулиудын оюутны холбоотой байнгын үйл ажиллагаатай байх.

Номзүй

1. Бага насны хүүхдийн цогц хөгжил, УБ, 2020.
2. Боловсролын хөгжил, судалгаа, арга, зүй, УБ, 2018.
3. О.Мягмар, Хүний хөгжлийн сэтгэл зүйн лекцүүд.
4. Чадамжид суурилсан сургалтын гарын авлага, УБ, 2013.

**БОЛОВСРОЛЫН ДАЯАРЧЛАЛ БА СУРАЛЦАГЧДЫН ХАРИЛЦАА ХАНДЛАГА,
НӨЛӨӨЛӨЛ**

*Г.Оюунтуяа ҮБХИС-ийн АБДС-ийн Олон улсын харилцаа, нийтийн удирдлагын тэнхимийн ахлах багш,
М.Индрабүд ҮБХИС-ийн АБДС-ийн Олон улсын харилцаа, нийтийн удирдлагын тэнхимийн дэд профессор багш*

Abstract:

Due to socio-economic changes, the countries of the world said goodbye to the stormy years of globalization in economic, political, social and cultural relations. During this period, the great process of globalization has enlightened mankind, and social, cultural, political, and economic relations have been brought together through one path and one relationship. On the one hand, we often see globalization in both positive and negative economic terms. At this stage between today's globalization period and the next period, it is important to analyze the positive and negative effects of the globalization of education on the relations and attitudes of students who are subjects of the education system, and determine that their results depend on the social factors of the country. This process, to some extent, expresses the relationship between students and students in educational institutions, and the attitudes that emerge from it. We have a question: whether the level of education in Mongolia is an advantage compared to the level of education in international universities, or...

Key words: Globalization of education, impact, students, learners, relational approach.

УДИРТГАЛ

Монгол улс нь өөрийн хөгжлийн зорилтдоо хүрэхийн тулд өндөр хөгжилтэй, хөгжингүй орнуудын томоохон нэгдэл болох Европын Холбоотой тогтоосон харилцаа хамтын, ажиллагаагаа өргөжүүлэн хөгжүүлэх үйл явц олон арван баримтуудад дурдагдсан байдаг. Тухайлбал,

- Монгол улс нь Европын холбоотой 1989 оны 8-р сарын 1-ний өдөр дипломат харилцаа тогтоож, хамтын ажиллагаагаа эхлүүлсэн;
- 1990 онд Монголын нийгэм социалист системээс задран унаж зах зээлийн нийгэмд шилжсэнээр олон улсын түвшинд нийгэм-эдийн засгийн харилцаа тогтоох үндэслэл болсон;
- 1994 онд Монгол улсын гадаад бодлогын үзэл баримтлалд Европын гишүүн орнууд болох Финланд, Австри, Дани, Швед, Нидерланд, ХБНГУ, 2004 оноос хойш Чех, Унгар, Польш, Словак зэрэг олон оронтой эдийн засаг болон бусад салбараар (соёл боловсрол) хамтран ажиллах, найрсаг харилцаатай байх бодлогыг баримталсан;
- 2008 онд УИХ-аас баталсан “Монгол Улсын Мянганы хөгжлийн зорилтод суурилсан Үндэсний хөгжлийн цогц бодлого” хэмээх баримт бичигт дурдагдсанаар Европын холбоотой иж бүрэн түншлэлийн түвшинд хамтын ажиллагаагаа өргөжүүлсэн;
- 2010 онд Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалд Европын холбоо гэж нэр цохоогүй ч “Гуравдагч хөршийн бодлогын хүрээнд өндөр хөгжилтэй ардчилсан улсуудтай улс төр, эдийн засаг, соёл, хүмүүнлэгийн салбарт хоёр болон олон талын харилцаа, хамтын ажиллагааг хөгжүүлнэ”²⁰⁰ хэмээн заасан;
- 2015 онд батлагдсан Монгол улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030
- 2020 оны Монгол улсыг хөгжүүлэх “Алсын хараа-2050” бодлогын баримт бичгүүдэд олон улс оронтой хамтын ажиллагаагаа гадаад харилцаа, эдийн засаг, улс төрийн хувьд

²⁰⁰ Монгол улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын 3.1.1.5-р заалт, УБ.,2010.

өргөжүүлэн хөгжүүлнэ хэмээн тус тус зааж өгсөн нь Монгол улс Европын холбоо болон Европын холбооны гишүүн орнуудтай хамтын ажиллагаагаа өргөжүүлэх гол үндсэн хөгжлийн баримт бичгүүд болсон гэж үздэг.

Европын холбооны гадаад ба аюулгүй байдлын нийтлэг бодлого нь дараах зүйлсийг зорилгоо болгодог. Үүнд:

- ❖ Энх тайвныг сахин хамгаалах
- ❖ Олон улсын аюулгүй байдлыг бэхжүүлэх
- ❖ Ардчилал, хууль дээдлэх ёсыг хөгжүүлэн бэхжүүлэх, хүний эрх, үндсэн эрх чөлөөг хүндэтгэн сахих

Европын холбооны дээрх зорилгын хүрээнд түүний гишүүн орнуудын хувьд нэг үзэл суртал, нэг боловсролын чиг зорилгоор улс орныг нэгтгэх, ардчилсан хүмүүнлэг иргэнийг төлөвшүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг дээдэлсэн нийгмийг бүтээлцэхэд улс орнуудын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэхэд орших юм.

Ингэхийн тулд тухайн улсын иргэн бүрийг боловсрол, соёлын хувьд даяарчлалд нэгтгэх, дэлхийн боловсролыг хамтдаа суралцах, хаана ч суралцах үүд хаалгыг нээх гарч нь болж өгсөн нэг системт боловсролын даяарчлал юм.

Даяарчлал хэмээх том үйл явц хүн төрөлхтнийг соён гэгээрүүлж, нийгмийн харилцаа, соёл, улс төр, эдийн засгийн хувьд нэг систем, нэг харилцаагаар нэгтгэх, улмаар нэг улс нөгөө улсдаа нөлөөлөх харилцааны асуудал дэвшигдэн гарч ирж байна.

Бид нэг талаас даяарчлалыг эдийн засгийн хувьд эерэг ба сөрөг талаас нь ихэвчлэн харж байдаг. Өнөөдрийн глобалчлалын үе, дараах үе хоорондын энэ шатанд боловсролын даяарчлал нь боловсролын системийн субъект болох оюутан суралцагчдын харилцаа, хандлагад эерэг болон сөрөг нөлөөллийг үзүүлж, тэдгээрийн үр дүн тухайн улс орны нийгмийн хүчин зүйлүүдээс шалтгаалж байна гэсэн таамаглал дэвшүүлж, таамаглалаа шалгахын тулд энэ нүсэр боловсролын даяарчлалын салхи оюутан суралцагчдын харилцаа хандлагад нөлөөлж буй хүчин зүйлийг тодорхойлох орчны болон үйл явцын шинжилгээ хийхийг оролдлоо.

Даяарчлалыг боловсролын салбарт өргөжүүлэх гүүр нь их дээд сургуулийн оюутан суралцагчдын суралцах үйл явц юм. Энэхүү үйл явц бол өөрсдийн эрхийнхээ хүрээнд хаана ч, ямар ч боловсролыг эзэмших, сурах хөтөлбөр, кредитээ сонгох, хангах бүрэн боломжийг Европын холбооны гишүүн орнуудын боловсролын систем олгож байгаа юм. Тухайлбал, Европ тив бол дэлхийн түвшний боловсрол олгодог их дээд сургууль, дээд боловсролын байгууллага, эрдэм шинжилгээний хүрээлэн олонтой. Тэр чинээгээр маш олон боловсролын хөтөлбөр санал болгодог, оюутнуудын хамгийн их сонгон суралцагч газруудын нэг юм.

Төв болон баруун, зүүн Европын орны Франц, Герман, Чех, Румын, Унгар, Польш, Словак зэрэг улсын их дээд сургуулиудад монгол оюутнууд суралцаж байна. Тус судалгааныхаа ажилд Боловсролын даяарчлалын нэг илэрхийлэл болох цахим, техник технологи Монгол улсын их сургуульд суралцаж буй болон Европын зарим их дээд сургуульд боловсрол эзэмшиж буй Монгол оюутан суралцагчдын харилцаа хандлагад хэрхэн нөлөөлж буйг харьцуулалт хийж, шинжлэн үзэж, үнэлэлт дүгнэлт өгөхийг зориллоо.

ҮНДСЭН ХЭСЭГ

1. Монголын их дээд сургуульд болон гадаадад суралцаж буй суралцагчдын мэдээлэл.

Монгол Улсын хэмжээнд 2022-2023 оны хичээлийн жилд 69 их, дээд сургууль үйл ажиллагаа явуулж байгаагийн 33 буюу 47.8 хувь нь их сургууль, 35 буюу 50.7 хувь нь дээд сургууль, 1 буюу 1.4 хувь нь коллеж байна. Нийт их, дээд сургууль, коллежийн 16 буюу 23.2 хувь нь төрийн өмчийн, 50 буюу 75.5 хувь нь хувийн өмчийн, 3 буюу 4.3 хувь нь олон нийтийн/шашны өмчийн сургалтын байгууллага байна. Нийт сургалтын байгууллагын 64

буюу 92.8 хувь нь Улаанбаатар хотод, 5 буюу 7.2 хувь нь хөдөө, орон нутагт сургалтын үйл ажиллагаа явуулж байна.

Их, дээд сургууль, коллежид нийт **145,267 суралцагч** (56,444 буюу 38.9 хувь нь эрэгтэй, 88,823 буюу 61.1 хувь нь эмэгтэй) суралцаж байгаа нь өмнөх хичээлийн жилийн нийт суралцагчдын тооноос 3,387 буюу 2.3 хувиар буурсан үзүүлэлттэй байна. Нийт суралцагчдын 79,718 буюу 54.9 хувь нь төрийн өмчийн, 58,828 буюу 40.5 хувь нь хувийн өмчийн, 6,721 буюу 4.6 хувь нь олон нийтийн/шашны өмчийн сургуульд суралцаж байна. Суралцагчдын 135,993 буюу 93.6 хувь нь нийслэлд, 9,274 буюу 6.4 хувь нь орон нутагт суралцаж байна.²⁰¹

Монгол Улсын Гадаад харилцааны яамны албан бус мэдээллээр 2019 оны жилийн эцсийн байдлаар нийт 197.0 мянган иргэн гадаад улс орнуудад ажиллаж, амьдарч байна. Үүнээс, АНУ-д 40.1 мянган иргэн, Европын холбооны улсуудад 43.7 мянган иргэн, БНСУ-д 50.8 мянган иргэн, Япон улсад 16.3 мянган иргэн, Австрали улсад 7.0 мянган иргэн тус тус ногдож байна. Дээрх 5 улс, бүс нутгуудад нийт 158.0 мянган иргэд ажиллаж амьдарч байгаа нь нийт иргэдийн 80.1 хувийг эзэлж байна. Эдгээр иргэдийн ойролцоогоор 80.0 орчим хувь нь хууль ёсоор ажиллаж, сурч, хөдөлмөрлөж байна.²⁰²

Олон улсын боловсролын салбар дахь зах зээлийн судалгаа, шинжилгээ хийдэг ICFE Monitor байгууллагаас Монголын оюутнууд, хандлага, боловсролын талаар мэдээлэл судалгааг гаргасан²⁰³ бөгөөд тус судалгаанд монгол оюутан залуус сүүлийн жилүүдэд гадаад руу явж сурах сонирхол их, гадаадын боловсролын зах зээл эрэлттэй байгааг судлан гаргасан байна. Судалгаанд ялангуяа БНХАУ, Япон, Америк, ОХУ руу ихэвчлэн оюутнууд суралцаж байгаагаас хоёр хөрш улсууд болон гуравдагч их гүрэн Япон улсын сонирхол Монгол улсын зах зээлийг сонирхон эдийн засгийн болон боловсролын салбарт хөрөнгө оруулалт хийхийг сонирхож байна.

Сүүлийн жилүүдэд хэд хэдэн улс оронд суралцагчдын тоо UNESCO (2017 онд 10000 оюутан) болон олон улсын боловсролын сэтгүүлд (2017 онд 15000 оюутан) мэдээлснээс ч илүү өндөр байна гэжээ.

Тухайлбал, 2018 оны байдлаар гадаадад суралцаж буй монгол оюутнуудын тоо БНСУ-д 7300 оюутан, БНХАУ-д 10,100 гаруй оюутан, ОХУ-д 2000 гаруй оюутан, Австрали улсад 3500 гаруй оюутан, Япон улсад 3125 оюутан, АНУ-д 148 оюутан, Канад улсад 250 гаруй оюутнууд буюу макро түвшнээр харвал 25000 гаруй оюутан гадаадын тэтгэлэгт хөтөлбөрт хамрагдан мэдлэг боловсрол эзэмшиж суралцаж байна.

Тодорхой зах зээлийн динамик буюу эдийн засгийн өсөлт, залуучуудын тоон өсөлт, дээд боловсрол эзэмшигчдийн өсөлт, Монголын их дээд сургуулийн чанарын асуудал зэрэг стратеги төлөвлөлтөөс харахад дээрх оюутан суралцагчдын тоо цаашид өсөн нэмэгдэх хандлагатай байна.

Түүнчлэн 2014-2020 онд Монгол улс дахь Европын холбооны төлөөлөгчийн газраас зохион байгуулдаг Европын 100 гаруй их дээд сургуульд богино болон урт хугацаагаар суралцах боломжийг олгодог Erasmus+ хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж байсантай холбоотойгоор гадаадад суралцах ялангуяа Европт суралцах оюутны тоо өсөн нэмэгдсэн байх магадлалтай юм.

Монголын оюутан суралцагчид дэлхийн зах зээлийг сонирхож, түүн рүү хүсэл тэмүүлэл нь оргилж буй тэр хэрэгцээг харсан АНУ, БНХАУ, Япон, ОХУ, БНСУ, БНГУ, Франц, Унгар, Польш, Чех, Австрали, Норвеги зэрэг дэлхийн өндөр хөгжилтэй улс оронд чанартай

²⁰¹ БШУЯ. Дээд боловсролын 2022-2023 оны хичээлийн жилийн статистик мэдээллээс. <https://www.meds.gov.mn/post/125506>

²⁰² Home mortgage corporation. Мэдээ, мэдээлэл. Гадаадад ажиллаж, амьдарч буй иргэдийн тоо. 2023. Эх сурвалж линк: <http://hmc.mn/medee/v/6#>

²⁰³ Б.Бөртэ-Үжин. IKON.MN. Монгол оюутнуудын дийлэнх нь Азийн орнуудыг зорьж байна. Эх сурвалж: <https://ikon.mn/n/1olw>. Нийтэлсэн огноо: 2019.09.27.

боловсрол эзэмшиж, суралцаж байгаа нь олзуурхууштай. Чанартай боловсролыг хаанаас ч хэзээ ч авах боломжийг олгож буй Европын холбооноос явуулж буй үйл ажиллагаа нь цаашид улам бүр даяаршиж буй хөдөлмөрийн зах зээл дээр өрсөлдөх чадвартай Монгол мэргэжилтэн бэлтгэх боломжийг улам өргөжүүлэх, энэ гарцыг сайжруулах шаардлагатай.

2. Оюутан суралцагчдын харилцаа хандлага

Улсын хөгжлийн гол эх үүсвэр, үндсэн шалгуур нь тухайн улсын оюуны чадавх, нөөц юм. Нийгмийн хамгийн оюунлаг давхарга нь их дээд сургуульд байгаа гэвэл энд улсын хөгжлийн үндэс байна гэсэн үг. Тиймээс Монгол улсын ирээдүй хойч үе болох их дээд сургуульд суралцаж буй оюутан залуус мэдлэг, оюуныг эрхэмлэж, цаг ямагт суралцах хэрэгтэй. Цаг ямагт хөгжиж суралцана гэдэг нь дэлхийн цохилох эрдмийн уурхайтай хөл нийлүүлэн алхах их үүдийг өнөөдрийн цахим ертөнц нээж өглөө. Тэр цонхыг арчиж, зүлгүүрдэж, өнгөлөх нь өнөөдрийн оюунлаг залуусын үүрэг, хариуцлага бөгөөд бас тэд их аз золтой хүмүүс юм. Өөрөөр хэлбэл дэлхийн бүх мэдээллийн систем тэдний нүдний өмнө байгаа бөгөөд түүнийг зохицуулан, зохион байгуулах мэдлэг, ур чадвар, чадамж тэдэнд байвал энэ нь дэлхийн глобалчлалтай хөл нийлэн алхаж хөгжил рүү тэмүүлж байна гэсэн үг. Өнөөдрийн боловсролыг залуу судлаач оюутны блогоос иш татсан үгээр илэрхийлбэл: “Боловсрол бол шивээлсэн армиас ч илүү эрх чөлөөний шилдэг харуул ...” гэсэн нь ортой үг ажээ.

Энэ цаг үеийн “Оюутан” гэдгийг википедиа чөлөөт нэвтэрхий тольд дурдсанаар суурь боловсрол болон бүрэн дунд боловсролтой болж, их, дээд сургууль, мэргэжил сургалт үйлдвэрлэлийн төвд элсэн боловсролын зэрэг горилон суралцаж буй хүн” хэмээн тодорхойлжээ.²⁰⁴ Тиймээс оюутан нь нийгэмд тодорхой бие даасан байр суурьтай бие хүн бөгөөд онцгой цаг хугацаанд амьдарч, суралцаж байгаа оюунлаг бүрэлдэхүүн юм. Өөрөөр хэлбэл хэн нэг нь эсвэл чиний ч хувьд хэдийгээр сонголт байсан боловч оюутан байх замыг өнөөдөр сонгосон бол эрдэм, мэдлэгт шамдаж, боловсролтой болох нь нэн тэргүүний зорилт юм. Оюутан хүнд оршиж буй байгаль, нийгмийн давуу тал, боломжийг өөрийн олж авсан давуу тал, чадамж, мэдлэгтэй хамт шатрын хөлөг мэт өрж тавиад харан баясаж, бахархах нь дайнд бол жагссан баатар эрс шиг сүрлэг харагдана. Харин дайнд ялалтыг тактикаар, шатарт хожлыг нүүдлээр шийддэг. Сайн нүүх л хэрэгтэй. Хожлынхоо төлөө санаа зовних биш, харин хожлынхоо тухай бодож эргэцүүлэх, илүү хөгжих, эрэл хайгуул хийх оюунлаг гаралтай хүмүүн байх нь чухал юм.

“Суралцагч” гэж Боловсролын ерөнхий хууль (УБ.,2021)-ийн 1-р бүлгийн 3-р зүйлийн 3.1.11-т зааснаар “боловсролын байгууллагад албан ёсоор элсэн суралцаж байгаа иргэнийг”²⁰⁵ хэлнэ гэжээ. Тэгвэл оюутан суралцагч хэмээх нь боловсролын байгууллага болох их дээд сургуульд мэргэжил боловсрол эзэмшиж буй бүхий л иргэнийг хэлдэг.

Өнөөдрийн оюутан суралцагчдын сэтгэл зүйн орчныг боловсролын байгууллага эерэг хандлагад чиглүүлэх бодлого баримтлах буюу мөн суралцагчдын сурах үйл нь боловсролын даяарчлалын үйл явцаар цахим системд шилжсэнээр сургалтын үйл явц дахь багшийн оролцоо, хяналт багассантай холбоотойгоор цахим системээр дамжуулан мэдээллийг шууд авч суралцаж байгаа юм. Тиймээс энэ үед цахим мэдээллийн орчноос боловсролыг хүртэж буй оюутан суралцагчдын харилцаа, түүнд илрэх хандлагын өвөрмөц хэлбэрийг ялгаж тодруулах, тэдгээрийн анхаарал, сэтгэлийн хөдөлгөөн, хариу үйлдэл, тэдний хүртэхүйн ертөнцийг судлан шинжлэх Модуль 4-ийн хүрээгээр үйл явцыг шинжилж үзье.

Эндээс бид дараах модуль шинж төлөвийн хувьд сонгон шинжлэв.

I модульд суралцагчид өөрсдөө боловсролыг цахим техник технологиос хүртэж байгаа нь тэдний харилцаа хандлагад эерэг эсвэл сөргөөр нөлөөлж байгааг судлах.

²⁰⁴ Википедиа. Чөлөөт нэвтэрхий толь. Нийтэлсэн огноо: 2021.01.28. <https://mn.wikipedia.org/wiki/%>

²⁰⁵ Монгол улсын Боловсролын ерөнхий хууль. УБ., 2021. 06.28. Эх сурвалж линк: <https://lawforum.parliament.mn/draft/75/>

II модульд суралцагчид бие биедээ харилцааны эерэг хандлагаар нөлөөлж, чиглүүлж байгааг шинжлэх.

III модульд боловсролын байгууллага интернет, цахим технологиор дамжуулан оюутан суралцагчдын харилцаанд дүгнэлт хийж, цаашид тулгамдаж буй асуудалд (хичээлийн хөтөлбөр, агуулга, хичээлийн уялдаа холбоо гэх мэт боловсролын албан ёсны хичээлийн хэлбэрүүд) нөлөөлөх боломж байгаа эсэх.

IV модульд оюутан суралцагчийн дотоод сэтгэл зүйн хүчин зүйлд гадаад хүчин зүйл (глобалчлал, даяаршил гэх мэт нийгмийн хүчин зүйл)-ийн сөрөг нөлөөлөл байдаг эсэх, ямар тохиолдолд түүнийг яаж даван туулах талаар асуулга тестээр судалгаа хийв. (Хүснэгт 1-д үзүүлэв.)

Судалгааг энэхүү эх олонлогийн хэмжээнд хийх цаг хугацаа, санхүү, хүний нөөц хязгаарлагдмал тул бага нөөц зарцуулж аль болох эх олонлогийг судалсантай адил дүгнэлтэд хүрэх шаардлагыг хангаж, түүврийн оновчтой хэмжээг тодорхойлохын тулд судалгааны объектыг сонгохдоо мужилсан магадлалт түүвэрлэлтийн загварыг ашигласан.

Европын холбооны гишүүн орнууд болон хамтран ажиллах гэрээт гадаадын сургуулиудыг мужилсан түүвэрлэлт тодорхой шинж чанараар нь сонгож 5 их сургуулийг адил магадлалтайгаар санамсаргүй сонгон авав. Түүвэрлэлтэд сонгогдсон АНУ, БНСУ, ХБНГУ, БНЧУ, ОХУ-ын 5 их сургуулийн оюутан суралцагчдыг тухайн судалгаа авах боломжтой цаг үед таарч энгийн санамсаргүй түүвэр бүрдүүлэлтээр тус бүр 5 оюутныг судалгааны объект болгон сонгон авав.

Хүснэгт 1. Улс орны их дээд сургуульд Монгол оюутнуудын цахим технологийн орчинд боловсрол эзэмших модулийн шинж төлөв

(0-5 онооны үнэлгээг өгсөн. Үүнд 0- нөлөөлөлгүй, сөрөг нөлөөллийг, 5- хамгийн эерэг үзүүлэлт, эерэг нөлөөллийг үзүүлэх.)

Улс орон	АНУ	БНСУ	ХБНГУ	БНЧУ	ОХУ	МУ
Модуль шинж төлөв						
I модуль	5	5	4	4	3	4
II модуль	2	5	5	4	4	3
III модуль	5	5	5	4	4	4
IV модуль	4	5	4	4	2	3
Дундаж үзүүлэлт	4	5	4.5	4	3.25	3.5

Тайлбар: Нийт модуль дээр тухайн улсын их сургуульд сурч байгаа суралцагчдын нийлбэр үнэлгээ (Хавсралт 1-д асуулга-сорилго харуулав.)

АНУ-д суралцагчдын хувьд цахим технологи дээд зэргийн хөгжсөн байдаг нь тэдний хувьд давуу тал болдог, гэхдээ хүн бүрийн зорилгод нийцэж байгаагаас ихээхэн хамаарна. Мөн америкийн сургалтын төлбөр өндөр ч төдий хэрээр санхүүгийн дэмжлэг их авдаг, хичээлийн хажуугаар чөлөөт цаг, ажлыг оюутан өөрөө зохицуулах хэрэгтэй. Эдгээр шалтгаанаас оюутанд цаг зарцуулалт гэсэн зүйл байхгүй бүх зүйл төлөвлөгдөж байдаг, биеэ даасан, хэн нэгэнд туслах, дэмжлэг үзүүлэх боломж харьцангуй бага. Оюутнууд өрсөлдөөнт нийгэмд цагтай уралдаж суралцдаг учир бие даасан шинжтэй, хичээлийн төлөвлөлт хуваарь, сургууль бүрийн хичээл нь харилцан адилгүй хэв маягаар ордог. Олон орны оюутнуудтай мөр зэрэгцэн суралцдаг учир ертөнцийг өөр өнцгөөс харах, тэр хэмжээгээр олон янзын үзэл бодлыг ойлгож, хүлээн зөвшөөрөхөд суралцдаг. Хичээлийн ерөнхий үйл явц нь кредит цагийн үнэлгээгээр, өөрөө хичээлээ сонгож хичээллэх бүрэн боломжтой, бие даалгах, багаар ажиллуулах системтэй учир оюутан харьцангуй бие даах чадвартай, туршиж, бүтээх сэтгэлтэй болдог. Цахим орчны нөлөөлөл оюутнуудад эерэг сөрөг нөлөөллийн харьцаа адилхан. АНУ-д суралцаж оюутнуудын хувьд II модулийн шинж

тэмдэг ажиглагдаж байгаа нь их эрх чөлөөтэй, өөрийн гэсэн үзэл бодолтой зөвхөн өөрийн төлөвлөгөөгөөр ганцаараа бие дааж суралцаж, бас хөдөлмөрлөж байна.

БНСУ-ын хувьд оюутан суралцагч нь их сургуульд аль ч шатны чиглэлээр суралцахад хичээлийн ерөнхий төлөвлөгөөгөөр явна, дэг журамтай, соёлтой, харилцааны өндөр чадварыг эзэмшсэн байх ёстой. Хичээлийн жилд оюутан тавьсан зорилгоо хэрэгжүүлж чадахгүй бол хариуцлага хүлээж нэг анги доош суралцана, сургалтын орчин, технологи дээд зэргийн, орчинтой нийцэж багш суралцагчийн харилцаа бие биеийгээ хүндэтгэх ёс зүйтэй, суралцах, амьдрах орчныг цогцоор нь шийдсэн, хичээлийн ерөнхий үйл явц зарим нэгэн их сургуульд догматик хэлбэрийн, ...ёстой гэсэн төлөв хандлагатай. Цахим орчны хувьд эерэг хандлага давамгайлдаг. БНСУ-д суралцаж буй Монгол оюутнуудын хувьд бие биедээ туслах, нөхөрлөх, харилцах, дэмжлэг үзүүлэхийн хувьд эерэг хандлагатай. Харилцааны сөрөг хандлагууд нэг их илэрсэнгүй.

ХБНГУ- Герман, Францад суралцсан монгол залуус өөрийн зорилгодоо хүрэхийн тулд маш нягт нямбай зарчимч, тогтвортой, харилцааны хувьд дэгтэй, үг дуу цөөн, цаг баримтлагч байдаг. Герман улс нь ардчилсан системт Монгол улсад олон үйл ажиллагааг дэмжин тусалж ажиллахыг хичээдэг. Оюутан тус бүр өөрсдийн сурах төлөвлөгөөтэй. Харилцан бие биедээ итгэлцэх итгэл дээр харилцаа тогтдог. Итгэлийг алдвал харилцаа дуусна гэсэн уламжлалтай. Ялангуяа нарийн мэргэжилд (Community College) суралцаж буй оюутнуудын хувьд бие биетэйгээ уулзах, ярилцах, чөлөөт цагаа өнгөрүүлэх боломж бага. Суралцах үйл явц, хэвшмэл, дэг ёс суртахуун заавал байна. Түүнийг хэрэгжүүлэх оюутны үүрэг гэж үздэг. Лаборатори болон туршилтын хичээлүүдийн сургалтын танхим илүү хөгжсөн. Механик, инженерийн чиглэлийн оюутнуудын үйл ажиллагааг илүү дэмжиж тэтгэлэгт хөтөлбөрүүд байдаг. Цахим орчин дахь оюутнуудын хандлага маш их дэг соёлтой.

Бүгд Найрамдах Чех Улсын их дээд сургуулиудад суралцах Монгол оюутнуудын тоо жилээс жилд нэмэгдэж байгаа, тэдгээрийн ихэнх нь чех хэлний шалгалт өгч шаардлагатай түвшинд хүрсэн нь сургуульдаа үнэ төлбөргүй суралцах боломжтой. Сургалтын орчин нэгэн хэвийн, техник технологи, цахим, танхим хосолсон. Сургалтын явц оюутан хичээлийг их боловсруулалт шинжилгээ хийж үр дүнг буцааж удирдагчид хянуулах гэх мэт их шат дараалсан олон үйл ажиллагааг удаан хугацаанд гүйцэтгэнэ. Оюутнуудын бие биеийгээ хүндэтгэх харилцаа, хандлага их чөлөөтэй, илэн далангүй нийтэч, гэхдээ ихэнх нь өөрийн үзэл бодол, зорилгодоо хүрэхийн тулд шулуухан үг, хэл яриатай. Ийм харилцааг монгол оюутнууд ч мөн эзэмшсэн байдаг.

ОХУ- нь газар нутгийн хувьд өргөн учир хот бүр сургалтын өөр өөр онцлог системтэй, сургалтын орчин техник тоног төхөөрөмж цахим, танхим хосолсон хэлбэрээр сургалт явагддаг, оюутан бүр бүлгийн, ангийн зохион байгуулалтаар хичээл, кредитээ сонгоно. Орост сурч буй оюутнууд нэг холбоо, зөвлөлөөр дамжуулан бие биетэйгээ чөлөөтэй харилцдаг, одоо зөвхөн өөрийн дотоод сүлжээ ви-контактаар харилцдаг. Бие хүний дотоод мөн чанар нийгмийн харилцаа их нөлөөлдөг, үймээн дайн самуун хэзээ ч, хаана ч болох боломжтой учир олон нийтийн газраар явахгүй зөвхөн сургууль-оюутны байр гэсэн маршрутаар явдаг. Бусад мэдээллийн сүлжээ дутмаг учир хоорондоо сүлжээ тогтоох боломж муу. Тэгэхээр ОХУ-д суралцаж Монгол оюутнуудын хувьд IY модулийн хувьд их өөрчлөлт, шинж тэмдэг ажиглагдаж байна.

Монгол улсын хувьд оюутан суралцагчдын харилцаа хандлагын модуль хэмжээс нь ойролцоогоор 3.5 хувь гарчээ. Энэ нь оюутнууд цахим техник технологийн орчинд бие биедээ нөлөөлөх харьцангуй тогтвортой, эерэг мөн түүнийг дагаад сөрөг нөлөөлөл ч байдаг. Их дээд сургуулийн орчны хувьд улсын сургууль, хувийн хэвшлийн сургуулиас орчны хувьд эрс ялгаатай, танхимын хичээл сургалт илүү давамгай ордог. Цахим тоног төхөөрөмжийн хувьд улсын сургууль дутмаг. Их дээд сургуульд суралцагч оюутнууд танхимын сургалтаар явагдаж байгаа тохиолдолд багийн зохион байгуулалтаар хичээлийг явуулна, бие биедээ туслах, дэмжих нь хүртээмжтэй байдаг.

Дүгнэлт, санал

Монгол улсын хэмжээнд 69 их, дээд сургууль үйл ажиллагаа явуулж 145,267 суралцаж байна. Харин 2018 оны байдлаар гадаадад суралцаж буй монгол оюутнуудын тоо БНСУ-д 7300 оюутан, БНХАУ-д 10,100 гаруй оюутан, ОХУ-д 2000 гаруй оюутан, Австрали улсад 3500 гаруй оюутан, Япон улсад 3125 оюутан, АНУ-д 148 оюутан, Канад улсад 250 гаруй оюутнууд буюу макро түвшнээр харвал 25000 гаруй оюутан гадаадын тэтгэлэгт хөтөлбөрт хамрагдан өөрийгөө хөгжүүлж, улс эх орныхоо статус байр суурийг өндөрт өргөж явж байна. Энэ оюутны суралцаж буй статистик мэдээлэлд анализ хийхэд гадаадын тэтгэлэгт хөтөлбөрүүд их зарлагдаж түүний шалгуурт нийцэх оюутнуудын мэдлэг ур чадвар дутмаг байдаг нь ажиглагдлаа.

Тэгэхээр боловсролын удирдлага тогтолцооны хувьд анхаарч оюутан суралцагчдыг мэдлэгийн цар хүрээг тэлэх, ялангуяа хэл, соёл иргэншлийн ерөнхий мэдлэгийг хөтөлбөрт шингээх нь зүй.

Боловсролын даяаршил хэмээх том үйл явц хүн төрөлхтнийг соён гэгээрүүлж, нийгмийн харилцаа, соёл, улс төр, эдийн засгийн хувьд хөгжүүлэх харилцааг нийтийн зарчмаар явуулж байна. Энэ харилцааг түгээж буй байгууллага бол Европын холбоо, түүний түншлэгч улс орнууд юм. Европын холбооны үйл ажиллагаа нь зөвхөн нийгэм-соёл, хүмүүнлэг, улс төр-эдийн засгийн үйл ажиллагаанд чиглэгдэхээс гадна глобалчлалын үе, дараах үе хоорондын энэ шатанд боловсролын даяарчлал руу анхаарлаа хандуулах нь зүй.

Боловсролын даяарчлал нь оюутан суралцагчдын харилцаа, хандлагад нэг харилцаа, нэг мэдээллийг түргэн, хүртээмжтэй, ёс зүйтэй хүртээж байгаа хэдий ч бас оюутан суралцагчдад бүх зүйлийг бэлэнчлэх сэтгэлгээг суулгах сөрөг талууд ажиглагдаж байна.

Боловсролын даяарчлалын хамгийн гол арга зүй бол дэлхийн жишигт хүрсэн их дээд сургуулиас ямар ч түвшний боловсролыг жигд хүртэх боломжийг олгож байгаагаараа оюутан суралцагчдад эерэг хандлагыг төрүүлж байгаа юм.

I-IV модулийн түвшинд дүгнэн үзэхэд Монгол оюутнуудын гадаадад суралцах үйл явцад орчны нөлөөлөл, ялангуяа нийгэм-улс төрийн хүчин зүйлээс шалтгаалж тэдгээрийн үр дүн тухайн улс орны нийгмийн хүчин зүйлүүдээс шалтгаалж суралцах үйл явцад сөргөөр нөлөөлдөг. I модулийн хувьд харьцангуй сөрөг хандлага гаргадаггүй, гадаадад суралцаж буй оюутнууд бие биедээ дэмжлэг үзүүлж, гадаадад дахь Монголын оюутны холбоогоор дамжуулан өөрт болон бусдад тулгамдаж буй асуудлуудыг аль болох зөв өнцгөөс шийдвэрлэдэг, хамтач сэтгэлгээтэй харилцаа сайтай орчныг бүрдүүлж байна.

Аль ч улсын боловсролын байгууллагад Боловсролын даяарчлал нь оюутан суралцагчдын харилцаанд эергээр нөлөөлж, түүнээс илрэх хандлага нь биен биеийгээ хүндэтгэх, харилцааны ёс зүйтэй, харьцангуй нийгэм-соёлын мэдлэгтэй, эерэг хандлагаар (X үеийнхнээс Z үеийнхний бие биетэйгээ харилцах хандлага ч үүгээр илэрхийлэгдэж байна.) харилцаж, зөв бодолтой иргэнийг төрүүлж байгаагаар нийгэмд жинтэй хувь нэмэр оруулж байна.

Монгол улсын боловсролын түвшин олон улсын их дээд сургуулийн боловсролын түвшинтэй харьцуулахад эн тэнцүү хөл нийлүүлэн алхаж байгааг гадаадад суралцаж буй оюутан суралцагчдын ярилцлага, асуулгын үр дүнгээс ажиглагдаж байна.

Ном зүй

- [1] Монгол улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын 3.1.1.5-р заалт, УБ.,2010.
 [2] БШУЯ. Дээд боловсролын 2022-2023 оны хичээлийн жилийн статистик мэдээллээс. <https://www.meds.gov.mn/post/125506>
 [3] Home mortgage corporation. Мэдээ, мэдээлэл. Гадаадад ажиллаж, амьдарч буй иргэдийн тоо. 2023. Эх сурвалж линк: <http://hmc.mn/medee/v/6#>

- [4] Б.Бөртэ-Үжин. IKON.MN. Монгол оюутнуудын дийлэнх нь Азийн орнуудыг зорьж байна. Эх сурвалж: <https://ikon.mn/n/1olw> . Нийтэлсэн огноо: 2019.09.27.
- [6] Википедиа. Чөлөөт нэвтэрхий толь. Нийтэлсэн огноо: 2021.01.28. <https://mn.wikipedia.org/wiki/%>
- [7] Монгол улсын Боловсролын ерөнхий хууль. УБ., 2021. 06.28. Эх сурвалж линк: <https://lawforum.parliament.mn/draft/75/>
- [8] Л.Сүхбат. Америкийн шилдэг их дээд сургуулиудад суралцах нь. УБ., 2017.
- [9] Zeine, R., Boglarsky, C. A., Blessinger, P & Hamlet, M. T, "Organizational Culture in Higher Education," in The Strategic Management of Higher Education Institutions: Serving Students as Customers for Institutional Growth, NY, Business Expert Press, 2011, pp. 1-27.
- [10] Ж. Нарантуяа, Боловсролын мэргэшсэн менежерийг бэлтгэх асуудал, Улаанбаатар: (Боловсрол судлалын философийн доктор (Ph.D)-ын зэрэг горилсон бүтээл), Боловсролын хүрээлэн, 2000.
- [11] Н. Бэгз, Глобалчлалын үеийн Монгол Улсын боловсролын хөгжлийн онол арга зүйн үндсэн асуудлууд, Улаанбаатар, 2001.

Хавсралт 1.

Гадаадад суралцаж буй оюутан суралцагчдын харилцаа, хандлагыг тодорхойлох асуулга-тест /УБ., 2022/

1. Танд цахимаар мэдээ, мэдээллийг хүртэхэд хүндрэлтэй байдаг уу?
 - А. Тийм
 - Б. Үгүй
2. Та өөрөө тухайн мэргэжлийнхээ кредит, хөтөлбөрийг цахимаар сонгодог уу?
 - А. Цахимаар
 - Б. Бичгээр /шуудангаар/
 - В. Өөрийн биеэр очиж
3. Цахимаар мэдээ, мэдээллийг авахад ямар эерэг нөлөөллийг үзүүлж байна вэ?
 - А. Харилцахад амар хялбар
 - Б. Мэдээллийг авахад түргэн шуурхай
 - В. Бусдад мэдээллийг түгээхэд амар хялбар
 - Г. Мэдээлэл илүү баялаг
4. Цахимаар мэдээ, мэдээллийг авахад ямар сөрөг нөлөөллийг үзүүлж байна вэ?
 - А. Мэдээллийн үнэн худлыг мэдэх боломжгүй
 - Б. Заримдаа цахим технологи хэрэглэх дургүй
 - В. Цахимаар бусадтай харилцах явцад сэтгэлээсээ ярилцдаггүй
 - Г. Ойлгомжгүй, системгүй мэдээлэл илүү байдаг
5. Сургалтын орчин, суралцах нөхцөл боломж хэр байна?
 - А. Маш тохилго, нөхцөл боломж сайн
 - Б. Цахим, техник, технологи илүү хөгжсөн
 - В. Хамгийн сайн нөхцөлөөр хангагддаг
 - Г. Техник, тоног төхөөрөмжөөр бүрэн хангагдсан
 - Д. Дунд түвшинд / танхим болон цахим хосолсон/
 - Е. Орчин нөхцөл муу, сайжруулах шаардлагатай
6. Таны сурч буй улс оронд оюутан суралцагчдын харилцаа хандлагыг үнэлбэл та хэд гэж үнэлэх вэ? /0-5 буюу доороос дээш баллын үзүүлэлтийг баганад байршуулан үнэлнэ үү? 0- муу, 5- сайн гэх мэт

Хүчин зүйл	0-1	1-2	2-3	3-4	4-5
Өөрийгөө хүндлэх					
Бусдыг ойлгож, хүндлэх					
Цахим орчин, технологитой харилцах байдал					
Бусадтай хамтрах байдал					
Бие даах чадвар					
Бусад орны суралцагчдыг хүндлэх байдал					
Бусдад мэдлэг, ур чадвараа хуваалцах байдал					
Харилцааны соёл, ур чадвар					
Хичээл сургуульдаа хандах хандлага					
Манлайлах ур чадвар					

7. Гадаадад суралцаж байхдаа та бусдад эергээр нөлөөлье гэвэл ямар хандлага үзүүлэх вэ?

- А. Аль болох үзэл бодлыг нь түрүүлж сонсох
- Б. Нэг нэгнийгээ хүндэтгэж байгаагаа илэрхийлэх
- В. Үйлдлээрээ
- Г. Үгээрээ
- Д. Онлайнаар харилцах
- Е. Огт харилцахгүй

ИХ СУРГУУЛИЙН АХИСАН ШАТНЫ СУРГАЛТЫН ХӨТӨЛБӨРИЙН ЗАРИМ АГУУЛГАД ХИЙСЭН ШИНЖИЛГЭЭ

(МОНГОЛ, ФИНЛЯНД УЛСЫН ЖИШЭЭГЭЭР)

А.Мөнхцэцэг, Ц.Түвшинбаяр

ДХИС-ийн Эрх зүй, нийгмийн ухааны сургуулийн

Нийгмийн ухааны тэнхимийн багш, цагдаагийн дэслэгч

Товч агуулга:

Бид энэхүү илтгэлээрээ Монгол, Финлянд улсын дээд боловсролын тухай хууль, ахисан шатны сургалтын зарим хөтөлбөрийг харьцуулан судлахыг зорьсон. Дээрх зорилгыг биелүүлэхийн тулд дараах зорилтуудыг дэвшүүлж байна. Үүнд:

- Монгол, Финляндын дээд боловсролын тухай хуульд харьцуулсан судалгаа хийх;
- Монгол, Финляндын Их сургуулийн ахисан шатны сургалтын хөтөлбөрийн онцлог;

Abstract:

We aimed to compare and analyze the higher education laws of Mongolia and Finland, as well as some advanced education programs in this article. In order to achieve the above objectives, the following objectives are proposed. It includes:

- Comparative study of higher education laws of Mongolia and Finland;
- Features of the postgraduate programs of Mongolian and Finnish Universities;

Түлхүүр үг:

Монгол, Финлянд, Боловсролын тогтолцоо, Их сургууль, Бакалавр, Магистр, Доктор,

Keywords:

Mongolia, Finland; education system, University, Bachelor, Master, Ph.D

Судалгааны үндэслэл

Монгол улс 1990-ээд оноос нийгмийн хөгжлийн шинэ сонголтыг хийж дэлхийн улс орнуудын хөгжлийн жам ёсны чиг хандлагад нэгдэж, чөлөөт зах зээлийн харилцаат нийгмийн байгуулалтад шилжсэнээр боловсролын тогтолцоо, түүний агуулга, шатлал сургалтын технологийн шинэчлэлд нэгдсэн байдаг.²⁰⁶

Аливаа улс орны хүний нөөцийн өрсөлдөх чадварын гол үзүүлэлт нь боловсрол юм. Монгол, Финлянд улс нь цөөн хүн амтай, боловсролын түүхийн хувьд харьцуулан авч үзэхэд ижил төсөөтэй замналыг туулсан байдаг. Богино хугацаанд нийт хүн амын бичиг үсэг тайлалтад бодит ахиц гарч байсан хоёр улсын боловсролын салбарын өнөөгийн нөхцөл байдал харьцангуй өөр түвшинд байгаа нь бидний судалгааны үндэслэл болсон юм.

²⁰⁶ Төмөр-Очир.С “Дэлхийн боловсролын харьцуулсан судалгаа”, УБ.,2020 он

Research rationale:

Since the 1990s, Mongolia has changed its course toward social growth and joined the global trends by natural development. It has contributed to the modernization of the educational system, its content, and its hierarchies by embracing a free market social structure.

The main indicator of human resource competitiveness of any country is education. Mongolia and Finland have a small population, and in terms of educational history, they have had similar trajectories. The reason for our research is that the current situation in the education sector of the two countries, where there has been real progress in the literacy of the entire population in a short period of time, is at a relatively different level.

Education is the key factor in determining a country's ability to compete in the human resource market. The populations of Finland and Mongolia are similar in size, and their educational histories have followed comparable paths. The current state of affairs in the two countries' educational systems, where there has been noticeable development in the population's overall literacy rate over a relatively short period of time, is at a comparatively different level, which is the impetus for our research.

Үндсэн хэсэг:

Дэлхийн тэргүүлэх орнуудад сүүлийн 25 жил дээд боловсролын систем эрс өөрчлөгджээ. Энэ үйл явц эдийн засгийн дэвшилд дээд сургуулийн үүрэг өсөн нэмэгдэж байна.²⁰⁷

Монгол улс зах зээлийн эдийн засаг бүхий хүмүүнлэг, иргэний ардчилсан нийгмийг цогцлон байгуулж хөгжүүлэхийг зорьсон.

Нийгэм хувьсан өөрчлөгдөхийн хэрээр боловсролын салбарт шинэчлэл хийгдсээр байна.

Боловсролын удирдлагын тогтолцоо нь Монгол улсын засгийн газар, боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, боловсролын үндэсний зөвлөл, боловсролын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага, нутгийн өөрөө удирдах болон нутгийн захиргааны байгууллага, боловсролын байгууллага, боловсролын асуудал эрхэлсэн орон нутгийн байгууллага, боловсролын сургалтын байгууллагын удирдлагаас бүрдэнэ.

Боловсролын байгууллагын тогтолцоо нь албан ба албан бус боловсрол болон амьдралын орчинд суралцахуйгаас бүрдэнэ.²⁰⁸

Албан боловсрол нь сургуулийн өмнөх боловсрол, ерөнхий боловсрол, мэргэжлийн болон техникийн боловсрол, дээд боловсрол гэсэн түвшинтэй байна.²⁰⁹ Монгол улсын дээд боловсролын сургалтын байгууллага нь коллеж, дээд сургууль, их сургууль байна.²¹⁰

Их сургууль нь дэд бакалавр, бакалавр, магистр, докторын зэрэг олгох сургалтын хөтөлбөр хэрэгжүүлдэг сургалт, судалгаа, туршилт- үйлдвэрийн байгууллага байна. Мөн их

²⁰⁷ Төмөр-Очир.С “Дэлхийн боловсролын харьцуулсан судалгаа”, УБ.,2020 он.

²⁰⁸ Боловсролын тухай хуулийн 7.1 дэх хэсэг

²⁰⁹ Боловсролын тухай хуулийн 7.2 дахь хэсэг

²¹⁰ Дээд боловсролын тухай хуулийн 6.1 дэх хэсэг

сургууль нь харьяалалдаа коллеж, технологийн коллеж, политехник коллеж, мэргэжлийн боловсролын сургууль, судалгааны лаборатори, төв, хүрээлэн, ахлах сургууль, дадлагын баазтай байж болно.

Сургалтын байгууллага нь үйл ажиллагаандаа дараах зарчмыг баримтална. Үүнд:²¹¹

- Эрдмийн эрх чөлөөг эрхэмлэх;
- Оюуны бүтээл, судалгааны ёс зүйг дээдлэх;
- Дээд боловсролын сургалтын байгууллагын бие даасан байдлыг дэмжсэн байх;
- Хамтын удирдлагатай улс төр, ашиг сонирхлын зөрчлөөс ангид байх;

Харин Финлянд улсын дээд боловсролын тогтолцоо нь эрдмийн болон хэрэглээний шинжлэх ухааны их сургууль гэсэн 2 байгууллагаас тогтоно.

Анхны технологийн дээд буюу хэрэглээний шинжлэх ухааны сургууль 1991-1992 оны хичээлийн жилд туршилтаар хэрэгжүүлж эхэлсэн. Олон улсын тэргүүлэх 100 их сургуульд Финляндын Хельсинкийн их сургууль багтаж 96 дугаар байранд жагссан статистик тоон үзүүлэлт байдаг.

Мөн 2017 оноос эхлэн Европын холбооны бус улс орны оюутныг төлбөртэй сургах болсон. Эрдмийн их сургууль нь шинжлэх ухааны судалгааны шинжтэй байна. Энэ сургуульд 3 жил суралцаад бакалаврын зэрэг, ахисан шатанд буюу магистр, докторын түвшний сургалтад үргэлжлүүлэн суралцах боломжтой байдаг. Бүх их сургууль нь улсын өмчийнх. Хамгийн алдартай, нэр хүндтэй сургалтын чиглэл бол технологийн салбар юм.

Финлянд улсын сургуулийн боловсролын онцлог нь дараах 7 зарчмаар тодорхойлогддог. Үүнд:²¹²

Адил тэгш байх	Үнэ төлбөргүй байх зарчим	Ганцаарчлан хандах зарчим	Практикт айнаг холбоотой зарчим	Итгэлтэй байх зарчим	Сайн дурын зарчим	Бие даасан байдалтай байх зарчим
- Сургуулийн тэгш байдал; - Бүх хичээлийн тэгш байдал; - Эцэг эхийн тэгш байдал; - Суралцагчийн тэгш байдал; - Багшийн тэгш байдал	- Сургалтаас бусад ажил; - Эцэг, эхээс нэмэлт зардал гаргахгүй байх	Суралцагч бүр хувь хүний хөгжлийн тусгай төлөвлөгөө боловсруулдаг.	Сургалтын зорилго нь шалгалтад бэлтгэх биш, амьдралд бэлтгэхэд оршино.	Суралцагч бүр өөрийн хүсэл сонирхолд суурилан суралцах үйл явц юм.	Хэн сурахыг хүснэ, тэр суралцагч л сурна.	Суралцагч бүр өөрийн хүсэл сонирхолд тулгуурлан бие даан сурах үйл явцыг хэлнэ.

Үүнээс үзэхэд Монгол, Финлянд улсын боловсролын салбар түүхэн цаг хугацааны хувьд ижил төстэй замналыг туулсан байна. Боловсролын салбарын хоцрогдолтой байсан

²¹¹ Дээд боловсролын тухай хуулийн 5 дугаар зүйл

²¹² Төмөр-Очир.С “Дэлхийн боловсролын харьцуулсан судалгаа”, УБ.,2020 он

хоёр улсын хувьд маш хурдтай хугацаанд эерэг өөрчлөлт бий болсон байдаг. Өнөөгийн байдлаар хоёр улсын боловсролын салбарын бодит нөхцөл байдал эрс ялгаатай байна.

Тус улс нь 2016 оноос хичээлд суурилсан сургалтаас татгалзаж **үзэгдэлд** суурилан судлах сургалтыг нэвтрүүлж байна.

Дээд боловсролын тухай хуульд хийсэн харьцуулсан судалгаа

№	Монгол улс	Финлянд улс
Дээд боловсролын зорилго		
1	Нийгэм, эдийн засгийн хөгжилд хувь нэмэр оруулах, дэвшилтэт шинэ санаа, судалгаа, инновацыг хөгжүүлэх, бүтээлчээр ашиглах, олон соёлын орчинд ажиллаж, амьдрах чадвартай, ёс суртахуунтай иргэнийг бэлтгэхэд оршино.	Чанартай боловсролын үйлчилгээгээр хангах, насан туршдаа үнэ төлбөргүй суралцуулахад боловсролын үндсэн зорилго оршино.
Тайлбар: Манай улсад төрөөс баримтлах бодлогод нийцүүлэн дээд боловсролын тухай хуулиар зохицуулагддаг, харин Финлянд улсад чанартай боловсролын үйлчилгээгээр хангах, насан туршдаа үнэ төлбөргүй суралцуулж байгаагаараа ялгаатай байна		
Дээд боловсролын зорилт		
2	Дээд боловсролын удирдлага, зохион байгуулалт, сургалт, судалгаа, санхүүжилт тэдгээртэй холбогдсон харилцааг зохицуулна.	Хүмүүнлэг, нийгмийн хариуцлагатай гишүүн болон төлөвшихөд дэмжлэг үзүүлэх, тэдний практик мэдлэг ур чадварыг нэмэгдүүлэх, боловсролын тэгш байдлыг хангахад чиглэгдэнэ.
Тайлбар: Дээд боловсролыг тэгш олгохтой холбогдсон харилцааг зохицуулахад чиглэгдэж байгаагаараа ижил төстэй байна гэж үзэж байна.		
3	Дээд боловсролын сургалтын байгууллага	
Их сургууль		
3.1	Их сургууль нь дэд бакалавр, бакалавр, магистр, докторын зэрэг олгох сургалтын хөтөлбөр хэрэгжүүлдэг сургалт, судалгаа, туршилт- үйлдвэрийн байгууллага байна.	Эрдмийн болон хэрэглээний шинжлэх ухааны их сургууль гэсэн 2 хэсгээс бүрдэнэ. Их сургууль нь бакалавр, магистр, докторын зэрэг олгох сургалтын хөтөлбөр хэрэгжүүлдэг. Их сургуулийн зэрэглэлийн тогтолцоо нь бүхэлдээ академик шинжтэй байна. Тухайлбал, Доод академик зэрэг нь бакалавр, дээд академик зэрэг нь магистр, судлаачийн зэрэг нь доктор юм
3.1.1	Дэд бакалавр	
	Дэд бакалаврын сургалт нь 90 багц цагаас доошгүй байна.	-

<p>Тайлбар: Финлянд улсын ахисан шатны боловсролын түвшинд дэд бакалавр гэсэн томъёолол байхгүй байна. Харин манай улсад Дээд боловсролын тухай хуулийн 7 дугаар зүйлд тусгасан байна.</p>	
Бакалавр	
3.1.2	<p>Бакалаврт бүрэн дунд боловсрол эзэмшсэн элсэлтийн шаардлага хангасан хүнийг элсүүлнэ. 120 багц цагийн сургалтыг 4 жилд багтаан эзэмшсэн байна.</p>
	<p>Дээд боловсролын анхан шат. Эрдмийн их сургуульд 180 багц цагийн сургалтыг 3 жилд багтаан эзэмшдэг. Харин хэрэглээний шинжлэх ухааны их сургуульд 210-270 багц цагийн сургалтыг 3.5-4.5 жилд багтаан эзэмшдэг. Хэрэглээний шинжлэх ухааны их сургуулийн хөтөлбөр практик чиглэлтэй байдгаараа онцлог юм.</p>
<p>Тайлбар:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Финлянд улсад дээд боловсролын анхан шатанд Эрдмийн их сургууль, Хэрэглээний шинжлэх ухааны их сургуульд шалгалтгүйгээр бакалаврт элсэх боломж нээлттэй, тухайн суралцагч өөрийн хүсэл сонирхолд тулгуурлан үнэ төлбөргүй суралцах боломжтой бөгөөд 2017 оноос эхлэн Европын холбооны бус орнуудын суралцагчид төлбөртэй сургах болсон. Харин манай улсад бакалаврын сургалтад бүрэн дунд боловсрол эзэмшиж, элсэлтийн шалгалт өгч тухайн улсын болон хувийн их дээд сургуульд төлбөртэйгөөр элсэн суралцдагаараа ялгаатай байна. - Дээрх хоёр улсын суралцах хугацаа нь харьцангуй төсөөтэй байна. - Финляндын сургалтын багц цагийг Монгол улстай харьцуулан үзэхэд <u>нэг</u> хоёр дахин их байгаагаараа ялгарч байна. 	
Магистр	
3.1.3	<p>Магистрын хөтөлбөрт 2 жил сурдаг. Магистрын зэрэг авахын тулд 120 багц цагийн сургалтад хамрагдана.</p>
	<p>Магистрын хөтөлбөрт дунджаар 2 жил сурдаг. Магистрын зэрэг авахын тулд 120 багц цагийн сургалтад хамрагдана.</p> <p>Их сургуулиудын хувьд ихэнх нь магистрын хөтөлбөрөө англи хэлээр явуулдаг.</p> <p>Хэрэглээний шинжлэх ухааны их сургуулийн магистр 1.5 жилд 60-90 багц цагийн хөтөлбөрт хамрагдана. Харин бакалаврын зэрэг аваад хамгийн багадаа 2 жил ажилласан байхыг шаарддаг.</p>
<p>Тайлбар: Дээрх хоёр улсын Их сургуулийн магистрын хөтөлбөрийг суралцах хугацаагаар нь харьцуулан авч үзэхэд Финлянд улсын суралцах хугацаа, танхимын сургалтыг судлах багц цагийн хувьд харьцангуй бага байна. Мөн тухайн суралцагч нь бакалаврын зэрэг хамгаалаад 2 жил практик ажилласан байхыг шаарддаг. Харин манай улсад үргэлжлүүлэн магистрт сурахад ажлын туршлага шаардахгүй нээлттэй байгаагаараа ялгаатай байна.</p>	
Доктор	
3.1.4	<p>Докторын сургалт нь 210 цагаас доошгүй 4 жилд багтаан эзэмшинэ.</p>
	<p>Эрдмийн их сургуульд докторын сургалт явуулахыг зөвшөөрдөг. Тус сургалтад 240 багц цагийн сургалтыг 4 жилд багтаан эзэмшинэ.</p> <p>Докторын сургалт нь 2 хувилбартай. Үүнд:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Үндэсний хөтөлбөр: Энэ нь улс орны хэмжээний чухал ач холбогдолтой бүх

		<p>их сургуулийн ерөнхий чиглэлтэй тохирч байх ёстой.</p> <p>2. Судалгааны докторын хөтөлбөр: Энэ нь суралцагч өөрөө бие даан сонгосон сэдэвтэй байна. Энэ нь бусад докторын хөтөлбөртэй төсөөтэй юм.</p>
<p>Тайлбар: Суралцах хугацаа, багц цагийн хувьд дээрх хоёр улсын хувьд төсөөтэй байна. Харин Финлянд улсад докторын сургалтыг 2 хөтөлбөрийн хүрээнд элсүүлж, Эрдмийн их сургууль нь докторын сургалтыг эрхлэн явуулахыг хуулиараа зөвшөөрдөг. Манай улсад улсын болон хувийн их сургуульд докторын сургалт явуулахад нээлттэй байгаараа онцлог ялгаатай байна.</p>		

Дүгнэлт

Бид энэхүү илтгэлээрээ Монгол, Финлянд улсын дээд боловсролын тухай хууль, ахисан шатны сургалтын хөтөлбөрийн онцлогийг харьцуулан судалсан. Үүнд:

Боловсролын зорилгоор нь харьцуулан авч үзвэл: Манай улсад төрөөс баримтлах бодлогод нийцүүлэн дээд боловсролын тухай хуулиар зохицуулагддаг, харин Финлянд улсад чанартай боловсролын үйлчилгээгээр хангах, насан туршдаа үнэ төлбөргүй суралцуулж байгаагаараа ялгаатай байна.

Боловсролын зорилтоор нь харьцуулан авч үзвэл: Дээд боловсролыг тэгш олгохтой холбогдсон харилцааг зохицуулахад чиглэгдэж байгаагаараа ижил төстэй байна гэж үзэж байна.

Ахисан шатны боловсролын түвшнээр нь авч үзвэл:

Дэд бакалаврт: Финлянд улсад дэд бакалавр гэсэн томъёолол байхгүй байна. Харин манай улсад Дээд боловсролын тухай хуулийн 7 дугаар зүйлд тусгасан байна.

Бакалаврын түвшинд: Финлянд улсад дээд боловсролын анхан шатанд Эрдмийн их сургууль, Хэрэглээний шинжлэх ухааны их сургуульд шалгалтгүйгээр бакалаврт элсэх боломж нээлттэй, тухайн суралцагч өөрийн хүсэл сонирхолд тулгуурлан үнэ төлбөргүй суралцах боломжтой бөгөөд 2017 оноос эхлэн Европын холбооны бус орнуудын суралцагчид төлбөртэй сургах болсон. Харин манай улсад бакалаврын сургалтад бүрэн дунд боловсрол эзэмшиж, элсэлтийн шалгалт өгч тухайн улсын болон хувийн их дээд сургуульд төлбөртэй элсэн суралцдагаараа ялгаатай байна. Дээрх хоёр улсын суралцах хугацаа нь харьцангуй төсөөтэй байна.

Финляндын сургалтын багц цагийг Монгол улстай харьцуулан үзэхэд нэг дахин их байгаагаараа ялгарч байна.

Магистрын түвшинд: Дээрх хоёр улсын их сургуулийн магистрын хөтөлбөрийг суралцах хугацаагаар нь харьцуулан авч үзэхэд Финлянд улсын суралцах хугацаа, танхимын сургалтыг судлах багц цагийн хувьд харьцангуй бага байна. Мөн тухайн суралцагч нь бакалаврын зэрэг хамгаалаад 2 жил практик ажилласан байхыг шаарддаг. Харин манай улсад үргэлжлүүлэн магистрт сурахад ажлын туршлага шаардахгүй нээлттэй байгаагаараа ялгаатай байна.

Докторын түвшинд: Суралцах хугацаа, багц цагийн хувьд дээрх хоёр улсын хувьд төсөөтэй байна. Харин Финлянд улсад докторын сургалтыг 2 хөтөлбөрийн хүрээнд элсүүлж, Эрдмийн их сургууль нь докторын сургалтыг эрхлэн явуулахыг хуулиараа зөвшөөрдөг. Манай улсад улсын болон хувийн их сургуульд докторын сургалт явуулахад нээлттэй байдгаараа ялгарч байгаагаараа онцлог байна.

Санал

Бид дээрх харьцуулсан судалгаандаа үндэслэн дараах саналыг дэвшүүлж байна. Үүнд:

- Улсын болон хувийн сургуулиудын ялгаатай чадамж нь нийт иргэд тэгш боловсрол эзэмших үндсэн зарчмыг алдагдуулж байна. БШУЯ-ны дэргэдэх Боловсролын үнэлгээний төвөөс жил бүр эмхэтгэн гаргадаг элсэлтийн ерөнхий шалгалтын тайлан үүнийг гэрчилж байна. Тиймээс сургалтын чанар, стандартыг нэг түвшинд хүргэх бодлого, төлөвлөгөө боловсруулах шаардлагатай байна.
- Мөн 4 жилийн хугацаатай нийгэм, улс төрийн өөрчлөлт шинэчлэл нь боловсролын салбарын бодлого, хөтөлбөрт шууд нөлөөлж байна. Бид урт хугацааны тогтвортой хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлэх хууль, эрх зүйн орчин бүрдүүлэх шаардлагатай байна.

Ном зүй

1. Боловсролын тухай хууль
2. Дээд боловсролын тухай хууль
3. Төмөр-Очир.С “Дэлхийн боловсролын харьцуулсан судалгаа”, УБ.,2020 он
4. Бабатунд, Э.Д (1984) Харьцуулсан Боловсролын Арга зүй: Хөгжиж буй орнуудад нийцэх загварын судалгаа /unilorn.edu.ng/journals/education/ije/june/1984
5. Бередэй, Г.Ф. (1957) Харьцуулсан боловсролын аргуудын тухай зарим хэлэлцүүлэг, Харьцуулсан боловсролын тойм,
6. Холмс, Б. (1975) Боловсролын харьцуулсан судалгаа, Үргэлжилсэн боловсролын түүвэр бичвэр, Нью-Йорк, Сиракус хэвлэл

ЕВРОПЫН ХОЛБООНЫ ЗАРИМ УЛС ДЭЭД БОЛОВСРОЛЫН ГАДААД ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА (INTERNATIONALISATION)

*Г.Золзаяа, Отгонтэнгэр Их Сургуулийн Сэтгүүл зүй,
Олон улсын харилцааны тэнхимийн эрхлэгч, Докторант
Н.Хосбаяр, Отгонтэнгэр Их Сургуулийн
Гадаад харилцааны албаны дарга, Доктор (Ph.D.)
Б.Одгэрэл, Отгонтэнгэр Их Сургуулийн
Сургалт, Эрдэм шинжилгээ эрхэлсэн Дэд захирал, Доктор (Ph.D.)*

Оршил хэсэг

Монголын дээд боловсролын чанарыг өнөөдрийн хүрсэн түвшнээс ахиулах, олон улсад өрсөлдөх чадвараа сайжруулах, дотоодын их сургуулиуд (ИС) олон улсад дээгүүр эрэмбэлэгдэх зэрэг боловсролын салбарын ахиц дэвшилд олон улсын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэн хөгжүүлэх нь онол, практикийн өндөр ач холбогдолтой хэвээр байна. Монгол Улсын ИДС-иудын олон улсын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх, шинэ түвшинд гаргаж учирч буй хүндрэл, бэрхшээлүүдийг шийдвэрлэхэд дэлхийн улс орнууд, ялангуяа гадаад хамтын ажиллагааг амжилттай хэрэгжүүлж ирсэн Европын улс орнуудын сургамж, туршлагыг судлах нь чухал юм.

Энэхүү өгүүлэлд бид ИС-иудын олон улсын хамтын ажиллагааны тухай ойлголт, түүний нийгмийн ач холбогдол, Европын зарим улс орны олон улсын хамтын ажиллагааны үр нөлөөтэй бодлого, давуу тал, сайн жишгийг чанарын судалгаагаар тодрууллаа.

Үндсэн хэсэг

ИС-ийн гадаад хамтын ажиллагааны тэргүүлэх эрдэмтэд болох Ханс де Вит, Фиона Хантер, Лаура Ховард, Эва Эгрон-Поллак нар их сургуулийн гадаад хамтын ажиллагаа гэдэг нь “Оюутан, багш, ажилтнуудын боловсрол, судалгааны чанарыг дээшлүүлэх, нийгэмд бодитой хувь нэмэр оруулах зорилгоор дээд боловсролын чанарыг олон улсын хэмжээнд хүргэхийн тулд их сургуулийг олон улсын, соёл хоорондын эсвэл дэлхийн жишигт ойртуулж нэгтгэх зорилготой үйл явц” хэмээн тодорхойлсон байдаг. Дээд боловсролын харилцаа, гадаад хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх нь тухайн улсын боловсролын чанар, чансаа, эрэмбэ нэмэгдэхэд чухал нөлөөтэй гэж үздэг.

Ихэнх дээд боловсролын байгууллагууд эрдэм шинжилгээний болон эдийн засгийн хүндрэл бэрхшээлээс болж дэлхийн хэмжээний институт болох зорилгоосоо няцдаг. Их сургуулиудын олон улсын хамтын ажиллагааны тухай ойлголт шинэ үзэл санаа биш, цаг хугацаа өнгөрөх тусам өргөжин тэлж, дээд боловсролын байгууллагууд төдийгүй засгийн газрын стратегийн чухал ач холбогдолтой үнэт зүйл болж байна. Судалгааны их сургууль бүр өөрсдийн эрдэм шинжилгээ, оюутнууд, профессор багш нараа улам бүр хөгжүүлэх, орчноо сайжруулахыг эрмэлздэг. Дэлхийн хэмжээнд 115 гаруй орны дунд явуулсан олон

улсын түвшний судалгаанаас үзэхэд дэлхийн дээд боловсролын байгууллагуудын удирдлагуудын дийлэнх олонхи нь гадаад хамтын ажиллагаа нэн чухал ач холбогдолтой гэж үзэж байгаа бөгөөд энэ нь 2010 оноос хойшхи судалгаануудад улам бүр нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна.²¹³ ИДС-ийн гадаад хамтын ажиллагаа (Internationalization) нь олон талыг өөртөө багтаадаг томоохон ойлголт юм.²¹⁴ Энэ чиглэлийн эрдэмтэн, судлаачид олон янзын агуулгыг энэ ойлголтод багтаасан байдаг. Тухайлбал, Марде, Ингермэн нар ИДС-ын гадаад харилцаа хамтын ажиллагаа гэдэг нь гадаадад байгаа оюутнууд, солилцооны оюутан, багш нар, олон улс судлал, гадаад хэлээр бакалаврын зэрэг олгох, бүс нутаг судлал, гадаад хэлний чиглэлээр явагддаг ахисан түвшний сургалт зэргийг хамруулж авч үзсэн байна.²¹⁵ Харин эрдэмтэн Эллингбое дээрх ойлголтод коллежийн манлайлал, олон улсын үйл ажиллагаан дахь багш нарын оролцоо, олон улсын сургалтын хөтөлбөр, оюутнуудад зориулсан олон улсын судалгаа, олон улсын оюутны хотхон, эрдэмтэд, гадаад оюутны асуудал/хамтарсан сургалтын нэгж зэргийг багтаана гэж тодорхойлжээ. Судлаач Мэйстэнхаусерын үзсэнээр олон улсын боловсролын цогц бодлого, хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний механизм, стратегийн төлөвлөгөө, засаглалын бүтэц, төсөв/нөөцийн хуваарилалт, багш нарын хөгжлийн хөтөлбөр, олон улсын чанартай сургалтын хөтөлбөр, олон улсын боловсролд оюутны оролцоог урамшуулах тогтолцоо, эдгээрийн сурталчилгаа зэргийг онцолсон бол эрдэмтэн Найтын тодорхойлсноор сургалтын хөтөлбөр, сургалтын үйл явц, хичээлээс гадуурх үйл ажиллагаа, орон нутгийн соёл, угсаатны бүлгүүдтэй харилцах, судалгаа, эрдэм шинжилгээний үйл ажиллагаа, иргэдийн шилжилт хөдөлгөөн, олон улсын хөтөлбөр зэргийг хамруулан авч үзжээ.

Европын орнуудаас Финланд, Герман, Франц, Австри Улсуудын боловсролын чанар дэлхийд тэргүүлэхээс гадна гадаад хамтын ажиллагаа сүүлийн жилүүдэд эрчимтэй хөгжиж, дэлхийд тэргүүлсэн хэвээр байна. Иймд уг өгүүлэлд дээрх улс орнуудын дээд боловсролын салбарын гадаад хамтын ажиллагааг судалж, өнөөгийн байдал, ололт амжилтыг тодрууллаа.

ФИНЛАНД УЛСЫН ДЭЭД БОЛОВСРОЛЫН ГАДААД ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА

Европын судалгаа, боловсролын хөтөлбөрүүд, тэдгээрийн санхүүжилт нь Финландын дээд боловсрол, судалгааг олон улсын болгоход чухал үүрэг гүйцэтгэсэн. Жишээлбэл, 1992 онд Эрасмус хөтөлбөр Финландад хэрэгжихээс өмнө оюутан солилцоо маш бага байсан, Европ дахь боловсролын хамтын ажиллагааны бусад хэлбэрүүд ч ховор байжээ. Финланд улс 1995 онд Европын Хамтын Нийгэмлэгийн гишүүн болсон бөгөөд энэ нь Европын санхүүжилттэй хөтөлбөрүүдэд бүрэн хамрагдах төдийгүй Финландын дээд боловсролын байгууллагуудын сэтгэлгээний өөрчлөлтийн эхлэлийг тавьсан юм. Улмаар Европын бодлого, тэр дундаа оюутнууд, багш, судлаачдын солилцооны хөтөлбөрийг онцолсон зэрэг нь дээд боловсрол, судалгааны бодлогод ихээхэн эерэг нөлөө үзүүлсэн. 1990-ээд онд

²¹³ Asma Mohsin, Khalid Zaman, "Internationalization of universities: emerging trends, challenges and opportunities", Journal of Economic info (JEI), No,1 (2014) 1-9, page 1

²¹⁴ Gundsambuu.S, "Internationalization and English as a Medium of Instruction in Mongolian Higher Education" IAFOR Journal of Education, Volume 7 – Issue 1 – Summer 2019, page 73

²¹⁵ European Union. Retrieved from http://ec.europa.eu/education/library/study/borders_en.pdf

Боловсролын яам Финландын дээд боловсролын байгууллагуудад солилцооны хөтөлбөрийг нэмэгдүүлэх санаачлага, ялангуяа Эрасмус хөтөлбөрт нэмэлт санхүүжилт олгохын зэрэгцээ үр дүнд суурилсан хэлбэрээр санхүүгийн урамшууллыг санал болгож эхэлсэн. Үүний нэгэн адил Финланд улс Болоньягийн үйл явцын үндсэн зарчмуудыг нэлээд хурдацтай баталж, байгууллагууд хоёр шатлалт зэрэглэлийн бүтэц болох Европын зээлийн шилжүүлгийн систем (ECTS), бусад үнэлгээний шатлалыг нэвтрүүлж эхэлжээ.

Финляндын ИС-ийн гадаад хамтын ажиллагаа хөгжихөд тус улсын Боловсролын яам ихээхэн нөлөөлсөн. Их дээд сургуулиуд, ялангуяа хэрэглээний шинжлэх ухааны их сургуулиудыг олон улсын хэмжээнд өрсөлдөхүйц болгоход дэмжлэг үзүүлэхэд Боловсролын яам онцгой анхаарал хандуулсан юм.

Сүүлийн хорин жилийн хугацаанд оюутан солилцоог нэмэгдүүлэх, гадаад оюутнуудыг татах ажлыг Европын хамтын ажиллагаа, санхүүжилтийн төвлөрөл зэрэг сэдвүүдээр дамжуулан нэвтрүүлсэн. Боловсролын Яамнаас 2008 онд анх удаа Финландын дээд боловсролыг олон улсын хэмжээний болгох стратегийг гаргасан. Өмнө нь олон улсын түвшний стратегийн цогц баримт бичиг гараагүй байв. 2009-2015 онд дээд боловсролын байгууллагыг гадаад хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх стратегийг их сургуулиудтай зөвшилцсөний үндсэн дээр гаргасан байна.

Стратегид нийт 33 үйл ажиллагааг тусгасан бөгөөд дараах таван сэдэвт хуваагджээ. Үүнд:

1. Олон улсын дээд боловсролын нийгэмлэг
2. Чанарыг сайжруулах
3. Туршлага экспортлох
4. Олон соёлт нийгмийг дэмжих
5. Нийгмийн хариуцлага

Олон улсын оюутан солилцоо, тэтгэлэг, гадаад оюутнуудын тоог нэмэгдүүлэх нь тус стратегийн тулгын чулуу хэвээр байна. Эдгээр хоёр зорилгын хувьд стратеги нь Финландын дээд боловсролын тогтолцооны тоон зорилтуудыг тодорхойлсон бөгөөд дараа нь эдгээр зорилтуудыг бие даасан байгууллагуудын гүйцэтгэлийн гэрээнд шилжүүлжээ. Эрдэм шинжилгээ, сургалтын үйл ажиллагааг олон улсын чанартай болгох асуудлыг мөн тусгасан.

Финландын Боловсролын Яам нь анх интернационалчлахыг дэмжих гол хөдөлгөгч хүч байсан хэдий ч эдүгээ бие даасан их дээд сургуулиуд стратегийн болон бодлого боловсруулалтын хувьд манлайлах болсон.²¹⁶ Тус яамнаас байгууллагуудын гадаад хамтын ажиллагааг үнэлэх шалгуур үзүүлэлт, тоон зорилтуудыг тогтоож, тэдний ахиц дэвшлийг жил бүр хянадаг бол их, дээд сургуулиуд стратегийн ялгаатай хандлагыг эрэлхийлж байна. Тухайлбал, оюутан солилцоо, гадаад оюутны элсэлт зэрэг нь гол хүчин зүйл хэвээр хэдий ч олон улсын сүлжээнд оролцох, гадаадаас академик боловсон хүчин

²¹⁶ Beelen, J. (Ed.) (2007). "Implementing internationalization at home". EAIE Professional Development Series for International Educators, No. 2. Amsterdam: European Association for International Education.

элсүүлэх, дэлхийн их дээд сургуулиудын зэрэглэл зэрэг асуудлуудад байгууллагын хариу арга хэмжээ ялгаатай байна.

Финландын дээд боловсролын байгууллагуудыг гадаад хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх бодлогыг хэрэгжүүлэхэд тодорхой нийтлэг талууд байдаг. Ялангуяа бүх сургуулиуд англи хэлээр заадаг хичээлүүд хөтөлбөрийг ихээхэн анхаарал хандуулж ирсэн. Эхний ээлжинд ирж буй солилцооны оюутнуудын хэрэгцээг хангах зорилгоор ганцаарчилсан сургалтуудыг зохион байгуулж байсан бол сүүлийн 10 жилийн хугацаанд англи хэл дээр бүрэн хэмжээний хөтөлбөрүүд бий болсон. Их, дээд сургуулиудын хувьд бүрэн англи хэл дээрх сургалтыг ихэвчлэн магистр, докторын түвшинд санал болгодог бол хэрэглээний шинжлэх ухааны их сургуулиуд бакалаврын түвшний хөтөлбөрүүдэд анхаарлаа хандуулдаг. Байгууллагын үүднээс авч үзвэл англи хэлээр заадаг курс, хөтөлбөрүүдийг бий болгох нь сургалтын хөтөлбөрийг интернационалчлах, ялангуяа сургалтын хөтөлбөрүүдийн агуулгыг боловсруулахаас илүү чухал үүрэг гүйцэтгэсэн байна. Оюутны солилцоо, шилжилт хөдөлгөөнийг хэрэгжүүлэхдээ Финландын институтууд улирлын болон жилийн солилцоонд ихээхэн анхаарал хандуулдаг. Энэ нь 1990-ээд онд Боловсролын яамнаас нэвтрүүлсэн үр дүнд суурилсан санхүүжилтийн загвартай холбоотой, үүнийг тооцохын тулд солилцооны хугацаа нь дор хаяж гурван сар байх ёстой байв.

2013 онд их дээд сургуулиас гадагшаа явж буй оюутнуудын нийт тоо 10 189 байсан нь 2003 онтой харьцуулахад (7 555) 35%-иар өссөн бол ирж буй оюутнуудын тоо 9 739 болж 2003 оныхоос 47%-иар өссөн байна. Энэ хоёр баримт нь түүхэн дээд үзүүлэлт боловч 2010 оноос хойш гадагшаа гарсан оюутнуудын хувьд энэ үзүүлэлт нэлээд тогтвортой байна. Их сургуулийн оюутнуудын ойролцоогоор 25% нь оюутны шилжилт хөдөлгөөнд хамрагддаг. Арван жилийн дотор орж, ирж буй оюутнуудын тоо гурав дахин, гадагшаа явж буй оюутнуудын тоо хоёр дахин нэмэгджээ.

ФРАНЦ УЛСЫН ДЭЭД БОЛОВСРОЛЫН ГАДААД ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА

Европын судалгаа, дээд боловсролын томоохон хөтөлбөрүүд хэрэгжиж эхэлснээс хойш Франц улс маш идэвхтэй ажиллаж, Эрасмус хөтөлбөрийг хэрэгжүүлснээр өндөр амжилтад хүрч байна. Франц улс Европын дээд боловсролын бүс, Европын судалгааны бүсийг бий болгоход томоохон үүрэг гүйцэтгэсэн. 1998 онд Сорбоны тунхаглал нь Болонийн үйл явц үүссэнийг тэмдэглэсэн. Түүнээс хойш Франц улс Болонийн үйл явцын ихэнх бүрэлдэхүүнийг дэмжиж, хэрэгжүүлсэн. 1980-аад оны сүүл үед Европын боловсролын чанарын үзүүлэлт нь дээд боловсролын байгууллагуудын гадаад хамтын ажиллагаа байв.²¹⁷

2003 онд Шанхайн эрэмбэ зэрэглэл гарч ирэхэд Францын гуравхан их сургууль буюу "grandes écoles" болон судалгааны байгууллагуудын аль нь ч шилдэг 100-д багтсангүй. 2010 оноос хойш их дээд сургуулиудын нэгдэл нь нөхцөл байдлыг сайжруулсан боловч Францын институциудын олон улсын зэрэглэлд арай ядан шилжиж байгаа нь тэдний байр суурь

²¹⁷ Altbach, P.G., Reisberg, L. & Rumbley, L.E. (2009). Trends in global higher education: Tracking an academic revolution. Chestnut Hill, MA: Boston College Center for International Higher Education.

технологийн болон шинжлэх ухааны үйлдвэрлэл, улс орны эдийн засгийн байдалтай ч холбоогүйг харуулж байв.

Иймд Бразил, Хятад, Энэтхэг, Япон, Орос, Өмнөд Солонгос зэрэг улстай хоёр талын дээд түвшний комиссууд байгуулж, шинжлэх ухааны салбаруудад хамтран ажиллах, хүлээн зөвшөөрөх талаар тохиролцоонд хүрсэн, мөн тэтгэлэгт хөтөлбөрүүдийг санал болгож, хоёр талын форум зохион байгуулж байна.²¹⁸

Францын дээд боловсролыг интернационалчлах үйл явцын томоохон зорилго нь оюутан, залуу судлаачдыг магистр, докторын түвшний тодорхой сургалтын хөтөлбөрт татан оролцуулах явдал юм. Эдгээр оюутнууд эдийн засгийн өндөр хөгжилтэй орнууд, ялангуяа хөгжиж буй орнуудаас гадна дэлхийн бөмбөрцгийн өмнөд хагасын орнуудаас ирж, эв нэгдэл, хамтын ажиллагааны хүрээнд хүлээн авах болсон. Тиймээс шинээр элсэж буй оюутнуудын 30 орчим хувь нь (зэрэг болон кредитийн шилжилт хөдөлгөөн) хэрэгцээнд суурилсан тэтгэлэг авдаг.

Үндэсний хэмжээнд зохицуулсан төслүүдийн зарим жишээ:

- 1846-1928 оны хооронд байгуулагдсан таван 'Францын сургууль' нь нийгэм, хүмүүнлэгийн шинжлэх ухаанд судалгаа, сургалтыг хөгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлж байна.
- Өөр өөр үндэсний статустай ч франц хэлээр ярьдаг автономит их сургуулиуд: Галатасарай их сургууль (Истанбул, Турк), Université Française d'Égypte, Université Française d'Arménie (UFAR, Эреван), Université des Sciences et Technologies à Hanoi (Вьетнам)
- Хоёр талын хэлэлцээрээр байгуулагдсан сургууль, их дээд сургуулиуд Франц улсаас их хэмжээний санхүүгийн болон дипломат дэмжлэг үзүүлсний дараа бие даасан статустай болсон. Үүнд: Хойд Африк ба Ойрхи Дорнодод: Ливан, Алжир дахь École Supérieure de Beyrouth болон École Supérieure Algérienne des Affaires; Вьетнамд: Төв Франц-Вьетнам pour la Gestion, Program Franco-Vyetnamien pour la Formation des Ingénieurs; 1999 оноос хойш Хятадад: Бээжин (Төв Пекин), Ухань, Шанхай, Тяньжин, Кантон дахь инженер, технологийн төрөл бүрийн хүрээлэнгүүд.

1998 оноос хойш оюутан соилцоо 90%-ийн өсөлт үзүүлсэн нь Франц улс 2008 он хүртэл олон улсын солилцооны хувьд гуравдугаарт жагссан. Гадаад оюутнууд (ойролцоогоор 295,000) 2013 онд нийт оюутны 12%-ийг эзэлж байсан. Тэдний 75% нь их дээд сургуульд суралцдаг. Өнөөгийн байдлаар нэгдүгээр зэрэг буюу бакалаврын түвшинд элсэн суралцагчдын 11 хувийг гадаад оюутнууд, магистрын түвшинд 18 хувь, докторын түвшний 41.5 хувийг гадаад оюутнууд эзэлдэг байна. Докторын зэрэгт хамрагдаж буй хоёр хүн тутмын нэг нь олон улсын байдаг тул Франц улс докторын түвшний сургалт, судалгааны чиглэлээр өндөр түвшний сонирхол татахуйц болохоо харуулдаг, докторын сургуулиуд олон улсын ажилд авах, хамтарсан нийтлэл гаргах талаар тодорхой бодлогыг боловсруулан хэрэгжүүлдэг.

Боловсролын яамны мэдээлснээр, ЮНЕСКО-гийн тоо баримтад үндэслэн Франц улс гадагшаа явуулах үзүүлэлтээрээ дөрөвдүгээрт (гадаадад 55 000 орчим оюутан) ордог боловч хэрэв бид бүх төрлийн хөдөлгөөн, тэр дундаа дадлага, сургалтын төлбөрийг оруулбал бодит үзүүлэлт өндөр байна. Их дээд сургуулиудын нэгдсэн тоон мэдээлэл.

²¹⁸ European Parliament, Directorate-General for Internal Policies: Internationalization of Higher Education,

'Agence Erasmus+ France Education Formation'-д гадагшаа явах хөдөлгөөний тоог 130,000 орчим гэж тооцоолжээ.

Эрасмус+ хөтөлбөрийн эхний үр дүн нь Францад дээд боловсролын салбарт эерэг үр дүн үзүүлж, төсөв нь 14%-иар өссөн байна. Францын оюутнууд гадны улс оронд суралцах тоон үзүүлэлтээр ЕХ-ны хоёр дахь орон (ойролцоогоор 26 000 оюутан, Испаниас арай бага, Германаас илүү), харин ирж буй хөдөлгөөнөөр гуравдугаарт (Испани, Германы дараа) ордог. Франц бол дадлага хийх хөдөлгөөнд тэргүүлэгч орон юм; Энэ нь магистрын түвшний сургалтын хөтөлбөр, гадаадын компаниудад байр олоход дэмжлэг үзүүлж байгаатай нийцэж байгаа юм.

GERMAN УЛСЫН ДЭЭД БОЛОВСРОЛЫН ГАДААД ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА

Германы дээд боловсролд нөлөөлсөн үндэстэн дамнасан хамгийн чухал хоёр санаачилга бол 1999 онд эхэлсэн Болонийн үйл явц, 1988 оноос эхэлсэн Эрасмус оюутны хөдөлгөөнт хөтөлбөр юм. 1999 онд Герман улс Болонийн үйл явцыг үүсгэн байгуулагчийн хувьд Европын бусад 28 улстай (өнөөдрийн байдлаар 46) нэгдэн 2010 он гэхэд Европын дээд боловсролын тогтолцооны хооронд ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх, эрдмийн зэрэг олгох, Европ хоорондын оюутан, ажилтнуудын шилжилт хөдөлгөөнийг хурдасгах, хүлээн зөвшөөрөх үйл явцыг оновчтой болгох зорилготой Европын дээд боловсролын бүсийг (ЕНЕА) байгуулсан. Германы хувьд Болонья бол 1810 онд Вильгельм фон Хумболдтын хэрэгжүүлсэн их сургуулийн номлолд сургалт, судалгааны ажлыг нэгтгэснээс хойшхи дээд боловсролын хамгийн чухал шинэчлэл гэж хэлж болно. Энэ үйл явц нь "Германы дээд боловсролыг бүрэн өөрчилж, оюутны суралцахад төвлөрсөн арга хэмжээ, үр дүнгийн ил тод байдал, хөдөлмөр эрхлэх боломж" руу шилжүүлж, одоо үргэлжилсээр байгаа холбооны /федерал/ бүтцийн хүрээнд ч илүү жигд болсон тогтолцоонд шилжүүлсэн. Болонья нь Англи-Америкийн бакалавр, магистр, доктор гэсэн гурван шатлалт бүтцийг хэрэгжүүлэх, чанарын баталгаажуулалтын шинэ механизм, сургалтын төлбөрийн схемийг нэвтрүүлэх зэрэг тодорхой арга замаар төдийгүй Европ, Германы дээд боловсролын бүтэц, засаглалыг эрс өөрчилсөн. Зарим оронд дээд боловсролын байгууллагуудын олон мянган удирдлага, боловсон хүчний бүтцэд томоохон өөрчлөлт хийж, дунд болон дээд боловсролд улс төр, санхүүгийн эх үүсвэрийг хэрхэн хуваарилах талаар шинэ сэтгэлгээний Болоньягийн шинэчлэлийг тунгаан бодох ур чадварыг хөгжүүлэхэд хэт их анхаарсан гэж үздэг.

ХБНГУ-ын үндэстэн дамнасан хоёр дахь санаачилга бол "Erasmus" хөтөлбөр гэгддэг. Их сургуулийн оюутнуудын солилцоо, гадаадад суралцахыг дэмжих Европын хамтын нийгэмлэгийн үйл ажиллагааны загвар бөгөөд 2014 онд Эрасмус+ хөтөлбөр болж шинэчлэгдсэн. Эрасмусыг зарим хүмүүс Европ дахь дээд боловсролыг олон улсын болгох бодит боломж бөгөөд гадаадад суралцах үнэ цэнийг дэмжих олон нийтийн дэмжлэгийг нэгтгэх "ололт амжилт" гэж дүгнэдэг. Татвар төлөгчдийн санхүүжилтээр хэрэгжиж байсан энэхүү хөтөлбөрийг 1987 онд Европын Комиссын хамтарсан судалгааны хөтөлбөр болгон эхлүүлсэн.

Германд Эрасмусыг "DAAD"²¹⁹ удирддаг, одоогоор 33 оролцогч улсаас (дээд боловсролын 3000 гаруй байгууллагыг төлөөлдөг) 2.5 сая гаруй оюутан, боловсролын 300,000 мэргэжилтэн хамрагдаж байгаа бөгөөд тус бүр нь Европын өөр улсад 3-12 сарын

²¹⁹ German Academic Exchange Service (DAAD)

хугацаатай байдаг. Зарим ажиглагч Эрасмусыг Европын амжилтын түүх, тэр байтугай "ЕХ-ны бодлогын хамгийн амжилттай бүрэлдэхүүн хэсэг" гэж тодорхойлсон байдаг.²²⁰

Германы олон улсын байдлыг тогтмол хянаж байдаг өндөр түвшний олон судалгааны тайлангийн дотроос "DAAD" болон Дээд боловсролын мэдээллийн систем (HIS) "Wissenschaft Weltoffen"-ийн жил бүр гаргадаг хамтарсан тайлан нь Германы дээд боловсролын гадаад хамтын ажиллагааны өсөлтийн талаар гол эх сурвалж болж өгдөг.

Өнөөдөр дэлхийн солилцоо болон гадаадад суралцаж буй 4.5 сая оюутны 45 хувийг Европ, 6 хувийг Герман эзэлж байгаа нь дэлхий даяар томоохон тав дахь "хүлээн авагч" орон болж байна.²²¹ Одоогийн байдлаар Германд суралцаж буй гадаад оюутнуудын дотор Хятад (12.5%), Орос (5.1%), Польш (3.7%), Австри (3.7%), Итали, Украин (хоёулаа 3.4%), Болгар (2.8%), Франц (2.5%), Испани (2.3%), бусад (52.8%) эзэлж байна. Олон улсын оюутнууд эдүгээ Германы дээд боловсрол эзэмшигчдийн 12.5%-ийг эзэлж байна. Герман улс жил бүр дээд боловсрол эзэмшиж буй оюутнуудынхаа 33 орчим хувийг гадаадад илгээдэг, 2014 онд шинэчлэгдсэн Эрасмус+ хөтөлбөрөөр энэ тоо нэмэгдсэн.

АВСТРИ УЛСЫН ДЭЭД БОЛОВСРОЛЫН ГАДААД ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА БА ҮНДЭСНИЙ БОДЛОГО

Австри Улсад боловсролын олон улсын хамтын ажиллагааны асуудлыг авч үзэхдээ дэлхийн судалгааны зах зээл, ялангуяа шинжлэх ухаан, технологийн салбар дахь Австрийн судалгааны ололт амжилтын өрсөлдөх чадварыг хөгжүүлэх гол зорилготой байсан. 1987 оны Австрийн Засгийн газрын хөтөлбөрт "олон улсын эрдэм шинжилгээний хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх", "Европын судалгаа, технологийн нийгэмлэгт идэвхитэй оролцоотой байх"-ын ач холбогдлыг тодорхой тусгасан байв. 1990 онд олон улсын жишигт нийцүүлэн зэрэг олгох хөтөлбөрүүдийг шинэчлэх асуудлыг авч үзсэн. Ингэхдээ Европын нийтлэг зах зээлийн өрсөлдөөн сорилтод бэлтгэх шаардлагатай Австрийн хувийн хэвшлийн хэрэгцээ, хүлээлтийг харгалзан үзсэн байдаг. 1980-аад оны дунд үеэс дээд боловсролын бодлогын оролцогчид ОУХА-ны ач холбогдлыг хүлээн зөвшөөрч, дээд боловсролын хөтөлбөрт тусгажээ. Тус бодлогын хүрээнд бүс нутаг, улс орнуудтай хөгжүүлэх хамтын ажиллагааны бүсчлэл тус бүрт зорилтуудыг дэвшүүлсэн.

- Төв, зүүн Европ
- Америк, Канад, Латин Америк
- Хөгжиж буй орнууд

1993 оноос хойш Австри улс ERASMUS хөтөлбөрт хамрагдсаны шууд үр дагаврын нэг нь дунд боловсролын дараах, их дээд сургуулийн бус коллежид суралцах боломжийг өргөтгөсөн явдал байв. Австри улс ОУ-ын хамтын ажиллагааг дэмжих, оюутнууд, төгсөгчид, докторантууд, нэр хүндтэй эрдэмтдийн "гарах", "орж ирэх" хөдөлгөөнийг нэмэгдүүлэхийн тулд төрөл бүрийн арга хэрэгслийг боловсруулжээ. Он цагийн дарааллаар авч үзвэл, эхний чухал арга хэмжээ бол Европын улсуудтай хэлэлцээр хийж, хоёр талын гэрээг хэлэлцэн батласан. Уг гэрээ нь Австрийн их сургуулиуд гадаадын их дээд сургуулиудтай оюутан,

²²⁰ Altbach, P. & Teicher, U. (2001). "Internationalisation and exchanges in a globalized university". Journal of Studies in International Education, 5(5), хуудас 25.

²²¹ Project Atlas, 2013

багш солилцох хөтөлбөр хэрэгжүүлэх шаардлагатай байв. Мөн Австри улс бусад томоохон нэр дэвшигчидтэй соёлын солилцооны гэрээ байгуулаагүй орнуудыг "орлогсдод" зориулсан тусгай хөтөлбөр бий болсон: 1980-аад оны сүүлээр Австри улс Европын боловсролын хөдөлгөөн, судалгааны хөтөлбөрүүдэд оролцож эхэлснээр олон улсын хэмжээний гурав дахь давалгаа гарч ирэв. 1990-ээд оны эхэн үеэс Австрийн олон их дээд сургуулиуд хамтарсан сургалтын хөтөлбөрийн дагуу олон улсын сургалтын хөтөлбөр боловсруулахад оролцож байна. Хэд хэдэн их дээд сургуулиуд тодорхой сэдэв, асуудлын талбарт чиглэсэн олон улсын эрчимжүүлсэн зуны тусгай сургалтуудыг зохион байгуулжээ.

1991 онд Шинжлэх ухаан, судалгааны яаманд гадаад харилцааны тусгай алба байгуулагдсан, энэ нь зөвхөн их сургуулийн салбар төдийгүй эрдэм шинжилгээний салбар дахь олон улсын хамтын ажиллагааг дэмжих, зохицуулах зорилготой юм. Австрийн их дээд сургуулиудад гадаад оюутнуудад зөвлөгөө өгөх үүргийг хариуцдаг мэргэшсэн багш нар ажилладаг уламжлалтай.

1997 онд Их дээд сургуулийн шинэ хууль батлагдсанаар Австрийн их дээд сургуулиудад цаашид зэрэг олгох хөтөлбөрүүдийг зохион байгуулах арга хэлбэрт зарчмын өөрчлөлт орсон. Их сургуулийн байгууллагын баримт бичиг нь Австрийн их сургуулийн боловсролын хэлбэрийг өөрчилсөн; Их сургууль судлалын тухай хуулийг баталж, хэрэгжүүлснээр түүний агуулгыг өөрчилсөн.

Дүгнэлт

Азийн шилдэг 100 их, дээд сургуульд Монгол Улсаас эрэмбэлүүлэх, судалгааны их сургуулиудыг байгуулах зорилгуудыг дэвшүүлсэн. Гэвч өнгөрсөн хугацаанд энэ зорилгуудад хүрэх үүднээс бүтэц, зохион байгуулалтын шинэчлэлд түлхүү анхаарал хандуулж байгаа нь хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагаанаас харж болох юм. Бодлогын түвшний ахиж гаргахын тулд судлаачдын зүгээс манай улс ИДС-иудын олон улсын хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх зайлшгүй хэрэгцээ шаардлага байна гэдэг нь чанарын судалгаанаас харагдаж байна. Түүнчлэн уг асуудлаар үндэсний бодлого шаардлагатай байна гэсэн дүгнэлтэд судалгааны үр дүнд хүрсэн болно. Энэ нь хэд хэдэн шалтгаантай, нэгдүгээрт, хөгжиж буй улс орнуудын дийлэнх хувь нь өөрсдийн үндэсний боловсролын олон улсын хамтын ажиллагааны бодлого, стратегийн баримт бичгүүдийг баталж тэр хүрээнд үйл ажиллагааны хувьд эрчимжиж, үр дүнд хүрсэн байна. Хоёрдугаарт, Монгол улсын дээд боловсролын гадаад хамтын ажиллагааны хувьд их сургуулиуд бие даасан шинжтэй. Хамтын ажиллагааны суурь нь ИС хоорондын хамтын ажиллагаа, төсөл хөтөлбөр, хувийн шугамаар холбогдсон хамтын ажиллагаа гэсэн нийтлэг жишиг байна.

Бид судалгааны ажлын хүрээнд Европын дөрвөн улсын интернационалчлалын үйл явцыг харьцуулсан юм. Үүний үр дүнд улс орнуудын дээд боловсролын гадаад хамтын ажиллагаа, ялангуяа бодлого нь дараах шинжүүдээр нийтлэг байна. Үүнд:

1. Бодлого хэрэгжүүлэх зорилгоо нэг мөр тодорхойлжээ. Тухайлбал судалсан гурван улсын хүрээнд Австри улс судалгааны чиглэлийг түлхүү дэмжих бодлого баримталсан бол Франц улс солилцооны хөтөлбөрийг үндэслэлээ болгожээ. Финланд улсын хувьд үндэсний боловсролын чанарыг дэлхийн түвшинд ойртуулах хүргэх, зах зээлийн өрсөлдөөнд давамгайлах зорилгыг тус тус дэвшүүлжээ. Иймд Монгол Улсын хувьд Үндэсний бодлогын баримт бичиг боловсруулах, ингэхдээ тодорхой салбарт чиглүүлэх нь үр дүнтэй байж болох юм.

2. Оролцогч талуудыг бодлого, үйл ажиллагааны хүрээнд тодорхой болгох, тэдгээрийн уялдаа холбоог хангахаас гадна бодлого хоорондын уялдаа холбоог хангадаг байна. Жишээ нь, гадаад иргэдийн суралцах тоотой төрийн холбогдох бусад бодлогуудтай уялдуулах хэрэгцээ байдаг нь тус сургуулиудын иуршлага, жишгээс харагдаж байна.
3. ИДС-иудын харилцаа, хамтын ажиллагааг хөгжүүлэхэд санхүүгийн хүндрэл, хэлний бэрхшээл зэрэг нь нийтлэг тулгамдаж буй асуудал юм. Иймд төрөөс санхүүгийн болон бодлогын тодорхой дэмжлэг үзүүлснээр уг салбар хөгжихөд түлхэц үзүүлдэг байна. Мөн дээр судалгаанд дурдсан улсууд дээд боловсролын гадаад хамтын ажиллагааны хүрээнд солилцооны хөтөлбөр, төсөл, хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлдэг учир бидний зүгээс идэвхи санаачлагатай ажиллах, хамтын ажиллагааг эрчимтэй хөгжүүлэх эрмэлзэл чармайлт чухал байна.

Ном зүй

1. Г.Хосбаяр, Г.Золзаяа, Г.Жаргалмаа, “Их Сургуулиудын олон улсын хамтын ажиллагаа, хөгжүүлэх боломж” илтгэл, 2022 он
2. Asma Mohsin, Khalid Zaman, “Internationalization of universities: emerging trends, challenges and opportunities”, *Journal of Economic info (JEI)*, No,1 (2014) 1-9
3. Bedenlier, Svenja; Zawacki-Richter, Olaf., "Internationalization of higher education and the impacts on academic faculty members". *Research in Comparative and International Education*, 2015
4. Gundsambuu.S, “Internationalization and English as a Medium of Instruction in Mongolian Higher Education” *IAFOR Journal of Education*, Volume 7 – Issue 1 – Summer 2019, page 73
5. European Parliament, “Internationalisation of Higher Education”, 2015
6. International Association of Universities, “Internationalization of Universities: 70 years of experience”, “The Promise of Higher Education”, Springer Nature, 2021
7. *Khorsandi Taskoh, Ali., "Internationalization in Canadian Higher Education Institutions: Ontario". Compare: Higher Education for the Future, 2020*
8. Robson, Sue., "Internationalization: a transformative agenda for higher education?". *Teachers and Teaching Vol 6*, 2011
9. Knight, J. (2004). Internationalization remodeled: Definition, approaches, and rationales. *Journal of Studies in International Education*, 8(1), 5–31.
10. Knight, J. (2015). International universities: Misunderstandings and emerging models? *Journal of Studies in International Education*, 19(2), 107–121.
11. Netherlands Association of Universities of Applied Sciences (Vereniging Hogescholen) and the Association of Universities in the Netherlands (VSNU). (2018). Internationalisation Agenda for Higher Education. <http://www.vsnu.nl/files/documents/Internationalisation%20Agenda%20for%20Higher%20Education.pdf>.
12. Sandström, A.-M., & Hudson, R. (2018). The EAIE Barometer: Internationalisation in Europe (2nd edition): The European Association for International Education (EAIE). <https://www.eaie.org/our-resources/barometer.html>.

13. Söderqvist, M. (2002). Internationalisation and its management at higher-education institutions. Applying conceptual, content and discourse analysis. Helsinki, Finland: Helsinki School of Economics.
14. Yemini, M. (2015). Internationalisation discourse hits the tipping point. *Perspectives: Policy and Practice in Higher Education*, 19(1), 19–22.

Цахим эх сурвалж:

1. https://msmhighered.com/blog_posts/5-reasons-why-internationalization-in-higher-education-is-important/
2. <https://must.edu.mn/mn/page/700>
3. <https://web.msue.edu.mn/Category/Read/e5fc4d54-4e8d-4e58-817e-a4fa22884c24>
4. https://warwick.ac.uk/fac/cross_fac/globalpeople2/he_institutions/profiling/
5. <https://www.insidehighered.com/blogs/world-view/national-policies-internationalization---do-they-work>

ЕВРОПЫН ХОЛБОО БА МОНГОЛ УЛСЫН ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА: ХБНГУ-ЫН ЗӨӨЛӨН ХҮЧНИЙ БОДЛОГО БА МОНГОЛ УЛС

Б.Үүрцайх

Удирдлагын Академийн Төрийн захиргааны тэнхимийн багш, доктор

Хураангуй: Монгол улсын гуравдагч хөрш, түүхэн уламжлалын хувьд ойр ХБНГУ-ын зөөлөн хүчний бодлого, түүнд нөлөөлж буй гол шалгуур үзүүлэлтүүд болох улс төр дипломатын бодлого, эдийн засгийн тусламж, Хөгжлийн хамтын ажиллагааны бодлогын зарим асуудлыг судлав. Энэ илтгэлдээ ХБНГУ-ын хөгжлийн зөв бодлого, зөөлөн хүчний бодлогыг тодорхой хүрээнд судалж туршлага, сургамж авах, Монгол Германы хамтын ажиллагааны хүрээнд дүн шинжилгээ хийв.

Түлхүүр үг: Зөөлөн хүч, Монгол, Улс төр-дипломат, Соёл хүмүүнлэг, Хөгжлийн хамтын ажиллагаа, ХБНГУ.

Удиртгал

Гадаад бодлогын үйлдлийн нэг төрөл болох зөөлөн хүчний талаарх парадигмыг шинэ түвшинд хөгжүүлэгч судлаач доктор Ж.Най энэ чиглэлийн бүтээлүүддээ цэрэг батлан хамгаалах болон эдийн засгийн бодлого нь хатуу хүчний бодлого бол соёл хүмүүнлэг, улс төрийн үнэт зүйлс, төрийн гадаад бодлого нь зөөлөн хүчний бодлого юм гэж тайлбарласан байдаг. Мөн зөөлөн хүчний бодлого нь албадах, урамшуулах аргаар бус бусад улсуудын сэтгэлийг татах арга замаар хүсэж буй үр дүндээ хүрэхийн тулд бусдад нөлөөлөх чадварыг хэлнэ гэж тодорхойлсон байна. Өнөө үед голдуу өндөр хөгжилтэй орнууд зөөлөн хүчний бодлого болон ухаалаг хүчний бодлого гэсэн хосолсон нэр томъёог төрийн удирдлага, гадаад бодлогын баримт бичгүүддээ хэрэглээд эхэлжээ. Ухаалаг хүч нь зөөлөн хүчний бодлогод хамаарах ойлголт бөгөөд хатуу хүчний бодлоготой хосолж байж хэрэгждэг гэж Ж.Най тэмдэглэсэн байна. Тухайлбал, өндөр хөгжилтэй орнууд батлан хамгаалах, стратегийн асуудлаар унагасан нэр хүндээ ухаалаг хүчний бодлогын хүрээнд нөөцийн зөв ашиглалт, стратеги, интеграци, соёл хүмүүнлэг, эдийн засгийн харилцан туслалцаа хөтөлбөрүүд хэрэгжүүлснээр олж авах бөгөөд энэ чиглэлийн дотоодын нөөц бололцоог ашиглан хөгжүүлж байдаг. Ялангуяа өнөө үед хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл, улс хоорондын тусламжийн хөтөлбөрүүд, мэдээлэл харилцаа, холбооны технологи, цахим засаглалын элементүүд зэрэг олон нийтийн дипломат ажиллагааны хэрэгслүүд нь ухаалаг хүчний бодлогод голлох үүрэгтэй болоод байна. Мөн зөөлөн хүчний салшгүй гурван үндсэн багана бол соёл хүмүүнлэгийн бодлого, улс төрийн үнэт зүйл, гадаад бодлого буюу хамтын ажиллагаа гэж үзсэн (Най, 2004). Энэ гурван баганын хүрээнд дэлхийн улс орнуудын зөөлөн хүчний бодлогыг харьцуулан, үр дүн, үр нөлөөг нь гаргадаг бие даасан институтууд үйл ажиллагаа явуулж байгаа юм. ХБНГУ-ын хувьд зөөлөн хүчний бодлого нь олон улсын анхаарлын төвд байдаг, амжилттай хэрэгждэг цөөн орны нэг юм. Энэ бодлого нь цаашид хэрхэн өөрчлөгдөх талаар тайлбарлах нь цаг хугацааны хувьд учир дутагдалтай тул соёл хүмүүнлэгийн болон эдийн засгийн тусламж, хөгжлийн тусламжийн бодлогын хүрээнд судлах нь зүйтэй гэж үзэн илтгэлийн хүрээгээ тодорхойлов. Эдийн засгийн асуудал хэдийгээр хатуу хүч мэт боловч зарим шинжээрээ ухаалаг хүчний болон зөөлөн хүчний категорид хамаарагддаг бөгөөд үүнийг хүчний шилжилт гэж Ж.Най тайлбарласан байдаг. Тухайлбал, эдийн засгийн хоригууд, эдийн засгийн авлигын асуудлууд хатуу хүчний бодлого бол эдийн засгийн дэмжлэг туслалцаа, хамтын ажиллагааны асуудлууд нь зөөлөн хүчний бодлого юм. Иймд ХБНГУ-ын төрийн удирдлагын хөгжил, хандлага нь илүү ухаалаг хүчний бодлоготой уялдаж байгаа тул хөгжиж буй орнуудад санаа авах сургамжтай кэйс

судлалын түвшинд нарийвчлан судлах боломжтой гэж үзэж байна. Өнөө үед ХБНГУ-ын төрийн удирдлагын хөгжил, хандлага нь харьцангуй тогтвортой байгаа юм. Эдгээр нь боловсрол, эрүүл мэнд, эдийн засаг, үйлдвэрлэлийн зөв бодлогуудын үр дүн, үр нөлөөгөөр илэрч байна гэж үзэж болно. Иймд ХБНГУ-ын ухаалаг хүчний бодлого, соёл хүмүүнлэгийн болон эдийн засгийн хамтын ажиллагааны хүрээнд гаргасан амжилт ба Монгол Улс, ХБНГУ-ын хамтын ажиллагааны зарим асуудлыг судалж үзэв.

Монгол – Германы улс төр - дипломатын бодлого

Монгол Улсын хувьд Европын Холбоотой 1989 оны 8 дугаар сарын 01-ний өдөр дипломат харилцаа анх тогтоосон билээ. Ингээд төд удалгүй 1991 оноос хойш Монгол Улсын Их Хурал, Европын Парламент хоорондын харилцаа өргөжин 1992 оноос Европын Холбооны дэргэд Брюссель хотноо ЭСЯ-аа нээн ажиллуулж байна. Европын Холбооны Төлөөлөгчийн газар манай улсыг Бээжингээс хавсран ажиллаж байгаад 2017 оны 11 дүгээр сарын 02-ны өдрөөс Улаанбаатарт Төлөөлөгчийн газраа нээжээ. Хэдийгээр Европын холбоотой 1990-ээд оноос харилцаа тогтоож эхэлсэн ч Монгол улсын Европ дахь гол түншүүдийн нэг Германтай 1974.01.31-нд дипломат харилцаа тогтоожээ. Үүнээс хойш хоёр Герман Улс нэгдсэний дараа 1990 оны сүүлээр ЭСЯ-аа харилцан нээсэн байна. Үүнээс өмнө Бүгд Найрамдах Ардчилсан Герман Улсын ЭСЯ Улаанбаатарт ажиллаж байв. Одоогийн Элчин сайд нар нь Монгол Улсаас ХБНГУ-д суух Элчин сайд Б.Мандахбилэг 2021.12.06-нд ИЖБ-ээ барьсан бол ХБНГУ-аас Монгол Улсад суугаа Элчин сайд Хельмут Рудольф Кулитц 2023.08.28-нд ИЖБ-ээ барьжээ.

Монгол Улс, ХБНГУ-ын хамтын ажиллагаа, гадаад харилцааны эрх зүйн гол баримт бичгүүдийн түрүүч нь 1995 онд Монгол Улс, ХБНГУ хоорондын Харилцааны үндсийн тухай Хамтарсан тунхаглалд гарын үсэг зурж харилцааны үндсэн зарчим, хамтын ажиллагааны чиглэлүүдийг тогтоожээ. Энэ хүрээнд 2008 оны 9 дүгээр сарын 5-ны өдөр Улаанбаатар хотноо Монгол Улс, ХБНГУ хоорондын Иж бүрэн түншлэлийн харилцааны тухай Хамтарсан тунхаглалд гарын үсэг зурсан. Мөн ашигт малтмал, аж үйлдвэр болон технологийн салбарт хамтран ажиллах тухай Монгол Улсын Засгийн газар, Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улсын Засгийн газар хоорондын хэлэлцээрийг 2011 оны 10 дугаар сард ХБНГУ-ын Канцлер А.Меркелийн Монгол Улсад хийсэн албан ёсны айлчлалын үеэр байгуулсан байна.

Хоёр орны хувьд иж бүрэн түншлэлийн харилцааг 2008 онд байгуулж 6 голлох салбарт төвлөрнө гэж заажээ. Эдгээр нь:

1. Улс төрийн харилцаа,
2. Батлан хамгаалах харилцаа
3. Эдийн засгийн харилцаа
4. Хөгжлийн бодлогын хамтын ажиллагаа
5. Боловсрол, соёлын салбарын хамтын ажиллагаа
6. Хүмүүнлэг олон нийтийн салбарын хамтын ажиллагаа зэрэг болно.

Дээрх 6 салбарт уламжлалт, найрсаг харилцаатай хоёр орны хувьд ямар нэгэн зөрчилтэй аливаа нэг асуудал өнөөг хүртэл үүсээгүй юм. Түүнчлэн Техникийн хамтын ажиллагааны тухай ЗГ хоорондын хэлэлцээр, Хөрөнгө оруулалтыг хөхиүлэн дэмжих, харилцан хамгаалах тухай зэрэг 2 талт олон тооны гэрээ хэлэлцээртэй билээ. Зөөлөн хүчний бодлогын улс төр-дипломатын хамтын ажиллагааны гол ноён нуруу нь талуудын төрийн тэргүүний харилцан юм. Эдгээр айлчлалууд нь бусад улсуудтай харьцуулахад илүү идэвхтэй хэрэгжиж ирсэн байна. Тухайлбал,

Монголын талаас:

1. Ерөнхийлөгч: 1995, 2000, 2012, 2015 (ажлын)
2. УИХ-ын дарга: 1993, 2007, 2015
3. Ерөнхий сайд: 1992, 2002, 2005, 2009
4. Гадаад хэргийн сайд: 1991, 1997, 1999, 2003, 2010, 2012

Германы талаас:

1. Холбооны Ерөнхийлөгч: 1998, 2008, 2015
2. Бундестагийн Ерөнхийлөгч: 2006
3. Холбооны Канцлер: 2011, 2016 /АСЕМ/
4. Холбооны Гадаад хэргийн сайд: 1996, 2014

Улс төр-дипломатын энэхүү найрсаг харилцааны зэрэгцээ Ханнс Зайделийн сан, Фридрих-Эбертийн-Сан, Конрад-Аденауэр-Сан зэрэг олон нийгмийн шинжлэх ухааны сургалт, судалгааг дэмжиж ажилладаг нийгэм, улс төрийн хувийн сангууд Монгол Улсад болон дэлхийн олон оронд үйл ажиллагаагаа явуулж байгаа юм. Эдгээр сангууд Монгол Улсад Ардчилсан шилжилт хийсэн 1990-ээд оноос хойш байгуулагдаж 30 жилийнхээ арга хэмжээг зохион байгуулсаар байгааг бид бэлхнээ мэдэх билээ. Эдгээр улс төрийн сангууд манай улс төрийн намууд болон төр, засгийн байгууллагуудтай идэвхтэй хамтран ажиллаж, ардчилсан төр, засаг, шүүхийн тогтолцоог бэхжүүлэх, улс төр, хууль зүй, боловсрол, хэвлэл мэдээллийн тогтолцоог боловсронгуй болгоход зөвлөгөө өгөх, сургалт явуулах, тэтгэлэг олгох чиглэлээр ажиллаж байна. Эдгээрээс Хайнрих Бөллийн сан /Ногоон нам/ бурхны шашны уламжлалт соёл, өв уламжлалыг сэргээх чиглэлээр 1997 оноос төсөл хэрэгжүүлж эхэлсэн юм.

Монгол Германы эдийн засгийн хамтын ажиллагаа

ХБНГУ нь Монгол Улсын хувьд хөгжлийн бодлого хамтын ажиллагааны хүрээнд илүү найрсаг бодлого хэрэгжүүлдэг найрсаг харилцаатай орнуудын нэг билээ. Энэ бодлогын хүрээнд 1992 оноос хойш манай улсад 500 сая орчим еврогийн буцалтгүй тусламж, хөнгөлөлттэй зээлээр төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлсэн байна. Гэвч Монгол Улсын эдийн засгийн үзүүлэлт харьцангуй сайжирч, хүн амын орлого нэмэгдсэн гэсэн үндэслэлээр германы тал 2020 оны 5 дугаар сард хөгжлийн албан ёсны дэмжлэг, туслалцаагаа зогсоож буйгаа мэдэгдэж байв. Гэсэн хэдий ч 2021 оны Бундестагийн сонгуулиар байгуулагдсан эвслийн Засгийн газар Монгол Улсыг хөгжлийн албан ёсны дэмжлэг туслалцаа авах улсуудын жагсаалтад дахин оруулснаа 2022 оны 6 дугаар сард манай талд мэдэгдсэн билээ.

Зөөлөн хүчний бодлогын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх өөр нэгэн салбар бол аялал жуулчлал билээ. Цар тахлаас өмнө буюу 2019 он хүртэл жилд дунджаар 10-12 мянган Германы иргэн манай улсад жуулчилдаг байв. 2015 онд Монгол Улс Берлин хотноо зохион байгуулдаг олон улсын ИТВ үзэсгэлэнгийн түнш орноор өргөн хүрээтэй оролцож байсан юм. Энэ онд ч Монгол Улсын сонирхол Штуттгарт хотноо аялал жуулчлалын СМТ үзэсгэлэнгийн түнш орноор оролцохоор ажиллаж байна. Хоёр орны зүгээс мөн Берлин хотод 2021 онд албан ёсоор нээгдэн ажиллаж буй “Европ дахь Монголын мэдээлэл, худалдааны төв”-д аялал жуулчлал, гадаад сурталчилгааны арга хэмжээг дэмжиж ажиллаж байгаа юм.

Хоёр орны эдийн засгийн гол харилцааны нэг гадаад худалдааны эргэлт нь сүүлийн 5 жилийн байдлаар өсөлттэй дүнг үзүүлж байсан бол 2022 оны сүүл үеэс буурах болжээ. Иймд энэ асуудалд талууд сайтар анхаарч ажиллах хэрэгтэй юм (Хүснэгт 1).

Хүснэгт 1. Худалдааны эргэлт сая ам.доллороор

Он	018	2019	2020	2021	2022
					Эхний 7 сарын байдлаар
Нийт	181.0	202.4	196.4	235.4	97.6
Экспорт	12.3	13.5	11.6	12.2	9.6
Импорт	168.7	188.9	184.8	223.2	89,0

Эх сурвалж: Гадаад харилцааны яам.

Монгол – Германы соёл хүмүүнлэгийн бодлого

Түүхэн цаг хугацааны хүрээнд Монгол Германы идэвхтэй соёл хүмүүнлэгийн харилцаа нь Монгол Улс 1911 онд тусгаар тогтнолоо зарласны дараа Оросын нийслэл Санкт-Петербург дахь төлөөлөгчдөөрөө дамжуулан Германтай харилцаа тогтоох оролдлого хийж байсан боловч амжилтад хүрээгүй байдаг. Ингээд 1921 оны Монголын хувьсгалын дараа Монгол Ардын Нам Герман улстай эдийн засгийн харилцаа тогтоохыг зорьж улмаар 1927 онд Монголын орчин үеийн утга зохиолыг үндэслэгч Дашдоржийн Нацагдорж тэргүүтэй 50 гаруй монгол оюутан сурагчдын анхны ээлжийг Герман, Франц руу илгээж байсан юм. Харамсалтай нь Монгол Улс 1930-аад оноос Сталины бодлогоор чиг баримжаа авах болж, 1929 оны 6 дугаар сарын 27-ны БНМАУ, ЗСБНХАУ-ын хооронд нууц гэрээ байгуулагдсанаар барууны аж үйлдвэржсэн орнуудаас бүрэн тусгаарлагдсан байна (Беманн, хууд. 72). Түүгээр ч үл барам 1929, 1930 онуудад тухайн үеийн Герман, Францад сурч байсан оюутнууд, сурагч, насанд хүрэгчдийг бүрэн татаж, Монгол дахь Герман мэргэжилтнүүдийг ч мөн нутаг буцаажээ.

Харин өнөө үед улс орнуудын төрийн бодлогод боловсролын салбартаа хөрөнгө оруулж олон улсын оюутнуудыг татаж чадах зөв бодлогыг хэрэгжүүлж буй нь зөөлөн хүч, ухаалаг хүчний бодлогын гол үндэс болж байгаа юм. ХБНГУ-ын зөөлөн хүч, ухаалаг хүчний бодлогыг соёл хүмүүнлэгийн салбартаа хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ нь ХБНГУ-ын талаарх мэдээллийг түгээх, герман хэлийг дэлгэрүүлэх, улс орныхоо талаарх судлалыг дэмжих, гадаад оюутныг суралцуулах хөтөлбөрөө идэвхжүүлэх, Германд элэгтэй хүний тоог нэмэгдүүлж аялал жуулчлалаа дэмжих зэрэг юм. Энэ үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэгч гол олон улсын хамтын ажиллагааны байгууллага нь ХБНГУ-ын Засгийн газар, олон нийтийн байгууллагууд юм. Эдгээрийн нэг бол Goethe Институт билээ. Уг институт нь Герман улс болон Европ, дэлхийн улс орнуудын харилцан ойлголцоход хувь нэмрээ оруулж байгаа байгууллагуудын нэг юм. Уг институтын үйл ажиллагааны үндэс нь Холбооны Гадаад хэргийн яамтай байгуулсан суурь гэрээ бөгөөд яамны зүгээс дэмжин ажилладаг юм. Герман болон Европын соёл, нийгмийн олон талт байдлыг дэлхий даяар түгээх зорилгынхоо хүрээнд дэлхийн 98 оронд байрлах 158 Гёте-Институт өөрсдийн түнш байгууллагын хамт дэлхийг хамарсан сүлжээг бий болгожээ. Тэд бие даасан, аль нэг улс төрийн болон намын бодлогоос ангид ажилладаг байна. Уг институтээр дамжин дэлхийн өнцөг булан бүрт Герман хэлний сургалтыг дэмжиж ажиллахын сацуу, Германы түүх, уран зохиолыг дэмждэг байна.

Соёлын харилцааны хүрээнд Берлин хотын Хумболдтын Их сургууль, Бонн хотын Их сургуулийн дэргэд Монгол судлалын тэнхим тус тус ажилладаг билээ. Эдгээр Монгол судлалын тэнхимүүдээс эрдэм шинжилгээний судалгааг дэмжиж ажиллаж буйн нэг илрэл нь хоёр орны Ерөнхийлөгч нарын ивээл дор эртний нийслэл Хархорум хот, Орхоны хөндийн археологийн малтлагын төсөл 2000 оноос хойш хэрэгжиж байна. 2021 онд тус хамтын

ажиллагааны дүнгээр “Хархорин” ном монгол, герман, англи хэлээр гаргаж археологийн хамтарсан малтлага, судалгааны үр дүнг олон нийтэд харуулах үзэсгэлэнг 2025-2026 онд ХБНГУ-д гаргахаар ажиллаж байгаа юм.

Боловсролын салбарын хүрээнд 2021 оны байдлаар 780 монгол оюутан Германд суралцаж байна. Оюутнууд ихэвчлэн өөрийн зардлаар суралцдаг ба хувийн сангийн шугамаар оюутан өөрөө хөөцөлдөж тэтгэлгээр суралцах сонирхол цөөнгүй бөгөөд Засгийн газрын тэтгэлгээр сургах хөтөлбөрийг шинэчлэн боловсруулах шаардлага байгааг Монголын тал анхаарч ажиллах хэрэгтэй байна. Харин Монгол Улсад Хоёр улсын Засгийн газрын санаачилгаар Монгол-Германы хамтарсан Ашигт малтмал, технологийн их сургууль (GMIT) 2013 оноос үйл ажиллагаа явуулж байна. Тус сургуулийн чадавхыг бэхжүүлэх хүрээнд 2016-2019 онд 4.2 сая евро, 2019-2022 онд 3.5 сая еврогийн буцалтгүй тусламжийн төсөл, 2020-2024 онд 7 сая еврогийн зээлийн төсөл хэрэгжүүлж байна.

Эдгээр соёлын албан харилцаанаас гадна иргэд, олон нийт, төрийн бус байгууллагуудын харилцаа илүү өргөжиж байгаа улс бол ХБНГУ юм. Тухайлбал, “Монгол-Германы Форум”, “Монгол, Германы Гүүр ТББ”, “Герман-Монголын бизнес эрхлэгчдийн холбоо” зэрэг байгууллага хоёр орны харилцааг хөгжүүлэхэд чиглэсэн идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулдаг. ХБНГУ-д ч монгол иргэдийн үүсгэл санаачилгын байгууллагууд олноор бий. ЭСЯ-ны санаачилгаар ХБНГУ дахь Монгол, монгол-германы ТББ-уудын Зөвлөл 2014 онд байгуулагдаж идэвхтэй ажиллаж байгаа юм. Мөн Орон нутгийн түншлэлийн хамтын ажиллагааны амжилттай жишээг дурдвал, Улаанбаатар хотын Баянгол дүүрэг ба Бранденбург мужийн Шөнефелд дүүрэг, Барут/Марк хот ба Хөвсгөл аймгийн Мөрөн хот, Өвөрхангай аймаг ба Хессен мужийн Майн Таунус дүүрэг зэрэг болно. Түүнчлэн Төв аймгийн Зуунмод хот ба Нойштадт Доссе хот, Хэнтий аймаг ба Баден-Вюртемберг мужийн Кальв дүүрэг түншлэл тогтоохоор яриа хэлэлцээний түвшиндээ байна.

Дүгнэлт

Зөөлөн хүчний бодлогын хэрэгжилтийн урсгал нь гол төлөв өндөр хөгжилтэй орноос хөгжиж буй орнууд чиглэж байна. Уг бодлогын хэрэгжилт нь улс төр, дипломат харилцааны, эдийн засаг-хамтын ажиллагааны болон соёл хүмүүнлэгийн хүрээнд явагдаж байгаа юм. Эдгээр хүрээнд ХБНГУ-ын зөөлөн хүчний нөлөө Монгол Улсад хэрхэн нөлөөлөх, цаашид хамтын ажиллагааны асуудлууддаа хэрхэн анхаарах талаар дараах дүгнэлтэд хүрэв. Үүнд:

- Хоёр орны найрсаг харилцаа 1920-иод оноос идэвхтэй эхэлсэн боловч 1930-аад оноос идэвхгүй, дайсагнагч орнуудын хэлбэрт шилжсэн байна. Харин өнөө үед улс төр-дипломатын харилцаа нь “иж бүрэн түншлэлийн” харилцааны түвшинд шилжиж, амжилттай хэрэгжиж байгаа юм.
- ХБНГУ-тай хийж буй гадаад худалдааны дүн сүүлийн нэг жилийн хугацаанд буурч байгаа нь энэ тал дээр талууд хамтын ажиллагаагаа өргөжүүлэх шаардлагатай юм.
- ХБНГУ-ын тэтгэлэгт хөтөлбөр, хувийн сангуудын дэмжлэгийг амжилттай хүлээн авснаар Монгол Улс хөгжлийн гол нөөц болох хүний нөөцөө чадавхжуулаад авах нь ач холбогдолтой юм. Гэхдээ үүнийг тодорхой зорилготойгоор уул уурхай, археологи-түүх, аялал жуулчлал, хөдөө аж ахуй зэрэг хамтын ажиллагааны гол салбарууддаа хэрэгжүүлэхээр төлөвлөх шаардлагатай байна.
- Цаашид зөвхөн хоёр орны парламент, засгийн газрын түвшинд гэхээсээ илүү орон нутгийн байгууллагууд хоорондын хамтын ажиллагаагаа сайжруулах шаардлагатай юм.

Ном зүй

1. Удо Б.Баркманн. Монгол Германы харилцаа, өнөөгийн байдал хэтийн төлөв, 2013 он.
2. Конрад Аденауэр сан. Иж Бүрэн Түншлэлийн төлөө. 2003 он.
3. Гадаад харилцааны яам. <https://mfa.gov.mn/>
4. Улсын Их Хурлын Тамгын Газрын мэдээлэл <https://www.parliament.mn>
5. Үүрцайх, Б. (2018). “Япон Улсын Зөөлөн хүчний бодлого ба Монгол Улс, Япон Улсын эдийн засгийн хамтын ажиллагаа” Төрийн Удирдлага сэтгүүл. Улаанбаатар. Удирдлагын Академи, 2018 он. Хуудас 52-66.
6. Гомбосүрэн, Ц. (2014). Монгол Улсын Гадаад бодлогын үзэл баримтлалын 20 жил. Улаанбаатар. Конрад Аденауэр сангийн Улаанбаатар дахь суурин төлөөлөгчийн газар. Хуудас 25-33.
7. Үүрцайх, Б. (2016). Монгол улсын эдийн засгийн гадаад харилцаа: Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт ба Эдийн засгийн эрх чөлөө. Олон улсын харилцааны байдал, төлөв ба Монгол Улс. Илтгэлийн эмхэтгэл. Улаанбаатар. МУИС-ийн ОУХНУС. Хуудас 44-51.
8. Joseph S. Nye, Jr. (2004). Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York: Public Affairs.
9. Vietor, R. (2006). How Countries Compete. Boston. Harvard University Press.

ХОЛБООНЫ БҮГД НАЙРАМДАХ ГЕРМАН УЛС БОЛОН МОНГОЛ УЛСЫН ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН МЭДЭЭЛЛИЙН САЙТЫН НИЙТЛЭЛИЙГ ХАРЬЦУУЛАХ НЬ

Г.Жаргалсайхан

ОТИС-ийн багш, доктор (Ph.D.), дэд профессор

Б.Атарцэцэг

ОТИС Сэтгүүл зүйн магистрант,

IA Medi Mongolia ХХК эмч, төлөөлөгч

Түлхүүр үг: Эрүүл мэндийн сэтгүүл зүй, эрүүл мэндийн зөвлөгөө, эм бэлдмэлийн хэрэглээ, сурталчилгаа

Оршил

Олон улсад Сэтгүүл зүйн салбар улам нарийсаж, төрөлжиж, мэргэжин хөгжсөөр байна. Тэр хэрээр нарийвчилсан судалгааг ч мөн шаардаж байна. Манай улсад эрүүл мэндийн мэдээллээр дагнасан сайтууд ховор, Оточ.мн, Эмч.мн гэх мэт цөөн сайт идэвх сулхан ажиллаж, бусад сайтууд нь эрүүл мэндийн талаарх улсын бодлого шийдвэрүүдийг мэдээлэх төдийхөн үйл ажиллагаа явуулдаг байна. Мөн эрүүл мэндийн талаарх мэдээллийг эмнэлгүүд өөрсдийн цахим хуудсандаа, эмч эмнэлгийн ажилчид өөрсдийн фэйж хуудсаараа дамжуулан мэдээллийг оруулдаг байдалтай. Дээрх цахим орчны мэдээллүүд нь шинжлэх ухаанд суурилсан бус, баттай эх сурвалж нь тодорхойгүй байдаг ч иргэд үүгээр дамжуулан оношилгоо эмчилгээний талаарх мэдээллийг авч өөртөө болон үр хүүхдэдээ туршин үзэж эрүүл мэндээрээ хохирох нь ч байна. Иймээс өндөр хөгжилтэй Европын Холбооны улс ХБНГУ-ын сайтыг нийтлэлийг судалж, сайн туршлагыг нэвтрүүлэх хэрэгцээ байна гэж үзлээ. Энэ үүднээс Монгол улсад эрүүл мэндийн чиглэлээр дагнасан хамгийн идэвхтэй ажиллагаатай, олон мэдээлэл оруулдаг Otoch.mn /39K Likes, 56K Followers/-ыг сонгон, ХБНГУ-ын хамгийн цөөн дагагчтай, ойролцоо тооны мэдээлэл оруулдаг, мэдээллийн хандалт ойролцоо Zentrum der Gesundheit /249K Likes, 254K Followers/ сайтыг мэдээллийн сэдэв агуулгатай харьцуулсан ажиглалтыг хийхээр зориллоо.

Судалгааг 2023 оны 04 сарын 1 өдрөөс 2023 оны 10 сарын 01 хүртэлх сүүлийн 6 сарын хугацааны Otoch.mn сайтыг 62, Zentrum der Gesundheit сайтыг 99 нийтлэл-мэдээллийн хүрээнд харьцуулалт хийж нэгтгэн дүгнэж үзсэн болно.

Бид эл өгүүллээ:

1. Эрүүл мэндийн сэтгүүл зүйн тухай товч
2. Otoch.mn, Zentrum der Gesundheit сайтыг нийтлэлийн сэдэв агуулгын харьцуулсан судалгаа гэсэн хоёр хэсгээр авч үзье.

Нэг. Эрүүл мэндийн сэтгүүл зүйн тухай товч:

Эрүүл мэндийн сэтгүүл зүй буюу Анагаах ухааны сэтгүүл зүй бол анагаах ухааны мэдээ, онцлог шинж чанаруудын тухай мэдээ мэдээлэх юм. Англи хэлээр Medical journalism эсвэл Health journalism гэж нэрлэж ирсэн бол монгол хэлнээ Эрүүл мэндийн сэтгүүл зүй нэршлээр хэрэглэдэг. Энэ нь нийтийн эрүүл мэндийг дэмжих чиглэлд онцгой үүрэгтэй оролцдог сэтгүүл зүйн мэргэжлийн нэг салбар төрөл юм²²². Эрүүл мэндийн сэтгүүл зүй нь ерөнхийдөө олон нийтэд, иргэдэд хандсан анагаах ухаан, эрүүл мэндийн нийтлэл мэдээг эрүүл мэндийн чиглэлийн тусгай хэвлэлд юм уу, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслийн тусгай булан нүүр, хөтөлбөрт нийтэлж нэвтрүүлнэ. Олон улсад сэтгүүл зүй нь эрүүл мэндийн, эдийн засгийн, улс төрийн, хүмүүнлэгийн, экологийн гэх зэргээр төрөлжин хөгжсөөр буй билээ.

Манай улсын хүн амын ердөө 3.9-хөн хувь нь эрүүл, зөв зан үйл, идэвхтэй амьдралын хэв маягтай. Харин үлдсэн нь амьдралын буруу дадал, хэвшил, урьдчилан сэргийлэлт хангалтгүйгээс өнөөдрийн олон өвчлөл, эндэгдэл үүсэхэд голлон нөлөөлж буй²²³ гэсэн судалгаа бий. Тиймээс иргэдийн эрүүл мэндийн мэдлэг, боловсролыг нэмэгдүүлэхэд шинжлэх ухаанд суурилсан, баттай эх сурвалжийн мэдээ, мэдээллийг баримт болгон нийтэд түгээх нь эрүүл мэндийн сэтгүүл зүйн үүрэг юм.

Анагаах ухааны сэтгүүл зүй гэдэг нь анагаах ухаанд гарсан хөгжлийн талаар мэдээлэхийг хэлдэг. Үүнд шинэ эм, ерөнхий эрүүл мэнд, тахал өвчний тухай мэдээлэл багтаж болно.

Анагаах ухааны сэтгүүл зүй нь эмнэлгийн мэдээ, онцлогийг мэдээлэх /хэрэглэгчийн үнэлгээний нийтлэлээс ялгаатай/ юм. Эмнэлгийн сэтгүүл зүй олон талт бөгөөд үзэгчдийг тусгадаг. Үндсэн хэсэг нь олон нийтэд зориулсан эмнэлгийн сэтгүүл зүй бөгөөд үүнд ерөнхий мэдээний хэвлэлүүд болон төрөлжсөн эмнэлгийн хэвлэлүүд дэх эмнэлгийн мэдээ, эмч болон бусад мэргэжилтнүүдэд зориулсан эмнэлгийн сэтгүүл зүй багтдаг бөгөөд энэ нь үе тэнгийнхний үнэлгээтэй сэтгүүлд ихэвчлэн гардаг. Анагаах ухааны сэтгүүл зүйн үнэн зөв байдал нь маш олон янз. Олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр гарсан нийтлэлүүдийн тойм нь ихэнх мэдээллүүдийг хангалтгүй гэж үнэлдэг боловч шилдэг жишээнүүд байдаг. Бусад тоймууд нь олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр хэвлэгдсэн нийтлэлүүдийн ихэнх алдаа нь сэтгүүлийн анхны нийтлэл эсвэл тэдгээрийн хэвлэлийн мэдээн дэх алдаануудыг давтсанаас үүдэлтэй болохыг тогтоожээ.

Эмнэлгийн сэтгүүл зүй нь янз бүрийн эх сурвалжаас гаралтай байж болно. Үүнд:

- Телевизийн мэдээллийн хөтөлбөрүүд
- Сонин сэтгүүл
- Интернет сайтууд

²²² https://mn.wikipedia.org/wiki/%D0%AD%D1%80%D2%AF%D2%AF%D0%BB_%D0%BC%D1%8D%D0%BD%D0%B4%D0%B8%D0%B9%D0%BD_%D1%81%D1%8D%D1%82%D0%B3%D2%AF%D2%AF%D0%BB_%D0%B7%D2%AF%D0%B9

²²³ <https://www.facebook.com/whitepenassociation/posts/pfbid02Pmv3hU8kPfkRgqVE7v2J9PEFDcgGGh ofNdU4LfbNqyf8BtoRPzZ8yN5EV54t2KM4I>

- Шинжлэх ухааны сэтгүүлүүд /эрүүл мэнд, анагаах ухаантай холбоотой мэдээ гаргадаг/²²⁴ бол Монгол Улсад Эрүүл мэндийн сэтгүүл зүйн мэдээ нийтлэл хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэлд хэд хэдэн янзаар гарч байна. Үүнд:
- Мэдээллийн вэб сайтад “ Эрүүл мэнд” булан,
- Телевизэд гол төлөв тусгай хөтөлбөрөөр /Ёо ёог анагаах нь, Цахим эмч, Дугархүү эмч зөвлөж байна...../ гэх мэт. Нарийвчилбал,

ТВ-ийн эрүүл мэндийн нэвтрүүлгүүд:

1. Edutainment TV “Good Mood” Эрүүл амьдралын боловсролыг дээшлүүлэх хөтөлбөр Хөтлөгч Л.Баатарцогт
2. NTV “TV доктор” Эрүүл мэндийн нэвтрүүлэг Хөтлөгч хүний их эмч Г.Ууганцэцэг
3. TV5 “Эрүүл амьдарцгаая” Эрүүл мэндийн нэвтрүүлэг хөтлөгч Б.Уянга
4. Like HD TV “Телемедицин” Эрүүл мэндийн нэвтрүүлэг
5. Mongolian National Broadcaster “120/80” Эрүүл мэндийн нэвтрүүлэг хөтлөгч Ч.Манлайбаатар

Эрүүл мэндийн сонин сэтгүүлүүд: Одоогоор эрүүл мэндээр дагнасан сонин сэтгүүл хэвлэгдээгүй байна.

Монголын эрүүл мэндийн сэтгүүлчдийн “Цагаан үзэг” холбоо тэргүүн сэтгүүлч Д.Ариунцэцэг

“Цагаан үзэг” холбооны харьяа Нийгмийн эрүүл мэндийн боловсролыг олгох “Вакцин” клубтэй. Эрүүл мэндийн сэтгүүлч, докторант Б. Ундрах нар ажиллаж байна.

Энэ мэтээр Эрүүл мэндийн сэтгүүл зүй хөгжиж буй боловч анхаарах, мэргэших шаардлага байсаар байна.

Хоёр. Otoch.mn, Zentrum der Gesundheit сайтын нийтлэлийн сэдэв агуулгын харьцуулсан судалгаа

Одоо дурдсан хоёр сайтын сонгон авсан хугацааны нийт мэдээллийг сэдэв агуулгаар нь ангилан, харьцуулж харъя.

²²⁴

<https://homework.study.com/explanation/what-is-medical-journalism.html?fbclid=IwAR1bO2kYHVlHyIAG6PhgSmEGeVWgl5DsRuj2xJIBNUZPRVd1JtUFkptrlpk>

Хүснэгт 1. Otoch.mn, Zentrum der Gesundheit.mn сайтын нийтлэлийг сэдэв агуулгын харьцуулалт

1. Сайтын нэр	
Otoch.mn	Zentrum der Gesundheit.mn
2. Хамрах хугацаа	
2023.04.04- 2023.10.04	2023.04.03-2023.10.03
3. Нийт мэдээний тоо	
62	99
4. Эрүүл мэндийн ерөнхий мэдээлэл	
<p>1. Анги танхимын будагч бодис хүүхэд хорт хавдраар өвчлөхөд нөлөөлж байна</p> <p>2. Дэлгэцтэй цагийг их өнгөрүүлдэг хүүхдийн тархинд юу болдог вэ?</p> <p>3. Хаалгаа түгжсэн билүү яалаа гэж бодох нь "Мэдрэлийн ядаргаа"-нд өртсөний нэг шинж тэмдэг.</p> <p>4. Эрт илрүүлгээр сүрьеэгийн халдварын 214 тохиолдол илрүүлжээ.</p> <p>5. Орост Улаанбурхан эрчимтэй тархаж байна</p> <p>6. Монголд анх удаа дээд мөчний ясны том хэмжээтэй хавдрын хиймэл үе суулгах мэс заслыг амжилттай хийлээ</p> <p>7. Унтаад боссон ч амарсан мэдрэмж авахгүй, тархи ажиллаж, байнга зүүдлэх нь нойргүйдлийн шинж.</p> <p>8. КОВИД-ын шинэ хувилбараар халдварласан хүүхдүүдэд өвөрмөц шинж тэмдэг илэрч байна.</p> <p>9. Эрт илрүүлгийн хугацаа дуусаагүй, цаашид үргэлжилнэ</p> <p>10. НҮБ: Веган дэглэм шим тэжээлийг нөхөж чаддаггүйг анхааруулав.</p> <p>11. Хавдар оношлоход хиймэл оюун ухааныг ашиглах туршилт амжилттай болжээ</p> <p>12. Агаарын бохирдол нэмэгдэхэд зүрхний хэм алдагдаж эхэлдэг</p> <p>13. Ургамлын харшил нь жил бүрийн 4-9 сард үргэлжилдэг</p> <p>14. Амралтын өдрөөр их унтаж нойроо нөхнө гэх бодол хамгийн том өрөөсгөл ойлголт</p>	<p>1. Короно вирусын вакцин чонон хөрвөс үүсгэх үү</p> <p>2. Хэт авиа бие махбодид гэмтэл учруулдаг уу</p> <p>3. Урт хугацааны ковид- байгалийн эмчилгээ</p> <p>4. Хашимото- Сүүны хэрэглээг багасгасанаар шинжилгээний үзүүлэлт сайжирна</p> <p>5. Цусны хорт хавдрын эрсдэлийг мах ихэсгэдэг</p> <p>6. Сүүний үйлдвэр хуурамч судалгаа ашигласан</p> <p>7. Артерын даралт ихсэлт:Эдгээр эмнүүд буруутай байж болно</p> <p>8. Олон эм уушгийг гэмтээдэг</p> <p>9. Витамин Д дутагдал хавдар үүсгэх үү</p> <p>10. Ковидын үйл явц гэдэсний эсээс (darmflora) хамаарах</p> <p>11. Сепсисын хүндрэл нь хооллолтоос шалтгаалдаг.</p> <p>12. Маалингын үрийг халааж болох уу</p> <p>13. Нурууны өвдөлт: Энэ шалтгааныг хэн ч боддоггүй</p> <p>14. Дундаж наслалт: 100 жилээс огцом буурсан</p> <p>15. Байнгын утасны хэрэглээтэй холбоотой бэлгийн бойжилт эртэссэн</p> <p>16. 45-доош насныхны бүдүүн гэдэсний хорт хавдар нэмэгдсээр байна- Шалтгаан нь</p> <p>17. Эрүүл хооллолт нь хорт хавдрыг даван туулах боломжийг нэмэгдүүлдэг</p> <p>18. Эмэгтэйчүүд эрчүүдээс илүү урт насалдаг ч илүү өвчтэй байдаг</p>

<p>15. Олон цаг ажиллах нь харвах, зүрхний шигдээс болох эрсдэлийг нэмдэг</p> <p>16. Он гарсаар КОВИД-19-ийн 205 тохиолдол бүртгэгджээ.</p> <p>17. Залууст залуу нас үлдсэнгүй.</p> <p>18. Нойр булчирхайн цочмог үрэвслийн улирал айсуу.</p> <p>19. Чанаргүй будаг, барилгын заслын материалаас нэгдүгээр зэргийн хорт хавдар үүсгэгч бодисууд ялгарч байна</p> <p>20. Амралт эхлэхээр хүүхдүүдээ эрт илрүүлэгт хэрхэн хамруулах вэ?</p> <p>21. Коронавирусийн халдвар нийслэл болон Өмнөговь, Дорноговь, Сүхбаатар зэрэг аймагт нэмэгдэж байна</p> <p>22. Умайн хүзүү болон хөхний хорт хавдрын тохиолдлын 49.6 хувь нь хожуу оношлогддог</p> <p>23. Бага, дунд ангийнхан электрон тамхийг ихээр хэрэглэх болжээ.</p> <p>24. Манай улсад шүд цоорлын эмгэг дэлхийн дунджаас хоёр дахин өндөр байна</p> <p>25. Эрт илрүүлэг: 45 болон 60 насны хүн амын 11.8 хувь нь сэтгэцийн эмгэгтэй байна</p> <p>26. Японы эрдэмтэд супер компьютер ашиглан тархины үйл ажиллагааны загвар бүтээнэ</p> <p>27. Он гарснаас хойш ХДХВ/ДОХ-ын 12 тохиолдол бүртгэгджээ</p> <p>28. Он гарснаас хойш ХДХВ/ДОХ-ын 12 тохиолдол бүртгэгджээ</p> <p>29. Дэлхий нийтээр эмнэлэгт хэвтэн эмчлүүлэхээс татгалзаж эхэлсэн. Гэтэл Монголд...???</p> <p>30. ДЭМБ чихэр орлуулагч аспартамыг “хорт хавдар үүсгэгч байж болзошгүй” ангилалд оруулжээ</p>	<p>19. Цэвэршилтийн үед илүү их өөх шатаалт явагддаг</p> <p>20. Махгүй хүнсний хэрэглээ нь хорт хавдрын эрсдэлийг бууруулдаг</p> <p>21. Махны хэрэглээнээс хүний тархи үүсдэггүй</p> <p>22. Хэрхэн хорт металлууд Артеросклероз үүсэх эрсдэлийг нэмэгдүүлдэг вэ?</p> <p>23. Шампунь хэрхэн таны гормоны үзүүлэлтийг өөрчилдөг вэ</p> <p>24. Короно вакцин: Зүрх судасны эмч нар удаан хугацааны вакцин илрүүлжээ</p> <p>25. Бронхит Ханиад Ковидын эсрэг Umckaloabo</p> <p>26. Өдөр тутмын эдгээр асуудлууд Ковид тусахад нөлөөлнө</p> <p>27. Вакцинжуулалтын түвшин өндөр байх тусам нас баралтын түвшин өндөр байна</p> <p>28. Billie Eilish : Алдарт дуучин веган</p> <p>29. Короно : Вакцинжуулалтаас 7 сарын дараа хамгаалалт нь 0 болно</p> <p>30. Короно вирусын вакцин батлах судалгааны хайнга байдал</p> <p>31. Тамхинаас гарахад электрон тамхи тус болохгүй</p> <p>32. Хүнсний элсэн чихэр олон хүний үхлийн шалтгаан</p> <p>33. Эрүүл амьдралын хэв маяг нэг хот догны үнэтэй</p> <p>34. Титаны давхар исэл маш аюултай</p> <p>35. Хэт их кофены хэрэглээ тархи агшаадаг</p> <p>36. Цэвэршилтийн үеийн өөрчлөлтөд веган хүнс тустай</p> <p>37. Корона вирусын эсрэг авч буй арга хэмжээ хүүхдийг халдварт өртөмхий болгодог</p> <p>38. Артерын даралт буулгах эмүүд арьсны хорт хавдар үүсэх эрсдэлийг нэмэгдүүлдэг</p> <p>39. Шизофрени:Цус тархины саад шалтгаан байж болно</p> <p>40. Хэрхэн Resveratrol Артрозид тусалдаг вэ?</p> <p>41. Турмерик аутоиммун өвчинд тусалж чадах уу?</p>
---	---

<p>31. Туул, Сэлбэ, Дунд голоос гэдэсний савханцар, бичил биетэн илэрчээ</p> <p>32. Шизофренийн талаарх буруу ойлголтын улмаас лам, бөөд үзүүлэх зэргээр хугацаа алдаж, өвчнийг хүндрүүлдэг</p> <p>33. Шинжилгээнд хамрагдсан тогтоол усны 66.6 хувьд гэдэсний бүлгийн савханцар илэрчээ</p> <p>34. Хоол олдоно, ходоод олдохгүй</p> <p>35. Ковидын хямралын үед яаралтай тусламж үзүүлэх хөтөлбөрийн хаалтын ёслол болжээ</p> <p>36. Дэлхийн эрүүл мэндийн асуудлаарх Ази, Номхон далайн орнуудын парламентчдын VII чуулганыг Монгол Улсад зохион байгуулна</p> <p>37. Улаанбаатар хотод бүртгэгдсэн тарваган тахал өвчний сэжигтэй гурван хүний шинжилгээний хариу сөрөг гарчээ</p> <p>38. 13А буюу өвчтөн шилжүүлэх маягтыг ямар үед ашигладаг вэ?</p> <p>39. ДЭМБ: “COVID-19”-ийн өвчлөл нэмэгдлээ</p> <p>40. Аутизмтай хүүхдүүдийн боловсролд анхаарах цаг иржээ</p> <p>41. 1990 оноос хойш хорт хавдрын тохиолдлын тоо 79 хувиар нэмэгджээ</p> <p>42. Амьдралын буруу хэвшил, дадал зуршлын улмаас хавдрын өвчлөл өсөж байна</p> <p>43. Өнөөдөр Дэлхийн орчны эрүүл мэндийн өдөр тохиож байна</p> <p>44. Хэт таргалалт, чихрийн шижин, бамбайн эмгэгүүдтэй бол зүрхний дутагдалтай болох өндөр эрсдэлтэй</p>	<p>42. Хоол хийх сургуульд шинэ: Ахлах тогоочийн дуртай хувцас</p> <p>43. Глифоспат хөнгөн цагаан хэрхэн таныг өвчлүүлдэг вэ</p> <p>44. Шим Тэжээлийн эсрэг бодисууд хортой юу</p> <p>45. Хашимото /Аутоиммуны өвчин/: Сүү хэрэглэхгүй бол цусны шинжилгээ сайжирна</p> <p>46. Хүүхэдтэй болох хүсэл</p>
<p>5. Эрүүл мэндийн зөвлөгөө</p>	
<p>1. Ковид яагаад нүдийг өвчлүүлж байна вэ, нүдээ хэрхэн хамгаалах вэ?</p> <p>2. Агаарын бохирдол эр бэлгийн эсийн тоо буурахад нөлөөлдөг.</p>	<p>1. Хоол бэлтгэх курс - Эрүүл хоолыг урьдчилан бэлтгэх</p> <p>2. Эрүүл бус хооллолт нойргүйдэлд нөлөөлөх</p>

<p>3. Улирлын шинж чанартай харшилтай хүмүүст өгөх гурван зөвлөгөө.</p> <p>4. Цусны даралт ихсэх өвчнөөс сэргийлье</p> <p>5. Тархины цус харвалт болохын өмнөх анхааруулах дохио</p> <p>6. Алжаасан тархийг сэргээх 6 арга</p> <p>7. Цус шингэлэх үйлчилгээтэй хүнсний бүтээгдэхүүнүүд</p> <p>8. Их эмч Ч.Дэлгэрмаа:Мацаг бол эмчилгээний нэг арга</p> <p>9. Интернэтийг хоёр цаг ба түүнээс дээш хугацаанд хэрэглэх нь сэтгэл гутралд өртөх магадлалыг 80% нэмэгдүүлдэг</p> <p>10. Дахин маск зүүж эхлэх хэрэгтэйг эрдэмтэд анхааруулжээ.</p> <p>11. Тархины цус харвалт болохын өмнөх анхааруулах дохио</p>	<p>3. Жирэмслэлтээс хамгаалах эм сэтгэлийн хямралд орох эрсдэлийг нэмэгдүүлэх үү</p> <p>4. Салатны мэргэжлийн тогоочийн жор</p> <p>5. Хөхөөр хооллосон хүүхдүүдэд сурах бэрхшээл бага байдаг</p> <p>6. Жирэмслэлтээс хамгаалах дааврын бэлдмэл хөхний хорт хавдрын эрсдэлийг нэмэгдүүлдэг</p> <p>7. Хоол хийх шинээр: Амтат веган соус шөл хийх</p> <p>8. Хоолны курс: Тослог багатай хоол хийх жигнэсэн хоол сурах</p> <p>9. Хэрхэн аюултай гурван хүнснээс татгалзах вэ</p> <p>10. Эрүүл хооллолт Зүрхний шигдээс цус харвалтгүй байх боломжийг олгодог.</p> <p>11. Эмэгтэйчүүд яагаад даршилсан байцаа идэх хэрэгтэй вэ</p> <p>12. Амьдралыг аз жаргалтай болгодог 3 энгийн зүйл</p> <p>13. Яагаад та аарцагны ёроолын булчингийн дасгал хийх хэрэгтэй вэ</p> <p>14. Элэгний өөхлөлтийн өвчлөлийн эрсдэлийг хэрхэн бууруулах вэ</p> <p>15. Өндөр настай хүмүүс сууж байхдаа зөнөгрөх өвчний эсрэг юу хийж чадах вэ</p> <p>16. Та хэр олон удаа ямар давтамжтай дасгал хийдэг вэ</p> <p>17. Яагаад Веганчууд хүчний спорт хийх хэрэгтэй вэ</p> <p>18. Түрүү булчирхайн хорт хавдрын эрсдэлийг 2дахин буулгах</p> <p>19. Заавал загас байх шаардлагагүй ургамлын гаралтай омега 3 адилхан сайн</p> <p>20. Харанхуйд унтах нь өвчлөлөөс сэргийлдэг</p> <p>21. Цусны хавдар: Valin амин хүчил бага идэх</p> <p>22. Яншуйны эрүүл мэндэд үзүүлэх ашиг тус</p> <p>23. LIFE дэглэм мигрень өвчнийг эмчилдэг</p> <p>24. Ковидоос сэргийлэх жоргүй жор</p> <p>25. Амьтны гаралтай өөх тос цус харвах эрсдэлийг нэмэгдүүлдэг</p> <p>26. Кофегүй сэргэх 8 зөвлөгөө</p> <p>27. Вакцины дараах хооллолт</p>
--	--

	<p>28. Эдгээр тосны хүчлийг хэрэглэснээр 5 жил урт наслах боломжтой</p> <p>29. Эдгээр хүнс ковидын эрсдэл бууруулдаг</p> <p>30. Маск хүүхдэд хортой</p> <p>31. Эдгээр зууш нь зүрх судасны өвчлөлийг нэмдэг</p> <p>32. Кофеин нь тархинд нөлөөлдөг</p> <p>33. 3 өдрийн тунгалгийн булчирхай цэвэрлэгээ</p> <p>34. Тайланд улаан карригай temper</p> <p>35. Цусны даралт ихсэлтийн үед дараах 6 жимсийг идээрэй</p> <p>36. Какао хараа сайжруулдаг</p> <p>37. Усан үзэм : Цусан дахь холестерин бууруулж нарнаас хамгаалах үйлчилгээтэй</p> <p>38. Нүдэнд шар толбо үүсэхээс хамгаалах gojibeeren жимс</p> <p>39. Хэрхэн пеларгонидин Альцгеймерээс хамгаалдаг вэ</p> <p>40. Чихрийн шижингийн өвчний үед мелатонин/ даавар / цусны шинжилгээний үзүүлэлтийг сайжруулдаг</p>
6. ЭМ талаарх Засгийн газрын гаргасан тушаал шийдвэр	
<p>1. Эрт илрүүлэгт иргэдийн 80 хувийг хамруулахыг үүрэг болголоо.</p> <p>2. Гуурсан хоолойн эмтэй сорилын 70 хувийг ЭМД-ын сангаас хөнгөлнө.</p> <p>3. Дараах тохиолдолд 13А маягтыг шаардахгүй</p> <p>4. Шаардлагагүй оношилгоо, шинжилгээ хийлгэхийг хязгаарлалаа.</p> <p>5. Эрүүл мэндийн даатгалаар сэтгэцийн оношилгоо шинжилгээ үнэгүй өгнө.</p>	<p>Байхгүй</p>
7. Эмнэлгийн мэдээллийг оруулсан	
<p>1. ХӨСҮТ: Салхинцэцэгээр өвдсөн хүүхдийг усанд оруулж, агаарт гаргахыг зөвлөж байна</p> <p>2. ХӨСҮТ: Халдварын тохиолдол огцом өссөн тул амны хаалтаа зүүж эхлэхийг зөвлөө</p>	<p>Байхгүй</p>
8. Эм болон нэмэлт витамин талаарх мэдээлэл	
<p>Байхгүй</p>	<p>1. Аспирин өндөр настанд цус багадалт үүсэх эрсдэлийг нэмэгдүүлдэг</p>

	<p>2. Омега тосны хүчил 3. Витамин Д хорт хавдрын нас баралтыг бууруулдаг 4. Омега 3 тосны хүчил пребиотик үйлчилгээтэй 5. Витамин мигрений өвдөлтөд туслах уу 6. Витамин Д шихрийн шижинтэй хүүхдүүдэд тусалдаг 7. Булчингийн таталтын эсрэг Омега 3 тосны хүчил 8. Бамбай булчирхайн зангилааны үед витамин Д г бодоорой 9. Витамин Д-ын хэмжээ нь жирэмсэн үед хүүхдийн IQ нөлөөлдөг</p>
9. Эм бэлдмэлийн сурталчилгааны мэдээлэл	
Байхгүй	1. Хөгшрөлтийн эсрэг Тауринтай хамт
10. Эрүүл мэндийн судалгааны ажлын мэдээлэл	
Байхгүй	<p>1. Судалгаа: Элэгний өөхлөлтөд тустай 2 витамин 2. Судалгаа: Чихэрлэг бодис хорт хавдрын эрсдэлийг нэмэгдүүлдэг 3. Судалгаа: Вакцинжуулалт болон халдварын түвшинд хамаарал байхгүй</p>

Харьцуулсан хүснэгтээс үзвэл,

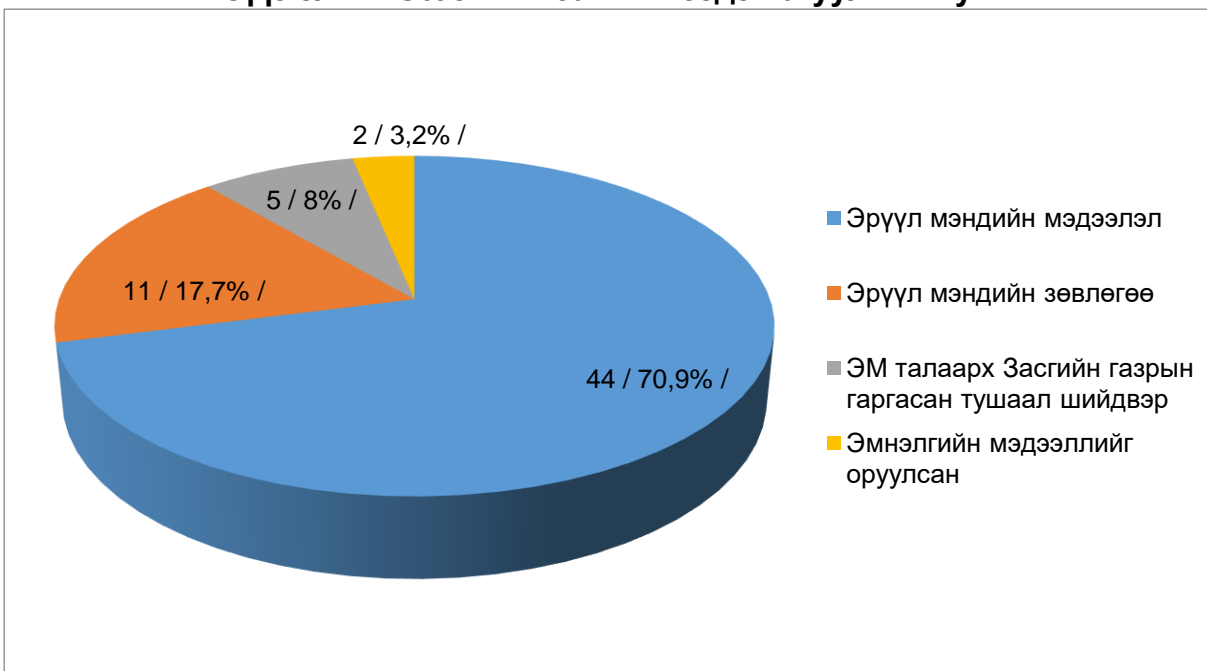
1. Нийт мэдээллийг ангилахад Otoch.mn-д “Эрүүл мэндийн ерөнхий мэдээлэл”, “Эрүүл мэндийн зөвлөгөө”, “ЭМ талаарх Засгийн газрын гаргасан тушаал шийдвэр”, “Эмнэлгийн мэдээллийг оруулсан гэх 4 төрлийн нийтлэл, Zentrum der Gesundheit.mn сайт “Эрүүл мэндийн ерөнхий мэдээлэл”, “Эрүүл мэндийн зөвлөгөө”, “Эм болон нэмэлт витамин танилцуулга”, “Эм бэлдмэлийн сурталчилгаа”, “Эрүүл мэндийн судалгааны ажлын мэдээлэл” гэсэн 5 төрлийн нийтлэл оруулсан байна.
2. Zentrum der Gesundheit.mn нийт мэдээллийн 46,4% буюу 46 байхад Otoch.mn-ийн нийт нийтлэлийн 70,9% буюу 44, нь эрүүл мэндийн ерөнхий мэдээлэл байна. 24.5%-аар илүү мэдээллийн чанартай нийтлэл оруулж байгаа нь нийтлэлийн бодлого тодорхой биш байгааг харуулж байна.
3. Otoch.mn нийт мэдээллийн 17,7% буюу 11 мэдээлэл, Zentrum der Gesundheit.mn нийт мэдээллийн 40% буюу 40 зөвлөгөөг оруулж байгаа нь Zentrum der Gesundheit.mn сайт эрүүл мэндийн зөвлөгөө зөвлөмжид ихээхэн анхаарч, иргэдийн эрүүл мэндийн боловсролд анхаарч байгаа нь хандалтын тоогоор ч илэрч байна.

4. Otoch.mn сайт нь Засгийн газрын гаргасан тушаал шийдвэрийн тухай мэдээлэл 8%-д байхад Zentrum der Gesundheit.mn тийм мэдээлэл оруулаагүй, Otoch.mn сайт нь Эмнэлгийн мэдээллийг шууд хуулбарлан 3,2%-д нь буюу 2 мэдээллийг оруулсан байна. Zentrum der Gesundheit.mn тийм мэдээлэл оруулаагүй байгаа нь бие даасан үйл ажиллагааны илэрхийлэл болж байна.
5. Zentrum der Gesundheit.mn сайт нь эм болон витамины талаарх зөвлөгөө, хэрэглэх аргын талаарх мэдээллийг 9%-д нь буюу 9 мэдээллийг оруулсан байна. Otoch.mn тийм мэдээлэл оруулаагүй байна.
6. Zentrum der Gesundheit.mn сайт нь эм бэлдмэлийн сурталчилгааны талаар 1%-д нь буюу 1 мэдээллийг оруулсан байна. Otoch.mn тийм мэдээлэл оруулаагүй байна.
7. Zentrum der Gesundheit.mn сайт нь Эрүүл мэндийн судалгааны ажлын талаар 3%-д нь буюу 3 мэдээллийг оруулсан байна. Otoch.mn тийм мэдээлэл оруулаагүй байна.

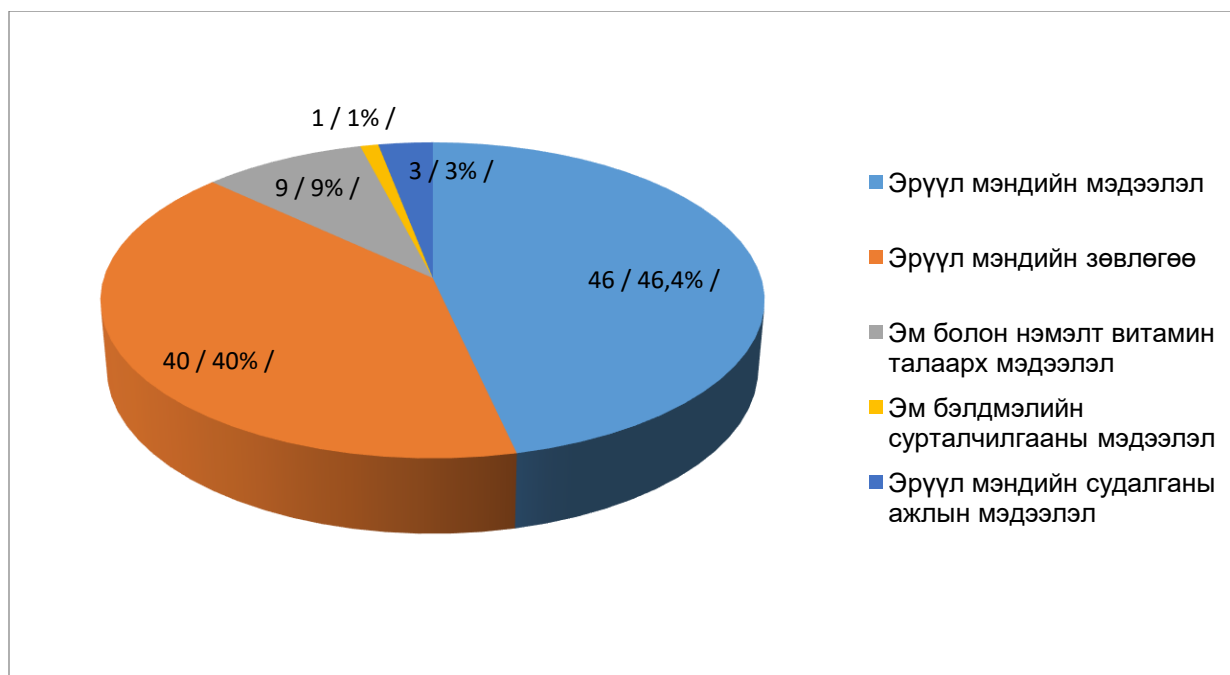
Эндээс манай эрүүл мэндийн сэтгүүл зүйд мэргэшиж бие даах, шинжлэх ухаанжих шаардлага байгааг тодорхой харж болохоор байна.

Одоо сайт тус бүрийн нийтлэлийн сэдэв агуулгыг дотоод харьцааг авч үзье.

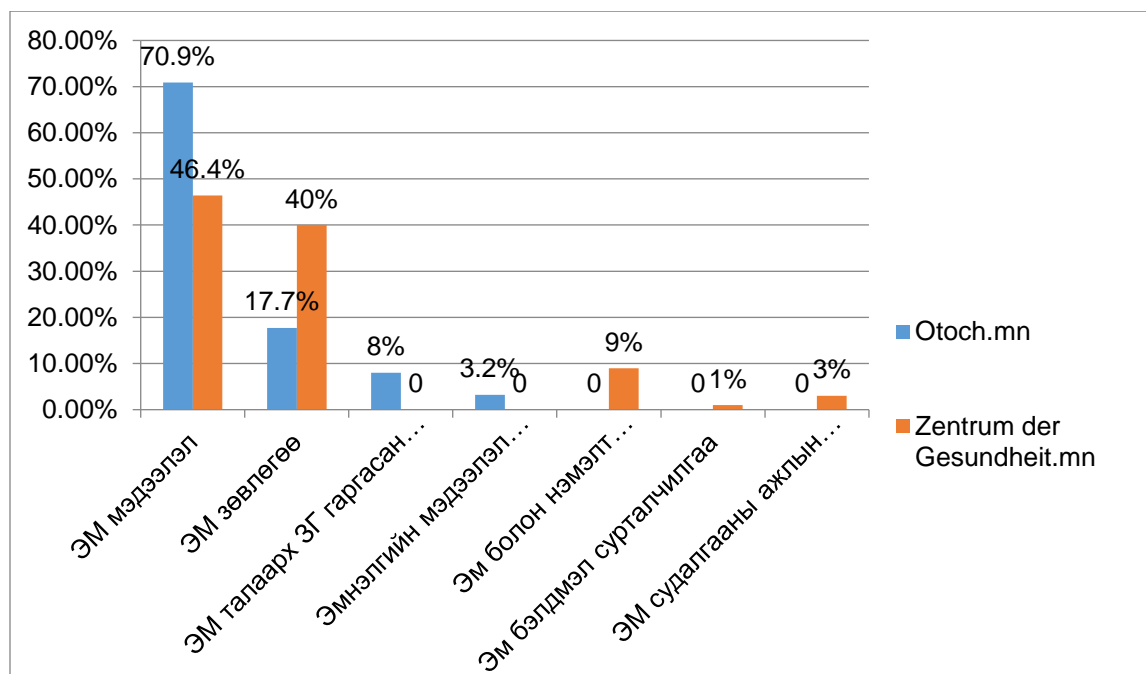
Үзүүлэлт 1. Otoch.mn сайтын сэдэв агуулгын хувь

Үзүүлэлт 2. Zentrum der Gesundheit.mn сайтын сэдэв агуулгын хувь

Үзүүлэлт 3 . Otoch.mn, Zentrum der Gesundheit.mn сайтын сэдэв агуулгаар харьцуулсан байдал

Дүгнэлт

Бид гаднын орны Эрүүл мэндийн сэтгүүл зүйн сайн туршлагыг тандах зорилгоор хийсэн энэхүү бичил судалгаандаа Европын Холбооны өндөр хөгжилтэй орон ХБНГУ-ын хандалт харьцангуй багатай эрүүл мэндийн “Zentrum der Gesundheit.mn” сайтыг Монгол Улсын эрүүл мэндийн идэвхтэй үйл ажиллагаатай Otoch.mn сайтын дурдсан хугацааны нийтлэлийн сэдэв агуулгад харьцуулсан ажиглалт хийж, дараах дүгнэлтэд хүрлээ.

1. Otoch.mn, 62 мэдээлэл, Zentrum der Gesundheit.mn 99 мэдээлэл буюу 1,6 дахин олон мэдээллийг оруулсан байна. Үүнээс манай улсын эрүүл мэндийн хамгийн идэвхтэй сайт гэж үзвэл мэдээ мэдээлэл харьцангуй цөөн байна гэж үзэж байна.
2. Otoch.mn-ийн нийт нийтлэлийн 70,9% нь ерөнхий мэдээлэл, Засгийн газрын гаргасан тушаал шийдвэрийн тухай мэдээлэл 8%, Эмнэлгийн мэдээллийг шууд хуулбарлан оруулсан 3,2% мэдээлэл байгаа нь нийтлэлийн тодорхой бодлогогүй байгааг харуулж байна.
3. Манай эрүүл мэндийн сэтгүүл зүйд Германы эрүүл мэндийн сайтын мэргэшсэн, бие даасан байдал, шинжлэх ухаанч хандлагыг төлөвшүүлэх шаардлагатай байна.

Нэгтгэн дүгнэвэл, Монгол Улсад нийтлэлийн тодорхой бодлого, мэргэшсэн сэтгүүлчид бүхий эрүүл мэндийн сайтуудыг идэвхтэй ажиллуулах нь нийгмийн сүлжээ түгээмэл хөгжсөн энэ үед ирээдийн эрүүл мэндийн боловсрол, эрүүл аж төрөхүйд онцгой хувь нэмэртэй болох юм.

Ном зүй

1. https://mn.wikipedia.org/wiki/%D0%AD%D1%80%D2%AF%D2%AF%D0%BB_%D0%BC%D1%8D%D0%BD%D0%B4%D0%B8%D0%B9%D0%BD_%D1%81%D1%8D%D1%82%D0%B3%D2%AF%D2%AF%D0%BB_%D0%B7%D2%AF%D0%B9
2. <https://www.facebook.com/whitepenassociation/posts/pfbid02Pmv3hU8kPfkRgqVE7v2J9PEFDcgGGhofNdU4LfbNqyf8BtoRPzZ8yN5EV54t2KM4I>
3. <https://homework.study.com/explanation/what-is-medical-journalism.html?fbclid=IwAR1bO2kYHVlHyiAG6PhgSmEGeVWgl5DsRuj2xJIBNUZPRVd1JtUFkptrlpk>
4. Zentrum der Gesundheit.mn
5. Otoch.mn

中国、美国和欧盟青少年法律教育的深入比较研究

A COMPREHENSIVE COMPARATIVE STUDY OF LEGAL EDUCATION FOR ADOLESCENTS IN CHINA, THE UNITED STATES, AND THE EUROPEAN UNION

Jargalmaa Ganbaatar(苾娜), MA, Lecturer of International Relations, Otgontenger University

Guo Zheng Dao (郭铮道) Master of Otgontenger University

摘要:随着社会法制建设的不断深入,法制教育在全社会特别是教育领域的重要性日益凸显。青少年作为未来社会的主力军和未来国家的基石,其法律素质和法律观念对社会法制环境的形成有着重要的影响。然而,如今世界青少年法律教育存在着教育实践性内容不强、教学方法创新性不足、青少年法律意识淡薄等诸多问题。这些问题影响了法制教育的实效性和广泛性,制约了诸国法制建设的进程。因此,有必要对世界青少年法制教育的现状进行深入的研究,以找到解决问题的有效路径,以促进国际法制教育事业的健康发展,促进社会法制环境的优化。所以我们深入研究中国,美国和欧盟对青少年普法教育的政策了。

关键词: 教育学, 法律教育个案研究, 法律概念

一、引言

法治为确保民主参与和保护基本权利与自由提供了制度基础。一个独立、公正的司法体系,保障了公民享有公正的司法程序以及在法律下的公平和平等待遇,充当了每当基本权利或自由可能受到侵犯时的救济保障。

在全球化的背景下,法制观念的普及和提升成为了国家发展和社会进步的重要指标,尤其在高等教育领域,法制教育已经被广泛认为是公民素质教育的重要组成部分。青少年作为未来社会的主要力量,他们的法制观念、法律素质和法律行为将直接影响到社会法制的建设和社会的发展。在这个背景下,青少年普法教育显得尤为重要[1]。然而,面对日益严峻的法制环境和复杂的社会现象,我国的青少年普法教育存在一些问题,这使得普法教育的实际效果并未达到预期,有待进一步改进和提升。这些问题主要表现在普法教育内容过于理论化、教学方式单一、以及青少年法制意识普遍较弱等方面。因此,如何改进普法教育,提高其教学效果,是当前普法教育面临的重要任务。本文对当前中美欧三国青少年普法教育的现状进行深入的研究,探讨其存在的问题,提出改进措施,希望为青少年普法教育的改革和发展提供理论支持和实践参考。

在当前的社会环境下,青少年普法意识的普遍较弱是一个不容忽视的现象。这种现象不仅体现在对法律知识理解和掌握的不足,更主要的是在于他们的法制观念上存在较大的缺失。即使在学习了一些基础的法律知识之后,他们在遇到实际问题时,仍然往往不能正确的运用法律进行分析和判断,这种情况在一定程度上暴露了青少年普法意识的薄弱。普法教育的根本目的在于培养学生的法治意识,使他们能够树立尊重法律、遵守法律的观念,通过法律手段解决生活中的问题。然而,当前青少年在遇到问题时,往往首先想到的是依靠个人的力量和关系网络,而不是寻求法律的帮助。这不仅反映出他们对法律的认知不足,更表明他们缺乏将法律作为解决问题的工具的意识。总的来说,青少年普法意识的普遍较弱,既体现在他们对法律知识的掌握程度不够,更主要的是在他们的法制观念上存在较大的缺失。因此,普法教育应该注重提升青少年的法律意识,帮助他们树立尊重法律、依法行事的观念。

二、新时期青少年法制教育的意义

普法教育,即普及法律知识的教育,其核心目标在于普及法律知识,提高公民的法律素质和法制意识,使公民了解国家法律,尊重法律,遵守法律,运用法律保护自己的合法权益。普法

教育的定义与目的在不同的法律体系和教育背景下可能会有所不同，但其基本含义是对全体公民进行的法律知识教育活动。普法教育不仅包括法律知识的传授，更重要的是通过教育活动培养公民遵守法律、尊重法律、运用法律的观念和能力，促进社会公正和法制建设[1]。

普法教育的主要目的在于通过普及法律知识，使公民对法律有基本的了解和认识，从而在日常生活中能做出符合法律规定的行为。同时，普法教育也希望通过教育，培养公民的法制观念，让公民更好地理解并接受法律的公正性和权威性，增强公民的法制意识。当公民具有强烈的法制意识，他们就会自觉地遵守法律，愿意运用法律解决日常生活中的各种问题，也能主动地维护自己的合法权益。

三、中国青少年普法教育现状

中国青少年普法教育一直是社会关注的焦点之一。在过去多年里，中国政府一直致力于推动青少年法治教育，以提高他们的法律意识和法治素养。“七五”普法指出有接受教育能力的中国公民都是法制宣传教育的对象，重点加强领导干部、公务员、青少年、企事业单位经营管理人员和农民的法制宣传教育，领导干部和青少年是重中之重。这就明确了“七五”普法要从娃娃抓起，普法工作的重点对象是青少年学生。那么如何在教学过程中提升学生的法律素质是新时代需要研究的课题。

学校教育是主要平台，普法课程逐渐纳入学校教学计划，涵盖了基本的法律知识、法治观念和法律道德。创新普法教育方式。一是营造家庭氛围。学校家长沟通，以学校为主，家长跟上，晓之以理，动之以情，不但让学生知道家长的良苦用心，而且让学生从家长那里学会为人处世的优良美德和高尚品质，以便学生恪守社会共同生活准则、伦理道德和法律规范，为他们的心智和健康成长奠定基础。二是街道社区通过构建教育平台，举办未成年人家长法制教育培训班，用耳濡目染的故事来提升家长的法制素质和正确法制教育观念；另外通过爱心捐赠、学业辅导、情感交流、心理疏导、家长讲座等形式，来教育和引导家长树立正确的家庭教育观念。三是在小学语文、数学、德育、信息技术等学科教学中渗透爱国、安全、环境保护、禁毒、国防等专题教育知识。

此外，各地也积极开展普法宣传活动，通过举办法治讲座、主题活动等方式，向青少年传递法律知识。一些社会组织也参与其中，通过互联网等新媒体手段，向青少年普及法律知识。搭建未成年人普法教育基地。一是充分利用革命传统红色教育、警示教育基地的作用，把未成年学生组织起来到基地接受德育法制教育，接受直观、形象的教育，让学生身临其境接受洗礼，为青少年法制教育创造优质教育环境。二是普法、教育、旅游、工青团等有关单位（组织）要在举办夏令营、社区实践、普法宣传等活动中拓展青少年社会法制教育实践领域，以此增长学生的法制意识。三是充分运用互联网传播平台和法治宣传教育云平台这个阵地，运用新媒体新技术进行普法宣传教育，实现法治宣传教育公共数据资源开放和共享，推进“互联网+法治宣传”行动；同时组织新闻网络开展普法宣传，更好地运用微信、微博、微电影、客户端开展普法活动，让普法的阵地四面开花。

然而，仍然存在一些挑战，如：课程质量不均衡、学校对普法教育认识不到位，学校普法效果不到位，当前部分学校的普法形式是过于强调形式而忽视普法内容，是按照普法部门的要求开设了法制教育课，但被“挪为他用”是常有的事；另外还存在兼职普法教师的问题，兼职老师并非专业法律人士，本身对法律知识知之甚少。学生对法律知识的兴趣参差不齐等。未来，可能需要继续改进和拓展普法教育的手段和内容，以更好地满足青少年的学习需求。

进入新时代，由于未成年学生心智还不成熟，却很想接触新生事物，这就不可避免地受到来自社会的方方面面的“侵蚀”和社会中不良因素的影响，此时学校如不抓住时机加以引导维护青少年身心健康，而是采取“树大自直”、放任自流的中国式教育，势必让青少年学生内心歪曲、空虚、寂寞、冷漠，引发法制教育危机，不可避免地出现青少年违法犯罪案件，导致社会问题。且由于学生心理教育和法制宣传教育的缺失，致使未成年人犯罪的高发，这与我国教育体系有关，

家属过多关注了学生的“冷暖”，学校则关注学生学习，至于未成年人学生内心的心路历程却极少从法律的层面进行教育。

法律基础课程在当前的教育体系中占据着重要的位置。这些课程涵盖了从宪法、刑法、民法到行政法等多个领域的基础法律知识，为非法学专业的学生提供了了解法律、学习法律的机会。这些课程旨在通过教授基础法律知识，培养学生的法律意识和法律思维方式，以及相关的案例分析和法律思考方法。通过这样的课程设置，学生不仅能够掌握必要的法律知识，还能够培养独立思考和问题解决的能力。

尽管普法教育课程广泛地涵盖了各类法律知识，并且多种教学形式也使得学生有了更多接触和理解法律的方式，然而青少年对于普法教育的接受程度却并不尽如人意。许多学生对法律的认知仍然停留在知识层面，法律课程的接受度和参与度并不高。一些学生甚至认为法律课程枯燥乏味，缺乏趣味性和吸引力，更有部分学生认为这些课程与他们的专业或未来职业无关，因此对其产生了抵触情绪。同时，尽管有些学校开始尝试引入更多实践性的教学方式，例如模拟法庭、法律讲座等，但这些活动的参与度和效果也需要进一步的观察和研究。

四、美国法治教育的确立及特点

1971年，美国律师协会成立青少年公民教育特殊委员会，标志着律协于教育部合作关系的形成，美国的青少年法治教育进入快速发展阶段。律师与教师开始合作设计、讲授法律课程，创造性的开发法治教育活动。1978年，美国国会通过《法治教育法案》，赋予了法治教育独立的地位。该法案交法治教育定义为“使非法律专业者获得与法律、法律程序、法律系统有关的知识 and 技能并领会其赖以建立的基本原则和价值的教育”。美国联邦教育部进一步规定，法治教育要帮助学生“在这个复杂和多变的社会中更加有效地与法律打交道”。[1]

相对于笼统的公民教育，独立的法制教育意义有两点。其一，虽然美国绝大多数州一直都要求在中小学进行宪法和人权法案的教育，但是在教学方法上比较受限。法制教育引入案例分析、模拟法庭等情境性的教学设计和方法，提升教学效果。其二，法治教育立足与学生生活，起到普法和帮助学生领会法律精神和原则作用。法制教育重在培养学生法律思维能力，帮助学生更好的应对社会生活中的法律问题。同时，法治教育对于提高学生的学习兴趣，预防青少年犯罪和促进社区参与都有积极的作用。[2]

美国对青少年普法教育的政策涵盖了一系列措施和倡议，以确保青少年获得关于法律、公民权利和责任的教育，预防青少年犯罪事件的发生。以下是一些美国各州共通的青少年普法教育政策的主要特点：

- 1、学校课程：美国学校在国家课程中包括法律和公民教育，旨在教授青少年关于法律体系、政府机构和公民权利的知识。这些内容通常包括在社会研究或公民教育科目中。
- 2、青少年项目：各州通常设有青少年项目，旨在提供娱乐、教育和社交机会。这些项目可能包括体育、文化活动、社区服务等。
- 3、公民教育：美国强调公民教育的重要性，旨在培养青少年的政治参与意识和社会责任感。这包括了解选举、政府决策和法治原则。
- 4、法律教育项目：一些组织在学校之外提供法律教育项目，如 Young Citizens 和 The Citizenship Foundation。这些项目通常涵盖模拟法庭活动、法律工作坊和公民参与项目。而其中的青年法庭是在部分州实行的机构，以处理涉及青少年的刑事案件。这些法庭通常注重康复和重建，而不仅仅是刑事处罚。
- 5、在线资源：美国政府和非营利组织提供了在线法律教育资源，以便青少年和教育者访问。这些资源包括法律信息、案例研究和教育材料。
- 6、公民参与：鼓励青少年参与模拟选举、青年议会和社区服务等公民参与活动，以提高他们的社会参与度。

美国政府和教育机构致力于确保青少年在学校和社区中接受全面的普法教育，以培养他们的法治意识和公民责任感。这些政策旨在帮助减少青少年犯罪事件的同时更好地了解美国法律体系和社会政治环境，以便他们能够更积极地参与社会生活。

对法律的了解和认识，不仅能帮助大学生更好地保护自身权益，而且可以使他们在未来的工作和生活中避免触犯法律，促使他们更为明智地处理各种社会关系和纠纷。此外，通过学习法律，大学生可以理解和接受法律的公正性和权威性，强化其法制观念。另一方面，大学生是社会变革的重要推动者，他们的言行举止往往能影响到社会的发展方向[3]。因此，对大学生进行普法教育，可以引导他们将法治观念融入到他们的行动中，用法律思维和法治方式处理和解决问题，这对于推动中国社会主义法治国家建设有着积极的推动作用。

五、欧盟青少年普法教育现状

欧洲刑警组织最近发布了一份公告，宣布他们正在与多个国家合作，共同打击网络黑客攻击，并提高青少年对网络犯罪的认识。据研究表明，青少年参与网络犯罪的情况日益严重，许多年轻的计算机天才因法律意识的薄弱而误入歧途。因此，引导青少年将他们的技能用于正道变得尤为紧迫。

欧洲刑警组织联合法国、英国、澳大利亚、美国等 13 个国家的执法机构，共同逮捕了 34 名涉嫌实施恶意网络攻击的嫌疑人，其中大多数年龄不到 20 岁，还有 101 人受到了警告。这些被捕的人涉嫌发动“分布式拒绝服务”攻击，这是黑客常用的一种手法，通过大量请求占用网络资源，导致网络崩溃，用户无法访问网站和服务器。这种技术允许多台计算机合作攻击一个或多个目标，从而加大破坏效果。

一项研究指出，青少年在网络犯罪领域所占比例不断上升，这一问题不能被忽视。去年，英国逮捕的黑客嫌疑人大多年龄在 15 至 18 岁之间，而澳大利亚 18 岁以下的网络犯罪者在两年内增长了 26%，在三年内增长了 84%。美国约有六分之一的青少年声称尝试过某种形式的黑客行为，而在英国，这一比例高达四分之一。

这次欧盟行动的主要目标之一是提高青少年对网络犯罪风险的认识。因为现在的年轻人早早地接触互联网，花费更多时间在网上，因此滑入网络犯罪的陷阱变得更为容易。许多年轻的计算机爱好者没有意识到网络犯罪的后果，因此容易触碰网络安全的底线。

这份报告强调，青少年好奇、冲动、爱冒险，再加上法律意识淡薄，很容易无意中卷入网络犯罪。虽然他们破解密码、侵入系统等活动通常不会造成大规模破坏，但如果没有适当的监督和教育，他们可能最终成为职业黑客。因此，有效防范青少年网络犯罪需要全社会、家庭、教育机构和执法部门的共同努力。

这是一个严峻的问题，需要综合性的解决方案。通过加强教育，家长引导孩子的网络行为，以及执法部门采取适当的法律手段，我们可以帮助年轻一代正确利用他们的潜力，迈向更积极建设的未来。

六、青少年普法教育存在的问题

普法教育内容过于理论化，缺乏实践性

普法教育对于培养青少年的法律意识和素养，提高他们的法制观念具有重要作用。然而，在当前的普法教育中，普遍存在着内容过于理论化，缺乏实践性的问题。很多普法教育仅仅停留在教授基础的法律知识，如法律条文的解读、法律原则的讲解等，而较少涉及到如何将理论知识应用到实际生活中去，例如解决实际法律问题的方法、如何正确运用法律权利进行维权等实际操作技能。这导致了青少年在学习普法教育后，虽然掌握了一些法律知识，但在遇到实际的法律

问题时，却常常不知所措，不知如何利用自己所学的法律知识去解决问题。此外，过于理论化的普法教育也容易让学生感到枯燥乏味，缺乏学习的兴趣和动力。因此，需要改变现行的普法教育模式，将更多的实践元素融入其中，以提高普法教育的实效性和吸引力。

青少年普法教育的改进措施

加强实践性的普法教育，提高青少年的法律素养

法律知识的学习与理解，特别是法律观念的形成和法律思维方式的培养，都需要通过实践活动来实现。因此，加强实践性的普法教育，对于提高青少年的法律素养，具有至关重要的作用。实践性的普法教育，不仅可以帮助青少年更好地理解和掌握法律知识，还可以在在实践中培养他们的法律思维能力，使他们能够将法律知识运用到实际问题的解决中去。具体来说，实践性的普法教育，可以通过以下几种方式来进行：

创新普法教育的教学方式，提高教学效果

教学方式的单一和传统可能会导致学生的学习兴趣降低，而吸引力和有效性的教学方法可以让学生更深入、更全面的理解和接受法律知识。首先，引入网络和数字化工具可以提升普法教育的效率和效果。在互联网和移动网络广泛应用的现代社会，教育方式也需要适应这一趋势，利用网络平台进行在线教学、网络讨论、互动学习等方式可以极大的拓宽普法教育的空间和形式，让法律知识的传播更加迅速和有效。其次，以学生为中心的互动式教学方法，如案例教学、角色扮演等，可以引发学生的思考和参与，提高他们的学习积极性，加深对法律知识的理解和记忆。同时，这种方法还可以训练学生的团队合作能力和法律分析技巧，提升他们的法律素养。此外，跨学科的教学方式也可以提高普法教育的教学效果。通过与其他学科的结合，比如社会学、心理学、经济学等，让学生从多个角度去理解和研究法律问题，既可以拓宽学生的知识视野，也有助于提高他们对法律的理解深度。总的来说，普法教育的教学方式需要不断创新和发展，以提高教学效果，更好的提升青少年的法律素养，为社会主义法治建设做出更大的贡献。

通过多种方式提高青少年的法制意识

普法教育应结合社会热点、案例研究等形式，让法律理论和实践紧密联系，使学生在具体的实际问题中体验到法律的生动性和实效性。创新教育方式也是提升青少年法制意识的重要策略。可以利用模拟法庭、讨论赛等形式，让学生亲身参与，通过实际操作、实践锻炼，深入理解和掌握法律知识，提升法律素养，形成良好的法制意识。

七、结论

在这个过程中，法律教育不仅要让学生掌握法律知识，更要注重培养其法律素养，尤其是实践性和创新性。这样的教育尊重学生的个体差异，创造了一个良好的法制环境，帮助他们理解并自觉尊重和遵守法律，更有效地运用法律。只有当我们提高普法教育的质量和效果，才能培养出对社会主义法治国家建设有积极贡献的青年一代。

然而，青少年普法教育在不同国家存在一些共性问题，如内容过于理论化、缺乏实践性、教学方式单一等。为了改进青少年普法教育，应采取以下措施：

强化实践性的教育：将更多的实践元素融入普法教育中，帮助学生将法律知识应用到实际生活中，培养他们的法律思维能力和实际操作技能。

创新教育方式：引入互动式教学方法，如案例教学、角色扮演等，提高学生的参与度和学习积极性。同时，利用网络和数字化工具，增加在线教学和互动学习的机会。

跨学科教学：将普法教育与其他学科结合，帮助学生从多个角度理解法律问题，拓宽知识视野，提高法律知识的综合运用能力。

社会热点和案例研究：通过引入社会热点问题和具体案例，使学生在实际问题中体验法律的生动性和实效性，提高他们的法制意识。

综合而言，青少年普法教育需要不断改进和创新，以适应不断变化的社会需求，培养出更加懂法、守法、用法、护法的法治公民，为法治社会的建设和发展贡献力量。同时，家庭、学校、社会和政府等各方应共同努力，形成合力，确保青少年普法教育的全面实施和长期推进。

参考文献

[1]Starr, I. The law studies movement: A memoir [J]. Peabody Journal of Education, 1977 55(1) :6 — 11.

[2]践行法治：美国对中小学法治教育及对我国的启示 [J]. 全球教育展望, 2015(9)

[3]李云乐. 不忘初心, 强化普法教育研究——高等农业院校青少年法律意识现状分析[J]. 当代教育实践与教学研究, 2020(11):208-209.

[4]吕昊. 青少年普法教育的必要性和实施路径[J]. 中国高新区, 2017(07):71.

[5] 任彦. 欧盟加强防范青少年网络犯罪. 来源
<http://world.people.com.cn/n1/2016/1226/c1002-28975660.html>

THE EUROPEAN UNION AND MONGOLIA: RELATIONS AND COOPERATION

Egiimaa Tsogt

Graduate student in the Political Communication program at the School of Science,

National University of Mongolia, Department of Political Science

Abstract

This paper provides a comprehensive overview of the evolving relationship between the European Union and Mongolia, with a particular emphasis on three key dimensions: human rights, green development, and the EU-Mongolia Multiannual Indicative Programme for 2021-2027.

The EU's commitment to upholding human rights as a cornerstone of its foreign policy is explored in the context of Mongolia. The paper delves into the EU's role in advocating for human rights, democratic governance, and the rule of law, emphasizing their universal applicability. Additionally, it examines the challenges Mongolia faces in the realm of human rights and the EU's diplomatic engagement to address these issues. Mongolia's environmental challenges, including desertification, water scarcity, and air pollution, are considered alongside the EU's ambitious Green Deal. The paper highlights how Mongolia aligns its green development goals with the EU's sustainability objectives. It discusses collaborative initiatives aimed at promoting renewable energy, sustainable land management, and ecosystem preservation in Mongolia. EU-Mongolia Multiannual Indicative Programme 2021-2027: The MIP is explored as a pivotal framework for strengthening EU-Mongolia ties. It outlines strategic objectives with a primary focus on sustainable development, infrastructure enhancement, and governance improvement. The paper underscores the MIP's significance in advancing green development and human rights in Mongolia and details its funding allocation and implementation mechanisms. In summary, this paper offers valuable insights into the multifaceted relationship between the EU and Mongolia, illuminating how human rights, green development, and the EU-Mongolia MIP intertwine to shape their cooperation. This partnership holds the potential to address pressing global challenges, contribute to sustainable development, and safeguard fundamental human rights.

Key words: The EU-Mongolia relations, SGDs implementation, MIP, Green development

Introduction

The dynamic and evolving relationship between the European Union (EU) and Mongolia has steadily gained momentum over the years, marking a notable departure from the relative obscurity that characterized their interactions in the past. The strategic positioning of Mongolia, nestled between two global giants, Russia and China, has rendered it an essential player in the complex geopolitical landscape of East and Central Asia. Simultaneously, the European Union, driven by its ambition to extend its global influence, recognized Mongolia's unique location and untapped potential as a partner in promoting its values and interests in the broader Asian context. This paper embarks on a comprehensive exploration of the multifaceted EU-Mongolia relationship, casting light on the evolving dynamics, cooperative endeavors, and the transformative impact of mutual interests and shared values. With a particular emphasis on the interplay between human rights and green development, this paper delves into the various facets that define this flourishing partnership.

Historical Evolution of EU-Mongolia Relations

Mongolia's transition from a Soviet satellite state to a democratic nation with a market economy in the early 1990s marked a pivotal turning point in its international relations. This transformation signaled its commitment to democracy, rule of law, and free-market principles. Simultaneously, Mongolia initiated a deliberate shift in its foreign policy, recognizing the importance of diversifying its diplomatic engagements beyond the confines of its neighboring giants. In partnering with the European Union, OSCE and NATO, Mongolia is guided by its third neighbour policy, which aims to balance its relations with China and the Russian Federation. The policy, however, does not suggest working against the interests of either country. Rather, it aims to minimize the negative effects on security and development caused by the country's geographic location.²²⁵ As mentioned, Mongolia's diplomatic reach extended far beyond its borders, paving the way for increased interaction with countries beyond the immediate region. The European Union, driven by its own evolving foreign policy objectives, began to cast its gaze toward Asia, seeking to broaden its presence in the region. Mongolia, situated at the crossroads of Asia, became an attractive partner for the EU. The EU's recognition of Mongolia's strategic significance in connecting Europe and Asia, coupled with shared democratic values, provided a solid foundation for fostering bilateral ties. Initiatives such as the EU-Central Asia Strategy underscored the EU's commitment to engaging with nations in the region, with Mongolia emerging as a key player.

The EU's Foreign Policy Priorities: Values and Interests

As a geopolitically vulnerable State, Mongolia looks at the European Union as one of its third neighbours to provide the political and economic support in relation to the great powers of China and the Russian Federation.²²⁶ On the other hand, the European Union's foreign policy is the promotion of human rights, democratic governance, and the rule of law. The EU foreign and security policy is guided by 'the principles that have inspired its own creation, development and enlargement, and which it seeks to advance in the wider world: democracy, the rule of law, the universality and indivisibility of human rights and fundamental freedoms, respect for human dignity, the principles of equality and solidarity, and respect for the principles of the United Nations Charter and international law.' These same principles, consistently applied with virtually no exception, have governed EU 'internal' external foreign affairs – that is to say, relations among Member States – since the 1957 Treaty of Rome.²²⁷ The EU views these principles as universal values that transcend borders. Moreover, It actively engages with partner countries to ensure their adherence to international human rights standards and democratic principles.

In the context of its relationship with Mongolia, the EU has consistently emphasized these values as essential pillars of cooperation. The European Union has long been at the forefront of advocating for sustainable development on the global stage. It views sustainable development not merely as an economic aspiration but as a fundamental moral and ethical imperative. The EU's unwavering commitment to Sustainable Development Goals and the Paris Agreement on climate change underscores its dedication to addressing the world's most pressing challenges. The EU has taken the lead in mediating the global response to climate change in order to provide

²²⁵ L.Byambakhand, J.Mendee, *Mongolia's path into European geopolitics by Friedrich-Ebert-Stiftung Mongolia & Mongolian Institute for Innovative Policies*, 2021, p. 5

²²⁶ *Renewed geopolitical rivalries: challenges and options for Mongolia, Mongolian Geopolitics*, Friedrich Ebert-Stiftung, 2021

²²⁷ Álvaro de Vasconcelos, *A strategy for EU foreign policy*, EU Institute for Security Studies, 2010, p. 15

multilateral solutions to widespread issues. By establishing a regional carbon trading system and implementing the Kyoto Protocol without the US, it has attempted to set an example for others to follow. These initiatives are anticipated to direct the global economy toward green technology, which will eventually give competitive benefits, in addition to its strategic goal of promoting effective multilateralism. However, Mongolia's lagging progress toward achieving the SDGs is at least somewhat connected to budget deviations at the sectoral level.²²⁸

Mongolia's Strategic Location and Global Significance

Mongolia's geographical location between Russia and China introduces a complex geopolitical tapestry. Russia, to the north, and China, to the south, are both global powerhouses with significant interests in the region. Mongolia's ability to navigate these relationships while pursuing closer ties with the EU requires diplomatic dexterity. However, Mongolia's strategic positioning, while a geopolitical challenge, has also offered a unique opportunity. Mongolia's efforts to diversify its international partnerships align with its aspiration to become a "third neighbor" beyond Russia and China. This positioning has created a window of opportunity for Mongolia to foster ties with the EU, adding to its international relevance. Mongolia's foreign policy ambition reached the Western hemisphere by the 1980s. On a grander scale, Mongolia's foreign policy provides a peacekeeping service to the UN and countries in conflict. Such instances illustrate the expansion of Mongolia's foreign policy and its positive influence on a global level. modernization of Mongolia's foreign policy has created a positive impact. On a regional level, Mongolia's strategy in the Asia-Pacific is to use small-country diplomacy in order to mediate peace negotiations related to North Korea's nuclear crisis. This small-country diplomacy foreign policy advocates and pushes the use of "Six-Party Talk," which involves open dialogue between China, Japan, North Korea, Russia, South Korea, and the United States with regards to security issues on the Korean Peninsula.²²⁹ As Mongolia expanded its foreign policy influence, international relations strategies such as "small country diplomacy" and the "third neighbor policy" were utilized to bridge political, economic, and security relations with a number of nations in East Asia, the Middle East, and even the European Union and the USA.²³⁰

Sustainable Development Goals and EU-Mongolia Cooperation

The Sustainable Development Goals (SDGs), endorsed by the United Nations in 2015, have emerged as a global framework for addressing multifaceted challenges such as poverty, inequality, climate change, and environmental degradation. These goals encapsulate the collective aspirations of nations worldwide to create a more sustainable and equitable future. The European Union has consistently prioritized the SDGs in its external relations. Mongolia has recognized the intrinsic value of the SDGs and has been diligent in aligning its national policies and development objectives with these global goals. EU-Mongolia cooperation is inextricably linked to several SDGs, including those focused on poverty reduction, gender equality, clean energy, climate action, and environmental sustainability. Collaborative initiatives in these areas aim to contribute to both Mongolia's development objectives and the global SDG agenda. The First National Voluntary Review (VNR) Report has been prepared based on a decision by the National Committee for Sustainable Development led by the Prime Minister of Mongolia. The

²²⁸ [Mongolia: Budget Credibility and the Sustainable Development Goals](#), 2023

²²⁹ Bolor Lkhaajav, [Mongolia's Small-Country Diplomacy and North Korea](#), 2016

²³⁰ Bolor Lkhaajav, *The Significance of Mongolia 's Foreign Policy and Security Apparatus on a Global and Regional Scale*, 2018, p. 11

process was undertaken over a one year period from 30 May 2018. Despite Mongolia's progress placing it among "high" human development countries, its persisting poverty, longstanding unemployment, and deepening inequality, are hindering the country's further progress.²³¹ The European Union has been a steadfast supporter of Mongolia's journey towards achieving the Sustainable Development Goals. An instrumental program in this partnership is the EU Budget Support (BS) program, which has a dual purpose. Firstly, it aims to bolster the Mongolian government's efforts in implementing its national reform agenda, with a specific focus on enhancing Public Finance Management and Employment policies. Secondly, it seeks to assist Mongolia in realizing sustainable growth, transforming it into a sustainable development model.

The EU-Mongolia Multiannual Indicative Programme 2021-2027

On July 26, 2023, the European Union (EU) and Mongolia met in Brussels for their annual Joint Committee meeting in accordance with their Partnership and Cooperation Agreement. The summit provided Mongolia and the EU with the chance to reaffirm their collaboration, which is founded on values like democracy, respect for human rights, the rule of law, and adherence to the UN Charter. The EU continues to support Mongolia's Third Neighbour Policy wholeheartedly and applauds Mongolia's enduring commitment to multilateralism. The EU-Mongolia Multiannual Indicative Programme (MIP) for 2021-2027 represents a significant milestone in strengthening the partnership between the two entities. It outlines strategic objectives, with a strong focus on sustainable development, infrastructure improvement, and governance enhancement. Within the MIP framework, sustainability takes center stage. Projects and initiatives designed to promote green development, enhance energy efficiency, and address environmental challenges are given prominence. Governance improvement, including capacity-building and rule of law initiatives, is also a central element of the MIP. The MIP allocates substantial funding to support these objectives, demonstrating the EU's commitment to Mongolia's development. Effective implementation mechanisms are put in place to ensure that projects are executed efficiently and deliver intended results.

Green Development and Environmental Sustainability

Mongolia, despite its vast landscapes, grapples with an array of environmental challenges. Desertification, water scarcity, air pollution, and the degradation of natural ecosystems are among the pressing issues. A significant contributor to these challenges has been Mongolia's historical reliance on coal for energy. The European Union's Green Deal, unveiled in 2019, outlines ambitious targets for achieving carbon neutrality and transitioning to a circular economy. Mongolia's efforts to align its green development goals with the EU's expertise and resources have been instrumental in tackling these environmental challenges. The EU and Mongolia have initiated various collaborative efforts aimed at promoting green development. These initiatives encompass support for renewable energy projects, sustainable land management practices, and measures to protect and preserve Mongolia's unique ecosystems. More particularly, the promotion of environmentally friendly, sustainable development in Mongolia is a shared goal of the EU-Mongolia Multiannual Indicative Programme 2021–2027 and the EU Global Gateway. In conjunction with the COP 27 Climate Change Conference in November 2022, the EU signed a Forest Partnership Agreement with five priority nations, including Mongolia. In addition to supporting the full implementation of the Paris Agreement and the Sustainable Development

²³¹ Government of Mongolia, *Mongolia Voluntary National Review Report: Implementation of the Sustainable Development Goals*, 2019

Goals SDGs Agenda, Mongolia and the EU agreed that it is still necessary to battle climate change and safeguard the environment.

Mongolia could export large volumes of renewable electricity in the future. However, this would require reinforcing and expanding the national and export grids. Despite its vast potential, RE development in Mongolia has been slow; RE capacity only recently started growing, reaching 276 MW in 2019. Such issues need developed countries' support and solution in further, which the EU's already moving forward.

Human Rights and Democracy Promotion

While Mongolia's democratic journey, while commendable, has not been without its challenges. Issues such as free market and corruption persist, necessitating ongoing attention and reform. The European Union's commitment to human rights and democracy promotion is enshrined in various agreements and treaties. In its relationship with Mongolia, the EU employs diplomatic channels, human rights dialogues, and capacity-building programs to promote the protection of human rights and the consolidation of democratic principles. The EU-Mongolia Human Rights Dialogue, initiated in 2010, has played a crucial role in addressing human rights issues, sharing best practices, and enhancing cooperation in this domain. Capacity-building programs aimed at strengthening institutions, fostering civil society engagement, and promoting good governance are integral components of the cooperative efforts. Mongolia and the EU have shared values when it comes to the term "Human rights and Democracy". Mongolia has made a consistent commitment to democratisation and the protection of human rights. It has followed a similar path of democratisation to that of Central and East European countries and it has strongly rejected Russian, Chinese and North Korean models of authoritarian rule. Mongolia is the only Asian post-communist state rated since 1991 as an electoral democracy along the lines of Central European countries. It is rated significantly higher than all former Soviet republics as well as both its neighbours. Civil society activity is also on the rise. Bureaucratic malpractices are openly criticised by the public and by civil society organisations. In response to public pressure, anti-corruption efforts have been institutionalised and prominent politicians and government officials now face investigation by the Independent Anti-Corruption Authority.²³²

Economic and Trade Relations

After enduring a difficult transition from a planned to a market economy, Mongolia frequently depends on financial aid from both individual EU members as well as from other bodies and agencies. Economic ties between the EU and Mongolia have also seen significant developments. Bilateral trade agreements and economic cooperation initiatives have facilitated increased trade and investment. Mongolia's vast mineral resources have attracted European investors, while the EU has sought to diversify its economic engagement in Asia. Despite the growth in economic ties, challenges such as market access barriers and regulatory differences have been encountered. However, the burgeoning economic relationship presents opportunities for both parties to further deepen their cooperation and enhance economic integration.

Despite Mongolia's desire to continue receiving development assistance, the European Union's classification of the country as a lower-middle-income country (in 2018) reduces the

²³² [Mongolia's Quest for Third Neighbours. Why the European Union?](#), Centre for European Security Studies, 2012

contributions it is eligible for. The European Union treats Mongolia as an economic partner. For Mongolia, the European Union is a big market, a source of technology and a potential investor. Albeit small in scale, Mongolian products now enter the European Union market tariff-free under the Generalized Scheme of Preferences. And Mongolia is working with Member States to localize the European standards.²³³

Challenges and Opportunities

Mongolia's geographical location, situated between Russia and China, introduces a layer of geopolitical complexity. Navigating the interests and expectations of these regional powers while pursuing closer ties with the EU requires careful diplomatic calibration. Both the EU and Mongolia encounter challenges in fully realizing the potential of their cooperation. Mongolia's capacity constraints, economic limitations, and the need for effective coordination among stakeholders pose hurdles. Since the Ukraine war in February 2022, Mongolia's status at the international stage is getting more complex. Thus, Mongolia has been holding its neutral position in security challenges and remains friendly with all its neighbours. The EU, on the other hand, contends with the broader geopolitical context of Asia and its own internal complexities. Despite these challenges, the EU-Mongolia relationship holds tremendous potential. Both parties can leverage their respective strengths, values, and shared interests to overcome obstacles and create a more prosperous, equitable, and sustainable future for Mongolia and the broader global community.

Future Prospects and Recommendations

The future of EU-Mongolia relations appears promising, with opportunities for deepening cooperation in diverse fields. The continued implementation of the EU-Mongolia Multiannual Indicative Programme, coupled with sustainable development initiatives, human rights advocacy, and green development, will play a pivotal role in shaping the partnership's trajectory. To maximize the benefits of their relationship, policymakers should consider strategies for enhancing trade, addressing geopolitical challenges, and further integrating Mongolia into regional and global frameworks. Additionally, ongoing support for sustainable development projects, green initiatives, and human rights promotion is crucial.

Conclusion

In conclusion, the relationship between the European Union and Mongolia stands as a testament to the power of collaboration driven by mutual interests, shared values, and a profound commitment to advancing sustainable development, human rights, and green initiatives. The multifaceted nature of this partnership extends far beyond diplomatic exchanges; it reflects a shared vision for a more equitable and prosperous world.

The EU-Mongolia Multiannual Indicative Programme 2021-2027 is a pivotal milestone in this enduring relationship. By aligning their efforts with the global Sustainable Development Goals (SDGs) agenda, both parties have not only reaffirmed their dedication to the principles of sustainability but have also demonstrated their ambition to be global leaders in shaping a more eco-conscious and socially responsible future. This program serves as a beacon of hope, illustrating the transformative power of international cooperation in addressing the world's most pressing challenges. Nevertheless, as both the European Union and Mongolia continue to navigate the intricate geopolitical landscape of the 21st century, it is essential to acknowledge the

²³³ European Commission, [Generalized Scheme of Preferences \(GPS\)](#), 2021

hurdles and complexities that lie ahead. Mongolia's unique position, sandwiched between regional giants Russia and China, necessitates a delicate balancing act in pursuing its strategic interests while deepening ties with the EU. The European Union, on the other hand, contends with the broader geopolitical context of Asia and its internal intricacies. Yet, it is precisely within these challenges that the seeds of opportunity are sown. The EU-Mongolia relationship has the potential to serve as a model for bridging diverse interests, fostering cooperation, and transcending geopolitical divides. As Mongolia seeks to become a "third neighbor" beyond its immediate borders, the European Union can play a pivotal role in supporting this aspiration. Moreover, both parties can leverage their respective strengths, values, and shared interests to overcome obstacles and create a more prosperous, equitable, and sustainable future for Mongolia. In a world grappling with the urgent imperatives of climate change, human rights, and sustainable development, the EU-Mongolia partnership exemplifies the type of collaborative effort that can drive transformative global change. By working together, they not only enhance Mongolia's resilience and well-being but also contribute meaningfully to international endeavors aimed at mitigating climate change, protecting human rights, and ensuring a more sustainable future for all. This partnership, rooted in shared values and aspirations, has the potential to transcend regional boundaries and make a lasting impact on the global stage.

References:

1. Álvaro de Vasconcelos, *A strategy for EU foreign policy*, EU Institute for Security Studies, 2010
2. Bolor Lkhaajav, [Mongolia's Small-Country Diplomacy and North Korea](#), 2016
3. Bolor Lkhaajav, *The Significance of Mongolia 's Foreign Policy and Security Apparatus on a Global and Regional Scale*, 2018
4. European Commission, [Generalized Scheme of Preferences \(GPS\)](#), 2021
5. Government of Mongolia, *Mongolia Voluntary National Review Report: Implementation of the Sustainable Development Goals*, 2019
6. L.Byambakhand, J.Mendee, *Mongolia's path into European geopolitics by Friedrich-Ebert-Stiftung Mongolia & Mongolian Institute for Innovative Policies*, 2021
7. [Mongolia: Budget Credibility and the Sustainable Development Goals](#), 2023
8. [Mongolia's Quest for Third Neighbours. Why the European Union?](#), Centre for European Security Studies, 2012
9. *Renewed geopolitical rivalries: challenges and options for Mongolia*, Mongolian Geopolitics, Friedrich Ebert-Stiftung, 2021

ИЛТГЭГЧИД

Б.Биндэръяа

Гадаад Харилцааны Яамны Европын Газрын
Дэд захирал

Binderiya Batsukh

Vice Director, Department of Europe, Ministry
of Foreign Affairs of Mongolia

Г.Төмөрчулуун

Хүндэт дипломатч, ОТИС-ийн зөвлөх
багш, доктор (Sc. D), профессор

Tumurchuluun Guudai

Honorable Diplomat, Sc. D, Professor,
Department of Journalism and International
Relations, Otgontenger University.

Д.Уламбаяр

ХИС-ОУХНСС-ийн захирал, Доктор
(Sc.D.), Профессор

Prof. Ulambayar Denzenlkhаm

Sc.D, Dean, School of International Relations and
Social Studies, University of the Humanities

Н.Бэгз

Боловсролын хөгжлийн онол, аргазүйн судлаач, доктор (Sc. D), МУ-ын Шинжлэх ухааны гавьяат зүтгэлтэн, академич

Begz Nadmid

Academician, Sc.D

С.Санжаабадам

Хүүхдийн хөгжлийн судлаач, доктор (Sc. D), профессор.

Sanjaabadam Sed

Professor & Specialist in Educational Quality Research, Sc. D.

Б.Баярмаа

Докторант, Гадаад хэлний сургалт, хүүхдийн хөгжлийн судалгаа, боловсролын тогтолцооны судлаач

Bayarmaa Bazarsuren

Ph.D. Reader, Foreign Language Training and Child Development Researcher

Б.Энхмандах

Элчин сайд, Доктор (Ph.D.)

Dr. Enkhmandakh Baldan

Ambassador

Э.Энхчимэг

Япон Улсын Киотогийн Их Сургууль, Доктор (Ph.D.)

Dr. Enkhchimeg Enkhmandakh

Kyoto University, Japan

Б.Галиндэв

ОТИС-ийн багш, МУ-ын Гавьяат багш,
Доктор (Ph. D), профессор.

Galindev Budregch

Ph. D., Lecturer, Department of Journalism
and International Relations Otgontenger
University.

Г.Туяагэрэл

МУИС-ийн Улс төр судлалын тэнхимин
ахлах багш, Доктор (Ph.D.)

Dr. Tuuyagerel Ganbat

Senior Lecturer, Department of Political
Science, National University of Mongolia

Ш.Эвсанаа

ДХИС-ийн Эрхзүй, нийгмийн ухааны
сургуулийн багш, Ахмад.

Evsanaa Shambaа

Captain, Senior lecturer, Department of
Social Science, University of Internal Affairs.

М.Одонтуяа

МУИС, ШУС, Европ судлалын тэнхим,
Герман судлалын тэнхимийн ахлах багш,
магистр.

Odontuya Mishigdorj

Senior lecturer, Department of European
Study, National University of Mongolia.

Т.Есүхэй

МУИС-ийн Улс төр судлалын тэнхимийн
багш.

Yesukhei Tumurbaatar

Lecturer, Department of Political Science,
National University of Mongolia.

О.Мөнхжаргал

МУИС-ийн Улс төр судлалын тэнхимийн
багш.

Munkhjargal Otgonbayar

Lecturer, Department of Political Science,
National University of Mongolia.

О. Цэрэнчимэд

Удирдлагын Академийн докторантур, магистрантурын албаны дарга, Доктор (Ph.D.), Дэд профессор

Dr. Tserenchimed Ogtontogtool

Associate Professor, Head of Department for Post Graduate Studies, National Academy of Governance

Э.Халиунаа

Удирдлагын Академийн Бодлого улс төр судлалын тэнхимийн ахлах багш

Khaliunaa Erdenekhuu

Senior Lecturer, Department of Policy and Political Studies, National Academy of Governance

Хоёрдугаар салбар хуралдаан:

Jan Vytopil

Ambassador, Embassy of the Czech Republic to Mongolia

Энтони Миллер

ОТИС-ийн зочин профессор, Швейцарийн Бизнес Судалгааны Сургуулийн доктор (Ph. D)

Antony D. Miller

Visiting Professor, Lecturer, Department of Journalism and International Relations Otgontenger University.
Ph. D from the Swiss School of Business Research, Zurich.

Г.Золбаяр

ОТИС-ийн дэд захирал

Zolbayar Jargalsaikhan

Ph.D. Reader, Executive Vice Rector of Otgontenger University

Nick Marinescu

Professor, Transylvania University of Brasov, Romania.

Dr. habil Soós Edit

Associate professor, University of Szeged
Faculty of Law and Political Sciences,
Department of Political Science

Ömer Doğukan Uslu

Ph.D., Candidate on Law and Political
Science, University of Szeged.

Richárd Kószó

PhD., Candidate on Law and Political
Science, University of Szeged

Natalia Shulga

Dr. Sc. (Economics),
Professor, Head of the banking chair of the
State University of Trade and Economics,
Kyiv, Ukraine

Dr. Serhii Savluk

Sc.D., Associate Professor of Banking &
Chair of the State University of Trade and
Economics, Kyiv, Ukraine